

PRISIPAŽĮSTU

Jaume Cabré

Įspūdingai papasakota mūsų laikų istorija.

Isabel Allende

Alma littera

PRISIPAŽĮSTU

Jaume Cabré

Romanas

Iš katalonų kalbos vertė Valdas V. Petrauskas

Alma littera

UDK 821.134.1-31
Ca-11

Versta iš:
Jaume Cabré,
JO CONFESSO, Barcelona, 2011

Knygos išleidimą parėmė
INSTITUT RAMON LLULL

institut ramon llull
Llengua i cultura catalanes

Valdas V. Petrauskas – Lietuvos rašytojų sąjungos, Lietuvos literatūros vertėjų sąjungos, Kanados literatūros vertėjų asociacijos narys.

ISBN 978-609-01-2474-1

Turinys

I	A capite	7
II	De pueritia	37
III	Et in Arcadia ego	199
IV	Palimpsestus	291
V	Vita condita	489
VI	Stabat Mater	635
VI	...usque ad calcem	741
	Dramatis personae	780

Skiriu Margaridai

I

A CAPITE...*

Aš būsiu niekas.

CARLES CAMPS MUNDÓ**

* Nuo pradžios. (*Lot.*) Pradžia posakio *a capite usque ad calcem* – nuo galvos iki kojų, arba nuo pradžios iki pabaigos. (Čia ir toliau – vert. past.)

** Carles Camps Mundó (1984) – katalonų poetas.

1

Ir tik vakar vakare, beklaidžiodamas šlapiomis Valkarkos* gatvėmis, pagaliau suvokiau, kad gimti tokioje šeimoje buvo nedovanotina klaida. Staiga supratau, kad visada buvau vienišas, kad, ieškodamas išeities, niekada negalėjau kliautis nei tėvais, nei Dievu, tad augdamas pamažu įgudau prisiimti atsakomybę už savo mintis ir veiksmus remdamasis miglotais vaizdiniais, pasiskolintais iš įvairių knygų. Vakar, antradienį, vėlai vakare, pliaupiant lietui, iš daktaro Dalmau grįždamas namo, priėjau išvadą, kad šią naštą turiu nešti pats. Ir kad visos sėkmės ir nesėkmės – irgi mano, ir tik mano, valios rezultatas. Ir tai supratau tik nugyvenęs šešiasdešimt metų. Tikiuosi, supranti, ką turiu galvoje, ir suvoki, koks apleistas, vienišas jaučiuosi ir kaip beprotiškai tavęs ilgiuosi. Nors ir kokie toliai mus skiria, seku tavo pavyzdžiu. Nors ir kokia baimė spaudžia man širdį, nesigriebiu už šiaudo bandydamas gelbėtis. Nors ir kas nutiktų, apsieinu be tikėjimo, be kunigų, be visuotinių moralės normų, kurios galbūt man padėtų eiti nežinia kur vedančiu keliu. Jaučiuosi senas, ir Dama su dalgiu man moja pirštu liepdama sekti iš paskos. Matau, kaip šachmatų lentoje ji perkėlė juodąjį rikį ir mostu mandagiai pasiūlė tęsti žaidimą. Žino, kad man liko vos keli pėstininkai. Šiaip ar taip, iki rytojaus dar toloka, ir aš svarstau, kokia figūra turėčiau eiti. Esu vienui vienas prieš šitą popieriaus lapą, savo paskutinį šansą.

Šiukštu per daug manimi nepasitikėk. Prisiminimai, skirti vienam asmeniui, paprastai esti išlaužti iš piršto, o aš visada sugebu kristi kaip katė – ant visų keturių, bet stengsiuos per daug neme-

---

* Barselonos kvartalas.

luoti. Viskas taip ir buvo, ir net blogiau. Aš suprantu, kad turėjau tau papasakoti apie tai jau seniai, bet sunku, ir net dabar nežinau, nuo ko pradėti.

Apskritai viskas prasidėjo daugiau nei prieš penkis šimtus metų, kai vienas gyvenimo nuskriaustas žmogus nutarė prašytis priimamas į Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyną. Jei jis nebūtų to padaręs arba jei tėvas prioras Juozapas iš Šventojo Baltramiejaus būtų griežtai atsisakęs jį priimti, dabar nepasakočiau tau viso to, ką ketinu papasakoti. Vis dėlto negaliu nušokti taip toli į praeitį. Pradėsiu nuo vėlesnių laikų. Kur kas vėlesnių.

– Tavo tėvas... Klausyk, vaikeli... Tavo tėvas...

Ne, ne, nuo čia irgi nenoriu pradėti. Geriau pradėti nuo kabineto, kur dabar rašau sėdėdamas prieš tavo įspūdingą autoportretą. Kabinetas – mano pasaulis, mano gyvenimas, mano visata, kur telpa beveik viskas, išskyrus meilę. Kai lakstydavau po namus trumpomis kelnaitėmis, rudenį ir žiemą sužvarbusiomis rankomis, kelti koją į kabinetą man buvo leidžiama tik ypatinga proga. Beje, vogčiomis ten įsmukdavau. Pažinojau jį kaip savo kišenę, visus užkaborius, o už sofos daugel metų buvo mano slapta tvirtovė, nors sulig kiekvienu žygiu turėdavau ją sunaikinti, idant, tvarkydama namus, jos neaptiktų Mažylė Lola. Tačiau kiekvieną sykį, kai patekdavau teisėtai, turėdavau elgtis taip, lyg būčiau atėjęs į svečius, laikyti rankas už nugaros, o tėvas tuo metu rodydavo man rankraštį, ne per seniausiai aptiktą kokioje nors menkoje Berlyno krautuvėlėje: žiūrėk, tik nekišk nagų, kad man neprireiktų tau pipirų duoti.

Adrianas labai susidomėjęs palinko prie rankraščio.

– Vokiškai, ar ne? – ir lyg netyčia kyštelėjo ranką.

– Štiš! Žiūrėk akimis ir neliesk rankomis. – Ir šėrė per nagus. – Ką sakai?

– Vokiškai, ar ne? – Jis pasitrynė skaudamą ranką.

– Taip.

– Noriu mokytis vokiečių kalbos.

Feliksas Ardevolis didžiuodamasis pažvelgė į sūnų ir pažadėjo: netrukus pradėsi, sūneli.

Tiesą pasakius, tai buvo ne rankraštis, o pluoštas pageltusių lapų: pirmajame įmantria rašysena išvedžiota *Der begrabene Leuchter. Eine Legende.**

– Kas tasai Stefanas Cveigas?

Su didinamuoju stiklu rankoje, įsigilinęs į pataisą pirmosios pastraipos paraštėje, užuot atsakęs: rašytojas, sūneli, tiesiog burbtelėjo: na, toksai žmogus, prieš dešimt ar dvylika metų nusižudęs Brazilijoje. Gana ilgai tik tiek ir žinojau apie tą žmogų, kad nusižudė Brazilijoje prieš dešimt ar dvylika, ar trylika, keturiolika ar penkiolika metų, kol pagaliau sugebėjau perskaityti rankraštį ir sužinojau šį tą daugiau.

Pasibaigus apsilankymo laikui, Adrianas išeidavo iš kabineto pagraudentas netriukšmauti: namie nevalia nei lakstyti, nei šūkauti, nei pliaukšėti liežuviu, nes tėtis be perstojo tyrinėjo rankraštį su didinamuoju stiklu, žiūrinėjo viduramžių žemėlapių rinkinį arba mąstė, kur galėtų įsigyti naujų dalykėlių, kuriuos išvydus jam imdavo drebėti rankos. Man buvo leidžiama triukšmauti tik savo kambaryje, kitaip sakant, mokytis griežti smuiku. Tačiau nieku gyvu negalėjau ištisą dieną dzirinti greito grojimo knygos arpedžio pratimo Nr. 23, sukėlusio baisią neapykantą poniai Truliols, bet tik ne smuikui. Beje, ne, Truliols nejaučiau neapykantos. Tačiau ji buvo tikras pjūklas, juo labiau kad reikalavo be perstojo griežti 23-iąjį pratimą.

– Na, įvairumo dėlei galėtume truputį pakeisti repertuarą.

– Čia, – ir trinktelėdavo stryko galu per natų sąsiuvinį, – viename vieninteliame puslapyje – visa, kas sunkiausia. Genialus pratimas, dievaži.

– Bet...

– Kad man penktadienį gražiai sugrotum dvidešimt trečiąjį. Taip pat ir dvidešimt septintą taktą.

Toji Truliols kartais būdavo užsispyrusi kaip asilas. Nors apskritai pakenčiama. O retkarčiais ir ne tik pakenčiama.

---

* „Palaidotas žibintas". Legenda. (*Vok.*) Stefano Zweigo novelė.

Bernatas buvo tos pačios nuomonės. Tada, kai ėmiausi *O livro dos exercícios da velocidade**, mudu dar nebuvome pažįstami. Bet apie ponią Truliols abu manėme tą pat. Tikriausiai ji buvo puiki mokytoja, nors, kiek man žinoma, ir neįėjo į istoriją. Man rodos, reikėtų susikaupti, nes pernelyg blaškausi į šalis. Taip, be abejo, kai ką žmogus puikiai prisimena, ypač kai tenka pasakoti apie save. Bet esama tokių dvasios užkaborių, manding, visiškai nežinomų, nes neįmanoma žmogaus pažinti iš panagių, nesvarbu, kuria prasme.

Nors parduotuvė atrodė nepalyginamai įspūdingiau, vis dėlto kabinetas man labiau patiko. Gal todėl, jog tais retais atvejais, kai ten atsidurdavau, man atrodydavo, kad kažkas nenuleidžia nuo manęs akių. Parduotuvė labiausiai patiko tuo, kad galėdavau žiūrėti į Sesiliją, gražuolių gražuolę: mat buvau įsimylėjęs ją iki ausų. Tai buvo dama šviesiais blizgančiais plaukais, visada dailiai susišukavusi, putliomis, skaudžiai raudonomis lūpomis. Amžinai įknibusi į savo katalogus ir kainoraščius, tai rašo etiketes, tai aptarnauja retus pirkėjus plačiai šypsodamasi, kad visi matytų dailutėlius dantis.

– Ar turite muzikos instrumentų?

Vyriškis net skrybėlės nenusivožė. Atsistojęs priešais Sesiliją, žvilgsniu apmetė viską aplink: lempas, žvakides, meistriškai išrantytas vyšnios medžio kėdes, devynioliktojo amžiaus pradžios *canapés en confident***, visų dydžių ir visų epochų vazas... Manęs net nepastebėjo.

– Turiu vieną kitą, bet jei malonėtumėte eiti su manimi...

Iš minėtų vieno kito instrumento parduotuvėje buvo du smuikai ir altas, gana prasto skambesio, bet stebuklingai išlaikę natūralias žarnų stygas. Taip pat aplamdyta tūba, du puikūs fliugelhornai ir trimitas, kurį kadaise įnirtingai pūsdavo slėnio komendantas perspėdamas kaimyninių slėnių žmones, kad dega Panevedžijo giria; tuomet pardakiečiai šaukdavosi pagalbon Si-

---

* Greitojo grojimo pratimų knyga. (*Port.*)

** Dvivietė sofa. (*Pranc.*)

rorą, San Martiną ir net Velšnofeną, irgi nukentėjusius ne per seniausiai, taip pat Moeną ir Soragą, kurias tikriausiai jau buvo pasiekęs grėsmingas negandos tvaikas, pasklidęs 1690-aisiais Viešpaties malonės metais, kai jau beveik visi žmonės tikėjo, kad Žemė apvali, ir, jei nesutrukdydavo nežinomos ligos, bedieviai laukiniai ir jūrų bei žemių siaubūnai, kruša, audros ar neregėtos liūtys, jūreiviai, išplaukę į vakarus, grįždavo iš rytų dar labiau išsekę, sublogę, paklaikusiomis akimis, naktinių košmarų nukamuoti. 1690-ųjų Viešpaties malonės metų vasarą visi Pardako, Moenos, Siroro, San Martino gyventojai, visi kaip vienas, išskyrus ligų palaužtuosius, išpuolė mieguistomis akimis pažiurksoti į negandą, niokojančią jų gyvenimą – vienų daugiau, kitų mažiau. Grasus gaisras, kurį jie stebėjo bejėgiškai nuleidę rankas, surijo kalnus puikiausios medienos. Kai išganingi lietūs užgesino pragaro ugnį, Jakiamas, ketvirtas ir nuovokiausias Muredos Pardakiečio sūnus, skersai išilgai išvaikščiojo nusiaubtą mišką ieškodamas liepsnų neliesto kampelio, kur būtų išlikę dar tinkamų medžių. Šlaitu leisdamasis į Lokio lomą, pusiaukelėje pritūpė nusilengvinti prie suanglėjusios eglaitės. Tačiau noras tuštintis iškart dingo, kai išvydo skarmalais apvyniotus deglus iš pušų šakų, dvokiančius kamparu ar šiaip kokia keista medžiaga. Labai atsargiai nukrapštė draiskalus, nespėjusius sudegti siaučiant pragariškam gaisrui, suniokojusiam jo ateitį. Pamačius tą radinį, jam pasidarė silpna: tas įjuodęs žalias skuduras ant nuodėgulių su dar labiau įjuodusiais geltonais apsiuvais – tai draiskana tos striukės, kurią paprastai vilkėdavo Bulkanis Broča, dručkis iš Moenos. Aptikęs dar dvi krūveles apanglėjusių skiaučių suprato, kad Bulkanis, tas siaubūnas, įvykdė savo grasinimą sužlugdyti Muredų giminę, o drauge – ir visą Pardako kaimą.

– Bulkani!

– Aš nešneku su šunimis.

– Bulkani!

Išgirdęs niūrų balsą, jis nenoromis atsigręžė. Bulkanis Moeniškis buvo pilvotas ir, jeigu būtų ilgiau pagyvenęs, būtų užsiauginęs tokį pilvą, kad turėtų kur dailiai pasidėti rankas.

– Kurių velnių nori?

– Kur dėjai striukę?

– Kas tau rūpi?

– Kodėl jos nevilki? Kur ji? Parodyk.

– Eik šikt. Manai, kad dabar, kai tau nenuskilo, visi moeniškiai turime tavęs klausyti, ką? – Ir nužvelgė jį neapykanta degančiomis akimis. – Nieko aš tau nerodysiu. O dabar dumk iš čia savo konkolais saulės neužstojęs.

Jakiamas, ketvirtas Muredų sūnus, šaltakraujiškai išsitraukė trumpą miškininko peilį, kurį visada nešiojosi už diržo, ir smeigė Moenos dručkiui Bulkaniui Bročai į pilvą, lyg urbindamas skylę klevo kamiene. Bulkanis žioptelėjo, iš netikėtumo išsproginęs akis – ir ne tiek iš skausmo, kiek iš apmaudo, kad kažkoks šūdžius iš Pardako išdrįso prieš jį pakelti ranką. Kai Jakiamas Mureda ištraukė kruviną peilį, Bulkanis susmuko žemėn, pilvas šlykščiai sugurgė, lyg iš jo staiga būtų išsiveržęs oras.

Sustojęs vidury tuščio kelio, Jakiamas apsižvalgė: aplink nė gyvos dvasios. Stengdamasis susitvardyti, pustekinis leidosi Pardako link. Eidamas pro paskutinę Moenos trobą pastebėjo, kad į jį išsižiojusi spokso kuprotoji malūnininkė, nešina glėbiu šlapių skalbinių: gal ji viską matė. Užuot ją nusmeigęs, jis tik paspartino žingsnius. Tikra prapultis: jam vos dvidešimt metų, o jis jau geriausias medienos žinovas, visada gebąs parinkti skambiausiąją, – ir ūmai jo gyvenimas sugriuvo.

Namuose artimieji akimoju susivokė ir negaišdami išsiuntinėjo žygūnus į San Martiną ir Sirorą, kad tie vaizdingai papasakotų, esą mišką padegęs Bulkanis, supleškinęs iš keršto, bet Moenos gyventojai nė neketino ieškoti teisybės per teismus ir, nesikreipdami į jokius tarpininkus, beregint puolė medžioti galvažudžio Jakiamo Muredos.

– Sūnau, tau reikia bėgti, – patarė senis Mureda sielvartingesniu nei paprastai žvilgsniu ir padavė kapšelį, sužėręs į jį pusę aukso, kurį sutaupė per trisdešimt metų Panevedžyje apdorodamas medieną. Nė vienas Jakiamo brolis neprieštaravo, ir senis gana

iškilmingai pridūrė: nors moki parinkti geriausius medžius ir įvertinti medieną, Jakiamai, mano širdies atgaiva, vienas iš keturių vaikų šioje nelemties paženklintoje pastogėje, tavo gyvybė brangesnė nei geriausias klevo sienojas, kurį galėtume kada nors parduoti. Tik šitaip tu apsisaugosi nuo pražūties, kurią mums nulėmė Bulkanis Moeniškis, palikdamas mus be medžių.

– Tėve, aš...

– Eik, bėk kuo greičiau, trauk per Velšnofeną, nes, be abejo, jie ieškos tavęs Siroro pusėje. Mes paskleisime gandą, kad tu slapstaisi arba Sirore, arba Tonadiše. Neužsibūk slėniuose, ten pavojingiausia. Keliauk toli toli, toliau, kuo toliau nuo Pardako. Eik, sūnau, ir tesaugo tave Dievas.

– Bet, tėve, aš nenoriu niekur iš čia eiti, noriu dirbti miške.

– Miškas išdegė. Kurgi dabar dirbsi, vaikeli?

– Nežinau, bet aš mirsiu kitur iškeliavęs!

– Aš pats tave nudėsiu, jeigu šiąnakt neiškeliausi. Girdi?

– Tėve...

– Nė vienam moeniškiui neleisiu pakelti rankos prieš mano sūnų.

Ir Pardako Muredų Jakiamas atsisveikino su tėvu, ir pasibučiavo su visais broliais: Agnu, Jenu, Maksu ir jų žmonomis. Su Ermesu, Jozefu, Teodoru ir Mikuranu, Ilze, Erika ir jų vyrais, o paskui su Katarina, Matilde, Gretchene ir Betina. Buvo sutarta, kad visi atsisveikins tylėdami, ir, kai jau žengė pro duris, Jakiamą pašaukė mažylė Betina, ir jis atsigręžęs išvydo, kad mergaitė stovi atkišusi ranką, o delne – Pardako Gėlių Švenčiausiosios Mergelės Marijos medalionas, tas pats, kurį mirdama jai padovanojo motina. Netardamas nė žodžio, Jakiamas pažvelgė į brolius ir seseris, paskui įsmeigė akis į tėvą, šis nebyliai linktelėjo galvą, ir vaikinas priėjo prie mažylės Betinos, paėmė medalioną ir tarė: Betina, sesele, aš nešiosiu šią šventenybę iki paskutinės gyvenimo akimirkos, – pats to nesuvokdamas, kad sako teisybę. Ir Betina, nepraliedama nė ašaros, rankomis paglostė jam veidą. Jakiamas išėjo iš namų padrėkusiomis akimis, pusbalsiu sukalbėjo maldelę

prie motinos kapo ir dingo nakties tamsoje amžinųjų sniegynų link, pasiryžęs pakeisti savo gyvenimą, istoriją ir prisiminimus.

– Nieko daugiau neturite?

– Tai antikvarinė parduotuvė, – atsakė Sesilija tokiu griežtu veidu, kokį matydami vyrai paprastai susigėsta. Ir pašaipiai pridūrė: – Gal verčiau nueitumėte į muzikos instrumentų dirbtuvę?

Man patinka, kai Sesilija pyksta. Atrodo dar gražesnė. Net gražesnė už mamą. Už mamą, kokia ji buvo kadaise.

Iš savo vietos mačiau pono Berengerio kabinetą. Klausiausi, kaip Sesilija išlydi nusivylusį pirkėją, vis dar dėvintį skrybėlę, ir, kai skambtelėjo durų varpelis ir Sesilija atsisveikindama palinkėjo jam labos dienos, ponas Berengeris pakėlė galvą ir man mirktelėjo.

– Adrianai.

– Aha.

– Kada atvažiuos tavęs paimti? – paklausė visu balsu.

Gūžtelėjau pečiais. Nežinia, kada būsiu vienur arba kitur. Tėvai nenorėdavo namie palikti manęs vieno ir, kai abu turėdavo reikalų, nuveždavo į parduotuvę. Aš tiesiog džiūgaudavau, man patiko žiūrinėti įvairius dalykėlius, kurie, nugyvenę vieną gyvenimą, kantriai laukdavo antros, trečios arba ketvirtos progos. Vaizduodavausi, kaip jie atrodytų padėti kur nors kitur, ir man būdavo be galo gera.

Paprastai manęs paimti atvažiuodavo Mažylė Lola, visada paskubomis, nes turinti ruošti vakarienę, o ji dar nieko nesugalvojusi. Todėl dabar gūžtelėjau pečiais, pono Berengerio paklaustas, kada atvažiuos manęs paimti.

– Eikš, – pakvietė jis mane, imdamas švarų popieriaus lapą. – Sėskis štai prie šito Tiudorų stalo ir piešk.

Man niekada nepatiko piešti, nes man nieko neišeina, visiškai nemoku piešti; todėl visada žavėdavausi tavo talentu, tiesiog stebuklu, mano akimis žiūrint. Ponas Berengeris man pasiūlė piešti,

nes jam buvo nesmagu, kad dykinėju, bet iš tikrųjų tai buvo netiesa – aš mąsčiau. Tačiau ponui Berengeriui nevalia prieštarauti. Tad, sėdėdamas prie Tiudorų stalo, svarsčiau, ką daryti, kad jis atstotų nuo manęs. Išsitraukiau iš kišenės Juodąjį Erelį ir bandžiau jį piešti. Vargšas Juodasis Erelis, jeigu būtų išvydęs savo portretą!.. Kas be ko, jis dar nebuvo spėjęs susipažinti su šerifu Karsonu, kurį įsigijau tą patį rytą, su Ramonu Koliu išmainęs jį į Veiso lūpinę armonikėlę. Jei tėtis sužinotų – užmuštų.

Ponas Berengeris buvo labai savotiškas: taip baugiai šypsodavosi, kad mane imdavo baimė, o į Sesiliją žiūrėjo kaip į niekam tikusią tarnaitę – to niekada jam neatleisiu; tačiau jis vienintelis geriausiai pažinojo tėtį, mano didžiausią mįslę.

2

„Santa Marija" atplaukė į Ostiją rūškaną rugsėjo antrojo ketvirtadienio rytą. Kelionė iš Barselonos buvo kur kas sunkesnė nei vienas iš Enėjo žygių lemties ir amžinos šlovės beieškant. Plaukiant „Santa Marija" Neptūnas nebuvo jam palankus, didžiąją kelionės dalį jis praleido „šerdamas žuvis", ir per tą laiką pasikeitė jo išvaizda: įdegęs ir pažiūrėti sveikas veidas, kaip ir pridera Viko lygumos valstiečiui, išblyško primindamas šmėklą iš ano pasaulio.

Atsižvelgdamas į palyginti tokio jauno ir drauge nepaprastai protingo, kruopštaus, dievobaimingo, išprususio ir mandagaus seminaristo gebėjimus, monsinjoras Žuzepas Toras i Bažesas pats vienas nutarė, kad tokiai nuostabiai gėlei, pražydusiai jų sode, reikia erdvės – ji nuskursianti skurdžiame Viko seminarijos sode ir neteksianti įgimtos stebuklingos išminties, kurios jai nepašykštėjo Dievas.

– Monsinjore, aš nenoriu keliauti į Romą. Noriu atsidėti mokslui...

– Kaip tik todėl ir siunčiu tave į Romą, sūnau. Puikiai pažįstu mūsų seminariją ir neabejoju, kad, būdamas tokio proto, čia tik veltui gaiši laiką.

– Bet, monsinjore...

– Dievas turi tau numatęs aukštesnį tikslą. To vienu balsu reikalauja tavo dėstytojai, – pareiškė jis, šiek tiek teatriškai mosuodamas kažkokiu dokumentu.

Gimęs Žeso dvare, Tonos miestelyje, pavyzdingoje šeimoje, Andreu ir Rozalijos sūnus šešerių metų jau buvo deramai išsimokslinęs ir tvirtai apsisprendęs pasiduoti į dvasines studijas ir stojo į

dvasiškojo tėvo Žasinto Garigoso kuruojamą pirmą lotynų kultūros kursą. Mokėsi taip sparčiai ir sėkmingai, kad, vos tik pradėjęs studijuoti iškalbos meną, perskaitė paskaitą apie garsiąją *Oratio Latina**, o tai, kaip monsinjoras žino iš savo patirties, juo labiau kad mes didžiuojamės jį taip pat buvus šios seminarijos auklėtiniu, – vienas pirmųjų literatūros darbų, kuriais dėstytojai apdovanoja pažangiausius mokinius, įrodžiusius savo oratorinius gabumus. Tačiau toji garbė buvo juo didesnė, nes jis buvo tik vienuolikos metų, o svarbiausia – mažiukas. Todėl, idant susirinkusieji – o tarp jų buvo susijaudinę tėvai ir brolis – galėtų geriau girdėti, kaip garsingas ir galvotas, bet nedidukas oratorius Feliksas Ardevolis sklandžiai byloja Vergilijaus kalba, be kita ko, teko pastatyti aukštoką taburetę. Taip Feliksas Ardevolis i Giteresas pasiekė šlovingų laimėjimų matematikos, filosofijos ir teologijos baruose, iškilo į tokias aukštumas, kad prilygo įžymiausiems buvusiems tos seminarijos auklėtiniams, kaip antai: garsingiems dvasiškiesiems tėvams Žaumei Balmesui i Urpijai, Antonijui Marijai Klaretui i Klarai, Žasintui Verdagerui i Santalui, Žaumei Koleliui i Banselsui, profesoriui Andrejui Duranui ir jums, jūsų ekscelencija, malonėjusiam vadovauti mūsų garbingajai vyskupijai.

Lai mūsų dėkingumas siekia ir mūsų protėvius. Dievas, mūsų Viešpats, mums įsako: *Laudemus viros gloriosos et parentes nostros in generatione sua* (Eccli., 44, 1)**. Kaip tik todėl esame įsitikinę, kad gerai darėme skatindami seminarijos auklėtinį Feliksą Ardevolį i Giteresą tęsti teologijos studijas Popiežiškajame Grigaliaus universitete.

– Neturi kitos išeities, sūnau.

Feliksas Ardevolis nedrįso prisipažinti, kad, gimęs ir augęs sausumoje, toli nuo jūros, bijo laivų. Todėl, nemokėdamas atsi-

---

* Lotynų iškalbos menas. (*Lot.*)

** „Šlovinkime savo kartos garbingus vyrus ir tėvus“ (Vulgata, 44:1).

spirti vyskupui, turėjo išvykti į vargingą kelionę. Atkampioje Ostijos uosto kertelėje, pasislėpęs už aptrešusių medinių dėžių, kuriose šmirinėjo įmitusios žiurkės, išvėmė savo silpnastį ir beveik visus praeities prisiminimus. Po kelių akimirkų giliai atsikvėpė ir vėl atsitiesė, nosine nusišluostė lūpas ir šauniai pasitaisė kelionės abitą, įžvelgdamas šviesų rytojų. Nieko nepaisydamas atvyko į Romą nelyginant Enėjas.

– Šitas kambarys geriausias šiuose namuose.

Feliksas Ardevolis nustebęs atsisuko. Tarpduryje, nuoširdžiai šypsodamas, stovėjo prakaitu pasruvęs apkūnus žemo ūgio studentas dominikono abitu.

– Feliksas Morlenas iš Lježo, – žengdamas į celę, prisistatė nepažįstamasis.

– Feliksas Ardevolis. Iš Viko.

– Oho! Bendravardžiai! – juokdamasis sušuko studentas ir atkišo ranką.

Juodu susidraugavo iš pirmos dienos. Morlenas patvirtino, kad kambarys iš tikrųjų geriausias visuose namuose, ir paklausė, kas jį globoja. Ardevolis turėjo prisipažinti, kad niekas jo negloboja, kad durininkas, nuplikęs storulis, permetęs akimis jo dokumentus ir pasakęs: Ardevolis? *La cinquantaquattro**, padavė raktą nė nežiūrėdamas į akis. Morlenas juo nepatikėjo, tik gardžiai nusijuokė.

Lygiai po savaitės, prieš pat mokslo metų pradžią, Morlenas pristatė jį savo pažįstamiems – aštuoniems ar dešimčiai antro kurso studentų, patarė negaišti veltui laiko ir per daug nebendrauti su tais, kurie mokosi kitur, ne Grigaliaus universitete ir Biblijos institute, pamokė išsprukti vogčiomis į miestą, kad nepastebėtų cerberis prižiūrėtojas, pasiūlė visada laikyti po ranka pasaulietiškus drabužius tam atvejui, jeigu pasitaikytų proga

* Penkiasdešimt ketvirtas kambarys. (*It.*)

išeiti slapta pasivaikščioti, pasišovė naujokams pirmakursiams aprodyti unikalius pastatus palei trumpiausią kelią iš namų į Popiežiškąjį Grigaliaus universitetą. Jis kalbėjo itališkai ryškia prancūziška tartimi, bet jie puikiai viską suprato. Rėžė jiems pamokslą apie būtinybę Grigaliaus universitete laikytis atstu nuo jėzuitų, nes, jei nesisaugosi, jie įlįs į tavo smegeninę, o tada pakukuosi kaip gegutė. Kukū!

Mokslo metų išvakarėse visi studentai, tiek naujokai, tiek „seniai", atvykę iš tūkstančio įvairiausių vietų, susirinko milžiniškoje Grigaliaus universiteto Gabrielių-Boromeo aktų salėje, ir Popiežiškojo Grigaliaus universiteto Romos kolegijos *Pater Decanus* Danielė D'Andželas, S. J.* sklandžia lotynų kalba paskatino pasidžiaugti didele laime, didele privilegija, tekusia jums studijuoti bet kuriame Popiežiškojo Grigaliaus universiteto fakultete ir taip toliau, ir taip toliau, ir taip toliau. Mums teko didelė garbė tarp šitų sienų priimti daug įžymių studentų, be kita ko, ne vieną šventąjį tėvą, taipgi amžinatilsį popiežių Leoną XIII. Mes nieko kita nereikalaujame, tik stropumo, stropumo, ir nieko daugiau, išskyrus stropumą. Čia atvykstama studijuoti, studijuoti, studijuoti ir, geriausiems dėstytojams padedant, mokytis teologijos, kanonų teisės, dvasingumo, Bažnyčios istorijos ir taip toliau, ir taip toliau, ir taip toliau.

– Tėvą D'Andželą vadiname D'Andželudandželudandželu, – pakuždėjo į ausį Morlenas, lyg pranešdamas kokią baugią žinią.

O kai baigsite mokslus, pasklisite po visą pasaulį, grįšite į savo šalį, į savo seminariją, į atitinkamų ordinų kolegijas; iki šiol negavusieji šventinimų bus įšventinti ir naudosis tuo, ko išmoko šiuose rūmuose. Ir taip toliau, ir taip toliau, ir taip toliau, dar penkiolika minučių praktiškų patarimų, ne tokių praktiškų kaip Morleno, bet pravarčių kasdieniame gyvenime. Feliksas Ardevolis pagalvojo, kad galėjo būti ir blogiau: *orationes latinae* Vike

---

* *Pater decanus* – tėvas dekanas (*lot.*); S. J. (*Societatis Jesu*) – Jėzaus draugija, 1540 m. šventojo Ignaco Lojolos įsteigtas vienuolių ordinas.

kartais būdavo kur kas nuobodesnės nei dabar jiems dėstomas praktiškų patarimų vadovėlis.

Pirmieji mokslo mėnesiai iki Kalėdų prabėgo be jokių sukrėtimų. Feliksas Ardevolis ypač žavėjosi itin šviesaus proto dvasiškuoju tėvu Faluba, jėzuitu, pusiau slovaku, pusiau vengru, puikiu Šventojo Rašto žinovu, taip pat itin oriu griežtos mąstysenos tėvu Pjeru Blanu: jis dėstė Apreiškimą ir jo perteikimą per Bažnyčią ir, nors pats gimęs Lježe, per baigiamąjį egzaminą sukirto savo žemietį Morleną, bandžiusį plėtoti pasirinktą mariologijos temą. Per trejus studijų metus susidraugavo su Dragu Gradniku, iš Liublianos seminarijos atvykusiu raudonskruosčiu milžinu slovėnu tokiu storu ir tvirtu it buliaus sprandu, jog, rodės, neišlaikiusi plyš abito apykaklė. Juodu kalbėdavosi retai, nors lotyniškai mokėjo puikiai; tačiau abu buvo nedrąsūs, visas jėgas skyrė mokslams, atveriantiems duris į pasaulį. Tuo metu, kai Morlenas skundėsi likimu ir plėtė draugų ir pažįstamų ratą, Ardevolis beveik nekėlė kojos iš *la cinquantaquattro*, pačios geriausios celės, – skynėsi kelią į naujus pasaulius studijuodamas papirusus ir kitokius biblinius dokumentus senovės egiptiečių, koptų, graikų ir aramėjų kalbomis, kurių jam nešykštėjo dvasiškasis tėvas Faluba, taipgi mokęs jį meno vertinti daiktus. Suniokotas rankraštis, jo žodžiais tariant, mokslui bevertis. Jeigu jis restauruotinas, jį būtina restauruoti bet kuria kaina, ir restauratoriaus vaidmuo toks pat svarbus kaip ir jį tirsiančio mokslininko. Ir jis niekada nesakydavo ir taip toliau, ir taip toliau, ir taip toliau, nes visada išmanydavo tai, apie ką kalba.

– Nesąmonės, – pareiškė Morlenas, kai jis viską papasakojo. – Tie žmonės nesitveria iš laimės tik kai sėdi su didinamuoju stiklu rankoje prie sudriskusiais ir supelijusiais popieriais nukrauto stalo.

– Kaip ir aš.

– Kuriems galams reikalingos mirusios kalbos? – sušuko tasai savo pompastiška lotynų kalba.

– Dvasiškasis tėvas Faluba mums pasakojo, kad mes, žmonės, gyvename ne kurioje nors šalyje, o kalboje, ir kad stengdamiesi išsaugoti senovines kalbas...

– *Sciocchezze*. Nesąmonės. Vienintelė dar gyva ir vartojama mirusioji kalba – lotynų.

Jie ėjo Šv. Ignaco gatve. Ardevolis su sutana, Morlenas su abitu. Ardevolis pirmą kartą nustebęs pažvelgė į draugą. Stabtelėjo ir sutrikęs paklausė, kuo jis tiki. Morlenas irgi sustojo ir atsakė pasirinkęs dominikonų ordiną todėl, kad karštai troško padėti kitiems ir tarnauti Bažnyčiai. Ir kad niekas jo nenukreipsiąs nuo šito kelio, bet tarnauti Bažnyčiai, jo supratimu, geriausia esą praktiškai, ne studijuojant suplėkusius popierius, o veikiant žmones ir per juos – gyvenimą... Jis nutilo ir atsikvėpęs pratrūko: ir taip toliau, ir taip toliau, ir taip toliau, ir abu bičiuliai prapliupo juoktis. Tuo metu pro šalį pirmąsyk praėjo Karolina, bet juodu neatkreipė į ją dėmesio.

Ir aš, vos grįžęs namo su Mažyle Lola, turėdavau vėl mokytis griežti smuiku, o ji tuo metu gamindavo vakarienę, ir visas namas skendėdavo tamsoje. Man tai anaiptol nepatikdavo, nes bet kurią akimirką iš už durų galėjo išlįsti piktadarys, todėl kišenėje ir nešiodavausi Juodąjį Erelį, juo labiau kad namuose, tėčiui panorus, jau prieš daugelį metų neliko nei medalionų, nei škaplierių, nei šventųjų paveikslų, nei maldaknygių, o vargšui Adrianui Ardevoliui reikėjo kokios nors neregimos pagalbos. Kartą, užuot mokęsis griežti smuiku, svetainėje kaip apkerėtas įsispoksojau į vakarop Trespujo pusėje linkstančios saulės atšvaitus, stebuklinga spalva užliejančius Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos abatiją – virtuvėje virš indaujos kabantį paveikslą. Ta šviesa visada mane žavėdavo ir žadindavo vaizduotę, ir aš neišgirdau, kaip atsidarė laukujės durys, negirdėjau nieko, kol mirtinai išgąsdino ūmai sugriaudėjęs griežtas tėčio balsas:

– Ką čia darai bedykinėdamas? Ar neturi namų darbų? Ar neturi smuiko? Ar neturi ko veikti, ką?

Ir Adrianas nuėjo į savo kambarį tuk tuk tuksinčia širdimi, nėmaž nepavydėdamas tėvų bučiuojamiems vaikams, nes buvo įsitikinęs, kad tokių vaikų nebūna.

– Karsonai, susipažink su Juoduoju Ereliu, narsingosios arapahų genties vadu.

– Sveikas.

– Hau!

Juodasis Erelis pabučiuoja šerifą Karsoną, kaip niekad nebuvo jo bučiavęs tėvas, ir Adrianas palieka juos drauge su žirgais ant naktinio stalelio, kad jie geriau susipažintų.

– Koks tu nusiminęs!

– Trejus metus studijavęs teologiją, vis dar neperpratau, kas iš tikrųjų mane domina, – susimąstęs atsakė Ardevolis. – Gal malonės doktrina?

– Tu neatsakei į mano klausimą, – neatlyžo Morlenas.

– Tai ne klausimas. Krikščionybės apreiškimo įtikimumas?

Morlenas neatsakė, ir Feliksas Ardevolis kamantinėjo toliau:

– Kodėl studijuoji Grigaliaus universitete, jei teologija tavęs ne...

Juodu atsiliko nuo būrio studentų, iš universiteto grįžtančių į savo celes. Roma nelabai pasikeitė per tuos dvejus metus, kai jis studijavo kristologiją ir soteriologiją, metafiziką I, metafiziką II ir Dievo Apreiškimą, tolydžio pliekiamas itin reiklių dėstytojų, ypač Dievo Apreiškimą dėstančio Levinskio, kurio nuomone, Feliksas Ardevolis nepateisino į jį dedamų vilčių neparodydamas deramo dėmesio jo dėstomam dalykui. Nepaisant Europą nusiaubusio karo, miestas nenukraujavo kaip atvira žaizda, tik truputį nuskurdo. Nekreipdami dėmesio į sumaištį ir to meto negandas, Popiežiškojo universiteto studentai studijavo kaip studijavę. Ne visi. Ir sėmėsi išminties ir dorybės. Beveik visi.

– Na, o tave?

– Manęs nebedomina teodicėja ir prigimtinė nuodėmė. Nebegaliu pateisinti Dievo. Man sunku susitaikyti su mintimi, kad Dievas nesipriešina blogiui.

– Jau keli mėnesiai, kai mane kamuoja tokie įtarimai.

– Ir tave?

– Ne. Tiesiog įtariau, kad grimzti į liūną. Verčiau stebėki pasaulį kaip aš. Man ypač smagu Kanonų teisės fakultete. Bažnyčios ir pasaulietinės visuomenės santykiai; Bažnyčios sankcijos; laikinieji Bažnyčios turtai; pašvęstojo gyvenimo institutų charizma; *la Consuetudine canonica**...

– Ką čia šneki?

– Teorinės studijos – grynas laiko gaištas, o reglamentinės – gaivaus oro gūsis.

– Ne, ne! – sušuko Ardevolis. – Man patinka aramėjų kalba, mane žavi rankraščiai, Bochtano naujosios aramėjų ir Barzano žydų naujosios aramėjų kalbos morfologiniai skirtumai, arba kuo skiriasi *koy sanja surat* nuo *mlahso.*

– Žinai ką? Protas neneša, ką čia paistai. Ar mudu mokomės tame pačiame universitete? Tame pačiame fakultete? Ar mudu esame Romoje, ką?

– Nesvarbu. Kol man dėsto tėvas Levinskis, noriu kuo geriau išmokti chaldėjų, babiloniečių, samariečių...

– Ir kas iš to?

– O kas iš to, kad tu žinosi, kuo skiriasi viena nuo kitos patvirtinta, įsiteisėjusi, teisėta, apgaulinga, galiojanti ir niekinė santuoka?

Abu prapliupo juoktis vidury Seminarijos gatvės. Dama tamsiais drabužiais sutrikusi pažvelgė į du begėdiškai kleginčius jaunus klierikus, nepaisančius paprasčiausių gero elgesio taisyklių.

– Ko toks nusiminęs, Ardevoli? Dabar rimtai tave klausiu.

– Atsakyk man, prisidėjęs ranką prie širdies, kas tau įdomu?

– Viskas.

– Ir teologija?

---

* Papročiai pagal kanonų teisę. (*Lot.*)

– Teologija – visa ko dalis, – atsakė Morlenas ir pakėlė rankas, lyg ketindamas palaiminti Kazanatos bibliotekos fasadą ir dvidešimtį nieko neįtariančių praeivių priešaky. Ir leidosi tokiais sparčiais žingsniais, kad Feliksas Ardevolis vos spėjo eiti šalia. – Pagalvok apie karą Europoje, – toliau kalbėjo, ryžtingai rodydamas Afrikos pusėn. Ir pusbalsiu, lyg baimindamasis šnipų, tęsė: – Italija turi laikytis neutraliteto, nes Trilypė sąjunga sudaryta gynybos sumetimais, kaip pareiškė Italija.

– Mes, sąjungininkai, laimėsime karą, – atsiliepė Nuoširdžioji Antantė.

– Aš neturiu jokio išskaičiavimo, tik laikausi duoto žodžio, – išdidžiai pareiškė Italija.

– Pažadame tau grąžinti Trento, Istrijos ir Dalmatijos žemes.

– Kartoju, – vartydama akis, dar išdidžiau atsakė Italija, – Italija laikosi garbingo neutraliteto.

– Sutarta: jeigu prisidėsi šiandien, o ne rytoj, gerai? Jeigu prisidėsi šiandien, atgausi visą paketą: Aukštutinę Adidžę, Trentą, Veneciją Džuliją, Istriją, Fiumę, Nicą, Korsiką, Maltą ir Dalmatiją.

– Kur pasirašyti? – atsakė Italija. Ir žibančiomis akimis: – Tegyvuoja Antantė! Mirtis Vidurio Europos imperijoms! Tai štai kas yra politika, Feliksai! Ir vienoje, ir kitoje pusėje.

– O didieji idealai?

Feliksas Morlenas stabtelėjo ir pažvelgė į dangų, pasiruošęs ištarti žodžius, vertus įamžinti marmuro plokštėje:

– Tarptautinė politika neturi nieko bendra su didžiaisiais tarptautiniais idealais: viską lemia didieji tarptautiniai interesai. Italija tai puikiai suprato: kai tik stojo gerųjų, tai yra mūsų, pusėn, prasidėjo puolimas Trento krašte, žuvo miškai, Dievo dovana, paskui priešpuolis, Kaporeto mūšis, krito trys šimtai tūkstančių vyrų, kautynės prie Pjavės upės, ties Vitorijo Venetu pralaužiamas frontas, Paduvos paliaubos, atsiranda serbų, kroatų ir slovėnų karalystė, darinys, netesėjęs nė dviejų mėnesių, nors jau pavadintas Jugoslavija, ir spėju, kad žadėtieji kraštai – tai tik meduolis, kurį dabar atsiims sąjungininkai. Ir Italija liks kaip musę kandusi. Ka-

ras niekada nesibaigs, nes vėliau sąjungininkai ims kariauti vieni su kitais. Sulauksime ir tikro priešo, dar nepabudusio.

– Kas jis?

– Bolševikų komunizmas. Jei ne dabar, tai po kelerių metų.

– Iš kur tu žinai?

– Skaitau spaudą, klausausi, ką kalba protingi žmonės. Užmegzti tinkamas pažintis – tai tikras menas. Jei žinotum, kokį apgailėtiną vaidmenį toje byloje atliko Vatikanas...

– O kada spėji studijuoti sakralinį poveikį dvasiai arba doktriną apie malonę?

– Tai, ką darau, mielasis Feliksai, irgi mokslas. Ruošiuosi sąžiningai tarnauti Bažnyčiai. Bažnyčiai reikia teologų, politikų ir net tokių apsišvietusių vyrų kaip tu, į pasaulį žvelgiančių pro didinamąjį stiklą. Ko toks nusiminęs?

Valandėlę jie ėjo tylėdami, nuleidę galvas, kiekvienas nugrimzdęs į savo mintis. Staiga Morlenas sustojo kaip įdiegtas ir sušuko: na žinoma!

– Kas?

– Jau žinau, kas atsitiko! Žinau, kodėl tu toks nusiminęs.

– Žinai?

– Tu įsimylėjęs.

Feliksas Ardevolis i Giteresas, Romos popiežiškojo Grigaliaus universiteto ketvirto kurso studentas, itin pasižymėjęs pelnydamas aukščiausią apdovanojimą už labai sėkmingai užbaigtus dvejus mokslo metus, išsižiojo ketindamas prieštarauti, bet tuojau pat užsičiaupė. Prisiminė, kaip Velykų pirmadienį, paskutinę Didžiosios savaitės atostogų dieną, kai, neturėdamas ką veikti, – buvo baigęs traktatą apie Viką, *verum et factum reciprocantur seu convertuntur**, apie tai, kad žmogus negali suprasti visko, priešingai nei Feliksas Morlenas, kuris, regis, permanė menkiausius visuomenės krustelėjimus, o į Viką žiūrėjo neigiamai, – eidamas per Šv. Petro aikštę pamatė ją trečią kartą. Neprilygstamąją. Juos

* Tiesa ir faktas sutampa arba atitinka vienas kitą. (*Lot.*)

skyrė balandžių pulkelis, gal trisdešimt paukščių. Jis priėjo arčiau, pamatė, kad rankoje ji nešasi paketėlį, ir, kai ji nusišypsojo, pasaulis akimoju nušvito, pasidarė švarus, taurus ir tyras. Ir tuojau pat įsipiršo logiška išvada: grožis, toks grožis, negali būti šėtono darbas. Grožis – Dievo kūrinys, o šypsena buvo angeliška ar veikiau dieviška. Prisiminė, kaip antrą kartą matė Karoliną: prie parduotuvės padedančią tėvui iškrauti vežimą. Kaip ant tokių švelnių pečių įmanoma nešti šiurkščias medines dėžes, kaupinai prikrautas obuolių? Jis negalėjo to pakęsti ir jai padėjo, ir juodu tylėdami, pašaipiai žiopsant mului, abrakinėje rupšnojančiam šieną, nukėlė tris dėžes, ir jis, grožėdamasis begaline jos akių giluma, stengėsi žvilgsniu nenusliuogti žemiau, prie ryškėjančio griovelio suknelės iškirptėje, ir visa Saverijo Amato parduotuvė neteko žado nežinodama, ką daryti, kai universiteto studentas, dvasiškasis tėvas, kunigas, dvasininkas, seminaristas, pasikaišęs sutaną, kibo į darbą kaip paprasčiausias krovikas, nuo šeimininko dukters nenuleisdamas mįslingo žvilgsnio. Trys dėžės obuolių, Dievo palaima karo metais; trys laimės akimirkos šalia gražuolės, o paskui apsižvalgė, susivokė atsidūręs pono Amato parduotuvėje, palinkėjo *buona sera** ir išėjo nedrįsdamas darsyk į ją pažvelgti, o iš paskos išpuolė merginos motina, slapčiomis įspraudė jam į rankas du raudonus obuolius, ir jam nukaito skruostai dingtelėjus minčiai, kad tokios turėtų būti žavios Karolinos krūtys. Prisiminė, kaip išvydo ją pirmą kartą, Karolina, Karolina, Karolina, gražiausias vardas pasaulyje, tuomet dar nepažįstama, ji ėjo priešaky ir staiga nikstelėjo koją, sukliko iš skausmo ir kone pargriuvo ant žemės. Jis ėjo drauge su Dragu Gradniku, per dvejus metus Teologijos fakultete ūgtelėjusiu per plaštaką, be to, priaugusiu svorio apie tris kilogramus ir jau tris dienas mąstančiu apie vieną vienintelį dalyką – šventojo Anzelmo ontologinį argumentą, lyg pasaulyje nebūtų buvę kitokių būdų Dievo buvimui įrodyti, pavyzdžiui, tos širdžiai mielos mergelės grožio. Dragui Gradnikui net nedingtelėjo į galvą, kad tas nikstelėjimas galėtų

* Labą vakarą. (*It.*)

būti be galo skausmingas, ir Feliksas Ardevolis švelniai suėmė už kulkšnies gražiajai Adalaizai*, Beatričei, Laurai, norėdamas padėti jai tvirtai atsistoti ant žemės, ir tą akimirką, kai ją palietė, elektros išlydis, stipresnis už Voltos lanką Pasaulinėje parodoje, perbėgo stuburu, ir jis, klausdamas: *li fa mal, signorina***, mielai būtų ją puolęs ir ten pat paėmęs, nors pirmąsyk gyvenime pajuto tokį stiprų, skausmingą, nenumaldomą ir baugų lytinį potraukį. Tuo metu Dragas Gradnikas žiūrėjo į kitą pusę mąstydamas apie šventąjį Anzelmą ir kitokius racionalius būdus Dievo buvimui įrodyti.

– *Ti fa male?****

– *Grazie, grazie mille, padre...***** – saldžiu balseliu atsakė mergina bedugnėmis akimis.

– Jeigu Dievas mus apdovanojo protu, vadinasi, mano supratimu, tikėjimas nedraudžia remtis logika. Ar ne, Ardevoli?

– *Come ti chiami****** (mano brangiausioji nimfa)?

– *Carolina, padre. Grazie.*******

Karolina, koks žavus vardas; kito vardo tu ir negalėtum turėti, mylimoji.

– *Ti fa ancora male, Carolina******** (neprilygstamoji gražuole)? – pakartojo sunerimęs.

– Protas. Protu pagrįstas tikėjimas. Ar tai erezija? Kaip tu manai, Ardevoli?

Teko palikti ją sėdinčią ant suoliuko, nes nimfa, sodriai nuraudusi, jį patikino, kad netrukus turi pasirodyti motina, ir, juodviem patraukus toliau, Dragui Gradnikui pro nosį lotyniškai sniaukrojant, jog šventasis Bernardas, ko gero, – tai dar ne vi-

---

* Katalonų poeto Joano Maragallo i Gorinos (1860–1911) poemos lyrinė herojė.

** Ar jums skauda, panele? (*It.*)

*** Ar skauda? (*It.*)

**** Ačiū, labai ačiū, dvasiškasis tėve... (*It.*)

***** Kuo tu vardu? (*It.*)

****** Karolina, dvasiškasis tėve. Ačiū. (*It.*)

******* Ar dar skauda, Karolina? (*It.*)

sas gyvenimas, kad Tejaro de Šardeno* mintys vertos dėmesio, jis susigriebė, kad, pakėlęs ranką prie veido, delne nejučia bando užuosti deivės Karolinos kvapą.

– Įsimylėjęs? Aš? – Jis pažvelgė į pašaipiai žiūrintį į jį Morleną.

– Visi požymiai rodo.

– Iš kur tu gali žinoti?

– Iš savo patirties.

– Ir kaip sugebėjai to nusikratyti? – paklausė Ardevolis viltingu balsu.

– Ne to, o jos. Pasiguldęs po apačia. Ir tuomet meilė palengva išblėso, ir baigta.

– Kaip apmaudu!

– Toks gyvenimas. Nusidėjau ir atgailauju.

– Žmogus įsimyli visam gyvenimui, ir tas jausmas niekada neišblėsta. Aš negalėčiau...

– Dieve mano, kaip tu įklimpai, Feliksai Ardevoli!

Ardevolis neatsakė. Velykų pirmadienis, *Piazza di Pietra***, priešais jį kokių trisdešimties balandžių pulkelis. Nesutramdomo potraukio vejamas, jis prasiskynė kelią per balandžių džiungles ir pripuolė prie Karolinos, o ji padavė jam paketėlį.

– *Il gioiello dell'Africa****, – pasakė nimfa.

– Iš kur sužinojai, kad aš...

– Kas dieną pro čia eini. Kas dieną.

Tą akimirką, kaip sako Evangelija pagal Matą, 25, 51, šventyklos uždanga perplyšo pusiau nuo viršaus iki apačios ir žemė sudrebėjo, ir uolos ėmė skeldėti, atsivėrė kapų rūsiai, ir daug užmigusių šventųjų kūnų prisikėlė iš numirusių.

Dievo ir Įsikūnijusio Dievo Žodžio paslaptis.

Marijos, Skaisčiausiosios Mergelės ir Dievo Motinos, paslaptis.

Krikščionių tikėjimo paslaptis.

---

* Pierre Teilhard de Chardin SJ (1881–1955) – prancūzų filosofas, jėzuitas, paleontologas ir geologas.

** Šv. Petro aikštė. (*It.*)

*** Brangenybė iš Afrikos. (*It.*)

Netobulos žmonių Bažnyčios, dieviškosios ir amžinosios, paslaptis.

Merginos, padovanojusios man tą paketėlį, kurį dvi dienas laikiau *cinquantaquattro* kambaryje ant stalo ir tik trečiąją išdrįsau atplėšti, paslaptis. Jame dėžutė. Dieve mano! Aš prie bedugnės krašto.

Palaukiau iki šeštadienio. Diduma studentų sėdėjo savo kambariuose. Kai kurie išėjo pasivaikščioti arba išsisklaidė po įvairias Romos bibliotekas, kur, netverdami apmaudu, ieškojo atsakymo į klausimus apie blogio prigimtį ir apie tai, kodėl Dievas jam leidžia gyvuoti, apie apmaudų šėtono būvį, apie teisingą Šventojo Rašto aiškinimą arba apie neumų* atsiradimą Grigaliaus ir Ambrozijaus giesmėse. Feliksas Ardevolis tūnojo vienas *cinquantaquattro* kambaryje, ant stalo – nė vienos knygos, kiekvienas daiktas savo vietoje, niekas nekėlė jam tokio apmaudo kaip bet kur išblaškyti daiktai, kuriuos tinka tik išmesti į šiukšlyną, arba daiktai, padėti ne ten, kur dera, arba daiktai, krintantys į akis, arba... Jis pamanė: gal jau tampu maniaku. Manding, iš tiesų viskas tuomet ir prasidėjo: tėtis buvo apsėstas tvarkos manijos. Regis, jam buvo nė motais minčių painiava galvoje, bet knyga, pamesta ant stalo, nepadėta į lentyną, popierius ant radiatoriaus atrodė nepateisinamas ir nedovanotinas dalykas. Niekas negalėjo kristi į akis, ir visi turėjome būti budrūs, ypač aš: privalėjau kas dieną, kas mielą dieną sudėti visus žaislus, su kuriais žaisdavau, ir tik šerifas Karsonas su Juoduoju Ereliu to išvengdavo – slapta eidavo gulti su manimi, bet tėtis niekada to nesužinojo.

Cinquantaquattro kambary švaru kaip bažnyčioje. Feliksas Ardevolis stovi prie lango, žiūrėdamas į virtines sutanų, šmurkščiojančių ten ir atgal pro paradines duris. Į arklių traukiamą uždarą karietą, su neišpažįstamų ir apmaudžių paslapčių važta dar-

* Neumos – pirmasis muzikinis raštas, atsiradęs maždaug VI a. ir naudotas *Schola cantorum* muzikos mokyklose bažnytinei muzikai mokytis.

dančią Korso gatve. Į berniūkštį, kuris, grindiniu vilkdamas skardinį kibirėlį, kelia beprasmišką, apmaudų triukšmą. Jis drebėjo iš baimės, todėl ir netvėrė apmaudu. Ant stalo gulėjo neįprastas, dar neaiškios paskirties daiktas. Žalia Karolinos padovanota dėžutė su *gioiello dell'Africa*. Jos paskirtis. Buvo davęs sau žodį, kad, prieš Švenčiausiosios Mergelės Marijos bažnyčios varpams išmušant dvyliktą, arba išmes tą dėžutę, arba atidarys. Arba nusižudys. Vienas iš trijų.

Nes visai kas kita – atsidėti mokslui, skintis kelią į jaudinantį paleografijos, senovinių rankraščių pasaulį, mokytis kalbų, kuriomis niekas nebekalba, nes jos šimtmečių šimtmečius glūdo apmirusios suplėkusiuose senoviniuose papirusuose, vieninteliuose atminties languose, apibūdinti, kuo skiriasi viduramžių paleografija nuo antikos laikų, džiūgauti, nes pasaulis toks platus, kad, gelbstintis nuo nuobodžio, galima pasiduoti į sanskritą ir Azijos kalbas, o jei kada nors turėčiau sūnų, norėčiau, kad...

O kodėl dabar pagalvojau, kad norėčiau sūnaus? Iš pykčio? Ne, iš apmaudo. Ir vėl jis pažvelgė į dėžutę, vienui vieną, padėtą *cinquantaquattro* kambaryje ant tuščio stalo. Feliksas Ardevolis nupurtė įsivaizduojamą pūkelį nuo sutanos krašto, pirštu perbraukė per apykaklės pernelyg suveržtą kaklą ir atsisėdo prie stalo. Po trijų minučių Švenčiausiosios Mergelės Marijos bažnyčios varpai turėjo išmušti dvyliktą. Giliai atsikvėpė ir apsisprendė: dabar nesižudysiąs. Labai atsargiai paėmė dėžutę abiem rankomis kaip vaikas, kuris, nuplėšęs lizdą nuo medžio, nešasi namo norėdamas motinai parodyti žalsvus kiaušinukus arba bejėgius paukštyčius, maitinsiu juos, mama, nebijok, prigaudysiu jiems skruzdėlių. Kaip elnė ilgisi tekančio vandens, taip aš ilgiuosi tavęs, o Viešpatie.* Šiaip ar taip, suvokė, kad tie žingsniai, kuriuos ketina žengti, paliks jo širdyje neišdildomus pėdsakus. Dar dvi minutės. Drebančiais pirštais bandė atrišti raudoną kaspiną, bet mazgas dar stipriau užsiveržė, ir anaiptol ne todėl, kad vargše-

---

* Psalmynas, Ps. 42–2.

lė Karolina buvo atgrubnagė – tiesiog neišlaikė nervai. Atsistojo sutrikęs. Dar pusantros minutės. Nuėjo prie praustuvės ir paėmė skustuvą. Paskubomis atlaužė. Minutė ir penkiolika sekundžių. Negailestingai perrėžė kaspiną, tokio nuostabaus raudonumo, kokio nebuvo regėjęs per ilgą gyvenimą, nes dvidešimt penkerių metų jautėsi senas ir nuvargęs, troško, kad visa tai neturėtų nieko bendra su juo, kad visa tai atsitiktų kitam Feliksui, kuris tikriausiai sugebėtų užsikrauti tą naštą ne... Liko viena minutė! Burna išdžiūvusi, delnai suprakaitavę, per skruostą ritasi prakaito lašas, o juk nelabai karš... Dar dešimt sekundžių, ir Švenčiausiosios Mergelės Marijos bažnyčios varpai Latos gatvėje paskelbs vidurdienį. Ir tuo metu, kai Versalyje neišmanėlių gauja pareiškė, jog pasibaigė karas, ir kai jie, iškišę iš uolumo liežuvius, pasirašė paliaubas ir atsargiai paleido į darbą mechanizmą, kad po kelerių metų lengviau prasidėtų kitas, įspūdingas karas, dar kruvinesnis ir dar artimesnis blogiui, kurio Dievas niekada neturėjo leisti, Feliksas Ardevolis i Giteresas atvožė žalią dėžutę. Neryžtingai praskleidė rausvą vatą ir tą akimirką, kai pasigirdo pirmas varpo dūžis, *Angelus Domini nuntiavit Mariae**, pravirko.

Buvo palyginti lengva nemačiomis išeiti iš bendrabučio. Morlenas, Gradnikas, du ar trys patikimi studentai ir jis ne kartą išsprukdavo, ir niekas jų nepastebėdavo. Su pasaulietiniais drabužiais Romoje galėdavai patekti ten, kur su sutana įeiti draudžiama. Su pasaulietiniais galima lankyti muziejus, o su sutana – nieku gyvu. Ir išgerti kavos Kolonos aikštėje, ir, negana to, spoksoti į praeivius; Morlenas keliskart buvo nusivedęs jį, savo mylimą mokinį, susipažinti su žmonėmis, su kuriais, pasak jo, būtina susipažinti. Pristatydavo jį kaip Feliksą Ardevolį, aštuonias kalbas mokantį mokslininką, kuriam rankraščiai atskleidžią visas paslaptis, ir mokslo vyrai atidarydavo savo seifus, leisdavo savo

* Viešpaties angelas apreiškė Marijai. (*Lot.*)

akimis pamatyti tikrąjį „Mandragoros“* rankraštį, neįkainojamą vertybę, arba trupančius Makabėjų laikų papirusus. Vis dėlto šiandien, kai Europa pasirašė taikos sutartį, mokslavyris Feliksas Ardevolis pirmąsyk išėjo iš bendrabučio slapta nuo vyresnybės ir draugų. Megztiniu ir skrybėle dangstydamas seminarijos auklėtinio prigimtį. Ir nudrožė tiesiai į *signor* Amato vaisių parduotuvę, o ten stojo sargybon. Slinko valandos, ir jis, kišenėje suspaudęs dėžutę, žiopsojo į praeivius, linksmus ir nerūpestingus, abejingus aistrai, liepsnojančiai jo krūtinėje. Ir į Karolinos motiną, ir į jos mažą sesutę. Į visus, tik ne į savo mylimąją. *Gioiello*, rupaus darbo medalionas, mėgėjo ranka išraižyta romaniškoji Švenčiausioji Mergelė šalia milžiniško medžio, lyg eglės. Kitoje pusėje vienas vienintelis žodis *Pardàc*. Iš Afrikos? Gal tai koptų medalionas? Kodėl pasakiau *mylimoji*, jei neturiu teisės... ir pajuto, kaip dūsta gryname ore. Sugaudė varpai, ir Feliksas, dar nieko nežinodamas, pagalvojo, kad visos Romos bažnyčios šlovina jo neleistiną, slaptą ir nuodėmingą meilę. Ir žmonės stabčiojo nustebę, galbūt tikėdamiesi pamatyti Abeliarą**, bet, užuot žiūrėję ir rodę į jį, klausinėjo vienas kitą, kas atsitiko, kodėl trečią valandą popiet skamba visi Romos varpai, priešingai nei paprastai, kas atsitiko? Dieve mano! Nejaugi pasibaigė karas?

Tuomet pasirodė Karolina Amato. Išlėkė iš namų trumpais, vėjo plaikstomais plaukais, perbėgo per gatvę ir nukūrė tiesiai į tą vietą, kur stovėjo sargyboje Feliksas, įsitikinęs esąs gerai pasislėpęs. Ir priėjusi pažvelgė į jį džiugiai šypsodama. Jis nurijo seiles, sugniaužė kišenėje dėžutę, išsižiojo, bet irgi nepratarė nė žodžio.

– Ir aš tave, – atsakė ji. Ir po kelių varpo dūžių: – Patiko?

– Negaliu jo priimti.

– Šis *gioiello* yra mano. Man jį padovanojo dėdė Sandras, kai gimiau. Parvežė jį iš Egipto. Dabar jis tavo.

---

* Italijos politinio veikėjo, istoriko, filosofo ir rašytojo Niccolò Machiavellio (1469–1527) komedija.

** Pierre Abélard (1079–1142) – prancūzų filosofas ir teologas, konceptualizmo pradininkas, pamilęs savo mokinę Eloizą.

– Ką pasakys tavo tėvai?

– Jis mano, ir aš jį tau dovanoju: jie nieko nesakys. Tai mano meilės laidas.

Ir paėmė jam už rankos. Tą akimirką dangus griuvo ant žemės, ir Abeliaras nebejautė nieko kito, tik švelnų Eloizos kūną, o ji patraukė jį į kažkokį *vicolo**, prišnerkštą, bet jam kvepiantį meilės rožėmis, ir įvedė į tuščią namą atviromis durimis, tolydžio gaudžiant varpams ir kaimynei klykiant pro langą: *Nuntio vobis gaudium magnum***, *Elisabetta, la guerra e finita!**** Tačiau abu įsimylėjėliai tuo metu stojo į žūtbūtinį mūšį ir nieko negirdėjo.

---

* Skersgatvis. (*It.*)

** Skelbiu jums džiugią naujieną (*lot.*) – pirmieji žodžiai, skelbiant, kad išrinktas naujas popiežius.

*** Karas pasibaigė. (*It.*)

II

De pueritia*

Geras karys neturi
be perstojo įsimylėti visų skvo**,
pasitaikančių jo kelyje,
nors ir kaip jos gražintųsi
karo spalvomis.

Juodasis erelis

---

* Iš vaikystės. (*Lot.*)

** Squaws – moterys (darkyta Šiaurės Amerikos indėnų kalba).

3

Nežiūrėk į mane tokiomis akimis. Suprantu, kad šiek tiek prasimanau, bet vis dėlto sakau tiesą. Pavyzdžiui, regis, vienas seniausių prisiminimų man kužda, kad bandžiau įsirengti kažką panašaus į slėptuvę po lova savo vaikystės dienų kambaryje – ten dabar sudėtos istorijos ir geografijos knygos. Buvo tenai gana jauku, o svarbiausia smagu žiūrėti į kojas visiems, kas įėjęs šaukia: Adrianai, vaikeli, kur tu, Adrianai, metas pavakarių. Kur dingai? Smagu, kaip kažin ką. Taip, visada baisiai nuobodžiaudavau, nes mano namai nebuvo mieli vaikams – kaip ir mano artimieji. Apie mamą neverta nė kalbėti, tėčiui rūpėjo vien pirkimo ir pardavimo sandoriai, o aš džiūdavau iš pavydo matydamas, kaip jis glosto naują graviūrą ar tauraus porceliano vazą. O mama... na, man atrodydavo, kad mama amžinai kažko bijo, saugosi, žvalgosi į visas puses, nors ją ištikimai globojo Mažylė Lola. Dabar man aišku, kad tėtis neleido jai namuose jaustis kaip namie. Tai buvo tėčio namai, ir jis teikė jai malonę leisdamas ten gyventi. Kai jis mirė, ji lengviau atsikvėpė, beregint nusikratė nerimo, bet vengė į mane žiūrėti. Ir pasikeitė. Nežinia kodėl. Apskritai nežinia, kodėl susituokė mano tėvai. Nemanau, kad jie kada nors mylėjo vienas kitą. Namuose niekada nebūta meilės. Aš buvau tik jųdviejų gyvenimo susiklosčiusių aplinkybių vaisius.

Keista: noriu papasakoti tiek dalykų, o blaškausi negalėdamas susikaupti, gaištu laiką pasvarstymams, vertiems nebent Froido dėmesio. Kas kaltas? Gal mano netikę santykiai su tėčiu. Gal aš pats, juk aš kaltas dėl jo mirties.

Kartą, kai buvau vyrėlesnis, jo kabinete tarp sofos ir sienos slapta užgrobęs teritoriją savo indėnams ir kaubojams, įėjo tė-

vas, o drauge su juo žmogus pažįstamu balsu, maloniu ir podraug grėsmingu: pirmą kartą išgirdau pono Berengerio balsą ne parduotuvėje, ir jis man skambėjo kitoniškai; nuo to laiko jo balsas neteko žavesio tiek parduotuvėje, tiek kitur. Apmiręs pastačiau šerifą Karsoną ant grindų, Juodojo Erelio bėris, visada toks ramus, tarkštelėjo iškritęs man iš rankų, net krūptelėjau iš netikėtumo, bet priešas neišgirdo, o tėtis pasakė: neturiu ko aiškintis.

– O aš manau, kad turite.

Ponas Berengeris sėsdamasis stumtelėjo sofą prie sienos, ir aš nutariau verčiau didvyriškai žūti sutraiškytas nei išsiduoti. Išgirdau, kaip ponas Berengeris barkštelėjo portsigarą, ir tėtis tuojau pat lediniu balsu pareiškė, kad šiuose namuose nerūkoma. Tuomet ponas Berengeris pareiškė reikalaująs pasiaiškinti.

– Jūs man tarnaujate, – pašaipus tėčio balsas. – O gal klystu?

– Man pavyko surasti dešimt graviūrų, man pavyko pigiau jas nupirkti ir sutramdyti jų savininkus, kad per daug nesiskųstų. Man pavyko pervežti jas per tris muitines, iš savo kišenės apmokėti jas įvertinusiems ekspertams, o dabar jūs man sakote, kad jas pardavėte nepasitaręs su manimi. Tai buvo Rembrantas, ar suvokiate, ką padarėte?

– Mes perkame ir parduodame, ir taip pelnomės sau sukknistą gyvenimą.

Tą sukknistą gyvenimą išgirdau pirmą kartą, ir man patiko; pirmą žodį tėtis ištarė su dviem k: sukknistą gyvenimą, nes, man rodos, buvo įsiutęs. Supratau, kad ponas Berengeris šypsosi; tuo metu jau buvau išmokęs permanyti tylą ir neabejojau, kad ponas Berengeris šypsosi.

– O, labas, pone Berengeri, – tai buvo mamos balsas. – Feliksai, ar nematei vaiko?

– Ne.

Artėjo bėda. Kaip išlįsti iš už sofos ir, atsidūrus kitame kambario gale, apsimesti, lyg nieko nebūčiau girdėjęs? Pasitariau su šerifu Karsonu ir Juoduoju Ereliu, bet jie niekuo negalėjo man

padėti. Tuo tarpu vyrai tylėjo tikriausiai vildamiesi, kad mama išeis iš kabineto ir uždarys duris.

– Viso labo.

– Viso labo, ponia. – Tuo pačiu irzliu tonu, kokiu kalbėjo anksčiau: – Apsukote mane. Prašau deramų komisinių. – Tyla. – Reikalauju.

Tie komisiniai man buvo nė motais. Stengdamasis nusiraminti, bandžiau mintyse versti pokalbį į prancūzų kalbą, gana tolimą tikrajai; šiaip ar taip, buvau septynerių. Kartais griebdavausi jos norėdamas susitvardyti: mat sunerimęs nejučia imdavau blaškytis, o kabineto tyloje juodu iškart išgirstų, jei imčiau blaškytis. *Moi, j'exige ma commission. C'est mon droit. Vous travaillez pour moi, monsieur Berenguer. Oui, bien sûr, mais j'ai de la dignité, moi!** Kažkur tolumoje mamos šauksmas: Adrianai, vaikeli! Lola, ar jo nematei? *Dieu sait où est mon petit Hadrien!***

Gerai neprisimenu, bet, man rodos, ponas Berengeris išėjo dar labiau įsiutęs, tėtis išlydėjo jį žodžiais: apsiėmei ropes rauti, nesakyk, kad dabar gali nusispjauti, *monsieur Berenguer*, tačiau to jau nemokėjau išversti. Be to, labiausiai norėjau, kad mama kartais pavadintų mane *mon petit Hadrien*!

Pagaliau man pasitaikė proga išlįsti iš savo slėptuvės. Tuo metu, kai tėtis lydėjo svečią iki durų, spėjau panaikinti visus pėdsakus: gyvendamas namie kaip partizanas, įgijau neįtikėtinų maskavimosi įgūdžių ir... beveik tuo pat metu galėjau būti skirtingose vietose.

– Tu čia! – Mama išėjo į balkoną, kur stovėjau žiūrėdamas į automobilius, jau važiuojančius įjungtais žibintais, nes anie laikai išliko mano atmintyje kaip amžinos sutemos. – Ar negirdėjai, kad tave šaukiu?

– Ką? – Su šerifu ir bėriu rankoje apsimečiau, kad ką tik atėjau iš sodo.

---

* Reikalauju savo komisinių. Jie man teisėtai priklauso. Jūs dirbate man, pone Berengeri. Taip, žinoma, bet aš turiu orumo! (*Pranc.*)

** Dievai žino, kur mano mažasis Adrianas! (*Pranc.*)

– Eikš pasimatuoti mokyklinės palaidinės. Negirdėjai, kad tave šaukiu?

– Palaidinės?

– Ponia Anželeta pailgino rankoves. – Ir valdingu mostu: – Eikš!

Ponia Anželeta su smeigtukais dantyse siuvamajame kambaryje įgudusiu žvilgsniu patikrino, ar tinka naujos rankovės.

– Per greitai augi, vaikeli.

Mama nuėjo atsisveikinti su ponu Berengeriu, ir tuo metu, kai kaip paprastai vaikystėje matavausi palaidinę be rankovių, į kambarį įėjo Mažylė Lola paimti švarių marškinių.

– Ir liaukis zulinęs alkūnes, – pagraudeno ponia Anželeta, mano akimis žiūrint, tais laikais jau sulaukusi daugmaž tūkstančio metų.

Trinktelėjo laukujės durys. Tėčio žingsniai nutolo kabineto link, ir ponia Anželeta palingavo žilą galvą.

– Pastaruoju metu daug svečių lankosi.

Mažylė Lola neatsiliepė ir apsimetė nieko negirdėjusi. Smeigtukais prisegdama rankovę, ponia Anželeta pridūrė:

– Kartais girdžiu šūkaujant.

Lola paėmė marškinius, netardama nė žodžio. Ponia Anželeta neatlyžo:

– Įdomu, apie ką jie ten šneka...

– Apie sukknistą gyvenimą, – leptelėjau nieko negalvodamas.

Marškiniai Mažylei Lolai iškrito iš rankų ir šlumštelėjo ant grindų, ponia Anželeta įdūrė smeigtuku man į ranką, o Juodasis Erelis apsisuko ir prisimerkęs apžvelgė iki pat horizonto saulės išdegintą lygumą. Jis pirmas pastebėjo dulkių debesį. Anksčiau už Greitąjį Triušį.

– Artinasi trys raiteliai, – pranešė jis. Niekas neatsiliepė. Oloje buvo mažiau justi negailestinga vasaros kaitra, tačiau niekas, nė viena skvo, nė vienas vaikas nedrįso klausinėti, kas tie svetimšaliai nei ko jie nori. Juodasis Erelis žvilgsniu nepastebimai davė ženklą. Trys kariai pasuko prie mustangų. Jis sekė iš paskos nenuleisdamas akių nuo dulkių debesies; raiteliai jojo tiesiai prie olos

nė nesislapstydami. Kaip paukštis, visokiomis gudrybėmis bandantis nuvilioti plėšrūną nuo lizdo, trys kariai ir Juodasis Erelis pasuko į vakarus, norėdami nukreipti neprašytų svečių dėmesį. Abu būreliai susitiko prie penkių ąžuolų; svetimšaliai buvo baltieji, vienas šviesiaplaukis, kiti tamsaus gymio. Vienas jų, vyriškis vešliais ūsais, nušoko nuo žirgo ir, išskėtęs rankas, nusišypsojo.

– Tu – Juodasis Erelis, – pareiškė vis dar išskėtęs rankas, rodydamas, kad neturi piktų kėslų.

Arapahų didysis vadas, kurio genties žemės driekėsi į pietus nuo Vašitos Geltonosios Žuvies upės krantų, nepastebimai linktelėjo sėdėdamas ant mustango, ir jo veide nevirptelėjo nė vienas raumuo; paskui paklausė: kas pagerbė mus savo apsilankymu, ir juodaūsis vėl nusišypsojo, pasisveikino grakščiai nusilenkdamas ir pasakė: aš – šerifas Karsonas iš Roklando, per dvi dienas kelio nuo jūsų žemių.

– Žinau, kur įkūrei savo gyvenvietę Roklandą, – šaltai atsakė legendinis didysis vadas. – Paunių teritorijoje, – ir su panieka nusispjovė ant žemės.

– Čia mano padėjėjai, – paaiškino Karsonas nesupratęs, kam skirtas indėno spjūvis. – Ieškome pabėgusio nusikaltėlio. – Nusispjovė savo ruožtu ir pagalvojo, kad neblogai išėjo.

– Ką jis padarė, kad laikot jį nusikaltėliu? – paklausė arapahų vadas.

– Gal jį pažįsti? Gal esi jį matęs?

– Klausiu, ką jis padarė, kad laikot jį nusikaltėliu.

– Nudobė kumelę.

– Ir išniekino dvi moteris, – pridūrė šviesiaplaukis.

– Taip, žinoma, irgi, – pripažino šerifas Karsonas.

– O kodėl čia ieškai?

– Jis arapahas.

– Mano genties žemės driekiasi per daug dienų kelionės į vakarus, į rytus, į šaltus ir į karštus kraštus. Kodėl atjojot čia?

– Tu jį pažįsti. Norime, kad atiduotum jį į teisingumo rankas.

– Klysti, šerife Karsonai. Tavo ieškomas žudikas ne arapahas.

– Aha, ne? Iš kur žinai?

– Arapahas niekada nebūtų nudobęs kumelės.

Tuomet įsižiebė šviesa, ir Mažylė Lola mostelėjo ranka, liepdama jam išeiti iš podėlio. Motina, atsistojusi prieš Adrianą karo spalvomis išdažytu veidu, nežiūrėdama į sūnų nei spjaudama ant grindų, pasakė Lolai: išplauk jam švariai burną. Su vandeniu ir muilu. O jeigu reikės, kliustelėk kelis lašus šarmo.

Juodasis Erelis ištvėrė kankinimą nė karto nesudejavęs. Kai Mažylė Lola baigė, jis, šluostydamasis rankšluosčiu ir žiūrėdamas jai į akis, paklausė: Lola, ar žinai, ką iš tikrųjų reiškia „išniekinti moterį“?

Kai buvau lyg septynerių, lyg aštuonerių metų, neabejojau, kad pats tvarkau savo gyvenimą. Protingiausiai, mano manymu, pasielgiau savo auklėjimą patikėdamas mamai. Bet, regis, klydau. Tai supratau tą patį vakarą, kai, norėdamas įsitikinti, kaip tėtis pažiūrės į mano išdaigą, valgomajame įrengiau pasiklausymo įtaisą. Tai buvo gana lengva, nes mano kambarys buvo už valgomojo sienos. Oficialiai gulti nuėjau anksti ir, kai tėtis parėjo namo, jau buvau lovoje. Tai buvo geriausias būdas išsisukti pamokslo ir paspęstų spąstų, nes teisindamasis turėčiau pasakyti „sukknistą gyvenimą“ girdėjęs iš jo paties lūpų, ir kvota nebūtų pasibaigusi žodžiais: nepraustaburni, aš tau išplausiu burną ūkišku muilu, o būtų pakrypusi kita linkme: iš kur tu žinai, velnio paderme, kad aš sakiau „sukknistas gyvenimas“, melagi nelaimingas, ką? Na, iš kur žinai? Na? Na? Seki mane? O aš nieku gyvu negalėjau atversti kortų, nes tuo metu namuose, be jokios abejonės, vienintelis žinojau kiekvieną kampelį, klausiausi visų pokalbių, ginčų ir net nesuvokiamų virkavimų. Pavyzdžiui, vieną savaitę Mažylė Lola ištisai verkė, bet iš savo kambario išeidavo meistriškai nuslėpusi sielvartą, o tas sielvartas, ko gero, buvo nežmoniškas. Tik po kelerių metų supratau, ko ji verkė, bet tuo metu suvokiau nebent, kad esama skausmo, kuris gali tęstis ištisą savaitę, ir šiek tiek pasibaisėjau gyvenimu.

Tėvų pokalbių klausiausi, prie tarpinės sienos pridėjęs stiklinę ir prie jos dugno priglaudęs ausį. Tėtis kalbėjo nuvargusiu balsu ir, kai mama pasiskundė, kad su manimi neįmanoma susitvarkyti, atsakė, kad viskas jau nuspręsta.

– Kas nuspręsta? – išsigando mama.

– Užrašiau jį į jėzuitų mokyklą Kaspės gatvėje.

– Bet, Feliksai... Jeigu...

Tą dieną supratau, kad čia turi balsą tik tėtis. Ir mintyse užsibrėžiau Britanijos enciklopedijoje pažiūrėti, kas yra tie jėzuitai. Netardamas nė žodžio, tėtis atrėmė mamos žvilgsnį, ir pagaliau ji išlemeno:

– Kodėl jėzuitų? Juk nei tu tikintysis, nei...

– Ugdymo kokybė. Mums svarbiausia – rezultatas: turime tik vieną sūnų ir negalime leisti, kad išeitų šunims uodegų mazgioti.

Mat kaip, jie išties turi tik vieną sūnų. Betgi ne, ne tai buvo svarbiausia. Aišku kaip diena, nenorėjo, kad išeičiau šunims uodegų mazgioti. Todėl tėvas užsiminė apie kalbas, kurios, esą, man patinka.

– Ką sakai?

– Dešimt kalbų.

– Mūsų sūnus ne monstras.

– Bet jis gali jas išmokti.

– O kodėl dešimt?

– Todėl, kad tėvas Levinskis iš Grigaliaus universiteto moka devynias. Mūsų sūnus turi jį pranokti.

– Kodėl?

– Todėl, kad visiems studentams girdint jis išvadino mane nevykėliu. Nevykėliu, nes susikirtau per egzaminą, nors pas tėvą Falubą buvau išklausęs aramėjų kalbos kursą.

– Liaukis juokavęs: mes kalbame apie sūnaus išsilavinimą.

– Aš nejuokauju: aš kalbu apie savo sūnaus išsilavinimą.

Žinau, kad mama pasijusdavo nesmagiai, kai tėtis prašnekdavo apie mane kaip apie *savo* sūnų. Bet, man rodos, šįkart ji galvojo apie ką kita, nes pareiškė neleisianti paversti manęs pabaisa, ir

neįtikėtinai drąsiai sušuko: ar girdi? Nenoriu, kad varžydamasis su tėvu Luvovskiu mano sūnus taptų mugės baidykle.

– Levinskiu.

– Monstru Levinskiu.

– Didžiuoju teologu ir Šventojo Rašto aiškintoju. Erudicijos monstru.

– Gana, mums reikia ramiai pasikalbėti.

Nesupratau, ko ji nori. Juk kaip tik tai jie ir darė: ramiai kalbėjo apie mano ateitį. Ir aš džiaugiausi, nes nei vienas, nei kitas neužsiminė apie sukknistą gyvenimą.

– Katalonų, ispanų, prancūzų, vokiečių, italų, anglų, lotynų, graikų, aramėjų ir rusų.

– Ką čia vardiji?

– Dešimt kalbų, kurias jis turi išmokti. Tris pirmąsias jau moka.

– Ne, prancūzų tik prasimano.

– Bet puikiai išsiverčia, visi supranta, ką jis nori pasakyti. Mano sūnus sugeba padaryti viską, ką užsimano. Ir turi nepaprastų gebėjimų kalboms. Jis išmoks dešimt kalbų, dešimt.

– Bet jam reikia ir žaisti.

– Jis jau didelis. O kai ateis laikas stoti į universitetą, jau mokės visas, – ir sunkiai atsidusęs pridūrė: – Pakalbėsim apie tai kitą kartą, gerai?

– Dėl Dievo meilės, jam dar tik septyneri!

– Aš ir nereikalauju, kad dabar imtų mokytis aramėjų. – Pabarbeno į stalą pirštais, duodamas ženklą, kad pokalbis baigtas. – Pradės nuo vokiečių.

Ta mintis man irgi patiko, nes, tolydžio žvilgčiodamas į žodyną, Britanijos enciklopediją dorojau be niekur nieko, bet vokiečių kalba man buvo tamsi giria. Mane žavėjo linksniavimas, kalbos, kur pagal žodžių funkciją sakinyje keičiasi jų galūnės. To dar nelabai suvokiau, bet jau beveik: buvau baisus savimana.

– Ne, Feliksai. Nedarykime tokios klaidos.

Išgirdau lyg nusispjaunant.

– Na?

– Kas per velnias ta aramėjų kalba? – sodriu balsu paklausė šerifas Karsonas.

– Nežinau, teks pasidomėti.

Prisipažįstu, buvau keistokas vaikas. Ir dabar, prisimindamas, koks buvau tada, kai klausiausi juos kalbant apie mano ateitį, glausdamas prie savęs šerifą Karsoną ir šaunųjį arapahų vadą ir stengdamasis neišsiduoti, manau, kad buvau ne keistokas, o labai keistas.

– Jokia čia klaida. Aš jau nužiūrėjau vaikui vokiečių kalbos mokytoją; ateis pirmąją mokslo metų dieną.

– Ne.

– Jis vardu Romeu, labai protingas jaunuolis.

Pastėrau. Mokytojas namuose? Mano namai – tai mano namai, tik aš vienas žinau, kas juose vyksta; man nereikia liekų liudytojų. Ne, man nepatiko, kad ateis tas Romeu, kaišios visur savo snapą, žavėsis: nuostabu, septynerių metų, o jau turi savo biblioteką, ir paistys tokias pat kvailystes, kokias kartoja suaugusieji, ateinantys į svečius. Nieku gyvu!

– Mokysis trijų dalykų.

– Kokių?

– Teisės ir istorijos. – Tyla. – Ir trečio pagal savo norą. Bet teisės būtinai, be jos neišgyvensi šiame žvėriškame pasaulyje.

Tuk, tuk, tuk, tuk, tuk, tuk. Man koja ėmė trūkčioti pati savaime, tuk, tuk, tuk, tuk, tuk. Aš nekenčiau teisės. Stačiai neįmanoma įsivaizduoti, kaip nekenčiau. Net nenumanydamas, kas tai per daiktas, kruvinai nekenčiau.

*– Je nen doute pas, – disait ma mère. – Mais est-ce qu'il est un bon pédagogue, le tel Gomeu?**

– Bien sûr, j'ai reçu des informations confidentielles qui montrent qu'il est un individu parfaitement capable en langue allema-

* Neabejoju, – pasakė mama. – Tik kažin ar jis geras pedagogas, tas Gomeu? (*Pranc.*)

gne. Allemande? Tedesque?** Et en la pédagogie de cette langue. Je crois que...****

Pamažu nusiraminau. Koja nustojo nevalingai trūkčioti, ir išgirdau, kaip mama atsistoja ir klausia: o kaip su smuiku? Ar nebesimokys?

– Mokysis. Bet tai bus antraeilis dalykas.

– Nesutinku.

– Labanakt, mieloji, – atsakė tėvas, išskleisdamas laikraštį, nes paprastai tuo metu jį skaitydavo.

Vadinasi, pereinu į kitą mokyklą. Bjauru. Ir baisoka. Laimė, su manimi bus šerifas Karsonas ir Juodasis Erelis. Smuikas – antraeilis dalykas? O kodėl aramėjų kalba daug vėliau? Tą naktį ilgai negalėjau užmigti.

Man viskas susimaišė, kaip kažin ką. Nepamenu, ar buvau septynerių, aštuonerių ar devynerių. Bet turėjau polinkį į kalbas, mano tėvai tai pastebėjo ir nutarė išnaudoti mano gebėjimus. Prancūzų kalbos pradėjau mokytis anksčiausiai vasarodamas Perpinjane pas tetą Aurorą, o ten visi, kur buvę nebuvę, nuo gomurinės katalonų kalbos pereina prie prancūzų, todėl prancūziškai kalbu pietietiška tartimi, taip kalbu visą gyvenimą ir tuo truputį didžiuojuos. Neprisimenu, kiek metų tada man buvo. Vokiečių kalba susidomėjau vėliau; na, o kada anglų – tikrai nežinau. Manding, dar vėliau. Ir aš toli gražu neturėjau tikslo jų mokytis. Išmokau jas savaime.

Dabar, kai bandau prisiminti vaikystę, ketindamas ją aprašyti, man ji primena ilgą ir nuobodžią vasaros popietę, kai slankiodavau po namus bandydamas ištaikyti progą įsmukti į kabine-

---

* Žinoma, aš turiu patikimų duomenų, kad tas žmogus puikiai išmano Vokietijos kalbą. Vokiečių kalbą? (*Pranc.*)

** Vokiečių (*it.*); turi būti *tedesco*, šiuo atveju – pusė itališko žodžio su prancūziška galūne.

*** Na, o dėl šios kalbos dėstymo. Man rodos... (*Pranc.*)

tą, mąstydamas, kad būtų gera turėti brolį ar seserį, kad skaityti atgrasu, nes Enida Blaiton* jau per pakaušį išlindo, kad rytoj prasideda mokslas, o tai visų bjauriausia. Ir ne todėl, kad būčiau bijojęs mokyklos ar mokytojų, ar kunigų, o dėl vaikų. Mokykloje labiausiai bijojau vaikų, nes jie žiūrėjo į mane kaip į kokį neregėtą paukštį.

– Mažyle Lola.

– Ko?

– Ką man daryti?

Mažylė Lola nustoja šluostytis rankas arba dažytis lūpas ir žiūri į mane.

– Ar galėčiau eiti su tavimi? – Adrianas įsmeigia viltingą žvilgsnį.

– Ne, ne, tau bus nuobodu.

– Man čia nuobodu.

– Klausykis radijo.

– Ausis atbuko nuo to radijo.

Lola griebia apsiaustą ir eina iš kambario, visada kvepiančio Mažyle Lola, ir pakuždomis, kad niekas nenugirstų, sako: paprašyk mamą, kad nuvestų į kiną. Ir garsiai atsisveikina: iki, atidaro laukujes duris ir pamerkusi man išeina; na, žinoma, sekmadienio popietę ji gali pramogauti, įdomu kaip, o aš pasmerktas klaidžioti po namus kaip dvasia be vietos.

– Mama.

– Ko?

– Ne, nieko.

Mama pakelia akis nuo laikraščio, paskutinįsyk gurkšteli kavos ir pažvelgia į mane:

– Sakyk, sūneli.

Bijau prašyti, kad nuvestų mane į kiną. Labai bijau, ligi šiol nežinau kodėl. Mano tėvai labai rimti.

– Man nuobodu.

---

* Enid Blyton (1897–1968) – anglų vaikų rašytoja.

– Paskaityk. Jei nori, galime pasimokyti prancūzų kalbos.

– Važiuojam į Tibidabą.

– Še tau, reikėjo pasakyti rytą.

Mes niekada nesame buvę Tibidabe, nė vieną sekmadienį, nei iš ryto, nei popiet. Nusikeliu ten vaizduotėje, kai draugai pasakoja, kas per vieta tas Tibidabas, kiek daug ten visokių mechaninių įrenginių, paslaptingų automatų ir sekyklų, ir elektrinių automobiliukų, ir... Dar nežinia ko. Tai vieta, kur tėvai vedasi vaikus. Maniškiai nesiveda manęs nei į zoologijos sodą, nei į pajūrį pažiopsoti į bangolaužius. Jie pernelyg orūs. Ir manęs nemylėjo. Man rodos. Ligi šiol nesuprantu, kodėl jie manęs norėjo.

– Bet aš noriu į Tibidabą!

– Ko ten klykauji? – sudraudė mane tėtis iš kabineto. – Ar kailis niežti?

– Nenoriu mokytis prancūzų!

– Dar sykį klausiu: ar kailis niežti?

Juodasis Erelis tokį elgesį palaikė labai neteisingu ir persitarė su manimi ir šerifu. Ir vaduodamasis nuo nuobodulio, o svarbiausia – gelbėdamas savo kailį, čiupau smuiką ir ėmiausi arpedžio pratimų, kurių pagrindinis privalumas – sunkumas, mat gana nelengva išgauti teisingą skambesį. Tiesą pasakius, griežiau smuiku siaubingai, iki susipažinau su Bernatu. Palikau pratimą vos įpusėjęs.

– Tėti, ar galėčiau pagriežti Storioniu*?

Tėtis kilstelėjo galvą. Kaip paprastai pro didinamąjį stiklą žiūrinėjo keistą popiergalį.

– Ne, – atsakė. Ir, rodydamas į kažką ant stalo, pridūrė: – Pažiūrėk, koks grožis!

Tai buvo senovinis rankraštis – trumpas tekstas, parašytas man nepažįstamomis raidėmis.

– Kas tai?

– Evangelijos pagal Morkų fragmentas.

---

* Lorenzo Storioni (1751–1801) – italas, talentingas styginių instrumentų meistras. Storionio instrumentai pasižymi galingu, stipriu skambesiu.

– O kokia kalba?

– Aramėjų.

Ar girdi, Juodasis Ereli? Aramėjų! Aramėjų kalba labai sena. Papirusų ir pergamentų kalba.

– Kada aš jos mokysiuos?

– Kai ateis laikas, – atsakė aiškiai patenkintas savimi; kadangi man viskas puikiai sekdavosi, kurgi ne, paprastai jis didžiuodavosi gabiu sūnumi. Nutariau pasinaudoti proga.

– Ar galėčiau pagriežti Storioniu?

Feliksas Ardevolis pažvelgė į jį netardamas nė žodžio. Padėjo į šalį didinamąjį stiklą. Adrianas treptelėjo koja.

– Tik vieną kartą. Na, tėti...

Kai tėtis supyksta, žiūri tokiu žvilgsniu, kad šiurpas nukrečia. Adrianas keletą sekundžių žiūrėjo jam į akis. Paskui nuleido galvą.

– Ar supranti, ką reiškia žodis „ne"? *Niet, nein, no, ez, non, ei, nem*. Girdėta?

– *Ei* ir *nem*?

– Suomių ir vengrų.

Išeidamas iš kabineto, Adrianas įtūžęs atsigręžė ir pagrasino:

– Ką gi, tuomet aš nesimokysiu aramėjų kalbos.

– Darysi tai, ką tau įsakysiu, – šaltai ir ramiai perspėjo tėtis kaip žmogus, tikras, kad taip, jis visada darys tai, kas įsakyta. Ir vėl ėmėsi savo rankraščio, savo aramėjų kalbos, savo didinamojo stiklo.

Tą dieną Adrianas nutarė pradėti dvilypį gyvenimą. Jis jau turėjo slaptaviečių, bet dabar nusprendė praplėsti savo pogrindinio pasaulio ribas. Užsibrėžė didį tikslą: įminsiąs seifo kodą ir, kai tėvo nebūsią namie, griešiąs Storioniu, niekas nė nepastebėsiąs. Paskui įdėsiąs smuiką į dėklą ir uždarysiąs į seifą, taip nuslėpdamas nusikaltimo pėdsakus. Ir kad niekas neįmintų jo planų, ėmė griežti arpedžio pratimus ir nė žodžiu neprasitarė nei šerifui, nei arapahų vadui, po naktiniu staleliu prigulusiems pokaičio.

4

Tėtį visuomet prisimenu kaip pagyvenusį žmogų. O mama visada buvo mama. Deja, ji manęs nemylėjo. Adrianas žinojo tik tiek, kad ją užaugino senelis Adrianas, kaip augina jauni našliai, kurie, likę su dukrele ant rankų, žvalgosi į šalis tikėdamiesi gauti vadovėlį, kur nurodyta, kaip auginti vaiką ir gyventi savo gyvenimą. Močiutė Visenta mirė labai jauna, kai mama buvo šešerių. Savo mamą ji prisimena miglotai, o aš turiu vienintelį prisiminimą: dvi nuotraukas, vieną vedybinę, darytą „Caria" studijoje, kur juodu jauni ir gražūs, ta proga atitinkamai išsipustę; kitoje močiutė su mama ant rankų liūdnai šypso, lyg suvokdama nesulauksianti jos pirmosios Komunijos ir lyg sakydama, kodėl man lemta mirti tokiai jaunai ir išlikti tik sepijos atspalvio nuotraukoje vaikaičiui, jis, regis, būsiąs vunderkindas, bet aš niekada jo nematysiu. Mama augo vieniša. Niekas nevedė jos į Tibidabą, ir tikriausiai todėl jai niekada nedingtelėjo mintis, kad aš noriu sužinoti, kas per velnias tie tarsi gyvi automatai, kurie, kaip girdėjau, kai tik įmeti į juos monetą, ima judėti ir atrodo kaip gyvi žmonės.

Mama augo vieniša. Trečiajame dešimtmetyje, kai gatvėse žuvo žmonės, visa Barselona buvo sepijos atspalvio, o Primo de Riveros* vyriausybė kartėliu užliejo barseloniečiams akis. Tad, galų gale supratęs, kad duktė auga ir kad jai reikia aiškinti jam pačiam nežinomus dalykus, nieko bendra neturinčius su paleografija, Adriano senelis parsivedė į namus Lolos dukterį. Lola, močiutės Visentos patikėtinė, kaip ir anksčiau rūpinosi namais nuo aštuntos ryto iki aštuntos vakaro, lyg šeimininkė nė nebūtų

* Miguel Primo de Rivera (1870–1930) – ispanų politikas, diktatorius, 1923 m. įvykdęs karinį perversmą.

mirusi. Lolos duktė, pusantrų metų vyresnė už mamą, irgi buvo vardu Lola. Jos motiną visi vadino Dičke Lola. Vargšė moteriškė mirė nesulaukusi Respublikos paskelbimo. Mirties patale ji perdavė savo pareigas dukteriai. Paliepė rūpintis Karme kaip pačia savimi, ir Mažylė Lola niekada nepaliko mano mamos. Kol pagaliau išėjo iš namų. Mūsų giminėje Lolos pasirodo ir dingsta, kai kas nors miršta.

Atkūrus Respubliką ir karaliui išvykus į tremtį, paskelbus Katalonijos respubliką ir prasidėjus susistumdymams su centrine valdžia, gimė viltis, sepijos atspalvio Barseloną aptraukusi pilkuma, ir šaltu oru žmonės vaikščiojo gatvėmis susikišę rankas į kišenes, bet, nepaisydami šalčio, maloniai sveikinosi vieni su kitais, vaišino vieni kitus cigaretėmis ir prireikus šypsojosi vieni kitiems, nes puoselėjo viltį, tiesa, nežinojo kokią, bet puoselėjo. Feliksas Ardevolis, abejingas tiek sepijai, tiek pilkumai, važinėjo šen bei ten prekiaudamas savo vertybėmis ir turėdamas vienintelį tikslą: gausinti savo gėrybes, tenkinti nepasotinamą ne tiek kolekcionieriaus, kiek kaupiko troškulį. Jam buvo nesvarbu, kokio atspalvio jo aplinka: sepijos ar pilka. Jo akys matė tik tai, kas praverčia kaupti kuo daugiau gėrybių. Kaip tik dėl to pastebėjo daktarą Adrianą Boską, įžymų Barselonos universiteto paleografą, kuris, kaip sklido garsas, mokėjo nesvyruodamas tiksliai nustatyti senienų amžių. Pažintis buvo naudinga abiem, ir Feliksas Ardevolis ėmė taip dažnai lankytis universitete, daktaro Bosko kabinete, kad į jį ėmė žvairuoti kai kurie dėstytojai. Feliksui Ardevoliui labiau patikdavo su daktaru Bosku susitikti namuose nei universitete. Lyg ir nieko baisaus, bet, vos įkėlęs koją į tuos rūmus, jis pasijusdavo nejaukiai. Galėjo bet kada susidurti su kokiu nors buvusiu Grigaliaus universiteto bendramoksliu ar, negana to, su dviem filosofijos profesoriais, dviem kanauninkais, kurie, kaip ir jis kadaise mokęsi Viko seminarijoje, būtų nustebę, kad jis taip dažnai vaikščioja pas įžymųjį paleografą, ir nuoširdžiai pasidomėję: ką dabar veiki, Ardevoli? Ar iš tikrųjų visko atsižadėjai dėl moters? Ar iš tikrųjų įsikibęs į sijoną atsisakei puikios

sanskrito mokovo ir teologo karjeros? Ar tai tiesa? Kiek apie tai kalbėta! Kad tu žinotum, Ardevoli, ką žmonės apie tave pripasakojo! Kas gi jai atsitiko, tai gražuolei italei?

Kai Feliksas Ardevolis pasakė daktarui Boskui: norėčiau pasikalbėti apie tavo dukterį, – mergina jau šešerius metus ganė jį akimis; kiekvieną kartą, kai jis ateidavo pas senelį Adrianą į svečius, ji atidarydavo duris. Prieš pat pilietinio karo pradžią, sulaukusi septyniolikos, ji suvokė, kad jai patinka, kaip ponas Ardevolis sveikindamasis nusiima skrybėlę. Ir visada klausia: kaip sekasi, gražuolėle. Labai glostė širdį tie žodžiai. Kaip sekasi, gražuolėle. Kol pagaliau susidomėjo pono Ardevolio akių spalva. Ryškiai rudos. Ir angliškosios levandos aromatu, tokiu kvapniu, tiesiog užburiančiu.

Bet netrukus atėjo blogi laikai: treji metai karo. Barselona buvo nebe sepijos, nebe pilko atspalvio, o degė kitokiomis spalvomis: ugnies, baimės, bado, bombardavimų ir mirties. Feliksas Ardevolis nesirodydavo, kažkur keliaudavo neduodamas žinios, o universitetas veikė, nors auditorijose tvyrojo grėsmė. Kai pagaliau vėl stojo ramybė, baugi ramybė, Frankas išvaikė didumą profesorių, nepanorusių pasitraukti į tremtį; paskaitos vyko vien ispanų kalba, universitetas dėjosi, kad nieko neatsitiko. Tačiau liko salelių, tokių kaip Paleografijos fakultetas, kurį nugalėtojai laikė nereikšmingu. Ponas Feliksas Ardevolis vėl ėmė lankytis pas daktarą Boską, nešinas įvairiomis senienomis. Juodu jas rūšiavo, nustatydami amžių ir autentiškumą, Feliksas pardavinėjo jas visame pasaulyje ir dalijosi pelnu su daktaru: sunkiais laikais labai pravertė papildomos pajamos. Profesoriai, išlikę po frankistinių valymų, šnairavo į tą pirklį, kuris nelyginant dėstytojas laisvai vaikščiojo po fakultetą. Po fakultetą ir daktaro Bosko namus.

Karo metais Karmė Bosk retai jį matydavo. Tačiau, karui pasibaigus, ponas Ardevolis vėl ėmė lankytis pas tėvą, juodu už-

sidarydavo kabinete, o ji tuo metu rūpindavosi savo reikalais ir Mažylei Lolai sakydavo: dar neisiu pirkti sandalų, ir Mažylė Lola, suprasdama, jog ji neis todėl, kad namie ponas Ardevolis ir su ponu kalbasi apie senus popierius, kreivai šyptelėjusi atsakydavo: kaip sau nori, Karme. Tuo metu tėvas, jos neatsiklausęs, užrašė ją į neseniai vėl atsidariusią bibliotekininkių mokyklą, ir tie treji metai, praleisti mokykloje, tiesą pasakius, prie pat namų, nes jie gyveno Angelų gatvėje, buvo laimingiausi jos gyvenime. Ten susirado draugių, jos pažadėjo viena kitai visad bendrauti, nors ir pasikeistų gyvenimas, nors ir ištekėtų ir taip toliau, bet vėliau niekada su jomis nesusitiko, net su Pepita Masriera. Pradėjo dirbti universiteto bibliotekoje, stumdė vežimėlius su knygomis, nesėkmingai stengėsi įtikti griežtajai poniai Kaniameres ir retkarčiais susidurdavo su ponu Ardevoliu, kuris atsitiktinai ėmė dažniau lankytis bibliotekoje, kaip ir anksčiau tolydžio klausdamas: kaip sekasi, gražuolėle, o ji ilgėdavosi savo mokslo draugių, ypač Pepitos Masrieros.

– Nėra tokios spalvos kaip ryškiai ruda.

Laukdama atsakymo, Mažylė Lola pašaipiai žiūrėjo į Karmę.

– Na, tamsiai ruda. Kaip tamsus medus, kaip eukaliptų medus.

– Jis tokio pat amžiaus kaip tavo tėvas.

– Nieko panašaus! Septyneriais su puse metų jaunesnis.

– Ką gi, tuomet nieko daugiau nesakau.

Net ir po valymų ponas Ardevolis irgi nepatikliai žiūrėjo į dėstytojus, tiek senus, tiek naujus. Pastarieji nebuvo linkę kištis į jo meilės reikalus, nes, ko gero, nieko apie juos nebuvo girdėję, bet tikriausiai būtų jį perspėję: slidžiu keliu eini, dranguži. Feliksas Ardevolis nebuvo nusiteikęs aiškintis visiems, kurie žiūrėjo į jį su mandagia pašaipa ir be žodžių leido jam suprasti, kad ir neprašo nieko aiškinti. Kol pagaliau vieną gražią dieną tarė sau: gana, nebenoriu nešti to kryžiaus, ir nuėjo tiesiai į Lajetanos gatvę, į policijos komisariatą, ir pasakė: profesorius Montelsas, paleografas.

– Kas toks?

– Profesorius Montelsas, paleografas.

– Profesorius Montelsas Paleografas, – neskubėdamas užsirašė komisaras. – Kuo vardu?

– Elojis. Pagal motinos pavardę...

– Elojis Montelsas Paleografas, užrašiau abi pavardes.

Murzina žalia spalva nudažytame komisaro Plasensijos kabinete stovėjo spinta su bylomis ir ant apsilaupiusios sienos kabojo Franko ir Chosė Antonijo portretai. Pro nešvarų langą buvo matyti automobiliai, važinėjantys Lajetanos gatve. Tačiau pono Felikso nedomino visokie niekai. Diktavo visus daktaro Elojo Montelso duomenis, taip pat motinos mergautinę pavardę, Siurana, paleografijos katedros dėstytojas, Grigaliaus universiteto absolventas kaip ir jis, tik kitos laidos, visada šnairai žiūri į jį kiekvieną kartą, kai jis ateina pas daktarą Boską su reikalais, į kuriuos jam nevalia kaišioti snapo.

– Kas jis toks, jūsų nuomone?

– Katalonas nacionalistas. Komunistas.

Komisaras net švilptelėjo: oho, ohoho... Kaip jis nepakliuvo į mūsų akiratį?

Ponas Ardevolis neatsakė į tokį retorinį klausimą, be to, vargu ar derėjo sakyti, kad nepakliuvo tiesiog dėl įprasto policijos žioplumo.

– Jau antrą dėstytoją mums įduodate. Keista. – Jis pastukseno pieštuko galu į stalą, lyg siųsdamas žinią Morzės abėcėle. – Juk jūs netgi ne dėstytojas, ar ne? Kodėl taip darot?

Kad nesimaišytų po kojomis. Kad galėčiau vaikščioti kur tinkamas, kad niekas nesekiotų manęs akimis.

– Iš patriotizmo. Tegyvuoja Frankas.

Įdavė dar daugiau. Tris ar keturis. Visi jie buvo katalonai nacionalistai ir komunistai. Veltui teisinosi esą nuoširdžiai ištikimi režimui ir piktinosi: komunistas, aš komunistas? Komisaro nejaudino nė šūkiai: tegyvuoja Frankas, nes buvo viena įstaiga, kuri turėjo dirbti be perstojo – Modelo kalėjimas, todėl ten keliavo nepataisomi atskalūnai, nepageidavę pasinaudoti Generalisimo kilnumu ir atkakliai laikęsi klaidingų pažiūrų. Po kelių tikslingų

įskundimų gerokai patuštėjo daktaro Bosko katedra, o jis, nėmaž nenutuokdamas, kas vyksta, toliau teikė informaciją apsukruoliui, kuriuo be galo žavėjosi.

Kuriam laikui praslinkus po profesorių suėmimo, Feliksas Ardevolis dėl viso pikto nustojo lankytis universitete ir atėjo pas daktarą Boską į namus, pakerėdamas Karmę Bosk.

– Kaip sekasi, gražuolėle?

Mergina, kasdien gražėjanti, paprastai atsakydavo šypsodama ir kukliai nuleisdavo akis, tad tos akys ilgainiui tapo viena labiausiai jaudinančių paslapčių, kurią Feliksas Ardevolis karštai troško atskleisti. Beveik tokia pat jaudinanti kaip niekam nepriklausantis Gėtės rankraštis.

– Šiandien atnešu tau daugiau darbo, ir brangesnio, – sulig tais žodžiais įėjo į profesoriaus Bosko kabinetą. Adriano senelis pasiruošė pateikti eksperto nuomonę, įvertinti autentiškumą, įkainoti, šiukštu niekada neklausinėdamas: klausyk, Feliksai, iš kur, velniai rautų, gauni visą tą gerą. Ir kaip tau pavyksta... Ką?

Žiūrėdamas, kaip svečias traukia popierius, Adriano senelis pasinaudojo proga nusivalyti savo pensnė. Spektaklis negali prasidėti, kol rankraštis neatsidūrė ant rašomojo stalo.

– Gotikinis kursyvas, – daktaras Boskas užsidėjo akinius ir godžiai sužiuro į rankraštį, padėtą ant stalo. Paėmė jį į rankas ir neskubėdamas įdėmiai apžiūrėjo iš visų pusių.

– Nebaigtas, – pareiškė nutraukdamas per ilgai užsitęsusią tylą.

– Keturiolikto amžiaus?

– Taip. Matau, darai pažangą, ką?

Tuo metu Feliksas Ardevolis jau buvo apraizgęs beveik visą Europą seklių tinklu, užsiundęs juos ieškoti vertingų popierių, papirusų, pergamentų, paskirų ir surištų, dūlančių archyvuose, bibliotekose, kultūrinėse įstaigose, rotušėse ir parapijose ant apdulkėjusių, kaip paprastai neprižiūrimų lentynų. Jaunasis ponas Berengeris, landus kaip šeškas, ištisas dienas naršydavo po tas vietas, ten pat vertindavo radinius ir duodavo žinią naudodama-

sis netikusiu to meto telefono ryšiu. Atsižvelgdamas į vertę, įsigydavo lobį už skatikus, jei nesugebėdavo pavogti, ir nuveždavo Ardevoliui, o šis atlikdavo ekspertizę drauge su daktaru Bosku. Visi turėdavo naudos, o ir rankraščiai išnerdavo iš užmiršties. Tačiau svarbiausia, kad niekas nieko nesužinotų. Niekas. Per dešimt metų per jo rankas perėjo daug visokio šlamšto, labai daug. Bet retkarčiais pasitaikydavo vienas kitas perlas, pavyzdžiui, 1876 metais išleista poema *L'après-midi d'un faune** su Monė iliustracijomis ir paties Malarmė ranka užrašytomis pastabomis, ko gero, paskutinėmis jo gyvenime, gulėjusi ant lentynos kuklioje Valveno miestelio bibliotekoje. Arba trys ar keturi pergamentai, sveiki ir gerai išsilaikę, per stebuklą nepakliuvę į aukcioną Geteborge, kur buvo išparduodamas Jono II kanceliarijos archyvas. Kasmet pasitaikydavo trys ar keturi tokie perliukai. Kaip tik dėl jų ir dirbo Ardevolis dieną naktį. Dideliame bute, kurį išsinuomojo Ešamplio kvartale, pamažu subrendo mintis atidaryti antikvariatą ir prekiauti sumedžiotomis senienomis, išskyrus perliukus. Po šios minties sekė kita: prekiauti ne vien rankraščiais, bet ir kitokiais daiktais. Vazomis, bongais, Čipendeilo stiliaus baldais, skėčiais, ginklais... tuo, kas pagaminta prieš daugel metų ir niekam nebereikalinga. Taip jo namuose atsirado pirmas muzikos instrumentas. Bėgo metai; ponas Ardevolis, mano tėvas, lankėsi pas profesorių Boską, mano senelį, kurį dar spėjau pažinti, kai buvau mažas. Kai Karmei, mano mamai, sukako dvidešimt dveji, vieną dieną ponas Feliksas Ardevolis pasakė savo kolegai: norėčiau pasikalbėti apie tavo dukterį.

– Kas jai atsitiko? – sunerimęs daktaras Boskas nusiėmė akinius ir pažvelgė į bičiulį.

– Noriu ją vesti. Jei neprieštarauji.

Daktaras Boskas atsistojo ir sutrikęs išėjo į tamsų prieškambarį, rankose sukiodamas pensnė. Stovėdamas už kelių žingsnių, Ardevolis nenuleido nuo jo akių. Kelias minutes nervingai pa-

* „Fauno popietė". (*Pranc.*)

vaikščiojęs, atsigręžė ir pažvelgė į Ardevolį, deramai neįvertindamas jo ryškiai rudų akių.

– Kiek tau metų?

– Keturiasdešimt ketveri.

– O Karmė aštuoniolikos, daugių daugiausia devyniolikos.

– Dvidešimt dvejų su puse. Tavo dukteriai jau seniai sukako dvidešimt dveji.

– Ar tikrai?

Tyla. Daktaras Boskas užsidėjo pensnė, lyg ketindamas kur nors pasitikrinti dukters amžių. Pažvelgė į Ardevolį, žioptelėjo, nusiėmė pensnė ir, žiūrėdamas kažkur į tolį, sukuždėjo nustebęs, lyg panosėje turėdamas Ptolemajų laikų papirusą: Karmei jau suėjo dvidešimt dveji...

– Prieš du mėnesius.

Tuo metu atsidarė laukujės durys, ir įėjo Karmė su Mažyle Lola. Jos sužiuro į vyrus, kurie stovėjo prieškambaryje netardami nė žodžio. Mažylė Lola pasiėmė krepšius ir dingo, o Karmė nusivilko apsiaustą, nenuleisdama nuo jų akių.

– Ar kas nors atsitiko? – paklausė.

5

Labai ilgai žavėjausi tėčiu, nekreipdamas dėmesio į jo uždarą būdą, ir stengiausi jam įtikti. O svarbiausia, troškau jo pagyrimų. Ūmus, taip, piktas, irgi; ir visiškai manęs nemylėjo. Bet aš juo žavėjausi. Tikriausiai kaip tik dėl to man nelengva apie jį kalbėti. Kad neimčiau jo teisinti. Ar smerkti.

Kartą nutiko vienas iš tų retų atvejų, ko gero, apskritai vienintelis, kai tėtis pripažino mano nuomonę: gerai sakai, man rodos, tavo teisybė. Šį prisiminimą saugau kaip brangenybę dėžutėje. Nes paprastai būdavome neteisūs tik mes. Suprantu, kodėl mama stebėjo gyvenimą iš balkono. Tačiau aš buvau mažas ir norėjau visada būti ten, kur kas nors vyksta. Tad, kai tėtis nubrėždavo man nepasiekiamą tikslą, iš pradžių noriai jo imdavausi. Nors pagrindinių tikslų niekada nepasiekiau. Nestudijavau teisės; užuot padaręs karjerą, visą gyvenimą paskyriau mokslui. Išmokau dešimt ar dvylika kalbų, bet ne tam, kad pranokčiau Grigališkojo universiteto absolventą tėvą Levinskį; mokiausi jų palyginti lengvai, nes man patiko. Ir nors turiu didelių skolų tėčiui, niekada nesistengiau, kad jis galėtų manimi didžiuotis ten, kur dabar yra, tai yra, mano galva, niekur, nes, kaip ir jis, netikiu amžinuoju gyvenimu. Mamos viltys, visada nustumiamos į antrą planą, irgi neišsipildė. Na, gal nevisiškai. Gana ilgai nesuvokiau, kad mama irgi deda į mane viltis, tačiau tėvui neišsiduoda.

Taigi buvau vienturtis, ir tėvai nenuleido nuo manęs akių, iš protingo vaiko tikėdamiesi neregėtų laimėjimų. Mano vaikystę galima apibūdinti taip: aukštai pakelta kartelė. Kartelė buvo pakelta visais atvejais, net valgyti turėjau susičiaupęs, alkūnėmis nesiremdamas į stalą, nesikišti į suaugusiųjų kalbas, nors kartais

neištverdavau, ir tuomet net Karsonas su Juoduoju Ereliu nesugebėdavo manęs sutramdyti ir numaldyti mano pykčio. Todėl visada, kai Mažylė Lola išsiruošdavo apsipirkti į Gotų kvartalą, naudodavausi proga išsprukti iš namų ir laukdavau jos parduotuvėje, viską aplink rydamas akimis.

Paaugęs ėmiau vis labiau domėtis tėčio parduotuve, kuri ir žavėjo mane, ir podraug baugino. Namuose vadinome ją tiesiog parduotuve, kad būtų paprasčiau, bet iš tiesų tai buvo ne parduotuvė, o ištisas pasaulis, kuriame pamiršdavai, jog už jos sienų verda gyvenimas. Kitoje Palos gatvės pusėje stūksojo bažnyčia aptriušusiu fasadu, kuria, regis, nesirūpino nei vyskupija, nei savivaldybė. Atidarant parduotuvės duris, suskambėdavo varpelis (po šiai dienai girdžiu jo dzinguliavimą), perspėjantis Sesiliją arba poną Berengerį, kad atėjo pirkėjas. Įžengi į vidų – ir prasideda tikra šventė akims ir ausims. Tik, deja, nevalia kišti nagų: Adrianui griežčiausiai uždrausta bet ką liesti, ar akių neturi, įsidėk į galvą, kad man šiukštu nieko neliestum, nes gausi per nagus. Ničnieko, supratai... hm... vaike... Adrianai? Jeigu ničnieko, vadinasi, ničnieko, tiesiog vaikščiodavau siauru taku susikišęs rankas į kišenes ir žiopsodavau į kinivarpų išėstą spalvotą angelo statulą, stovinčią šalia paauksuoto Marijos Antuanetės dubens. Ir į Mingų dinastijos gongą, vertą nežmoniškų pinigų, į kurį mirtinai norėjosi bent kartą suduoti.

– O kam reikalingas tas daiktas?

Ponas Berengeris dirstelėjo į japonišką durklą, paskui į mane ir nusišypsojo:

– Tai samurajų naudojamas kaikeno durklas.

Adrianas net išsižiojo nustebęs. Ponas Berengeris pažvelgė į Sesiliją, šveičiančią bronzines vàzas, ir, palinkęs taip arti, kad iš burnos tvokstelėjo nemalonus kvapas, sukuždėjo:

– Tokiu durklu žudydavosi karingosios japonės. – Įsmeigė akis norėdamas pažiūrėti, kokį įspūdį padarė jo žodžiai, o kadangi berniukui, regis, buvo nė motais, abejingai pridūrė: – Edo laikotarpis, septynioliktas amžius.

Žinoma, Adrianą sukrėtė ta žinia, tačiau aštuonerių – regis, man buvo būtent tiek – jau mokėjau valdyti jausmus kaip ir mama, kai tėtis užsidarydavo kabinete ir pro didinamąjį stiklą tyrinėdavo savo rankraščius, ir namuose niekas neturėjo teisės triukšmauti, nes tėtis skaitydavo kabinete, ir žinok, kad gudrus, kada jis ateis vakarienės.

– Ne. Nekaisk troškinio, kol nepasirodys.

Ir Mažylė Lola grįždavo į virtuvę niurnėdama panosėje: kas jau kas, o aš tą švilpį pamokyčiau, kaip reikia gyventi, kur tai matyta, visus namus šokdina su savo didinamuoju stiklu. O jeigu aš būčiau atsidūręs šalia to švilpio, būčiau išgirdęs jį skaitant:

*A un vassalh aragones. / Be sabetz lo vassalh qui es, / El a nom. N'Amfos de Barbastre. / Ar aujatz, senher, cal desastre / Li avenc per sa gilozia.**

– Kas čia?

– *La reprensió dels gelosos.*** Apysakaitė.

– Senąja katalonų kalba?

– Ne. Oksitanų.

– Panašiai skamba.

– Labai panašiai.

– Ką reiškia „gelós“?

– Parašė ją Ramonas Vidalis de Besalu. Tryliktame amžiuje.

– Oho, taip seniai! O ką reiškia „gelós“?

– *Foli 132 del cançoner provençal de Karlsruhe.**** Dar vienas yra Paryžiaus nacionalinėje bibliotekoje. Štai šitas mano. Ir tavo.

Adrianas suprato jo žodžius kaip pasiūlymą ir atkišo ranką. Tėtis pliaukštelėjo, ir man labai suskaudo. Net neperspėjo: nekišk nagų, ar akių neturi! Paskui palinko prie didinamojo stiklo kartodamas: tiek džiaugsmo pastaruoju metu mano gyvenime.

---

* Aragono vasalas. / Ar žinote, kas jis toks, / Jo vardas Amfosas de Barbastrė. / Aš jums, pone, papasakosiu, kokia neganda jį ištiko per pavyduliavimą. (*Oksitanų k.*)

** Pavyduolių nubaudimas. (*Oksitanų k.*)

*** Senosios provansalų poezijos rinkinys, rastas Karlsrūjėje, 132 folio. (*Oksitanų k.*)

Japoniškas durklas moterims žudytis padarė didelį įspūdį Adrianui, ir jis nužingsniavo prie keraminių ąsočių. Graviūras ir rankraščius, pačias garbingiausias prekes, paliko pabaigai.

– Galėtum kada nors mums padėti, matai, kiek turim darbo.

Adrianas apžvelgė parduotuvę, kur nebuvo nė vieno pirkėjo, ir mandagiai nusišypsojo Sesilijai:

– Kai tik tėvas leis, – atsakė.

Buvo jam kažką besakanti, bet ūmai apsigalvojo ir liko prasižiojusi. Tik šelmiškai žvilgtelėjusi pasakė: na, pasibučiuojam.

Teko pabučiuoti, nes būtų negražu kelti scenas. Pernai buvau įsimylėjęs ją iki ausų, bet ilgainiui įkyrėjo tas amžinas bučiavimasis. Nors buvau dar mažas, mano gyvenime prasidėjo nuožmaus bodėjimosi bučinukais laikotarpis, lyg būčiau buvęs mažų mažiausiai dvylikos ar trylikos; visada buvau vunderkindas, kai susidurdavau su antraeiliais dalykais. Kai buvau lyg aštuonerių, lyg devynerių, nes tuomet ir buvau tokio amžiaus, tas nenoras bučiuotis užsitęsė iki... et, pati žinai kiek. O gal dar nežinai. Beje, ką turėjai omeny enciklopedijų pardavėjui sakydama, kad „pakeitei gyvenimo būdą“?

Valandėlę Adrianas su Sesilija stebėjo praeivius, nekreipiančius dėmesio į jų vitriną.

– Visada atsiras darbo, – pareiškė Sesilija, lyg įspėjusi jo mintis. – Rytoj imsime kraustyti biblioteką: bus baisi sumaištis.

Ir vėl įniko šveisti vazas. „Netolo“ smarvė smelkėsi Adrianui vos ne į smegenis, ir jis paskubėjo pasitraukti per saugų atstumą. Kodėl japonės žudosi, nėjo iš galvos mintis.

Dabar man atrodo, kad labai retai naršydavau po parduotuvę. Naršyti – per skambiai pasakyta. Skaudžiausia, kad negalėjau griežti muzikos instrumentais. Kartą, kai buvau vyrėlesnis, pabandžiau čirpinti smuiką, bet, dirstelėjęs per petį, pastebėjau bežadį pono Berengerio žvilgsnį, ir, garbės žodis, mane persmelkė baimė. Niekad daugiau nebandžiau. Pamenu, be fliugelhornų, tūbų ir trimitų, metų metus ten riogsojo mažų mažiausiai dvylika smuikų, šešios violončelės, du altai ir trys spinetai, be to, Mingų

dinastijos gongas, Etiopijos būgnas ir kažkas panašaus į didžiulę, be žado tysančią gyvatę, kaip vėliau sužinojau, vadinamą serpentu. Tikriausiai kas nors pirko juos, nes vietoj vienokių tolydžio atsirasdavo kitokių, nematytų, bet, kaip pamenu, jų kiekis parduotuvėje nesikeisdavo. Kartais į mūsų parduotuvę užsukdavo Liseo operos teatro smuikininkai įsigyti instrumentų ir bandydavo – paprastai nesėkmingai – nusiderėti. Tėtis kratėsi tokių pirkėjų kaip muzikantai, amžinai stokojančių pinigų; geriau turėti reikalų su kolekcininkais, geidžiančiais ką nors įsigyti: jei neįperka, pasirengę pavogti, tai geriausi mano klientai.

– Kodėl?

– Nes moka tiek, kiek užsiprašau, ir išeina laimingi. O paskui grįžta iškorę liežuvį, nes nori dar ko nors.

Tėtis viską išmanė.

– Muzikantui reikia instrumento griežti. Kai įsigyja, naudoja. Kolekcininkas negriežia, kartais turi net dešimtį instrumentų, kad galėtų glostyti. Ar glamonėti akimis. Ir jis laimingas. Kolekcininkui instrumentas reikalingas ne groti, o glostyti.

Tėtis buvo labai protingas.

– Muzikantas kolekcininkas? Gražus derinys, bet tokių nesu sutikęs.

Tuomet, tardamasis pelnęs tėvo pasitikėjimą, Adrianas pasiskundė, kad *Herr* Romeu nuobodus kaip sekmadienio popietė, ir tėtis, užuot atsakęs, pervėrė jį tokiu žvilgsniu, kad net dabar, nors man jau šešiasdešimt, kūnas nueina pagaugais.

– Ką sakei?

– Kad *Herr* Romeu...

– Ne, nuobodus kaip?..

– Nežinau.

– Žinai.

– Kaip sekmadienio popietė.

– Puiku.

Tėtis visada būdavo teisus. Atrodė, kad tylos valandėlė jam reikalinga mano žodžiams į kišenę įsidėti, savo kolekcijai pa-

pildyti. Kai kruopščiai juos susidėjo, vėl grįžo prie pertraukto pokalbio.

– Kodėl nuobodus?

– Visą mielą dieną turiu linksniuoti ir kalti galūnes, nors puikiausiai jas moku. Liepia man kartoti: ši varškė labai skani, kur ją pirkai? Arba: aš gyvenu Hanoveryje, o mano vardas Kurtas. O iš kur tu esi? Ar tau patinka Berlynas?

– O ko norėtum mokytis?

– Nežinau. Norėčiau skaityti kokią nors įdomią istoriją. Norėčiau vokiškai skaityti Karlą Majų.

– Gerai sakai, man rodos, tavo teisybė.

Kartoju: gerai sakai, man rodos, tavo teisybė. Ir noriu pabrėžti: tai buvo vienintelis atvejis mano gyvenime, kai jis man pritarė. Jei būčiau buvęs fetišistas, būčiau įrėminęs tuos žodžius ir užrašęs dieną ir valandą, kai jie buvo ištarti. Būčiau įamžinęs nespalvotoje nuotraukoje.

Rytojaus dieną nebuvo pamokų, nes *Herr* Romeu buvo atleistas. Adrianas pasijuto labai svarbus, lyg jo rankose būtų buvęs kitų žmonių likimas. Tai buvo didysis antradienis. Šįkart galėjau džiaugtis, kad tėtis sugeba paimti visus į nagą. Tada buvau lyg devynerių, lyg dešimties, bet jau itin geros nuomonės apie save. Ar veikiau išsiugdęs humoro jausmą. Juo labiau dabar, žvelgdamas į praeitį, Adrianas Ardevolis supranta, kad netgi mažas būdamas nebuvo vaikas. Kaip kiti vaikai gauna slogą, užsikrečia kokia liga, taip jis persiimdavo tuo, kas jo laukė ateityje. Man, dievaži, jo gaila. Bet ir šiaip nežinojau kai kurių smulkmenų, kurias tik dabar galiu sudurstyti. Pavyzdžiui, tada, kai tėtis labai rizikuodamas atidarė parduotuvę drauge su Sesilija, kuri dar tik mokėsi šukuotis, kad gražiai atrodytų, pas jį atėjo klientas ir pareiškė, kad nori pasikalbėti apie kažkokius reikalus, o kai jie atsidūrė kabinete, nepažįstamasis pasakė: pone Ardevoli, aš neketinu nieko pirkti, ir tėvas, pažvelgęs jam į akis, sunerimo.

– Tad sakykit, ko čia atėjote?

– Perspėti jus, kad jūsų gyvybei gresia pavojus.

– Šit kaip? – nusišypsojo tėvas. Kreivai nusišypsojo.

– Taip.

– Gal pasakysit kodėl?

– Pavyzdžiui, gal jums būtų įdomu, kad daktaras Montelsas išėjo iš kalėjimo.

– Nesuprantu, ką jūs turite galvoje.

– Ir jis viską mums papasakojo.

– O kas jūs tokie būsite?

– Pasakysiu tik tiek, kad įsiutinote mus įskųsdamas jį kaip katalonų nacionalistą ir komunistą.

– Aš?

– Jūs.

– Aš ne skundikas. Ką dar pasakysite? – paklausė stodamasis.

Svečias nekrustelėjo iš vietos. Dar patogiau išsipleikė ant kėdės ir nepaprastai mikliai susisuko suktinę. Ir prisidegė.

– Čia nerūkoma.

– Man galima. – Ir ranka su cigarete dūrė į tėtį. – Taip pat žinome, kad įskundėte dar tris žmones. Visi jie siunčia jums linkėjimų, vieni iš namų, kiti iš kalėjimo. Nuo šiol patariu atsargiau vaikščioti gatvėmis: ten jums pavojinga.

Jis sutraiškė cigaretę į rašomąjį stalą nelyginant į didžiulę peleninę, išpūtė dūmus ponui Ardevoliui tiesiai į veidą, atsistojo ir išėjo iš kabineto. Feliksas Ardevolis žiūrėjo, kaip smilksta stalo viršus, bet nejudėjo iš vietos. Lyg susitaikydamas su bausme.

Vakare namie, bandydamas nusikratyti nemalonių vaizdinių, tėvas pakvietė mane į kabinetą ir, atsilygindamas, svarbiausia, atsilygindamas už tai, kad pagaliau išmokau reikliai pasirinkti mokytojus, – to ir tikėjausi iš savo sūnaus, – parodė man dvilinkai sulenktą pergamentą, prirašytą iš abiejų pusių, kaip paaiškėjo, Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno steigiamąjį aktą, ir pasakė: žiūrėk, sūnau (kadangi buvome sudarę tokią tvirtą sandorą, mielai būčiau pageidavęs, kad po to „žiūrėk, sūnau“ būtų pridūręs „į kurį dedu dideles viltis“), šis dokumentas surašytas daugiau nei prieš tūkstantį metų, o dabar priklauso mums... Na, na, nekišk

nagų, aš jį laikau. Gražus, ar ne? Jis iš tų laikų, kai buvo įsteigtas anas vienuolynas.

– Kur jis yra?

– Paljarse. Matei valgomajame kabantį Urželio peizažą?

– Ten pavaizduotas Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolynas.

– Taip, taip. Burgalis yra dar aukščiau. Už kokių dvidešimties kilometrų šalčių link. – Vėl grįždamas prie pergamento: – Tai Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno steigiamasis aktas. Abatas Deligatas kreipėsi į grafą Ramoną Tulūzietį prašydamas atleisti nuo mokesčių mažytį vienuolyną, išgyvenusį šimtus metų. Negaliu nesijaudinti rankose laikydamas tokios senos istorijos liudijimą.

Lengvai įsivaizduoju visa tai, ką pasakoja tėtis, man tai vieni niekai: diena nieku gyvu nepanaši į Kalėdas, ji pernelyg skaisti, pernelyg kvepia pavasariu. Jie palaidojo tėvą priorą Juozapą iš Šventojo Baltramiejaus kukliose Šventojo Tėvo kapinaitėse, gyvybė, tūkstančiais spalvingų pumpurų pavasarį prasikalsianti pro gležną, drėgną žolę, dar glūdojo po ledu. Palaidojo tėvą priorą, o drauge ir paskutinę galimybę išsaugoti vienuolyną. Tais laikais, kai dar gausiai snigdavo, Burgalio Šventojo Tėvo abatija buvo atskirta nuo pasaulio; nuo seniausių laikų, kai dar buvo gyvas abatas Deligatas, ji patyrė įvairiausių likimo išbandymų; būta didybės laikų, kai net trisdešimt vienuolių diena dienon grožėdavosi didinga panorama – Nogeros vandenimis Pozeso miškų fone, šlovindavo Viešpatį dėkodami už Jo kūriniją ir keikdavo šėtoną dėl šalčio, kenkiančio kūnui ir gniuždančio dvasią visai bendruomenei. Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyną ištikdavo ir negandos, kai malūne nebūdavo ko malti, o vos šeši ar septyni seni ir ligoti vienuoliai turėdavo patys vieni dirbti visus darbus, kokius kiekvienam pridera dirbti nuo įstojimo iki tos dienos, kai iškeliauja į kapus, kaip iškeliavo tėvas prioras. O štai dabar buvo likęs tik vienas vienuolis, išsaugojęs senųjų laikų prisiminimus.

Greitosiomis sukalbėjęs trumpą maldą už mirusiuosius, paskui skubotai ir sielvartingai palaiminęs kuklų karstą, brolis Julijonas iš Sau, apsiėmęs atlikti gedulingas apeigas, davė ženklą penkiems valstiečiams, atėjusiems iš Eskalo kaimo į tas liūdnas apeigas. Nesulaukė brolių, Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos abatijos vienuolių, žadėjusių paliudyti vienuolyno uždarymą. Ateis, kai bus šaukštai po pietų, kaip paprastai, kai prireikia jų pagalbos.

Brolis Julijonas iš Sau įėjo į Šventojo Tėvo vienuolyno kapinaites. Atsidūrė bažnyčioje. Ašarų sklidinomis akimis paėmė plaktuką ir kaltą, ketindamas didžiajame altoriuje iškalti skylę ir ištraukti medinę dėžutę su šventųjų relikvijomis. Staiga jį nukrėtė šiurpas, nes pirmą kartą gyvenime buvo vienas. Visiškai vienas. Aplink nė gyvos dvasios. Jo žingsniai skardžiai aidėjo siaurame koridoriuje. Dirstelėjo į nedidelę valgyklą. Vienas suolas, pristumtas prie pat sienos, buvo išurbęs nešvarų tinką. Jis net nesumojo pastatyti jo į vietą. Nusišluostė ašarą ir pasuko savo celės link. Pro jos langą pažvelgė į širdžiai mielą kraštovaizdį, kur buvo pažįstamas kiekvienas kampelis, kiekvienas medis. Ant gulto stovėjo Šventoji skrynia, o joje gulėjo vienuolyno steigiamasis aktas; dabar įdėjo į ją relikvinę su nežinomų šventųjų relikvijomis, kurios kelis šimtus metų kas dieną klausėsi mišių ir psalmių. Be to, įdėjo bendruomenės turtą – Komunijos taurę ir pateną. Taipgi du raktus, vienintelius, kokius turėjo Burgalio Šventojo Tėvo vienuolynas: vieną bažnyčios, kitą vienuolių būsto. Nuo šios valandėlės vienintele uždaryto vienuolyno istorijos liudytoja tapo tvirta kadagio skrynia, bylojanti apie šimtametį Viešpaties garbinimą. Kampe ant čiužinio gulėjo visa jo manta: ryšulėlis su vienu kitu drabužiu, kažkas panašaus į šaliką ir maldynas. Ir mazgelis su įrištomis eglių ir klevų sėklomis, atminimas to ankstesnio gyvenimo, kurį norėtų pamiršti, to gyvenimo, kai jis dar buvo brolis Mykolas, dominikonų ordino vienuolis, kai Jo Ekscelencijos rūmuose prie virtuvės jį sustabdė Žvairio Saltiečio žmona ir pasakė: broli Mykolai, šekit pušies ir eglės, ir klevo sėklų.

– Kam jų man reikia?

– Nieko daugiau negaliu jums padovanoti.

– O kodėl turėtumėte man ką nors dovanoti? – neatlyžo brolis Mykolas.

Moteris nuleido galvą ir vos girdimu balsu sukuždėjo: Jo Ekscelencija mane išžagino ir dabar aš noriu nusižudyti, kad nesužinotų mano vyras, nes tuomet *jis* mane nužudys.

Brolis Mykolas apstulbęs turėjo išeiti į koridorių ir atsisėsti ant bukinio suolo.

– Ką čia paistai? – paklausė moters, kuri, išėjusi iš paskos, atsistojo priešais.

Moteris nepridūrė nė žodžio, nes jau viską buvo pasakiusi.

– Netikiu tavimi, niekinga melage. Aš žinau, ko tu nori...

– Kai kabosiu pasikorusi ant kinivarpų sukapotos sijos, gal tuomet patikėsite?

Ir pažvelgė tokiomis akimis, kad kiekvieną būtų nukrėtęs šiurpas.

– Bet, moterie...

– Noriu išpažinti savo nuodėmę, nes ketinu nusižudyti.

– Aš ne kunigas.

– Bet jūs galite... Neturiu kitos išeities, išskyrus mirtį. Bet tai ne mano kaltė, tikiuosi, kad Dievas man atleis. Tiesa, broli Mykolai?

– Savižudybė – nuodėmė. Dink iš čia! Šalin!

– O kur aš galiu eiti, aš, vieniša moteris? Ką?

Tą akimirką brolis Mykolas mielai būtų atsidūręs labai toli, pasaulio pakrašty, nekreipdamas dėmesio į ten gresiančius pavojus.

Šventojo Tėvo vienuolyne, stovėdamas savo celėje, brolis Julijonas išbėrė ant delno sėklas, kurias jam padovanojo nevilties apimta moteris, nors jis ir nesugebėjo jos paguosti. Rytojaus dieną žmonės aptiko ją daržinėje, pasikorusią ant kinivarpų sukapotos sijos. Pasikorė užsinėrusi ant kaklo penkiolikos paslapčių rožinį, nežinia kur dingusį prieš kelias dienas, tą patį, kuriuo paprastai juosėdavo Jo Ekscelencija vilkėdamas abitu. Jo Ekscelencija už-

draudė savižudę laidoti pašventintoje žemėje, o Žvairį Saltietį išvijo iš rūmų už tai, kad šis leido žmonai savo poelgiu užrūstinti Aukščiausiąjį. Vyras pats rado ją rytą ir bandė sutraukyti rožinį, paikai tikėdamasis, kad ji dar kvėpuoja. Išgirdęs naujieną, brolis Mykolas graudžiai apsiverkė ir, nepaisydamas tėvo prioro draudimo, pasimeldė už nelaimingosios sielos išganymą, ir davė įžadą Viešpačiui, kad niekada nepraras klevo ir pušies sėklų, visada priminsiančių jo bailų tylėjimą. Dar sykį pažvelgė į sėklas ant delno, saugotas dvidešimt metų iki šios dienos, kai, gyvenimui pasukus nauja vaga, tenka stoti į Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyną. Įsikišo pušies sėklas į benediktino abito kišenę. Dirstelėjo pro langą. Tikriausiai broliai iš Žerio buvo jau nebe toli, bet tolumoje nepastebėjo nė menkiausio krustelėjimo. Greitosiomis susirišo drabužius į mazgą. Nuo šios nakties Burgalio vienuolyne nebeliks nė vieno vienuolio.

Nešinas Šventąja skrynia, perėjo per visas celes – brolio Marselio, brolio Martyno, brolio Adriano, tėvo Ramono, tėvo Bazilijaus, tėvo Juozapo iš Šventojo Baltramiejaus, – kol pagaliau atsidūrė savojoje, kuklioje, pačiame siauro koridoriaus gale, prie pat dengto kiemo ir vienuolyno vartų, kuriuos saugoti buvo įpareigotas beveik nuo pirmosios dienos. Paskui dar užsuko į skalbyklą, į mažytę kapitulos salę, virtuvę ir vėl į valgyklą, kur vienas suolas vis dar stovėjo įremtas į išurbtą sieną. Atsidūręs dengtame kieme, nesusitvardė ir graudžiai apsiverkė iš sielvarto, negalėdamas susitaikyti su mintimi, kad tokia yra Dievo valia. Trokšdamas nusiraminti, galutinai atsisveikinti su ne viena dešimtimi benediktino gyvenimui paaukotų metų, nuėjo į vienuolyno koplyčią. Viena ranka laikydamas Šventąją skrynią, atsiklaupė prieš altorių. Paskutinį kartą apžiūrėjo apsidėje šventuosius paveikslus. Pranašus ir arkangelus. Šventąjį Petrą ir šventąjį Povilą, šventąjį Joną ir kitus apaštalus, ir Švenčiausiąją Mergelę Mariją, drauge su arkangelais meldžiančią rūstųjį Pantokratorių. Ir pasijuto kaltas, kaltas dėl to, kad nebelieka kuklaus Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno. Laisva ranka ėmė muštis į krūtinę kartodamas: *Confiteor, Domi-*

*ne. Confiteor, mea culpa.** Pastatė ant žemės Šventąją skrynią ir pasilenkęs pabučiavo aslą, kuria vaikščiojo kelios kartos vienuolių šlovinti abejingai žvelgiančio į juos Visagalio.

Pasikėlė, vėl paėmė Šventąją skrynią, pažvelgė paskutinįsyk į šventuosius paveikslus ir atatupstas nuėjo prie durų. Atsidūręs lauke, užtrenkė abi durų puses, paskutinį kartą suktelėjo raktą ir padėjo jį į Šventąją skrynią. Tų širdžiai mielų paveikslų neberegės žmonių akys iki tos valandėlės, kai beveik po trijų šimtų metų, vos stumtelėjęs ranka, Jakiamas Pardakietis atvers sutrūnijusias ir kinivarpų sukapotas duris.

Tuomet brolis Julijonas iš Sau prisiminė tą dieną, kai pirmą kartą pabeldė kumščiu į Šventojo Tėvo vienuolyno vartus, kur pačios kojos jį atnešė, nekantrų, išvargusį, dar nenusikračiusį baimės. Tuomet *intra muros monasterii*** gyveno penkiolika vienuolių. Dieve mano, Viešpatie šlovingasis, kaip tuomet jis ilgėjosi – nors neturėjo teisės geidauti to, kas nebegrįš, – tų dienų, kai visi vienuoliai turėjo darbo ir visi darbai būdavo nudirbami laiku. Kai pasibeldė į vartus melsdamas prieglobsčio, jau daugelį metų buvo atsisveikinęs su saugiu gyvenimu ir ilgai klajojęs genamas baimės, amžinosios kiekvieno pabėgėlio palydovės. Juo labiau kai šis jaučiasi nusidėjęs, nes Jėzus mums skelbė meilę ir gerumą, o aš nevykdžiau Jo įsakymo. Betgi jis vykdė, nes jo viršininkas buvo tėvas Mikalojus Eimerikas, vyriausiasis inkvizitorius, ir viskas buvo daroma Dievo vardu ir Bažnyčios, ir tikrojo tikėjimo labui, bet aš negalėjau, negalėjau, nes Jėzus buvo labai toli nuo manęs; o kas tu toks, broli Mykolai, kvailas neįšventintas broli, kad drįsti mane klausti, kur yra Jėzus? Mūsų Viešpats Dievas reikalauja aklo, besąlygiško paklusnumo. Dievas su manimi, broli Mykolai. O kas ne su manimi, tas prieš mane. Žiūrėk man į akis, kai su tavimi kalbu! Kas ne su manimi, tas prieš mane. Tuomet brolis Mykolas ryžosi pabėgti, troško veikiau nežinios, o gal net pragaro

---

* Prisipažįstu, Viešpatie. Prisipažįstu, kad labai nusidėjau. (*Lot.*)

** Tarp vienuolyno sienų. (*Lot.*)

vietoj išganymo nešvarios sąžinės kaina. Galiausiai pabėgo, nusimetė dominikono abitą ir atsidavė baimės malonei, keliavo kaip maldininkas į Šventąją Žemę nuodėmių išpirkti, lyg šiame ar kitame pasaulyje būtų įmanoma atleisti nuodėmes. Jeigu tai iš tiesų būta nuodėmių. Persirengęs maldininku, patyrė begalę nelaimių; ėjo, sielvarto genamas, duodamas pažadus, kuriuos nelengva tesėti, bet negalėjo numaldyti nerimo, nes jeigu žmogus neklauso išganymo balso, jo siela niekada neranda ramybės.

– Kur kiši nagus?

– Tėti... Aš tik norėjau paliesti pergamentą. Juk sakei, kad jis ir mano.

– Tik štai šituo pirštu. Atsargiai.

Adrianas nedrąsiai ištiesė ranką, atkišo pirštą ir palietė pergamentą. Ir pasidingojo atsidūręs vienuolyne.

– Gana, dar ištepsi.

– Dar truputį, tėti.

– Ar supranti, ką reiškia „gana"? – riktelėjo tėtis.

Atitraukiau ranką, lyg pergamentas būtų nudeginęs, ko gero, todėl, kad, grįžęs iš kelionės į Šventąją Žemę pasenusia dvasia, sudžiūvęs, nugairintu veidu ir kietu kaip deimantas žvilgsniu, buvęs vienuolis dar jautė širdyje tebeliepsnojant pragaro ugnį. Nedrįso prisiartinti prie tėvų namų nei sužinoti, ar tebėra gyvi; ėmė klaidžioti maldininko drabužiais prašydamas išmaldos ir tuojau pat ją išleisdamas smuklėse prasčiausiems svaigalams, lyg trokšdamas kuo greičiau dingti iš šio pasaulio ir išdildyti iš atminties visus prisiminimus. Irgi nevengė kūniškų nuodėmių, kaip apsėstas ieškojo jose užmiršties ir išpirkimo, kurio negavo atgailaudamas. Tapo dvasia be vietos. Staiga netikėtai kelią jam nušvietė brolio Julijono Karkasoniečio, Lagraso benediktinų vienuolyno vartininko, nuoširdi šypsena, kai vieną šaltą žiemos naktį, prašydamas prieglobsčio, pasibeldė į vienuolyno vartus. Ta viena viešnagės naktis užsitęsė dešimt dienų, kurias jis meldėsi abatijos bažnyčioje, atsiklaupęs pasienyje kuo toliau nuo garbingų bendruomenės klauptų. Lagraso Švenčiausiosios Mergelės Mari-

jos vienuolyne pirmą kartą išgirdo apie Burgalį, bendruomenę, taip nutolusią nuo pasaulio, kad net lietus ją pasiekiąs išsekęs ir beveik nesudrėkinąs kūno. Kaip slėpiningą lobį širdies gilumoje užglaudęs brolio Julijono šypseną, ko gero, laimės išraišką, paklausė Lagraso vienuolių patarimo ir iškeliavo iš pradžių į Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyną. Su maišu maisto ant nugaros, labdaringų brolių dovana, ir slėpininga, laimės sklidina šypsena širdies gilumoje, patraukė į amžino sniego užklotus kalnus, amžinosios tylos šalį, kur tikėjosi pagaliau, jei būsianti tokia likimo valia, gauti nuodėmių atleidimą. Matavo žingsniais slėnius, kopė per kalvas, nudrengtais sandalais šlepsėjo per šaltą kaip ledas upelių vandenį, žliaugiantį iš tirpstančių sniegynų. Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos abatijoje išgirdo, kad Burgalio Šventojo Tėvo vienuolynas taip toli ir toks nuošalus, kad nežinia, ar išties jį pasiekiančios nesudarkytos žmogaus mintys. Ir tai, ką dėl tavo ateities nuspręsiąs ano vienuolyno viršininkas, buvo jam patikinta, šičia patvirtinsiąs tėvas abatas.

Taigi po kelių savaičių kelionės gerokai pasenęs, nors dar neperžengęs ketvirtos dešimties, smarkiai pabeldė į Šventojo Tėvo vienuolyno vartus. Buvo žvarbus, rūškanas vakaras, vienuoliai, jau sugiedoję mišparus, ruošėsi vakarieniauti, jei dubenėlį šilto vandens galima pavadinti vakariene. Įsileido jį į vidų ir paklausė, ko pageidaująs, ir jis ėmė melsti, kad teiktųsi jį priimti į savo mažą bendruomenę; neišpažino savo sielvarto, tik pasakė, kad norėtų tarnauti Šventajai Motinai Bažnyčiai, nuolankiai dirbti bet kokį darbą, neįšventintas į vienuolius, kaip menkiausias iš menkiausiųjų mūsų Viešpaties Dievo akivaizdoje. Juozapas iš Šventojo Baltramiejaus, jau tada buvęs viršininkas, pažvelgė jam į akis ir įspėjo jo sielos paslaptį. Trisdešimt dienų ir trisdešimt naktų jis praleido varganoje lūšnelėje prie vienuolyno vartų. Tačiau jis troško prieglobsčio, kurį teikia abitas, teisės gyventi pagal šventuosius benediktinų nuostatus, permainančius žmones ir suteikiančius dvasios ramybę tiems, kurie jų laikosi. Dvidešimt devynis kartus maldavo priimamas į vienuolyną ir dvidešimt devynis

kartus tėvas viršininkas, žiūrėdamas jam į akis, atsisakė patenkinti jo prašymą. Kol pagaliau atėjo lietingas laimingas penktadienis, kai trisdešimtą kartą pasiprašė priimamas į bendruomenę.

– Neliesk, paršeli! Nekišk nagų, ar akių neturi!

Santarvė su tėvu atrodė netvirta, netgi pakrikusi.

– Bet aš tik...

– Jokių bet! Ar kailis niežti? Ką? Kailis niežti?

Daug laiko prabėgo nuo ano penktadienio. Įstojo į Burgalio vienuolyną kaip naujokas, o kai praslinko trys atšiaurios žiemos, davė pasaulietiško vienuolio įžadus ir priėmė Julijono vardą, prisimindamas šypseną, pakeitusią jo gyvenimą. Išmoko rūpintis dvasios ramybe, maldyti mintis ir mylėti gyvenimą. Nors kunigaikščio Kordonos arba grafo Hugo Rožerio vyrai dažnai įsiveržsaid į slėnį, siaubdami tai, kas jiems nepriklauso, saugiame aukštai kalnuose dunksančio vienuolyno prieglobstyje jautėsi arčiau Dievo ir Jo ramybės. Ryžtingai pasuko skriaudžiu išminties taku. Nerado ten laimės, bet pasiekė visišką dvasios ramybę, pamažu padėjusią atgauti pusiausvyrą ir išmokiusią šypsotis taip, kaip šypsojosi brolis Julijonas. Kai kurie broliai priėjo prie išvados, kad nuolankusis brolis Julijonas jau nusipelno šventojo aureolės.

Saulė iš dangaus aukštybių bergždžiai stengėsi įšildyti žemę. Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyno broliai vis dar nesirodė; tikriausiai Sulere apsistojo nakvynės. Nedrąsūs saulės spinduliai nešildė – Burgalis buvo šalčiausia vieta pasaulyje. Prieš kelias valandas valstiečiai pasuko atgal į Eskalo kaimą nuleidę galvas, nesitikėdami užmokesčio. Jis užrakino vartus didžiuoju raktu, su kuriuo nesiskyrė daug metų būdamas brolis vartininkas; dabar turėjo atiduoti jį abatui. *Non sum dignus**, kartojo gniauždamas raktą, penkių šimtmečių Burgalio vienuolyno istorijos liudytoją. Likęs vienas už vartų, atsisėdo po riešutmedžiu ir, ant kelių laikydamas Šventąją skrynią, ėmė laukti Žerio vienuolių. *Non sum dignus.* O jeigu jie panorės pernakvoti Burgalyje? Šventojo

* Nesu vertas. (*Lot.*)

Benedikto regula griežtai draudžia vienuoliui vienam gyventi vienuolyne, todėl tėvas prioras, vos susirgęs, liepė duoti žinią Žerio abatijai, kad imtųsi priemonių. Pusantrų metų juodu su tėvu prioru vienui vieni gyveno vienuolyne. Tėvas laikydavo mišias, o jis dievobaimingai klausydavo, abu atlikdavo valandų liturgiją, bet negiedodavo, nes žvirblių čirškėjimas skambėjo garsiau už jų nedarnius, nuvargusius balsus. Vakar popiet, kai mirtis išsivedė garbųjį priorą, jis vėl liko vienas pasaulyje. *Non sum dignus*.

Kažkas kopė stačiu takeliu iš Eskalo pusės, nes Estarono kelias žiemą buvo nepereinamas. Pagaliau. Jis atsistojo, nusipurtė abitą ir, tvirtai laikydamas Šventąją skrynią, paėjėjo kelis žingsnius takeliu žemyn. Stabtelėjo: gal atidaryti vartus ir svetingai juos pasitikti? Išskyrus keletą nurodymų, tėvo prioro duotų mirties patale, nieko daugiau neišmanė apie tokios ilgametės vienuolių bendruomenės uždarymą. Žerio vienuolyno broliai kopė iš lėto, matyt, buvo nusikamavę. Trys vienuoliai. Grįžtelėjęs ašarų sklidinomis akimis atsisveikino su vienuolynu ir ėmė leistis nuo kalno, kad broliams nereiktų vargti įveikiant paskutinį skardžio tarpsnį. Tą valandėlę išblėso dvidešimt vieni Burgalyje nugyventi metai, pilni prisiminimų. Sudiev, Šventasis Tėve, sudiev, šaltiniuotosios lomos. Sudiev, lediniai kalnai, kur radau dvasios ramybę. Sudiev, vienuolyno broliai ir šimtmečiai giesmių ir maldų.

– Broliai, linkiu jums ramybės šią Viešpaties gimimo dieną.

– Viešpaties ramybė telydi tave.

– Jau palaidojome.

Vienas brolis nusivožė gobtuvą. Tauri kakta, tikriausiai vienuolis, davęs amžinuosius įžadus, gal ekonomas, o gal naujokų globėjas. Nusišypsojo jam panašiai, kaip kitados šypsojosi brolis Julijonas. Po apsiaustu vilkėjo ne abitą, o riterio šarvus. Jį lydėjo du Žerio vienuolyno vienuoliai: brolis Matas ir brolis Mauras.

– Kas mirė? – paklausė riteris.

– Tėvas prioras. Mirė tėvas prioras. Ar jūs negavote žinios, kad?..

– Kuo vardu? Kuo buvo vardu?

– Juozapas iš Šventojo Baltramiejaus.

– Garbė Jėzui Kristui. Vadinasi, jūs – brolis Mykolas iš Suskedos.

– Aš – brolis Julijonas. Esu brolis Julijonas.

– Brolis Mykolas. Dominikonas eretikas.

– Vakarienė ant stalo.

Mažylė Lola kyštelėjo galvą į kabinetą. Tėvas be žodžių mostelėjo jai ranka ir toliau garsiai skaitė steigiamojo akto straipsnius, iš pirmo žvilgsnio sunkiai suprantamus. Užuot atsakęs Mažylei Lolai, paliepė man:

– Skaityk toliau.

– Bet čia tokios keistos raidės...

– Skaityk, – irzliai paliepė tėvas, nusivylęs tokiu neišmanėliu sūnumi.

Tuomet Adrianas ėmė skaityti žodžius, abato Deligato dailiai užrašytus viduramžių lotynų kalba, visiškai nieko nesuprasdamas ir mintyse toliau ausdamas savo istoriją.

– Na... Brolio Mykolo vardas liko kitame gyvenime. Kaip ir šventojo Dominyko ordinas, kurį jau seniai spėjau pamiršti. Dabar esu kitas žmogus, pasikeitęs iš esmės, – pažvelgė jam į akis, kaip kitados žiūrėjo tėvas prioras. – Ko pageidaujate, broli?

Vyriškis tauria kakta puolė ant kelių, trumpa malda be žodžių padėkojo Viešpačiui ir dievobaimingai persižegnojo; visi trys vienuoliai irgi pagarbiai pasekė jo pavyzdžiu. Vyriškis atsistojo.

– Daug metų jūsų ieškojau, kol pagaliau vargais negalais suradau. Šventasis brolis inkvizitorius įsakė nubausti jus mirtimi už ereziją.

– Jūs apsirinkate: aš nesu tas, kurio jūs ieškote.

– Gerbiami broliai, – didžiai sunerimęs prabilo vienas jį lydinčių vienuolių, tikriausiai brolis Matas. – Mes atėjome paimti vienuolyno rakto ir Šventosios skrynios ir palydėti brolį Julijoną į Žerį.

Lyg staiga tai prisiminęs, brolis Julijonas padavė jam skrynią, kurią vis dar laikė prispaudęs prie krūtinės.

– Jums neprireiks jo lydėti, – šaltai pareiškė vyriškis tauria kakta. Ir kreipėsi į brolį Julijoną: – Aš neklystu. Turiu jums pasakyti, kas jus nuteisė.

– Aš – Julijonas iš Sau ir, kaip matote, esu benediktinas.

– Jus nuteisė brolis Mikalojus Eimerikas. Jis liepė priminti jums jo vardą.

– Jūs apsirinkate: aš nesu tas, kurio jūs ieškote.

– Brolis Mikalojus jau seniai miręs. Tačiau aš esu gyvas ir pagaliau galėsiu nuraminti savo kenčiančią sielą. Dievo vardu.

Siaubo apimtų Žerio vienuolių akyse paskutinysis Burgalio vienuolis, kitas, iš esmės pasikeitęs žmogus, po daugelio metų vargais negalais radęs dvasios ramybę, vos spėjo pamatyti, kaip blyškios žiemovidžio saulės spinduliuose tvykstelėjo durklas, prieš perverdamas sielą. Ir užspringo ilgai kaupta pagieža. Vykdydamas šventą įsakymą, taurusis riteris tuo pačiu durklu nupjovė liežuvį ir įdėjo į dramblio kaulo dėžutę, išsyk paraudusią nuo kraujo. Valydamas durklo ašmenis sudžiūvusiais riešutmedžio lapais, ryžtingai suriko drebantiems vienuoliams:

– Šio žmogaus nevalia laidoti pašventintoje žemėje.

Jis apsižvalgė. Abejingai. Ir parodė vietą už vienuolyno tvoros.

– Štai ten. Ir be kryžiaus. Tokia Viešpaties valia.

Matydamas, kad siaubo sukaustyti vienuoliai nejuda iš vietos, vyriškis tauria kakta atsistojo prieš juos ir, paspyręs nejudrų brolio Julijono kūną, suriko su panieka:

– Palaidokit šitą maitą!

Ir, perskaitęs abato Deligato pasirašytą dokumentą, tėtis atsargiai jį sulankstė ir pasakė: liesdamas šį pergamentą, žmogus gali įsivaizduoti visą epochą. Kaip tu manai?

Savaime suprantama, visais penkiais pirštais godžiai paliečiau pergamentą. Pasijutau be galo pažemintas, kai tėtis skaudžiai kirto antausį. Tvardžiausi, kad tik nepravirkčiau, o tėtis, abejingas mano skausmui, padėjo didinamąjį stiklą ir rankraštį į seifą.

– O dabar marš vakarienės, – įsakė, užuot sudaręs naują santarvę su sūnumi, gebančiu skaityti viduramžių lotynų kalba. Bėgdamas į valgomąjį, slapčia nubraukiau dvi nejučia ištryškusias ašaras.

6

Taip, gimti tokioje šeimoje buvo nedovanotina klaida. Ir vis dėlto nieko bloga dar nebuvo atsitikę.

– Ką gi, o man *Herr* Romeu patiko.

Manydami, kad miegu, jie kalbėjo gana garsiai.

– Pati nežinai, ką šneki.

– Na, žinoma. Juk su manimi galima nesiskaityti. Juk aš tiesiog namų darbininkė!

– Kas aukojasi dėl Adriano, jei ne aš?

– O aš? – šaltas, pašaipus mamos balsas; paskui truputį tyliau: – Ir prašom nerėkti!

– Tu pati rėki!

– Ar aš nesiaukoju dėl vaiko, ką?

Slogi, gūdi tyla. Tik numanu, kaip nuo minčių bruzda tėčio neuronai.

– Ir tu, žinoma.

– Ką gi, ačiū, kad pripažįsti.

– Bet tai nereiškia, kad tavo teisybė.

Siektelėjau šerifo Karsono nujausdamas, kad prireiks psichologinės pagalbos. Dėl visa ko iškviečiau ir Juodąjį Erelį. Atsargiai, kuo tyliausiai atidariau savo kambario duris ir palikau praviras. Nebuvo laiko leistis į pavojingą žygį virtuvėn stiklinės. Dabar jau aiškiau juos girdėjau. Juodasis Erelis pagyrė mano mintį. Šerifas Karsonas tylėjo kažką kramtydamas, gal gumą, o iš tikrųjų tabaką.

– Gerai, tegu mokosi griežti smuiku, gerai.

– Taip kalbi, lyg malonę man darydamas.

– Nenusišnekėk, mieloji.

– Gerai, tegu mokosi griežti smuiku, gerai.

Turiu pripažinti, kad, mėgdžiodama tėtį, mama truputį persūdė. Bet man patiko.

– Ką gi, jeigu tu imi keršyti, atsisakysime smuiko ir imsimės rimtų dalykų.

– Jeigu neleisi vaikui griežti smuiku, pasigailėsi.

– Negrasink.

– Ir tu negrasink.

Tyla. Karsonas nusispjovė ant žemės, ir aš pagrūmojau jam pirštu.

– Vaikas turi mokytis rimtų dalykų.

– O kas tai per rimti dalykai?

– Lotynų, graikų, istorija, vokiečių ir prancūzų. Pradžiai.

– Feliksai, betgi jis tik vienuolikos!

Vienuolikos. Regis, anksčiau buvau sakęs: aštuonerių ar devynerių; laikas bėga ir sklaidant šiuos puslapius. Laimė, mama gerai žinojo, kiek man metų. Ar žinai, kas vyksta? Neturiu nei laiko, nei noro ką nors taisyti; rašau paskubomis kaip jaunystėje, kai viską rašydavau paskubomis. Bet dabar ir skubėjimas kitoks. Tai nereiškia, kad rašau skubotai. Mama pakartojo:

– Vaikas vienuolikos metų, o jau mokosi prancūzų kalbos.

– J'ai perdu la plume dans le jardin de ma tante* – tai anaiptol ne prancūzų kalba.

– O kas? Hebrajų?

– Jis turi skaityti Rasiną.

– Dieve mano!

– Dievo nėra. Galėtų geriau mokytis lotynų. Šiaip ar taip, mokosi jėzuitų mokykloje, velniai rautų!

Dabar jau kalba pakrypo tiesiogiai apie mane. Nei Juodasis Erelis, nei šerifas Karsonas nė necyptelėjo. Jie niekada nesilankė Kaspo gatvėje pas jėzuitus. Nežinia, ar tai geras ženklas, ar blogas. Bet, pasak tėčio, jie nekaip mokė lotynų kalbos. Jis neklydo: mes

---

* Aš pamečiau plunksną tetos sode. (*Pranc.*)

kalėme antrąją linksniuotę, tikra nuobodžio pasaka, nes vaikai net neskyrė kilmininko nuo naudininko.

– Vadinasi, nori perkelti jį į kitą mokyklą?

– Ką manai apie Prancūzų licėjų?

– Ne. Mažylis toliau eis į Kaspo gatvę. Feliksai, juk jis dar mažas! Mes negalime jo varinėti iš vienos vietos į kitą kaip tavo brolio kaimenę.

– Gerai, atsisakau savo ketinimo. Visada būna tavo viršus, – pamelavo tėtis.

– O sportas?

– Dėl to nekvaršink sau galvos. Bene jėzuitų mokykloje nėra kiemo, žaidimų aikštelės, ką?

– O muzika?

– Gerai jau, gerai. Bet reikia atsižvelgti į tai, kam teikti pirmenybę. Adrianas bus didelis mokslininkas, ir baigta. O vietoj Kazalso rasiu kitą mokytoją.

Kazalsas atėjo vietoj *Herr* Romeu, per penkias pasigailėtinas pamokas beviltiškai įklimpo į miglotus be galo sudėtingos vokiečių kalbos sintaksės aiškinimus ir nemokėjo surasti siūlo galo.

– Nereikia. Tegu vaikas atsikvepia.

Po dviejų dienų tėtis pasišaukė mane į kabinetą, liepė atsistoti prie jo krėslo ir, girdint mamai, sėdinčiai ant sofos, už kurios buvo mano sekykla, tiesiai šviesiai išdėstė mano ateitį, dėkis į galvą, nes kartoti daugiau nekartosiu: kad esu gabus berniukas, kad turiu naudotis savo protiniais gebėjimais, kad jeigu tie einšteinai mokykloje nesugeba jų įvertinti, jis būsiąs priverstas pats kiekvieną jų atvesti į protą.

– Kad ir kaip keista, dabar esi visiškai pakenčiamas, – pasakei man vieną dieną.

– Kodėl turėčiau būti kitoks? Nes visi sako, kad aš protingas? Visada žinojau, kad toks esu. Kaip kiti esti aukšti, stori ar tamsiaplaukiai. Man dėl to nei šilta, nei šalta. Kad ir mišios ar pamokslai – man jie nei galvon, nei uodegon, o Bernatui – priešingai. Man rodos, apie Bernatą dar nesu tau kalbėjęs.

Ir tuomet tėtis ištraukė triušį iš skrybėlės:

– O dabar pradėsime rimtai mokytis vokiečių kalbos su rimtu mokytoju. Daugiau jokių Romeu, jokių Kazalsų ir kitokių apsišaukėlių.

– Bet aš...

– Ir toliau mokysimės prancūzų.

– Tėti, bet aš norėčiau...

– Tu nieko nenori. Ir perspėju tave, – nukreipė į mane pirštą nelyginant pistoletą, – galiausiai ateis eilė aramėjų kalbai.

Dirstelėjau į mamą tikėdamasis paramos, bet ji sėdėjo nudelbusi akis, lyg labai susidomėjusi grindimis. Teko gintis pačiam vienam. Surikau:

– Aš nenoriu mokytis aramėjų!

Tai buvo melas. Bet aš išsigandau iškart tiekos darbo.

– Nori, ir dar kaip nori, – atkirto ramiai šaltu, negailestingu balsu.

– Ne.

– Nedrįsk man prieštarauti.

– Nenoriu mokytis aramėjų kalbos. Nė jokios kitos!

Tėtis prisidėjo delną prie kaktos, lyg jam būtų nepakenčiamai skaudėję galvą, ir, žiūrėdamas į stalą, pusbalsiu prabilo: matai, kaip aš aukojuos dėl tavęs, kad būtum geriausias iš geriausiųjų mokinių, kokių kada nors būta Barselonoje, o tu man šitaip atsidėkoji?

Ir jau beveik suriko:

– Šaukdamas: nenoriu mokytis aramėjų kalbos? – Ir dar garsiau: – Na?

– Aš noriu mokytis...

Tyla. Mama viltingai kilstelėjo galvą. Netverdamas smalsumu, kišenėje sukrutėjo Karsonas. Nesumojau, ko noriu mokytis. Žinojau tik tiek, kad nenoriu, idant per anksti užkrautų man ant galvos visokiausių sunkenybių. Praslinko kelios skausmingų apmąstymų akimirkos, ir galiausiai teko griebtis gudrybių.

– ...na, noriu būti gydytojas.

Tyla. Tėvai sutrikę susižvelgė.

– Gydytojas?

Keletą sekundžių tėtis vaizdavosi, kokia būtų mano ateitis, tapus gydytoju. Ko gero, mama irgi. Prašoviau pro šalį: vien pagalvojus apie kraują, man aptemsta sąmonė. Akimirką dvejojęs, tėtis prisislinko su krėslu prie stalo, nusiteikęs toliau skaityti savo rankraščius.

– Jokių kalbų: nebūsi nei gydytojas, nei vienuolis. Būsi garsus humanitaras, ir baigta.

– Tėti.

– Eik, sūnau, turiu darbo. Eik, pačirpink savo smuikeliu.

O mama vis dar spoksojo į grindis, nepaprastai susidomėjusi spalvotomis plytelėmis. Išdavikė.

Advokatas, gydytojas, architektas, chemikas, kelių inžinierius, dantų gydytojas, advokatas, gamybos inžinierius, optikas, vaistininkas, advokatas, fabrikantas, tekstilės inžinierius arba bankininkas – tokias profesijas vaikams parinkdavo kiti tėvai.

– Jau ne kartą minėjai, kad būsiu advokatas.

– Nes tai vienintelė profesija, tinkama humanitarui. Tačiau vaikai paprastai veikiau nori būti anglininkais, dailininkais, staliais, žibintų prižiūrėtojais, mūrininkais, oreiviais, piemenimis, futbolininkais, policininkais, alpinistais, sodininkais, mašinistais, parašiutininkais, tramvajaus vairuotojais, gaisrininkais ir Romos popiežiumi.

– Bet nė vienas tėvas niekada nėra sakęs: sūnau, užaugęs būsi humanitaras.

– Niekada. Nes mano artimieji buvo keistuoliai. Beje, ir tavieji taip pat.

– Hmm taip... – atsakei kaip žmogus, kuris prisipažįsta turįs nedovanotiną ydą, bet nenori plačiau apie tai kalbėti.

Bėgo dienos, o mama tylėjo, tarytum užsiglaudusi laukė savo eilės. Žodžiu, vėl prasidėjo vokiečių kalbos pamokos, tik jau su trečiu mokytoju, *Herr* Oliveresu, jaunuoliu, kuris dirbo jėzuitų mokykloje, bet norėjo prisidurti prie algos. *Herr* Oliveresas dėstė vyresnėms klasėms, bet aš iškart jį atpažinau, nes ketvirtadieniais popiet jis visada pasišaudavo – manding, pusvelčiui – prižiūrėti mokinius, nubaustus už vėlavimą į pamokas, ir mūsų bausmės laiką leisdavo skaitydamas knygas. Ir naudojo labai gerą kalbų mokymo metodą.

– Eins.

– Ains.

– Zwei.

– Cvai.

– Drei.

– Drai.

– Vier.

– Fia.

– Fünf.

– Fiunf.

– Nein: fünf.

– Finf.

– Nein: füüüünf.

– Füüüünf.

– Sehr gut!*

Beregint pagavau vokiečių kalbos esmę ir pamiršau su *Herr* Romeu ir *Herr* Kazalsu veltui sugaištą laiką. Mane žavėjo du dalykai: kad žodynas nė kiek nepanašus į romanų, o tai man buvo naujiena, ir, svarbiausia, patiko, kad vokiečių, kaip ir lotynų, kalba linksniuojama, ir *Herr* Oliveresas apstulbęs negalėjo patikėti savo akimis. Netrukus pareikalavau sintaksės pratimų, ir mano mokytojas negalėjo atsipeikėti iš nuostabos: mat man visada patiko gilintis į kalbą iš kiečiausios pusės – krimsti patį jos branduolį.

---

* Labai gerai! (*Vok.*)

Paklausti, kiek laiko, galima ir vienaip, ir kitaip – įvairiopai. Taip, man patiko mokytis svetimų kalbų.

– Na, kaip sekasi vokiečių kalbos pamokos? – jau po pirmo užsiėmimo su naujuoju mokytoju *Herr* Oliveresu nekantraudamas paklausė tėtis.

– *Aaaalso, eigentlich gut**, – atsakiau, dėdamasis abejingas tai temai. Akies kampeliu, nors ir nelabai aiškiai, pastebėjau, kad tėtis šypsosi, ir aš pasipūčiau kaip povas: man rodos, anuo metu, nors ir neprisipažindamas, tiesiog nerdavausi iš kailio stengdamasis sužavėti tėtį.

– Vis dėlto tau niekada nepavykdavo *to padaryti.*

– Tiesiog nespėdavau.

Herr Oliveresas buvo išprusęs, nedrąsus, kalbėjo pusbalsiu, niekada švariai nenusiskusdavo, paslapčia rašė eilėraščius ir rūkė baisiai dvokiantį tabaką, bet mokėjo puikiai išaiškinti kalbos sandarą. Ir jau per antrą pamoką prašneko apie *schwache Verben***. O per penktą apdairiai, lyg nepadorią nuotrauką, padavė man vieną iš Helderlino himnų. Tėtis paprašė *Herr* Oliveresą patikrinti mano prancūzų kalbos žinias ir pasakyti, ar man reikia pagalbos, ir *monsieur* Oliveresas patikrinęs pareiškė, kad man nereikia pagalbos, užtenka to, ko mokausi mokykloje per pamokas, tad liko valanda laisvalaikio... O ar jūs mokate angliškai, misteri Oliveresai?

Taip, dėl daugelio dalykų gimti tokioje šeimoje buvo nedovanotina klaida. Skaudžiausia, kad tėtis žinojo tik tiek, jog esu jo sūnus. Jis nesuprato, kad esu mažas. O mama spoksojo į grindis, nesikišdama į sūnaus ir tėvo reikalus. Bent jau taip man atrodė. Laimė, kad su manimi buvo Karsonas ir Juodasis Erelis. Juodu beveik visada palaikė mane.

---

* Naaa, apskritai neblogai. (*Vok.*)

** Silpnieji veiksmažodžiai. (*Vok.*)

7

Ankstyva popietė; ponia Truliols užtęsė pamoką su kitais mokiniais, ir aš laukiau savo eilės. Šalia manęs sėdėjo aukštėlesnis berniukas su tamsiais pūkeliais panosėje ir keliais styrančiais plaukeliais ant blauzdų. Tiesą pasakius, gerokai aukštesnis. Smuiką laikė apkabinęs, tiesiog priglaudęs prie krūtinės, ir žiūrėjo tiesiai į priekį, vengdamas mano žvilgsnio.

Adrianas pasisveikino.

– Sveikas, – nežiūrėdamas į jo pusę, atsakė Bernatas.

– Lankai ponios Truliols pamokas?

– Aha.

– Pirmus metus?

– Trečius.

– Aš taip pat. Eime drauge. Parodyk man savo smuiką, gerai?

Tuo metu, panašiai kaip ir tėtį, mane labiau domino instrumentai negu muzika. Tačiau Bernatas nepatikliai mane nužvelgė. Iš pradžių dingtelėjo mintis, kad jis turi Gvarnerį ir nenori jo rodyti. Vis dėlto, kai atvožiau dėklą ir parodžiau savo mokomąjį smuiką, tamsiai raudoną, bet skambesiu niekuo neypatingą, jis pasekė mano pavyzdžiu. Pamėgdžiodamas poną Berengerį, pasakiau:

– Prancūziškas, amžiaus pradžios. – Ir žiūrėdamas jam į akis: – Vienas tų, kurie buvo skirti *madame d'Angoulême*.

– Iš kur žinai? – išsižiojo apstulbęs Bernatas.

Nuo tos dienos Bernatas nesiliovė manimi žavėjęsis. Dėl pačios kvailiausios priežasties: juk labai lengva įsiminti daiktus, kad sugebėtum juos vertinti ir rūšiuoti. Užtenka turėti tėvą, kuriam tokiems dalykams pramušta galva. Klausi, iš kur žinau?

– Lakas, forma, skambesys...

– Visi smuikai vienodi.

– Tau taip atrodo. Kiekvienas smuikas turi savo istoriją. Reikia turėti omeny ne tik smuikadirbį, bet ir visus smuikininkus, kurie juo griežė. Šis smuikas ne tavo.

– Aišku, kad mano!

– Ne. Priešingai. Tuoj pamatysi.

Visa tai kartą man pasakojo tėtis, laikydamas Storionį. Padavė jį man truputį dvejodamas ir ištarė, pats gerai nesuvokdamas, ką sako: atsargiau, tokių smuikų nėra daugiau pasaulyje. Kai paėmiau jį į rankas, man pasirodė, kad jis gyvas. Kad jaučiu plakant jo širdį. Ir tėtis žėrinčiomis akimis ėmė man pasakoti, kad tas smuikas patyrė įvairiausių, mums nežinomų nuotykių, skambėjo salėse ir namuose, kurių niekada neregėsime, išgyveno juo grojusių smuikininkų džiaugsmą ir sielvartą. Girdėjo jų kalbas, mėgavosi savo atliekama muzika... Neabejoju, kad jis galėtų mums papasakoti begalę romantiškų atsitikimų, gana ciniškai užbaigė tėtis, bet tuo metu aš negebėjau to suprasti.

– Tėti, leisk man juo pagroti.

– Ne. Ne anksčiau, nei baigsi aštuntą smuiko klasę. Tuomet jis bus tavo. Supratai? Tavo.

Dievaži, man pasirodė, kad sulig šiais žodžiais dar stipriau ėmė plakti Storionio širdis. Nežinia, ar iš džiaugsmo, ar iš sielvarto.

– Matai, juk jis... kaip čia pasakius, matai, juk jis gyvas, net turi vardą, kaip mudu su tavimi.

Adrianas blaivia akimi žvilgtelėjo į tėvą, lyg bandydamas įspėti, ar šis kartais iš jo nesišaipo.

– Vardą?

– Taip.

– O kuo jis vardu?

– Vialis.

– O ką reiškia Vialis?

– O ką reiškia Adrianas?

– Na... Adrianai – tai romėnų giminė, kilusi iš Adrijos, esančios prie Adrijos jūros.

– Ne tai turėjau galvoje, po galais!

– Tu manęs klausei, ką...

– Taip, taip, taip... Taigi smuikas vadinasi Vialis, ir baigta.

– O kodėl Vialis?

– Ar žinai, sūnau, ką aš supratau?

Adrianas nusivylęs pažvelgė į tėvą, nes šis bandė išsisukti ir nenorėjo prisipažinti, kad nežino atsakymo. Tai buvo žmogiška, o jis stengėsi nuslėpti savo kliautį.

– Ką supratai?

– Kad ne smuikas priklauso man, o aš priklausau smuikui. Esu vienas tų, su kuriais jam teko susidurti. Per visą gyvenimą Storioniui tarnavo įvairūs atlikėjai. O šiandien jis mano, nors galiu juo tik grožėtis. Todėl ir panorau, kad išmoktum griežti ir pratęstum ilgą šio instrumento gyvenimo istoriją. Tik dėl to ir turi mokytis griežti smuiku. Tik dėl to, Adrianai. Nesvarbu, ar tau patinka muzika, ar ne.

Tėtis labai elegantiškai klastojo istoriją piršdamas mintį, kad mokiausi griežti smuiku jo pageidavimu, o ne mamos reikalavimu. Tėtis labai elegantiškai žaidė kitų likimais. Ir vis dėlto tą akimirką drebėjau iš susijaudinimo, nors puikiai supratau jo pasibaisėtinų žodžių esmę: nesvarbu, ar tau patinka muzika, ar ne.

– Kada padirbtas? – paklausiau.

Tėtis liepė man pažiūrėti pro dešinę išpjovą. *Laurentius Storioni Cremonensis me fecit 1764.**

– Ar galiu jį paimti į rankas?

– Ne. Gali prisigalvoti visokių istorijų apie šį smuiką. Bet šiukštu niekad neliesk.

Jakiamas Mureda palaukė, kol Blondo Kaziljakiečio vadovaujami vyrai dviem vežimais nudardėjo Lagraso link. Tuomet nulindo į pašalę nusilengvinti. Kelios akimirkos ramybės. Tolumoje, už palengva tolstančių vežimų su rąstais, dunksojo vienuolynas,

* Mane padirbo Laurencijus Storionis Kremonietis 1764 m. (*Lot.*)

apjuostas žaibo išversta mūrine tvora. Tris vasaras jis slapstėsi Karkasone nuo Moenos žmonių rūstybės, o štai dabar likimas vėl taikėsi iškrėsti pokštą. Jau buvo pripratęs prie malonios oksitanų kalbos. Prie to, kad ten ne kas dieną valgomas sūris; bet sunkiausia buvo susitaikyti su gyvenimu vietovėje, kur netoliese nėra nei miškų, nei kalnų; tiesa, jų buvo, bet taip toli, kad atrodė netikri. Tuštindamasis ūmai suvokė, kad ilgisi anaiptol ne Pardako kraštovaizdžio, o tėvo, Muredos Pardakiečio, ir visų Pardako žmonių: Agno, Jeno, Makso, Ermeso, Jozefo, Teodoro, Mikurano, Ilzės, Erikos, Katarinos, Matildės, Gretchenės ir mažylės Betinos, padovanojusios medalioną su Gėlių Švenčiausiosios Mergelės Marijos, Pardako medkirčių globėjos, paveikslėliu, idant niekada nesijaustų vienišas. Ir apsiverkė susigraudinęs, ir lengvindamasis nusiėmė nuo kaklo medalioną, kad galėtų geriau įsižiūrėti į didingąją Dievo Motiną, žvelgiančią jam į akis, su mažyčiu kūdikiu ir šakota pušimi fone, primenančia pušį širdžiai mielame Pardake prie Travinjolo slenksčių.

Taisyti mūrinę tvorą pasirodė nelengva, nes pirmiausia teko išardyti išklibusį mūro gabalą. Per dvi dienas jis surentė tokius tvirtus pastolius, kad jį pagyrė vienuolyno dailidė brolis Gabrielis, kurio rankos buvo didelės kaip pėdos, kai tekdavo tašyti ir kapoti, ir jautrios kaip lūpos, prireikus vertinti medieną. Juodu veikiai rado bendrą kalbą. Brolis Gabrielis, iš prigimties plepus žmogus, klausinėjo, kodėl jis, būdamas paprastas dailidė, taip puikiai išmano medį, ir tuomet Jakiamas, pagaliau nustojęs bijoti keršto, pirmą kartą svečiame krašte prisipažino: aš ne dailidė, broli Gabrieli. Aš – medkirtys, moku klausytis medžio. Mano amatas – įvertinti, kaip skamba medis, atrinkti medžius, o paskiau tą kamieno dalį, kuri meistrui tiktų padirbti gerą instrumentą, bet kokį, altą ar smuiką.

– O ko gi tu, Dievo žmogau, pasidavei į statybas?

– Nežinau. Sunku paaiškinti.

– Gal pabėgai, ko nors bijodamas?

– Na, tikrai nežinau.

– Neturiu teisės kištis į tavo reikalus, tik pasitikrink, ar kartais nebėgi pats nuo savęs.

– Ne. Manau, kad ne. Kodėl?

– Todėl, kad tam, kas bėga nuo savęs, vaidenasi priešas, lipantis ant kulnų, ir bėga tol, kol krinta netekęs jėgų.

– Ar tavo tėvas smuikininkas? – paklausė Bernatas.

– Ne.

– Na, aš... Bet smuikas mano, – paprieštaravo jis.

– Nesakau, kad ne tavo. Sakau, kad tu priklausai smuikui.

– Šneki nei šį, nei tą.

Stojo tyla. Jie išgirdo, kaip ponia Truliols riktelėjo tildydama mokinį, nepermaldaujamai griežiantį ne į natą.

– Siaubas, – atsiduso Bernatas.

– Taip. – Tyla. – Kuo tu vardu?

– Bernatas Plensa. O tu?

– Adrianas Ardevolis.

– Kokią komandą palaikai, „Barsą“ ar „Espanol“?

– „Barsą“. O tu?

– Ir aš.

– Ar renki etiketes?

– Automobilių.

– Tai bent! Ar turi trigubą su ferariu?

– Ne. Niekas tokių neturi.

– Tavo manymu, tokių apskritai nėra?

– Mano tėvas sako, kad nėra.

– Triskart kvailystė. – Nusivylęs: – Tikrai?

Berniukai nutilo galvodami apie Fanchijo* ferarį, kurį reikėjo sudėlioti iš trijų, ko gero, nesamų dalių, ir ta abejonė buvo lyg smūgis į paširdžius. Ir abu vyrai irgi tylėjo žiūrėdami, kaip šalia Jakiamo tvirtai suręstų pastolių pamažu auga Lagraso mūrinė tvora. Pagaliau brolis Gabrielis paklausė:

– O iš kokio medžio gamini tuos instrumentus?

---

* Juan Manuel Fangio (1911–1995) – garsus argentiniečių lenktynininkas, „Formulės 1“ pilotas.

– Aš pats jų negaminu, niekada jų negaminau. Aš tiekdavau geriausią medieną. Visada tik geriausią. Jos pirkti atvažiuodavo meistrai iš Kremonos, kliaudamiesi mumis su tėvu. Jei pageidaudavo nesakingos medienos, parduodavome jiems mišką, nukirstą sausio mėnesį per pilnatį, arba vidurvasarį, jeigu pageidaudavo skambios, tvirtos medienos. Tėvas mane išmokė iš šimtų medžių pažinti skambiausius. Taip, tėvas išmokė, o jis išmoko iš savo tėvo, dirbusio Amačių* giminei.

– Neteko apie juos girdėti.

Tuomet Jakiamas Pardakietis papasakojo jam apie gimines ir brolius, apie Tirolio Alpių miškus. Ir apie Pardaką, slėniuose gyvenančių žmonių vadinamą Predacu. Ir pajuto palengvėjimą, lyg būtų atlikęs išpažintį broliui pasauliečiui. Neužsiminė nei apie pabėgimą, nei apie pavojų, nes nesijautė kaltas dėl kieno nors mirties. Bulkanis Moenietis buvo galvijas ir galvažudys, iš pavydo sudeginęs jų ateitį, ir, progai pasitaikius, vėl kad ir dešimt tūkstančių kartų smeigtų jam į pilvą. Ne, Jakiamas nė neketino atgailauti.

– Ką galvoji, Jakiamai? Tavo veide matau neapykantą.

– Nieko. Liūdna, ir tiek. Prisimenu. Brolius ir seseris.

– Sakei, kad turi daug brolių ir seserų.

– Taip. Iš pradžių atėjome į pasaulį mes, aštuoni broliai, o kai tėvai puolė į neviltį, viena po kitos gimė seserys, viso labo šešios.

– O kiek išgyveno?

– Visi.

– Stebuklas.

– Nelygu, kaip žiūrėsi. Teodoras negali vaikščioti, Ermesas silpno proto, bet taurios širdies, o Betina, jaunėlė, mano mieliausioji Betina, akla.

– Vargšė motina.

– Mirusi. Mirė gimdydama, o naujagimis irgi gimė negyvas.

Brolis Gabrielis nutilo pagerbdamas motiną kankinę. Nukreipdamas kalbą kita linkme, prabilo:

---

* Amati – italų smuikų meistrų šeima, klestėjusi Kremonoje 1549–1740 metais.

– Dar nesakei, koks medis tinka instrumentams. Kuris geriausias?

– Gamindami gerus instrumentus, Kremonos meistrai derina įvairias medžių rūšis.

– Nenori išduoti.

– Ne.

– Nieko baisaus. Aš pats sužinosiu.

– Kaip?

Brolis Gabrielis pamerkė ir grįžo į vienuolyną naudodamasis proga, kai darbininkai su pameistriais, ištisą dieną skrysčiais kėlę akmenis ir mirtinai išvargę, sutemoms leidžiantis, lipo nuo pastolių laukdami menkos vakarienės ir miego, pageidautina, be sapnų.

– Kada nors į pamoką nešiuos Storionį.

– Ir nebandyk, jei nenori, kad įkrėsčiau proto.

– Tai kam jis čia reikalingas?

Tėtis padėjo smuiką ant stalo ir įsisprendęs pažvelgė į mane.

– Tai kam jis čia reikalingas, tai kam jis čia reikalingas... – pamėgdžiojo mane.

– Taip, – supykau iš tikrųjų. – Kam jis reikalingas, jeigu amžinai guli dėkle, užrakintas seife, ir net negalima į jį pažiūrėti?

– Turiu jį, kad turėčiau. Supratai?

– Ne.

– Iš juodmedžio, eglės, kuri čia neauga, ir klevo.

– Kas jums sakė? – nustebo Jakiamas Pardakietis.

Brolis Gabrielis nusivedė jį į vienuolyno zakristiją. Kampe stovėjo šviesaus medžio viola da gamba, įdėta į dėklą.

– Kodėl ji čia stovi?

– Ilsisi.

– Vienuolyne?

Brolis Gabrielis mostelėjo ranka, atseit, nenori per daug plėtotis.

– O kaip jūs sugebėjote įspėti?

– Anksčiau niekada negalvojau, iš ko gaminami instrumentai, – atsakė stebėdamasis savo nerūpestingumu.

– Kaip sugebėjote įspėti?

– Iš kvapo.

– Negali būti. Mediena labai išdžiūvusi ir kvepia laku.

Tą dieną, su broliu Gabrieliu užsidaręs zakristijoje, Jakiamas Mureda išmoko iš kvapo skirti įvairias medienos rūšis ir tarė sau: kaip gaila, kaip gaila, kad negaliu papasakoti namiškiams, pirmiausia tėvui, kuris galbūt mirė iš sielvarto dėl to, kas atsitiko. Ir Agnui, Jenui ir Maksui, jau seniai sukūrusiems šeimas, silpnapročiui Ermesui, raišiui Teodorui, Mikuranui, Ilzei ir Erikai, jau kadai ištekėjusioms, Katarinai, Matildei, Gretchenei ir mažylei Betinai, mažajai neregei, man padovanojusiai mamos medalioną, tą Pardako skiltelę, kurią visada nešiojuos su savimi.

Tik po šešių savaičių, kai jie ėmė ardyti pastolius, brolis Gabrielis jam pasakė žinąs kai ką, kas tikriausiai jį labai nudžiuginsiąs.

– Ką?

Brolis Gabrielis pasivedėjo jį toliau nuo darbininkų, ardančių pastolius, ir, prisikišęs prie ausies, pakuždėjo, kad žino, kur esąs toks senas vienuolynas, apleistas ir paliktas Dievo malonei, vidury eglių miško, tų pačių tavo didžiai vertinamų raudonųjų eglių.

– Vidury miško?

– Vidury eglių miško. Dvi dešimtys eglių ir didingas klevas. Jis niekam nepriklauso. Jau penkeri metai, kai niekas ten nėra kėlęs kojos.

– Kaip tai niekam nepriklauso?

– Tai apleisto vienuolyno miškas. – Ir pusbalsiu pridūrė: – Nei Lagrase, nei Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyne nė lapė nesulotų, jei dingtų vienas kitas medis.

– Kodėl jūs man tai sakote?

– Ar nenorėtum grįžti namo?

– Žinoma, norėčiau. Grįžti pas tėvą ir rasti jį dar gyvą. Vėl pamatyti Agną, Jeną ir Maksą, jau sukūrusius šeimas, ir silpnaprotį Ermesą...

– Taip, taip, taip, aš žinau. Jozefą ir visus kitus. O keli rąstai jums tikrai praverstų.

Jakiamas Pardakietis nebegrįžo į Karkasoną. Lydimas Blondo Kaziljakiečio ir dviejų vyrų, su penkiais mulais, traukiančiais vežimus, susižėręs į kapšą pinigus, uždirbtus klajonių metais, pasuko Arježo ir Salau uosto link, vydamasis savo svajonę.

Po septynių ar aštuonių kelionės dienų vasaros pabaigoje jie atkako į Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyną Eskalo keliuku, tuo pačiu, kuriuo šaltmečiu protėvių, jų protėvių ir tų protėvių protėvių laikais užkopė mirties pasiuntinys. Pagaliau ant kalno išdygo apgriuvę apleisto vienuolyno mūrai. Apėjęs pastatą iš kitos pusės, jis sustojo kaip įdiegtas. Prieš akis atsivėrė tarytum Panevedžijo miškas, toks, koks buvo prieš gaisrą. Pasakiška giraitė, dešimt ar penkiolika ištekinių eglių, o vidury – nelyginant karalius reikiamo storumo klevas. Kol kelionėje išvargę vyrai ilsėjosi, Jakiamas sukalbėjo maldą už Grasos vienuolyno brolį Gabrielį, apėjo kiekvieną medį, ištukseno klausydamasis skambesio, kaip mokė tėvas, o paskui apuostė, kaip mokė brolis Gabrielis. Ir pasijuto laimingas. Vėliau, kai vyrai ilsėjosi pokaičio, apvaikščiojo apleistą vienuolyną ir pagaliau priėjo užrakintas bažnyčios duris. Vos stumtelėjus ranka, sutrūnijusios ir kinivarpų sukapotos durys subyrėjo. Viduje buvo taip tamsu, kad jis tik atsainiai žvilgtelėjo ir, sekdamas savo vyrų pavyzdžiu, nuėjo nusnausti.

Jie apsistojo apleistame vienuolyne po palaikiu, sutrešusiu stogu, maisto pirkosi pas Eskalo ir Estarono kaimų žmones, kurie negalėjo suvokti, ko tie vyrai ieško Burgalio griuvėsiuose. Ištisą mėnesį jie rentė tvirtus vežimus, dirbo slėnyje, prie upės, ten, kur lygus kelias. Nugenėjęs apatines šakas, Jakiamas paeiliui apkabindavo kiekvieną medį. Pliaukštelėjęs plaštaka, prikišdavo ausį prie

kamieno, stebimas nepatikliai tylinčių vyrų. Kai vežimai buvo paruošti, Jakiamas Pardakietis nutarė, kurią eglę, be klevo, nukirsiąs. Nors jau keliolika metų neturėjo nieko bendra su savo amatu, vis dėlto buvo įsitikinęs, kad medžiai augo tolygiai, nepaprastai lygiomis rievėmis ir turi būti balsingo skambesio. Jakiamas ne vieną valandą bažnytėlės apsidėje grožėjosi mįslingais paveikslais, vaizduojančiais jam nežinomas istorijas. Pranašai ir arkangelai, šv. Petras, bažnyčios globėjas, ir šv. Povilas, šv. Jonas ir kiti apaštalai drauge su Dievo Motina – visi kartu su arkangelais šlovino rūstųjį Pantokratorių. Jo sąžinė buvo rami.

Paskui jie ėmė kirsti atrinktą eglę. Taip, medis ištekinis, lygiomis rievėmis, augęs žiemą, itin atšiaurią ir svarbiausia – be galo ilgą. Kiekvienais metais prisidėdavo tokia pat tvirta vienoda rievė. Dieve mano, koks medis! Kai eglė jau gulėjo ant žemės, jis, nekreipdamas dėmesio į nepatiklius vyrų žvilgsnius, dar sykį apčiupinėjo, apuostė, ištukseno kamieną, kol surado tinkamiausias vietas. Kreida paženklino dvi dalis, vieną dvylikos pėdų, kitą – dešimties. Tas, kurios skambėjo balsingiausiai. Liepė jas nupjauti, nors žinojo, kad dabar ne sausio pilnatis, pasak žmonių, tinkamiausias laikas parinkti medį geram smuikui padirbti. Tačiau murediečiai ilgainiui suprato, kad, jei nespėjo įsimesti kinivarpos, nedidelis kiekis sakų išsaugo medį, kurio laukia ilga kelionė.

– Nepūsk miglos į akis, – atrėmė Bernatas.

– Galvok, ką nori.

Juodu nutilo. Tačiau mokinys, griežiantis ne į natą, grojo taip prastai, kad tylėti buvo neįmanoma.

– Galvok, ką nori, – po valandėlės vėl prabilo Adrianas. – Bet daug maloniau manyti, kad tave valdo smuikas, nes jis gyvas.

Po kelių poilsio dienų jie ėmėsi klevo. Tikro milžino, ko gero, dviejų šimtų metų senumo. Lapai jau gelto, laukdami pirmojo sniego, kurio medis nebematys. Jakiamas suprato, kad geriausioji

dalis – arčiau šaknų, todėl vyrai pjovė labai žemai, nors ir skundėsi, kad be reikalo vargsta. Jis pažadėjo jiems dvi poilsio dienas prieš išvykstant į kelionę. Tad jie pjovė pažemiui. Taip žemai, kad Blondas Kaziljakietis, kažkuo susidomėjęs, kapliu iškapstė žemę palei šaknis.

– Eikš, pažiūrėk, kas ten yra, – pašaukė jis Jakiamą, pertraukdamas kasdienes grožėjimosi stebuklingaisiais apsidės paveikslais apeigas.

Vyrai buvo jau beveik nukasę žemes aplink medį. Tarp šaknų gulėjo žmogaus griaučiai, kaukolė, plaukai ir nuo drėgmės sudūlėjusio tamsaus drabužio liekanos.

– Kam galėjo ateiti mintis po medžiu laidoti žmogų? – sušuko vienas vyras.

– Jis labai seniai palaidotas.

– Niekas jo nelaidojo po medžiu, – pareiškė Blondas Kaziljakietis.

– Nelaidojo? – nustebo Jakiamas.

– Argi nematai? Medis išaugo iš žmogaus, jeigu tai iš tikrųjų būta žmogaus. Maitinosi jo krauju ir kūnu.

Taip. Rodės, lyg medis būtų išaugęs iš skeleto pilvo. Adrianas palinko prie tėvo, kad šis geriau jį matytų, kad atsakytų.

– Tėti, aš noriu tik truputį pagriežti, pažiūrėti, kaip skamba. Tik keturias natas. Tik trupučiuką. Būk geras, tėti!..

– Ne. Jei pasakiau: ne, vadinasi, ne. Gana, – atkirto tėvas, stengdamasis nežiūrėti sūnui į akis.

Žinai, kokia mintis atėjo man į galvą? Kad šitas kabinetas, visas mano pasaulis, panašus į smuiką, per savo gyvenimą regėjusį daug žmonių: tėtį, mane... tave, nes ten kabo tavo autoportretas, – ir dar nežinia ką, nes praeities neįmanoma sužinoti. Taigi ne, o jeigu ne, Adrianai, vadinasi, ne.

– Argi nežinai, kad ne reiškia taip? – po daugelio metų piktai atrėš Bernatas.

– Matai? – prakalbo tėtis kitu tonu. Liepė apversti smuiką dugnu į viršų. Pirštu parodė vieną vietą, jos neliesdamas. – Šitą plo-

nytį įbrėžimą? Kaip jis atsirado? Kaip tai atsitiko? Gal kas nors užgavo? Tyčia? Kada? Kur?

Atsargiai paėmė smuiką iš mano rankų ir tarsi sapnuodamas, lyg pats sau pasakė: man to užtenka, kad jausčiausi laimingas. Kaip tik todėl man čia taip patinka... – kryptelėjęs galvą, parodė visą kabinetą, visus savo lobius. Atsargiai paguldė Vialį į dėklą, o dėklą – į seifą, lyg į belangę.

Tuo metu atsidarė ponios Truliols klasės durys. Bernatas sukuždėjo man tyliai, kad negirdėtų mokytoja:

– Kvailystė: aš nepriklausau smuikui. Jis – mano: tėvas man jį nupirko Paramono parduotuvėje. Už šimtą septyniasdešimt penkias pesetas.

Ir užvožė dėklą. Tą akimirką jis pasirodė man labai nemalonus. Toks jaunas, o jau nebesidomi paslaptingais dalykais. Kad jis galėtų būti mano draugas? Niekada. Nieku gyvu. *Kaputt*. Paskui sužinojau, kad jis taip pat lanko mokyklą Kaspo gatvėje, tik mokosi aukštesnėje klasėje. Ir kad jo vardas ir pavardė – Bernatas Plensa i Punsoda. Tikriausiai jau esu minėjęs. Ir kad jis išsitempęs, lyg būtų buvęs įmerktas į plaukų laką ir taip išdžiūvęs. O po šešiolikos minučių teko pripažinti, kad tas nemalonus berniukas, nemėgstantis paslaptingų dalykų, niekada nebūsiąs mano draugas, tas Bernatas Plensa i Punsoda, turėjo nežinia kieno suteiktą dovaną iš smuiko, Paramono parduotuvėje pirkto už trisdešimt penkis durus, išgauti nepaprastai švelnų skambesį, apie kurį galėjau tik svajoti. Ponia Truliols žiūrėjo į jį laiminga, o aš mąsčiau: koks šūdinas mano smuikas. Ir tuomet daviau sau žodį amžinai jį užčiaupti, jį patį, *madame d'Angoulême* smuiką ir plaukų laką, kuriame jis buvo išmaudytas; nors, man rodos, visiems būtų buvę geriau, jeigu ši mintis nebūtų atėjusi man į galvą. Tačiau tuo metu nė neketinau jos atsisakyti. Protas neneša, kokių neįtikėtinų tragedijų gali nulemti pačios nekalčiausios mintys.

Stabtelėjęs vidury laiptų, Bernatas įsikišo ranką į kišenę ir ištraukė cirpiantį mobilųjį. Tekla. Keletą sekundžių svarstė, ar atsakyti, ar ne. Pasitraukė į šalį, praleisdamas žemyn kažkur skubančią kaimynę. Kaip paskutinis kvailys spoksojo į mažytį šviesų ekraną, lyg matydamas Teklą, iš pykčio lipančią ant sienų, ir nejučia tuo džiaugdamasis. Įsikišo telefoną į kišenę ir netrukus pajuto, kad jau nebecirpia. Tikriausiai Tekla bus prisiminusi, kad gali dar kai ką iš jo išmelžti, ir bandė su atsakikliu derėtis dėl namo Lansoje – pusę metų naudotis man ir pusę tau. O atsakiklis: ką jūs sau galvojate, niekada kojos nebuvote ten įkėlusi, o jei ir buvote, tai tik surukusiu veidu, kad apnuodytumėte gyvenimą vargšui Bernatui! Aha! Šaunuolis atsakiklis, tarė sau Bernatas. Kelias sekundes luktelėjo pirmame aukšte, stengdamasis atgauti kvapą, o atsipūtęs paspaudė skambučio mygtuką.

– Dzrrrrrrrr.

Taip ilgai teko laukti kokio nors atsako, kad spėjo pagalvoti apie Teklą, apie Ljurensą ir apie nemalonų vakarykštį pokalbį. Žingsnių šlepsėjimas. Rakto tarkštelėjimas spynoje, veriamų durų girgždėjimas. Žiūrėdamas per skaitomųjų akinių viršų, Adrianas plačiai atidarė duris ir įjungė prieškambaryje šviesą. Sublizgėjo plikė.

– Vėl perdegė lemputė laiptų aikštelėje, – pasakė, užuot pasisveikinęs.

Bernatas išskėtė rankas ketindamas apkabinti Adrianą, bet šis neatsakė tuo pačiu. Nusiėmė akinius ir, įleisdamas į vidų, padėkojo: ačiū, kad atėjai.

– Kaip laikaisi?

– Prastai. O tu?

– Prastai.

– Gal nori ko nors išgerti?

– Ne. Taip. Nebegeriu.

– Nebegeriam, nebesidulkinam, nebeapsiryjam kaip kiaulės, nebeinam į kiną, nebepatinka nė viena knyga, visos moterys

mums per jaunos, mums nebestovi, nebetikime tais, kurie žada išgelbėti šalį.

– Puiki programa.

– Kaip laikosi Tekla?

Jie nuėjo į kabinetą. Kiekvieną syk, ten atsidūręs, Bernatas apsižvalgydavo neslėpdamas susižavėjimo. Po kelių sekundžių jo žvilgsnis stabtelėjo prie autoportreto, bet jis nepasakė nė žodžio.

– Ko klausei?

– Kaip laikosi Tekla?

– Puikiai. Pasakiškai.

– Džiaugiuosi.

– Adrianai.

– Ko?

– Klausyk, liaukis kvailiojęs.

– Kodėl?

– Todėl, kad prieš dvi dienas tau sakiau, kad skiriamės, kad pjaunamės kaip pasiutę...

– Tai bent...

– Nebeprisimeni?

– Ne. Turiu tiek darbo, ir, be to...

– Esi išsiblaškęs kaip tikras mokslininkas.

Adrianas neatsakė, ir Bernatas, norėdamas nutraukti tylą, pakartojo: mes skiriamės, tokio amžiaus sulaukę, ir vis dėlto skiriamės.

– Užjaučiu. Bet gerai darot.

– Tiesą pasakius, man jau vis viena. Man viskas nusibodo.

Sėsdamasis Bernatas pliaukštelėjo sau per kelius ir dirbtinai linksmu tonu ištarė: na, sakyk, ko mes taip skubam ir ko taip neriamės iš kailio?

Adrianas įsmeigė į jį akis. Bernatas atrėmė jo žvilgsnį, kol pagaliau susivokė, kad, taip įdėmiai žiūrėdamas, Adrianas iš tikrųjų mintimis klaidžioja kažkur kitur.

– Kas tau? – Pauzė. Bičiulis skrajojo padebesiais. – Adrianai? – sunerimo jis. – Kas atsitiko?

Adrianas nurijo seiles ir liūdnai pažvelgė į bičiulį. Nukreipė žvilgsnį į šalį.

– Sergu.

– Negali būti.

Tyla. Tavo gyvenimas, mudviejų gyvenimas, pagalvojo Bernatas, prabėga prieš akis, kai artimas asmuo praneša, kad serga. Adrianas vis dar buvo mintimis nukilęs kitur. Bernatas bandė bent akimirką pamiršti tą raganą Teklą, kuri visą dieną, visą savaitę, visą mėnesį neduoda man ramybės, ta gyvatė, ir paklausė: o kas tau yra? Kuo sergi?

– Baigiasi galiojimo laikas.

Tyla. Be galo prailgusi tyla.

– Kas tau, po galais, ar miršti, ar kas nors rimta, ar galiu tau kuo nors padėti, na, protas neneša, sakyk, nagi?

Jeigu ne tos suknistos skyrybos su Tekla, nieku gyvu nebūtų taip praskydęs. Ir Bernatas susigėdo savo žodžių, nors, antra vertus, matė, kad Adrianas tarsi praleido juos pro ausis, nes šypsojosi kaip palaimintasis.

– Taip, gali kai ką padaryti. Prašau vienos paslaugos.

– Mielai, be abejo. Kaip jautiesi? Kas tau?

– Sunku paaiškinti. Turiu gultis į ligoninę ar kažką panašaus.

– Eik jau, kuo gražiausiai atrodai. Sveikas kaip ridikas, tiesiog pavydas ima.

– Padaryk man paslaugą.

Jis atsistojo ir dingo kitame kambaryje. Kantrybės, paragino save Bernatas. Iš vienos pusės Tekla, iš kitos – Adrianas su savo nepagydoma hipochondrija ir paslaptimis.

Adrianas grįžo su savo nepagydoma hipochondrija ir paslaptimi storo popierių pluošto pavidalu. Padėjo jį ant žemo staliuko priešais Bernatą.

– Pasaugok, kad nepražūtų.

– Pala, pala, pala... Ar jau seniai sergi?

– Argi nesakiau, kad senokai?

– Nieko apie tai negirdėjau.

– Ir aš nieko negirdėjau apie tavo skyrybas su Tekla, nors pats ne kartą siūliau tau skirtis. Ir maniau, kad susitvarkėte tą reikalą. Ar galiu kalbėti toliau?

Nuoširdūs draugai visada moka pasiginčyti ir susitaikyti, moka kai ko nesakyti, kad draugas nesusigundytų skelti antausio. Taip pasakė Adrianas prieš trisdešimt penkerius metus, ir Bernatas gerai tai prisiminė. Ir prakeikė gyvenimą, leidžiantį mirčiai šienauti artimus žmones.

– Atleisk, bet aš... Žinoma, gali.

– Prieš kelis mėnesius man nustatyta smegenų audinio degeneracija. Ir liga progresuoja.

– Velniava.

– Taip.

– Galėjai anksčiau man pasakyti.

– Būtum mane išgydęs?

– Juk aš tavo draugas.

– Todėl tau ir paskambinau.

– Ar gali gyventi vienas?

– Mažylė Lola ateina kiekvieną dieną.

– Katerina.

– Taip. Ir būna iki vėlaus vakaro. Išeina pagaminusi man vakarienę.

Adrianas parodė į šūsnį popierių ir pridūrė: esi ne tik mano draugas, esi rašytojas.

– Nevykėlis, – šaltai pertraukė Bernatas.

– Tik tu taip sakai.

– Ne be pagrindo. Po galais, tu pats man kalei tai į galvą.

– Kritikavau, kaip prisimeni, bet niekada nevadinau tavęs nevykėliu.

– Bet taip galvojai.

– Tu nežinai, kas yra ten viduje, – supyko Adrianas, abiem rankomis pliaukštelėdamas sau per kaktą.

– Jau seniai neišleidau nė vienos knygos.

– Bet rašai, ar ne?

Tyla. Adrianas neatlyžo:

– Neseniai viešai prisipažinai, kad rašai romaną. Taip ar ne?

– Dar viena nesėkmė. Mečiau nebaigęs. – Giliai atsikvėpęs, paklausė: – Na, sakyk, ko nori?

Adrianas pakėlė šūsnį popierių ir įsmeigė į jį akis, lyg matydamas pirmą kartą. Pažvelgė į Bernatą ir padavė visus. Dabar jis aiškiai pamatė: krūva popieriaus lapų, prirašytų iš abiejų pusių.

– Dėmesio verta tik viena pusė.

– Prirašyta žaliu rašalu?

– Aha.

– O kita? – Jis perskaitė pirmą puslapį: – „Blogio problema".

– Niekai. Kvailystės. Tušti paistalai, – susigėdo Adrianas.

Bernatas perskleidė kelis žaliu rašalu prirašytus puslapius, šiek tiek sutrikęs, stengdamasis įskaityti nelabai aiškų draugo raštą.

– Kas čia? – pagaliau paklausė, kilstelėjęs galvą.

– Nežinau. Mano gyvenimas. Mano gyvenimas ir visokie prasimanymai.

– Ar jau seniai... Man nežinoma ši tavo gyvenimo pusė.

– Žinau. Niekam nežinoma.

– Nori išgirsti mano nuomonę?

– Ne. Na, jei pasakysi, bus nuostabu. Bet... prašyčiau, melsčiau perrašyti visa tai kompiuteriu.

– Dar nebandei rašyti tuo, kurį tau padovanojau.

Adrianas atsiprašydamas mostelėjo ranka:

– Bet mane mokė Ljurensas.

– Ir iš to nebuvo jokios naudos. – Bernatas vėl pažvelgė į popierių šūsnį. – Bet, kaip matau, žaliu rašalu parašyta dalis neturi pavadinimo.

– Visa bėda, kad niekaip nesugalvoju pavadinimo. Gal tu man padėtum?

– Tau patinka? – paklausė Bernatas, kilstelėdamas šūsnį.

– Matai... Svarbu ne tai, patinka ar ne. Beje, tai mano pirmasis bandymas...

– Stebini mane.

– Aš ir pats stebiuosi, bet turėjau tai padaryti.

Adrianas atsilošė krėsle. Bernatas kurį laiką dar sklaidė lapus, paskui padėjo popierius ant staliuko.

– Sakyk, kaip jautiesi. Ar galėčiau tau kuo nors padėti?..

– Ačiū, man nieko nereikia.

– O kaip tu jautiesi?

– Dabar gerai. Bet liga progresuoja. Gal...

Svarstydamas, ar verta kalbėti toliau, Adrianas žiūrėjo į priekį, į nuotrauką ant sienos, kurioje abu draugai stovėjo su kuprinėmis ant pečių, dar nenuplikę, ne pilvoti: Bebenhauzene, kai dar buvo jauni ir mokėjo šypsotis, žvelgdami į fotoaparatą. Ir į autoportretą, kabantį aukščiau, garbingoje vietoje, kaip ant altoriaus. Ir pusbalsiu pridūrė:

– Gal po kelių mėnesių nebeatpažinsiu tavęs....

– Liaukis.

– Taip.

– Nekvailiok.

– Taip.

– O kaip žadi tvarkytis?

– Vėliau pasakysiu, nesirūpink.

– Gerai, – Bernatas bakstelėjo pirštu į popierių šūsnį. – Nesijaudink. Manai, kad įskaitysiu tavo raštą? Jau esi numatęs, ką su juo darysi?

Adrianas kalbėjo ilgokai, beveik nežiūrėdamas į draugą. Bernatui atrodė, kad jis klausosi nusidėjėlio išpažinties. Kai šis baigė, juodu sėdėjo tylėdami, kol sutemo naktis. Gal mąstė apie savo neramų gyvenimą. Apie tai, kas nepasakyta, apie praeities užgaules ir kivirčus, apie tuos laikus, kai vengė vienas kito. Mąstė, kodėl gyvenimas visada baigiasi nepageidaujama mirtimi. Bernatas mąstė: padarysiu tau viską, ko tik paprašysi. Adrianas pats gerai nebenutuokė, apie ką mąsto. Pagaliau pačiu netinkamiausiu laiku Bernato kišenėje sučirškė telefonas.

– Kas ten?

– Nieko, mano mobilusis. Žinai, tokie žmonės kaip aš naudojasi nuoširdaus draugo dovanotu kompiuteriu. Taip pat nešiojasi mobilųjį telefoną.

– Na, tai atsiliepk. Telefonai tam ir yra, kad kalbėtum.

– Ne, tikriausiai tai Tekla. Tegu palaukia.

Ir juodu vėl nutilo laukdami, kada pagaliau nustos čirkšti telefonas, o šis nesiliovė drumsdamas jų nebylų pokalbį. Bernatas mąstė, kad tai tikriausiai Tekla, vėl ims kvaršinti galvą. Galiausiai telefonas nutilo. Ir mintys pamažu vėl užtvindė abiejų vyrų tylėjimą.

8

– Bet mes neturime jokių rankraščių! – sušuko Bernatas.

Juodu sustojo Bruko ir Valensijos gatvių sankryžoje prie konservatorijos – vėliau pakeliui nuspręsią, pas kurį eisią.

– Žinau, ką sakau.

– Be to, mūsų butas kur kas mažesnis, palyginti su jūsiškiu.

– Taip. Na, o ta jūsų graži terasa, ką?

– Geriau norėčiau turėti broliuką.

– Ir aš.

Kurį laiką jie ėjo tylėdami, dabar jau Bernato namų link, užsibrėžę dar sykį grįžti prie Adriano namų, stengdamiesi atitolinti išsiskyrimo valandėlę. Tylėjo apgailestaudami, kad neturi broliuko, ir svarstė, kodėl tokie kaip Ročas, Rulis, Suleris ir Pamiesas gali turėti po tris, penkis, keturis ar šešis brolius ar seseris, o jie neturi nė vieno.

– Taip, bet Rulio bute tikras pragaras, keturiese miega viename kambaryje, dviejų aukštų lovose. Amžinai klyksmas ir klegesys.

– Gerai jau, gerai. Bet smagu.

– Nežinau. Visada po kojomis maišosi jaunesnis broliukas.

– Taip.

– Arba vyresnis.

– Aha...

Adrianas dar bandė paaiškinti, kad pavydi Bernatui tėvų, nežinia kodėl, na, gal todėl, kad nezyzia rytą vakarą.

– Kur nezys! Bernatai, šiandien dar negriežei smuiku. Ar padarei namų darbus? Ką, šiandien nieko neužduota? Ir kaip tu sugebi šitaip nudrengti batus, padauža tu! Ir taip visą mielą dieną.

– Kad žinotum, kas dedasi mano namuose!

– Kas?

Trečiąsyk eidami nuo vieno namo prie kito, padarome išvadą, kad neįmanoma nuspręsti, katras mudviejų nelaimingesnis. Bet aš negalėjau pamiršti, kad kiekvieną kartą, kai ateidavau pas Bernatą, jo motina atidarydavo duris ir šypsodama pašiaušdavo man plaukus: sveikas, Adrianai. Mano mama manęs net neklausdavo: kaip sekėsi, Adrianai, duris visada atidarydavo Mažylė Lola, ji tik įžnybdavo man į žandą, o visuose namuose tvyrodavo tyla.

– Matai? Tavo mama dainuoja adydama puskojines.

– Na ir kas?

– O mano nedainuoja. Pas mus namuose nevalia dainuoti.

– Negali būti.

– Tikrai. Matai, koks aš nelaimingas.

– Ir aš. Bet tu esi pirmūnas.

– Aš čia niekuo dėtas. Mokytis lengva.

– Nesąmonė.

– Na, griežti smuiku nelengva.

– Turiu galvoje ne smuiką, o mokyklą: gramatiką, geografiją, fiziką, chemiją, matematiką, gamtos mokslus, tą suknistą lotynų kalbą – štai ką turiu galvoje. Smuiku griežti lengva.

Negaliu tikrai pasakyti, kada tai atsitiko, bet tu supranti, ką turiu omeny sakydamas, kad abu jautėmės labai nelaimingi. Dabar, kai visa tai pasakoju, man atrodo, kad tai buvo nebe vaikų skundas, o paauglystės bėda. Tačiau esu tikras, kad mudu su Bernatu kalbėjomės vaikščiodami tarp mudviejų namų, nekreipdami dėmesio į nežmonišką eismą Valensijos, Liurijos, Bruko, Žironos ir Maljorkos gatvėmis, pačiame Ešamplio kvartalo centre, mano ankstesniame ir dabartiniame pasaulyje, iš kur, išskyrus vieną kitą kelionę, niekada nekeliu kojos. Taip pat prisimenu, kad Bernatas turėjo elektrinį traukinuką, o aš neturėjau. Be to, smuiku griežti jis mokėsi savo noru. O svarbiausia, tėvų klausiamas: kuo norėtum būti užaugęs, Bernatas galėjo atsakyti: dar nežinau.

– Jau metas pagalvoti, – kaip paprastai geraširdiškai užbaigdavo kalbą ponas Plensa.

– Taip, tėti.

Įsivaizduoji, tik tiek jam ir sakydavo. Paklausdavo, kuo norėtum būti užaugęs, o man tėtis vieną dieną pareiškė: dėkis į galvą, nes kartoti daugiau nekartosiu, tuoj sužinosi, kuo būsi užaugęs. Buvo apmąstęs visą mano kelią, kiekvieną posūkį. To dar betrūko, kad įsikištų mama, nežinia, kas baisiau. Aš nesiskundžiu, tik pasakoju, ir tiek. Tačiau styga buvo taip įtempta, kad nedrįsau daugiau kalbėti apie tai su Bernatu. Garbės žodis. Nes kelias pastarąsias vokiečių kalbos pamokas nesugebėjau padaryti visų namų darbų, o ponia Truliols reikalavo, kad kasdien griežčiau po pusantros valandos ir pagaliau įveikčiau dvigubas natas. Nekenčiau dvigubų natų, nes, kai nori, kad skambėtų viena styga, atsiliepia trys, o kai nori dviejų, atsiliepia viena, ir ima noras trenkti smuiką į sieną, nes labai sunku teisingai parinkti pirštuotę, o kada klausaisi muzikos įrašų, širdis alpsta, kai meistriškai groja tokie žmonės kaip Josifas Robertovičius Heifecas, norėčiau būti Heifecas dėl trijų priežasčių: pirma, ponia Trulevičius tikriausiai neėdė jo: Jaša, ne taip, trečias pirštas turi sliuogti su visa ranka, nevalia jo palikti likimo valiai vidury postygio, dėl Dievo meilės, Jaša Ardevoli! Antra, todėl, kad jam visada sekėsi; trečia, todėl, kad jis, be abejo, neturėjo tokio tėvo kaip aš, ir ketvirta, todėl, kad, mano nuomone, vunderkindo likimas – tai sunki liga, kuria jam nežinia kaip pavyko laimingai persirgti, o aš išvengiau jos tik todėl, jog iš tikrųjų nebuvau vunderkindas, nors tėvas apie tai nenorėjo nė girdėti.

– Hau.

– Kalbėk, Juodasis Ereli.

– Tu sakei: trys.

– Kas trys?

– Trys priežastys, dėl kurių norėtum būti Jaša Heifecas.

Visa bėda, kad kartais išeinu iš vėžių. Ir kuo toliau, tuo labiau nuo tos dienos, kai pradėjau rašyti. Abejoju, ar sugebėsiu sėkmingai užbaigti šį pasakojimą.

Visiškai aišku, kad niūri mano vaikystė buvo pedagoginės tėvo veiklos rezultatas. Kartą, kai Mažylė Lola bandė mane apginti, jis sušuko: kas per velniava? Dėl vokiečių kalbos ir smuiko negali mokytis anglų? Ką? Gal mano sūnus – visiška mazgotė, ką? Ir, be to, tu neturi balso teisės... Ir apskritai, kurių velnių dar leidžiuosi į kalbas su tavimi?

Mažylė Lola išbėgo iš kabineto įsiutusi. Viskas prasidėjo tada, kai tėtis pareiškė, kad pirmadienį turiu skirti anglų kalbai: mane mokysiąs misteris Pratsas, labai gabus jaunuolis, ir aš apstulbęs net išsižiojau, nes nežinojau, ką sakyti, mielai mokyčiausi anglų kalbos, tik nenorėjau, kad tėtis... Tad be žodžių baigiau valgyti troškintas daržoves, laukdamas, ką pasakys mama, ir Mažylė Lola nunešė tuščias lėkštes į virtuvę. Tačiau mama nė necyptelėjo, turėjau gintis pats, tad išlemenau, kad turiu daugiau laiko skirti smuikui, nes dvigubos natos...

– Nėra ko atsikalbinėti. Dvigubos natos... Pažiūrėk, kaip griežia bet koks smuikininkas, ir nebandyk man tvirtinti, kad negali ir tu taip pat griežti.

– Man reikia daugiau laiko.

– Esi vaikas, laiko turi per akis. Arba mesk smuiką, supratai?

Rytojaus dieną mama susiginčijo su Mažyle Lola, bet negalėjau pasiklausyti, nes lyginimo kambaryje neturėjau įsitaisęs sekyklos. Po kelių dienų Mažylė Lola šoko tėčiui į akis. Tai atsitiko tada, kai išbėgo iš kabineto įsiutusi. Tačiau ji vienintelė drįso nieko nesibaimindama prieštarauti tėčiui. Ir paskutinį pirmadienį prieš Kalėdų atostogas jau negalėjau su Bernatu trainiotis gatvėmis.

– One.

– Uan.

– Two.

– Tu.

– Three.

– Thrii.

– Four.

– Foa.

– Four.

– Fuoa...

– Fffoouur.

– Fffoooa.

– It's all right!

Mane itin žavėjo anglų kalbos tarimas, visada pasakiškai neįtikėtinas, palyginus su rašymu. Mane kerėjo neregėtas tos kalbos morfologijos paprastumas. Ir savotiška leksinė sąsaja su vokiečių kalba. Misteris Pratsas buvo labai nedrąsus, net nedrįso pažvelgti man į akis, kai pirmąsyk paprašė paskaityti tekstą, tokį nepadorų, kad gėda sakyti kokį. Beje, gali spręsti pati: ten buvo svarstoma, ar mano pieštukas guli ant stalo, ar po stalu, bet netikėtai paaiškėja, kad jis mano kišenėje.

– Kaip sekasi anglų kalba? – per vakarienę nekantraudamas pasidomėjo tėtis, praėjus vos dešimčiai minučių po pirmos pamokos.

– *It's all right**, – atsakiau abejingu balsu. Tiesą pasakius, iš pykčio netvėriau savo kailyje, nes, nepaisant tėčio įgeidžių, man knietėjo sužinoti, kaip aramėjiškai bus vienas, du, trys, keturi.

– Ar galima dar vieną? – paprašė Bernatas, kaip paprastai žiūrėdamas savo naudos.

– Prašom.

Mažylė Lola davė jam dvi plyteles šokolado, paskui, truputį padvejojusi, ir man padėjo antrą. Pirmą kartą per savo sukknistą gyvenimą nebereikėjo vogti.

– Nepritrupinkit ant grindų.

Mums beeinant į kambarį, Bernatas paklausė mane: sakyk, kas tai, ką?

– Didelė paslaptis.

Kambaryje atskleidžiau per vidurį albumą su sportinių automobilių paveikslėliais ir pažvelgiau į Bernatą. Laimė, jis išpūtė akis.

---

* Gerai. (*Angl.*)

– Negali būti!

– Taip.

– Vadinasi, yra.

– Taip.

Triguba Fanchijo prie ferario vairo nuotrauka. Kaip girdėjai, brangiausioji: trijų dalių Fanchijo nuotrauka.

– Ar galima paliesti?

– Tik šiukštu atsargiai.

Toks buvo Bernato įprotis: jei kas nors patikdavo, turėdavo tai paliesti. Kaip ir aš. Toks buvo visą gyvenimą. Ligi šiol. Adrianas žiūrėjo patenkintas, kaip draugas jam pavydi pirštų galiukais liesdamas trigubą Fanchijo nuotrauką, o drauge ir raudoną ferarį, lenktyninį automobilį, greičiausią visame pasaulyje ir visais laikais, išskyrus ateitį.

– O sakėme, kad tokios nėra... Iš kur ją gavai?

– Turiu ryšių.

Toks buvau vaikystėje. Man rodos, stengiausi mėgdžioti tėtį. O gal poną Berengerį. Šiuo atveju mano ryšiai apsiribojo labai vaisingu sekmadieniu Šv. Antano turgavietės sendaikčių kioskeliuose. Ten galima rasti visko, jei tik šypsosi laimė, nuo Žozefinos Beiker* apatinių iki Žeroni Zanė** skirto Žuzepo Marijos Lopeso-Piko*** eilėraščių rinkinio. Ir trigubą Fanchijo nuotrauką, kokios, anot gandų, Barselonoje neturi nė vienas vaikas. Kiekvieną kartą, nusivedęs mane ten, tėtis stengdavosi nukreipti mano dėmesį nuo paslaptingų sandėrių su žmogėnais, kurie, susikišę rankas į kišenes, amžinai su nuorūka dantyse, baugščiai žvalgydavosi į šalis. Visada rašydavosi kažkokias paslaptis knygutėje, kuri beregint dingdavo jo kišenėje.

Liūdnai atsidusę, jie atsisveikino su nuotrauka ir užskleidė albumą. Paskui, apsiginklavę kantrybe, ėmė tykoti Adriano kam-

* Josephine Baker (1906–1975) – afroamerikiečių kilmės prancūzų dainininkė.

** Jeroni Zanné i Rodríguez (1873–1934) – katalonų poetas.

*** Josep Maria López-Picó (1886–1959) – katalonų poetas.

baryje nelyginant pasaloje. Reikėjo apie ką nors kalbėtis, todėl Bernatas ryžosi paklausti to, kas seniai nedavė jam ramybės, nors žinojo, kad klausti to nevalia, tėvai namie buvo griežtai uždraudę: Bernatai, verčiau nesikišk, kur nereikia. Galų gale jis paklausė:

– Kodėl neini į bažnyčią?

– Turiu leidimą.

– Kieno leidimą? Dievo?

– Ne, tėvo Anglado.

– Po galais!.. – Nejauki tyla. – Gal tu ne krikščionis?

– Ko gero. Aš – ne krikščionis.

– Tai kas gi tu esi? Budistas? Japonas? Komunistas? Ką?

– Niekas.

– Ar žmogus gali būti niekas?

Nemokėjau atsakyti į šį klausimą, kai dar buvau vaikas, nes, vien apie tai pagalvojus, nukrėsdavo šiurpas. Ar žmogus gali būti niekas? Aš būsiu niekas. Gal būsiu kaip nulis, o tai nei natūralus, nei racionalus, nei realus, nei kompleksinis skaičius, tai tik neutralus elementas sveikų skaičių sumoje? Negana to, baisiausia, kad, kai manęs nebebus, niekas manęs nepasiges, jei apskritai dabar kas nors pasigenda.

– Hau. Susimaišiau.

– Liaukis, nemeluok.

– Ne, tikrai...

– Užsičiaupk, Juodasis Ereli.

– Tikiu Didžiąja Dvasia Manitu, kuri prerijose priveisia bizonų, siunčia žmonėms lietų ir sniegą ir ragina saulę mus šildyti, ir liepia jai eiti miego, ir įsako vėjui pūsti, nukreipia upes savo vaga, erelio akį nutaiko į grobį ir įkvepia drąsos kariui, pasiryžusiam mirti už savo gentį.

– Ei! Kur tu, Adrianai?

Tankiai sumirkčiojęs, Adrianas atsiliepė: čia, su tavimi, šnekamės apie Dievą.

– Kartais kažkur nuklysti.

– Ar aš?

– Tėvai sako, todėl, kad esi mokslinčius.

– Iš manęs mokslinčius kaip iš šūdo kulka. Norėčiau...

– Klausyk, verčiau nekvailiok.

– Tėvai tave myli.

– O tavęs – ne?

– Ne, jie sprendžia, ko esu vertas. Apskaičiuoja mano intelekto koeficientą, ketina siųsti į Šveicariją, į specialią mokyklą, kad per metus baigčiau tris klases.

– Oho, šaunu! – paskersavo į mane. – Argi ne?

– Ne. Tariasi dėl manęs, o meilės – nė trupučio.

– Et, o man visi tie bučinukai...

Kai išgirdau mamą Mažylei Lolai sakant: eik pas Rozitą prijuosčių, supratau, kad išmušė mūsų valanda. Kaip du vagys, kaip tie, kurie galvoja: dar negreit pašauks mus Viešpats, įsibrovėme ten, kur eiti draudžiama. Patyliukais įsėlinome į tėčio kabinetą, įdėmiai klausydamiesi, kas vyksta apačioje, kur mama su ponia Anželeta tvarkė drabužius. Praslinko kelios minutės, kol apsipratome tamsiame ir kaip paprastai įtampos prisodrintame kabinete.

– Kažkoks keistas kvapas, – pasakė Bernatas.

– Cit! – sukuždėjau melodramiškai, nes dabar, kai mudu pradėjome draugauti, man knietėjo padaryti įspūdį Bernatui. Atsakiau, kad tai anaiptol ne kažkoks keistas kvapas, o kolekcijoje suslūgusios istorijos spūdis; jis nieko nesuprato, o ir aš buvau nelabai tikras, ar tai, ką sakau, – tiesa.

Kai akys apsiprato tamsoje, Adrianas apsidžiaugė pamatęs susižavėjusio Bernato veidą – jis uodė ne kažkokį keistą kvapą, o istoriją, suslūgusią palengva ryškėjančiuose daiktuose, jos spūdį. Du stalai, vienas apkrautas rankraščiais, neregėta stalinė lempa, kuri kartu buvo... Kas tai? Aha, didinamasis stiklas. Po galais... Ir gausybė senų knygų. Kabineto gale spinta, pilnutėlė dar senesnių knygų; po kairei nedideliais paveikslais nukabinėta siena.

– Ar jie vertingi?

– Oho!

– Kas per oho?

– O štai ten Vairedos* paveikslas, – Adrianas didžiuodamasis parodė į nebaigtą piešinį.

– Aha.

– Ar žinai, kas yra Vaireda?

– Ne. Ar brangus?

– Nepaprastai brangus. O štai ten Rembranto graviūra. Tai ne vienintelis egzempliorius, priešingu atveju...

– Aha.

– Ar žinai, kas yra Rembrantas?

– Ne.

– O anas mažytis...

– Koks gražus!

– Taip. Vertingiausias.

Bernatas prisikišo prie blyškiai gelsvų Abrahamo Minjono** gardenijų, lyg norėdamas jas pauostyti. Deja, verčiau tarkime: lyg norėdamas užuosti kainą.

– Kiek kainuoja?

– Tūkstančius pesetų.

– Negali būti! – Ir akimirką pamąstęs: – Kiek tūkstančių?

– Nežinau, labai daug.

Verčiau tegu spėlioja. Tai buvo tik pradžia, dabar reikėjo galutinai priblokšti. Tad nuvedžiau jį prie spintos su stiklinėmis durimis, ir jis apstulbo: po galais, kas čia per daiktas?

– Kaikeno durklas, naudojamas japonių samurajų, – išdidžiai paaiškino Adrianas.

Kai Bernatas atidarė spintą, baimingai dirstelėjau į kabineto duris; jis paėmė samurajišką kaikeno durklą, tokį pat, koks buvo parduotuvėje, apmetė akimis labai susidomėjęs, priėjo prie balkono durų, kad galėtų geriau apžiūrėti, ir ištraukė iš makšties.

---

* Joaquim Vayreda i Vila (1843–1894) – katalonų dailininkas peizažistas.

** Abraham Mignon (1640–1679) – olandų aukso amžiaus dailininkas.

– Atsargiau, – perspėjau paslaptingu balsu; man pasirodė, kad įspūdis buvo menkesnis, nei tikėjausi.

– Ką reiškia: samurajų naudojamas kai kieno durklas?

– Tai toks durklas, kuriuo žudosi japonės karės, – ir pusbalsiu: – Savižudžių ginklas.

– O kodėl jos žudosi? – nė kiek nenustebęs, nė kiek nesusijaudinęs, kvailai paklausė.

– Na... – davęs valią vaizduotei, paaiškinau: – Jeigu joms nepasiseka gyvenime, jeigu pralaimi. – Ir užbaigiau: – Edo laikotarpis, šešioliktas šimtmetis.

– Oho!

Jis įdėmiai žiūrėjo į kai kieno durklą, lyg stengdamasis įsivaizduoti japonės karės savižudybę. Adrianas paėmė durklą iš jo rankų, įkišo į makštį ir tyčia be galo atsargiai padėjo atgal į spintą prie kitų vertybių. Tylutėliai uždarė spintą. Tą akimirką nutarė galutinai pribloškti bičiulį. Iki tol dar dvejojau, bet, išvydęs, kad Bernatas iš paskutiniųjų stengiasi atsispirti jausmams ir neišsiduoti, visai pamečiau blaivų protą. Pridėjau pirštą prie lūpų, liepdamas tylėti dantis sukandus, uždegiau geltoną lempą kabineto kampe ir surinkau seifo kodą: šeši, vienas, penki, keturi, du, aštuoni. Tėtis niekada nerakindavo seifo, tik surinkdavo kodą. Atidariau Tutanchamono lobių slaptavietę. Senoviniai rankraščiai, dvi užrakintos skrynelės, trys pluoštai banknotų viename kampe, o apatinėje lentynoje – smuikas su neaiškia dėme ant dėklo. Ištraukiau jį be galo atsargiai. Atvožiau dėklą, ir tuomet pasirodė mūsų gražuolis Storionis. Gražus kaip niekad. Nunešiau jį prie šviesos ir kyštelėjau smuiko akustinę skylę Bernatui panosėn.

– Skaityk, – įsakiau.

– *Laurentius Storioni Cremonensis me fecit.* – Jis pakėlė galvą susižavėjęs. – Ką tai reiškia?

– Skaityk iki galo, – atsakiau sukaupęs visą kantrybę.

Bernatas vėl prisikišo prie akustinės skylės ir pažvelgė į vidų. Pakreipęs smuiką, pagaliau perskaitė vienas, septyni, šeši, keturi.

– Tūkstantis septyni šimtai šešiasdešimt ketvirti, – paaiškino Adrianas.

– Oho!.. Ar galėčiau pagroti? Išgirstume, kaip skamba.

– Aha, o paskui tėtis patupdys mudu už grotų. Gali tik paliesti pirštu.

– Kodėl?

– Nes tai vertingiausias daiktas mūsų namuose, aišku?

– Vertingesnis už tas dievaižin kieno geltonas gėles?

– Daug vertingesnis. Nepalyginamai vertingesnis.

Bernatas atsargiai palietė smuiką pirštu, bet, man nespėjus nė susivokti, užgavo re stygą, ir pasigirdo švelnus, aksominis garsas.

– Truputį per žemas.

– Tu turi absoliučią klausą?

– Kokią?

– Iš kur žinai, kad per žemas?

– Nes turėtų būti šiek tiek aukštesnis, visai nedaug, trupučiuką.

– Pasiutimas, kaip aš tau pavydžiu! – Nors tą vakarą troškau pritrenkti Bernatą, nejučia pats sušukau nustebęs.

– Kodėl?

– Tu turi absoliučią klausą.

– Ką tai reiškia?

– Nesvarbu. – Ir grįžau prie išeities taško: – Tūkstantis septyni šimtai šešiasdešimt ketvirti, supratai?

– Tūkstantis septyni šimtai šešiasdešimt ketvirti... – pakartojo jis nuoširdžiai žavėdamasis, ir tai man labai patiko. Vėl švelniai jį paglostė, lygiai kaip tada, kai pasakė: jau baigiau jį, Marija, mylimoji. O ji sukuždėjo: didžiuojuos tavimi. Lorencas paėmė smuiką, ir jam pasirodė, kad šis suvirpėjo, net Marijai pabudo pavydas. Žavėdamasis jo tobula forma ir ritmingais įlinkiais, apglostė jį abiem rankomis. Paskui padėjo dirbtuvėje ant stalo ir pasitraukė atatupstas tiek, kad nejaustų svaigaus stebuklingo eglės ir klevo kvapų derinio ir galėtų pasididžiuoti savo darbo vaisiumi. Meistras Zozimas kadaise mokė jį, kad geras smuikas turi ne tik

žavėti savo skambesiu, bet ir akį traukti savo grožiu, ir būti darnių proporcijų, dar labiau didinančių jo vertę. Jis džiaugėsi, nors šiek tiek nerimavo, nes dar nežinojo, kiek turės mokėti už medieną. Ir vis dėlto džiaugėsi. Tai buvo pirmas smuikas, jo paties pradėtas ir baigtas, ir, jo akimis žiūrint, labai geras.

Lorencas Storionis nusišypsojo ramia širdimi. Puikiai žinojo, kad, nulakavus smuiką, garsas įgaus reikiamą spalvą. Abejojo, ar iš pradžių parodysiąs jį meistrui Zozimui, ar iškart pasiūlysiąs *monsieur* La Gitui, kuris, anot kalbų, šiek tiek pasibodėjęs Kremona, žadėjo grįžti į Paryžių. Šiaip ar taip, viršų paėmė ištikimybė meistrui, ir jis nuėjo į Zozimo Bergoncio dirbtuvę, nešinas po pažastimi smuiku, dar baltu, nelyginant lavonas laikiname karste. Jam pasirodžius, kilstelėjo trys prie darbo palinkusios galvos. Meistras beregint suprato, ką reiškia šypsena buvusio mokinio veide, paliko ant darbastalio šlifuojamą smuiko nugarėlę ir, norėdamas geriau apžiūrėti instrumentą, pavedėjo Lorencą ten, kur šviesiau – prie lango, žvelgiančio į gatvę. Netardamas nė žodžio, Lorencas išėmė smuiką iš pušinio dėklo ir padavė meistrui. Zozimas Bergoncis pirmiausia delnu perbraukė per smuiko viršų ir apačią. Įsitikino, kad atsitiko taip, kaip buvo numatęs prieš kelis mėnesius, kai savo mokiniui Lorencui slapta padovanojo ypatingos medienos, norėdamas patikrinti, ar tikrai išmoko jo pamokas.

– Ar išties man ją dovanojate? – tuomet suglumo Lorencas Storionis.

– Daugmaž.

– Betgi tai ta pati mediena...

– Taip. Atvežta Jakiamo Pardakiečio. Dabar ji geriausios kokybės.

– Mokytojau, norėčiau sužinoti jos kainą.

– Sakau tau, nesijaudink. Kai padarysi pirmą instrumentą, pasakysiu kainą.

Ta mediena nebuvo dovana. 1705-aisiais Dievo malonės metais, dar gerokai anksčiau, nei gimė jaunasis Storionis, kai Žemė darėsi vis apvalesnė, užkietėjęs nusidėjėlis Jakiamas Pardakietis,

įveikęs ilgą kelią, atkako į Kremoną drauge su Blondu Kaziljakiečiu, vežinas pilnu vežimu rąstų, iš pažiūros niekam tinkamų, begalinėje kelionėje tai juos ir apsaugojo nuo gausybės bėdų. Tuomet Jakiamas buvo stiprus trisdešimt kelerių metų vyras rūsčiomis akimis, kuriose spindėjo gyvenimo ryžtas. Palikęs Blondą su kroviniu tolėliau nuo miesto, sparčiais žingsniais leidosi jo link. Priėjęs ąžuolyną, pasuko iš kelio. Už kelių metrų rado jaukią vietą, kad galėtų ramiai nusilengvinti. Pritūpęs nejučia dirstelėjo į priekį ir pastebėjo pamestus skarmalus. Tie nežinia kieno skarmalai priminė jam prakeiktą Bulkanio Moeniškio skrandą ir nelaimę, kuri užklupo Muredas Pardakiečius ir dabar, kai jam ėmė sektis, ko gero, pagaliau turėjo pasitraukti. Jis verkė tuštindamasis, nepajėgdamas susitvardyti. Pagaliau nusiraminęs ir nusilengvinęs, pasitaisė nešvarius drabužius, įžengė į miestą ir nudrožė tiesiai į Stradivarijaus dirbtuvę, kaip darė ne sykį jaunystėje. Iš karto pasiteiravo meistro Antonijaus. Pasakė jam girdėjęs, kad turįs keblumų apsirūpinti mediena po gaisro, prieš penkiolika metų sunaikinusio Panevedžijo mišką.

– Perku kitur.

– Žinau. Iš Slovėnijos miškų. Kai padarote instrumentą, jis skamba dusliai.

– Kitokios nėra.

– Yra. Aš turiu.

Matyt, mediena labai rūpėjo Stradivarijui, nes jis nusekė paskui nepažįstamąjį už Kremonos, kur buvo paslėptas vežimas. Lydėjo jį Omobonas, nekalbiausias sūnus, ir mokinys, pavarde Bergoncis. Visi trys apžiūrėjo rąstus, atsipjovė po gabalėlį, pakramtė slapčia susižvelgdami, o Jakiamas, Muredos sūnus, stebėjo juos patenkintas savimi ir savo preke, kol tie be paliovos tikrino jo atvežtus rąstus. Tik nakčiai nusileidus, meistras Antonijus kreipėsi į Jakiamą:

– Iš kur gavai šitą medieną?

– Iš toli. Iš vakarų, iš labai šalto krašto.

– Iš kur aš galiu žinoti, kad jos nepavogei?

– Turite manimi tikėti. Visą gyvenimą dirbu prie medžių, moku klausyti, kaip jie skamba, pažįstu juos iš kvapo, moku juos atrinkti.

– Mediena labai gera ir puikiai paruošta, kur išmokai šio amato?

– Aš esu Muredos Pardakiečio sūnus. Paklauskite mano tėvą.

– O kas tas Pardakas?

– Čia, slėnyje, jį vadinate Predacu.

– Mureda Predacietis miręs.

Jakiamui iš akių netikėtai ištryško dvi ašaros. Koks skausmas, tėvo nebėra, nebematys manęs grįžtant namo su dviem kapšeliais aukso, idant niekam nereiktų dirbti, nei jam, nei mano broliams ir seserims: Agnui, Jenui, Maksui, silpnaprotiui Ermesui, Jozefui, raišiui Teodorui, Mikuranui, Ilzei, Erikai, Katarinai, Matildei, Gretchenei ir neregei Betinai, mažylei sesutei, padovanojusiai man medalioną su Gėlių Švenčiausiąja Mergele Marija, Pardako globėja, kurį gavo iš mirties patale gulinčios motinos.

– Miręs? Tėvas miręs?

– Mirė iš sielvarto po miško gaisro. Iš sielvarto mirus sūnui.

– Kuriam?

– Jakiamui, geriausiajam iš Muredų.

– Aš esu Jakiamas.

– Jakiamas nuskendo Forte Buze per gaisrą. – Pašaipiai pažvelgė į jį: – Jeigu esi Muredos sūnus, turėtum tai prisiminti.

– Aš ir esu Jakiamas, Muredos Pardakiečio sūnus, – neatlyžo Jakiamas, Muredos Pardakiečio sūnus, tuo tarpu Blondas Kaziljakietis susidomėjęs klausėsi jų pokalbio, stengdamasis nepraleisti nė žodžio, nors, jo galva, jie kalbėjo truputį per greitai.

– Matau, kad meluoji.

– Ne, meistre, prašom pažiūrėti.

Nusikabino nuo kaklo medalioną ir parodė Stradivarijui.

– Kas tai?

– Gėlių Švenčiausioji Mergelė Marija, Pardako globėja. Medkirčių globėja, Muredų globėja. Mano motinos medalionas.

Stradivarijus paėmė medalioną ir atidžiai apžiūrėjo. Didinga Švenčiausioji Mergelė ir medis.

– Eglė, meistre.

– Eglė fone. – Atidavė jam medalioną. – Tai turėtų būti įrodymas?

– Įrodymas – mediena, kurią jums siūlau, meistre Antonijau. Jeigu jos nenorite, pasiūlysiu Gvarneriui arba kam nors kitam. Esu pavargęs. Noriu grįžti namo, įsitikinti, ar tebėra gyvi mano broliai ir seserys. Įsitikinti, ar gyvi Agnas, Jenas, Ermesas, kuriam ne visi namie, Jozefas, raišys Teodoras, Mikuranas, Ilzė, Erika, Katarina, Matildė, Gretchenė ir mažylė Betina, padovanojusi man medalioną.

Supratęs, kad Gvarneris gali pasinaudoti proga, Antonijus Stradivarijus nepašykštėjo pinigų ir dosniai apmokėjo už visą krovinį – tegu sau ramiai guli sandėlyje, kad po kelerių metų galėtų turėti atsargų, nekvaršindamas sau galvos. Ateitis užtikrinta. Todėl smuikai, kuriuos padirbo per kitus dvidešimt metų, buvo patys geriausi. Tuomet jis dar negalėjo to žinoti. Tačiau tai suprato Omobonas ir Frančeskas, kurie po meistro mirties pjaustė iš tų rąstų lenteles saikingiau nei vaistininkai. O kai tiedu iškeliavo į kitą pasaulį, dirbtuvė drauge su sandėliuku, kur gulėjo saugiai paslėpta mediena, atiteko Karlui Bergonciui. Bergoncis savo ruožtu patikėjo paslaptį dviem sūnums. Dabar jaunesnysis Bergoncis, tapęs meistru Zozimu, apžiūrėjo pirmą jaunojo Lorenco instrumentą prie lango, žvelgiančio į Kučiatos gatvę. Dirstelėjo į vidų:

– *Laurentius Storioni Cremonensis me fecit*, tūkstantis septyni šimtai šešiasdešimt ketvirtieji. Kodėl parašei, kad esi kremonietis?

– Nes tuo didžiuojuos.

– Nuo šiol toks bus tavo vardas. Turėsi jį rašyti ant visų savo padirbtų smuikų.

– Meistre Zozimai, visada didžiuosiuos, kad esu gimęs Kremonoje.

Meistras patenkintas atidavė instrumentą kūrėjui, ir šis įdėjo jį į dėklą.

– Niekam nesakyk, iš kur gavai medienos. O dabar nusipirk, kiek išgali, kad turėtum atsargų. Ir nesiderėk dėl kainos, jei rimtai galvoji apie ateitį.

– Gerai, meistre.

– Ir nepadaugink lako.

– Žinau, meistre.

– Žinau, kad žinai, bet nepadaugink.

– Kiek esu jums skolingas už medieną, meistre?

– Nieko. Prašau tik vienos malonės.

– Įsakykite...

– Atstok nuo mano dukters. Ji dar labai jauna.

– Ką?

– Ką girdėjai. Šiukštu, kad man nereiktų kartoti. – Jis atkišo ranką. – Arba atiduok smuiką ir nepanaudotą medieną.

– Na ką gi, aš...

Jis išblyško, atrodė toks pat baltas kaip jo pirmasis smuikas. Nedrįsdamas pakelti akių į meistrą, išėjo iš Zozimo Bergoncio dirbtuvės netardamas nė žodžio.

Lorencas Storionis keletą savaičių nesirodė iš dirbtuvės – lakavo padirbtą smuiką ir ėmėsi naujo, podraug svarstydamas Zozimo užprašytą kainą. Kai garsas įgavo reikiamą atspalvį, *monsieur* La Gitas, tebeviešįs Kremonoje, atėjo pasigrožėti tamsoku laku, kuris tapo Storionio instrumentų skiriamuoju ženklu. Padavė smuiką nebyliam džiūsnai vaikinui, kuris paėmė stryką ir pradėjo griežti. Dangiškos muzikos garsai pažadino prisiminimus apie Mariją, ir Lorencui Storioniui iš akių pabiro ašaros. Tokio grožio jam pačiam nepavyko išgauti. Marija, myliu tave. Prie numatytos kainos už kiekvieną ašarą, ištryškusią iš akių, jis pridėjo po floriną.

– Tūkstantis florinų, *monsieur* La Gitai.

Dešimt nepaprastai nejaukių sekundžių La Gitas žiūrėjo jam į akis. Slapčia dirstelėjo į bežadį džiūsną vaikiną, ir šis, sumerkdamas vokus, patarė sutikti, ir Storionis pagalvojo: galėjau užkelti kainą, dabar turėsiu to mokytis.

– Mylimoji Marija, mes nebegalime matytis.

– Tai dideli pinigai, – niekinamai išsiviepdamas, atrėžė La Gitas.

– Jūsų malonybė supranta, kad jis to vertas. – Ir, pasidavęs netikėtam narsumo proveržiui, Lorencas atsiėmė smuiką: – Jeigu nenorite, esu susitaręs su kitais pirkėjais, kurie atvažiuos kitą savaitę.

– Kodėl, Lorencai, mylimasis?

– Mano klientas pageidauja Stradivarijaus arba Gvarnerio. Tamsta dar esi nežinomas. Storionis! *Connais pas!**

– Po dešimties metų visi trokš turėti Storionį. – Jis paguldė smuiką į dėklą.

– Tavo tėvas uždraudė mums matytis. Todėl padovanojo man medienos.

– Aštuoni šimtai! – pasiūlė prancūzas.

– Ne! Aš tave myliu! Mudu mylime vienas kitą!

– Devyni šimtai penkiasdešimt!

– Taip. Mudu mylime vienas kitą, bet jeigu tavo tėvas nenori, kad... aš negaliu...

– Devyni šimtai, nes neturiu laiko.

– Pabėkim, Lorencai!

– Sutarta. Devyni šimtai.

– Pabėgti? Kaip aš galiu bėgti iš Kremonos, jeigu kaip tik dabar atidarau savo dirbtuvę?

Jis iš tikrųjų neturėjo laiko. *Monsieur* La Gitas skubėjo kuo greičiau išvažiuoti su įsigytais instrumentais, niekas nelaikė jo Kremonoje, išskyrus malonių nešykštinčią aistringąją juodaplaukę Kariną. *Monsieur* Leklerui tikrai patiks smuikas, pagalvojo jis.

– Atidaryk dirbtuvę kitame mieste!

– Toli nuo Kremonos? Niekada!

– Tu išdavikas, Lorencai! Bailys! Tu nebemyli manęs!

– Jei kitais metais grįšiu turėdamas keletą tokių pat užsakymų, pasiderėsime dėl kainos, – perspėjo La Gitas.

---

* Nepažįstu! (*Pranc.*)

– Aš myliu tave, Marija. Visa širdimi. Bet tu nenori manęs suprasti...

– Sutarta, *monsieur* La Gitai.

– Tu myli kitą moterį, ar ne? Išdavike!

– Nieku gyvu! Juk pažįsti savo tėvą. Jis man rankas kojas supančiojo.

– Baily!

La Gitas sumokėjo nesileisdamas į kalbas. Neabejojo, kad Paryžiuje Lekleras nesiderėdamas sumokės jam penkiskart daugiau, ir džiaugėsi sėkmingai atliktu darbu. Tik gaila, kad šią savaitę paskutinįsyk miegos su meiliąja Karina.

Storionis irgi džiaugėsi sėkmingai atliktu darbu. Ir podraug liūdėjo, nes anksčiau nebuvo pagalvojęs, kad, pardavęs instrumentą, niekada jo nebematys. O padirbdamas instrumentą, prarandi mylimąją. *Ciao*, Marija. Bailys. *Ciao*, mylimoji. Ką daugiau gali pasakyti? *Ciao*, niekados tavęs nepamiršiu. Lorencai, tu išmainei mane į gerą medieną: kad tu nusprogtum! *Ciao*, Marija, tu neįsivaizduoji, kaip man skaudu. Tesupūva tavo mediena... tegu sudega per gaisrą. Bet dar skaudesnis smūgis Paryžiuje ištiko *monsieur* Žaną Mari Leklerą, arba Leklerą Vyresnįjį, arba dėdulę Žaną, nelygu, kas į jį kreipiasi, kai jam teko sumokėti gerokai užkeltą kainą už smuiką, už jo švelnų, aksominį re, koks suskambo Bernatui netyčia užgavus stygą.

Tuomet, kaip ne kartą pasitaikydavo gyvenime, dingtelėjo beprotiška mintis – pasinaudoti Bernato pranašumu šioje srityje, bet visų pirma turėjau kuo nors jį apstulbinti. Žiūrėdamas, kaip mano naujasis draugas pirštų galiukais glosto Storionio deką, netikėtai išpyškinau: galėsi neštis jį namo, jei išmokysi mane griežti vibrato.

– Juokauji!

Bernatas nusišaipė, bet po kelių sekundžių surimtėjo ir liūdnai pasakė:

– Gaila, bet tai neįmanoma: vibrato neišmoksi, jį reikia pačiam išgauti.

– Galima išmokti.

– Turi pats išgauti.

– Tuomet nematysi Storionio.

– Gerai, išmokysiu tave vibrato.

– Dabar.

– Tebūnie dabar. Bet paskui išsinešiu Storionį.

– Tik ne šiandien. Man reikia jį paruošti. Kitą dieną.

Tyla, apmąstymas: nežiūrėdamas man į akis, prisiminė, koks stebuklingas to smuiko skambesys, ir pagalvojo, ar verta pasitikėti manimi.

– Kitą dieną – tai kaip ir niekad. Kada?

– Kitą savaitę. Garbės žodis.

Ne mažiau kaip pusvalandį stovėjome mano kambaryje prie piupitro, pasidėję ant jo Ševčiko* gamų ir arpedžio sąsiuvinį, atskleistą toje vietoje, kur buvo prakeiktas pratimas Nr. 39, ponios Truliols žodžiais tariant, geniali sumų suma viso to, ką gyvenime turiu išmokti prieš tai ir po to, kai įveiksiu dvigarsius: Bernatas griežė, paprastus garsus paversdamas darniu ir švelniu vibrato, o Adrianas žiūrėjo nenuleisdamas nuo jo akių. Matydamas, kad Bernatas užsimerkia sutelkdamas dėmesį į skambesį, pagalvojau, kad, griežiant vibrato, būtinai reikia užsimerkti, ir pabandžiau užsimerkęs... bet smuikas skambėjo šiurkščiai, negrabiai, kvarkė kaip antis. Jis stengėsi kuo stipriau užsimerkti, bet vibrato skambesio išgauti nesisekė.

– Žinai? Tu nerviniesi.

– Tu pats nerviniesi.

– Aš? Kodėl taip manai?

– Žinoma, nes, jei manęs neišmokysi, Storionį matysi kaip savo ausis. Ir kitą savaitę, ir apskritai.

* Otakar Ševčík (1852–1934) – čekų smuikininkas ir pedagogas, vadovėlio „Smuiko technikos mokykla“ autorius.

Tai buvo moralinis šantažas. Bet Bernatas nebežinojo, ką daryti, tik kartojo, kad vibrato neįmanoma išmokti, į jį galima tik įgusti. Liepė žiūrėti į jo pirštus, jų padėtį, judesių seką.

– Na, ne taip! Tu gi ne padažą plaki stygomis. Atsipalaiduok!

Adrianas nelabai suvokė, kaip reikia atsipalaiduoti, bet atsipalaidavo; užsimerkė ir pagaliau, grieždamas antra styga, ilgos do pabaigoje išgavo vibrato. Niekada nepamiršiu tos akimirkos, nes tariausi suvokęs, ką daryti, kad smuikas ir raudotų, ir podraug džiūgautų. Tikrai būčiau suklykęs iš džiaugsmo, jei priešais nebūtų stovėjęs Bernatas ir jei namuose nebūtų draudžiama triukšmauti.

Nors ir patyriau tą nepamirštamą Apsireiškimą, kai man atsivėrė vibrato paslaptis, nors pajutau begalinį dėkingumą naujajam draugui, neišdrįsau supažindinti jo nei su arapahų genties vadu, nei su Karsonu, be perstojo kramtančiu tabaką, nes būtų buvę gėda prisipažinti, kad dešimtmetis ar dvylikametis padauža, vunderkindas, dar žaidžia su arapahų vadais ir kietais barzdočiais šerifais. Tik išsižiojau negalėdamas pamiršti skambesio, išgauto iš savo mokyklinio smuiko. Tai buvo pirmos pozicijos antra styga: do vibrato, Adriano išgauta antruoju pirštu. Tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimt septintaisiais, lyg vasarą, lyg žiemą, gerai nebepamenu, septintą valandą vakaro, Barselonoje, bute, kuriame išgyvenau visą gyvenimą, Valensijos gatvėje, Ešamplio kvartale, pasaulio vidury... Tariausi pasiekęs dangų nė nenujausdamas, kad esu per žingsnį nuo pragaro.

9

Tą sekmadienį, įsimintiną todėl, kad tėtis atsikėlė gerai nusiteikęs, tėvai pakvietė kavos daktarą Prunesą, tėčio žodžiais tariant, geriausią pasaulyje paleografą. Ne vieną, o su žmona, geriausia geriausio pasaulyje paleografo žmona. Tėtis man pamerkė, bet aš nieko nesupratau, nors žinojau, kad mirktelėjimas paprastai turi tam tikrą potekstę, šiuo atveju, deja, man neaiškią, nes man nežinomas kontekstas. Man regis, jau esu sakęs, kad buvau nuoboda ir tuomet protavau panašiai kaip dabar.

Jie kalbėjosi apie kavą, apie porcelianą, tokį taurų, kad kava atrodo dar gardesnė, apie rankraščius, o kartais tas malonus pokalbis ūmai nutrūkdavo, ir stodavo nejauki tyla. Vienu tarpu tėtis ryžosi gelbėti padėtį. Garsiai, kad išgirsčiau savo kambaryje, pašaukė mane:

– Eik šen, vaike. Girdi?

Žinoma, Adrianas girdėjo. Bet nujautė bėdą.

– Vaikeee!

– Ko? – lyg iš tolių toliausių.

– Eik šen.

Kitos išeities nėra, reikia eiti. Tėčio akys blizga nuo konjako, Prunesai maloniai žiūri į vaiką. Mama pilsto svečiams kavą: nujaučia artėjančią nelaimę, bet nusiplauna rankas.

– Gerai. Sveiki, laba diena.

Svečiai atsako kažką murmėdami panosėje ir, tikėdamiesi pramogos, sužiūra į poną Ardevolį. Dūręs pirštu man į krūtinę, tėtis įsakė:

– Skaičiuok vokiškai.

– Tėti...

– Daryk, kas liepta.

Konjako liepsnelės akyse. Mama pilsto kavos žiūrėdama į porcelianinius puodelius, tokius plonyčius, kad kava atrodė dar gardesnė.

– Eins, zwei, drei.

– Neskubėk, neskubėk, – sustabdo mane tėtis. – Pradėk iš naujo.

– Eins, zwei, drei, vier, fünf, sechs, sieben, acht, neun, zehn, – sustoju.

– Na, o toliau? – reikliai klausia tėtis.

– Elf, zwölf, dreizehn, vierzehn.

– *Et cetera, et cetera, et cetera*, – pakartoja tėtis, lyg būtų tėvas D'Andželas. Ir griežtu, įsakmiu tonu: – O dabar angliškai.

– Feliksai, gana, – pagaliau įsiterpia mama.

– Sakiau: angliškai. – Ir mamai griežtai: – Girdėjai, ką sakiau?

Keletą sekundžių tvyro tyla, bet mama neatsako.

– One, two, three, four, five, six, seven, eight, nine, ten.

– Puiku, vaikeli, – susižavėjęs pagiria geriausias pasaulyje paleografas. Jo žmona neatsiliepia, tik ima ploti katučių, kol tėtis ją pertraukia: palaukit, palaukit, palaukit, ir vėl duria į mane pirštu.

– Dabar lotyniškai.

– Negali būti, – pavydžiai žavėdamasis, atsiliepia geriausias pasaulyje paleografas.

Pažvelgiu į tėtį, pažvelgiu į mamą, kuri kaip nesava, kaip ir aš, nepakelia akių nuo kavos, ir išpyškinu: unus una unum, duo duae duo, tres tria, quattuor, quinque, sex, septem, octo, novem, decem. – Ir maldaujamu balsu: – Tėti...

– Cit! – griežtai nukerta tėtis ir pažvelgia į daktarą Prunesą, o šis, nuoširdžiai susižavėjęs: kad tave kur, kad tave kur.

– Tikras lobis, – sučiauška daktaro Pruneso žmona.

– Feliksai... – prabyla mama.

– Tėti... – aš.

– Tylėt! – tėtis. Ir svečiams: – Tai niekis. – Ir, spragtelėjęs pirštais mano pusėn, griežtai įsako: – Dabar graikiškai!

– Heis mia hen, duo, treis tria, tettares tessares, pente, hex, hepta, octo, ennea, deka.

– Nuo-sta-bu! – Prunesai susižavėję apdovanoja mane katutėmis.

– Hau.

– Tik ne dabar, Juodasis Ereli.

Tėtis išskečia rankas, lyg rodydamas, kokio dydžio žuvį jam pavyko sužvejoti, ir išdidžiai pareiškia:

– Dvylika metų. – Ir, nė nežvilgtelėjęs į mane, įsako: – Na, gali eiti.

Užsidariau savo kambaryje, įsižeidęs ant mamos, kuri nė piršto nepajudino, kad apgintų mane nuo pajuokos. Vėl įknibau į Karlą Majų, kad kuo greičiau pamirščiau savo sielvartą. Ir sekmadienio popietė pamažu pasibaigė, užleisdama vietą vakarui ir nakčiai. Nei Juodasis Erelis, nei šaunusis Karsonas nedrįso drumsti mano slogios nuotaikos.

Vieną gražią dieną pagaliau perpratau Sesiliją. Ilgai nesugebėjau to padaryti. Kai sučirškė durų skambutis, Adrianas (mamos nuomone, žaidęs rankinį su mokyklos B grupės rinktine) sėdėjo rankraščių kampe (Berengerio nuomone, ruošė namų darbus) ir iš tikrųjų slapta skaitė tryliktojo amžiaus lotynišką rankraštį: skaičiau beveik nieko nesuprasdamas, bet mėgavausi visa širdimi. Durų varpelis. Dingtelėjo mintis, kad iš Vokietijos bus netikėtai grįžęs tėtis ir beregint iškarš man kailį: pasiruošk gintis, apsimelavęs visuose trijuose frontuose. Dirstelėjau durų link: ponas Berengeris, jau apsivilkęs apsiaustą, kažką paskubomis kalbėjo ką tik pasirodžiusiai Sesilijai. Netrukus išbėgo neatsisveikinęs, piktas, su skrybėle rankoje. Sesilija valandėlę stovėjo prie durų susimąsčiusi, nenusivilkdama apsiausto. Nežinia, ar pasakyti jai: labas, Sesilija, ar palaukti, kol ji pati mane pastebės. Ne, verčiau nieko nesakysiu, nes labai nustebs, kad iškart nepasisveikinau. Na, o ką daryti su rankraščiu? Geriau nereikia, ne, geriau nesirodysiu, kol... O gal geriau palaukti ir pažiūrėti... Metas galvoti prancūziškai.

Nutariau lindėti pasislėpęs. Sesilija atsiduso ir, nusivilkdama apsiaustą, nuėjo į savo kabinetą. Nežinia kodėl tądien nujaučiau kažką negera. Sesilija nesirodė iš kabineto. Staiga išgirdau ją verkiant. Ji verkė kabinete, ir aš buvau pasirengęs prasmegti skradžiai žemę, nes priešingu atveju ji suprasianti, kad begėdiškai klausiausi, kaip ji verkia. Suaugusieji kartais ima ir pravirksta. O jeigu nueičiau jos paguosti? Man buvo jos gaila, visi mes ją mylėjome, net mama visada gerai atsiliepia apie Sesiliją, nors niekina visas moteris, su kuriomis tėtis turi reikalų. Be to, vaikai visada susijaudina, matydami suaugusiuosius verkiant. Tad Adrianas dabar mielai būtų prasmegęs skradžiai žemę. Įnirtingai sukdama telefono diską, Sesilija surinko numerį. Įsivaizdavau, kokia ji suirzusi, įsiutusi, ir net nesuvokiau, koks pavojus man gresia: juk ji galėjo bet kada išeiti ir užrakinti parduotuvę, o aš būčiau likęs viduje, gyvas palaidotas.

– Tu – bailys! Ne, ne, nepertrauk manęs: tu – bailys. Penkerius metus mulkinai mane giedodamas tą pačią giesmę: gerai, Sesilija, kitą mėnesį viską jai pasakysiu, garbės žodis. Baily! Penkerius metus peni mane pažadais. Penkerius metus! Aš tau ne kvaila mergiotė!

Šiuo klausimu visiškai jai pritariau. Na, o dėl kitko – nelabai suvokiau, ką ji turi omeny. Juo labiau kad Juodasis Erelis liko namie, ramiai sau snūduriavo pokaičio ant naktinio stalelio.

– Ne, ne, ne! Dabar aš kalbu: mes niekada negyvensime kartu, nes tu manęs nemyli. Ne, tylėk, dabar tu klausyk. Sakiau, tylėk! Gali į subinę susikišti tuos savo gražius žodžius. Baigta. Girdi? Ką?

Sėdėdamas prie stalo su rankraščiais, Adrianas nesuprato, kas baigta ir ar tai turi ką nors bendra su juo; niekaip negalėjo suvokti, kodėl suaugusieji amžinai kremtasi, kad „tu manęs nemyli“, nes jam jau senokai paaiškėjo, jog meilė – tai baisi nuobodybė su visais tais bučinukais ir taip toliau.

– Ne. Daugiau nė žodžio. Ką? Mesiu ragelį, kada tik panorėsiu. Ne, ponuli: atsirūgs tau už tai.

Pirmą sykį išgirdau tokį posakį. „Atsirūgti" – geruoju nesibaigti – iš lotynų kalbos žodžio *ructare*, eigos veikslo veiksmažodžio *(e)rugere*. Įdomiausia, kad tą žodį išgirdau iš gerai išauklėto savo aplinkos žmogaus. Sesilija taip trenkė ragelį, kad vos nesudaužė telefono. Ir iškart puolė prie darbo: ėmė klijuoti etiketes ant naujų prekių ir rašyti jas į apskaitos knygas; atrodė rimta, susikaupusi, su akiniais, lyg ką tik nebūtų patyrusi jokio sukrėtimo. Patyliukais išsmukau pro užpakalines duris ir įėjau pro didžiąsias iš gatvės, pasisveikinau: labas, Sesilija, ir pamačiau, kad kaip paprastai išpuoselėtame jos veide ašarų – nė žymės.

– Ką čia veiki, aukseli? – nusišypsojo ji.

Išsižiojau išvydęs ją visiškai kitokią, nei buvau pratęs matyti.

– Kokių dovanų prašei Trijų Karalių? – pasidomėjo ji.

Gūžtelėjau pečiais, nes namie nešventėme Trijų Karalių, mat dovanų atneša ne Trys Karaliai*, o tėvai, ir nėra ko tikėti primityviais prietarais: žodžiu, pirmą kartą išgirdęs apie Tris Karalius laukiau dovanų nekantraudamas, o vėliau nuolankiai tikėjausi tik to, kas, tėčio nuomone, galėtų būti dovana ar dovanos tos šventės proga, bet neturėtų nieko bendra su savaime suprantamu pažangumu ir taip pat savaime suprantamu geru elgesiu. Šiaip ar taip, visada gaudavau kokią nors vaikišką dovaną, nesiderinančią su namuose vyraujančia rimta nuotaika.

– Prašiau, kad man padovanotų... – prisiminiau, kad tėtis žadėjo padovanoti automobilį su sirena, tik šiukštu nežaisti namie, – ...automobilį su sirena.

– Eikš, pabučiuok mane, – pagaliau ryžosi Sesilija ir išskėtė rankas.

Tėtis grįžo po savaitės, parsivežė iš Brėmeno Mikėnų laikotarpio vazą, vėliau kelerius metus dulkėjusią mūsų parduotuvėje, be to, kaip supratau, krūvą pravarčių popierių ir kelis „perliukus", tai yra vieną kitą pirmąjį leidimą ir autorinį rankraštį, taip pat ketu-

* Katalonijoje dovanų atneša ne Kalėdų Senelis, o Trys Karaliai.

rioliktojo šimtmečio rankraštį, kuris turėjo atsidurti tėčio brangenybių lobyne. Jam išvykus, kažkas jo ieškojo, buvo keli keisti skambučiai į namus ir į darbą. O jis, lyg nėmaž nesirūpindamas, kas gali atsitikti po kelių dienų, sakė man: žiūrėk, žiūrėk, kokie vertingi, rodė man kažkokius sąsiuvinius: Prusto rankraštį, vieną paskutiniųjų jo romanų. *Recherche**... Pluoštą popierių, prirašytų mažomis raidytėmis, ištisų pastraipų, pastabų, nuorodų primargintomis paraštėmis, su sąvaržėlėmis prisegtais lakšteliais... Še, paskaityk.

– Nieko nesuprantu.

– Liaukis, vaike! Tai pabaiga. Paskutiniai puslapiai, paskutinis sakinys: tik nesakyk, kad nežinai, kaip baigiasi *Recherche*.

Neatsakiau. Tėtis susivokė pertempęs stygą ir meistriškai pakeitė toną:

– Na, tik nesakyk, kad nemoki prancūziškai!

– *Oui, bien sûr***, tik neįskaitau, labai paini rašysena!

Matyt, nepataikiau atsakyti, nes tėtis, netardamas nė žodžio, užvertė sąsiuvinį ir padėjo į seifą, murmėdamas panosėje: reikia ką nors daryti, nes šiuose namuose per daug vertybių. O man pasigirdo, kad šiuose namuose per daug mirusiųjų.

---

* „À la recherche du temps perdu“ („Prarasto laiko beieškant“) – prancūzų rašytojo Marcelio Prousto (1871–1922) septynių dalių epopėja.

** Taip, žinoma. (*Pranc.*)

10

– Tėtis... Klausyk... Sūneli... Tėtis...

– Kas? Kas jam atsitiko?

– Iškeliavo į dangų.

– Kad nėra jokio dangaus!

– Tėtis mirė.

Mane labiau pribloškė nepaprastai išbalęs mamos veidas nei žinia apie tėčio mirtį. Man pasirodė, kad mirė ji. Veidas toks baltas kaip nelakuotas jaunojo Lorenco Storionio smuikas. Ir akys be galo liūdnos. Niekada nebuvau girdėjęs mamos kalbant tokiu balsu. Nežiūrėdama į mane, įsmeigusi akis į dėmę ant sienos virš lovos, galvojo balsu: o aš net nepabučiavau jo, kai jis ėjo iš namų. Gal tas pabučiavimas būtų išgelbėjęs jam gyvybę. Man pasigirdo, kad ji pridūrė: jei to buvo vertas, bet pridūrė labai tyliai. Tad tikriausiai taip pasigirdo.

Nelabai supratęs jos žodžius, užsidariau savo sujauktame kambaryje, prie krūtinės glausdamas greitosios pagalbos automobilį, kurį man atnešė Trys Karaliai, ir tyliai verkiau, nes pas mus namuose visada turėdavo būti tylu – tėtis arba žiūrinėja rankraščius, arba skaito, arba miršta.

Mamos nekamantinėjau. Tėčio mirusio nemačiau, nes man buvo pasakyta, kad jam atsitiko nelaimė: Arabasados gatvėje, visiškai ne pakeliui į „Ateneumą“, partrenkė sunkvežimis, ir, deja, tu jo nepamatysi, nieku būdu. Ir aš, vos gyvas iš baimės, turėjau kuo greičiau susitikti su Bernatu, kol neužgriuvo dangus, kol neatsidūriau už grotų.

– Vaikeli, kodėl tėtis nešėsi tavo smuiką?

– Ką?

– Kodėl jis nešėsi tavo smuiką? – pakartojo Mažylė Lola.

Tuojau viskas paaiškės ir aš mirsiu iš baimės. Vis dėlto užteko drąsos pameluoti:

– Paprašė manęs nežinia kodėl. Man nesakė. – Ir jau suvis puolęs į neviltį: – Tėtis buvo labai keistas.

Kai meluoju, o meluoju gana dažnai, man dingojasi, kad visi tai mato. Užkaista veidas, man rodos, parausta skruostai, imu žvalgytis aplink baimindamasis, kad mano melas, siūtas baltais siūlais, išeis į paviršių... Man atrodo, kad priklausau nuo kitų malonės, ir visada stebiuosi, kaip kiti to nepastebi. Ne, mama niekada nesusivokia, bet Mažylės Lolos neapgausi. Ji tik apsimeta. Melas – paslaptingas dalykas. Dabar, jau suaugęs, vis viena raustu meluodamas ir girdžiu šaukiant ponią Anželetą: tą dieną, kai gyniausi neėmęs šokolado, ji stvėrė man už rankos, liepė atgniaužti pirštus ir mamai ir Mažylei Lolai parodė šokoladu begėdiškai išteptą delną. Paskui užlenkė pirštus, lyg užskleisdama knygą, ir pasakė: vagį pagauti lengviau nei šlubį, įsidėk į galvą, Adrianai. Niekada to nepamirštu, nors jau įtrenkiau į septintą dešimtį. Mano prisiminimai iškalti marmure, ponia Anželeta, ir tapo marmuru. Tačiau tąsyk buvo kalbama ne apie pavogtą šokolado plytelę. Nutaisiau liūdną miną, o tai buvo labai lengva, nes iš tikrųjų man buvo liūdna ir baisu, ir pasakiau: nieko nežinau, ir apsiverkiau, nes mirė tėtis ir...

Mažylė Lola išėjo iš kambario, išgirdau ją kalbantis su kažkuo, ir netrukus įėjo tabaku persmirdęs nepažįstamas vyriškis, su apsiaustu, su skrybėle rankoje, ir ispaniškai (ne kataloniškai) paklausė: kuo tu vardu.

– Adrianas.

– Kodėl tėvas buvo pasiėmęs tavo smuiką? – paklausė atsainiai, lyg jam būtų nusibodę to klausinėti.

– Garbės žodis, nežinau.

Vyriškis parodė mano mokomojo smuiko šipulius.

– Ar atpažįsti?

– Aha. Tai mano smuikas... Buvo mano smuikas.

– Ar jis prašė smuiko?

– Taip, – pamelavau.

– Nieko neaiškino?

– Ne. Taip.

– Ar jis mokėjo griežti smuiku?

– Kas?

– Tėvas.

– Ne, kur mokės!

Vos susitvardžiau pašaipiai nenusišypsojęs; vien įsivaizdavus tėtį griežiant smuiku, ėmė... Tabaku prasmirdęs vyriškis su apsiaustu ir su skrybėle rankoje pažvelgė į mamą, į Mažylę Lolą, ir jos, netardamos nė žodžio, palingavo galva. Skrybėle mostelėjęs į greitosios pagalbos automobilį, kurį laikiau rankose, vyriškis pasakė: koks gražus. Paskui išėjo iš kambario. Nieko nesuprasdamas, likau vienas su savo melu. Juodasis Erelis su užuojauta pažvelgė į mane iš automobilio. Žinau, kad jis niekina melagius.

Laidotuvės buvo niūrios, daugybė orių ponų su skrybėlėmis rankose ir damų, švelniu šydu prisidengusių veidą. Atvažiavo giminės iš Tonos ir dar kažkokie nepažįstami tolimi giminės iš Boskų pusės iš Ampostos. Pirmą kartą gyvenime pasijutau dėmesio centre, juodais drabužiais, dailiai sklastymu perskirtais plaukais, nes Mažylė Lola nepašykštėjo briliantino, kad gražiai atrodyčiau. Galiausiai pabučiavo man į kaktą, kaip turėtų bučiuoti motina, ligi šiol niekada nebučiavusi, o juo labiau dabar, nes apskritai į mane nežiūri. Sako, tėtis guli ten, toje tamsioje dėžėje, bet nemačiau savo akimis. Pasak Mažylės Lolos, jis labai sužalotas, geriau nežiūrėčiau. Vargšas tėtis, ištisas dienas sėdėdavo tarp savo knygų ir brangenybių – ir ūmai mirė, o kūnas vienų žaizdų. Kvailas gyvenimas. O gal jis subadytas kaikeno durklu, gulinčiu mūsų parduotuvėje? Ne, visi sakė, kad suvažinėjo automobilis.

Keletą dienų gyvenome užsitraukę užuolaidas, kalbėjomės tik pakuždomis. Manimi rūpinosi Lola, o mama valandų valan-

das sėdėdavo prie tuščio krėslo, ten, kur juodu su tėčiu paprastai gerdavo kavą. Tik dabar ji nieko negėrė, nes buvo ne kavos gėrimo metas. Viskas tapo labai sudėtinga, aš nežinojau, ar galiu atsisėsti į kitą krėslą, nes mama manęs tiesiog nepastebėdavo ir dažniausiai, kai pašaukdavau ją, imdavo man už rankos, bet neatsiliepdavo įsmeigusi akis į sienų apmušalus, tad pagalvodavau, jog nėra ko nertis iš kailio, nesisėsdavau į tėčio krėslą manydamas, kad dėl visa ko kaltas liūdesys. Man irgi buvo liūdna, bet aš, priešingai nei mama, žiūrėjau išplėtęs akis. Buvo labai nesmagu, kad mama manęs nepastebi. Vėliau pripratau. Man rodos, nuo to laiko mama manęs tarsi nepastebėdavo. Gal manė, kad aš visa kuo kaltas, ir nenorėjo manęs matyti. Žiūrėdavo į mane tik tada, kai liepdavo ką nors padaryti. Šiaip manimi rūpinosi tik Mažylė Lola. Laikinai.

Vieną dieną, nieko man nesakiusi, mama parėjo namo nešina nauju mokomuoju smuiku, dailiu, darnių proporcijų, neblogo skambesio. Padavė man, beveik netardama nė žodžio, nežiūrėdama man į akis. Lyg kažkur nuklydusi mintimis ir viską daranti nejučiomis. Lyg viską apgalvojusi iš anksto ar nusprendusi apgalvoti tai vėliau ir viską daranti negalvodama. Daug laiko prabėgo, kol sugebėjau ją perprasti. Po ilgos pertraukos vėl ėmiau mokytis griežti.

Vieną dieną, griežsaid savo kambaryje, taip įtempiau bosinę stygą, kad ji nutrūko. Paskui nutraukiau dar dvi stygas ir, nubėgęs į svetainę, pasakiau: mama, mums reikia nueiti į „Bethoveno" parduotuvę. Nebeturiu stygų. Ji pažvelgė į mane. Na, pažvelgė daugmaž į mano pusę, bet nepasakė nė žodžio. Kai pakartojau, kad man reikia naujų stygų, iš už užuolaidos išlindo Mažylė Lola ir pasisiūlė: mudu eisime kartu, tik turėsi pasakyti, kokios tai stygos, nes man visos jos vienodos.

Važiavome metro. Mažylė Lola papasakojo, kad buvo gimusi Barselonetos kvartale, ir dažnai, išėjus su draugėmis pasivaikščioti, kuri nors pasiūlydavo: drožiam į Barseloną, ir po dešimties minučių jos atsidurdavo pajūryje, žemutinėje Ramblos dalyje,

šiūruodavo ta gatve į vieną ir į kitą pusę ir kikendavo kaip kvaišos, dangstydamosi burną, kad vaikinai nematytų juokiantis; pasak jos, kvailioti būdavo daug smagiau nei eiti į kiną. O dar pasakė, kad jai niekada nekildavo mintis, jog tokioje mažoje, tamsioje parduotuvėlėje parduodamos smuiko stygos. Paprašiau keturių Pirastro stygų smuikui: vienos sol, dviejų mi ir vienos la, ir ji nustebo: kaip paprasta, galėjai man surašyti, ir būčiau pati viena nupirkusi. O aš: ne, mama visada mane vedasi dėl visa ko. Mažylė Lola sumokėjo, o kai išėjome iš „Bethoveno" parduotuvės, pasilenkusi pakštelėjo man į skruostą ir ilgesingai pažvelgė į Ramblą, bet delnu neprisidengė burnos, nes jau nebekikeno kaip kvaiša. Tuomet dingtelėjo mintis, kad gal būsiu netekęs ir mamos.

Kelioms savaitėms praslinkus po laidotuvių, pas mus atėjo kažkokie ponai, kalbantys tik ispaniškai, ir mama vėl išbalo kaip mirtis, vėl ėmė kuždėtis su Mažyle Lola pakampėse, aš pasijutau nereikalingas ir įsidrąsinęs paklausiau mamą: kas vyksta? Per tas kelias savaites ji pirmą kartą iš tikrųjų pažvelgė į mane. Atsakė: labai rimti reikalai, vaikeli, labai rimti. Verčiau... Tuomet įėjo Mažylė Lola ir nuvedė mane į mokyklą. Pastebėjau, kad kai kurie vaikai keistai žiūri į mane, kitaip nei paprastai. O per ilgąją pertrauką priėjo Rijera ir paklausė: ar ją irgi palaidojot? O aš: ką? O jis: ar ją irgi palaidojot?.. O aš: ką palaidojom? Rijera nusišaipė patenkintas ir išrėžė: šiurpu, ar ne, pamatyti nupjautą galvą? Ir vėl paklausė: ar ją irgi palaidojot, ką? Nieko nesupratau ir dėl visa ko nubėgau prie vaikų, kurie saulėkaitoje mainėsi paveikslėliais, ir nuo to laiko ėmiau vengti Rijeros.

Niekad nemokėjau elgtis kaip kiti vaikai. Todėl, kad buvau kitoks. Visa bėda, pasak Pužolio, labai didelė ir nepataisoma, kad man patiko mokytis: man patiko istorija, lotynų ir prancūzų kalbos, patiko eiti į muzikos mokyklą, kur ponia Trulіols mokė mane groti, čirpinau gamas vaizduodamasis, kad stoviu scenoje prieš pilnutėlę salę, ir tuomet sekdavosi truputį geriau. Nes svarbiausia – tai skambėjimas. Pirštai – niekis, jie juda patys savaime, jei dirbi valandų valandas. O kartais improvizuodavau. Man patik-

davo visa tai, patikdavo imti į rankas „Espasa“ enciklopediją* ir klajoti po straipsnius. Paskui mokykloje, kai ponas Badija ko nors klausdavo, Pužolis rodydavo į mane pirštu ir sakydavo, kad esu klasės draugų įgaliotas jų vardu atsakyti į visus klausimus. Ir man būdavo gėda atsakinėti, jausdavausi nei šiaip, nei taip, nelyginant dresuota beždžionė narve. Jie elgėsi su manimi panašiai kaip tėtis. Tas gyvatė Estebanas, sėdintis suole už manęs, kiekvienąsyk, kai teisingai atsakydavau į mokytojo klausimus, pravardžiuodavo mane panele, kol vieną dieną tyčia pasakiau ponui Badijai, kad ne, neprisimenu, kam lygi skaičiaus šimtas keturiasdešimt keturi kvadratinė šaknis, ir, išbėgęs į tualetą, ėmiau vemti į kriauklę, o Estebanas, įėjęs iš paskos, pamatė mane vemiant ir pasityčiojo: pats matai, kad esi panelė. Po tėčio mirties pastebėjau, kad jie ėmė kitaip į mane žiūrėti, na, lyg būčiau paaugęs jų akyse. Šiaip ar taip, man rodos, pavydėjau tiems vaikams, kurie nenorėjo mokytis ir kartais susikirsdavo. Muzikos mokykloje buvo kitaip, ten išsyk imdavai smuiką į rankas stengdamasis išgauti kuo geresnį skambesį, ne, ne, tau meška ant ausies užmynė, štai klausykis. Ir ponia Truliols imdavo mano smuiką ir išgaudavo tokį nuostabų skambesį, kad tiesiog įsimylėdavau ją, nors buvo sena ir sudžiūvusi kaip šiekštas. Skambėjimas būdavo tarytum aksominis, kvepėdavo kaip gėlė, dievaižin kokia, bet ligi šiol prisimenu tą kvapą.

– Man niekada nepavyks išgauti tokio skambesio. Nors vibrato jau sekasi.

– Viskas savo laiku.

– Taip, bet aš niekados...

– Niekados nesakyk niekados, Ardevoli.

Šis muzikinis ir intelektinis patarimas, nors ir prastai išreikštas, vis dėlto buvo geriausias iš visų, kokių per savo gyvenimą esu gavęs ir Barselonoje, ir Vokietijoje. Po kelių mėnesių skambesys pastebimai pagerėjo. Dar niekuo nekvepėjo, bet jau priminė aksomą. Dabar prisimenu, kad po laidotuvių kurį laiką niekur

* „Espasa“ – Barselonoje 1860 m. įkurta leidykla, kurios specializacija – enciklopedijos, žodynai, vadovėliai, žinynai.

nėjau, nei į mokyklą, nei į muzikos pamokas. Iš pradžių keletą dienų praleidau Tonėje pas gimines. O grįžęs bandžiau suvokti, kas atsitiko.

Sausio septintą daktaras Feliksas Ardevolis išsiruošė susitikti su mieste trumpai viešinčiu kolega iš Portugalijos.

– Kur?

Daktaras Ardevolis perspėjo Adrianą, kad grįžęs patikrinsiąs, ar kambarys sutvarkytas, nes rytoj baigiasi atostogos, ir dirstelėjo į žmoną.

– Ką sakei? – dėdamasis skrybėlę, paklausė rūsčiu mokytojo tonu, nors mokytojas nebuvo.

Ji nurijo seiles kaip mokinė, nors mokinė nebuvo. Bet pakartojo:

– Kur susitinki su Pinjeiru?

Mažylė Lola, tą akimirką įeidama į valgomąjį, pajuto įtampą ir iškart pasuko atgal į virtuvę. Feliksas Ardevolis palaukė tris ar keturias, jos manymu, ją žeminančias sekundes, taip prailgusias, kad spėjau pažvelgti į tėtį, paskui į mamą ir suvokti, kad atsitiko kažkas negera.

– O kam tau reikia žinoti?

– Gerai jau, gerai... Aš nieko neklausiau.

Mama išėjo iš valgomojo, nepabučiavusi kaip paprastai tėčio. Dar nepasiekusi poniai Anželetai pavaldžios teritorijos, išgirdo už nugaros: turime susitikti „Ateneume“ – ir pabrėžtinai – jeigu tu neprieštarauji. Ir, lyg keršydamas, lyg bausdamas už neįprastą smalsumą:

– Nežinau, kada grįšiu.

Trumpai užsuko į savo kabinetą. Išgirdome, kaip atsidarė durys, paskui truputį stipresnis nei paprastai trinktelėjimas paskelbė, kad tėtis išėjo. Stojo tyla. Adrianas išsigando, nes tėtis paėmė, Dieve mano, tėtis paėmė smuiką. Dėklą, o jame mokomąjį smuiką. Lyg žengdamas karo taku, Adrianas palaukė palankios progos, įslinko į kabinetą kaip vagis, į tavo namus aš įžengiu, Viešpa-

tie*, melsdamas nesamą Dievą, kad mamai nedingtelėtų mintis įeiti tuo metu, pusbalsiu sukuždėjau: šeši vienas penki keturi du aštuoni, ir atidariau seifą: mano smuiko ten nebuvo. Tegu mane skradžiai! Viską sutvarkiau, kaip buvo, paskui užsidariau savo kambaryje laukdamas grįžtant tėčio, kuris įsiverš įsiutęs klykdamas: kas čia norėjo mane apmulkinti? Kas lindo į seifą, ką? Na? Tu, Lola?

– Bet aš...

– Karme?

– Feliksai, dėl Dievo meilės!

Tuomet pažvelgs į mane ir paklaus: Adrianai? Ir kaip paprastai imsiu nevykusiai meluoti, ir tėtis viską supras. Stovėdamas už dviejų žingsnių, pratrūks klykti taip, kad bus girdėti Bruko gatvėje: eik šen, o kadangi nekrustelėsiu iš vietos, dar garsiau suriks: kam sakoma, eik šen! Ir vargšelis Adrianas nuleis galvą kaip nekaltas avinėlis, ir klius jam į kailį, oi, kaip klius. Bet vietoj to – telefono skambutis, o vėliau į kambarį atėjo mama vapėdama: tėtis... Klausyk... Sūneli... Tėtis... O jis: ką? Kas jam atsitiko? Ir ji: iškeliavo į dangų. O jis atkirto: kad jokio dangaus nėra.

– Tėtis mirė.

Iš pradžių pajuto palengvėjimą: tėtis mirė, vadinasi, išvengsiu pylos. O paskui dingtelėjo į galvą, kad nuodėmė taip galvoti. Ir nors dangaus nėra, turėčiau jaustis niekingu nusidėjėliu, nes buvau tikras, kad aš kaltas dėl tėčio mirties.

Ponia Karmė Bosk, Ardevolio žmona, turėjo oficialiai atpažinti vyrą, skaudi ir nemaloni pareiga atpažinti kūną be galvos, Felikso kūną: įgimta dėmė... taip, šita dėmė. Taip, ir du apgamai. Jis, atšalęs lavonas, kuris jau negalėjo nieko aprėkti, bet tai buvo jis, be jokios abejonės, taip, mano vyras, ponas Feliksas Ardevolis i Giteresas, taip.

– Su kuo jis turėjo susitikti?

---

* Psalmynas, 66 psalmė, 13 eilutė.

– Su Pinjeiru. Iš Koimbros. Koimbros universiteto profesoriumi, taip. Orasijum Pinjeiru.

– O jūs, ponia, jį pažįstate?

– Esu mačiusi kelis kartus. Kai atvažiuoja į Barseloną, visada apsistoja „Kolumbo“ viešbutyje.

Komisaras Plasensija davė ženklą ūsuotam vyriškiui, ir šis tyliai išėjo. Tuomet pažvelgė į tą moterį, taip neseniai tapusią našle, kad ji nespėjo net apsivilkti gedulo drabužio, nes prieš pusvalandį pas ją atėjo du vyrai ir pasakė: prašom važiuoti su mumis, o ji: kas atsitiko, ir jie: atleiskite, ponia, bet mes neįgalioti apie tai kalbėti, tuomet ji apsivilko elegantišką raudoną apsiaustą, perspėjo Mažylę Lolą, kad nepamirštų vaikui duoti pavakarių, netrukus grįšiu, ir dabar sėdėjo su raudonu apsiaustu, neveizdžiomis akimis žvelgdama į įskilusį komisaro rašomąjį stalą ir kartodama mintyse: negali būti. Ir skausmingu balsu maldaudama: gal paaiškinsite galų gale, kas atsitiko?

– Jokio pėdsako, pone komisare, – pranešė vyriškis siaurais ūseliais.

Nei „Ateneume“, nei „Kolumbo“ viešbutyje, nei kur kitur Barselonoje profesoriaus Pinjeiro – jokio pėdsako. O kai jie paskambino į Koimbrą, ragelyje išgirdo išsigandusį daktaro Orasijo da Košta Pinjeiro balsą – jis vos sugebėjo išveblenti: ne-ne-ne-negali būti, ka-kad... ar daktaras Ardevolis, juk... ar... Ak, kaip baisu. Taip, ar ponas... ar... Gal kokia klaida? Be galvos? O iš kur žinote, kad... Betgi ne... Negali būti...

– Tėtis... Sūneli, tėtis iškeliavo į dangų.

Tuomet suvokiau, kad aš kaltas dėl jo mirties. Taip, bet niekam negalėjau prisipažinti. Tolydžio apsipildamos ašaromis, Mažylė Lola, mama ir ponia Anželeta ieškojo įkapių, o aš tuo metu jaučiausi kaip niekšas, bailys ir žmogžudys. Ir dar nežinia kas, bet dabar nebeprisimenu.

Kitą dieną po laidotuvių mama staiga sustingo, nustojo nervingai trintis rankas ir paprašė Mažylę Lolą: duokš komisaro Plasensijos vizitinę kortelę. Ir Adrianas išgirdo ją telefonu sakant: namuose turime labai vertingą smuiką. Atvažiavo komisaras, ir mama pakvietė pagalbon poną Berengerį.

– Ar kas nors žino seifo kodą?

Komisaras atsigręžęs pažvelgė į mamą, į poną Berengerį, į Mažylę Lolą ir mane, nes aš irgi stebėjau, kas vyksta, stovėdamas prie kabineto durų.

Ponas Berengeris paklausė mamos ir mano gimimo datos, paskui kelias minutes rinko įvairius kodo variantus.

– Nieko neišeina, – pasakė nusiminęs. Stovėdamas koridoriuje, vos tvardžiausi nepasakęs šeši vienas penki keturi du aštuoni, bet negalėjau sakyti, kad manęs neįtartų prikišus nagus prie žmogžudystės. Bet aš buvau ne įtariamasis. Buvau kaltinamasis. Tad stovėjau prikandęs liežuvį, nors ir buvo sunku tylėti. Komisaras paskambino telefonu, ir netrukus išvydome storulį: jis šnopavo apsipylęs prakaitu, nes buvo sunku dirbti pritūpus; šiaip ar taip, jis darbavosi labai atsargiai – su stetoskopu ir visiškoje tyloje, įminė kodo paslaptį ir vogčiomis užsirašė popieriaus lapelyje. Paskui iškilmingai atidarė seifą ir vargais negalais atsitiesė, užleisdamas vietą kitiems. Viduje, pašaipiai žvelgdamas į mane, gulėjo Storionis, atvirai, be dėklo. Tuomet atėjo pono Berengerio eilė, jis užsimovė pirštines, paėmė instrumentą, įdėmiai apžiūrėjo, šviečiant stalinei lempai, atlošė galvą, kilstelėjo dešinį antakį ir oriai pareiškė mamai, komisarui, storuliui, nuo kaktos braukiančiam prakaitą, šerifui Karsonui, arapahų didžiajam vadui Juodajam Ereliui ir man, stovinčiam prie durų:

– Galiu jums garantuoti, kad tai Lorenco Storionio darbo smuikas, vadinamas Vialiu. Tuo nė kiek neabejoju.

– Be dėklo? Ar visada laikė jį be dėklo? – paklausė tabaku dvokiantis komisaras.

– Man rodos, ne, – mama. – Man rodos, į seifą visada dėdavo su dėklu.

– O kodėl paėmė dėklą, atvožė, smuiką padėjo į seifą ir jį uždarė, paprašė sūnų mokomojo smuiko ir įdėjo į dėklą vietoj gerojo? Kodėl?

Jis apsižvalgė. Įsmeigė akis į mane: aš stovėjau prie durų stengdamasis nedrebėti iš baimės. Nuslėpti *le tremblement de la panique**. Žiūrėjo į mane keletą sekundžių lyg įminęs mįslę. Jau įsivaizdavau, kad turėsiu kalbėti prancūziškai visą savo sukknistą gyvenimą.

Nežinau, kas atsitiko, nežinau, ko norėjo tėtis. Nežinau, kodėl jis atsidūrė Arabasados greitkelyje, jeigu ėjo į „Ateneumą". Tik žinau, kad aš pastūmėjau jį į mirtį, ir šiandien, po penkiasdešimties metų, taip tebemanau.

---

* Baimės drebulį. (*Pranc.*)

11

Vieną dieną mama atsipeikėjo ir vėl ėmė žiūrėti į pasaulį savo akimis. Per vakarienę, kai trise su Mažyle Lola sėdėjome prie stalo, pastebėjau, kad dirstelėjo į mane, lyg norėdama ką pasakyti, ir mane nukrėtė šiurpas pagalvojus, kad išgirsiu: žinau viską, žinau, kad tu kaltas dėl tėčio mirties, pranešiu policijai, galvažudy tu, o aš: bet, mama, aš netyčia, aš ne... ir Mažylė Lola bando mus sutaikinti, toks jos vaidmuo – visus guosti taupiais judesiais ir žodžiais, nes namuose neįprasta daug kalbėti; Mažyle Lola, jeigu tu būtum buvusi su manimi visą gyvenimą...

Mama nenuleido nuo manęs akių, ir aš nežinojau, ką daryti. Man rodos, po tėčio mirties ji ėmė manęs neapkęsti. Anksčiau irgi ne per daug mylėjo. Keista, kodėl mūsų namuose dvelkia toks šaltukas vieno kitam? Šiandien manau, kad visa tai nulėmė tėčio primestas gyvenimo būdas. Tąsyk per vakarienę, tikriausiai birželį ar gegužę, mama pažvelgė į mane, netardama nė žodžio. Nežinia, kas blogiau: ar mama, niekada nežiūrinti į tave, ar mama, kaltinanti tave. Tą akimirką sviedė man savo baisiausią kaltinimą:

– Kaip sekasi griežti smuiku?

Tiesą pasakius, nesumečiau, ką jai sakyti, bet dėl visa ko išprakaitavau.

– Gerai. Kaip paprastai.

– Puiku. – Kiaurai pervėrė mane žvilgsniu. – Ar esi patenkintas panele Truliols?

– Taip. Labai.

– O naujuoju smuiku?

– Na...

– Ką reiškia tas na? Taip ar ne?

– Uhū.

– Uhū ar aha?

– Aha.

Tyla. Nuleidau akis, o Mažylė Lola pasinaudojo proga – išnešė virtuvėn tuščią dubenį nuo pupelių, dėdamasi, kad ten turi daug darbo, bailė.

– Adrianai!

Pažvelgiau į ją aukojamo avinėlio žvilgsniu. Ji pažiūrėjo į mane tokiomis pat akimis kaip anksčiau ir pagaliau paklausė: ar gerai jautiesi?

– Uhū.

– Tau liūdna?

– Uhū.

Dabar mane pribaigs, pirštu durdama į juodą sąžinę.

– Pastaruoju metu visai tavimi nebesirūpinu.

– Nieko baisaus.

– Ne, ne, baisu.

Mažylė Lola grįžo, nešina lėkšte su kepta žuvimi, mano nemėgstamiausiu patiekalu, o mama pamačiusi šyptelėjo: gardumėlis, skumbrė.

Tuo kaltinimu pokalbis ir baigėsi. Tuomet suvalgiau visą žuvį, įdėtą man į lėkštę, vėliau kaip paprastai išgėriau stiklinę pieno ir, jau eidamas gulti, pastebėjau, kad mama kažko ieško tėčio kabinete; po jo mirties, regis, užsuko ten pirmą kartą. Neištvėriau nepasekęs, nes naudojausi kiekviena dingstimi, kad tik galėčiau ką nors pasekti. Dėl visa ko pasiėmiau Karsoną. Mama tupėjo prie seifo – kažko jame ieškojo. Dabar ji žinojo kodą. Vialis buvo atremtas į išorinę seifo sieną. Ji traukė popierius ir, atsainiai permetusi akimis, kruopščiai dėliojo juos ant grindų.

– Ko ieškai?

– Dokumentų. Parduotuvės. Ir iš Tonos.

– Padėsiu, jei nori.

– Nereikia, pati nežinau, ko ieškau.

Labai apsidžiaugiau, nes mudu su mama pagaliau užmezgėme pokalbį, trumpą, bet vis dėlto pokalbį. Ir man smilktelėjo nedora

mintis: kaip gera, kad tėvas miręs, nes dabar mudu galime pasikalbėti. Giniau šalin tą mintį, bet ji nėjo iš galvos. Tačiau, tiesą pasakius, nuo tos dienos mamai ėmė spindėti akys.

Paskui ištraukė tris ar keturias dėžutes ir padėjo jas ant stalo. Priėjau arčiau. Ji atvožė vieną: viduje gulėjo auksinis parkeris su auksine plunksna.

– Gražus, – susižavėjau.

Mama užvožė dėžutę.

– Auksinis?

– Nežinau. Turbūt.

– Niekada nesu matęs.

– Ir aš.

Ir prikando liežuvį. Padėjo atgal dėžutę su auksine plunksna, kurios niekada nebuvo mačiusi, ir atvožė kitą, mažesnę, žalią. Virpančiais pirštais praskleidė rausvą vatą.

Ilgainiui supratau, kad mamai gyvenimas buvo toli gražu ne saldus. Kad nelabai vykusiai ji ištekėjo už tėčio, nors, sveikindamasis su ja, jis visada taip elegantiškai nukeldavo skrybėlę, klausdavo: kaip sekasi, gražuolėle. Kad tikriausiai būtų buvusi laimingesnė su kokiu nors kitu vyru, kuris kartais pripažintų jos teisybę arba apsiriktų, arba be niekur nieko nusijuoktų. Namuose visi gyvename slegiami tėčio primesto šiek tiek apmaudaus nepermaldaujamo santūrumo. Ir nors vaikystėje man, be galo akylam, niekas neprasprūsdavo pro akis, vis dėlto turiu prisipažinti, kad girdėjau skambant varpus, tik nežinojau, kurioje bažnyčioje. Tad, trokšdamas gražiai apvainikuoti tą įsimintiną vakarą, kai jau man atrodė, kad susigrąžinau mamą, paprašiau: mama, ar galėčiau mokytis griežti Vialiu? Mama sustingo. Valandėlę žiūrėjo įsmeigusi akis į sieną, ir pamaniau: baigta, vėl bus kaip anksčiau, niekada nebepažvelgs į mane. Bet ji nedrąsiai šyptelėjo ir atsakė: palauk, man reikia pagalvoti. Man rodos, tuomet suvokiau, kad gal viskas pasikeis į gera. Kas be ko, pasikeitė, bet ne taip, kaip būčiau norėjęs.

Šiaip ar taip, jei būtų atsitikę kitaip, niekada nebūčiau su tavimi susitikęs.

Ar esi pastebėjusi, kad mūsų gyvenimas – tai nenuspėjamas atsitiktinumas? Iš milijono tėvo spermatozoidų tik vienas apvaisina reikiamą kiaušinėlį. Kad gimei tu, kad gimiau aš, tai tiesiog grynas atsitiktinumas. Galėjome ateiti į pasaulį kaip milijonas įvairiausių žmonių, kitokių nei tu ar aš. Kad mudviem patinka Bramsas – irgi atsitiktinumas. Kad tavo giminėje tiek daug mirė ir tiek mažai liko gyvų – taip pat atsitiktinumas. Jei viename iš milijono galimų likimo vingių mūsų genų, o vėliau ir mūsų gyvenimo istorija būtų pasukusi kita kryptimi, nebūtų prireikę rašyti šių žodžių, kuriuos skaitys nežinia kas. O siaube!

Nuo to vakaro mūsų gyvenimas ėmė keistis. Mama valandų valandas leido kabinete, lyg tapusi tėvu, tik be didinamojo stiklo, sklaidė ir skaitė seife sukrautus dokumentus, surinkusi išslaptintą kodą šeši vienas penki keturi du aštuoni. Ji taip bodėjosi tėčio gyvenimo būdu, kad net nesiteikė pakeisti kodo – nežinia kodėl už tai buvau jai dėkingas. Ištisas valandas tvarkė tuos popierius arba kalbėjosi su nepažįstamais ponais, kurie tai nusiimdavo akinius, tai vėl užsidėdavo, nelygu, ar skaito dokumentus, ar žiūri į mamą, visi kalbėdavosi pakuždomis, visi būdavo tokie rimti, kad nei aš, nei Karsonas, nei netgi nekalbusis Juodasis Erelis nelabai supratome, kas vyksta. Po kelias savaites pakuždomis trukusių pokalbių, į ausį šnabždamų patarimų, antakių kilnojimo ir trumpų, griežtų pastabų mama sukrovė viską į seifą, užrakino – šeši vienas penki keturi du aštuoni, o kelis popierius įsidėjo į tamsų aplankalą. Ir tuomet pakeitė seifo kodą. Paskui apsivilko juodą suknelę, juodą apsiaustą, giliai atsiduso ir netikėtai pasirodė parduotuvėje, kur apstulbusi Sesilija pasisveikino: laba diena, ponia Ardevol. Ji nudrožė tiesiai į pono Ardevolio kabinetą, įėjo nepasibeldusi ir švelniai nuspaudė telefono šakutę, nutraukdama priblokšto pono Berengerio pokalbį.

– Kas per velniava...

Ponia Ardevol nusišypsojo ir klestelėjo priešais poną Berengerį, kuris baisiai suirzęs sėdėjo pilkame Felikso krėsle. Ir padėjo ant stalo tamsųjį aplankalą.

– Laba diena, pone Berengeri.

– Aš kaip tik kalbėjau su Frankfurtu, – jis pliaukštelėjo delnu į stalą. – Po velnių, tik vargais negalais sugebėjau su juo susisiekti!

– O aš to nepageidauju. Mums reikia pasikalbėti.

Ir juodu pasikalbėjo apie viską. Pasirodo, mama išmanė kur kas daugiau, nei buvo galima spėti. Maždaug pusė visų prekių parduotuvėje priklauso man.

– Jums?

– Asmeniškai. Mano tėvo daktaro Adriano Bosko palikimas.

– Nieko apie tai nežinau.

– Ir aš sužinojau tik prieš kelias dienas. Mano vyras labai kruopščiai tvarkė šiuos reikalus. Štai patvirtinantys dokumentai.

– O jeigu visa tai parduota?

– Man turi būti atlyginta.

– Na, čia tokia prekyba, kad...

– Apie tai ir norėjau su jumis pasikalbėti. Nuo šios dienos visus parduotuvės reikalus tvarkysiu aš.

Ponas Berengeris išsižiojo. Ji liūdnai nusišypsojo ir pareikalavo buhalterinės apskaitos knygų. Beregint.

Praslinko kelios sekundės, kol ponas Berengeris suvokė, ko reikalaujama. Tuomet atsistojo ir nuėjo ten, kur viešpatavo Sesilija, trumpai, aiškiai ir pamokomai pasišnekėjo, o kai grįžo, nešinas šūsnimi apskaitos knygų, ponia Ardevol, jau atsisėdusi į pilką Felikso krėslą, ženklu paprašė jį įeiti.

Mama grįžo namo drebėdama ir, vos uždariusi duris, nusivilko apsiaustą, bet, pristigusi jėgų jį pakabinti, metė prieškambaryje ant suoliuko ir nuėjo tiesiai į savo kambarį. Išgirdęs ją verkiant, pagalvojau, kad geriau nesikišti į jos reikalus, apie kuriuos beveik

nieko neišmanau. Paskui virtuvėje ilgokai kalbėjosi su Mažyle Lola, mačiau, kaip Mažylė Lola lyg drąsindama ima jai už rankos. Tik po keliolikos metų sugebėjau iš atskirų dalelių sudėlioti tą vaizdą, kurį tebematau kaip Hoperio* paveikslą. Visa mano vaikystė, persmelkta vienatvės, įamžinta atmintyje kaip skaidrės su Hoperio paveikslais. Įsivaizduoju save kaip vieną tų figūrų, sėdinčią ant nuklotos lovos su knyga, numesta ant tuščios kėdės, arba žiūrinčią pro langą, arba prie tuščio stalo spoksančią į plyną sieną. Nes namuose visi reikalai buvo atliekami pakuždomis, o skardžiausias garsas, išskyrus mano portamento pratimus, buvo kulniukų kaukšėjimas, mamai ruošiantis išeiti į miestą. Hoperis aiškino, kad piešia tai, ko nemoka išreikšti žodžiais, o aš rašau šiuos žodžius, nes, nors ir regiu vaizdus, nemoku jų nupiešti. Viską regiu jo akimis – pro langą arba pro praviras duris. Ir pagaliau suprantu tai, ko tuomet negalėjau suvokti. O tai, ko nežinau, prasimanau, ir tai irgi tiesa. Neabejoju, kad mane suprasi ir atleisi.

Po dviejų dienų ponas Berengeris turėjo su visu labu persikelti į savo kambarėlį šalia japoniškų durklų, o Sesilija piktdžiugiškai dėjosi nepastebinti tokių menkniekių. Dabar su Frankfurtu kalbėdavosi mama, ir tie pokyčiai šachmatų lentoje, man regis, matas bokštu ir karaliene, paskatino poną Berengerį griebtis didesnio kalibro ginklų tam staigiam ir netikėtam puolimui atremti. Prabilo sunkioji artilerija: Paljos gatvės antikvariate susirėmė dvi galybės ir prasidėjo karas, kuriame pateisinamos bet kokios priemonės.

Mama visada atrodė kankinė, nuolanki ir nedrąsi moteris, prieš nieką, išskyrus mane, nedrįsusi kelti balso. Tačiau po tėvo mirties pasikeitė ir tapo puikia vadybininke, tokia negailestinga ir ryžtinga, kad man tiesiog galvoje netilpo. Parduotuvė pakeitė profilį, pasirinkusi prekiauti vertingais, ne senesniais kaip vieno šimtmečio daiktais, veikiai padidino apyvartą, ir ponui Berengeriui teko nuryti karčią piliulę ir savo priešei dėkoti už neprašomą

* Edward Hopper (1882–1967) – amerikiečių dailininkas realistas.

atlyginimo pakėlimą, palydėtą grėsmingu perspėjimu: netrukus mums reikės rimtai pasikalbėti. Kai mama atsiraitė rankoves ir atsidususi atsigręžė į mane, aiškiai supratau, kad man ateina sunkūs laikai.

Tuo metu nieko neišmaniau apie slaptus mamos žygius. Sužinojau daug vėliau, nes, stengdamiesi išvengti susidūrimo akis į akį, namuose mintis reikšdavome raštu ir aptardavome reikalus tik tada, kai nebūdavo kitos išeities. Tik daug vėliau sužinojau, kad mama elgėsi kaip šiuolaikinė Magdalena Žiralt*. Tiesa, jai neteko reikalauti vyro galvos – atgavo ją, kai tik ji atsirado. Ji reikalavo žudiko galvos. Kiekvieną trečiadienį, metusi į šalį visus reikalus namuose ir parduotuvėje, apsivilkdavo gedulo drabužiu ir važiuodavo į Liurijos gatvę, į policijos komisariatą, tiriantį vyro nužudymo bylą, ir teiraudavosi komisaro Plasensijos, šis kviesdavosi ją į tabaku prasmirdusį kabinetą, ir ji reikalaudavo teisingumo savo vyrui, niekada jos nemylėjusiam. Mandagiai pasisveikinusi su komisaru, visada klausdavo Ardevolio mirties tyrimo naujienų, ir komisaras, nesiūlydamas jai atsisėsti, visada oficialiai atsakydavo: ne, ponia. Juk susitarėme, kad duosime jums žinią, kai tik turėsime naujienų.

– Vargu ar įmanoma nupjauti žmogui galvą, nepaliekant jokių pėdsakų.

– Kaltinate mus nekompetencija?

– Ketinu kreiptis į aukštesnę instanciją.

– Grasinate?

– Iki pasimatymo, pone komisare.

– Iki pasimatymo, ponia. Turėkite galvoje, kad, kai tik turėsime naujienų, duosime jums žinią.

---

* Magdalena Giralt – katalonų generolo Josepo Moragues i Maso (1669–1715), Ispanijos įpėdinystės karo didvyrio, žmona; atsisakęs paklusti Ispanijos centrinei valdžiai, buvo suimtas, pakartas ir ketvirčiuotas, jo nukirsta galva buvo pakabinta narve.

Juodoji našlė išeidavo iš kabineto, ir komisaras išliedavo apmaudą, nervingai trankydamas viršutinį rašomojo stalo stalčių, tuomet įeidavo nepasibeldęs inspektorius Okanja ir klausdavo: ką, vėl lenda į akis toji įkyruolė, bet komisaras nesiteikdavo atsakyti, nors kartais abu leipdavo juokais iš tos elegantiškos damos, kalbančios ispaniškai tokia keista tartimi. Ir tai kartodavosi kiekvieną trečiadienį, kiekvieną trečiadienį, kiekvieną trečiadienį. Kiekvieną trečiadienį, tuo metu, kai kaudilijas skirdavo audienciją Prado rūmuose. Tuomet, kai Pijus XII skirdavo audienciją Vatikane, komisaras Plasensija skirdavo audienciją juodajai našlei, leisdavo jai išsikalbėti, o kai ji išeidavo, įsiutęs imdavo trankyti viršutinį rašomojo stalo stalčių.

Nusibodus vaikščioti pas komisarą, ponia Ardevol pasisamdė geriausią pasaulyje seklį, kaip buvo rašoma skelbime, iškabintame tokiame ankštame laukiamajame, kad galėjo sukelti klaustrofobiją. Geriausias pasaulyje seklys pareikalavo sumokėti už mėnesį į priekį, vieną mėnesį palaukti ir vieną mėnesį nesilankyti pas komisarą. Ponia Ardevol susimokėjo, ėmė kantriai laukti ir mėnesį nesilankė pas komisarą. Po mėnesio ilgokai palaukė baugiame laukiamajame, kol pagaliau ją priėmė geriausias pasaulyje seklys.

– Prašom sėstis, ponia Ardevol.

Geriausias pasaulyje seklys nepasikėlė nuo kėdės, tik bent jau palaukė, kol klientė patogiai įsitaisys krėsle. Juodu skyrė rašomasis stalas.

– Kas nauja? – pasidomėjo ji.

Užuot atsakęs, geriausias pasaulyje seklys valandėlę beldė pirštais į stalą, ko gero, tuo pačiu ritmu, kokiu plaukė jo mintys, o gal ir kitokiu, nes geriausių pasaulyje seklių mintys nenuspėjamos.

– Na... kas gi nauja? – nekantraudama paklausė mama.

Tačiau seklys valandėlę nesiliovė grėsmingai bilsnojęs pirštais. Ji krenkštelėjo ir, lyg kalbėdamasi su ponu Berengeriu, paklausė gaižiu balsu: tai ko gi mane kvietėte, pone Ramisai?

Ramisas. Geriausias pasaulyje seklys buvo vardu Ramisas. Ligi šiol negaliu pamiršti jo pavardės. Ligi šiol, kai tau visa tai

pasakoju. Pažvelgęs į klientę, seklys Ramisas pareiškė: atsisakau jūsų bylos.

– Ką?

– Ką girdėjote. Atsisakau jūsų bylos.

– Bet vos prieš kelias dienas sutikote!

– Prieš mėnesį, ponia.

– Nesutinku. Aš užmokėjau ir turiu teisę...

– Pažvelkite į sutartį, – griežtai nutraukė jis, – pamatysite, kad dvyliktas straipsnis abiem pusėms numato galimybę ją nutraukti.

– O kokia priežastis?

– Esu labai užsiėmęs.

Kabinete stojo tyla. Tyla visame biure. Netarškėjo nė viena rašomoji mašinėlė.

– Netikiu.

– Atsiprašau?

– Nemeluokite. Kodėl atsisakote tyrimo?

Geriausias pasaulyje seklys atsistojo, iš po odinio aplanko ištraukė voką ir padėjo priešais mamą.

– Grąžinu jums honorarą.

Ponia Ardevol pašoko ant kojų, su panieka pažvelgė į voką ir, jo nepalietusi, išėjo kaukšėdama kulniukais. Stipriai trenkusi durimis, džiaugdamasi išgirdo užpakaly, kaip dūžta į druzgus iš jų išlėkęs stiklas.

Apie visa tai ir apie kitus dalykus, kurių dabar nebeprisimenu, sužinojau daug vėliau. O gerai pamenu, kad tuomet jau mokėjau skaityti sudėtingus vokiškus ir angliškus tekstus; visi stebėjosi mano gebėjimu lengvai mokytis kalbų. Apskritai man pačiam tas gebėjimas atrodė savaime suprantamas, bet buvo aišku, kad, palyginti su kitais, turiu Dievo dovaną. Su prancūzų kalba – jokios bėdos, itališkai skaityti išmokau pats, tik kirčiavau kaip pakliūva. Be to, lotyniškai skaičiau *De bello Gallico**, na, žinoma, dar mokėjau katalonų ir ispanų kalbas. Ketinau mokytis rusų arba

* Gajus Julijus Cezaris, „Užrašai apie Galų karą“. (*Lot.*)

aramėjų, bet tuomet įsikišo mama ir pareiškė: gana. Užtenka tų kalbų, kurias moku, nes gyvenime turiu ko nors imtis, ne vien kalti kalbas kaip papūga.

– Mama, bet papūgos...

– Žinau, ką sakau. Ir tu supranti, ką turiu galvoje.

– Nesuprantu.

– Pasistenk!

Pasistengiau. Baisiausia buvo tai, kad ji troško mano gyvenimą pakreipti kita vaga. Ištrinti visus tėvo pėdsakus mano ugdymo kelyje. Todėl išėmė Storionį iš seifo, kurį atidarydavo surinkusi tik jai vienai žinomą slaptą kodą – septyni du aštuoni nulis šeši penki, ir, paduodama man, pranešė: kitą mėnesį, užuot ėjęs į muzikos mokyklą ir lankęs ponios Truliols pamokas, pradėsi mokytis pas poną Žuaną Manleu.

– Ką?

– Ką girdėjai.

– Kas jis toks, tas Žuanas Manleu?

– Visų geriausias. Pradėsi virtuozo karjerą.

– Aš nenoriu būti vir...

– Tu pats nežinai, ko nori.

Mama klydo, žinojau, kad noriu būti... Na, tiesą pasakius, manęs anaiptol netenkino tėčio programa, manęs toli gražu neviliojo perspektyva visą mielą dieną mokytis to, kas parašyta pasaulyje, nuosekliai sekti kultūros poslinkius, galvoti apie kultūrą. Ne, toli gražu neviliojo, bet man patiko skaityti ir man patiko mokytis vis naujų kalbų, ir... Ką gi, gerai. Nežinojau, ko noriu. Bet žinojau, ko nenoriu.

– Aš nenoriu būti virtuozas.

– Maestro Manleu sako, kad turi duomenų.

– Iš kur jis žino? Gal jis aiškiaregys?

– Kelis kartus girdėjo, kaip groji.

Pasirodo, viskas buvo kruopščiai apgalvota, kad maestro Manleu sutiktų mane mokyti. Mama buvo jį pakvietusi arbatos, man griežiant smuiku, ir juodu slapta ilgai klausėsi, beveik nepersi-

tardami nė žodžiu. Maestro Manleu beregint suprato, kad gali užsiprašyti kiek tinkamas, taip ir padarė. Mama nesiderėdama sutiko. Viskas įvyko taip greitai, kad jai neatėjo į galvą atsiklausti Adriano nuomonės.

– O ką pasakysiu poniai Truliols?

– Panelė Truliols jau viską žino.

– Tikrai? O ką ji sakė?

– Kad esi nešlifuotas deimantas.

– Nenoriu. Nežinau. Nenoriu kankintis. Ne. Tikrai, tvirtai sakau, ne ir dar kartą ne. – Tai buvo vienas iš tų retų atvejų, kai išdrįsau pakelti balsą. – Girdi, mama? Ne!

Kitą mėnesį pradėjau mokytis pas maestro Manleu.

– Būsi garsus smuikininkas, ir baigta, – pareiškė mama, kai ją įtikinau, kad Storionį dėl viso pikto reikia palikti namie, o po miestą nešiotis naują Paramono smuiką. Adrianas Ardevolis nuolankiai pradėjo naują ugdymo programą. Kartais pasvajodamas pabėgti iš namų.

12

Po tėčio mirties praėjo daug dienų, kol pagaliau grįžau į mokyklą. Per tą laiką net praleidau kelias savaites atostogų Tonoje su pussesere ir pusbroliais, kurie laikėsi neįprastai tyliai ir keistai į mane šnairavo, kai tarėsi, kad į juos nežiūriu. Vienu tarpu užklupau Ševį ir Kiką gyvai aptariančius žmogžudystes nukertant galvą: jie kalbėjosi pusbalsiu, bet su tokiu įkarščiu, kad buvo girdėti visuose namuose. O per pusryčius Roza pakišdavo man didžiausią sumuštinį, kol jo nespėjo pagrobti jos broliai. Teta Leo tolydžio glostydavo man galvą, ir man dingtelėjo mintis, kodėl negalėčiau visą laiką gyventi Tonoje pas tetą, ir gyvenimas būtų amžina vasara toli nuo Barselonos, toje stebuklingoje vietoje, kur galima nesiplauti kojų ir niekas dėl to nekvaršina tau galvos. O dėdė Sintas, kuris grįždavo namo iš laukų apdulkėjęs arba apsitaškęs purvu ar mėšlu, tik nudelbdavo akis, nes, kaip žinoma, vyrams nedera verkti, bet buvo aišku, kad jį labai paveikė brolio mirtis. Tiek pati mirtis, tiek jos neįprastos aplinkybės.

Grįžau namo, kai jau buvo galutinai aptartas garsingojo Žuano Manleu vaidmuo mano gyvenime, ir vėl pradėjau lankyti mokyklą kaip našlaitis, netekęs tėvo. Lydėdamas mane į klasę, brolis Klimentas skaudžiai suspaudė man sprandą dviem parudusiais nuo tabako pirštais savotiškai reikšdamas simpatiją, pagarbą ir užuojautą, o kai atsidūrėme prie klasės, didingu mostu parodė į duris ir pasakė, kad galiu įeiti pamokos metu, kad mokytojas įspėtas. Žengiau pro duris, ir į mane smalsiai sužiuro keturiasdešimt trys poros akių, o ponas Badija, kaip supratau iš jo žodžių, tuo metu nuosekliai aiškinęs, kuo skiriasi veiksnys nuo tiesioginio papildinio, pertraukė pamoką ir pasakė: eik į savo vietą, Ardevoli,

sėskis. Lentoje pamačiau sakinį: Žuanas rašo laišką Pedrui. Teko pereiti per visą klasę, kol pasiekiau savo suolą. Būčiau įmanęs kiaurai žemę prasmegti. Kaip būtų gera, jei Bernatas mokytųsi kartu su manimi, bet, deja, jis buvo metais vyresnėje klasėje, o aš vis dar nuobodžiavau klausydamasis paikysčių apie tiesioginį ir netiesioginį papildinius, jau iškaltus per lotynų kalbos pamokas: keisčiausia, kad kai kurie klasės draugai jų neskyrė. Ruli, surask šiame sakinyje tiesioginį papildinį.

– Žuanas. – Tyla. Ponas Badija nė nekrusteli. Rulis, baimindamasis spąstų, susimąsto, nepatikliai pakelia galvą. – Pedras?

– Ne. Nieku gyvu. Tu nieko nesupratai.

– Aha, ne! Rašo!

– Sėsk, neišmanėli.

– Jau žinau! Žinau, pone, žinau: laišką! Tiesa?

Kai pagaliau paaiškėja tiesioginio papildinio sąvoka ir pradedame gilintis į netiesioginį, pastebiu, kad jau kuris laikas nuo manęs neatitraukia akių keturi ar penki mokiniai. Pagal suolų padėtį numanau, kad tai Masana, Estebanas, Rijera, Toresas, Eskajola, Pužolis ir, ko gero, Burelis, nes jaučiu, kaip panižo sprandą. Įdomu, gal jie manimi... žavisi? O gal veikiau ir žavisi, ir stebisi?

– Ei, bičeli... – per pertrauką pasiūlė Burelis, – eime žaisti su mumis. – Ir, nujausdamas bėdą, pridūrė: – Tik stovėk centre, kad mums netrukdytum, gerai?

– Kad man nepatinka futbolas.

– Ar aš nesakiau? – beregint įsikišo Estebanas, atėjęs drauge su visa delegacija. – Ardevoliui patinka smuikas, sakiau, kad jis – *marica**.

Ir išsyk nukūrė šalin, nes rungtynės prasidėjo. Burelis atlaidžiai patapšnojo man per petį ir nubėgo, netardamas nė žodžio. Nuskuodžiau ieškoti Bernato tarp šeštokų, penktokų ir ketvirtokų, kurie, pasidaliję kiemą, išsyk žaidė dvylika rungtynių, neįtikėtinai atpažindami savo kamuolį. Marika, pavadino mane *marica*.

---

* Pedalas. (*Kat., žarg.*)

Rusai vadina Marika merginą, vardu Marija, bet aš neabejojau, kad Estebanas nemoka rusiškai.

– Marika? – Bernatas įsmeigė akis į tolį, stengdamasis susikaupti įsiaistrinusių futbolininkų klegesy. – Rusiškai tai maloninis Marijos vardas.

– Ir aš tai žinau.

– Geriau pažiūrėk į žodyną. Manai, kad imsiu tau aiškinti viską, kas...

– Žinai ar nežinai?

Buvo labai šalta, ir visų rankos ir blauzdos buvo paraudusios, bet mudu mūvėjome pirštinėmis, griežtai įsakius poniai Truliols, tvirtinusiai, kad griežti smuiku nušalusiais pirštais – tikra kančia. Na, o kad blauzdos paraudusios – nieko baisaus.

Pirmosios dienos mokykloje po tėčio mirties buvo savotiškos. Ypač po to, kai Rijera atvirai prabilo apie nukirstą tėčio galvą – regis, tai suteikė man garbės, į kurią niekas nedrįso kėsintis. Mokiniai neniekino manęs net už gerus pažymius, ir aš niekuo nesiskyriau nuo kitų. O kai mokytojai ko nors klausdavo, Pužolis nebešaukdavo, kad aš esu klasės įgaliotas atsakyti į klausimus, visi paprasčiausiai tylėdavo, ir tėvas Valeras pagaliau tardavo: na, Ardevoli, atsakyk, kad išsisuktų iš keblios padėties, ir aš atsakydavau. Bet tai buvo jau visai kas kita.

Kas be ko, Bernatas negražiai padarė neprisipažindamas, kad nežino, ką reiškia *marica*, bet vis dėlto jis buvo man autoritetas, ypač po tėvo mirties. Draugavo su manimi, ir aš nesijaučiau visiškai vienišas šiame pasaulyje. Beje, jis taip pat buvo savotiškas. Kitoks nei visi mokiniai, kurie pešėsi, blogai mokėsi, o kai kurie penktokai ir net ketvirtokai pasislėpę rūkydavo. Kadangi mokėmės skirtingose klasėse ir mokykloje retai susitikdavome, mūsų draugystė atrodė slapta, nepastebima. Bet tą dieną, drebančiomis lūpomis sėdėdamas ant mano lovos, Bernatas vos tvardėsi ne-

apsiverkęs, nes tai, ką išgirdo, buvo pernelyg žiauru. Pažvelgė į mane su pagieža ir pasakė: išdavikas. O aš: ką kalbi, Bernatai, taip mama nusprendė.

– Ar negali sumaištauti? Ką? Negali pasakyti, kad turi mokytis pas ponią Truliols, nes priešingu atveju...

Nes priešingu atveju negalėsime kartu vaikščioti į pamokas, buvo bepriduriąs, bet susilaikė, kad neatrodytų kaip mažas vaikas. Nejučia ištryškusios ašaros buvo iškalbingesnės nei žodžiai. Be galo sunku būti vaiku, kuris dedasi suaugusiuoju, apsimesti, kad tau rūpi kaip pernykštis sniegas tai, kas suaugusiesiems rūpi kaip pernykštis sniegas, ir suvokti, kad tai iš tikrųjų labai rūpi, bet turi apsimesti, nes jeigu kiti supras, jog visa tai tau labai rūpi, ims juoktis iš tavęs ir pasakys: koks tu mažvaikis, Bernatai, Adrianai, vaikeli. O Estebanas pasakys: eik tu, panele, tu tikra panelė. Ne, dabar pavadins tave marica, eik tu, marica. Mums jau dygo ūsai, o drauge vis labiau aiškėjo, kaip sunku gyventi pasaulyje. Bet dar neatrodė beprotiškai sunku: dar nebuvau tavęs sutikęs.

Tylėdami valgėme pavakarius. Mažylė Lola nė neklausdama atnešė mums po dvi plyteles šokolado. Valandėlę tylėjome sėdėdami ant lovos, kramtydami duoną ir žvelgdami į be galo sunkią ateitį. Paskui ėmėme groti arpedžio pratimus, aš mėgdžiojau Bernatą, ir kartais grodavome nežiūrėdami į partitūrą, kad nebūtų nuobodu. Bet mums buvo liūdna.

– Žiūrėk, žiūrėk, žiūrėk!..

Bernatas net išsižiojo, padėjo stryką ant piupitro ir priėjo prie lango. Pasaulis iškart pasikeitė, buvo jau nebe taip skaudu, draugas galėjo elgtis kaip tinkamas su savo muzikos mokytojais, kraujas vėl tekėjo venomis. Bernatas žiūrėjo į langą kitapus vidinio kiemo, užtrauktą plonyte užuolaida. Pro ją buvo matyti nuoga moters krūtinė. Nuoga? Kas ten? Ką?

Tai buvo Mažylė Lola. Mažylės Lolos kambarys. Mažylė Lola nuoga. Tai bent! Iki juosmens. Persirengia. Tikriausiai ruošiasi kur nors eiti. Nuoga? Adrianas pagalvojo, kad... Aiškiai nebuvo matyti, bet užtraukta užuolaida tik dar labiau kurstė vaizduotę.

– Tai kaimynė. Aš jos nepažįstu, – atsakiau abejingai, stengdamasis taip atlikti prieštaktį, kad spėčiau įkandin Bernato. – Na, dar kartą, gal dabar mums pavyks.

Bernatas grįžo prie piupitro tik tada, kai Lola apsirengė. Pratimas pavyko neblogai, bet Adrianui nepatiko bičiulio susijausminimas ir spoksojimas į Lolą... Moters krūtinė – tai... Matė ją pirmą kartą, bet pro užuolaidą...

– Ar esi kada nors matęs nuogą moterį? – paklausė Bernatas, kai jie baigė pratimą.

– Mudu abu ką tik matėme, ar ne?

– Na, nevisiškai. Turiu omeny, iš arti. Ir nuogą nuo galvos iki kojų.

– Ar esi kada nors įsivaizdavęs ponią Truliols nuogą? – paklausiau norėdamas nukreipti kalbą nuo Mažylės Lolos.

– Nenusišnekėk!

Vaizdavausi ją šimtus kartų, bet anaiptol ne todėl, kad ji būtų buvusi gražuolė. Buvo pagyvenusi, liesa, ilgais pirštais. Kalbėjo švelniu balsu, paprastai žiūrėdama į akis. Tačiau, kai griežbeing smuiku, tuomet taip, tuomet vaizduodavausi ją nuogą. Kaltas skambėjimas, toks gražus, kad... Visą gyvenimą suplaku į krūvą skirtingus dalykus. Tuo nesididžiuoju, priešingai, tik nuolankiai prisipažįstu. Nors ir kaip stengiausi, niekada nesugebėjau kiekvieno dalyko atskirti neįveikiama siena, galų gale viskas susijaukdavo, kaip jaukiasi dabar, kai tau rašau, ir rašau savo ašaromis.

– Nesijaudink, Adrianai, – pasakė ponia Truliols. – Manleu – puikus smuikininkas. – Ir sušiaušė man plaukus.

Atsisveikinimui paprašė mane pagroti Bramso pirmosios sonatos *lento*, o kai baigiau, pabučiavo man į kaktą. Tokia buvo ponia Truliols. Ir nepastebėjau, kad, užuot sakiusi: Manleu – geras mokytojas, pasakė: nesijaudink, Manleu – puikus smuikininkas. O Bernatas apsimesdamas ramus bandė nuslėpti ašaras. Tik man ištryško viena kita ašarėlė. Dieve mano. Be abejo, kai jie atsidūrė prie Bernato namų, tas liūdesys paskatino Adrianą padovanoti jam Storionį, Bernatas: juokauji? O Adrianas: nė-

maž, noriu, kad minėtum mane geru žodžiu. Juokauji? – pakartojo šis, netikėdamas savo ausimis. O Adrianas: tokiais dalykais nejuokaujama. O ką pasakys tavo mama? Jai ne tas galvoj. Ištisas dienas sėdi parduotuvėje. Kai rytojaus dieną Bernatas parėjo namo, o širdis mušė bum bum bum kaip Švenčiausiosios Mergelės Marijos bažnyčios varpai, kviesdami į vidurdienio mišias, ir, atsistojęs priešais motiną, pasakė: mama, turiu staigmeną, ir atvožė dėklą, ponia Plensa pajuto savitą senovinių daiktų kvapą. Jai apmirė širdis, ir ji paklausė: iš kur gavai tą smuiką, sūneli? Ir jis atsakė abejingai kaip Kasidis Džeimsas, Dorotės paklaustas, iš kur gavo tą žirgą:

– Ilga pasaka.

Ir buvo teisus. Kai visa Europa dvokė paraku ir griuvėsių dulkėmis, Roma nebuvo išimtis. Stabtelėjau praleisdamas amerikietišką džipą, kuris šokčiojo lėkdamas išduobtomis, išdaužytomis gatvėmis nelėtindamas greičio sankryžose, ir sparčiais žingsniais nuėjau toliau Šventosios Sabinos bažnyčios link. Ten Morlenas man nurodė ryšį: *Ufficio della Giustizia e della Pace**. Durininkas, toksai ponas Falenjamis. Būk atsargus su juo.

– Kodėl?

– Todėl, kad jis ne tas, kuo dedasi. Jis turi problemų.

Feliksas Ardevolis gana greitai rado tą tariamą Vatikano biurą pačiame popiežiaus miesto pakrašty, vidury Borgo kvartalo. Duris atidarė aukštas, tvirtai suręstas, stuomeningas vyriškis didele nosimi ir neramiu žvilgsniu ir paklausė: ko ieškote.

– Įtariu, kad jūsų, pone Falenjami.

– Kodėl taip sakote? Ką jūs įtariate?

– Nieko, tik šiaip sau pasakiau. – Feliksas Ardevolis pabandė nusišypsoti. – Man regis, galėtumėte parodyti man kai ką įdomaus.

– Šeštą vakaro biuras baigia darbą, – jis linktelėjo galva į stiklines duris, už kurių spingsojo blausi šviesa. – Palaukite gatvėje.

* Popiežiškoji teisingumo ir taikos taryba. (*It.*)

Šeštą valandą išėjo trys vyriškiai, vienas su sutana, ir Feliksas pasijuto lyg atėjęs į slaptą meilės pasimatymą. Kaip Romoje prieš daugel metų, kai, kupinas lūkesčių ir svajonių, eidavo draudžiamo vaisiaus į pono Amato daržovių parduotuvę, tą žemiškąjį rojų. Paskui iškišo galvą anas vyriškis neramiu žvilgsniu ir ženklu pakvietė įeiti.

– Ar neisime pas jus į namus?

– Aš gyvenu čia.

Jiems lipant patamsiais begaliniais laiptais, vyriškis sunkiai šnopavo, o jų žingsniai gaudžiai aidėjo tuose keistuose rūmuose. Trečiame aukšte vyriškis atidarė duris ilgo koridoriaus gale ir uždegė blausią šviesą. Nuo pat slenksčio į nosį tvokstelėjo nevėdinamo kambario tvaikas.

– Prašom į vidų, – pakvietė vyriškis.

Ten stovėjo siaura lovelė, tamsaus medžio spinta ir praustuvė, langas buvo užkaltas lentomis. Vyriškis atidarė spintą ir išėmė smuiko dėklą. Lova pravertė vietoj stalo. Jis atvožė dėklą. Tuomet Feliksas Ardevolis pamatė jį pirmą kartą.

– Tai Storionis, – paaiškino vyriškis neramiu žvilgsniu.

Storionis. Tas vardas, Storionis, Feliksui Ardevoliui nieko nesakė. Jis nežinojo, kad, baigęs darbą, Lorencas Storionis paglostė instrumentą, pajuto, kaip šis virpa jo rankose, ir tuomet nutarė parodyti jį gerajam meistrui Zozimui.

Vyriškis neramiu žvilgsniu uždegė lempą ir pasiūlė Feliksui prieiti arčiau. *Laurentius Storioni Cremonensis me fecit*, perskaitė jis balsu.

– Iš kur galiu žinoti, kad jis tikras?

– Prašau už jį penkiasdešimt tūkstančių Amerikos dolerių.

– Tai ne įrodymas.

– Tiek jis kainuoja. Turiu keblumų, todėl ir...

Buvo matęs tokių žmonių, turinčių keblumų. Tačiau trisdešimt aštuntaisiais ir trisdešimt devintaisiais keblumų būta vienokių, o karo pabaigoje – kitokių. Jis atidavė smuiką vyriškiui, ir širdį suspaudė nežmoniška gėla, tokia pati kaip ir prieš šešerius

ar septynerius metus, kai rankose teko palaikyti Nikolos Galjano altą. Kiekvieną kartą būdavo vis lengviau vertinti instrumentą, tarsi atgyjantį rankose. Tai ir galėjo būti jo tikrumo įrodymas. Tačiau tada, kai būdavo kalbama apie didelius pinigus, ponas Ardevolis nesikliaudavo nuojauta ir poetiniu įkvėpimu. Susitvardęs beregint viską apskaičiavo. Nusišypsojo:

– Atsakysiu rytoj.

Tai buvo veikiau karo paskelbimas nei atsakymas. Ardevolis susitarė vakare „Bramantės" viešbutyje susitikti su tėvu Morlenu ir daug žadančiu jaunuoliu, tokiu Berengeriu, aukštu, lieknu, rimtu ir kruopščiu vaikinu, kaip paaiškėjo, įvairių sričių mokovu.

– Būk apdairus, Ardevoli, – perspėjo tėvas Morlenas.

– Ne vakar gimęs, mielasis.

– Išvaizda dažnai apgauna, neturi nieko bendra su tikrove. Derėkis, žiūrėk savo naudos, bet nežemink jo, tai pavojinga.

– Žinau, ką darau. Pats turėjai progos įsitikinti, tiesa?

Tėvas Morlenas daugiau nesispyrė, paprasčiausiai nutilo ir nebesikišo į pokalbį. Berengeris, daug žadantis jaunuolis, Romoje turėjo tris pažįstamus muzikos instrumentų meistrus, bet pasitikėjo tik vienu, Saveriju Nežiniaku. Kiti du...

– Atvesk jį rytoj.

– Prašom manęs netujinti, pone Ardevoli.

Rytojaus dieną ponas Berengeris, Feliksas Ardevolis ir Saverijas Nežiniakas pasibeldė į vyriškio neramiu žvilgsniu duris. Įėjo visi kaip vienas šypsodami ir ėmė laukti, stojiškai kęsdami kambario tvanką, kol ponas Saverijas Nežiniakas pusę valandos tikrino ir pro didinamąjį stiklą apžiūrinėjo smuiką, atlikdamas kažkokius keistus veiksmus su instrumentais, atsineštais gydytojo krepšyje. Ir išbandė skambėjimą.

– Tėvas Morlenas man sakė, kad esate patikimi žmonės, – pagaliau neteko kantrybės Falenjamis.

– Aš esu patikimas žmogus, bet nesileisiu mulkinamas.

– Kaina nėra per didelė. Smuikas vertas tokių pinigų.

– Sumokėsiu tiek, kiek jis vertas, o ne tiek, kiek prašote.

Ponas Falenjamis išsiėmė užrašų knygelę ir kažką užsirašė. Užvertęs pažvelgė nekantraujančiam Ardevoliui į akis. Lango nebuvo, tad visi žiūrėjo į *dottore** Nežiniaką, kuris, klausydamasis su stetoskopu, tuo metu atsargiai tukseno smuiko viršų ir apačią.

Jau temo, kai jie išėjo iš vargano kambarėlio. Nežiniakas ėjo sparčiais žingsniais nudelbęs akis ir kažką murmėdamas panosėje. Feliksas Ardevolis akies krašteliu stebėjo poną Berengerį, apsimetantį, kad tas reikalas visiškai jo nedomina. Kai jie atsidūrė Krešencijo gatvėje, ponas Berengeris, papurtęs galvą, sustojo. Abu vyrai pasekė jo pavyzdžiu.

– Kas yra?

– Ne, tai pernelyg pavojinga.

– Tai tikras Storionis, – atrėmė įsijausminęs Saverijas Nežiniakas. – Ir galėčiau dar kai ką pridurti.

– Kodėl, pasak jūsų, tai pavojinga, pone Berengeri? – Feliksui Ardevoliui vis labiau patiko šis iš pažiūros orus žmogus.

– Žvėris, užspeistas į kampą, pasiryžęs viskam, kad tik išsigelbėtų. Bet paskui gali įkąsti.

– Ką jūs norėjote pasakyti, pone Nežiniakai? – šaltai paklausė Feliksas, kreipdamasis į muzikos instrumentų meistrą.

– Galėčiau dar kai ką pridurti.

– Tai pridurkit.

– Tas smuikas turi vardą. Tai Vialis.

– Ką pasakėte?

– Tai Vialis.

– Nieko nesuprantu.

– Taip jis vadinasi. Toks jo vardas. Kai kurie instrumentai turi vardą.

– Ar tai prideda vertės?

– Tai nesvarbu.

– Priešingai, tai svarbiausia. Ar jis turi didesnę vertę?

– Tai pirmas jo pagamintas smuikas. Aišku, kad tai prideda vertės.

---

* Daktarą. (*It.*)

– Kas jį pagamino?

– Lorencas Storionis.

– O ką reiškia tas vardas? – susidomėjo ponas Berengeris.

– Gijomas Fransua Vialis nužudė Žaną Mari Leklerą*.

Ponas Nežiniakas skėstelėjo rankomis, Feliksui primindamas šventąjį Dominyką, iš sakyklos aiškinantį begalinį Dievo gerumą. Gijomas Fransua Vialis žengė į priekį išnerdamas iš tamsos, kad jį pastebėtų karietoje sėdintis žmogus. Vežėjas sustabdė arklius prieš pat jį. Atsidarė durelės, ir ponas Vialis įlipo į karietą.

– Labas vakaras, – pasisveikino La Gitas.

– Galite jį atnešti, pone La Gitai. Dėdė sutinka tiek mokėti.

La Gitas nusijuokė širdies gilumoje didžiuodamasis savo nuojauta.

– Suderėta penki tūkstančiai florinų, – pridūrė laukdamas patvirtinimo.

– Suderėta penki tūkstančiai florinų, – nuramino jį ponas Vialis.

– Rytoj gausite į rankas garsiojo Storionio smuiką.

– Jūs manęs neapmulkinsite, pone La Gitai: Storionis toli gražu ne garsus.

– Italijoje, Neapolyje, Florencijoje... apie jį tik ir kalbama.

– O Kremonoje?

– Bergoncis ir kiti nelabai džiaugiasi, kad radosi nauja dirbtuvė. Visi šneka, kad Storionis – tai naujasis Stradivarijus.

Juodu dar persitarė pusbalsiu vienu kitu žodžiu apie astronomines muzikos instrumentų kainas, tikėdamiesi, kad jos pagaliau taps įkandamos. Iš jūsų burnos į Dievo ausį. Ir jie atsisveikino. Vialis išlipo iš La Gito karietos įsitikinęs, kad šįkart pasisekė.

– *Mon cher tonton!..*** – jausmingai sušuko jis rytojaus dieną įeidamas į svetainę. Žanas Mari Lekleras net nesiteikė kilstelėti

---

* Jean-Marie Leclair (1697–1764) – garsus prancūzų kompozitorius ir smuikininkas.

** Mielas dėde!.. (*Pranc.*)

galvos: žiūrėjo, kaip žiūrėjęs, į židinyje plevenančią ugnį. – *Mon cher tonton!..* – nebe taip jausmingai pakartojo Vialis.

Lekleras atsisuko. Nežiūrėdamas jam į akis, paklausė, ar atnešė smuiką. Vialis padėjo jį ant stalo. Lekleras siektelėjo smuiko. Tarsi iš paveikslo nuo sienos išnėrė kumpanosis tarnas su stryku rankoje, ir Lekleras valandėlę tyrė Storionio skambesį, grieždamas trijų savo sonatų fragmentus.

– Labai geras, – pagaliau pasakė. – Kiek kainavo?

– Dešimt tūkstančių florinų, be tų penkių šimtų, kuriais pažadėjote atsidėkoti už tai, kad suradau tokią brangenybę.

Valdingu mostu Lekleras įsakė tarnams išeiti iš svetainės. Šypsodamas uždėjo ranką sūnėnui ant peties.

– Tu tikras šunsnukis. Nežinia, iš kur toks atsiradai, kokia nususi kalė tave pagimdė. Į ką tu atsigimei – į savo motiną ar tą nevykėlį savo tėvą. Vagie, sukčiau...

– Kodėl? Juk aš... – Jų žvilgsniai susikirto. – Sutarta: atsisakau atsidėkojimo.

– Manai, kad tiek metų mane mulkinai, ir aš dar galiu tavimi pasitikėti?

– Tai kodėl liepėte man...

– Norėjau išbandyti tave, pusproti tu, nususususios kalės išpera! Šįkart neišvengsi kalėjimo. – Patylėjęs keletą sekundžių, dar įtaigesniu balsu: – Turbūt neįsivaizduoji, kaip aš laukiau šios akimirkos!

– Jūs visada linkėjote man pražūties, *tonton Jean*. Jūs man pavydite.

Lekleras pažvelgė į jį nustebęs. Po valandėlės:

– Ko, tavo manymu, galėčiau tau pavydėti, išgama tu, susmirdęs utėliau?

Paraudęs kaip vėžys, apkvaitęs iš pykčio, Vialis nebežinojo, ką sakyti.

– Verčiau nesigilinkime į tai, – atsiliepė negalėdamas ilgiau tylėti.

Lekleras žiūrėjo į jį su panieka.

– O gal pasigilinkime? Esi išvaizdus? Stotingas? Moki bendrauti? Simpatiškas? Talentingas? Aukštos moralės?

– Pokalbis baigtas, *tonton Jean*.

– Baigsime, kai aš pasakysiu. Išmintingas? Išprusęs? Turtingas? Puikios sveikatos?

Lekleras paėmė smuiką ir pagrojo *pizzicato*. Pagarbiai pažvelgė į instrumentą.

– Smuikas puikus, bet man jis nė motais, supratai? Man jo reikėjo tik todėl, kad galėčiau patupdyti tave už grotų.

– Jūs – nedorėlis, dėde.

– O tu – šunsnukis, ir man pagaliau pavyko išsiaiškinti, kas tu toks. Žinai ką? – Jis plačiai išsišiepė, prisikišdamas prie pat sūnėno veido. – Smuiką aš nusipirksiu, bet tik už La Gito prašomą kainą.

Jis timptelėjo skambučio virvutę, ir pro galines duris įėjo kumpanosis tarnas.

– Pranešk komisarui. Tegu kuo greičiau atvažiuoja. – Ir sūnėnui: – Sėsk, palauksime pono Bežaro.

Nei vienas, nei kitas nespėjo atsisėsti. Tą akimirką Gijomas Fransua Vialis priėjo prie židinio, griebė žarsteklį ir smogė mylimam dėdei per galvą. Žanas Mari Lekleras, vadinamas Vyresniuoju, daugiau nebeištarė nė žodžio. Nė neaiktelėjęs krito su galvon įsmigusiu žarstekliu. Kraujas trykštelėjo ant medinio smuiko dėklo. Vialis dusdamas nusišluostė rankas į apsiaustą ir pasakė: neįsivaizduoji, *tonton Jean*, kaip laukiau šios akimirkos. Apsižvalgęs paėmė smuiką, įdėjo į sukruvintą dėklą ir pro balkono duris išėjo į terasą. Besprukdamas dar pagalvojo, kad vertėtų aplankyti La Gitą – ne itin draugiškai.

– Kiek man žinoma, – sustojęs vidury gatvės, toliau pasakojo ponas Nežiniakas, – tuo smuiku niekas ilgai nebuvo griežęs, panašiai kaip ir Stradivarijaus Mesiju, suprantat, ką noriu pasakyti?

– Ne, – irzliai atsiliepė Ardevolis.

– Noriu pasakyti, kad tai prideda jam vertės. Jo pėdsakas dingo tais pačiais metais, kai buvo pagamintas ir pateko į rankas Gi-

jomui Fransua Vialiui. Nežinau, gal vėliau kas nors jį turėjo, gal kas nors juo grojo. O štai dabar radome jį čia. Tai neįkainojamas smuikas.

– Kaip tik tai ir norėjau sužinoti, *caro dottore**.

– Vadinasi, tai iš tikrųjų pirmas jo instrumentas? – susidomėjo ponas Berengeris.

– Taip.

– Jumis dėtas, pone Ardevoli, aš jo atsisakyčiau. Tai dideli pinigai.

– Ar jis to vertas? – žiūrėdamas į poną Nežiniaką, paklausė Feliksas Ardevolis.

– Sumokėčiau nedvejodamas. Jei turėčiau pinigų. Vien dėl nuostabaus skambėjimo.

– Man jo skambėjimas nė motais.

– Ir dėl ypatingos simbolinės vertės.

– Aha, tai išties svarbu.

– Ir tuojau pat grąžinsime smuiką savininkui.

– Bet, tėti, jis man jį padovanojo! Garbės žodis!

Ponas Plensa apsivilko apsiaustą, nepastebimai susižvalgė su žmona, paėmė dėklą ir, kryptelėjęs galvą, įsakė Bernatui sekti iš paskos.

Tarsi laidotuvių procesijos, lydinčios nedidelį karstą, priešaky skriejo niūrios Bernato mintys: jis keikė tą akimirką, kai, norėdamas pasigirti, parodė motinai tikrąjį Storionį, o ta liežuvautoja, tėvui parėjus namo, iškart paskundė: žiūrėk, Žuanai, ką parsinešė mūsų sūnus. Ponas Plensa apžiūrėjo, apčiupinėjo ir, valandėlę patylėjęs, pasakė: po perkūnais, kur tu gavai šitą smuiką?

– Tėti, jis labai gražiai skamba.

– Taip, bet aš tave klausiu, kur jį gavai, po velnių!

– Žuanai, prašyčiau!

– Klausyk, Bernatai, aš nejuokauju. – Suirzęs: – Kur gavai?

– Niekur, na, gavau, ir baigta. Gavau iš savininko.

---

* Mielas daktare. (*It.*)

– O kas tas idiotas savininkas?

– Adrianas Ardevolis.

– Čia Ardevolių smuikas?

Tyla: motina su tėvu susižvalgė. Tėvas atsiduso, paėmė smuiką, įdėjo į dėklą ir pasakė: tuojau pat grąžinsime savininkui.

13

Duris atidariau aš. Prie slenksčio stovėjo moteris, jaunesnė už mamą, labai aukšta, švelnių akių, dažytomis lūpomis, o vos pamačiusi mane, maloniai nusišypsojo ir iškart man patiko. Na, labiau nei patiko, tiesą pasakius, įsimylėjau ją iki ausų visam gyvenimui, netverdamas noru pamatyti ją nuogą.

– Tu – Adrianas?

Iš kur ji žino, kuo aš vardu? Ir kokia keista jos tarsena.

– Kas ten? – iš namo vidaus atsklido Mažylės Lolos balsas.

– Nežinau, – atsakiau šypsodamas regėjimui. Ji taip pat man nusišypsojo ir net pamerkė, ir paklausė: ar čia mama.

Mažylė Lola pasirodė prieškambaryje, ir, išvydęs jos veido išraišką, pagalvojau, kad viešnia palaikė ją mama.

– Čia Mažylė Lola, – paaiškinau.

– O kur ponia Ardevol? – paklausė ji angelo balsu.

– Tu – italė! – paskelbiau.

– Gryna teisybė! Esu girdėjusi, kad esi labai nuovokus.

– Kas tau sakė?

Mama nuo pat ankstaus ryto darbavosi parduotuvėje, kovodama dėl savo teisių ir žiūrėdama tvarkos, ir ne šios žemės viešnia pareiškė Mažylei Lolai, kad ji mielai lauksianti tiek, kiek reikėsią. Mažylė Lola atsainiu mostu parodė jai į prieškambaryje stovintį suoliuką ir dingo. Dama atsisėdo, pažvelgė į mane, ant kaklo blykstelėjo dailus auksinis kryželis, ir ji paklausė: *come stai?** Atsakiau *bene*** šypsodamas taip pat kerinčiai kaip ji, laikydamas

* Kaip laikaisi? (*It.*)

** Gerai. (*It.*)

rankoje smuiko dėklą, nes kaip tik tuo metu ėjau į pamoką – maestro nepakentė vėlavimo, nors pats nesilaikė tos taisyklės.

– *Ciao!* – nedrąsiai atsisveikinau, verdamas duris į gatvę. Ir mano angelas, nė nekilstelėdamas nuo suoliuko, pasiuntė oro bučinį, kuris pataikė man tiesiai į širdį, sujaudindamas iki esybės gelmių. Raudonos lūpos nebyliai ištarė *ciao*, aidu atsiliepusį mano širdyje. Kuo tyliau uždariau duris, kad nenubaidyčiau stebuklo.

– Vaike, nedžirink stryku! Grieži negroidiniu, epilepsiniu ritmu, lyg pučiamaisiais!

– Ką?

– Žiūrėk, žiūrėk, žiūrėk!

Profesorius Manleu išplėšė man iš rankų smuiką ir taip bjauriai pamėgdžiojo mano portamento, kaip niekada nebuvau griežęs. Įspraudęs smuiką sau po smakru, pareiškė: toks portamento – šūdo vertas. Girdi? Tai nesąmonė, beprotybė, šlamštas ir kiaulystė!

Be galo ilgėjausi ponios Truliols, nors praėjo vos dešimt minučių nuo trečios maestro Manleu pamokos pradžios. Paskui, tikriausiai trokšdamas pasigirti, pareiškė, kad, būdamas jo metų, taigi, tavo metų, buvau tikras vunderkindas! Būdamas tavo metų, grojau Maksą Bruchą, nors niekas manęs nemokė.

Vėl išplėšė smuiką ir įniko čirpinti sooooolsiresolsiiilafaasoool. Siresolsiiii – ir taip toliau, na, ar negražu?

– Tai tikras koncertas, o ne tavo sumautas džyru džyru.

– Ar galėčiau imtis Makso Brucho?

– Vaike, kaip tu galėtum imtis Makso Brucho, jeigu tau snarglys dar nenudžiūvęs? – Atidavė man smuiką ir, priėjęs arčiau, tiesiog prisikišęs, kad įsidėčiau į galvą, suriko: – Jei bent būtum toks kaip aš! Bet aš esu vienintelis ir nepakartojamas! – Ir šiurkščiai pridūrė: – Dvidešimt antras pratimas. Ir nekurk iliuzijų, Ardevoli: Bruchas buvo vidutiniokas, tik kartais jam pavykdavo sukurti ką nors geresnio. – Jis liūdnai palingavo galvą, jausdamasis

neteisingai gyvenimo nuskriaustas: – Jeigu aš būčiau galėjęs atsidėti kūrybai...

Ėmiau griežti dvidešimt antrą pratimą, *dei portamenti*, mokydamasis portamento, bet, vos išgirdęs pirmuosius garsus, maestro Manleu vėl pratrūko klykti ir girtis savo anksti pasireiškusiu talentu, šįkart remdamasis Bartoko koncertu, kurį, būdamas penkiolikos metų, mokėjęs atmintinai.

– Įsidėmėk, kad, be tiesioginės atminties, geras atlikėjas turi ypatingą atmintį, kuria įsimena ne tik solisto, bet ir viso orkestro natas. Jeigu to nepasieksi, nieko iš tavęs nebus, tuomet verčiau eik prekiauti ledais arba degioti gatvės žibintų. Tik vėliau nepamiršk jų užgesinti.

Tad, trokšdamas išvengti nemalonumų, nutariau mokytis portamentų be portamento. Portamentų mokydavausi vėliau namie. O Bruchas buvo vidutiniokas. Idant kartais to nepamirščiau, trečios pamokos paskutines tris minutes teko praleisti maestro Manleu prieškambaryje: stovėjau kaklą apsivyniojęs šaliku, o jis dėjo į šuns dienas čigonus, kurie čirpina smuikus restoranuose ir naktiniuose baruose ir klaidina jaunimą, skatindami piktnaudžiauti portamentu. Aišku kaip diena, kad trokšta žavėti damas. Taip portamento negriežiama, taip tik maivosi *maricos*. Iki kito penktadienio, snargliau.

– Labos nakties, maestro.

– Ir įsidėmėk, įkaitinta geležimi užsirašyk ant kaktos tai, ką girdėjai ir ką dar išgirsi iš manęs per kitas pamokas. Ne kiekvienam tenka garbė būti mano mokiniu.

Bent jau pasitvirtino prielaida, kad maricos sąvoka aiškiai susijusi su smuiku. Tačiau veltui bandžiau žodyne sužinoti jo prasmę: tokio žodžio neradau, ir abejonių liko. Bruchas tikriausiai buvo vidutiniokas marica. Bent taip aš maniau.

Tuo metu Adrianas Ardevolis, ko gero, buvo tikras šventasis, apdovanotas begaline kantrybe, ir tik todėl jis taip nesibaisėjo maestro Manleu pamokomis, kaip baisiuosi aš dabar, aprašydamas tau tuos prisiminimus. Dariau tai, ką liepiamas, ir tiek, ir pri-

simenu visus tuos jo priespaudoje praleistus metus, minutė minutėn. Ir ypač prisimenu, kad po dviejų ar trijų pamokų galvoje man sukirbėjo mintis, vėliau kamavusi mane visą gyvenimą, kaip taip išeina, kad atlikėjui svarbiausia techniškai tobulai groti. Gali būti paskutinis niekšas, bet turi virtuoziškai atlikti kūrinį. Kaip maestro Manleu, kuris, mano galva, turėjo daugybę trūkumų, bet grojo virtuoziškai.

Kilo dvejonių, kai, klausydamasis jo ir Bernato, manding, perpratau, kuo skiriasi maestro Manleu tobulas atlikimas nuo Bernato įsijautimo. Kaip tik todėl labiau susidomėjau muzika. Nesuprantu, kodėl Bernatas nesitenkina šia dovana ir atkakliai grumiasi su neviltimi leisdamas vieną knygą po kitos, nors aiškiai suvokia neturįs literatūrinio talento. Mudu abu turime ypatingą dovaną nesimėgauti gyvenimu.

– Betgi tu niekada neklysti! – pasipiktino Bernatas po penkiasdešimties metų, kai išdėsčiau savo abejones.

– Bet turiu nepamiršti, kad ir aš galiu klysti. – Bernatas apstulbęs nutilo. – Nesupranti?

Kaip tik dėl to ir nustojau mokytis griežti smuiku. Bet tai jau kita istorija. Eidamas drauge su Bernatu į mokyklą, išsamiai pasakodavau jam, kas vyksta per Manleu pamokas. Visada vėluodavome, nes vidury Arago gatvės, debesyse išmetamųjų dujų, suodžiais nugulančių ant namų fasadų, praeiviams spoksant į mudu, Bernatas bandydavo be smuiko griežti taip, kaip mane mokė Manleu, o vėliau naudodavosi tomis nuorodomis namie, ir taip kiekvieną trečiadienį ir penktadienį per tarpininką nemokamai mokydavosi didžiojo Manleu meno.

– Ketvirtadienį popiet atsiimsite, berneliai. Jau trečią kartą vėluojate per pastarąsias dvi savaites, – patenkintas, kad mus sučiupo, šypsojosi budėtojas šviesiais ūsais, stovintis prie mokyklos durų.

– Bet...

– Jokių bet! – mostelėjo prakeikta užrašų knygele, iš po mantijos traukdamas pieštuką. – Pavardė ir klasė.

Maestro Manleu laikais ketvirtadienį popiet, užuot namie rausęsis amžinatilsį tėčio popieriuose, užuot ėjęs pas Bernatą mokytis griežti pratimų arba kvietęs jį mokytis pratimų mano namuose, turėdavau drauge su Bernatu sėdėti antroje B klasėje ir kartu su dvylika ar penkiolika tokių pat nelaimėlių, nubaustų už vėlavimąsi į pamokas, spoksoti į atverstą vadovėlį, stebint nuobodžiaujančiam *Herr* Oliveresui arba mokytojui Rodrigui.

O kai pareidavau namo, mama imdavo kamantinėti apie maestro Manleu pamokas, reikliai kvosti, norėdama įsitikinti, ar neilgai trukus būtų įmanoma surengti nedidelį, bet įspūdingą rečitalį – girdi, Adrianai? – su aukščiausios kategorijos repertuaru, kaip tikriausiai buvo pažadėjęs Manleu.

– Pavyzdžiui, kokiu?

– Kreicerio sonata. Bramso sonatos, – pasakė ji vieną dieną.

– Mama, tai neįmanoma!

– Viskas įmanoma, – atsakė ji kaip kadaise ponia Truliols, pareiškusi man: niekados nesakyk niekados, Ardevoli. Nors patarimas buvo labai panašus, man jis nepadarė įspūdžio.

– Nemoku groti taip, kaip tu norėtum, mama.

– Grosi meistriškai.

Ir, puikiai pamėgdžiodama tėtį, kaip ir jis norėdama išvengti prieštaravimų, ūmai išėjo iš kambario, ir aš nespėjau pareikšti, kad nekenčiu meistriškumo, reikalaujamo iš muzikanto, ir taip toliau, ir panašiai... ji paprasčiausiai perbėgo į ponios Anželetos teritoriją, ir man buvo truputį liūdna, nes mama, nors ir vėl šnekėjo su manimi, stengėsi nežiūrėti man į akis ir labiau domėjosi mano pažangumu nei nenumaldomu geismu pamatyti nuogą moterį ar mano paklode, išmarginta neaiškiomis dėmėmis, nors tuo metu apie jas būčiau kuo mažiausiai pageidavęs kalbėti. Ir kaipgi dabar būčiau galėjęs namie mokytis *portamenti*, nesimokęs nė vieno portamento?

Namie? Kopdamas laiptais, ūmai prisiminiau savo angelą, kurį teko negailestingai palikti likimo malonei ir eiti pas Manleu čirpinti negroidinių ritmų. Šuoliais užlėkiau aukštyn baiminda-

masis, kad angelas jau bus išskridęs man beskubant namo – to nebūčiau sau dovanojęs; nekantriai pasibeldžiau į duris, o kai Lola jas atidarė, nustūmiau ją į šalį ir pažvelgiau į suoliuką. Mane pasitiko raudona šypsena saldžiu *ciao*, ir pasijutau laimingiausias pasaulyje smuikininkas.

Prabėgus trims valandoms po to stebuklo apsireiškimo mūsų namuose, parėjo mama, iš pažiūros labai susirūpinusi, o kai prieškambaryje pamatė angelą, išraiškingai pažvelgė į pasitikusią Mažylę Lolą lyg tardama, kad viskas aišku, ir, negaišdama laiko tuščioms kalboms, iškart nusivedė viešnią į tėvo kabinetą. Po trijų minučių iš kabineto pasigirdo riksmai.

Aiškiai girdėti pokalbį – tai viena, o suprasti, apie ką kalbama, – visai kas kita. Šnipinėjimo sistema, kuria Adrianas naudojosi sekdamas, kas vyksta tėvo kabinete, buvo gana sudėtinga ir keistina priaugant vis daugiau kilogramų ir centimetrų, nes už sofos jau buvo per ankšta. Išgirdęs pirmuosius riksmus, supratau, kad turiu kaip nors apginti savo angelą nuo mamos rūstybės. Iš drabužinės buvo galima patekti į verandą ir skalbyklą, o ten atsistojau prie amžinai uždaryto kabineto langelio matiniu stiklu. Pro tą langą į kabinetą sklido silpna šviesa. Pritūpęs palangėje, ėmiau klausytis pokalbio. Aiškiai girdėjau kiekvieną žodį, lyg būčiau buvęs viduje. Namuose man nebuvo paslapčių. Beveik nebuvo. Mama perbalo perskaičiusi laišką ir nukreipė akis į sieną.

– Iš kur galiu žinoti, ar tai tiesa?

– Todėl, kad aš paveldėjau Kaziko dvarą Tonoje.

– Ką pasakėte?

Užuot atsakiusi, mano angelas padavė dar vieną dokumentą, kuriame notaras Garolera iš Viko patvirtino, kad namas, daržinė, tvenkinys, sodas ir trys žemės sklypai dovanojami Danielai Amato, gimusiai 1919 m. gruodžio 25 dieną Romoje, Karolinos Amato ir nežinomo tėvo dukteriai.

– Dvaras Tonoje? – mama griežtai paprieštaravo: – Jis nepriklausė Feliksui.

– Priklausė. O dabar jis mano.

Mama stengėsi tvardytis, kad nedrebėtų ranka, kuria ji laikė dokumentą. Su panieka grąžino jį savininkei.

– Nesuprantu, ko jūs siekiate. Ko jums reikia?

– Parduotuvės. Ji man teisėtai priklauso.

Iš balso supratau, jog mano angelas ištarė šiuos žodžius taip žaviai šypsodama, kad man pašoko noras ją apiberti bučiniais. Mama dėtas, būčiau atidavęs jai parduotuvę ir viską, ko ji reikalauja, su vienintele sąlyga, kad ji niekada nesiliautų šypsojusi. Tačiau mama, užuot davusi jai ką nors, prapliupo juoktis dėdamasi, kad juokiasi nuoširdžiai, bet juokas buvo apsimestinis, visai neseniai atsiradęs jos repertuare. Išsigandau, nes dar nebuvau pripratęs prie tos jos asmenybės, negailestingos, toli gražu ne angeliškos; ligi šiol matydavau ją nedrįstančią pažvelgti tėčiui į akis arba šaltą ir abejingą, kai stengėsi įsijausti į naują našlės vaidmenį ir pradėjo planuoti mano ateitį. Tačiau niekada nebuvau matęs, kaip ji spragteli pirštais reikalaudama dar sykį parodyti dokumentą, patvirtinantį angelo teisę į Kaziko dvarą, o paskui patylėjusi pareiškia: man nusišvilpt į tą tavo sukknistą dokumentą.

– Tai notaro patvirtintas dokumentas. Aš irgi turiu teisę į parduotuvę. To ir atvažiavau.

– Mano advokatas atsiųs jums mano neigiamą atsakymą į visas jūsų pretenzijas. Visas aliai vieną.

– Aš esu jūsų vyro duktė.

– Gal jūs ir Rakelės Meljer* duktė. Kliedesiai!

Mano angelas atrėmė: ponia Ardevol, tai ne kliedesiai. Atidžiai apsižvalgė ir pakartojo: tai ne kliedesiai, jau esu buvusi šiame kabinete prieš penkiolika metų. Tuomet irgi niekas nepasiūlė man atsisėsti.

– Karolina, kokia staigmena! – sušuko Feliksas Ardevolis ir išsižiojo apstulbęs. Net ėmė mikčioti iš netikėtumo. Įleido abi moteris ir nusivedė tiesiai į kabinetą, net Mažylė Lola, nešiodama ir tvarkydama Karmės kraitį, nespėjo pastebėti neprašytų viešnių.

---

* Raquel Meller, tikra pavardė Francisca Romana Marqués López (1888–1962) – ispanų dainininkė ir kino aktorė.

Visi trys stovėjo kabinete, o namuose viešpatavo sumaištis, darbininkai nešė į vidų mamos baldus, močiutės komodą, prieškambario veidrodį, kurį Feliksas sutiko pakabinti drabužinėje, žmonės vaikščiojo ten ir atgal, ir Mažylė Lola, atvykusi vos prieš dvi valandas, spėjo apšniukštinėti visus pono Ardevolio namo kampelius, Dieve mano, kokį gražų būstą turės panelė. Kabineto durys buvo uždarytos, niekas nematė viešnių, savo apsilankymu toli gražu nenudžiuginusių namų šeimininko, nors Lola ir šiaip negalėjo kaišioti snapo į pono Felikso reikalus.

– Esi labai užsiėmęs? – paklausė vyresnioji.

– Labai. – Jis skėstelėjo rankomis. – Pas mus namuose dabar tikra suirutė. – Šaltai: – Ko nori?

Ji nuoširdžiai nusijuokė. Jis nežinojo, kur dėti akis. Bandydamas gelbėtis iš keblios padėties, Feliksas kryptelėjo smakru į merginą ir paklausė, kas ta graži panelė, nors atsakymą puikiai žinojo.

– Tavo duktė, Feliksai.

– Karolina, aš...

Karolina viską suprato tą pačią valandėlę, kai jos seminaristas atviru doro žmogaus žvilgsniu bailiai susigūžė, jai uždėjus jo delną sau ant pilvo.

– Betgi mes esame gulėję tik tris ar keturis kartus! – sušuko jis išsigandęs, išbalęs, apdujęs, apkvaitęs iš baimės, pasruvęs prakaitu.

– Dvylika, – griežtai patikslino ji. – O kartais užtenka ir vieno.

Tyla. Nuslėpti baimę. Pažvelgti į ateitį. Ieškoti kokios nors išeities. Žiūrėti merginai į akis ir klausytis, kaip ji, spindėdama iš laimės, klausia: Feliksai, juk tu džiaugiesi, ar ne?

– Labai.

– Feliksai, turėsim vaikelį!

– Puiku. Kokia laimė!

O rytojaus dieną spruko iš Romos, vos įpusėjęs studijas. Labiausiai krimtosi, kad negalės išklausyti viso tėvo Falubos paskaitų ciklo.

– Feliksas Ardevolis? – išsižiojo nustebęs vyskupas Munjosas. – Feliksas Ardevolis i Giteresas? – negalėdamas patikėti, papurtė galvą. – Negali būti.

Vyskupas sėdėjo savo kabinete prie rašomojo stalo, o tėvas Ajatsas stovėjo priešais su aplanku rankose, toks nuolankus, kad monsinjoras vos tvardėsi iš pykčio. Pro atviras rūmų balkono duris buvo girdėti, kaip girgžda perkrauto vežimo ratai ir piktai vainoja vaiką moteris.

– Gali, – neslėpė pasitenkinimo vyskupo sekretorius. – Deja, taip jis ir padarė. Pametė nėščią moterį ir...

– Prašom nesismulkinti, – pertraukė vyskupas.

Išklausęs visą bylą nuo pradžios iki galo, monsinjoras Munjosas nuėjo pasimelsti, skausmo sugelta širdimi kuždėdamas panosėje: kokia laimė, kad vyskupas Toras i Bažesas nesulaukė tos gėdos ir nesužinojo, kokią niekšybę iškrėtė studentas, daugelio laikytas vyskupijos pasididžiavimu, o tėvas Ajatsas nusekė iš paskos kukliai nuleidęs akis, jis jau seniai žinojo, kad tasai Ardevolis – netikras pinigas. Labai protingas tas Ardevolis, labai pasikaustęs, labai šioks ir toks, bet svarbiausia – užkietėjęs nedorėlis.

– Iš kur sužinojai, kad rytoj vedu?

Karolina neatsakė. Duktė taip įdėmiai žiūrėjo į poną, pasak motinos, savo tėvą, kad visiškai nesiklausė jų pokalbio. Karolina pažvelgė į Feliksą ir išvydo negražiai pasenusį vyriškį, aptukusį, netekusį ankstesnio žavesio, pajuodusiu veidu, su gausybe raukšlelių apie akis, ir vos susitvardė nenusišypsojusi.

– Tavo dukters vardas Daniela.

Daniela. Atrodė tokia kaip ir jos motina tada, kai su ja susipažinau.

– Tą dieną štai čia jūsų vyras prisiekė man užrašyti Kaziko dvarą, – toliau dėstė mano angelas. – O kai jūs grįžote iš Maljorkos, teisiškai sutvarkė paveldėjimo dokumentus.

Kelionė į Maljorką, dienos, praleistos su vyru, kuris nebekėlė skrybėlės ją pasitikdamas, nes kiauras dienas juodu būdavo kartu, ir todėl negalėjo klausti: kaip sekasi, gražuolėle. Gal ir galėjo,

tik to nedarė. Iš pradžių vyras buvo jai labai atidus, bet vėliau užsisklendė, nugrimzdo į savo mintis: žinai, sūneli, man niekad nepavyko suvokti, ką daro tavo tėvas, kiauras dienas mąstydamas ir tylėdamas. Visą gyvenimą mąstė ir tylėjo. Tik retkarčiais aprėkdavo pirmą pasitaikiusį žmogų arba duodavo niuksą, prisiminęs aną padraiką italę, ir še tau, taip jos pasiilgo, kad padovanojo Kaziko dvarą.

– Iš kur jūs sužinojote, kad mano vyras mirė?

Mano angelas pažvelgė mamai į akis ir, lyg negirdėjusi klausimo, tęsė:

– Jis man pažadėjo. Ne, prisiekė, kad būsiu įrašyta į testamentą.

– Tikriausiai jau žinote, kad testamente nesate paminėta.

– Jis nesitikėjo mirti taip greitai.

– Viso labo. Geriausi linkėjimai mamai.

– Ji taip pat mirusi.

Mama nepasakė: užjaučiu nei ko nors panašaus. Atidarė kabineto duris, o mano angelas, žengdama per slenkstį, pridūrė:

– Dalis parduotuvės priklauso man, ir aš kovosiu ligi paskutiniosios, kol...

– Viso labo.

Laukujės durys užsitrenkė taip staigiai, kaip aną dieną, kai tėtis išėjo iš namų mirti. Tiesą pasakius, aš ne kažin ką supratau. Tik miglotai kažką įtariau. Tuo metu *ablativus absolutus** man nebuvo mįslė, o gyvenimas – priešingai. Mama grįžo į kabinetą, užsirakino, išnaršė seifą, ištraukė žalią dėžutę, praskleidė rausvos vatos sluoksnį ir išėmė grandinėlę su prikabintu dailiu auksiniu medalionu. Įdėjo ją atgal į dėžutę ir įmetė į šiukšlių dėžę. Tuomet atsisėdo ant sofos ir apsipylė graudžiomis ašaromis, išverkdama visą kartėlį ir pyktį, susikaupusį nuo vestuvių dienos.

---

* Absoliutusis abliatyvas, konstrukcija, kurią sudaro dalyvis ir loginį subjektą reiškiantis daiktavardis.

Aš buvau labai apsukrus. Lydimas buklaus Juodojo Erelio (taip, jau buvau per didelis žaisti, bet kartais man reikėdavo moralinės paramos), kai visi miegojo, įsėlinau į tėčio kabinetą ir ėmiau apčiuopomis naršyti šiukšlių dėžėje, kol pagaliau sugraibiau kubo formos dėžutę. Čiupau ją, bet šaunusis arapahas mostu apsaugojo mane nuo klaidos. Sekdamas jo patarimu, įjungiau šviečiantį didinamąjį stiklą, atvožiau dėžutę ir išėmiau medalioną. Paskui uždariau dėžutę ir įkišau ją į šiukšlių dėžę, į patį dugną. Adrianas užgesino šviečiantį didinamąjį stiklą ir, grobiu nešinas, nuėjo į savo kambarį. Uždarė duris, nusižengdamas nerašytai namų taisyklei visada jas tik priverti, nieku gyvu neuždaryti, uždegė naktinę lempelę, mostu padėkojo Juodajam Ereliui ir tankiai plakančia širdimi apžiūrėjo medalioną. Mėgėjo ranka, tikriausiai pamėgdžiojant romaniškąjį stilių, išraižyta Švenčiausioji Mergelė su gležnu kūdikėliu Jėzumi ant rankų, šiek tiek panaši į Murenetą*, Montserato Dievo Motiną. Keisčiausia, fone, tolumoje, stovėjo milžiniškas medis vešlia laja. Kita medaliono pusė, kur jis tikėjosi rasti mįslės įminimą, buvo plyna, o jos apačioje grubiai išrėžtas tik vienas žodis *Pardakas*. Ir daugiau nieko. Pauosčiau, tikėdamasis pajusti angelo kvapą, nes, nesuvokdamas nei kaip, nei kodėl, buvau įsitikinęs, kad jis glaudžiai susijęs su mano didžiąja, vienintele ir amžina itališkąja meile.

* Juodoji Dievo Motina, Katalonijos globėja, saugoma Montserato vienuolyne.

14

Iki pietų mama paprastai būdavo parduotuvėje. Žengdama per slenkstį, pakeldavo antakius ir nenuleisdavo iki darbo pabaigos. Vos įėjusi į vidų, visus laikydavo priešais, kuriais nevalia pasitikėti. Ko gero, tai buvo neblogas metodas. Pirmiausia užpuolė Berengerį ir laimėjo pergalę, nes, užpultas iš netyčių, jis nespėjo pasiruošti gynybai ir neišmanė, kaip atsikirsti. Vėliau, kai buvo beviltiškai nusenęs, prisipažino man net šiek tiek žavėjęsis savo asmenine prieše. Niekad nemaniau, kad tavo mama išmano, kas per daiktas yra vekselis ar kuo juodmedis skiriasi nuo vyšnios medžio. Bet ji gerai apie viską nusimanė ir neblogai žinojo apie tavo tėvo tamsius darbelius...

– Tamsius darbelius?

– Na, neteisėtus sandorius.

Tad mama pačiupo vadžias ir ėmė tvarkytis parduotuvėje nežiūrėdama į akis: tu daryk tai, o tu – šitai.

– Ponia Ardevol, – kartą kreipėsi į ją ponas Berengeris, įeidamas į pono Ardevolio kabinetą, kurį nesėkmingai bandė paversti pono Berengerio kabinetu. Jos pavardę *ponia Ardevol* ištarė neslėpdamas pykčio. Ji pažvelgė į jį tylėdama, tik kilstelėjo vieną antakį.

– Man rodos, esu nusipelnęs kai kurių teisių tiek metų dirbdamas atsakingiausią darbą. Aš išmanau verslą, keliauju, perku, žinau, ko verta prekė, ir moku ją pelningai parduoti. Moku nusiderėti, o prireikus – apsukti pardavėją. Aš! Ponios vyras visada pasitikėjo manimi! Tai nesąžininga, kad dabar... Aš išmanau savo darbą!

– Ir dirbkite. Tačiau nuo šios dienos aš nurodysiu jums, ką turite daryti. Pavyzdžiui: Turine pirkite ne tris konsoles, o dvi, nes trečią tikriausiai gausite priedo.

– Verčiau pirkti tris. Taip mes laimėsime...

– Dvi. Aš pasakiau Otavianiui, kad atvažiuosite rytoj.

– Rytoj?

Ne, netiesa, kad jam nepatinka keliauti, priešingai, net labai patinka. Bet išvažiuoti į Turiną kelioms dienoms, vadinasi, palikti parduotuvę tos raganos valiai.

– Taip, rytoj. Šiandien popiet Sesilija nupirks bilietus. Ir prašom grįžti poryt. Jeigu jums pasirodys, kad reikia kito sprendimo nei mūsų sutartasis, prašom susisiekti su manimi telefonu.

Parduotuvėje dabar viskas pasikeitė iš pagrindų. Pastarąsias kelias savaites ponas Berengeris negalėjo atsipeikėti iš nuostabos. O Sesilija pastarąsias kelias savaites stengėsi tvardytis piktdžiugiškai nesišypsojusi; na, gal stengėsi ne per daugiausia, nes norėjo ponui Berengeriui parodyti matanti, kaip jam atsirūgo vakarykščiai pyragai. Koks saldus būna kerštas!

Tačiau ponas Berengeris pažvelgė į tai kitokiomis akimis tą patį rytą, prieš poniai Ardevol ateinant į parduotuvę ir apverčiant viską aukštyn kojomis, atsistojo prieš Sesiliją, rankomis įsirėmė į stalą, palinko į priekį ir paklausė: kurių velnių tu čia šaipaisi, ką?

– Šiaip sau. Na, smagu, kad pagaliau kas nors padarys čia tvarką ir tave pažabos.

Ponas Berengeris susimąstė svarstydamas, ar skelti jai antausį, ar geriau pasmaugti. Ji pažvelgė jam į akis ir atsakė: todėl, velniai tave griebtų, ir šaipausi.

Tai buvo vienas iš tų retų atvejų, kai ponas Berengeris nesusivaldė. Apibėgo stalą iš kitos pusės ir taip stipriai ir šiurkščiai griebė Sesilijai už rankos, kad ji suriko iš skausmo – jis išsuko jai riešą. Todėl lygiai dešimtą valandą, kai ponia Ardevol įėjo į parduotuvę, ten tvyrojo tyla, tokia šalta, kad grėsė pavojus persišaldyti, ir tokia gūdi, kokia būna tik audros akyje. Kiekvienas įtartų, kad čia atsitiko kažkas negera.

– Laba diena, ponia Ardevol.

Sesilija neturėjo laiko postringauti su šeimininke, nes tuo metu pasirodė pirkėja, trokštanti beregint įsigyti du krėslus, de-

rančius prie komodos: matote, ponia, su tokiomis pat kojomis kaip čia, nuotraukoje.

– Prašom užeiti į mano kabinetą, pone Berengeri.

Kelionė į Turiną buvo aptarta per penkias minutes. Paskui ponia Ardevol atsegė pono Ardevolio portfelį ir ištraukė aplanką, padėjo jį ant stalo ir, nežiūrėdama į auką, pasakė: dabar turėsite man paaiškinti, kodėl tai, tatai ir šitai neatitinka to, to ir šito. Pirkėjas moka dvidešimt, o į kasą patenka tik penkiolika.

Sąmoningai pamėgdžiodama geriausią pasaulio seklį, ponia Ardevol ėmė barbenti pirštais į stalą. Paskui pažvelgė į poną Berengerį ir pakišo panosėn tai, tatai ir šitai, patvirtinančius parduotuvei padarytų daugiau kaip šimtą nuostolingų sandorių. Ponas Berengeris bodėdamasis dirstelėjo į pirmą „tai“, ir jam to užteko. Kaip, po velnių, šita moteris sugebėjo...

– Man padėjo Sesilija, – pasakė mama, lyg įspėjusi jo mintis, kaip įspėdavo manąsias. – Pati niekada nebūčiau aptikusi.

Dvi šliundros, viena ne ką geresnė už kitą. Taip ir išeina, velniai jas griebtų, kai tenka dirbti su bobomis.

– Ar jau seniai verčiatės šia parduotuvei nuostolinga neteisėta praktika?

Tyla, ne ką menkesnė nei Jėzaus prieš Pilotą.

– Nuo pat pradžių?

Tyla, didingumu nustelbianti Jėzaus tylėjimą.

– Būsiu priversta patraukti jus baudžiamojon atsakomybėn.

– Taip dariau pono Ardevolio leidimu.

– Tuoj imsiu ir patikėsiu.

– Abejojate mano sąžiningumu?

– Žinoma! Kodėl turėčiau leistis tamstos apgaudinėjama?

– Aš nieko neapgaudinėju, paprasčiausiai patikslinu kainas.

– Kokia proga mano vyras įgaliojo jus tikslinti kainas?

– Pripažindamas, kad mano atlyginimas pernelyg žemas pagal mano darbą parduotuvėje.

– O kodėl jo nepadidino?

– Jo paties klauskite. Atsiprašau. Taip buvo sutarta.

– Ar turite kokį nors dokumentą, patvirtinantį jūsų žodžius?

– Ne. Tai buvo žodinis susitarimas.

– Taigi būsiu priversta patraukti jus baudžiamojon atsakomybėn.

– Ar žinote, kodėl Sesilija pakišo jums tas sąskaitas?

– Ne.

– Nes nori mane sužlugdyti.

– Kodėl? – patogiau įsitaisydama krėsle, susidomėjo mama.

– Sena pasaka.

– Pasekite ją. Turime laiko. Jūsų lėktuvas išskrenda tik po pietų.

Ponas Berengeris atsisėdo. Ponia Ardevol susinėrė rankas ir pasirėmė smakrą. Pažvelgė jam į akis, ragindama kalbėti toliau.

– Eikš, Sesilija, nėra laiko.

Sesilija gašliai nusišypsojo, kaip šypsodavo visada, kai niekas nemato, ir nesipriešino pono Ardevolio imama už rankos ir vedama į kabinetą, štai čia.

– O kur Berengeris?

– Sarijoje. Krausto Perikas-Salo butą.

– Kodėl nenusiuntėte ten Korteso?

– Jis nepasitiki paveldėtojais. Jie nori kai ką nuslėpti nuo mūsų.

– Gyvatės. Nusirenk.

– Durys nerakintos.

– Juo labiau jaudina. Nusirenk.

Sesilija stovėjo nuoga vidury kabineto nuleidusi akis su tokia įprasta jai nekaltutės šypsena. Aš nekrausčiau Perikas-Salo buto, nes turėjau inventoriaus sąrašą ir prireikus galėjau išreikalauti visus trūkstamus daiktus, įskaitant net smeigtuką. O toji begėdė sėdėjo ant rašomojo stalo, tenkindama jūsų vyro aistrą.

– Kaskart tu tai darai vis geriau ir geriau.

– Gali kas nors įeiti.

– Dirbk savo darbą. Jeigu kas nors ateis, aš aptarnausiu. Įsivaizduoji, kaip bus?

Juodu pratrūko kvatoti kaip išprotėję, vartydami viską ant stalo. Tuomet ir rašalinė nukrito ant grindų, matot šitą dėmę?

– Myliu tave.

– Ir aš tave myliu. Ar važiuosi su manimi į Bordo?

– O parduotuvė?

– O ką veiks ponas Berengeris?

– Betgi jis net nenutuokia, kur...

– Daryk, nesirūpink. Važiuosime drauge į Bordo, ir ten galėsime šėlti kiekvieną naktį.

Žvangtelėjo durų skambutis, įėjo pirkėjas įsigeidęs japoniško ginklo, kurį jau buvo apžiūrėjęs praeitą savaitę. Feliksui jį aptarnaujant, Sesilija stengėsi kuo greičiau susitvarkyti.

– Sesilija, ar galėtum aptarnauti pirkėją?

– Tuojau, pone Ardevoli.

Be apatinių, bandydama nusivalyti lūpų dažais išterliotą veidą, Sesilija išėjo išraudusi iš kabineto ir ženklu paprašė pirkėją sekti iš paskos, o Feliksas tuo tarpu mėgaudamasis stebėjo visą sceną.

– Pone Berengeri, kodėl jūs man pasakojate visa tai?

– Kad viską žinotumėte. Tas romanas tęsėsi ne vienus metus.

– Netikiu nė vienu jūsų žodžiu.

– Tai dar ne viskas. Koktu net prisiminti.

– Pasakokite, jau sakiau, kad turime laiko.

– Tu – bailys! Ne, ne, nepertrauk manęs: tu – bailys. Penkerius metus mulkinai mane giedodamas tą pačią giesmę, gerai, Sesilija, kitą mėnesį viską jai pasakysiu, garbės žodis. Baily! Penkerius metus peni mane pažadais. Penkerius metus! Aš tau ne kvaila mergiotė! (...) Ne, ne, ne! Dabar aš kalbu: mes niekada negyvensime kartu, nes tu manęs nemyli. Ne, tylėk, dabar tu klausyk. Sakiau, tylėk! Gali į subinę susikišti tuos savo gražius žodžius. Baigta. Girdi? Ką? (...) Ne. Daugiau nė žodžio. Ką? Mesiu ragelį, kada tik panorėsiu. (...) Ne, ponuli: atsirūgs tau už tai.

– Jau sakiau, kad netikiu nė vienu jūsų žodžiu. Žinau, ką sakau.

– Jūsų valia. Turbūt man reikėtų kur nors kitur pasiieškoti darbo.

– Ne. Kiekvieną mėnesį grąžinsite man tai, ką esate pavogęs. Galite čia dirbti toliau.

– Norėčiau išeiti iš darbo.

– Tokiu atveju, pone Berengeri, patrauksiu jus baudžiamojon atsakomybėn.

Mama ištraukė iš portfelio skaičiais išmargintą popieriaus lapą.

– Nuo šios dienos jūsų atlyginimas bus toks. O štai čia atskaitymai skolai grąžinti. Esu nutarusi atgauti viską iki paskutinio skatiko, nes, būdamas už grotų, vargu ar sugebėtumėte man ją grąžinti. Ar sutinkate, pone Berengeri? Ką renkatės?

Ponas Berengeris žiopčiojo kaip žuvis. Negana to, jautė, kaip jam į veidą kvėpuoja ponia Ardevol, kuri atsistojusi atsirėmė į stalą ir, žiūrėdama jam į akis, švelniu balsu dėstė: o jeigu man atsitiktų kas nors neįprasta, užsirašykite ant kaktos, kad tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimt aštuntų metų kovo dvidešimt pirmą dieną visa informacija ir pranešimas policijai, pasirašytas Karmės Bosk-Ardevol, atsidūrė Barselonoje, vieno notaro seife. Aš, toks ir toks notaras, tvirtinu. Ir po valandėlės, vėl nesulaukusi atsakymo, pakartojo: ką renkatės, pone Berengeri?

O kadangi buvo jau įsidrąsinusi, nė kiek nesidrovėdama akiplėšiškai pareikalavo Barselonos civilinio gubernatoriaus, nepakenčiamojo Asedo Kolungos, audiencijos. Vaidindama generolo Morageso našlę, ponia Karmė Bosk-Ardevol kreipėsi į asmeninį gubernatoriaus sekretorių, reikalaudama teisingumo.

– Kokiu klausimu, ponia?

– Buvo nužudytas mano vyras.

– Pirmiausia turiu susipažinti su jūsų minima byla.

– Formuliare, kurį turėjau užpildyti, išdėsčiau, kodėl prašau audiencijos. Labai išsamiai. – Po valandėlės: – Skaitėte?

Gubernatoriaus sekretorius peržvelgė popierius, gulinčius ant rašomojo stalo. Atidžiai juos perskaitė. Stengdamasi ramiai kvėpuoti, juodoji našlė pagalvojo: ką gi aš čia veikiu, gadinu sveikatą dėl vyro, kuris nuo pat pirmų dienų nekreipė į mane dėmesio ir nemylėjo manęs visą sukknistą gyvenimą.

– Puiku, – tarė sekretorius. – Ir ko gi jūs pageidaujate?

– Pasikalbėti su jo ekscelencija civiliniu gubernatoriumi.

– Jūs jau kalbatės su manimi, vadinasi, kaip ir su pačiu gubernatoriumi.

– Aš noriu pasikalbėti su gubernatoriumi akis į akį.

– Neįmanoma. Įsidėkite į galvą.

– Bet...

– Nieko neišeis.

Nieko ir neišėjo. Virpančionis iš bejėgiško pykčio kojomis stypindama iš civilinio gubernatoriaus rūmų, davė sau žodį liautis. Galimas daiktas, labiau ją paveikė netikėtai pasirodęs mano angelas sargas nei frankistinės valdžios panieka. Taip pat šen bei ten nugirstos kalbos apie Feliksą kaip apie nežabotą pasileidėlį. O gal pagaliau priėjo prie išvados, kad neverta ieškoti teisingumo žmogui, kuris buvo jai pačiai neteisingas. Gal taip, o gal ir ne. Apskritai prisipažįstu: neturiu nė menkiausio supratimo: be tėčio, prieš susipažįstant su tavimi, didžiausia mįslė mano gyvenime buvo mama. Šiaip ar taip, vos dviem dienoms praslinkus, padėtis pasikeitė, o drauge pasikeitė ir jos planai, ir apie tai man žinoma iš pirmųjų šaltinių, tad man nieko nereikia prasimanyti.

– Dzrrrrrrrr.

Atidariau duris. Ką tik kėlusi audras parduotuvėje, mama, regis, tvarkėsi vonios kambaryje. Įėjo komisaras Plasensija, bet visų pirma vidun tvokstelėjo tabako smarvė.

– Ponia Ardevol namie? – kažkaip keistai išsiviepė, lyg ketindamas man nusišypsoti. – Mudu kaip ir pažįstami, ar ne? – paklausė.

Mama įleido į kabinetą komisarą drauge su visa smarve. Širdis jai daužėsi bum bum bum, o man – bim bam bum, nes paskubomis sušaukiau į posėdį Juodąjį Erelį ir Karsoną, aišku, be žirgų, kad nekiltų sumaišties. Balkone, į kurį žvelgė kabineto langas, kuitėsi Mažylė Lola, tad griebiausi paskutiniosios – įsmukau kaip vagis už sofos kaip tik tą akimirką, kai, stumdydami kėdes, mama su policininku sėdosi. Tuomet paskutinį kartą pasinaudojau sofa kaip sekykla: pernelyg ištįso kojos. Mama išėjusi perspėjo Mažylę Lolą, kad niekas mums netrukdytų, girdi, Mažyle Lola, net jei

parduotuvėje kiltų gaisras! Grįžusi uždarė kabineto duris, ir mes likome penkiese.

– Klausau, pone komisare.

– Regis, ketinote mane sumenkinti jo ekscelencijos civilinio gubernatoriaus akyse.

– Nieko neketinu menkinti nei kritikuoti. Tiesiog teisėtai reikalauju informacijos.

– Tuojau viską sužinosite, ir pažiūrėsime, ar sugebėsite suvokti padėtį.

– Pažiūrėsime, – pašaipiai atsakė ji. Ir aš paplojau jai, kaip kadaise man plojo geriausia geriausio pasaulyje paleografo žmona.

– Gaila, bet turiu jus perspėti, kad jeigu imsime naršyti po jūsų vyro gyvenimą, rasime labai nemalonių dalykų. Ar norite klausytis?

– Žinoma.

Man rodos, apsireiškus mano itališkajam angelui (meiliai paliečiau medalioną, paslėptą po marškiniais ant krūtinės), mama jau nieko nebijojo. Todėl pridūrė: klausau, pone komisare.

– Perspėju, paskui jūs sakysite, kad viską išsigalvojau, ir nepatikėsite nė vienu mano žodžiu.

– Ką gi, pabandykite.

– Puiku.

Komisaras patylėjo, o paskui ėmė kloti tiesą, ir tik tiesą. Pasakė, kad ponas Feliksas Ardevolis buvo nusikaltėlis, Barselonoje laikė du viešnamius ir buvo įkliuvęs į nemalonią istoriją – nepilnametę bandė įtraukti į prostituciją. Ar žinote, ponia, kas tai yra kekšė?

– Prašom toliau.

– *Il fait déjà beaucoup de temps que son mari mène une double vie, madame Ahdevol. Deux prostíbuls (prostiboulés?) su l'agreujant (agreujant?) de faire, de... de... d'utiliser des filles de quinze ou seize ans. Je suis désolé d'être obligé de parler de tout ça.**

---

* Jau labai seniai jos vyras gyvena dvilypį gyvenimą, ponia Ardevol. Du viešnamius, kur subūrė dirbti... kur išnaudojo penkiolikmetes ir šešiolikmetes. Man labai nemalonu, kad turiu apie tai kalbėti. (*Darkyta pranc. k.*)

Laimė, mėšlungis nustojo traukti koją, nes šiandien prancūziškai kalbėjau nei į tvorą, nei į mietą, tad turėjau vėl grįžti prie sunkios, gomurinės komisaro ispanų kalbos. Man regis, Karsonas mirktelėjo pastebėjęs, kad man pavyko įveikti mėšlungį.

– Pageidaujate, kad pasakočiau toliau, ponia?

– Prašom.

– Mano galva, tiesiog atkeršijo tėvas vienos tų merginų, kurias tvirkino jūsų vyras. Mat, prieš įgrūsdamas jas į viešnamį, pats išbandydavo. Ar suprantate, ką turiu galvoje? – Ir, pabrėždamas kiekvieną skiemenį: – Defloruodavo.

– Hau!

– Taip.

– Jau turime du žodžius.

– Taip, viešnamis ir defloruodavo.

– Koks siaubas, tiesiog protas neneša. Ką jūs darytumėte, tomis merginomis dėta? Arba tų merginų tėvais dėta? Ar neprieštarausite, jeigu užsirūkysiu?

– Nė nebandykite, pone komisare.

– Jeigu pageidaujate, mes galime ištirti šį atvejį ir surasti nevilties apimtą tėvą, kuris iškart dingo, savo rankomis įvykdęs teisingumą. Tačiau tuomet gali išeiti viešumon nelabai pamokomas jūsų vyro gyvenimas.

Tyla. Mano koja nejučia ima *bouger encore une fois**. Krebždėjimas. Tikriausiai komisaras nepatenkintas kiša atgal savo cigarą. Staiga prabyla mama:

– Žinote, pone komisare?

– Ką?

– Jūsų teisybė. Aš nepatikėjau nė vienu jūsų žodžiu. Jūs meluojate. Tik nežinia kodėl.

– Matot, ponia? Matot? Ar nesakiau, kad taip ir bus? – keldamas balsą: – Ar nesakiau? Ką?

– Tai ne įrodymas.

* Vėl trūkčioti. (*Pranc.*)

– Jeigu nebijote pasekmių, galėčiau patempti tą siūlą ir išnarplioti visą kamuolį. Kokių ten šlykštybių aptiktume... tik vienas jūsų vyras žino.

– Viso labo, pone komisare. Turiu pripažinti, kad neblogai pasidarbavote.

Mama kalbėjo kaip Old Šaterhendas, pernelyg pasitikėdama savimi. Man patiko. Karsonas ir Juodasis Erelis negalėjo patikėti savo ausimis: jie taip apstulbo, kad vakare Juodasis Erelis paklausė, ar galėtų nuo šiolei vadintis Vinetu, bet aš nesutikau. Mama atsisveikino, bet nė nekrustelėjo iš vietos! Kai ėmė visus šokdinti parduotuvėje, išmoko aktorinio meno. Tad komisarui neliko nieko kita, tik atsistoti ir kažką sumurmėti panosėje. O mane kamavo abejonė, ar komisaras Plasensija sakė tiesą apie tėtį, nors, beje, aš nieko nesupratau.

– Hau.

– Taip. Viešnamis, o kitas žodis?

– Dekloruodavo? – bandė spėlioti Karsonas.

– Nežinau. Kažkas panašaus.

– Ką gi, pažiūrėkime, ką reiškia viešnamis. Taip, žodyne.

– Viešnamis: viešieji namai, blogos šlovės namai, bordelis.

– Po šimts! O kas per daiktas tie viešieji namai? Pažiūrėkim.

– Viešieji namai: viešnamis, blogos šlovės namai, lengvo elgesio moterų būstas.

Tyla. Visi trys susižvelgėme sutrikę.

– O blogos šlovės namai?

– Blogos šlovės namai: viešnamis, bordelis, blogos šlovės namai. Po šimts! Tas pats per tą patį. *Lugar o casa que sirve de guarida a gente de mal vivir.**

– O bordelis?

– Bordelis: nevartotina svetimybė, teiktini pakaitai yra viešieji namai, viešnamis.

– Po galais!

---

* Vieta arba namai, kur piktadariai įsirengia landynę. (*Isp.*)

– Pala! *Casa o lugar en que se falta al decoro con ruido y confusion.**

Vadinasi, tėtis turėjo viešnamių, kur daug triukšmo ir netvarkos. Ir dėl to buvo nužudytas?

– Pažiūrėkime, ką reiškia žodis dekloruoti.

– O kaip ispaniškai bus dekloruoti?

Abu nutilo. Adrianas sutriko.

– Hau.

– Taip.

– Tai nieko bendra neturi su triukšmu, tik su seksu.

– Tikrai?

– Tikrai. Kai karys subręsta, šamanas supažindina jį su sekso paslaptimis.

– Kai aš subręsiu, niekas nesupažindins manęs su sekso paslaptimis.

Apmaudi tyla. Išgirdau garsiai nusispjaunant.

– Sakyk, Karsonai.

– Jei galėčiau.

– Na, sakyk, po velnių!

– Ne. Esi ne to amžiaus, kad galėčiau kalbėti apie tokius dalykus.

Šerifas Karsonas sakė teisybę. Niekada nebuvau tinkamo amžiaus kai kuriems dalykams. Arba per jaunas, arba per senas kaip dabar.

---

* Namai arba vieta, kur nesilaikoma gero elgesio taisyklių ir viešpatauja sumaištis, triukšmas. (*Isp.*)

15

– Įmerk rankas į šiltą vandenį. Trauk, trauk, kad nesuglebtų. Pavaikščiok. Nesinervink. Nusiramink. Vaikščiok. Giliai kvėpuok. Sustok. Va šitaip. Labai gerai. Galvok apie tai, kas bus, kaip viskas prasidės. Įsivaizduok, kaip pasirodai scenoje, kaip nusilenki. Puiku. Na, nusilenk. Ne, ne taip, po velnių. Nusilenk, lyg pataikaudamas žiūrovams. Na, nevisiškai. Tik taip, kad žiūrovai patikėtų tavo nuolankumu, tačiau, jei pasieksi aukštumas, kokias pasiekiau aš, tuomet suvoksi, kad esi nepranokstamas ir kad kiti turi klauptis prieš tave. Sakiau, kad nesinervintum. Nusišluostyk rankas. Ką, gal nori persišaldyti? Imk smuiką. Priglausk, tvirtai laikyk, nepamiršk, kad tu jį valdai ir jis turi paklusti tavo valiai. Galvok apie pirmuosius taktus. Taip, be stryko, įsivaizduok, kad jau grieži. Puiku. O dabar pradėk groti gamas.

Maestro Manleu išėjo iš persirengimo kambario drebančiomis kinkomis, ir pagaliau galėjau lengvai atsikvėpti. Nusiraminau ir ėmiau lygiai kvėpuoti grodamas gamas, garsai plaukė sklandžiai, be sutrikimų, strykas su kanifolija suteptais ašutais sliuogė stygomis. Ir Adrianas Ardevolis davė sau žodį: niekada to nebus, jis neištvers tų kančių, to dar betrūko – stovėti scenoje nelyginant vitrinoje ir siūlyti savo prekes, gal kas nors malonės nusipirkti susimokėdamas keliais plojimais. Iš salės plaukė meistriškai atliekamo Šopeno preliudo garsai, ir jis įsivaizdavo žavią merginą, fortepijono klavišais bėgiojančius pirštus, neištvėręs padėjo smuiką į dėklą, net neužvožęs išėjo ir iš už uždangos pamatė ją, taip, tai buvo mergina, daugiau nei žavi, ir beprotiškai įsimylėjo ją iš pirmo žvilgsnio, tą pačią akimirką panūdo būti tuo fortepijonu, kuriuo ji skambino. Kai neprilygstamoji gražuolė baigė ir be galo

žaviai nusilenkė, Adrianas pašėlo karštligiškai ploti, ir tuomet pajuto, kaip kažkieno ranka griebė jam už peties.

– Kokį velnią čia darai? Juk dabar tavo eilė!

Lydėdamas mane į persirengimo kambarį, maestro Manleu pasakė viską, ką galvoja apie mano neprofesionalų elgesį: dvylikos ar trylikos metų vaikėzas turi tokią progą pirmą kartą išeiti į sceną, o tu ožiuojies, žiopsai čia išsižiojęs, lyg ne tau, o mudviem su tavo mama reikėtų to koncerto. Žodžiu, tiek prigąsdino, kad ne juokais ėmiau bijoti. Liepė pasisveikinti su ponia Mari, kuri jau laukė už kulisų, pasiruošusi eiti į sceną (matai? Štai profesionalus požiūris!), ir ponia Mari pamerkė man ir pasakė: nesijaudink, labai gerai groji, o dabar pagrosi dar geriau. Svarbiausia, kad neskubėčiau iš pat pradžių: aš duodu toną, o ji tik prisiderina, tad neskubėk. Kaip per paskutinę repeticiją. Tuomet Adrianas pajuto maestro Manleu alsuojant į sprandą.

– Kvėpuok lygiai. Nežiūrėk į žmones. Nusilenk elegantiškai. Stovėk truputį prasižergęs. Žiūrėk į salės galą ir pradėk, jeigu net akompaniatorė nebūtų pasiruošusi. Tu duodi toną.

Man knietė sužinoti, kas toji mergina, grojusi prieš mane, pasveikinti ją arba pabučiuoti, arba apkabinti, arba pauostyti jos plaukus, bet, ko gero, atlikėjai išėjo pro kitas duris, o aš išgirdau: jaunasis talentas Adrianas Ardevolis i Boskas, fortepijonu akompanuoja dėstytoja Antonija Mari. Žodžiu, dabar turėjome išeiti į sceną, ir tuomet pastebėjau, kad pirmoje eilėje sėdi Bernatas, tas marica, davęs man žodį: nesijaudink, Adrianai, dievaži, nusiramink, neateisiu, prisiekiu, ir, man regis, slapčia ironiškai šaipėsi. Negana to, atėjo su tėvais, bjaurybė... Ir mama su dviem man nepažįstamais vyriškiais. Ir maestro Manleu, jau spėjęs atsisėsti šalia ir kažką kuždąs mamai į ausį. Daugiau nei pusė salės – nepažįstami žmonės. Ir staiga prispyrė reikalas bėgti į tualetą. Pasakiau poniai Mari į ausį, kad noriu siusio, o ji mane nuramino, girdi, žmonės neišeis, kol manęs neišklausys.

Adrianas Ardevolis nenuėjo į tualetą. Pasuko į persirengimo kambarį, įdėjo smuiką į dėklą ir ten jį paliko. Bebėgančiam prie

durų kelią užstojo Bernatas, pažvelgė į jį apstulbęs ir sušuko: kur leki, avigalvi. O jis: namo. Bernatas: ar išprotėjai? Adrianas: padėk man. Pasakyk, kad mane išvežė į ligoninę ar ką nors panašaus. Iškūrė pro Medikų namų* duris tiesiai į ūžiančią nuo automobilių naktinę Lajetanos gatvę ir, pasruvęs prakaitu, pardūmė namo. Ir tik po geros valandos sužinojo, kad Bernatas pasielgė kaip tikras draugas: grįžęs pasakė mamai, kad pasijutau nekaip ir nuvažiavau į ligoninę.

– Į kokią ligoninę, dėl Dievo meilės?

– Nežinau. Klauskit taksi vairuotojo.

Koridoriaus vidury, duodamas prieštaringus nurodymus, stovėjo maestro Manleu, visiškai išmuštas iš vėžių: šalia vos tvardėsi nesikvatoję nepažįstami žmonės, o Bernatas stypsojo užtvėręs duris, kad, išsprūdę į lauką, jie nespėtų pamatyti, kaip skuodžiu Lajetanos gatve.

Maždaug po valandos jie jau buvo namie, nes Mažylė Lola mane išdavė: išvydusi, kad grįžtu namo nosį nukabinęs, toji pusgalvė paskambino į Medikų namų koncertų salę, – suaugusieji visada padeda vieni kitiems, – mama nuvedė mane į kabinetą, pakvietė užeiti maestro Manleu ir uždarė duris. Mane nukrėtė šiurpas. Mama: kas sau manaisi esąs? Aš: kaip gyvas kojos ten nekelsiu. Mama: kas sau manaisi esąs? Grąžydamas rankas, maestro Manleu kartojo: protas neneša, protas neneša. Ir aš: ne, man nusibodo, aš noriu skaityti, bet neturiu laiko; mama: ne, tu grieši smuiku, o suaugęs nutarsi, ką nori daryti; aš: ką gi, jau nutariau. Mama: trylikos metų būdamas, negali nieko nutarti; aš pasipiktinęs: trylikos su puse!; ir maestro Manleu, grąžydamas rankas, kartoja: protas neneša, protas neneša; o mama: kas sau manaisi esąs, jau antrą ar trečią kartą, ir dar pridūrė: tokius pinigus moku už tavo pamokas, o tu... ir maestro Manleu, supratęs užuominą, įsiterpia, kad pamokos toli gražu ne tokios jau brangios. Kas be

---

* Medikų namai (Casal del Metge) – pastatas Barselonoje, Lajetanos gatvėje 31, pastatytas 1932 m., su 320 vietų sale, kur vykdavo koncertai, spektakliai, buvo skaitomos viešos paskaitos.

ko, kainavo nemažai, bet, turint omeny jo vardą, ne per brangiausios; o mama: mano nuomone, brangios, labai brangios. O maestro Manleu: ką gi, jeigu jums per brangu, žinokitės judu su savo sūneliu, iš jo niekada neišeis Oistrachas. Ir mama atrėžė: ką čia šnekat, jūs pats sakėte, kad vaikas gabus ir kad padarysite iš jo tikrą smuikininką. Tuo tarpu aš pamažu nusiraminau, nes dabar juodu įsijautė į žaidimą, ir man nė nereikėjo jų žodžių versti į prancūzų kalbą. Tuo metu į kabinetą kyštelėjo galvą Mažylė Lola, *pettegola delatora**, pasakė, kad kažkas skambina iš Medikų namų koncertų salės, nori kuo skubiau pasikalbėti su mama, ir mama išeidama perspėjo, kad niekas nedrįstų kojos iš čia kelti, tuojau grįšiu, ir maestro Manleu prisikišęs sušvokštė: sušiktas baily, tą sonatą mokėjai kaip penkis pirštus, o aš jam atkirtau, kad man vis viena, kad nenoriu griežti scenoje. O jis: ką pasakytų Bethovenas? Aš: Bethovenas seniai miręs ir niekada nesužinos. Jis: netikėli! Aš: marica! Stojo gūdi uodegą paspraudusio šuns tyla.

– Ką pasakei?

Stovėjome nė nekrustelėdami vienas priešais kitą. Tuomet grįžo mama. Maestro Manleu išsižiojęs dar negalėjo atsikvošėti. Mama pareiškė, kad nubaudžia mane: iš namų galėsiu išeiti tik į mokyklą ir smuiko pamokas. O dabar dumk į savo kambarį, dar neaišku, ar gausi vakarienės, ar apsieisi be jos. Dink iš akių. Maestro Manleu dar stovėjo iškėlęs ranką ir išsižiojęs. Dar nesubrendęs pykčiui, kurį slopinome mudu su mama.

Maištingai trinktelėjau durimis neimdamas į galvą, ką sakys mama. Atvožiau dėžutę su savo brangenybėmis, kur, be Juodojo Erelio ir Karsono, laisvai joje telpančių, slėpiau visas savo paslaptis. Ligi šiol prisimenu: ten buvo dvigubas maseračio paveikslėlis, svajingai nuteikiantys stikliniai rutuliukai ir angelo medalionas, kai nenešiodavau jo ant kaklo, prisiminimas apie mano angelą ir jo raudoną šypseną, tariančią man: *ciao, Adriano*. Ir Adrianas vaizduodavosi atsakąs: *ciao, angelo mio*.

---

* Liežuvautoja išdavikė. (*It.*, *isp.*)

Jam liepta ateiti į kitą pastatą, į dulkėtą salę, kur vykdavo solfedžio pamokos žemesniųjų klasių mokiniams. Tamsiame koridoriuje buvo ramu, tyla ir grindis storai nuklojusių dulkių sluoksnis slopino kieme kamuolį spardančių vaikų šauksmus. Koridoriaus gale, tolimiausioje klasėje, degė silpna šviesa.

– Įeik, artiste.

Tėvas Bartrina buvo prakaulus, aukštas ir liesas vyriškis dukslia, bet per trumpa sutana, iš po kurios kyšojo nubrizgusios kelnės. Būdamas aukšto ūgio, visada turėdavo prisilenkti, tad atrodydavo lyg pasirengęs pulti pašnekovą. Šiaip buvo malonus ir jau seniai susitaikęs su mintimi, kad mokiniai, visi aliai vieno, nėmaž nesidomi solfedžio pamokomis. Buvo muzikos mokytojas, mokė solfedžio, *y sanseacabó**. Tik sunkiai sekėsi išsaugoti autoritetą, nes visi mokiniai, net tie, kurie neturėjo klausos arba nenumanė, kur rašoma fa, dėl muzikos niekada antrus metus netrynė suolo toje pačioje klasėje. Taip jis ir gyveno sukumpęs šalia milžiniškos lentos su keturiomis raudonomis penklinėmis, aiškindamas, kuo skiriasi juoda nata (nutepliota balta kreida) nuo baltos (skritulėlio juodoje lentoje). Taip bėgo metai ir keitėsi mokiniai.

– Labas.

– Girdėjau, kad grieži smuiku.

– Taip.

– Ir kad nenorėjai išeiti į sceną Medikų namų salėje.

– Taip.

– Kodėl?

Ir Adrianas išdėstė savąją meistriškumo teoriją, kuria privalo remtis kiekvienas profesionalus atlikėjas.

– Nesidangstyk meistriškumu. Paprasčiausiai išsigandai scenos.

– Ką?

Ir tėvas Bartrina išdėstė savo teoriją apie scenos baimę, aprašytą viename anglų muzikos žurnale. Ne. Tai visai kas kita, pagalvojau. Tačiau buvo sunku jam išaiškinti. Ne, aš nebijau; tiesiog

---

* Ir tiek. (*Isp.*)

nenoriu siekti meistriškumo. Nenoriu atsidėti sričiai, kur nevalia klysti nei abejoti.

– Atlikėjas visada gali klysti ir abejoti, bet tik repetuodamas. Atlikdamas kūrinį visuomenei, turi būti įveikęs visas abejones. Ir *sanseacabó*.

– Nesąmonė.

– Ką?

– Atsiprašau. Nesutinku. Per daug mėgstu muziką, kad imčiau spręsti apie ją iš pirštų padėties.

– Kiek tau metų?

– Trylika su puse.

– Kalbi visiškai ne taip, kaip tavo amžiaus vaikui derėtų.

Smerkė mane? Įdėmiai pažvelgiau jam į akis ir nepriėjau prie jokios išvados.

– Kodėl neini Komunijos?

– Aš nekrikštytas.

– Dieve mano!

– Aš ne katalikas.

– Kas tu toks? – Atsargiai, duodamas Adrianui laiko pagalvoti: – Protestantas? Žydas?

– Niekas. Kaip ir visi mano namuose.

– Mums reikėtų apie tai pasikalbėti.

– Mano tėvai susitarė su mokykla, kad apie tai nebūtų kalbama.

– Dieve mano! – Ir pagalvojo: reikės apie tai pasiteirauti. Prabilo kaltinamu tonu: – Girdėjau, esi pirmūnas.

– Taip. Bet aš čia niekuo dėtas, – bandžiau teisintis.

– Kodėl?

– Nes man sekasi. Turiu gerą atmintį.

– Tikrai?

– Tikrai. Viską įsimenu.

– Gali griežti be natų?

– Žinoma. Jei spėju perskaityti partitūrą.

– Stebuklai.

– Visiškai ne. Nes neturiu absoliučios klausos. O Plensa turi.

– Kas?

– Plensa, iš ketvirtos C. Jis taip pat griežia smuiku.

– Ar Plensa? Toks aukštas, šviesiaplaukis?

– Aha.

– Jis groja smuiku?

Ko jam iš manęs reikėjo, tam žmogėnui? Kodėl jis mane kvotė? Ko siekė? Linktelėjau galva, ir man dingtelėjo mintis, kad, atvirai kalbėdamas, ko gero, galiu pakenkti Bernatui.

– Girdėjau, kad moki daug kalbų.

– Ne.

– Ne?

– Na... prancūzų... Mokomės mokykloje.

– Nuo šių metų pradžios. Bet, girdėjau, jau laisvai kalbi prancūziškai.

– Mat... – Ir kaip turėčiau jam paaiškinti?

– Ir vokiečių.

– Na, aš...

– Ir anglų.

Kalbėjo tokiu tonu, lyg berdamas druskos ant žaizdos, užklupęs nusikaltimo vietoje, tad Adrianas ėmė teisintis. Turėjo prisipažinti, kad taip, anglų taip pat.

– Ir išmokai savarankiškai?

– Ne, – atsakė jis lengvai atsikvėpdamas. – Netiesa. Turiu mokytoją.

– O aš girdėjau, kad...

– Ne, ne, tai italų. – Sutrikęs: – Italų mokausi savarankiškai.

– Sunku patikėti.

– Tai labai paprasta. Tas pats romanų kalbų žodynas. Jei moki katalonų, ispanų ir prancūzų, visa kita ateina savaime, tai yra visai nesunku.

Tėvas Bartrina griežtai pažvelgė į jį svarstydamas, ar tas pienburnis nesityčioja iš jo. Ir Adrianas lyg teisindamasis:

– Bet, ko gero, itališkai prastai tariu.

– Tikrai?

– Taip. Italai paprastai kirčiuoja tą skiemenį, kurio aš niekada nekirčiuočiau.

Po be galo prailgusios tylos:

– Kuo norėtum būti užaugęs?

– Nežinau. Noriu skaityti. Mokytis. Nežinau.

Tyla. Tėvas Bartrina paėjėjo lango link. Iš po sutanos klosčių išsitraukė baltutėlę nosinę ir susimąstęs nusišluostė lūpas. Liurijos gatvė ūžė nuo automobilių, retkarčiais įstringančių kamšatyje. Tėvas Bartrina atsigręžė į berniuką, tebestovintį vidury klasės. Ko gero, tik dabar susivokė.

– Sėsk, sėsk.

Atsisėdau į suolą nelabai suvokdamas, ko tas žmogėnas nori. Priėjęs jis atsisėdo gretimame suole. Pažvelgė man į akis.

– Aš skambinu fortepijonu.

Tyla. Jau anksčiau taip maniau, nes per pamokas grodavo akordus, kai mes apsnūdę mokydavomės solfedžio. Kad visai neužmigtume. Regis, jam buvo sunku išsunkti tai, ko iš manęs nori. Galų gale apsisprendė:

– Galėtume drauge parepetuoti Kreicerio sonatą, kurią atliktume per iškilmingą mokslo metų užbaigimo šventę. Kaip tu manai? Muzikos rūmuose*! Ar nenorėtum griežti Muzikos rūmuose?

Neatsakiau. Įsivaizdavau, kaip vaikai pravardžiuoja mane marica, o aš scenoje stengiuosi parodyti savo meistriškumą. Geriau kiaurai žemę prasmegti!

– Tą pačią, kurią turėjai atlikti Medikų namų koncertų salėje. Juk puikiausiai moki ją, tiesa?

Pirmą kartą per mūsų pokalbį jo veide pasirodė kažkas panašaus į šypseną, lyg taip jis būtų bandęs mane paveikti. Palenkti į savo pusę, kad sutikčiau. Vis dar tylėjau, nes į galvą atėjo geniali

---

* Katalonijos muzikos rūmai (Palau de la Música Catalana) – koncertų salė, žymaus katalonų architekto Lluíaso Domènechio i Montanero suprojektuota 1905–1908 m. Įrašyta į UNESCO pasaulio paveldo sąrašą.

mintis. Pagalvojau, kad, būdamas muzikantas, galėtų man padėti, ir paklausiau: tėve Bartrina, ar jus irgi pravardžiuoja marica?

Adrianas Ardevolis i Boskas, trečios A klasės mokinys, tris dienas neturėjo teisės lankyti pamokų dėl nežinomų priežasčių, kurių neatskleista net motinai. Draugams pasisakiau, kad sergu angina. O kai Bernatą paklausiau, ar jis irgi marica kaip ir aš, jis tiesiog pasiuto iš pykčio.

– O tu – marica?

– Iš kur aš žinau? Pasak Estebano, esu marica, nes griežiu smuiku. Vadinasi, tu irgi marica. Ir tėvas Bartrina, jei fortepijonas toks pat požymis kaip smuikas.

– Ir Jaša Heifecas.

– Aha. Turbūt. Ir Pablas Kazalsas.

– Taip. Bet manęs niekas taip dar nėra pavadinęs.

– Nes niekas nežino, kad griežì smuiku. Bartrina nežinojo.

Dar nepriėję muzikos mokyklos, bičiuliai sustojo nekreipdami dėmesio į judrų eismą Bruko gatvėje. Bernatui smilktelėjo mintis:

– Gal paklaustum motinos?

– O kodėl tu neklausi savo motinos? Arba tėvo? Juk turi tėvą, ką?

– O kuo aš čia dėtas? Ne man uždrausta lankyti pamokas už tai, kad pavadinau ką nors marica!

– O jeigu paklaustume ponią Truliols?

Tą dieną Adrianas nutarė nueiti į ponios Truliols pamoką, vildamasis taip galutinai įsiutinti maestro Manleu. Mokytoja apsidžiaugė jį pamačiusi, pagyrė, kad jis padarė pažangą, ir nė neužsiminė apie atsitikimą Medikų namų koncertų salėje, apie kurį, be abejo, buvo girdėjusi. Jie nepaklausė ponios Truliols, ką galėtų reikšti mįslingas žodis marica. Mokytoja skundėsi, kad tą dieną jie tyčia ją nervina darydami klaidų, bet tai buvo netiesa. Be kita ko, laukdami savo eilės pamatėme berniuką, jaunesnį už mus, regis, vardu Klaretas, kuris, nežinia ko ten atėjęs, grojo taip, lyg

būtų buvęs dvidešimties metų. Tokiais atvejais pasijuntu mažvaikis ir tiesiog puolu į neviltį.

– O aš priešingai. Įsiuntu ir imu dar atkakliau mokytis.

– Tu, Bernatai, būsi didis smuikininkas.

– Ir tu.

Keista, kad tokio amžiaus paaugliai kaip Bernatas ir Adrianas ima taip kalbėti. Tačiau žmogus pasikeičia, paėmęs į rankas smuiką.

Vakare Adrianas pamelavo motinai. Pasakė, kad jam uždrausta tris dienas lankyti pamokas, nes jis pasišaipęs iš mokytojo, kažko nežinojusio. Motina, kurios galvoje buvo tik parduotuvė ir Danielos, mano šypsančio angelo, angeliškos pinklės, išrėžė įprastą pamokslą, pravartų, bet nelabai nuoširdų. Pasakė: nepamiršk, kad Dievas apdovanojo tave nepaprastais gabumais. Tačiau įsidėk į galvą, kad tai ne tavo nuopelnas, o tiesiog gamtos dovana. Adrianas pastebėjo, kad po tėvo mirties motina vėl prakalbo apie Dievą, nors kartais dar tapatindavo jį su gamta. Pagyvensim – pamatysim, gal paaiškės, kad Dievas yra, o aš tiesiog nieko neišmanau.

– Gerai, mama. Daugiau tai nepasikartos. Atsiprašau.

– Ne manęs, mokytojo atsiprašyk.

– Gerai, mama.

Ji neklausė, kas buvo tas mokytojas, ką Adrianas jam pasakė ir ką atsakė mokytojas. Mintimis klaidžiojo kažkur kitur. Po vakarienės iškart užsidarė tėvo kabinete ir inkunabulams skirtą stalą apkrovė buhalterijos knygomis.

Kai Mažylė Lola, nukrausčiusi stalą, ėmė tvarkytis virtuvėje, Adrianas sukinėjosi aplink apsimesdamas, kad nori padėti, o įsitikinęs, kad motina kabinete įgulė į darbą, grįžo į virtuvę, uždarė duris ir, nelaukdamas, kol įveiks drovumas, paklausė Mažylę Lolą: ar galėtum man paaiškinti, kodėl mokykloje vaikai vadina mane marica?

Ilgai negalėjau užmigti. Galvoje kirbėjo mintis, kad nušluostysiu nosį Bernatui, visada gebančiam man paaiškinti tai, ko niekas

mūsų nemokė mokykloje. Klausiausi, kaip Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčioje varpai muša vienuoliktą ir kaip panaktinis lazda beldžia į geležinius Solos rūmų vartus ir po visą kvartalą skardi tų dūžių aidas. Tais laikais, kai valdė Frankas ir Žemė vėl buvo plokščia, vaikystėje, kai tavęs dar nebuvau pažinęs, Barselona, nakčiai nusileidus, taip pat užmigdavo.

III

Et in arcadia ego*

Jaunystėje kovojau trokšdamas būti savimi;
dabar man gana to, kad esu toks, koks esu.

Josep Maria Morreres**

---

* Ir Arkadijoje aš (*lot.*) – sparnuotas lotyniškas posakis, primenantis gyvenimo ir žmogaus laimės laikinumą.

** Josep Maria Morreres (1952) – katalonų rašytojas.

16

Adrianas Ardevolis greitai brendo. Laikas nėjo veltui. Jau žinojo, kad *marica* – tai pedalas, ir net buvo susipažinęs su teodicėja. Arapahų vadas Juodasis Erelis ir narsusis šerifas Karsonas dulkėjo lentynoje šalia Salgario*, Karlo Majaus, Zeino Grėjaus** ir Žiulio Verno knygų. Bet jam nepavyko ištrūkti iš nepermaldaujamos motinos globos. Įpratintas prie paklusnumo, tapau geru smuikininku, neblogai įvaldžiusiu grojimo techniką, bet, deja, bedvasiu. Antrarūšiu Bernatu. Mano gėdingą pabėgimą iš pirmo viešo koncerto maestro Manleu įvardijo kaip genijaus pasireiškimą. Mūsų santykiai nepasikeitė, nebent nuo to vakaro jis tarėsi turįs teisę užgaulioti mane kada tinkamas. Su maestro Manleu niekada nesikalbėdavome apie muziką. Kalbėdavomės tik apie kūrinius smuikui ir garsenybes, tokias kaip Veniavskis, Nardinis, Viotis, Ernstas, Sarasatė, Paganinis ir svarbiausia – Manleu, Manleu ir Manleu, ir tuomet man kirbėdavo mintis paklausti maestro, o kada imsime griežti iš tikrųjų? Bet žinojau, kad taip tik prisišaukčiau bėdą ant savo galvos ir žiauriai nukentėčiau. Mudu kalbėdavomės apie repertuarą, apie jo repertuarą. Apie rankų padėtį. Apie kojų padėtį. Apie tai, kokiais drabužiais dera vilkėti repetuojant. Kokia poza stovėti scenoje: kaip Sarasatė – Sorė, kaip Veniavskis – Vilhelmis, kaip Isajus – Joachimas ar kaip išrinktieji – Paganinis – Manleu? O tu bandyk Paganinio – Manleu pozą, nes aš noriu, kad būtum vienas išrinktųjų, nors, deja, per vėlai pasirodžiau tavo gyvenime ir tik todėl netapai vunderkindu.

---

* Emilio Carlo Giuseppe Maria Salgàri (1862–1911) – italų rašytojas, nuotykių romanų autorius.

** Pearl Zane Grey (1872–1939) – amerikiečių rašytojas, vesternų romanų autorius.

Atnaujinti muzikos pamokas po Adriano pabėgimo ėjosi sunkiai, mat ponia Ardevol itin sustiprino savo pozicijas, o štai pono Manleu honoraras gerokai sumažėjo. Iš pradžių pamokos vyko beveik be žodžių, kad mokinys suvoktų, koks įsižeidęs yra genijus, trokštantis genijaus pėdomis nukreipti vaiką, per savo silpną būdą nuėjusį klystkeliais. Žingsnis po žingsnio, trumpai nurodydamas klaidas ir patardamas, kaip jų išvengti, maestro pamažu atgavo žadą, kol pagaliau vieną gražią dieną paprašė atsinešti Storionį.

– Kodėl, maestro?

– Norėčiau pažiūrėti, kaip skamba.

– Turėsiu atsiklausti mamos. – Tiek bėdų patyręs, Adrianas įgavo proto.

– Ji leis, jeigu pasakysi, kad aš itin to pageidauju.

Mama atrėžė: ar išprotėjai, kas tau šovė į galvą, turi savo Paramoną ir griežk į sveikatą. Adrianas neatlyžo, bet ji atkirto: jeigu sakiau negalima, vadinasi, negalima. Tik tuomet jis iškošė, kad tiesiog perduoda maestro Manleu prašymą ir pageidavimą.

– Iš karto reikėjo taip sakyti, – griežtai pasakė ji. Labai griežtai, nes jau keleri metai juodu ėjo karo taku, ir kiekviena proga tiko karo kirviui iškasti, kol pagaliau vieną dieną Adrianas pareiškė: kai tik sulauksiu pilnametystės, išeisiu iš namų. O ji: iš ko gyvensi? Jis: iš savo rankų darbo, iš tėvo palikimo, dar nežinau. O ji: tad, prieš susiruošdamas išeiti, pirmiausia tai išsiaiškink.

Kitą penktadienį atėjau į pamoką, nešinas Storioniu. Mokytojas norėjo ne tiek juo griežti, kiek palyginti jo skambėjimą. Mano Storioniu ėmė groti Veniavskio tarantelą; skambėjo labai, labai gerai. O paskui, trokšdamas mane apstulbinti, žėrinčiomis akimis parodė savo slaptą brangenybę: 1702-ųjų metų Gvarnerį, kadaise priklausiusį pačiam Feliksui Mendelsonui. Ir pagrojo tą pačią tarantelą, ir ji skambėjo labai, labai gerai. Pergalingai spindinčiu veidu pareiškė, kad jo Gvarneris skamba dešimtkart geriau nei mano Storionis. Ir didžiai patenkintas atidavė man smuiką.

– Maestro, aš nenoriu būti smuikininkas.

– Tylėk ir mokykis.

– Maestro, sakau, kad nenoriu.

– O ką pasakys tavo varžovai?

– Aš neturiu varžovų.

– Vaikeli, – sėdėdamas krėsle, kuriame klausydavosi mano grojimo, pasakė Manleu, – tavo varžovai – visi, kurie, gerokai pažengę, šiuo metu mokosi groti smuiku. Jie stengsis žūtbūt tave nugalėti.

Vėl ėmėmės vibrato, vibrato ir *trino*, stengdamiesi išgauti flažoletą, *martellato* ir *tremolo*... ir mane tolydžio vis labiau slėgė liūdesys.

– Mama, nenoriu būti smuikininkas.

– Vaikeli, tu – smuikininkas.

– Nenoriu.

Atsiliepdami į mano nenorą, jie surengė man koncertą Paryžiuje. Kad įsitikinčiau, koks gražus gyvenimas, vaikeli, tavęs laukia, kai būsi smuikininkas.

– Aš turėjau pirmąjį koncertą aštuonerių metų, – postringavo Manleu. – O tau teko laukti septyniolikos. Žinoma, manęs niekada nepasivysi. Tačiau turi bent stengtis priartėti prie mano didybės. Aš tau padėsiu įveikti scenos baimę.

– Nenoriu būti smuikininkas. Noriu skaityti. O scenos aš nebijau.

– Bernatai, aš nenoriu būti smuikininkas.

– Liaukis zirzęs, nusibodai. Tu groji nuostabiai, tarytum be jokių pastangų. Tik bijai scenos.

– Aišku, gera mokėti griežti smuiku, bet aš nenoriu būti smuikininkas. Nenoriu, ir baigta. Ir aš nebijau scenos.

– Gyvenk, kaip išmanai, tik neatsisakyk pamokų.

Tiesą pasakius, Bernatui nerūpėjo nei mano psichikos sveikata, nei ateitis. Mat Bernatas per mane vis dar naudojosi maestro Manleu pamokomis, tik iš antrų rankų. Sėkmingai mokėsi technikos, nei nuobodžiavo, nei bodėjosi instrumentu, nei žiaukčiojo,

nes jam nereikėjo tiesiogiai susidurti su Manleu. Maža to, ponios Truliols rekomenduotas, dabar mokėsi pas patį Masiją*.

Prabėgs dešimtys metų, ir, pastatytas prie sienos prieš baudžiamąjį būrį, Adrianas Ardevolis supras, kad solisto karjera bodėjosi tiesiog maištaudamas prieš motiną ir maestro Manleu. O kai bręstant ėmė keistis balsas, jis pareiškė maestro Manleu: noriu groti muziką.

– Ką?

– Noriu groti Bramsą, Bartoką, Šumaną. Man nepatinka Sarasatė.

Maestro Manleu vėl tylėjo kelias savaites per pamokas duodamas nurodymus mostais, kol pagaliau vieną penktadienį ant fortepijono padėjo storą, per dvi plaštakas pluoštą natų ir pasakė: ką gi, keičiame repertuarą. Maestro Manleu nusileido jam tik tą vienintelį kartą gyvenime. Tėvas irgi nusileido vieną kartą ir pripažino jo viršų. Maestro Manleu pasakė tik tiek: ką gi, keičiame repertuarą. Ir, keršydamas už tai, kad teko pripažinti jo viršų, nubraukė pleiskanas nuo savo tamsių kelnių ir pasakė: kito mėnesio dvidešimtą dieną Paryžiuje, Debiusi koncertų salėje. Kreiceris, Sezaras Frankas, Bramso trečioji sonata ir dar vienas kitas Veniavskio ir Paganinio dalykėlis bisui. Patenkintas?

Scenos beprotiškai bijojau, bet tą baimę meistriškai dangsčiau gražia teorija, kad nenoriu vien iš meilės muzikai ir t. t. Scenos baimė vėl atgimė, ir Adrianą išpylė prakaitas.

– Kas skambins fortepijonu?

– Koks nors pianistas. Rasiu ką nors.

– Ne. Turi būti toks... Fortepijono akompanimentas ne ką mažiau svarbus negu mano grojimas.

– Nesąmonė. Tu esi svarbiausias. Taip ar ne? Surasiu tau gerą akompaniatorių. Trys repeticijos. O dabar skaitome natas. Pradedam Bramsu.

---

* Joan Massià i Prats (1890–1969) – žymus katalonų smuikininkas, kompozitorius ir pedagogas.

Ir Adrianui pamažu ėmė aiškėti, kad gal iš tiesų grojimas smuiku savotiškai padeda suprasti gyvenimą, atskleisti vienatvės paslaptis, suvokti, kad tikrovė niekada neatitinka svajonių, troškimo sužinoti, kas dėl jo kaltės atsitiko tėvui.

Tinkamas pianistas pasirodė besąs maestro Kastelsas, puikus atlikėjas, nedrąsus, pasirengęs sulig menkiausiu maestro Manleu priekaištu pasislėpti po klavišais. Adrianas veikiai suprato, kad Kastelsas – dalis be galo brangaus projekto, į kurį ponia Ardevol įdėjo didelius pinigus, sūnui ruošdama koncertą Paryžiaus Plejelio koncertų salėje, prestižinėje šimto vietų salėje, kur buvo užimta ne daugiau kaip keturiasdešimt. Muzikantai keliavo vieni, kad galėtų sukaupti dėmesį į darbą. Ponas Kastelsas su Adrianu – trečiąja klase. Maestro Manleu – pirmąja, nes turėjo apgalvoti gausybę reikalų, užgriuvusių jo pečius. Muzikantai grūmėsi su nemiga skaitydami būsimo koncerto partitūras. Adrianas mėgavosi klausydamasis, kaip maestro Kastelsas niūniuoja duodamas jam ženklą pradėti, dėjosi grojąs ir taip pat niūniavo sekdamas jo pavyzdžiu: tiesiog genialu taip repetuoti. Tuo metu įėjo vagono palydovas pakloti lovų ir beregint išbėgo manydamas, kad pakliuvo į pamišėlių kupė. Pravažiavus Lioną, kai vagonuose užgeso šviesa, maestro Kastelsas prisipažino, kad maestro Manleu laikąs jį koja primynęs, ir paprašė Adrianą išsiderėti jiedviem leidimą prieš koncertą pasivaikščioti po miestą... noriu susitikti su seserimi, o maestro Manleu draudžia painioti malonumą su darbo reikalais, supranti?

Koncertą Paryžiuje prasimanė mama, gudriai regzdama pinkles, kad neatsisakyčiau smuiko. Bet nenujautė, kad mano gyvenimą nukreips kita vaga. Ten susipažinau su tavimi. Tik per tas mamos pinkles. Ne koncertų salėje, o anksčiau, mudviem su ponu Kastelsu slapčia ištrūkus į miestą. Kavinėje „Condé“. Ten jis turėjo susitikti su seserimi, o sesuo atsivedė seserėčią, tave.

– Saha Voltes-Epštein.

– Adrianas Ardevolis Boskas.

– Man patinka piešti.

– O man – skaityti.

– Tu ne smuikininkas?

– Ne.

Prapliupai juoktis, ir kavinėje „Condé“ man atsivėrė dangus. Tavo teta su dėde įsijautę kalbėjosi apie savo reikalus ir nieko nepastebėjo.

– Būk gera, neateik į koncertą, – paprašiau. Pirmą kartą gyvenime prabilau nuoširdžiai ir pusbalsiu pridūriau: tiesiog mirštu iš baimės. Kaip tik tuo man ir patikai, kad neatėjai į koncertą. Išsyk tave įsimylėjau. Turbūt niekada to tau nepasakiau.

Koncertas pasisekė. Adrianas griežė ramiai, nė kiek nesijaudindamas – žinojo, kad niekada gyvenime nebematys žmonių, atėjusių jo pasiklausyti. Ir maestro Kastelsas pasirodė besąs puikus partneris, nes, kai sudvejojau du ar tris kartus, idealiai prie manęs prisiderino. Adrianas tada pagalvojo, kad, turint šalia tokį meistrą, groti būtų didžiausias malonumas.

Susipažinome prieš trisdešimt ar keturiasdešimt metų – mudu su Sara. Su savo gyvenimo šviesuliu, su moterimi, dėl kurios išliejau tiek daug graudžių ašarų. Toji septyniolikmetė mergina, tamsius plaukus susipynusi į dvi kasas, kataloniškai kalbėjo prancūziška tartimi, kaip kalbama Rusijone, ir niekada nesugebėjo jos nusikratyti. Sara Voltes-Epštein, retkarčiais pasirodydavusi mano gyvenime. Visada jos ilgėjausi. Nuo tūkstantis devyni šimtai šešiasdešimt kažkelintų metų rugsėjo dvidešimtos. Po trumpo pokalbio kavinėje „Condé“ kitą kartą susitikome praslinkus dvejiems metams. Irgi atsitiktinai. Ir per koncertą.

Tuomet, atsistojusi priešais, Šenija pasakė: mielai.

Bernatas pažvelgė jai į akis. Tamsias kaip naktis. Šenija. Jis atsakė: ką gi, gerai, eime pas mane. Galėsime ramiai pasišnekėti. Šenija.

Prieš porą mėnesių Bernatas išsiskyrė su Tekla po ilgo, priekabaus bylinėjimosi, abi pusės negailėjo nei jėgų, nei lėšų, kad tik

skyrybos įvyktų kuo triukšmingiau, nemaloniau, skausmingiau, bergždžiau, įnirtingiau, kad paaiškėtų kuo daugiau dalykų, bylojančių apie dvasios menkystę, ypač nėreisi iš kailio tu, nežinia, kuo mane sužavėjo ta ragana. Kaip galėjau su ja gyventi, žinai, protas neneša. Tekla, savo ruožtu, aiškino, kad paskutiniai bendro gyvenimo mėnesiai buvę tikras pragaras, nes Bernatas kiauras dienas sėdėdavęs prie veidrodžio, ne, ne, turiu galvoje, kad kaip paprastai rūpinosi tik savimi, tik savo reikalais, tik koncertais, jų sėkme, – tik pamanyk, kaip smuko kritika, kur tai girdėta, nė menkiausio atsiliepimo apie mūsų dievišką atlikimą, – smuiku, ar saugiai padėtas į seifą, o gal reikėtų įsigyti naują seifą, šiaip ar taip, smuikas – brangiausias daiktas šiuose namuose, girdi, Tekla?, įsidėk į galvą, nes atsirūgs; o labiausiai mane žeidė tai, kad jis nekreipė dėmesio į Ljurensą, nesuprato jo ir visiškai nemylėjo. To negalėjau tverti. Ir stojau piestu. Kol galiausiai spyriau jam į užpakalį ir prieš kelis mėnesius atėjo atomazga. Bjaurus savimyla, įsitikinęs, kad jis – genijus, o iš tiesų tai tik pasigailėtinas menkysta, nieko kita nemoka, tik smuiką dzirinti ir nervus tampyti, nors dedasi geriausiu pasaulio rašytoju, bruka man savo rašliavą, girdi, paskaityk, pasakyk, ką manai. Neduok Dieve, jei pasakyčiau ką nors ne taip, ištisas dienas pjautų kaldamas man į galvą, kad nė velnio neišmanau, kad jis vienintelis viską supranta.

– Nežinojau, kad jis rašo.

– Niekas to nežino, net jo leidėjas, girdi? Šūdą jis ten rašo, nuobodu, nors pasikark, kad ir nežmoniškai, svarbu, kitoniškai... Ir taip toliau. Ligi šiol nesuprantu, kaip galėjau susižavėti tokiu švilpiu. Ir negana to, tiek laiko su juo nugyventi!

– Kodėl nustojai skambinti fortepijonu?

– Pati nežinau kodėl. Iš dalies...

– Bernatas nenustojo griežti smuiku.

– Nustojau skambinti todėl, kad namuose svarbiausia buvo Bernato karjera, aišku? Tai atsitiko labai seniai. Dar Ljurensui negimus.

– Įprastas dalykas.

– Nevaidink feministės. Kalbėkimės draugiškai, neėsk man širdies, gerai?

– Argi tu nesupranti, kad skirtis jūsų amžiuje?..

– Na ir kas? Jei esi per jauna, negalima, nes esi per jauna. Jei pagyvenusi, negalima, nes esi pagyvenusi. Koks tas mūsų amžius! Man dar visas gyvenimas prieš akis. Na, dar pusė gyvenimo, tiesa?

– Tu labai jaudiniesi.

Nieko nuostabaus: be kita ko, kruopščiai apgalvojęs visą skyrybų bylą, Bernatas pareikalavo, kad ji išeitų iš namų. Ji atsakė į tai pro langą išmesdama smuiką. Po keturių valandų gavo žinią, kad vyras apskundė ją padarius didelių materialinių nuostolių, ir jai teko lėkti pas savo advokatą, o šis išbarė ją kaip mažą vaiką ir perspėjo: nežaiskite tokiais dalykais, ponia Plensa, tai jums ne juokai, jei pageidaujate, galiu imtis jūsų bylos, bet jūs turėsite daryti tai, ką pasakysiu.

– Jei dar sykį pamatysiu tą suknistą smuiką, vėl išmesiu pro langą, nors man grėstų kalėjimas.

– Taip mes toli nenueisime. Ar jūs norite, kad imčiausi jūsų bylos?

– Žinoma. To ir atėjau.

– Tad prašom dėtis į galvą: galite bartis, neapkęsti vienas kito ir svaidytis lėkštėmis. Lėkštėmis, o ne smuikais. Jūs padarėte didelę klaidą.

– Norėjau jį įskaudinti.

– Ir jums pavyko, bet – prašom neįsižeisti – drauge kvailai pakenkėte sau.

Paskui išdėstė, kokios strategijos ji turėtų laikytis.

– Pasakoju tau apie savo bėdas, nes esi mano geriausia draugė.

– Išsiverk, nelaikyk nuoskaudų širdy. Iškart palengvės. Aš irgi taip darau.

– Teisėja, būdama moteris, ją išteisino. Matai, koks neteisingas gali būti teisingumas. Tik priteisė sumokėti baudą už sudaužytą smuiką. Tos baudos ji nesumokėjo ir niekada nesumokės. Keturis mėnesius gydytas Bagė dirbtuvės klinikoje, skamba nebe taip kaip anksčiau.

– Ar geras instrumentas?

*– Ir dar koks! Devynioliktojo amžiaus pabaigos, iš Mirekuro. Tuvenelis.**

– Kodėl nereikalauji, kad ji susimokėtų baudą?

– Nenoriu turėti nieko bendra su Tekla. Nekenčiu jos visa širdimi. Ji net sūnų nuteikė prieš mane. Tai beveik taip pat neatleistina, kaip sudaužyti mano smuiką.

Tyla.

– Norėjau pasakyti priešingai.

– Supratau.

Dideliuose miestuose šen bei ten pasitaiko tylių gatvelių ir užkampių, kur nakčia skardžiai aidi žingsniai, kur atrodo, kad viskas tebėra kaip kitados, kai mūsų būta nedaug, kai visi buvome pažįstami ir sveikindavomės susitikę gatvėje. Tais laikais, kai Barselona nakčia ilsėdavosi, Bernatas su Šenija ėjo pasivaikščioti ramia Permanjero gatve, atsidūrė lyg kitame pasaulyje ir keletą minučių girdėjo vien savo žingsnių aidą. Išsipusčiusios Šenijos kulniukų kaukšėjimą. Išsipusčiusi, nors jie susitiko beveik atsitiktinai. Kulniukai kaukšėjo naktį, tamsią kaip jos akys. Žavi savaime, be jokių pastangų.

– Suprantu, kaip tau skaudu, – pasakė Šenija, kai jie priėjo Liurijos gatvę, kur juos pasitiko pro šalį lekiančio taksi automobilio padangų čežėjimas. – Verčiau mesk viską iš galvos. Nė neužsimink apie tai.

– Tu pati manęs klausei.

– Iš kur aš galėjau žinoti...

Atidarydamas buto duris, Bernatas pasakė: apkeliavau visą pasaulį ir grįžau namo, į Borną, ir papasakojo jai, kad vaikystėje gyveno šiame kvartale, o dabar po skyrybų atsitiktinai vėl atsidūrė čia. Gera sugrįžti, čia tiek prisiminimų, pažįstu kiekvieną kampelį. Nori viskio ar šiaip ko nors stipraus?

---

* Prancūzijos Mirekuro (Mirecourt) mieste, garsėjančiame muzikos instrumentų gamyba, Touvenel šeimos meistrų pagamintas smuikas.

– *Negeriu.*

– *Ir aš negeriu. Bet laikau svečiams.*

– *Gal vandens.*

– *Įsivaizduoji, kokia gyvatė, net neleido gyventi savo būste. Teko ieškoti kokios nors išeities.* – *Išskėtė rankas, lyg norėdamas apkabinti visą butą.* – *Bet aš džiaugiuosi grįžęs į vaikystės dienų kvartalą. Čionai.*

Mostu parodė jai kelią ir, įėjęs pirmas, uždegė šviesą.

– *Man rodos, žmonės iškeliauja, o paskui visada sugrįžta. Kada nors ateina laikas grįžti prie ištakų. Jeigu tik nesutrukdo mirtis.*

Kambarys buvo didelis, tikriausiai valgomasis. Prie apskrito stalelio stovėjo sofa ir krėslas, du piupitrai su natomis, spinta su trimis instrumentais ir popieriais užverstas rašomasis stalas su kompiuteriu. Palei galinę sieną traukėsi knygų ir natų sąsiuvinių lentynos. Visas Bernato gyvenimas.

Šenija atsegė rankinę, ištraukė diktofoną ir pastatė jį priešais Bernatą.

– *Matai? Dar nespėjau visko sutvarkyti, bet čia noriu įsirengti svetainę.*

– *Čia gana jauku.*

– *Toji gyvatė Tekla nedavė man nė vieno baldo. O čia viską pirkau parduotuvėje IKEA. IKEA, sulaukus mano metų! Kurį velnią čia įrašinėji?*

Šenija išjungė diktofoną. Tokiu tonu, kokiu nebuvo kalbėjusi visą vakarą, išrėžė:

– *Apie ką kalbėsime? Apie tavo gyvatę žmoną ar apie knygas? Klausiu, nes noriu žinoti, ar verta įjungti diktofoną, ar ne.*

Stojo tokia tyla, kad galėjo girdėti savo žingsnius. O betgi dabar nėjo tuščia gatvele. Bernatas išgirdo aidžiai dunksint savo širdį ir susivokė apsijuokęs. Palaukė, kol Liurijos gatve praūš vienišas motociklas.

– Touché.*

---

* Dūris (*pranc.*), fechtavimo terminas.

– Prancūziškai nemoku.

Susigėdęs Bernatas išėjo. Grįžo nešinas buteliu negirdėto pavadinimo vandens. Ir dviem IKEA stiklinėmis.

– Tasmanijos debesų vanduo. Tau patiks.

Kokį pusvalandį jie pilstė iš tuščio į kiaurą apie apsakymus ir jų rašymą. Kad tame rinkinyje trečias ir ketvirtas – geriausi. Romanas? Ne, ne, man labiau prie širdies trumpųjų nuotolių bėgimas. Pagaliau nusiraminęs, atsiprašė negražiai išvadinęs buvusią žmoną gyvate, bet jis niekaip negalįs pamiršti to, kas atsitiko, ir susitaikyti su mintimi, kad, advokatui sumokėjęs tokius didelius pinigus, pralaimėjo bylą, nes teismas beveik ištisai palaikė Teklą, atleisk, kad tau kvaršinu galvą tokiais niekais, bet tu turi suprasti, jog menininkai – irgi žmonės.

– Niekada tuo neabejojau.

– Touché pour la seconde fois.*

– Sakiau, kad nemoku prancūziškai. Ar negalėtume pasikalbėti apie tavo kūrybinę virtuvę?

Jie ilgai kalbėjosi ta tema. Bernatas papasakojo, kad pradėjo rašyti seniai, labai seniai, kad rašo neskubėdamas. Daug laiko prabėga, kol baigia knygą. „Plazmai" prireikė trejų metų.

– Negali būti!

– Taip. Knyga radosi pati savaime. Kaip galėčiau tau paaiškinti...

Tyla. Jie kalbėjosi jau kelias valandas, butelis Tasmanijos debesų vandens seniai baigėsi. Šenija klausėsi kaip užkerėta. Liurijos gatve kartais pravažiuodavo vienas kitas automobilis. Būste buvo jauku; pirmą kartą per daugelį mėnesių Bernatas apsidžiaugė, kad jis ne vienas namie, kad šalia sėdi žmogus, klausosi jo, užuot kritikavęs, kaip visą gyvenimą darė vargšas Adrianas.

Staiga pasijuto pavargęs po įtempto kelių valandų pokalbio. Amžius daro savo.

Šenija patogiai įsitaisė IKEA krėsle. Atkišo ranką, lyg ketindama išjungti diktofoną, bet apsigalvojo.

---

* Antras dūris. (*Pranc.*)

– Dabar norėčiau pasikalbėti kitu klausimu... apie asmenybės, kaip muzikanto ir rašytojo, dvilypumą.

– Ar nepavargai?

– Žinoma, pavargau. Bet jau seniai neturėjau progos taip pasikalbėti su menininku... na, kaip su tavimi.

– Labai malonu. Bet pokalbį turėsime pratęsti rytoj. Esu...

Suvokė, kad jo žodžiai išsklaidys žavingos akimirkos burtus, bet nieko negalėjo padaryti. Valandėlę sėdėjo tylėdami, ji dėjosi daiktus, ir abu svarstė, ar dabar būtų tinkama proga eiti toliau, ar verčiau apdairiai palaukti, kol pagaliau Bernatas pasakė: atleisk, kad pavaišinau tik vandeniu.

– Gardus vanduo.

Verčiau pasiguldyčiau tave į lovą.

– Gal susitinkame rytoj?

– Rytoj neišeis. Poryt.

Į lovą, ir nedelsiant.

– Puiku. Jei nori, galime susitikti čia.

– Sutarta.

– Ir kalbėsimės apie viską.

– Apie viską.

Jie nutilo. Ji nusišypsojo, jis taip pat.

– Palauk, iškviesiu taksi.

Trūko labai nedaug. Jie žiūrėjo vienas į kitą netardami nė žodžio, jos akyse tvylojo rami naktis. Jo akyse – neišpažįstamų paslapčių migla. Vis dėlto ji išvažiavo tuo suknistu taksi, kuris kaip paprastai viską sugadino. Prieš tai Šenija pakštelėjo jam į skruostą šalia pat lūpų. Turėjo pasistiebti, kad pasiektų veidą. Kokia ji žavi pasistiebusi! Stovėdamas tarpdury, palydėjo akimis taksi, išvežantį Šeniją iš jo gyvenimo mažų mažiausiai dviem dienoms. Palietė tą vietą prie pat lūpų. Šyptelėjo. Pirmą kartą per pastaruosius dvejus metus.

Per antrą susitikimą jie jautėsi laisviau. Šenija pati nusivilko apsiaustą, padėjo ant stalo diktofoną ir ėmė kantriai laukti, kol Bernatas, su mobiliuoju nuėjęs į kambario galą, pagaliau baigs begalinį pokalbį, tikriausiai su advokatu. Kalbėjo tyliai, vos tramdydamas pyktį.

Šenija apžiūrėjo lentynose išrikiuotų knygų nugarėles. Krašte stovėjo penkios Bernato Plensos išleistos knygos, dviejų pirmųjų ji nebuvo skaičiusi. Paėmė seniausią. Pirmame puslapyje – dedikacija mano Mūzai, mylimajai Teklai, įkvėpusiai mane parašyti šiuos apsakymus, Barselona, 1977 metų vasario 12 diena. Šenija nejučia šyptelėjo. Padėjo knygą atgal šalia sesučių, Bernato Plensos rinktinių raštų. Ant rašomojo stalo stovėjo įjungtas kompiuteris tamsiu ekranu. Ji pajudino pelę, ir ekranas nušvito. Atsiskleidė tekstas. Septyniasdešimtas puslapis. Bernatas Plensa rašė naują romaną ir nieko jai nesakė, priešingai, pareiškė, kad daugiau jokių romanų. Ji dirstelėjo koridoriaus link. Ten vis dar pusbalsiu kalbėjo Bernatas. Ji atsisėdo priešais ekraną ir ėmė skaityti...

Bernatas nusipirko bilietus ir įsikišo į kišenę. Jie stabtelėjo prie koncerto plakato. Šalia koncerto programą įdėmiai skaitė jaunuolis ir, stengdamasis sušilti, trypčiojo ligi pat akių užsismaukęs megztą kepuraitę, apsivyniojęs kaklą šaliku. Kitas žmogus, storas, ilgu apsiaustu, nežinia kodėl reikalavo grąžinti pinigus už bilietus. Jie nuėjo pasivaikščioti Šv. Petro gatve ir nematė, kas dėjosi toliau. Kai grįžo prie Muzikos rūmų, viskas buvo baigta. Plakatas, skelbiantis, kad Prokofjevo koncertą smuikui ir orkestrui sol minor Nr. 2 atlieka Jaša Heifecas ir Eduardo Toldros diriguojamas Barselonos miesto orkestras, buvo subjaurotas degutu pakeverzoto karingo šūkio **JUDÍOS RAUS*** ir svastikos nuvarvėjusiais galais, nuotaika buvo niūri, žmonės stengėsi nežiūrėti į akis, o Žemė darėsi vis plokštesnė. Vėliau sužinojau, kad tai buvęs falangistų darbas ir kad policijos patrulis, atsiųstas iš šalimais Lajetanos gatvėje esančio komisariato budėti prie Koncertų rūmų durų,

* Žydai, lauk. (*Isp.*, *vok.*)

kaip tik tuo metu nuėjęs gerti kavos. Adrianas pajuto neįveikiamą norą važiuoti į Europą, į šiaurę, ten, kur, kaip sakoma, žmonės padorūs, išprusę, laisvi, nuovokūs ir laimingi, turi mylinčius tėvus, kurie nemiršta dėl tavo kaltės. Kokiame sumautame krašte teko gyventi, pasakė žiūrėdamas į neapykanta varvantį užrašą. Tuomet pasirodė keli vyrai pilkomis uniformomis, įsakė: *venga, circulen, y nada de formar grupos, venga, disuélvanse**, ir Adrianas su Bernatu, kaip ir kiti žiopliai, pasišalino, šiaip, dėl visa ko.

Koncertų salė buvo pilnutėlė, bet viešpatavo gūdi tyla. Buvo nelengva prasisprausti į savo vietą parteryje, beveik eilės vidury.

– Labas.

– Labas, – nedrąsiai atsakė Adrianas, sėsdamasis šalia gražios merginos, kuri žiūrėjo į jį šypsodama.

– Adrianai? Adrianai Irtaiptoliau?

Tuomet atpažinau tave. Neturėjai kasų ir atrodei kaip tikra moteris.

– Sara Voltes-Epštein!.. – nustebau. – Tu čia?

– O kaip tu manai?

– Na, turėjau galvoje...

– Taip, – nusijuokė ji ir uždėjo delną man ant rankos taip drąsiai, kad manęs vos neištiko širdies smūgis. – Dabar gyvenu Barselonoje.

– Susipažinkit, – pasakiau grįžtelėjęs į vieną, į kitą pusę, – Bernatas, mano kolega. Sara.

Bernatas ir Sara mandagiai linktelėjo vienas kitam.

– Kaip negražiai išėjo su tuo plakatu... – kaip paprastai leptelėjo nei šį, nei tą Adrianas.

Sara patraukė pečiais ir įgulė į programą. Nepakeldama akių paklausė:

– Kaip pasisekė koncertas?

– Ar anas Paryžiuje? – truputį susigėdęs: – Et, neblogai.

– Ar tebeskaitai?

* Išsiskirstykit, nesibūriuokit, tuoj pat išsivaikščiokit. (*Isp.*)

– Taip. O tu tebepieši?

– Taip. Netrukus bus paroda.

– Kur?

– Parapijoje... – nusišypsojo. – Ne, ne. Nenoriu, kad ateitum.

Nežinau, ar iš tikrųjų nenorėjo, ar juokavo. Adrianas sėdėjo kaip prikaltas, nedrįsdamas pažvelgti jai į akis, tik nedrąsiai šypsojo. Pamažu užgeso šviesos, ir visi ėmė ploti, į sceną išėjo maestro Toldra... *ir išgirdusi iš kambario galo ateinant Bernatą, Šenija užmigdė kompiuterį ir pasikėlė nuo kėdės. Apsimetė žiūrinėjanti knygų nugarėles ir, Bernatui įėjus į svetainę, nutaisė nuobodžiaujančią miną.*

– Atsiprašau, – pasakė rodydamas į savo mobilųjį telefoną.

– Turi nemalonumų?

Jis suraukė antakius. Buvo numanu, kad nenori apie tai kalbėti. O gal suprato, kad su Šenija apie tai nedera kalbėti. Juodu atsisėdo, ir valandėlę tvyrojo nejauki tyla; abu šypsojosi nežiūrėdami vienas į kitą.

– Kaip jaučiasi muzikantas, rašydamas romaną? – paklausė Šenija, dėdama mažytį diktofoną ant apskrito staliuko.

Jis pažvelgė į ją neveizdžiomis akimis, prisimindamas, kaip aną vakarą ji pakštelėjo jam į skruostą prie pat lūpų.

– Nežinau, veiksmas vystosi lėtai, bet nenumaldomai.

Jis begėdiškai melavo. Kas be ko, veiksmas vystosi velniškai lėtai, bet aikštingai, nepriklausomai nuo tavo valios, o norisi, kad viskas vyktų greitai. Bernatas rašė metų metus, ir Adrianas metų metus kartojo, kad tai, ką jis rašo, neįdomu, lėkšta, iš anksto nuspėjama, bergždžia; apskritai, supranti, niekam nereikalinga. O jeigu nenori to suprasti, neklausk mano nuomonės.

– Tik tiek? – suirzo Šenija. – Veiksmas vystosi lėtai, bet nenumaldomai? Taškas? Išjungti diktofoną?

– Ką sakai?

– Kur tu?

– Čia, su tavimi.

– Ne.

– Na, pokoncertinis stresas.

– Ką tai reiškia?

– Man per šešiasdešimt, esu profesionalus smuikininkas, ir žinau, kad man neblogai sekasi, bet, grodamas orkestre, esi tuščia vieta, nepastebimas. Todėl noriu būti rašytojas, supranti?

– Argi tu ne rašytojas?

– Ne toks, koks norėčiau būti.

– Ar dabar rašai ką nors nauja?

– Ne.

– Ne?

– Ne. Kodėl?

– Ne, nieko. O ką turi galvoje sakydamas, kad esi ne toks, koks norėtum būti?

– Norėčiau jaudinti žmones.

– Betgi su smuiku...

– Orkestre mūsų penkiasdešimt. Aš ne solistas.

– Bet kartais atlieki kamerinę muziką.

– Kartais.

– O kodėl nesi solistas?

– Negana norėti. Neturiu nei tokio talento, nei temperamento, kad galėčiau būti solistas. O rašytojas – solistas.

– Ar tai ego problema?

Bernatas Plensa paėmė Šenijos diktofoną, apžiūrėjo, rado mygtuką ir išjungė. Vėl padėjo ant staliuko tardamas: esu įsikūnijusi vidutinybė.

– Neimk į galvą, ką tau sakė tas pusgalvis...

– Be to pusgalvio, netrūko ir tokių, kurie malonėjo pasakyti man tą patį spaudos puslapiuose.

– Juk žinai, kad visi tie kritikai...

– Kas tokie?

– Pedalai.

– Aš nejuokauju.

– Dabar supratau, iš kur tas tavo polinkis į isteriją.

– Po velnių, šaudai tikromis kulkomis.

– Sieki tobulybės. O kai nepavyksta... siunti arba reikalauji tobulybės iš aplinkinių.

– Gal Tekla tave pasamdė?

– Tekla – draudžiama tema.

– Koks velnias tave apsėdo?

– Noriu tave išprovokuoti, gal pasiseks, – atsakė Šenija. – Noriu, kad atsakytum į mano klausimą.

– Į kokį klausimą?

Bernatas pastebėjo, kad Šenija vėl įjungė diktofoną ir atsargiai padėjo ant stalo.

– Kaip jaučiasi muzikantas, rašydamas romaną?

– Nežinau. Veiksmas vystosi pamažu, bet nenumaldomai.

– Jau sakei.

Kas be ko, veiksmas vystėsi velniškai lėtai, bet aikštingai, nepriklausomai nuo tavo valios, o norisi, kad viskas vyktų greitai. Bernatas rašė metų metus, ir Adrianas metų metus kartojo, kad tai, ką jis rašo, neįdomu, lėkšta, iš anksto nuspėjama, bergždžia; apskritai, kaltas buvo ne kas kitas, o Adrianas.

– Žinai, mane ima noras nutraukti su tavimi bet kokius santykius. Man nepatinka nepakenčiami žmonės. Tai pirmas ir paskutinis perspėjimas.

Nuo pirmos jų pažinties dienos jis dar niekada nežiūrėjo jai tiesiai į akis. Dabar išvydo jose tamsią, ramią naktį.

– Nepakenčiu būti nepakenčiamas. Atsiprašau.

– Gal padirbėtume?

– Mielai. Ir ačiū už perspėjimą.

– Pirmą ir paskutinį.

Myliu tave, pagalvojo jis. Vadinasi, turi padaryti gerą įspūdį, jeigu nori dar kelias valandas matyti tas žavias akis. Myliu tave, pakartojo.

– Kaip jaučiasi muzikantas, rašydamas romaną?

Man velniškai patinka tavo užsispyrimas.

– Jaučiasi... Jaučiuosi... iškart dviejuose pasauliuose... ir man nejauku, nes nesuprantu, katras man svarbesnis.

– Bene tai svarbu?

– Nežinau. Mat...

Tą vakarą jie neiškvietė taksi. O po dviejų dienų įsidrąsinęs Bernatas nuėjo aplankyti savo bičiulio. Katerina, jau apsirengusi ir pasiruošusi išeiti, atidarė duris ir, nedavusi jam laiko nė kvėptelėti, sukuždėjo: man dėl jo neramu.

– Kodėl?

– Kasdien turiu slėpti vakarykščius laikraščius.

– Kodėl?

– Jei nespėju paslėpti, triskart skaito tą patį laikraštį.

– Tai bent...

– Žinote, jis baisiai darbštus, ir man gaila, kad jis gaišta laiką skaitydamas tą patį laikraštį.

– Gerai darai.

– Rezgate sąmokslą?

Jie atsigręžė. Išėjęs iš kabineto, Adrianas užklupo juos bekuždančius.

Dzrrrrrrrr.

Užuot atsakiusi, Katerina pasinaudojo proga ir nuėjo atidaryti durų Plasidai, o Adrianas tuo tarpu palydėjo Bernatą į savo kabinetą. Moterys pusbalsiu perdavė viena kitai estafetę, paskui Katerina garsiai atsisveikino: iki rytojaus, Adrianai!

– Ką veiki? – paklausė Adrianas.

– Kompiuteriu perrašinėju tavo tekstą, kai ištaikau progą. Labai lėtas darbas.

– Ar viską įskaitai?

– Hm... Man patinka.

– Kodėl myki?

– Matai, tavo raštas kaip daktaro, be to, rašai mažomis raidytėmis. Kiekvieną pastraipą skaitau po du kartus, kad nepridaryčiau klaidų.

– Velniava. Labai atsiprašau...

– Nieko baisaus... Man patinka rašyti. Bet, savaime suprantama, negaliu kasdien prisėsti.

– Dabar turi daug vargo, tiesa?

– Ne. Liaukis.

– Labas vakaras, Adrianai, – šypsodama į kabinetą kyštelėjo galvą jauna nepažįstama moteris.

– Labas, labas vakaras.

– Kas ji tokia? – moteriai dingus, pusbalsiu paklausė nustebęs Bernatas.

– Na, viena iš tų. Dabar nepalieka manęs vieno nei dieną, nei naktį.

– Va, dailiausia!

– Taigi, kaip matai. Viena išeina, kita ateina.

– Juk geriau, kad nebelieki vienas, ar ne?

– Taip. Laimė, kad Mažylė Lola sugeba viską patvarkyti.

– Katerina.

– Ką?

– Nieko.

Valandėlę abu tylėjo. Paskui Bernatas paklausė, ką jis skaito; Adrianas apsižvalgė, palietė knygą, gulinčią ant rašomojo stalo, ir mostelėjo ranka. Nesupratęs, ką galėtų reikšti tas mostas, Bernatas pasikėlė ir paėmė knygą.

– Oho, poezija!

– Ką?

Bernatas pamosavo knyga.

– Skaitai poeziją.

– Visada skaičiau.

– Žinai, o aš neskaitau.

– Nenuostabu, kad tau taip sekasi.

Bernatas nusijuokė, nes negražu pykti ant sergančio Adriano. Pakartojo: nieko daugiau negaliu padaryti, negaliu greičiau perrašyti tavo rankraščio.

– Gerai jau, gerai...

– Gal nori, kad surasčiau ką nors, kas tuo verčiasi?

– Ne! – atgijo jis, ėmė mosuoti rankomis, visas paraudo. – Nieku gyvu! Tik draugas gali daryti tokį darbą. Nenoriu... Tai labai asmeniška ir... Gal net nespausdinsiu, kai viską perrašysi.

– Argi nesakei, kad ketinai pasiūlyti leidėjui Bausai?

– Kai ateis laikas, tai ir pasiūlysiu.

Stojo tyla. Kažkur namuose kažkas trankė stalčius ar stumdė baldus. Tikriausiai virtuvėje.

– Plasida, pagaliau prisiminiau! Ta moteris vardu Plasida. – Patenkintas: – Matai? Turiu gerą atmintį, nėra ko svaičioti!

– Aha! – atsiminė kažką Bernatas. – Žinai, kitoje rankraščio pusėje juodu rašalu esi prirašęs labai įdomių dalykų.

Adrianas valandėlę mąstė.

– O kas ten parašyta? – paklausė truputį išsigandęs.

– Pasvarstymai apie blogį. Na, sakyčiau, blogio istorijos studija. Pavadinai ją „Blogio problema".

– Ak, ne. Nebeprisimenu... Ne, tai kažkas... nežinau, be įkvėpimo.

– Ne. Manau, irgi galėtum paskelbti. Jei nori, galiu ir tą perrašyti.

– Vargšeli tu. Tai mano, kaip mąstytojo, nesėkmė. – Valandėlę patylėjęs, pridūrė: – Nesugebėjau išsakyti nė pusės to, ką turėjau galvoje.

Jis paėmė poezijos knygelę. Atskleidė ir užskleidė jausdamasis kaip nesavas. Vėl padėjo ant stalo ir užbaigė mintį: todėl ir rašiau kitoje lapo pusėje, kad nieko nebeliktų.

– O kodėl neišmetei?

– Niekad neišmetu popierių.

Ir vėl slogi ir ilga tyla kaip sekmadienio popietė užtvindė kabinetą, pakibo jiems virš galvų. Beveik beprasmė tyla.

17

Apsidžiaugiau baigęs vidurinę mokyklą ir gavęs brandos atestatą. Bernatas baigė metais anksčiau ir dabar visas savo jėgas ir širdį skyrė smuikui, nors, kad ir ne per didžiausių norų vedamas, užsirašė į humanitarinių mokslų fakultetą. Adrianas įstojo į universitetą įsitikinęs, kad nuo šiolei viskas seksis. Tačiau pakliuvo į tikrą dygliais pasišiaušusį šabakštyną. Tarp neišprususių studentų, kuriuos gąsdino Vergilijus ir varė į neviltį Ovidijus. Negana to, policija koridoriuose. Ir revoliucija auditorijose. Kurį laiką draugavau su tokiu Žensana, kuris domėjosi literatūra ir išsižiojo apstulbęs, kai, paklausęs, kam norėčiau atsidėti, išgirdo – minties ir kultūros istorijai.

– Eik jau, Ardevoli, niekas nežada būti minties istoriku.

– O aš būsiu.

– Dar nesu girdėjęs tokių dalykų. Eik jau! Minties ir kultūros istorija. – Nepatikliai pažvelgė į mane. – Tyčiojies iš manęs ar ką?

– Ne. Noriu viską žinoti. Tai, kas žinoma dabar ir kas buvo žinoma anksčiau. Supranti?

– Ne.

– O tu kuo norėtum būti?

– Nežinau, – atsakė Žensana. Ranka parodė į galvą. – Čia dar trūksta košės. Bet apsispręsiu, pamatysi.

Pro šalį kvatodamos prabėgo trys gražios merginos, skubėjo į graikų kalbos paskaitą. Dirstelėjęs į laikrodį, Adrianas pamojo Žensanai, palikdamas jį svarstyti, ar verta studijuoti minties ir kultūros istoriją. Nusekiau įkandin gražių kvatojančių merginų. Prie auditorijos durų atsigręžiau. Žensana vis dar mąstė apie Ardevolio ateitį. O po kelių mėnesių, labai šaltą rudenį, Bernatas,

jau aštuntus metus griežiantis smuiku, pasiūlė kartu nueiti į Muzikos rūmus pasiklausyti Jašos Heifeco. Tai esanti nepakartojama proga, profesorius Masija jam sakęs, kad Heifecas nieku gyvu nenorėjęs groti fašistų valdomoje šalyje ir tik dirigentas Toldra vargais negalais jį įkalbinęs. Adrianas, didumai gyvenimo dalykų dar nespėjęs subręsti, baigiantis unisonui skirtai pamokai nusprendė šiuo klausimu pasitarti su maestro Manleu, ir šis, kelias sekundes pamąstęs, atsakė kaip gyvas nematęs tokio pasipūtusio, šalto, atgrasaus, kvailo, pasibjaurėtino, paniekos verto ir išpuikusio smuikininko kaip Jaša Heifecas.

– O ar jis gerai griežia, maestro?

Maestro Manleu žiūrėjo į natas lyg jų nematydamas. Rankoje laikė smuiką ir ėmė nejučia gnaibyti stygas. Gana ilgai patylėjęs, pažvelgė į priekį:

– Tobulai.

Turbūt susizgribęs, kad pasisakė pernelyg nuoširdžiai, pridūrė norėdamas susilpninti įspūdį:

– Tai po manęs geriausias šių laikų smuikininkas. – Kaukštelėjo stryku per piupitrą. – Na, nesiblaškykime.

Visa salė plojo. Ir nepalyginamai karščiau nei paprastai. Mat valstybėje, kur klesti diktatūra, žmonės moka reikšti jausmus tarp eilučių ir plojimų, nekalta mina spoksodami į poną siaurais ūseliais su apsiaustu, iš pažiūros slaptosios tarnybos agentą, atsargiau, žiū, kaip vangiai jis ploja. Žmonės išmoko suprasti tą kalbą, kurią išrado baimės verčiami įveikti baimę. Tai aš tik nujaučiau, nes neturėjau tėvo, mamai rūpėjo vien parduotuvė, ji domėjosi nebent smuiko pamokomis, kurias sekė pro didinamąjį stiklą, o Mažylė Lola nenorėjo apie tai kalbėti, per karą žuvo jos pusbrolis anarchistas, ir dabar ji stengėsi laikytis atstu nuo slidžios vietos – gatvės politikos. Pamažu geso šviesos, ir žmonės pašėlo ploti, kai scenoje pasirodė maestro Toldra ir neskubėdamas žengė prie dirigento pakylos. Prietemoje pastebėjau, kad Sara rašo kažką savo

programėlėje, paskui padavė man ir, nenorėdama likti be nieko, paprašė, kad atiduočiau jai savo. Kažkokie skaičiai. Telefono numeris! Padaviau programėlę, kaip paskutinis mulkis neužrašęs jai savojo. Plojimai nuščiuvo. Pastebėjau, kad Bernatas, sėdintis kitoje pusėje, seka kiekvieną mano judesį. Stojo tyla.

Toldra dirigavo „Koriolaną"*, kurį išgirdau pirmą kartą, ir jis man patiko. Paskui, pasirodęs antrą kartą, už rankos vedėsi Jašą Heifecą, lyg bandydamas įteigti mintį, kad jį palaiko, ar kažką panašaus. Šiaip ar taip, Heifecas, pasipūtęs, šaltas, atgrasus, kvailas, pasibjaurėtinas, paniekos vertas ir išpuikęs, išdidžiai linktelėjo. Net neketino slėpti savo įsiūčio. Praslinko trys minutės, kol jis pagaliau nuslopino savo pasipiktinimą, o maestro Toldra tuo metu stovėjo nesižvalgydamas ir kantriai laukė ženklo, kad galima pradėti. Ir pradėjo. Menu, visą koncertą klausiausi išsižiojęs. O per *andante assai* nė kiek nesigėdydamas apsiverkiau, mėgavausi klausydamasis į orkestro akompanimento triolę įterpto smuiko binarinio ritmo. Ir vėliau, kai temą perima orkestras ir kai pabaigoje sugriaudėja valtorna ir pasigirsta nedrąsus *pizzicato*. Grožis! Heifecas mane tiesiog pakerėjo: nuoširdus, kuklus, paprastas, mielas, atsidavęs grožiui. Adrianui pasidingojo, kad Heifeco akys įtartinai spindi. Pastebėjau, kad Bernatas vos susitvardė nesuvaitojęs. O per pertrauką pašoko ant kojų ir pareiškė: einu jo pasveikinti.

– Tavęs neįleis į užkulisį.

– Pabandysiu.

– Palauk, – pasakė Sara.

Sara atsistojo ir davė mums ženklą sekti iš paskos. Mudu su Bernatu nustebę susižvalgėme. Palypėjome šoniniais laipteliais ir žengėme pro duris. Tarnautojas mostu įsakė mums *vade retro***, bet Sara šypsodama linktelėjo maestro Toldrai, kuris kalbėjosi su muzikantu ir, matyt, pajutęs Saros žvilgsnį, atsigręžė,

---

* L. van Bethovenas. Uvertiūra „Koriolanas", op. 62.

** Eik šalin. (*Lot.*)

o kai mus pamatė, sušuko: sveika, karalaite, ką čia veiki? Kaip laikosi mama?

Ir priėjęs pabučiavo jai į skruostą. Į mudu nė nepažvelgė. Maestro Toldra jai paaiškino, kad Heifecas be galo įsižeidė išvydęs užrašais išterliotas Rūmų sienas ir todėl atšaukiąs rytojaus koncertą ir išvykstąs iš šalies. Dabar ne pats geriausias laikas kvaršinti jam galvą, supranti?

Po koncerto įsitikinome, kad lauke ir afišos, ir sienos degutu išmargintos užrašais ispanų kalba, raginančiais žydus nešdintis.

– Juo dėtas, neatsisakyčiau rytojaus koncerto, – pasakė Adrianas, būsimasis minties istorikas, nieko neišmanantis apie žmonijos istoriją. Sara pakuždėjo jam į ausį, kad ji labai skuba, ir dar pridūrė: paskambink man, o Adrianas, Heifeco muzikos pilna galva, net gerai nesuvokė jos žodžių, tik pasakė: taip, taip, ačiū.

– Nebegriešiu smuiku, – pareiškiau stovėdamas priešais išniekintą afišą, priešais Bernatą, netikintį savo ausimis, ir priešais save, kiek siekia atmintis, tolydžio kartojantį: nebegriešiu smuiku.

– Betgi... betgi... – Bernatas kryptelėjo galva Rūmų link, lyg norėdamas pasakyti, kad reikia geresnių argumentų nei „nebegriešiu smuiku. Niekada nemokėčiau griežti kaip jis“.

– Mokykis.

– Niekai. Nebegriešiu, ir baigta. Nieko neišeis. Baigsiu septintą klasę, išlaikysiu egzaminus ir liausiuos. Gana. *Assez. Schluss. Basta.**

– Kas buvo ta panelė?

– Kokia panelė?

– Šita! – kryptelėjo galva į tebetvyrančią Saros aurą. – Ta, kuri kaip Ariadnė nuvedė mus pas maestro Toldrą. Ta, kuri pavadino tave Adrianu Irtaiptoliau, mulki. Ta, kuri tau pasakė: paskambink man...

* Gana. (*Pranc., vok., it.*)

Adrianas išsižiojo žiūrėdamas į bičiulį.

– Kas tau rūpi, ką?

– Kas man rūpi? Grasini, kad nebegrieši smuiku.

– Žinoma. Niekada. Bet aš tau negrasinu: nebegriešiu, ir baigta.

Mat, atlikęs Prokofjevo koncertą, Heifecas taip pasikeitė, kad atrodė aukštesnis ir stipresnis, o kai beveik arogantiškai pamalonino klausytojus trimis žydų šokiais, mano akyse dar labiau išaugo, apsivainikavo dar stipresne aura. Tuomet vėl susikaupė ir padovanojo mums Bacho *Partita Nr. 2 in D minor* smuikui, kurią po ilgų paieškų man pavyko išklausyti, kai gavau plokštelę su Judžino Isajaus koncerto įrašu. Tai buvo keliolika minučių tobulybės. Esu buvęs daugelyje koncertų, bet šis man buvo lemiamas, tarytum įšventinimas, atvėręs kelią į grožį ir atgrasęs nuo smuiko, padėjęs tašką mano trumpai atlikėjo karjerai.

– Esi kvailas per visą pilvą, – pareiškė Bernatas, negalėdamas įsivaizduoti, kaip sugebės vienui vienas mokytis aštuntoje klasėje, kai neseksiu jam iš paskos žemesnėje klasėje. Vienui vienas akis į akį su maestro Masija. – Kvailas per visą pilvą.

– Ne, jeigu išmoksiu būti laimingas. Man atsivėrė akys: gana kankintis, metas mėgautis profesionalų atliekama muzika.

– Kvailas per visą pilvą ir, negana to, bailus kaip triušis.

– Taip, turbūt. Dabar galiu be jokių kančių atsidėti mokslui.

Praeiviai, užklupti iš Žonkereso pusės tvinstančios šalčio bangos, nejučia gavo progą pamatyti vieną iš trijų mano matytų bičiulio Bernato pykčio protrūkių. Šiurpus vaizdas. Vidury gatvės praplyšo šaukti ir skaičiuoti lenkdamas pirštus: vokiškai, angliškai, kataloniškai, ispaniškai, prancūziškai, itališkai, graikiškai, lotyniškai! Pusproti, devyniolikos metų moki skaityti viena, dviem, trim, keturiomis, penkiomis, šešiomis, septyniomis, aštuoniomis kalbomis ir bijai pradėti aštuntą smuiko klasę! Jei aš turėčiau tokią galvą kaip tu, velniai griebtų!

Tuomet pradėjo pamažu sūkuriuoti snaigės. Niekada nebuvau matęs sniego Barselonoje; niekada nebuvau matęs tokio pasipik-

tinusio Bernato. Niekada nebuvau matęs tokio neviltin puolusio Bernato. Nežinia, kam sukosi snaigės – jam ar man.

– Žiūrėk! – sušukau.

– Nusišvilpt man į tą sniegą. Negerai darai.

– Bijai vienas be manęs likti su maestro Masija.

– Bijau, na ir kas?

– Esi apsigimęs smuikininkas. O aš – ne.

Bernatas pasakė nuleidęs balsą: neišsigalvok, visada jaučiuosi priėjęs ligi paskutinės ribos. Šypsausi griežḋamas, be ne todėl, kad esu laimingas, – tiesiog stengiuosi nuslėpti baimę. Smuikas toks pat klastingas kaip ir valtorna: bet kada gali likštį iškirsti. Ir vis dėlto neprileidžiu kelnių kaip tu. Noriu baigti dešimt klasių, o tada pažiūrėsiu, ar verta eiti toliau, ar ne. Bent jau baik dešimt klasių.

– Bernatai, patikėki, ateis tokia diena, kai grieši šypsodamas iš malonumo.

Pasijutau kaip pranašaujantis Jėzus Kristus, o jeigu pažiūrėtume, kas atsitiko iš tikrųjų... na, tiek to, nežinau, ką sakyti.

– Baik dešimt klasių.

– Ne. Baigsiu birželį po egzaminų. Padorumo dėlei. O jeigu nesiliausi man galvos kvaršinęs, baigsiu tuojau pat ir nusispjausiu į padorumą.

Snigo. Priėjome mano namus, netardami nė žodžio. Išsiskyrėme prie sunkių tamsaus medžio vartų nei atsisveikinę, nei draugiškai linktelėję vienas kitam.

Per visą gyvenimą tik kelis kartus buvau susikivirčijęs su Bernatu. Tada buvo pirmas rimtas ginčas, pirmas, palikęs gilius randus. Kalėdų atostogos prabėgo neįprastai apsnigtame mieste. Namuose – tylinti mama, visų galų meistrė Mažylė Lola ir aš. Vis daugiau laiko leidau tėčio kabinete, vis labiau viliojančioje erdvėje, į kurią pelniau teisę savo pažangumo rodikliais. Iškart po Šv. Stepono dienos išėjau pasivaikščioti po baltą miestą ir pamačiau Bernatą: su smuiku ant pečių čiuožė slidėmis iš namų Bruko gatve. Pastebėjo mane, bet nepasakė nė žodžio. Prisipažįstu,

man pašoko pavydas beregint dingtelėjus minčiai, pas ką jis eina griežti, tas sutrius, o man nesiteikia nė žodžio pasakyti. Adrianas buvo lyg devyniolikos, lyg dvidešimties, ir, vaikiško pavydo apimtas, nuskuodė iš paskos, bet, nors ir kaip stengėsi, nepajėgė prisivyti slidinėtojo ir netrukus pamatė jį kažkur netoliese Gran Via sankryžos didumo sulig prakartėlėje gulinčiu kūdikėliu. Koks pasigailėtinas atrodė Adrianas, kai uždusęs, šnopuodamas pro apmuturiuotą šaliką žiūrėjo, kaip dingsta bičiulis. Niekada nesužinojau, kur tą dieną jis buvo išsiruošęs, o būčiau galėjęs atiduoti... buvau besakąs – pusę gyvenimo, bet šiandien šie žodžiai neturi jokios prasmės. Dieve mano, net šiandien atiduočiau pusę gyvenimo, kad tik sužinočiau, į kieno namus ėjo jis griežti aną žiemos atostogų dieną, kai Barselona netikėtai atsidūrė po storu sniego apklotu.

Vėlai vakare, netekęs vilties, išverčiau apsiausto, švarko ir kelnių kišenes, keikdamasis paskutiniais žodžiais, nes negalėjau rasti koncerto programėlės.

– Sara Voltes-Epštein? Ne. Nieko negaliu pasakyti. Pasiteirauk Betliejaus parapijoje, kartais jie rengia tokio pobūdžio vakarus.

Apvaikščiojau kokia dvidešimt parapijų brisdamas per tolydžio nešvaresnį sniegą, kol pagaliau ją suradau Poble Seko kvartale, labai kuklioje parapijos bažnyčioje: dar kuklesnėje ir beveik tuščioje salėje ant trijų sienų kabojo įspūdingi piešiniai anglimi. Šeši ar septyni portretai ir peizažas. Mane itin sukrėtė sielvartingas vieno personažo, pavadinto dėde Chaimu, žvilgsnis. Ir šuo, tikras stebuklas. Ir namas pajūryje, Portligato paplūdimyje. Sara, kiek kartų grožėjausi tais piešiniais! Sara, toji mergina, dievaži, buvo tikra dailininkė. Kokį pusvalandį nepratariau nė žodžio, kol pagaliau krūptelėjau netikėtai išgirdęs nelyginant priekaištą tavo balsą: juk prašiau, kad neateitum.

Atsisukau jau ketindamas teisintis, bet tik nedrąsiai išlemenau: ėjau pro šalį ir... Ji atleido man šypsniu. Ir pusbalsiu nedrąsiai paklausė:

– Patinka?

18

– Mama.

– Ko? – atsiliepė nepakeldama akių nuo popierių, išskleistų ant rašomojo stalo, skirto dokumentams ir rankraščiams skaityti.

– Ar girdi?

Įgulusi skaitė Katurlos, žmogaus, kuriam patikėjo parduotuvės vadybą, finansinę ataskaitą. Neturėjo laiko manęs klausytis, bet aš žinojau: dabar arba niekada.

– Nebegriešiu smuiku.

– Puiku.

Ir toliau skaitė, matyt, be galo įdomią Katurlos ataskaitą. Šalto prakaito išpiltas, dilgsinčia širdimi eidamas iš kabineto, Adrianas išgirdo barkštelint motinos akinius – taip jie barkšteli, kai juos nusiima. Be abejo, dabar į jį žiūri. Adrianas atsisuko. Taip, žiūrėjo su akiniais vienoje rankoje ir pluoštu popierių kitoje.

– Ką sakei?

– Kad nebegriešiu smuiku. Baigsiu septintą klasę ir atsisveikinsiu.

– Nė nesvajok.

– Aš jau nusprendžiau.

– Dar nesi tokio amžiaus, kad galėtum spręsti tokius dalykus.

– Galiu, ir dar kaip.

Motina atidėjo Katurlos ataskaitą ir atsistojo. Neabejoju, kad svarstė, kaip tėvas būtų numalšinęs tą maištą. Nutarė iš pradžių kalbėti nekeldama balso, įtaigiai, kaip ir dera kalbėti su vaiku, bet grėsmingu tonu.

– Išlaikysi septintos klasės egzaminus, paskui lankysi aštuntą, dar dvejus metus mokysies meistriškumo, o kai ateis laikas, įsto-

si į Džuliardo mokyklą* arba ten, kur mudu su maestro Manleu nuspręsime.

– Mama, nenoriu visą gyvenimą būti atlikėjas.

– Kodėl?

– Nepatinka.

– Gyvename ne todėl, kad mums patinka ar ne.

– O aš noriu gyventi taip, kaip man patinka.

– Maestro Manleu sako, kad tu teiki vilčių.

– Maestro Manleu mane niekina.

– Maestro Manleu tyčia taip daro, kad labiau stengtumeis.

– Aš taip nutariau. Turi su tuo susitaikyti, – išdrįsau pareikšti mamai.

Paskelbiau karą. Kitaip pasielgti negalėjau. Iš tėčio kabineto išėjau neatsigręždamas.

– Hau.

– Ką?

– Išsidažyk veidą kaip karys, žengiantis į karo taką. Juodi ir balti ruožai nuo lūpų iki ausų ir du statmeni geltoni dryžiai.

– Nemalk šūdo, ar nematai, kad visas drebu?

Adrianas užsidarė savo kambaryje pasiryžęs nenusileisti nė per nago juodymą. Jeigu karas, tebūnie karas.

Kelias savaites namuose buvo girdėti vien Mažylės Lolos balsas, ji vienintelė stengėsi dėtis, kad nieko neatsitiko. Mama ištisą dieną parduotuvėje, aš universitete, per vakarienę – tyla, Mažylė Lola žiūri čia į vieną, čia į kitą, o mudu su mama – kiekvienas į savo lėkštę. Tomis dienomis buvo taip slogu ir negera, kad smuiko krizė aptemdė net susitikimo su tavimi džiaugsmą.

Audra kilo tą dieną, kai atėjau į maestro Manleu pamoką. Rytą, prieš išeidama į parduotuvę, mama kreipėsi į mane pirmąsyk tą savaitę. Nežiūrėdama į akis kaip tada, po tėvo mirties:

– Neškis į pamoką Storionį.

Atėjau į maestro Manleu namus, Vialiu nešinas, ir kol ėjome koridoriumi į muzikos kambarį, klausiausi jį saldžiu balsu siū-

---

* Juilliard Shool – JAV aukštoji muzikos mokykla Niujorke.

lant: galime pakeisti repertuarą, priderinti prie tavo skonio. Na, ką pasakysi, jaunuoli?

– Kai baigsiu septintą klasę, nebesimokysiu griežti smuiku. Ar visi supratot? Esu numatęs svarbesnių siekių gyvenime.

– Visą gyvenimą kiekvieną dieną graušies dėl savo kvailo sprendimo. (Mama)

– Baily. (Manleu)

– Nepalik manęs vieno, bičiuli. (Bernatas)

– Juodžiau. (Manleu)

– Tu grieži geriau už mane! (Bernatas)

– Marica. (Manleu)

– O tie metai, kuriuos skyrei smuikui? Šuniui ant uodegos, ką? (Mama)

– Kaprizingas kaip čigonas. (Manleu)

– Ką gi nori daryti? (Mama)

– Studijuoti. (Aš)

– Gali ir studijuoti, ir griežti, ar ne? (Bernatas)

– Ką studijuoti? (Mama)

– Šunsnukis. (Manleu)

– Marica.(Aš)

– Turėk proto, nes liksi ant ledo. (Manleu)

– Ar tu apskritai žinai, ką nori studijuoti? (Mama)

– Hau. (Juodasis Erelis, narsusis arapahų vadas)

– Ei, klausiu, ką nori studijuoti? Mediciną? (Mama)

– Nenaudėli. (Manleu)

– Nebūk kvailas, Adrianai, liaukis! (Bernatas)

– Istoriją. (Aš)

– Cha! (Mama)

– Ką? (Aš)

– Ir mirsi iš bado. Ir iš nuobodulio. (Mama)

– Istoriją?! (Manleu)

– Taip. (Mama)

– Bet istorija... (Manleu)

– Cha, cha... Dar pašnekėk! (Mama)

– Išdavike! (Manleu)

– Ir dar noriu studijuoti filosofiją. (Aš)

– Filosofiją? (Mama)

– Filosofiją? (Manleu)

– Filosofiją? (Bernatas)

– To dar betrūko! (Mama)

– O kas čia bloga? (Aš)

– Blogiausiu atveju galėtum tapti advokatu. (Mama)

– Ne. Man nepatinka apriboti gyvenimą įstatymais. (Aš)

– Bjaurybe tu. (Bernatas)

– Tu tyčia priešgyniauji, ir tiek. Esi tokio būdo, ar ne? (Manleu)

– Noriu pažinti žmoniją, studijuodamas jos kultūros raidą. (Aš)

– Sakiau, kad esi bjaurybė. Eime į kiną, gerai? (Bernatas)

– Gerai, eime. Į kokį? (Aš)

– Į „Publį". (Bernatas)

– Nesuprantu tavęs, sūneli. (Mama)

– Pusgalvi. (Manleu)

– Istorija, filosofija... Argi nesupranti, kad visa tai nieko gera neduoda? (Mama)

– Mama, liaukis!.. Gėda tavęs klausytis! (Aš)

– Istorija, filosofija... Argi nesupranti, kad visa tai nieko gera neduoda? (Manleu)

– Ką jūs apie tai išmanote? (Aš)

– Išpuikėli! (Manleu)

– O muzika? Ką gera duoda? (Aš)

– Užsidirbsi daug pinigų, pažvelk į tai iš šitos pusės. (Manleu)

– Istorija, filosofija... Argi nesupranti, kad visa tai nieko gera neduoda? (Bernatas)

– Tu quoque?* (Aš)

– Ką? (Bernatas)

---

* Irgi, taip pat. (*Lot.*) *Tu quoque, Brute, fili mi!* (Ir tu, Brutai, sūnau mano!) – šiais žodžiais Gajus Julijus Cezaris kreipėsi į savo žudiką.

– Nieko. (Aš)

– Ar tau patiko filmas? (Bernatas)

– Fe. (aš).

– Fe ar fui? (Bernatas).

– Fe. (Aš)

– Nieko gera iš to! (Mama)

– O man patinka. (Aš)

– O parduotuvė? Nenori ja rūpintis? (Mama)

– Apie tai pakalbėsime vėliau. (Aš)

– Hau. (Juodasis Erelis, narsusis arapahų vadas)

– Liaukis, ne dabar, nusibodai. (Aš)

– Be to, noriu mokytis kalbų. (Aš)

– Ar tau negana anglų kalbos? (Manleu)

– Kokių dar kalbų? (Mama)

– Noriu pasitobulinti lotynų ir graikų. Ir imtis hebrajų, aramėjų ir sanskrito. (Aš)

– Še tau! To dar betrūko!.. (Mama)

– Hebrajų, aramėjų ir sanskrito. (Aš)

– Tau ne visi namie, vaikeli! (Manleu)

– Nelygu, apie ką kalbam. (Aš)

– Stiuardesės lėktuvuose kalba angliškai. (Manleu)

– Ką? (Aš)

– Skrendant lėktuvu į Niujorką koncertuoti, tau neprireiks aramėjų kalbos, garbės žodis. (Manleu)

– Mes kalbamės skirtingomis kalbomis, maestro Manleu. (Aš)

– Sutriau. (Manleu)

– Gal jau liautumėtės mane užgauliojęs, ką? (Aš)

– Pagaliau supratau! Visa bėda, kad tau per sunku sekti mano pėdomis. (Manleu)

– Va, dailiausia! (Aš)

– Ką reiškia tas „va, dailiausia“? Ką turi galvoje sakydamas „va, dailiausia“? (Manleu)

– Kas pasakyta, tas pasakyta. (Aš)

– Šaltas, pasipūtęs, atgrasus, kvailas, patenkintas savimi, pasibjaurėtinas, paniekos vertas ir išpuikęs. (Manleu)

– Puiku, kaip pageidaujate. (Aš)

– Kas pasakyta, tas pasakyta. (Manleu)

– Bernatai. (Aš)

– Ką? (Bernatas)

– Eime pasivaikščioti molu? (Aš)

– Eime. (Bernatas)

– Jeigu tik tavo tėvas, pakėlęs galvą, pamatytų! (Mama)

Gėda, bet tą dieną, kai mama pačiame karo įkarštyje ištarė šiuos žodžius, neištvėriau tyčia garsiai nenusikvatojęs. Žinau, kad Mažylė Lola, klausydamasi mūsų virtuvėje, irgi nejučia šyptelėjo. Mama išbalo, per vėlai supratusi savo žodžių prasmę. Buvome išvargę ir nutraukėme grumtynes. Buvo septintoji karo veiksmų diena.

– Hau. (Juodasis Erelis, narsusis arapahų vadas)

– Liaukis, aš pavargau. (Aš)

– Gerai. Bet įsidėk į galvą, kad tai pozicinis karas, kai stengiamasi nualinti priešininką, kaip per Pirmąjį pasaulinį; ir nepamiršk, užsirašyk ant kaktos, kad kariauji trimis frontais. (Juodasis Erelis, narsusis arapahų vadas)

– Gerai sakai. Bet aš žinau, kad nenoriu būti įžymus atlikėjas. (Aš)

– O svarbiausia nesumaišyk taktikos su strategija. (Juodasis Erelis, narsusis arapahų vadas)

Šerifas Karsonas išspjovė ant žemės tabako žindą ir pasakė: ginkis, velniai griebtų. Jeigu nori praleisti gyvenimą skaitydamas, tavo reikalas, tavo ir tavo knygų. O kiti tegu eina švilpt, garbės žodis.

– Ačiū, Karsonai. (Aš)

– Nėr už ką. (Šerifas Karsonas)

Slinko septintoji diena, ir mes nuėjome gulti, įtampos išsekinti, tikėdamiesi neilgai trukus sulaukti paliaubų. Tą naktį pirmą kartą susapnavau Sarą.

Strategijos požiūriu tai buvo didelis laimėjimas, kai susirėmė Trilypės sąjungos armijos: Turkija stojo prieš Vokietiją maestro Manleu namuose. Tai pravertė Antantei: ji turėjo laiko išsilaižyti žaizdas ir imti konstruktyviai mąstyti apie Sarą. Karo metraščiai byloja, kad buvusių sąjungininkų susirėmimas buvo nuožmus ir kruvinas, o riksmai buvo girdėti toli nuo maestro Manleu namų. Ji išklojo jam viską, kas buvo susikaupę per tieką tylėjimo metų, ir apkaltino jį nesugebėjus išlaikyti nepaprastų gabumų vaikino, kuriam, deja, galvoje dar devyni avinai mušasi.

– Na, prašom neperdėti.

– Mano sūnus – ypatingų gabumų. Jūs nežinojote? Ar nesame apie tai tiek ir tiek kalbėję?

– Ponia Ardevol, šiuose namuose yra tik vienas ypatingų gabumų žmogus.

– Mano sūnui reikėjo tik rankos, kuri nurodytų kelią. Tamstos ego, pone Manleu...

– Maestro Manleu.

– Matote? Tamstos ego užstoja tikrovę. Mums reikia peržiūrėti honorarą.

– Nesutinku. Visa kuo kaltas tas jūsų nepaprastų gabumų sūnus.

– Prašom pataupsoti savo sąmojį, tai menka.

Tuomet iškart pereita prie įžeidimų (iš vienos pusės – juočkė, čigonė, bailė, marica, bejausmė, išpuikėlė, bjaurybė, kvailė, netikėlė, pasipūtėlė, iš kitos – tik menkysta).

– Ką jūs pasakėte?

– Menkysta. – Ir prisikišusi pakartojo į akis: – Men-kys-ta!

– To dar betrūko, kad imtumėte mane įžeidinėti! Aš jus paduosiu į teismą.

– Man bus be galo malonu užsiundyti ant jūsų porą advokatų. Na, o dabar net nesumokėsiu jums už ateinantį mėnesį. Ir žinote, aš... Žinote, aš... Pasikalbėsiu su Jehudžiu Menuhinu*.

* Lordas Yehudis Menuhinas (1916–1999) – muzikos legenda: dirigentas, vienas žymiausių XX a. smuikininkų.

Regis, jie paleido į darbą rankas. Jis pareiškė, kad Menuhinas – tuščia vieta ir kad užsiprašys dešimt kartų daugiau; mama pasuko į duris, o jis, eidamas iš paskos, įtūžęs kartojo: ar žinote, kaip Menuhinas moko groti? Ar žinote?

Išgirdusi, kaip užpakaly pokštelėjo jos piktai užtrenktos maestro Manleu namų durys, Karmė Bosk suprato: galutinai išsisklaidė svajonė matyti Adrianą kaip geriausią pasaulyje smuikininką. Kaip gaila, Mažyle Lola. O Bernatui pasakiau, kad su tuo susitaikys, ir pažadėjau griežti su juo, kai tik jis pageidaus, arba pas mane, arba pas jį, kur tik jis panorės. Ir tik tada, lengvai atsikvėpęs, galėjau svajoti apie tave kiek tinkamas.

19

Et in Arcadia ego. Nors Pusenas tapė tą paveikslą įsitikinęs, kad tuos žodžius taria jam mirtis, lydinti visur, net laimės prieglobstyje, man visada atrodė, jog tai kalba mano ego: aš buvau Arkadijoje, Adrianas gyveno savo Arkadijoje. Tas liūdnas, nuplikęs, nelaimingas, bailus ir pilvotas Adrianas kadaise gyveno vienoje Arkadijoje, nes jų būta kelių, o pirmoji Arkadija įsikūnijusi į tam tikrą asmenį, į tave. Tą Arkadiją praradau amžinai. Mane išvijo angelas su liepsnojančiu kalaviju, ir štai Adrianas, dangstydamasis gėdą, mąsto: dabar turėsiu dirbti ir manytis duonos kąsnį vienui vienas, be tavęs, mylimoji Sara. Kita mano Arkadija, vietovė, – tai Tona, bjauriausias ir gražiausias pasaulyje miestelis, kur penkiolika vasarų leidau atostogas. Laigiau Kaziko dvaro terasomis besileidžiančiais laukais, slapsčiausi gubose susibadydamas į aštrius javų akuotus, kai žaisdavau slėpynių su Ševiu, Kiku ar Roza, savo neperskiriamais draugais per aštuonias atostogų savaites kuo toliau nuo Barselonos, nuo Švč. Mergelės Marijos Nekaltojo Prasidėjimo bažnyčios varpų, nuo pusiau geltonų, pusiau juodų taksi ir visko, kas primena mokyklą, svarbiausia, kuo toliau nuo tėvų, o vėliau tik nuo mamos, kuo toliau nuo knygų, kurių Adrianas negalėjo vežtis su savimi. Arba lenktyniaudami kopdavome iki pilies, o nuo ten grožėdavomės Žeso dvaru, gyvenamuoju namu, sodais ir tolėliau stovinčiais ūkiniais pastatais – tarytum Kalėdų prakartėlės vaizdu. Pirmame plane – terasose išrikiuotos gubos ir Kaziko dvaras, mažasis pastatas, sena daržinė įdubusiu stogu, irgi lyg Kalėdų prakartėlės vaizdas. Tolumoje kalnai, tarsi iš kamštmedžio išdrožti, šiaurės rytuose – Kolsakabra, rytuose – Montsenis. Klykaudavome, jausdavomės pasaulio valdovais,

ypač šešeriais metais už mane vyresnis Ševis, kuriam visada pralaimėdavau iki tol, kol, tėvo pristatytas ganyti karvių, nustojo su mumis žaisti. Kikas irgi mane lenkdavo, bet kartą man pavyko jį įveikti, kai bėgome prie baltosios sienos. Tiesa, tik todėl, kad jis suklupo, bet laimėjau sąžiningai. O Roza buvo labai graži ir taip pat visa kuo mane lenkė. Tetos Leo namuose gyvenimas buvo kitoks nei pas mus mieste. Nei bambėjimo, nei nekalbadienių. Visi kalbėjosi, žiūrėjo vieni kitiems į akis. Namas buvo didžiulis, teta Leo karaliavo jame, amžinai prisijuosusi rusvai gelsvą, visada švarutėlę prikyštę. Žezo dvaro pastatas, Ardevolių giminės lizdas, buvo milžiniškas, mažų mažiausiai trylikos kambarių, vasarą visų vėjų perpučiamas, o žiemą su visais miestiškais patogumais, per patogų atstumą nuo karvidės ir arklidės, žvelgiantis į pietus, su veranda, geriausia vieta pasaulyje skaityti ir geriausia vieta griežti smuiku, o tuomet lyg atsitiktinai ateidavo manęs pasiklausyti abu pusbroliai ir pusseserė, ir aš, užuot čirpinęs pratimus, grodavau kur kas klausai malonesnius repertuaro kūrinius, ir vieną dieną ant verandos turėklų šalia vazono su snapučiais nutūpė strazdas ir ėmė klausytis, kaip groju antrą sonatą iš Leklero „Antros sonatų knygos", nepaprastai ornamentuotą, tikriausiai labai patikusią strazdui, tą pačią, kurią ponia Truliols buvo liepusi paruošti iškilmingam mokslo metų atidarymui, kai mokiausi muzikos mokykloje Bruko gatvėje. Ir *tonton* Lekleras užrašė paskutinę natą, pūstelėjo į rankraštį, nes pasibaigė milteliai rašalui nusausinti. Paskui atsistojo patenkintas, paėmė smuiką ir sugrojo sonatą nežiūrėdamas į natas ir mąstydamas apie neįmanomus jos pratęsimo variantus. Patenkintas savimi, plekštelėjo liežuviu. Vėl atsisėdo. Vidury paskutinio, švaraus puslapio kruopščiai išraitė: „Skiriu šią sonatą mylimam sūnėnui Gijomui Fransua, mano brangiausios sesers Anetės sūnui, gimimo dienos proga. Tegu likimas būna jam palankus kelionėje per šią ašarų pakalnę." Perskaitė, ką parašęs, vėl pūstelėjo keikdamas visus savo tarnus, nesugebėjusius pasirūpinti jo rašymo reikmenimis. Žeso dvare kiekvienas žinojo savo pareigas. Visi, taip pat ir aš, žinojome, ką

pridera daryti. O vasarą Žeso dvare turėjau vienintelę pareigą – gerai maitintis, nes visi tie miesto vaikai sudžiūvę kaip šakaliai, žiū, koks išbalęs, vargšelis. Pusbroliai ir pusseserė buvo vyresni už mane; Roza, jauniausioji, trejais metais. Žodžiu, buvau kaip ir lepūnėlis, kurį reikia girdyti šviežiu karvės pienu ir nešykštėti gerų dešrų. Imk duonos ir dažykis į aliejų. Imk duonos ir dažykis į vyną ir cukrų. Valgyk šoninės. Dėdei Sintui labiausiai nerimą kėlė nesveikas Adriano įprotis užsidarius ištisas valandas skaityti knygas, kuriose nė vieno šventųjų paveikslėlio, vien raidės: dievaži, neramu širdy, kai matai septynerių, dešimties ar dvylikos metų vaiką skaitant tokias knygas. Tačiau teta Leo švelniai imdavo dėdei už rankos, ir šis išsyk keisdavo kalbą ir sakydavo, kad popiet vesiąsis Ševį, nes Prudensis ateisiąs apžiūrėti karvių.

– Ir aš noriu, – įsiterpia Roza.

– Ne.

– O aš?

– Gerai.

Roza įsižeidžia, kad Adrianas, jaunesnis už ją, gali eiti, o jai nevalia.

– Kad ten labai atgrasu, dukrele, – bando guosti ją teta Leo.

O aš nuėjau pažiūrėti, kaip Prudensis grūda kumštį ir visą ranką Balnei į išeinamąją angą, paskui sako kažką dėdei, Ševis rašo į popierių, o Balnė atrajoja abejinga visiems rūpesčiams.

– Saugokitės, saugokitės, saugokitės, ji mėža! – šaukia susijaudinęs Adrianas.

Vyrai pasitraukia toliau aptardami savo reikalus, bet aš lieku pirmoje parterio eilėje, nes iš arti matyti karvę triedžiant ir mėžant – vienas įspūdingiausių reginių, kokių galėjau matyti gyvendamas Tonoje. Arba mėžant mulą Kaziko dvare. Verta pamatyti savo akimis, todėl, mano galva, dėdė su teta negerai darė skriausdami vargšelę Rozą. Būta ir daugiau pramogų, pavyzdžiui, buožgalvių žūklė Matamonžeso dauboje. Grįždavome, nešini buteliu su laimikiu, aštuoniais ar dešimčia buožgalvių.

– Vargšeliai.

– Ką jūs, teta, aš juos kasdien maitinsiu.

– Vargšeliai.

– Aš jiems duosiu duonos, dievaži.

– Vargšeliai.

Norėdavau pamatyti, kaip jie virsta varlėmis, bet dažniausiai virsdavo nugaišėliais, nes mums nė netopteldavo mintis pakeisti vandenį ar pagalvoti, kuo būtų galima juos maitinti butelyje. Na, o kregždžių lizdai namo pakraigėje. O netikėtos audros. O didžiausias įvykis Kaziko dvare, kai prasidėdavo kūlė, ir jau nebe spragilais, o kuliamąja, kuri atskirdavo grūdus nuo pelų ir visą orą bei mano prisiminimus pripildydavo šiaudų dulkių. *Et in Arcadia ego*, Adrianai Ardevoli. Niekas negalėtų iš manęs atimti tų prisiminimų. Ir dabar sakau sau, kad teta Leo ir dėdė Sintas tikrai buvo geri žmonės, nes, broliams susipykus, elgėsi taip, lyg nieko nebūtų atsitikę. Tai įvyko seniai. Adriano dar nebuvo pasaulyje. Sužinojau apie tai tik dvidešimties sulaukęs, kai sumaniau Tonoje praleisti tris ar keturias savaites, kad vasarą nereikėtų likti Barselonoje vienam su mama, jeigu priimsite. Be to, Sara, su kuria susitikdavau slapčia nuo saviškių ir nuo jos tėvų, turėjo važiuoti su tėvais į Kadakesą, ir man buvo vieniša ir liūdna.

– Ką reiškia „jeigu priimsite“? Niekada taip nesakyk, – išgirdau įsižeidusios tetos Leo balsą. – Kada atvažiuosi?

– Rytoj.

– Nebėra nei pusbrolių, nei pusseserių. Na, Ševis niekur nedingo, bet jis dirba ūkyje kiaurą dieną.

– Taip ir maniau.

– Žuzepas ir Marija iš Kaziko dvaro mirė žiemą.

– Negali būti.

– O Viola padvėsė iš liūdesio. – Tyla kitame laido gale. Lyg guosdama: – Abu labai jau seni buvo. Žuzepas, vargšelis, vaikščiodavo sulinkęs. Ir kalė buvo labai sena.

– Taip, labai gaila.

– Atsivežk smuiką.

Mamai pasakiau, kad teta Leo mane kviečia pasisvečiuoti, ir ji negalėjo man uždrausti važiuoti. Nepasakė nei taip, nei ne. Jau seniai laikėmės tam tikro atstumo ir beveik nesikalbėjome. Aš leidau dienas universitete ir prie knygų, ji – parduotuvėje. O kai pareidavo namo, priekaištingai žiūrėdavo į mane lyg smerkdama, kad dėl tuščio užgaido atsisakiau tokios puikios smuikininko karjeros.

– Girdi, mama?

Turbūt parduotuvėje kaip paprastai turėjo nemalonumų, apie kuriuos nenorėjo man pasakoti. Ir todėl, nusukusi akis į šalį, pasakė: nuvežk jiems kokį niekutį.

– Ką tokio?

– Nežinau. Kokį niekutį. Pats sugalvok.

Tad pačią pirmąją dieną, vos atvažiavęs į Toną, nuėjau į miestelį susikišęs rankas į kišenes Berdagės parduotuvėje paieškoti kokio niekučio. O atsidūręs Didžiojoje aikštėje, pamačiau ją Rako kavinėje: šypsodama sėdėjo prie staliuko su oršado* stikline rankoje, lyg manęs laukdama. Taip, iš tikrųjų laukė. Iš pradžių jos nepažinau, bet netrukus – še tau! Kažkur matyta, kas ji tokia, kas ji tokia, kas ji tokia. Prisiminiau šypseną.

– *Ciao*, – pasisveikino ji.

Tuomet atpažinau. Buvo jau nebe mano angelas, bet taip pat angeliškai šypsojo. Dabar buvo subrendusi moteris, daili, ir tiek. Mostu pakvietė prie savo staliuko, ir aš paklusniai atsisėdau.

– Prastai šneku kataloniškai.

Pasiūliau kalbėtis itališkai. Tuomet ji paklausė: *caro Adria, sai chi sono, vero?***

Žodžiu, nenuėjau į Berdagės parduotuvę ir nenupirkau tetai Leo jokio niekučio. Ištisą valandą ji plepėjo siurbčiodama oršadą, o jis seilę rijo. Ji išklojo viską, ko Adrianas nežinojo ar dėjosi nežinąs, nes per tuos dvidešimt metų namuose apie tai nė žodžiu ne-

---

* Migdolų pieno gėrimas.

** Mielas Adrianai, juk mane atpažįsti, ar ne? (*It.*)

užsiminta. Ne kas kitas, o mano angelas Didžiojoje aikštėje man pasakė, kad mudu su ja esame brolis ir sesuo.

Žiūrėjau į ją apdujęs. Pirmą kartą išgirdau tai savo ausimis. Ji įspėjo, kodėl aš toks sumišęs.

– *È vero**, – patvirtino.

– Kaip serialuose, – bandžiau nuslėpti savo sutrikimą.

Ji nė nemirktelėjo. Paaiškino, kad, būdama tokio amžiaus, galėtų tikti man į mamas, bet iš tiesų ji – netikra sesuo, ir parodė gimimo liudijimą ar kažką panašaus, kur buvo parašyta, kad Feliksas Ardevolis pripažįsta esąs tėvas tokios Danielos Amato, tai yra jos, kaip liudija jos pasas, kurį ji beregint man parodė. Vadinasi, laukė manęs pasiruošusi pokalbiui, su visais dokumentais. Pasitvirtino tai, ką jau seniai nujaučiau, bet anksčiau niekas to nesakė, kad aš, vienturtis tikrąja to žodžio prasme, turiu vyresnę seserį, gerokai vyresnę seserį. Ir tą akimirką supratau, kad man visi melavo, tėvas, motina ir Mažylė Lola, – tiek paslapčių. Man rodos, buvau įsižeidęs ir ant šerifo Karsono, niekada nepakišusio man tokios minties. Sesuo. Dar sykį įdėmiai pažvelgiau į ją: tokia pat graži kaip ir tą dieną, kai pasirodė mūsų namuose angelo pavidalu, tik dabar buvo keturiasdešimt šešerių ir, negana to, mano sesuo. Niekada nebūtume galėję žaisti drauge nuobodžiomis sekmadienio popietėmis. Veikiau ji būtų bendravusi su Mažyle Lola: įsivaizdavau, kaip jos eina pasivaikščioti susikibusios už parankių, kaip, vyrams pažvelgus į jų pusę, kikena delnu dangstydamosi burną.

– Betgi tu tokio pat amžiaus kaip mama, – leptelėjau nei iš šio, nei iš to.

– Truputį jaunesnė, – atsakė ji šiek tiek suirzusi.

Buvo vardu Daniela. Pasakė, kad jos motina... ir pasekė labai gražią meilės pasaką, o man tiesiog galvoje netilpo, kad tėtis būtų galėjęs įsimylėti, klausiausi tylėdamas, klausiausi jos pasakojimo, stengdamasis visa tai įsivaizduoti, ir nežinia kodėl neti-

* Tikra tiesa. (*It.*)

kėtai prašneko apie brolių santykius, nes, prieš stodamas į Viko seminariją, tėtis norom nenorom turėjo mokytis vėtyti grūdus, kulti su spragilu, kaip Dievas liepė, ir Žvaigždutei čiupinėti pilvą – tikrinti, ar ji, velniai griebtų, veršinga. Senelis Ardevolis išmokė abu sūnus kinkyti mulus ir įsidėti į galvą, kad ilgai nebus lietaus, jei juodi debesys plaukia nuo Kolsuspinos, nes jie visada praslenka pro šalį. Dėdė Sintas, vyriausiasis sūnus ir būsimas turto paveldėtojas, labiau domėjosi ūkiu. Taip pat žemės darbais, derliaus ėmimu ir samdiniais. Tėtis, priešingai, skrajodavo padebesiais, kai tik galėdavo, mąstydavo ir skaitydavo įlindęs kur į kampą, kaip ir tu. Kai, netekę vilties, tėvai išsiuntė jį į Viko seminariją, jis jau buvo apsitrynęs kaimietis, nors ir abejingas dvasiniam pašaukimui. Tada ir pabudo polinkis į mokslą, ir jis griebėsi lotynų bei graikų kalbų ir ėmė dėtis į galvą didžiųjų mokytojų paskaitas. Seminarijoje dar viešpatavo Verdagero* dvasia, ir kas antras studentas bandė rašyti eilėraščius, tik ne mūsų tėvas: jis norėjo gilintis į filosofijos ir teologijos paslaptis, kurių jam gana šykščiai seikėta.

– Iš kur visa tai žinai?

– Mamai pasakojo. Jaunystėje mūsų tėvas buvo labai šnekus. Vėliau užsisklendė savo kiaute ir virto mumija.

– O kas toliau?

– Atsižvelgdama į jo gabumus, seminarija išsiuntė jį į Romą. Ten mama nuo jo pastojo. Jis paspruko iš Romos, nes buvo baisus bailys. Vėliau gimiau aš.

– Nieko sau... Kaip serialuose, – neatlyžau aš.

Užuot įsižeidusi, Daniela šelmiškai nusišypsojo ir tęsė toliau savo pasakojimą. Taip sužinojau, kad tėvas susipyko su broliu.

– Su dėde Sintu?

– Susikišk tą mintį sau į užpakalį. Kaip gyvas nevesiu tos šlervos, – įsiutęs atrėžė Feliksas, grąžindamas nuotrauką.

---

* Jacinto Verdaguer (1845–1902) – katalonų poetas, katalonų literatūros klasikas, baigęs Viko seminariją.

– Bet tau nereikės nė piršto pajudinti! Ūkyje viskas eina kaip sviestu patepta. Aš viską sutvarkiau. Galėsi skaityti įgulęs į savo knygas, velniai griebtų, ko daugiau tau reikia?

– Kodėl taip trokšti mane apvesdinti?

– Tėvai prašė... Na, kad tave apvesdinčiau... kad pasistengčiau tave apvesdinti, jei kada nors mestum sutaną.

– O juk tu pats nevedęs! Kurių velnių man galvą kvaršini?..

– Vesiu. Esu čia nusižiūrėjęs...

– Kaip karvę, ar ne?

– Nėra ko manęs užgaulioti. Mama žinojo, kad bus sunku tave įkalbinti.

– Vesiu, kai panorėsiu. Jei apskritai kada nors vesiu.

– Galiu surasti tau dar gražesnę, – kišdamasis į kišenę nespalvotą Puigų vyresnėlės nuotrauką, pasiūlė Sintas.

Tuomet mūsų tėvas griežtai pareikalavo išmokėti jo palikimo dalį, nes ketinąs įsikurti Barselonoje. Ir čia pratrūko riksmai, pasipylė užgaulūs žodžiai, sunkūs kaip akmenys. Broliai sužiuro vienas į kitą su neapykanta. Rankų nepaleido į darbą. Feliksas atsiėmė savo dalį, ir kelerius metus abu gyveno nesidomėdami vienas kitu. Tik tetos Leo priprašytas, tėvas teikėsi atvažiuoti į dėdės vestuves. Tačiau broliai ir toliau šalinosi vienas kito. Vienas pirkosi žemių plėsdamas ūkį, augino gyvulius, rūpinosi pašaro, kitas tuo tarpu švaistė palikimą paslaptingoms kelionėms po Europą.

– Kas per paslaptingos kelionės?

Daniela išsiurbė gėrimą iki paskutinio lašo, bet nepridūrė nė žodžio. Adrianas nuėjo apmokėti sąskaitos, o grįžęs pasiūlė: gal truputį pasivaikščiotume, tuo metu Rako kavinės savininkas Toris, nešvaria mazgote terliodamas staliuką, nutaisė tokią miną, lyg galvodamas: po velnių, būtų visai ne pro šalį padūkti su ta prancūziuke.

Ten pat aikštėje Daniela, atsistojusi priešais jį, užsidėjo tamsius akinius, su kuriais atrodė šiuolaikiškai, kaip tikra užsienietė. Priėjo arčiau ir, lyg jie būtų buvę labai artimi, atsegė jam viršutinę marškinių sagą.

– Atsiprašau, – pasakė.

O Rako kavinės savininkas Toris pagalvojo: velniai rautų, kaip toks lebeda sugebėjo nukabinti tokią smagią prancūziukę. Nustebęs palingavo galvą: kaip greitai keičiasi pasaulis, o Daniela tuo tarpu sužiuro į grandinėlę ir medalioną.

– Nemaniau, kad esi tikintis.

– Tai neturi nieko bendra su tikėjimu.

– Pardako Madona – tai Dievo Motina.

– Tai atminimas.

– Kieno?

– Aš tiksliai nežinau.

Daniela susitvardė nenusišypsojusi, pirštų galiukais paglostė medalioną ir paleido Adrianui ant krūtinės. Adrianas pasikišo jį po marškiniais supykęs, kad svetimi drįsta liesti jo brangenybę. Todėl pridūrė: kas tau rūpi.

– Nelygu.

Jis nesuprato, ką ji turi galvoje. Netardami nė žodžio, juodu nuėjo gatve.

– Gražus medalionas.

Jakiamas nusikabino jį nuo kaklo, parodė juvelyrui ir pasakė: auksinis. Grandinėlė irgi.

– Ar nepavogei jo?

– Ne! Man jį padovanojo mažoji Betina, mano akla sesuo, kad niekada nesijausčiau vienišas.

– O kodėl nori jį parduoti?

– O kodėl gi ne?

– Žinoma... šeimos relikvija...

– Taip, šeimos... Kaip pasiilgau tėvo Muredos Pardakiečio ir visų Muredų: Agno, Jeno, Makso, Ermeso, Jozefo, Teodoro, Mikurano, Ilzės, Erikos, Katarinos, Matildės, Gretchenės ir aklosios Betinos. Pasiilgau ir Pardako kraštovaizdžio.

– Kodėl negrįžti namo?

– Nes ten tebėra žmonių, linkinčių man bloga, ir artimieji pranešė, kad būtų protingiau...

– Taip, – pasakė auksakalys ir nuleido akis, norėdamas geriau apžiūrėti medalioną ir suvis nesidomėdamas Pardako Muredų rūpesčiais.

– Nusiunčiau tėvui daug pinigų, kad padėtų visai giminei.

– Aha.

Dar akimirką pažiūrėjęs į medalioną, atidavė jį savininkui.

– Pardakas – tai Predacas? – paklausė žvelgdamas jam į akis, lyg į galvą būtų smilktelėjusi kokia mintis.

– Taip jį vadina žmonės, gyvenantys slėnyje. Bet iš tikrųjų tai Pardakas... Ar nenorite jo pirkti?

Auksakalys papurtė galvą.

– Man reikia pinigų.

– Jei praleisi žiemą pas mane, išmokysiu tave amato, o kai nutirps sniegas, galėsi sau eiti kur tinkamas. Bet medaliono neparduok.

To gerojo žmogaus namuose Jakiamas išmoko lydyti metalą ir gaminti iš jo žiedus, medalionus ir auskarus. Keletą mėnesių jį graužė ilgesys, kol pagaliau gerasis žmogus palingavo galvą ir, lyg grįždamas prie pertraukto pokalbio, paklausė:

– Kam patikėjai pinigus?

– Kokius pinigus?

– Tuos, kuriuos nusiuntei artimiesiems?

– Patikimam žmogui.

– Oksitanui?

– Taip, o ką?

– Ne, nieko.

– Kodėl?

– Nieko, tik esu girdėjęs, kad... Ne, nieko.

– Ką esi girdėjęs?

– Kuo vardu buvo tas žmogus?

– Aš jį vadinau Blondu. Blondu Kaziljakiečiu. Todėl, kad buvo šviesiaplaukis.

– Regis, jam nepavyko nusigauti...

– Ką?

– Jį nužudė. Ir apiplėšė.

– Kas?

– Kalniečiai.

– Iš Moenos?

– Ko gero.

Tą patį rytą, gavęs atlyginimą už visą žiemą, Jakiamas paprašė auksakalį palaiminimo ir patraukė į kalnus sužinoti, kur dingo Muredų pinigai ir kas atsitiko vargšui Blondui. Pykčio apakintas, ėjo sparčiais žingsniais nė neketindamas saugotis. Penktą dieną atkako į Moeną ir, atsistojęs aikštėje, ėmė šaukti: Bročos, pasirodykit. Ir vienas Bročų išgirdęs davė žinią pusbroliui, šis kitam pusbroliui, ir kai susirinko dešimt, išėjo į aikštę, sučiupo Jakiamą ir nuvilko į paupį. Siaubo riksmas nepasiekė Pardako. Medalioną su Gėlių Švenčiausiąja Mergele Marija kaip grobį pasiglemžė pirmas jį pastebėjęs Broča.

– Pardakas yra Trento provincijoje, – įsiterpė Adrianas.

– Na, o namie man sakyta, kad jį iš Afrikos parvežė dėdė jūreivis, kurio niekada nebuvau mačiusi.

Jie nuėjo iki kapinių, paskui iki Lurdo Dievo Motinos koplyčios, netardami nė žodžio; tą giedrą popietę buvo gera vaikščioti. Kokį pusvalandį tyliai pasėdėjęs sodelyje ant akmeninio suolo priešais koplyčią, Adrianas įgavo daugiau pasitikėjimo moterimi ir, rodydamas į krūtinę, paklausė: gal nori, kad atiduočiau?

– Ne. Jis tavo. Niekada jo neprarask.

Kai, saulei baigiant savo dienos kelionę, sodelyje nutįso šešėliai, Adrianas paklausė, ką ji turėjo galvoje kalbėdama apie paslaptingas tėvo keliones.

Jis apsistojo nedideliame viešbutyje Borgo kvartale, už penkių minučių kelio iki Vatikano Šv. Petro bazilikos, šalia Paseto. Viešbutukas jaukus, kuklus, nebrangus, „Bramantė“, jo savininkė – Romos matrona, viena iš tų, kurios sugeba geležine ranka palaikyti tvarką; atrodė, kad laikas bus jai sustojęs kažkuriame tarpsnyje tarp imperatorių Julijaus ir Augusto. Įsikūręs ankštame, drėgname kambarėlyje, žvelgiančiame į Palinės skersgatvį, pir-

miausia nuėjo aplankyti tėvo Morleno, kuris, išvydęs jį, akimirką stovėjo Šv. Sabinos vienuolyno tarpdury, stengdamasis prisiminti, kas yra tas žmogus... ne, negali būti!

– Feliksai Ardevoli! – sušuko. – *Il mio omonimo!** Tiesa?

Feliksas Ardevolis patvirtino ir nuolankiai pabučiavo ranką vienuoliui, vilkinčiam nuo prakaito sušutusiu storu abitu. Pažvelgęs jam į akis, Morlenas padvejojo ir, užuot palydėjęs į svečių kambarį ar pasiūlęs pasivaikščioti po kiemą, nusivedė į tuščią koridorių baltomis sienomis, šen bei ten nukabinėtomis beverčiais paveikslais. Koridorius be galo ilgas, vienur kitur – durys. Instinktyviai kaip senais laikais nuleidęs balsą, paklausė: ko tau reikia, ir Feliksas Ardevolis atsakė: tik adresų, man reikia tik adresų. Ketinu atidaryti parduotuvę, tikiuosi, kad padėsi man gauti geriausios kokybės prekių.

Valandėlę jie ėjo tylėdami. Keisčiausia, kad toje tuščioje vietoje neaidėjo nei žingsniai, nei žodžiai. Tėvas Morlenas tikriausiai žinojo, kokia tai uždara erdvė. Praėję pro du paveikslus, jie stabtelėjo priešais kuklų Viešpaties Apreiškimą Švč. Mergelei Marijai, ir jis pažvelgė svečiui į akis:

– Dabar, kai vyksta karas, kaip tau pavyko išvažiuoti iš šalies?

– Galiu išvažiuoti ir parvažiuoti kada tinkamas. Naudojuos tam tikra sistema. Be to, turiu pažinčių.

Tėvas Morlenas mostu parodė, kad nenorėtų apie tai girdėti.

Jie kalbėjosi ilgai. Felikso Ardevolio mintis buvo aiški kaip diena: jau keleri metai daug Vokietijos, Austrijos ir Lenkijos piliečių, sunerimę dėl Hitlerio planų, ieško išeities stengdamiesi pakeisti gyvenamąją vietą.

– Ieškai turtingų žydų.

– Pabėgėliai antikvarams visada pravartūs. Suvesk mane su žmonėmis, norinčiais išvykti į Ameriką. Aš sutvarkysiu visa kita.

Jie priėjo koridoriaus galą. Didokas langas žvelgė į atšiaurų kiemą, papuoštą vien išrikiuotais raudonų kaip kraujas snapu-

---

* Bendravardis! (*It.*)

čių vazonais. Feliksui buvo sunku įsivaizduoti, kaip dominikonas laisto tas virtines vazonų. Pro kitą, visiškai panašų langą buvo matyti Šv. Petro bazilikos kupolas – atrodė, lyg langas būtų buvęs tam tyčia padarytas tokio dydžio. Feliksui Ardevoliui dingtelėjo mintis, kad būtų ne pro šalį pačiam turėti tokį langą drauge su vaizdu. Netrukus jis grįžo tikrovėn pagalvojęs, kad Morlenas tikriausiai jį atsivedė čionai norėdamas parodyti tą langą.

– Man reikia trijų ar keturių adresų ir išsamios informacijos apie tuos žmones.

– Iš ko sprendi, mielas Ardevoli, kad galėčiau žinoti tai, kas tave domina?

– Turiu savų šaltinių: savo darbui skiriu nemažai laiko ir žinau, kad tolydžio mezgi ryšių tinklą.

Tėvas Morenas pajuto skaudų smūgį, bet neišsidavė.

– Iš kur tas netikėtas domėjimasis kitų reikalais?

Buvo beatsakąs, kad man nėra nieko svarbiau už darbą, kad, aptikęs kokį įdomų daiktą, sutelkiu į jį visą dėmesį, ar tai būtų statulėlė, ar paveikslas, ar dokumentas, ar drobė. O pasaulyje pilna daiktų, kurie, nepakliuvę į atitinkamas rankas, nesulaukia deramo vertinimo. Tai tokie daiktai...

– Aš tapau kolekcionieriumi, – paaiškino jis. – Aš – kolekcionierius.

– Ir ką kolekcionuoji?

– Ką kolekcionuoju? – Jis išskėtė rankas kaip šv. Dominykas sakykloje. – Ieškau gražių daiktų.

Be abejo, tėvas Morlenas turėjo duomenų. Draugas draugams ir, anot gandų, pavojingas išdavikams, jis žinojo viską, beveik nė nekeldamas kojos iš Šv. Sabinos vienuolyno. Ardevolis buvo draugas, tad jie veikiai sutarė. Anksčiau Feliksui Ardevoliui tekdavo išklausyti pamokslą apie sunkius laikus, kokius nelaimė lėmė gyventi, ir jis įteikliai linguodavo galvą: šventa teisybė, šventa teisybė, ir iš tolo atrodydavo, kad jie kalba rožinį. O sunkūs laikai, užgriuvę Europą, paskatino daug žmonių nukreipti akis į Ameriką, ir, gaisrui dar nespėjus įsiplieksti Europoje, Feliksas Ar-

devolis, tėvo Morleno palaimintas, kelis mėnesius praleido kelionėse, bandydamas gelbėti žmonių turtą nuo neišvengiamo žemės drebėjimo. Pirmoji nuoroda nuvedė jį į Tifer Grabeno gatvę, į Vienos *Innere Stadt**. Namas buvo labai gražus, ne per didžiausias, bet, be abejo, labai talpus. Jis paspaudė skambutį ir maloniai nusišypsojo moteriai, nepatikliai pravėrusiai duris. Pagal pirmąją nuorodą įsigijo visą apystatą ir, išskyrus penkis vertingus daiktus, pardavė už dvigubą kainą neišvykdamas iš Vienos, beveik neišeidamas iš miesto centro. Po tokio sėkmingo žygio jam galėjo apsvaigti galva, bet Feliksas Ardevolis buvo ir protingas, ir ne mažiau nuovokus. Todėl elgėsi labai apdairiai. Niurnberge įsigijo septynioliktojo ir aštuonioliktojo amžiaus paveikslų kolekciją: dvi Fragonaro drobes, vieną išblukusį Vato ir tris Rigo paveikslus. Ko gero, tarp jų buvo ir mums pažįstamas Minjonas su geltonomis gardenijomis, kurį jis atidėjo į šalį. Pontegradeloje, netoli Feraros, pirmą kartą jam į rankas pakliuvo nepaprastai vertingas muzikos instrumentas. Tai buvo neapoliečio Nikolos Galjano darbo altas. Svarstydamas, ar verta jį pirkti, apgailestavo neišmokęs griežti tokiais instrumentais. Teko tyliai laukti, kol toksai Davidas Fjordalizas, smuikininkas ir smuikų prekiautojas, anot patikimų šaltinių, pagal naują rasinį įstatymą atleistas iš Vienos filharmonijos ir dabar vienoje Feraros kavinėje smuikavimu besimanantis duonos kąsnį, pusbalsiu baugščiai pasakys: *due milioni***. Jis susižvalgė su *signor* Arau, kuris, ištisą valandą su didinamuoju stiklu tyręs altą, jam pamerkė. Feliksas Ardevolis suprato, kad tą akimirką reikia išsiviepus grąžinti instrumentą savininkui ir pasiūlyti beprotiškai menką kainą. Taip ir padarė, bet taip baiminosi prašauti pro šikšnelę ir prarasti smuiką, kad turėjo atsisėsti ir ramiai apgalvoti tolesnių veiksmų planą. Šaltakraujiškai pirkti ir parduoti – tai viena, o atidaryti parduotuvę, jeigu apskritai pasisektų ją atidaryti, – visai kas kita. Jis įsigijo altą už du šimtus tūkstančių lirų.

* Miesto centras. (*Vok.*)

** Du milijonai. (*It.*)

Atsisakė išgerti kavos su pardavėju, kuris drebančiomis rankomis kvietė jį pasivaišinti, nes kare išmokstama nežiūrėti aukai į akis. Įsigijo Galjano instrumentą. *Signor* Arau prisipažino, kad, nors apie muzikos instrumentus išmano ne per daugiausia, jo nuomone, Ardevolis galėtų parduoti triskart brangiau, jei neskubėtų ir pirmiausia paleistų gandą apie parduodamą smuiką. Ir pasiūlė supažindinti su vienu katalonu, tokiu Berengeriu, nuovokiu jaunuoliu, gebančiu be galo tiksliai įvertinti muzikos instrumentus, ketinančiu grįžti į tėvynę, kai tik Ispanijoje pasibaigsiąs karas, o jis vis viena kada nors pasibaigsiąs.

Paklausęs tėvo Morleno, išmanančio tokius dalykus, Feliksas Ardevolis išsinuomojo sandėlį miestelyje netoli Ciuricho ir ten sukrovė visą turtą: sofas, kanapas, konsoles, Fragonarus, Čipendeilo krėslus ir Vato drobes. Ir Galjano smuiką. Nė neįsivaizdavo, kad vieną gražią dieną jį pražudys panašus styginis instrumentas. Tik aiškiai suvokė, kad parduotuvė – tai viena, o asmeninė kolekcija, sudaryta iš rinktinių jo katalogo vertybių, – visai kas kita.

Retkarčiais grįždamas į Romą, į viešbutuką „Bramantė“, susitikdavo su Morlenu, pasitardavo apie galimus klientus, apie ateitį, ir Morlenas piršdavo mintį, kad karas Ispanijoje niekada nesibaigsiąs, nes visa Europa esanti per plauką nuo didelio sukrėtimo, o didelis sukrėtimas – tai krūva nepatogumų. Reikia perbraižyti Europos žemėlapį, o greičiausiai tai daroma bombomis ir apkasais, pasakė jis abejingai taikstydamasis su likimu.

– Iš kur visa tai žinai?

Geresnis klausimas neatėjo į galvą. Mudu su Daniela pasukome į pilį Bario keliu, kuriuo paprastai eina pagyvenę žmonės, nenorintys kopti statesniu taku iš kitos kalno pusės.

– Koks nuostabus vaizdas, – pasakė ji.

Stovėdami priešais pilies koplyčią, jie grožėjosi Plana de Viko lyguma, ir Adrianui nejučia smilktelėjo mintis apie Arkadiją ir tuojau pat dingo.

– Iš kur žinai tiek daug apie mano tėvą?

– Nes tai ir mano tėvas. Kaip vadinasi anas kalnas tolumoje?

– Montsenis.

– Ar jis tau neatrodo panašus į *presepe**?

Ką tu gali žinoti apie mano prakartėles, kurių niekada nesame darę namuose, pagalvojau. Bet Daniela neklydo, Tona iš tikrųjų kaip niekad atrodė panaši į prakartėlę, ir Adrianas nejučia parodė į apačią:

– Žeso dvaras.

– Taip. Ir Kaziko dvaras.

Jie nuėjo toliau iki Maurų bokšto. Viduje – mėšlo ir šlapimo tvaikas. Lauke – vėjas ir kraštovaizdis. Adrianas atsisėdo ant skardžio krašto, kad galėtų aiškiai matyti kiekvieną kertelę. Tada ir atėjo į galvą reikiamas klausimas:

– Kodėl man visa tai pasakoji?

Ji atsisėdo šalia ir, nežiūrėdama į jį, atsakė: nes mudu – brolis ir sesuo, mudviem reikia gerai sutarti, nes man priklauso Kaziko dvaras.

– Žinau. Mama sakė.

– Ketinu nugriauti namą, patvarkyti, kad nebeliktų purvo, srutų duobės, mėšlo ir sutrešusių šiaudų smarvės. Ir pastatyti naujus namus.

– Užjaučiu.

– Susitaikysi su šia mintimi.

– Viola padvėsė iš liūdesio.

– Kas ta Viola?

– Kaziko dvaro kalė. Ruda, juodu snukiu ir nulėpusiomis ausimis.

Žinoma, Daniela nesuprato, apie ką kalbu, bet nepasakė nė žodžio. Adrianas valandėlę žiūrėjo į ją tylėdamas.

– Kodėl tu man visa tai pasakoji?

– Turi žinoti, kas buvo mūsų tėvas.

– Tu jo nekenti.

– Mūsų tėvas miręs, Adrianai.

---

* Prakartėlę. (*It.*)

– Bet tu jo nekenti. Ko atvažiavai į Toną?

– Pasikalbėti su tavimi akis į akį be tavo motinos. Pasikalbėti apie parduotuvę. Kai ji priklausys tau, norėčiau būti dalininkė.

– Kodėl šneki apie tai su manimi? Tarkis su mano mama...

– Su tavo motina neįmanoma tartis. Pats gerai žinai.

Saulė dingo už Kolsuspinos, ir ūmai širdyje pasidarė be galo tuščia. Pamažu leidosi sutemos, girdėjau kažką panašaus į cikadų svirpimą. Kolsakabros pusėje pasirodė blyškus mėnulis. Sakai, parduotuvė kada nors bus mano?

– Toks gyvenimo dėsnis, kada nors ji bus tavo. Anksčiau ar vėliau.

– Eik šikt.

Pasakiau kataloniškai. Iš jos šypsnio buvo aišku, kad puikiai suprato, bet mano žodžių neima į galvą.

– Noriu dar kai ką tau papasakoti. Beje, kokį smuiką atsivežei?

– Neketinu per daug griežti. Tiesą pasakius, nutariau nebesimokyti smuikavimo. Atsivežiau jį tik todėl, kad teta Leo prašė.

Pradėjo temti, ir jie ėmė leistis nuo kalno. Lyg keršydamas nuvedė ją taku iš kitos pusės. Ėjo ilgais žingsniais palei pat skardį, o ji, nors ir segėdama siauru sijonu, be niekur nieko spėjo iš paskos. Mėnulis jau švietė aukštai danguje, kai jie priėjo medžių ruožą palei kapinių sieną.

– Kokį smuiką atsivežei?

– Mokomąjį. O ką?

– Kiek man žinoma, – stabtelėjęs vidury gatvės, toliau kalbėjo ponas Nežiniakas, – tuo smuiku niekas nėra ištisai griežęs: tai lyg Stradivarijaus Mesijas, suprantat?

– Ne, – atsakė suirzęs Ardevolis.

– Turiu omeny, kad tai netgi teikia jam daugiau vertės. Jis dingo be pėdsakų tais pačiais metais, kai buvo padirbtas ir pateko į rankas Gijomui Fransua Vialiui. Gal kas nors juo ir griežė, bet aš to nežinau. O štai dabar radome jį čia. Tai neįkainojamas instrumentas.

– Kaip tik tai ir norėjau išgirsti, *caro dottore*.

– Ar iš tikrųjų tai pirmas instrumentas? – šiek tiek susidomėjęs paklausė Berengeris.

– Taip.

– Jumis dėtas, pone Ardevoli, nepirkčiau. Labai dideli pinigai.

– Ar jis to vertas? – žiūrėdamas į poną Nežiniaką, paklausė Feliksas Ardevolis.

– Sumokėčiau nė nedvejodamas. Jei turėčiau. Nuostabus skambėjimas.

– Man tas skambėjimas buvęs nebuvęs.

– Jis turi išskirtinę simbolinę vertę.

– Tai jau kas kita.

Jie išsiskyrė, nes pradėjo lyti. Atsisveikino, kai ponas Nežiniakas čia pat gatvėje atsiėmė honorarą už ekspertizę. Karo baisybės, be to, milijonai žuvusiųjų ir griuvėsiais virtę ištisi miestai pripratino visus nesiceremonyti ir reikalus, kartais nulemiančius ne vieno žmogaus likimą, tvarkyti bet kur, stačiomis, gatvės kampe. Jie atsisveikino, kai Feliksas Ardevolis pasakė: sutarta, turėsiu omeny pono Berengerio patarimą, šiaip ar taip, penkiasdešimt tūkstančių dolerių – tai labai dideli pinigai. Labai judviem dėkoju. Iki pasimatymo, jei apskritai teks kada nors susitikti. Prieš sukdamas už kampo, ponas Berengeris atsigręžęs palydėjo Ardevolį žvilgsniu. Prasimanęs dingstį, apsimetė, kad degasi tariamą cigaretę. Feliksas Ardevolis pakaušiu pajuto jo žvilgsnį, bet neatsigręžė.

– Kas tasai ponas Falenjamis?

Jis grįžo į Šv. Sabinos vienuolyną. Jie vėl atsidūrė paslapčių koridoriuje, kur nebūta aido. Dirstelėjęs į laikrodį, tėvas Morlenas ištempė Ardevolį į gatvę.

– Po velnių, Morlenai, betgi lyja!

Tėvas Morlenas išskleidė milžinišką kaimišką skėtį, paėmė Ardevolį už parankės, ir jie nužingsniavo palei vienuolyno fasadą nelyginant brolis dominikonas, guodžiantis nelaimingą, sąžinės graužiamą mirtingąjį. Taip jie vaikščiojo Šv. Sabinos vienuolyno

pasieniu tarytum postringaudami apie neištikimybę, sanguliavimą, tokias nuodėmes kaip pavydas ir pyktis, dvasiškasis tėve, jau daug metų, kai nesu ėjęs išpažinties, ir praeiviams tas vaizdas atrodė be galo pamokomas.

– Tai Popiežiškosios teisingumo ir taikos tarybos durininkas.

– Žinau. – Du žingsniai per balas. – Sakyk, kas jis toks? Iš kur gavo tokį vertingą smuiką?

– Aha, iš tikrųjų vertingas smuikas.

– Gausi savo komisinius.

– Žinau, kiek jis prašo.

– Įsivaizduoju. Tik nežinai, kiek aš užmokėsiu.

– Jis ne Falenjamis, jis – Cimermanas.

Ardevolis paskersavo į jį. Jie paėjėjo kelis žingsnius tylėdami, ir tėvas Morlenas tiriamai paklausė:

– Nežinai, kas jis toks, ar ne?

– Esu įsitikinęs, kad Cimermanas – irgi netikra jo pavardė.

– Geriau ir toliau vadink jį Falenjamiu. Gali pasiūlyti jam ketvirtadalį užprašytos sumos. Tik žiūrėk, kad jis nepasijustų mulkinamas, nes...

– Nes tai pavojinga.

– Taip.

Pro šalį gatve tarytum viesulas pralėkė amerikiečių džipas, aptėkšdamas kelnes ir abito apačią.

– Kad tu prasmegtum, šunsnuki, – nekeldamas balso, prakošė Ardevolis. Morlenas pasipiktinęs palingavo galvą.

– Mielas bičiuli, – paslaptingai šypsodamas, lyg numatydamas ateitį pasakė jis, – tave pražudys tavo būdas.

– Ką turi galvoje?

– Nesi toks stiprus, kaip tau atrodo. Ir juo labiau šiais laikais.

– Kas jis toks, tas Cimermanas?

Feliksas Morlenas paėmė bičiulį už parankės. Į skėtį kertančio lietaus šnarėjimas neužgožė jo žodžių.

Lauke, užėjus šalčiams, jau nebepliaupė liūtis, o tykiai snigo dideliais kąsniais. Viduje, pakėlęs taurę ir grožėdamasis vaivo-

rykštės spalvomis žiburiuojančiu vynu, jis pasakė: taip, esu gimęs turtingoje ir labai religingoje šeimoje, ir todėl, laikydamasis tvirtų dorovės normų, sugebėjau nugalėti žmogui būdingas silpnybes ir, vykdydamas paties fiurerio valią ir konkrečius reichsfiurerio Himlerio įsakymus, prisiimti sunkią pareigą ginti tėvynę nuo vidaus priešų. Puikus vynas, daktare.

– Dėkui, – šiek tiek bodėdamasis tokia ilga kalba, atsiliepė daktaras Foigtas. – Laikau didele garbe pavaišinti jus savo laikiname būste, – prisiminęs pridūrė. Kiekvieną dieną jis vis labiau bjaurėjosi tais žmogėnais, nieko neišmanančiais apie gražaus elgesio taisykles.

– Laikinas, bet jaukus, – įterpė oberlagerfiureris.

Dar vienas gurkšnis. Lauke sniegas storu, šaltu apklotu gailestingai dangstė žemės gėdą. Rudolfas Hesas kalbėjo toliau:

– Įsakymas man – šventas dalykas, nors ir koks sunkus jis būtų, nes, kaip SS karininkas, turiu būti pasiruošęs bet kurią akimirką paaukoti gyvybę atlikdamas savo pareigą tėvynei.

Ple, ple, ple, ple, ple.

– Žinoma, oberšturmbanfiureri Hesai.

Ir tuomet Hesas papasakojo graudžią tokio kareivio Bruno istoriją, pasiklykaudamas kaip Ditmaras Kelmanas *Berlinertheater**, ir užbaigė garsiu posakiu: išneškite iš čia tą maitą. Daktaro Foigto žiniomis, tą istoriją jis pasakojo bene dvidešimtą kartą, ir visada suklykdamas pabaigoje.

– Tėvai, būdami karšti katalikai Vokietijoje, kur diduma laikosi liuteronų ir kalvinistų tikėjimo, troško leisti mane į kunigus. Aš ir pats ilgai svarsčiau tą dalyką.

Bjaurus pavyduolis.

– Būtumėte tapęs puikiu kunigu, oberšturmbanfiureri Hesai.

– Ko gero.

Pasipūtėlis.

– Neabejoju: ko tik imatės, viską darote nuostabiai.

---

* Berlyno teatre (*vok.*), garsiame savo operetėmis.

– Tai, ką jūs laikote mano dorybe, ko gero, gali nulemti man pražūtį. Juo labiau dabar, kai pas mus turi atvykti reichsfiureris Himleris.

– Kodėl?

– Todėl, kad, kaip oberlagerfiureris, esu atsakingas už visus sistemos trūkumus. Pavyzdžiui, iš paskutinės ciklono dujų balionų siuntos liko tik dviem, daugių daugiausia trims kartams, o intendantas neperspėjo manęs ir pats neužsakė daugiau. Ir dabar būk geras, maldauk malonės, ieškok sunkvežimių, kurie verkiant reikalingi kur nors kitur, ir tvardykis iš paskutiniųjų, kad neaprėktum intendanto, nes Aušvice visi dirba sutelkę paskutines jėgas.

– Man rodos, įgijęs tokią patirtį Dachau...

– Psichologiniu požiūriu, nepalyginamas skirtumas. Dachau laikėme belaisvius...

– Puikiai žinau, kad ten mirė be skaičiaus ir tebemiršta.

Tas daktaras – avigalvis, pagalvojo Hesas. Jam duodi duonos, tai dar ir sukramtyk.

– Taip, šturmbanfiureri Foigtai, bet Dachau – tai belaisvių stovykla. Aušvicas ir Birkenau – tai ideali stovykla, apgalvota ir apskaičiuota žiurkėms naikinti. Jeigu nežinotume, kad žydai – ne žmonės, manytume, kad gyvename pragare, kurio vartai – dujų kamera, o paskirtis – krematoriumai ir jų liepsnos arba grioviai miškuose, kur deginame perviršį, nes neišgalime apdoroti viso mums siunčiamo krovinio. Dar niekad, daktare, su niekuo nesu apie tai kalbėjęs už stovyklos ribų.

Ir ką jis sau įsivaizduoja, tas sušiktas besmegenis?

– Kartais pravartu palengvinti širdį, oberšturmbanfiureri Hesai.

Ką gi, pravartu retkarčiais išlieti širdį, kad ir tokiam kvailam pasipūtusiam daktarui, pagalvojo Hesas.

– Tikiuosi, jūs, kaip gydytojas, mokate saugoti paslaptį, nes jeigu reichsfiureris...

– Žinoma. Jūs – krikščionis... Žodžiu, psichiatras – tai lyg nuodėmklausys. O jūs svajojote tapti nuodėmklausiu.

– Mano vyrai turi būti stiprūs, idant pajėgtų įvykdyti jiems patikėtą uždavinį. Ne per seniausiai vienas kareivis, trisdešimtmetis, ne koks pienburnis, apsižliumbė vidury barako nesigėdydamas bendražygių.

– Ir kas atsitiko?

– Brunai, Brunai, atsipeikėk!

Neįtikėtina, bet, išgėręs antrą taurę vyno, lagerio viršininkas oberšturmbanfiureris Rudolfas Hesas vėl ėmė išsamiai pasakoti tą pačią sceną. Po ketvirtos ar penktos taurės, spoksodamas sustiklėjusiomis akimis, pradėjo paistyti niekus ir tada prisipažino įsižiūrėjęs vieną žydaitę. Daktaras pasipiktino, bet neišsidavė ir tarė sau, kad informacija labai įdomi ir kada nors, bėdai prispyrus, galėtų praversti. Todėl rytojaus dieną pasikalbėjo su jefreitorium Henšu ir mandagiai pasiteiravo, apie ką prasitarė oberšturmbanfiureris. Nieko nepaprasta: tai buvo jo tarnaitė. Dėl visa ko jis užsirašė knygelėje.

Po kelių dienų vėl atėjo metas tame mėšlyne daryti atranką. Daktaras Foigtas iš tolo stebėjo, kaip kareiviai prievarta verčia moteris palikti savo vaikus. Matė, kaip daktaras Budenas savo bandymams atsirinko dešimt berniukų ir mergaičių, ir tuomet pastebėjo kosinčią apsiverkusią senę. Priėjo arčiau.

– Kas čia dabar?

Uždėjo ranką ant smuiko dėklo, bet sena ragana atšlijo, ir tuomet jis tarė sau: ką ta šlerva sau mano. Ji taip įsikibo į dėklą, kad buvo neįmanoma jo išplėšti, šturmbanfiureris Foigtas išsitraukė revolverį, nusitaikė moteriai į pilką suvytusią krūtinę ir šovė, ir tą duslų pokštelėjimą vargu ar kas išgirdo šurmulyje. Maža to, ta bjaurybė aptaškė krauju smuiko dėklą. Daktaras įsakė Emanueliui nuvalyti ir beregint atnešti į kabinetą ir, įkišęs revolverį į dėklą, nuėjo sau, lydimas kelių tokiu žiauriu elgesiu pasibaisėjusių akių.

– Prašom, – dėdamas ant stalo dėklą, po kelių minučių pasakė Emanuelis. Puikus dėklas. Todėl ir atkreipė daktaro Foigto dė-

mesį. Gerame dėkle negali būti prasto instrumento. Kas nešykšti pinigų dėklui, nešykšti nė instrumentui. O jei instrumentas geras, savininkas jį vežasi visur, net į Aušvicą.

– Nulaužk užraktą.

– Kaip, pone majore?

– Kaip nori, sugalvok. – Staiga išsigandęs: – Tik nešauk!

Adjutantas nulaužė užraktą peiliu, kuris nepriklausė tabeliniams ginklams, – dėl visa ko Foigtas tai užsirašė knygelėje. Mostu liepė jam išeiti iš kabineto ir, virpėdamas iš susijaudinimo, atvožė dėklą. Žinoma, dėkle gulėjo smuikas, bet iš pirmo žvilgsnio atrodė, kad instrumentas be jokio... ne, palauk! Paėmė jį ir perskaitė viduje esantį užrašą: *Laurentius Storioni Cremonensis me fecit 1764*. Sužinok, kad gudrus, ką tai galėtų reikšti!

Tas besmegenis kaimo stuobrys Hesas iškvietė jį trečią valandą ir, suraukęs nosį, išdrįso pareikšti, kad jums, daktare Foigtai, kaip stovyklos svečiui, nevalia surengti tokio spektaklio priėmimo ir rūšiavimo zonoje vykdant mirties bausmę.

– Ji atsisakė paklusti.

– Ką ji turėjo?

– Smuiką.

– Prašom parodyti.

– Nevertas dėmesio, oberšturmbanfiureri.

– Nesvarbu, noriu pamatyti.

– Tikrai nevertas dėmesio, patikėkite.

– Tai įsakymas.

Daktaras Foigtas atidarė vaistų spintos duris ir, maloniai šypsodamas, sukuždėjo:

– Jūsų paslaugoms, oberšturmbanfiureri.

Apžiūrėdamas šen bei ten įbrėžtą smuiką, Rudolfas Hesas pasakė: gaila, neturiu nė vieno muzikanto, kuris galėtų pasakyti, ko jis vertas.

– Norėčiau jums priminti, oberšturmbanfiureri, kad aš pirmas jį radau.

Neįprastai šalto daktaro Foigto balso nustebintas, Rudolfas Hesas kilstelėjo galvą. Kelias sekundes luktelėjo, kad šis spėtų įsidėmėti, jei dar nebuvo įsidėmėjęs to, ką dera įsidėmėti, nors dar ir nesuprato, kas vyksta.

– Argi nesakėte man, kad jis bevertis?

– Tikrai bevertis. Tiesiog man patiko.

– O aš ketinu jį pasiimti, daktare Foigtai. Kaip atlygį už...

Nesumetė, už ką. Tad nutilo, įdėjo instrumentą į dėklą ir jį užvožė.

– Kaip šlykštu, – parodė ranka. – Čia tos moters kraujas, ar ne?

Jis atrėmė dėklą į sieną.

– Per jūsų kvailą užgaidą turėsiu keisti dėklą.

– Aš pats jį pakeisiu, tai mano instrumentas.

– Klystate, bičiuli: jis mano.

– Ne, ne jūsų, oberšturmbanfiureri.

Rudolfas Hesas nutvėrė dėklą už rankenos, lyg ketindamas smogti. Dabar pagaliau įsitikino, kad instrumentas vertingas. Iš gydytojo majoro įžūlaus elgesio suprato, kad smuikas labai vertingas. Nusišypsojo, bet veikiai nustojo šypsotis, kai, prikišęs savo didelę nosį, daktaras Foigtas sušvokštė šnopuodamas Hesui į veidą:

– Neišdegs, nes aš ketinu jus įskųsti.

– Dėl ko? – sutriko Hesas.

– Dėl šeši šimtai penkiolika tūkstančių keturi šimtai dvidešimt aštunto numerio.

– Ką?

– Dėl Jelizavetos Meirevos.

– Ką?

– Numeris šeši šimtai penkiolika tūkstančių keturi šimtai dvidešimt aštuoni. Šeši, vienas, penki, keturi, du, aštuoni. Jelizaveta Meireva. Jūsų tarnaitė. Reichsfiureris Himleris nedvejodamas įsakys jus sušaudyti, kai tik sužinos, kad lytiškai santykiavote su žyde.

Paraudęs kaip vėžys, Hesas sviedė smuiką ant stalo.

– Tai šitaip tu saugai išpažinties paslaptį, galvijau.

– Aš – ne kunigas.

Smuiką pasiėmė daktaras Foigtas, atvykęs į Aušvicą geležine ranka tikrinti, kaip atlieka bandymus daktaras Budenas, tas tiesus oberšturmfiureris, kuris atrodė, lyg būtų kadaise prarijęs šluotkotį ir ligi šiol nesugebėjęs jo iššikti. Ir dar trys jo asistentai, padedantys atlikti nuodugniausius bandymus, kurie tik buvo ar bus kada nors atliekami, tiriant žmogaus gebėjimą ištverti skausmą. Hesas, savo ruožtu, subinę užraukęs, praleido kelias dienas mąstydamas, ar Aribertas Foigtas, tas užkietėjęs vagis ir pedalas, yra ne tik užkietėjęs sukčius ir pedalas, bet ir nelaiko liežuvio už dantų.

– Penki tūkstančiai dolerių, pone Falenjami.

Žmogus neramiomis akimis įsmeigė į Feliksą Ardevolį beveik visai sustiklėjusį žvilgsnį.

– Tyčiojatės iš manęs?

– Ne. O dabar paklausykit, gerai? Duodu jums, pone Cimermanai, tris tūkstančius.

– Gal išprotėjot?

– Ne. Arba parduodate už tiek, arba... Apskritai valdžia būtų labai dėkinga sužinojusi, kad Aribertas Foigtas, šturmbanfiureris Foigtas, gyvena ir slapstosi per kilometrą nuo Vatikano, ko gero, globojamas kokio nors įtakingo Bažnyčios asmens. Ir, negana to, dar bando brangiai parduoti Aušvice pavogtą smuiką.

Ponas Falenjamis suirzęs išsitraukė mažytį moterišką pistoletą ir nukreipė jį į Feliksą Ardevolį. Šis nė nekrustelėjo. Tik tariamai slopindamas šypseną liūdnai palingavo galvą.

– Jūs esate vienas. Kaip ketinate nusikratyti mano kūno?

– Mielai susidorosiu su šiais sunkumais.

– Liks dar vienas, esminis: jeigu neišeisiu iš čia savo kojomis, tie, kurie manęs laukia apačioje, žinos, ką reikia daryti. – Rodydamas į pistoletą, griežtai: – O dabar paimsiu smuiką už du tūkstančius. Ar žinote, kad jūs esate vienas iš dešimties asmenų, kurių labiausiai ieško sąjungininkai? – pagąsdino jis rūsčiu balsu, kaip graudenami neklaužados vaikai.

Daktaras Foigtas žiūrėjo, kaip Ardevolis traukia iš kišenės pluoštą banknotų ir deda ant stalo. Apstulbęs nuleido pistoletą, netikėdamas savo akimis.

– Čia tik pusantro tūkstančio!

– Nebandykite mano kantrybės, šturmbanfiureri Foigtai.

Taip Feliksas Ardevolis apsigynė prekybinių sandėrių daktaro vardą. Po pusvalandžio su smuiku rankoje jis jau sparčiai žingsniavo gatve šiek tiek smarkiau plakančia širdimi, džiaugdamasis, kad taip puikiai pasisekė žygis.

– Tu nusižengei pačiai švenčiausiajai diplomatijos taisyklei.

– Ką sakai?

– Pasielgei kaip dramblys Bohemijos stiklo parduotuvėje.

– Nesuprantu, ką turi omeny.

Brolis Feliksas Morlenas piktai suraukė antakius ir įtūžęs išdrožė:

– Nesu vertas teisti žmonių. Aš globojau poną Falenjamį.

– Betgi jis paprasčiausias niekšas.

– Aš jį globojau!

– Kodėl tu globoji žmogžudžius?

Feliksas Morlenas užtrenkė duris apstulbusio Felikso Ardevolio panosėje.

Išeidamas iš Šv. Sabinos vienuolyno, jis užsidėjo skrybėlę ir pasistatė apsiausto apykaklę. Nė nenumanė, kad niekada nebepamatys to nepaprastojo dominikono.

– Trūksta žodžių.

– Galėčiau dar daugiau papasakoti apie mūsų tėvą.

Buvo jau tamsu. Teko eiti neapšviestomis gatvėmis ir žiūrėti po kojomis, kad nesukluptų pataikę į sukietėjusiame purve ratų išmaltas provėžas. Kai jie priėjo Žeso dvarą, Daniela pabučiavo jam į kaktą, ir keletą sekundžių Adrianas vėl regėjo savąjį prisiminimų angelą, tik be sparnų ir be aureolės. Tuomet susivokė, kad visos parduotuvės uždarytos ir kad teta Leo negaus jokios dovanos.

20

Veidas, išvagotas tragiškų raukšlių. Bet labiausiai sukrėtė giedras, nuoširdus žvilgsnis, lyg smerkiantis mane. Arba, žiūrint iš kitos perspektyvos, lyg meldžiantis atleidimo. Jau anksčiau, Sarai dar nespėjus nieko man papasakoti, įžvelgiau jame daug išgyventų nelaimių. Ir visa tai buvo pasakyta keliais štrichais anglimi gruoblėtame popieriuje.

– Tas piešinys mane tiesiog sukrėtė, – pasakiau. – Norėčiau susipažinti su tuo žmogumi.

Susizgribau, kad Sara, užuot atsiliepusi į mano žodžius, piešinį uždengė Kadakeso peizažu. Žiūrėjome į jį tylėdami. Tyla viešpatavo visame bute. Didžiuliame Saros bute, į kurį įėjome beveik vogčiomis, naudodamiesi proga, kad nėra jos tėvų, nėra nė gyvos dvasios. Turtingų tėvų. Kaip ir mano. Kaip vagis, kaip Viešpaties diena, įeisiu į tavo namus kaip vagis.

Nedrįsau jos paklausti, kodėl atėjome ten dieną, kai nieko nėra namie. Adrianui buvo didžiausia laimė pamatyti aplinką, kurioje gyvena ta švelni, ilgesingai šypsanti švelnių judesių mergina, kiekvieną dieną vis labiau įžengianti į jo gyvenimą, įsismelkianti į jį patį. Saros kambarys buvo didesnis nei mano, dvigubai didesnis. Ir labai gražus: sienų apmušalai su žąsimis ir kaimo sodyba, kitokia nei Žeso dvaras Tonoje, jaukesne, švaresne, be musių ir smarvės, tiesiog kaip pasakų knygelės iliustracija; vaikų kambario apmušalai išliko, nors mergaitė buvo... nežinau, kiek tau metų, Sara?..

– Devyniolika. O tau dvidešimt treji.

– Iš kur tu žinai, kad man dvidešimt treji?

– Toks atrodai.

Ir Kadakeso peizažą uždengė kitu piešiniu.

– Labai gražiai pieši. Norėčiau dar kartą pažvelgti į tą vyriškį.

Ji vėl padėjo ant viršaus dėdės Chaimo portretą. Tas žvilgsnis, tie bruožai, ta liūdesio aura.

– Sakei, kad tai tavo dėdė?

– Taip. Jis miręs.

– Kada?

– Tiesą pasakius, jis – mano mamos dėdė. Aš jo net nepažinojau. Na, buvau visai maža, kai...

– O kaip?..

– Iš nuotraukos.

– Kodėl nupiešei jo portretą?

– Kad išsaugočiau bent kruopelę jo gyvenimo.

Jie laukė eilėje prie dušinių. Gavrilovas, tas pats, kuris, važiuojant gyvuliniu vagonu, šildė dvi vienišas mergaites, atsigręžė į daktarą Epšteiną ir pasakė: mus varo mirti, o daktaras Epšteinas pakuždomis, kad niekas neišgirstų, atsakė: negali būti, gal išprotėjot?

– Ne aš, o jie išprotėjo. Įsidėkite pagaliau į galvą!

– Visi į vidų. Štai čia, vyrai iš tos pusės. Moterys, savaime suprantama, gali eiti su vaikais!

– Ne, ne, gražiai sukabinkite drabužius ir įsiminkite kabyklos numerį, kad surastumėte, kai išeisite iš dušinės, aišku?

– Iš kur tu? – paklausė dėdė Chaimas, žiūrėdamas į akis žmogui, duodančiam nurodymus.

– Su mumis kalbėti draudžiama.

– Kas jūs? Jūs – irgi žydai, ar ne?

– Kalbėti draudžiama, po velnių. Negadink man gyvenimo. – Ir garsiai: – Įsiminkite kabyklos numerį!

Vyrams pamažu slenkant prie dušinių, kur jau stovėjo būrys nuogų moterų, į persirengimo kambarį sausai kosčiodamas įėjo SS karininkas siaurais ūseliais ir paklausė: ar čia yra koks gydytojas? Daktaras Epšteinas žengė į priekį dušinių link, bet šalia stovintis Gavrilovas pasakė: nebūk kvailas, daktare, turi progą išsigelbėti.

– Tylėk.

Tuomet Gavrilovas atsisuko ir, rodydamas į baltą Chaimo Epšteino nugarą, pasakė: *er ist ein Arzt, mein Oberleutnant**, ir *Herr* Epšteinas prakeikė nelaimės draugą, kuris, niūniuodamas Rožaveldžio čardašą**, šiek tiek linksmesnėmis akimis slinko toliau prie dušinių.

– Tu esi gydytojas? – kreipėsi į jį karininkas.

– Taip, – atsakė susitaikęs su likimu, o svarbiausia – nuvargęs. Nors buvo tik penkiasdešimties.

– Apsirenk.

Epšteinas ėmė iš lėto rengtis, tuo tarpu kiti vyrai ėjo į dušinę, genami varovais paskirtų kalinių padėrusiomis akimis.

Žydui rengiantis, karininkas nekantriai vaikščiojo aplink. Pradėjo kosėti, gal bandydamas nuslopinti iš dušinių sklindančius duslius siaubo klyksmus.

– Kas ten? Kas ten vyksta?

– Na, eime, – paragino sunerimęs karininkas, kai anas susikaišė marškinius į kelnes.

Išvedė jį į lauką, į negailestingą Aušvico šaltį, paskui, kai jie įėjo į sarginę, išvarė du nuobodžiaujančius sargybinius.

– Paklausyk mane, – įsakė, įsprausdamas jam į rankas stetoskopą.

Epšteinas ne iškart susivokė, ko nori karininkas, jau atsisagstantis marškinius. Įsikišo stetoskopo ausines ir pirmą kartą po išvykimo iš Dransi*** pasijuto turįs tam tikrą galią.

– Sėskitės, – paliepė, vėl tapdamas gydytoju.

Karininkas atsisėdo ant suolo. Chaimas įdėmiai išklausė ir beregint įsivaizdavo irstančius plaučius. Liepė atsisėsti kita poza, išklausė krūtinę ir nugarą. Liepė vėl atsistoti, jau mėgaudamasis teise įsakinėti SS karininkui. Dingtelėjo mintis, kad tuo metu,

---

* Jis gydytojas, pone vyresnysis leitenante. (*Vok.*)

** Markas Rožaveldis (Márk Rózsavölgyi, 1789–1848) – vengrų kompozitorius ir smuikininkas, vadinamas „čardašo tėvu".

*** Paryžiaus priemiestis, kur 1942 m. buvo įrengta koncentracijos stovykla.

kai jį apžiūri, niekas nenuvarys jo į dušines, iš kur sklido šiurpus klyksmas. Gavrilovas neklydo.

Su neslepiamu pasitenkinimu žiūrėdamas ligoniui į akis, pasakė, kad turi geriau jį apžiūrėti.

– Kaip tai?

– Na, lytinius organus, palpuoti juosmens sritį.

– Gerai, gerai.

– Ar čia kartais skauda? – paklausė, kietais it geležis pirštais tuksendamas per inkstą.

– Atsargiau, po velnių!

Daktaras Epšteinas palingavo galvą, dėdamasis labai susirūpinęs.

– Kas yra?

– Sergate tuberkulioze.

– Ar tikrai?

– Be jokios abejonės. Liga gerokai įsisenėjusi.

– Na, o čia niekas nelaiko mano ligos rimta. Ar tikrai rimta?

– Labai.

– Ką gi man daryti? – paklausė, išplėšdamas jam iš rankų stetoskopą.

– Aš nusiųsčiau jus į sanatoriją. Nieko kita nebelieka. – Ir, rodydamas į pageltusius pirštus, pridūrė: – Ir šiukštu nerūkyti, dėl Dievo meilės!

Karininkas pašaukė sargybinius ir įsakė nuvesti žmogų į dušinę, bet vienas jų ženklu parodė, kad viskas baigta, kad tai buvusi paskutinė pamaina. Tuomet susisagstė milinę, pasuko barakų link ir tolydžio kosėdamas suriko:

– Veskit jį į dvidešimt šeštą baraką!

Ir taip Chaimas išsaugojo gyvybę. Bet dažnai sakydavo, kad kartais geriau mirti nei išlikti gyvam.

– Sunku įsivaizduoti tokias baisybes.

– Ką gi, tu dar nežinai visko.

– Papasakok.

– Ne. Negaliu.

– Na, nesiožiuok.

– Eikš į svetainę, parodysiu tau paveikslus.

Sara parodė jam svetainėje sukabintus paveikslus, šeimos nuotraukas, kantriai atsakinėdama į klausimus, kas yra kas nuotraukoje, tačiau, kai atėjo laikas atsisveikinti, nes bet kurią akimirką galėjo kas nors grįžti namo, pasakė: tau metas. Žinai? Galiu tave truputį palydėti.

Taigi nesusipažinau su tavo artimaisiais.

21

Joks kitas menas nebuvo sofistų taip puoselėjamas ir vystomas kaip iškalba. Sara. Iškalbos meną sofistika panaudojo kaip idealią priemonę žmonėms valdyti. Sara, kodėl tu nenorėjai vaikų? Per sofistiką ir iškalbą viešos prakalbos tapo literatūros kūriniais, vertais įamžinti raštu. Sara. Nuo to laiko valstybės veikėjams teko mokytis oratorinio meno, tačiau iškalba išplėtė savo įtaką visai prozai, o ypač istoriografijai. Sara, tu man – neįminta mįslė. Taip aiškėja, kodėl IV amžiaus literatūroje viešpatavo proza, o ne poezija. Keista. Bet logiška.

– Po velnių, bičiuli, kur tu dingai, niekur negaliu tavęs rasti?

Adrianas, universiteto bibliotekoje įgulęs į Vilhelmo Nestlės* knygos penkioliktą skyrių apie Isokratą** ir naująjį švietimą, pakėlė galvą ir, kaip žmogus, išėjęs iš tamsos ir staigiai šviesos apakintas, tik po kelių sekundžių atpažino bičiulį, apšviestą stalinės lempos žaliu gaubtu. Kažkas paprašė juos nutilti, ir Bernatas, atsisėdęs priešais jį ant kėdės, pusbalsiu paklausė: kas atsitiko, jau visas mėnuo, kai nematau Adriano; ne, jo nėra; nežinau, kur jis dingo. Adrianas? Kiauras dienas kažkur bastosi. Po galais, bičiuli... Net namie niekas nežino, kur dingsti!..

– Pats matai. Mokausi.

– Nemeluok! Aš čia sėdžiu valandų valandas.

– Tu?

– Taip. Bandau kabinti gražias paneles.

---

* Wilhelm Nestle (1865–1959) – vokiečių filologas ir filosofas.

** Isokratas (436–338 m. pr. Kr.) – senovės graikų retorius, kalbų kitiems rašytojas.

Buvo nelengva atitrūkti nuo ketvirtojo amžiaus prieš Kristų, juo labiau kad traukė Bernatas, apipildamas priekaištais.

– Kaip laikaisi?

– Kas ta mergina, kuri, kaip girdėjau, lenda prie tavęs kaip musė prie medaus?

– Kas taip sako?

– Visi. Žensana man smulkiai ją nupiešė: liekna, juodaakė, ilgais tamsiais plaukais, Menų akademijos studentė.

– Jeigu jau tiek žinai...

– Ar ta pati, kuri buvo Muzikos rūmuose? Kuri pavadino tave Adrianu Irtaiptoliau?

– Tuomet apsidžiaugtum?

– Po velnių, ar tik nebūsi įsimylėjęs?

– Ar nenutilsite pagaliau?

– Atsiprašau. – Bernatui: – Gal išeikim?

Jie išėjo į kiemą pasivaikščioti, ir Adrianas pirmą kartą prisipažino, kad beatodairiškai, galutinai, beprotiškai, besąlygiškai įsimylėjęs tave, Sara. Tik nesakyk maniškiams.

– Aha, ar tai ta paslaptis, kurios nežino net Mažylė Lola?

– Tikiuosi, kad nežino.

– Bet anksčiau ar vėliau...

– Žiūrėsim, kas bus anksčiau ar vėliau.

– Tokiu atveju tikriausiai nenorėtum padaryti malonės tam, kas ligi šiolei buvo tavo geriausias draugas, o dabar jaučiasi nužemintas iki paprasto pažįstamo, nes tavo pasaulyje nieko daugiau nebeliko, išskyrus tą tokią nuostabią merginą, vardu... Beje, kuo ji vardu?

– Mireja.

– Nemeluok. Ji – Saha Voltes-Epštein.

– Tai ko klausi? O jos vardas – Sara.

– O kodėl tu melavai? Ką dar slepi, ką? Argi aš ne tavo Bernatas, po galais?

– Po velnių, ar pasiutai?

– Nė velnio nepasiutau, tik man atrodo, kad, pamačius Sarą, gyvenimas tau nė kiaušinio lukšto nevertas.

Bernatas atkišo ranką, ir Adrianas šiek tiek nustebęs ją paspaudė.

– Malonu susipažinti, pone Ardevoli. Aš esu Bernatas Plensa i Punsoda, prieš kelis mėnesius buvau tavo geriausias draugas. Ar galėčiau prašyti audiencijos?

– Nevaidink.

– O kas?

– Nieko. Tau ne visi namie.

– Nieko panašaus. Tiesiog esu pasipiktinęs: nieko nėra svarbiau už draugus. Taškas.

– Vienas kitam netrukdo.

– Klysti.

Bergždžia ieškoti filosofinės sistemos Isokrato raštuose. Kur pakliūva, jis griebia viską, ką laiko naudinga. Gryniausias sinkretizmas ir jokios filosofinės sistemos. Sara. Bernatas pažvelgė į Adrianą ir užstojo jam kelią.

– Ką pasakysi?

– Nežinau. Man galvoje...

– Įsimylėti iki ausų! Kokia gėda!

– Nežinau, ar esu įsimylėjęs.

– Tegu tave skradžiai, argi nesakei, kad esi beatodairiškai, galutinai, beprotiškai, besąlygiškai įsimylėjęs? Po velnių, ką tik girdėjau tokį tavo pareiškimą.

– Bet iš tikrųjų nežinau, kas man atsitiko. Dar niekada nesijaučiau toks... toks... na, kaip čia pasakius?

– O aš žinau, kad esi.

– Kas?

– Esi įsimylėjęs.

– Betgi tu pats niekada nebuvai įsimylėjęs.

– Iš kur žinai?

Jie atsisėdo kieme ant suoliuko, ir Adrianas pagalvojo, kad Isokratas domėjosi sofistais, tik pasirinktinai: pavyzdžiui, Ksenofanu ir jo kultūros pažangos teorija (reikėtų pasiskaityti Ksenofaną). O susidomėti Pilypu Makedoniečiu paskatino mintis apie asmenybės svarbą istorijoje. Keista.

– Bernatai.

Dėdamasis, kad negirdi, Bernatas žiūrėjo į šalį. Adrianas neatlyžo:

– Bernatai?

– Ko?

– Kas tau?

– Liūdna.

– Kodėl?

– Birželį devintos klasės egzaminas, o aš visiškai žalias, žaliai žalias.

– Ateisiu paklausyti.

– Atseit, tuomet nesilaikysi įsikibęs į sijoną tai merginai, kuri turi tau tokią galią.

– Kaip sau nori, gali ateiti pas mane arba aš ateisiu pas tave, ir pagrosim drauge.

– Nenoriu trukdyti tau džiaugtis su savo svajonių Mireja.

Iš tikrųjų Isokrato Atėnų mokykla, be filosofijos, puoselėjo tai, kas Romoje buvo vadinama *humanitas*, ką šiandien įvardytume kaip „bendrinę kultūrą", kitaip sakant, visa tai, ko neėmė domėn Platonas ir jo Akademija. Pasiutimas! Kaip norėčiau pamatyti juos pro rakto skylutę. Pamatyti Sarą ir jos artimuosius.

– Duodu žodį, kad ateisiu paklausyti. Jei neprieštarauji, ji irgi ateis.

– Ne. Tik draugai.

– Kiaulė.

– Hau.

– Ką?

– Aišku kaip diena.

– Kas?

– Kad esi įsimylėjęs.

– Iš kur žinai?

Arapahų vadas oriai nutilo. Nejaugi tas pienburnis mano, kad jis ims ir atskleis visas savo mintis ir jausmus? Karsonas nusispjovė ant žemės ir perėmė estafetę:

– Iš tolo matyti. Motina ir visi kiti tikriausiai jau senių seniai pastebėjo.

– Mama, išskyrus parduotuvę, nieko daugiau nemato.

– Taip ir patikėsiu.

Isokratas. Ksenofanas. Sara. Bernatas. Sinkretizmas. Smuiko egzaminas. Pilypas Makedonietis. Sara. Sara. Sara.

Sara. Leisti šalia tavęs dienas, savaites, mėnesius ir puoselėti tą amžių tylą, kurioje taip dažnai užsisklęsdavai. Tavo žvilgsnis toks liūdnas, bet įstabiai romus. Vis labiau kibau į mokslą žinodamas, kad vėliau tave pamatysiu ir apsalsiu iš laimės žvelgdamas tau į akis, žinoma, kaip paprastai gatvėje, kai valgysime dešrainius Šv. Jokūbo aikštėje arba, džiaugdamiesi savo vienatve, vaikščiosime Siutadelos parko alėjomis, tik niekada nesusitiksime nei tavo, nei mano namuose, nebent jeigu tikrai žinosime, kad nieko nebus namie, nes mūsų paslaptis turėjo būti paslaptis mudviejų artimiesiems. Aš nežinojau kodėl, o tu žinojai. Ir, nieko neklausinėdamas, mėgavausi ta nenutrūkstama laimingų dienų virtine.

22

Adriano galva, būtų nuostabu parašyti ką nors panašaus į *Griechische Geistesgeschichte**. Tokia galėtų būti jo perspektyva: mąstyti ir rašyti kaip Vilhelmas Nestlė. Jis puoselėjo ir daugiau sumanymų, nes tie mėnesiai, kai jo mintyse ir gyvenime viešpatavo Sara, buvo kupini veiklos, gyvybės, polėkių, žygdarbių, tai buvo nepakartojami, istoriniai, nuostabūs, nepaprasti mėnesiai, žadinantys jėgas ir troškimą mokytis, tik mokytis, nekreipiant dėmesio į kasdienį policijos siautėjimą, nukreiptą prieš viską, kas turėjo ką nors bendra su studentais, o studentai – tai, kaip žinia, komunistai, masonai, nacionalistai katalonai ir žydai, keturios didžiosios piktžaizdės, kurias frankizmas stengėsi išnaikinti vėzdais ir šautuvais. Mudu nematėme tos tamsos, ištisas dienas leidome mokydamiesi, žvelgdami į ateitį, žvelgdamas į ateitį, žvelgdamas tau į akis ir kartodamas tau: aš tave myliu, Sara, aš tave myliu, Sara, aš tave myliu, Sara.

– Hau.

– Ko?

– Kartojies.

– Aš tave myliu, Sara.

– Ir aš tave, Adrianai.

*Nunc et semper.*** Adrianas atsiduso laimingas. Ar jis buvo laimingas? Kartais net susimąstydavau, ar aš patenkintas gyvenimu. Tuos mėnesius, kai laukdavau Saros, turiu prisipažinti, taip, jaučiausi laimingas ir troškau gyventi, nes po kelių minučių gatvės kampe prie cukrainės turėdavo pasirodyti liekna moteris lygiais

---

* „Graikų dvasios istorija“ (*vok.*) – filosofo V. Nestle veikalas.

** Dabar ir visada. (*Lot.*)

tamsiais plaukais, tamsiomis akimis, Menų akademijos studentė dailiu škotišku sijonėliu ir dangiška šypsena, ir pasakyti man: sveikas, Adrianai, paskui valandėlę dvejosime, ar galima pasibučiuoti vidury gatvės, žinojau, kad visi spoksos į mane, spoksos į mudu, badys mus pirštais ir sakys: jūs kaip paukšteliai, slapti įsimylėjėliai, išskrisite iš lizdo, kai išmoksite skraidyti... Pilka, rūškana diena man atrodė skaisti ir giedra. Keista, jau dešimt minučių po aštuntos. Ji tokia pat tiksli kaip aš. Jau dešimt minučių, kai laukiu. Gal susirgo. Tikriausiai angina. Ją partrenkė taksi, ir vairuotojas pabėgo. Dieve mano, jai ant galvos nukrito gėlių vazonas iš šešto aukšto, reikės apibėgti visas Barselonos ligonines. Žiū, štai ji! Ne, tai kita moteris, tokia pat liekna, lygiais tamsiais plaukais, tik akys šviesios, lūpos dažytos ir dvidešimčia metų vyresnė, praėjo pro tramvajaus stotelę ir tikriausiai ji vardu ne Sara. Jis bandė galvoti apie ką nors kita. Pakėlė galvą. Didžiojoje gatvėje platanai leido naujus lapus, bet lekiantiems automobiliams tai buvo nė motais. Man priešingai!.. Gyvenimo ciklas! Pavasaris... *Follas novas**. Vėl dirstelėjau į laikrodį. Negali būti, vėluoja dvidešimt minučių. Pravažiavo dar trys ar keturi tramvajai, ir mane apėmė keista nuojauta. Sara. *Qué pasa ó redor de min? Qué me pasa que eu non sei?*** Nepaisydamas nuojautos, Adrianas Ardevolis laukė dar dvi valandas Didžiojoje gatvėje ant suoliuko, šalia tramvajų stotelės, akis įsmeigęs į cukrainę gatvės kampe, mintimis klaidžiodamas toli nuo *Griechische Geistesgeschichte* ir įsivaizduodamas tūkstančius nelaimių, kurios galėjo ištikti Sarą. Nežinojau, ką daryti. Liga pakirto Sarą, dukrą narsingo karaliaus, gydo ją daktarai ir pagydyt negali.*** Neverta daugiau laukti. Bet jis nežinojo, ką daryti. Nežinojo, ar verta gyventi dabar, Sarai neatėjus į

* „Nauji lapai" (*galisų k.*) – ispanų poetės Rosalijos de Kastro (Rosalía de Castro, 1837–1885) poezijos knyga.

** Kas daros aplink? Nežinia, kas man daros. (*Galisų k.*) R. de Kastro „Nauji lapai".

*** Truputį pakeistos eilutės iš katalonų senovės romanso „Amelijos testamentas" („El testament de n'Amèlia") apie dukterį, iš pavydo motinos nunuodytą.

pasimatymą. Kojos pačios savaime nunešė jį prie jos namų, nors mylimoji buvo griežtai uždraudusi, bet jis turėjo ten atsidurti tuo metu, kai jos atvažiuos greitoji pagalba. Durys buvo uždarytos, o durininkas viduje dėliojo korespondenciją į pašto dėžutes. Mažaūgė moteriškė vestibiulyje dulkių siurbliu valė kilimą. Baigęs darbą, durininkas atidarė duris. Į ausis užgauliai smogė dulkių siurblio zvimbimas. Prisijuosęs kažką panašaus į juokingą prikyštę, vyriškis pažvelgė į dangų, lyg norėdamas įsitikinti, ar laukti lietaus, ar dar laikysis geri orai. O gal laukė greitosios pagalbos automobilio... Kas atsitiko, dukrele, motina dukterį klausia. Ko klausinėji, motule, viską žinai kuo puikiausiai.* Jis nenumanė, kuris balkonas jos... Durininkas susidomėjo jaunu dykinėtoju, jau keliolika minučių žiopsančiu į namą, ir įtarė kažką negera. Adrianas apsimetė laukiąs taksi; gal to paties, kuris ją partrenkė. Paėjėjo keletą žingsnių gatve. *Teño medo dunha cousa que vive e que non se ve. Teño medo á desgracia traidora que ven, e que nunca se sabe ónde ven.*** Sara, *ónde estàs.****

– Sara Voltes?

– Kas skambina? – sprendžiant iš balso, elegantiška, pasitikinti savimi, puošni dama.

– Na, matot... Iš parapijos... Dėl piešinių, dėl piešinių parodos.

Kai nori ką nors apgauti, iš pradžių turi prasimanyti kokią nors istoriją, o tada jau kalbėti. Negali žengti pirmo žingsnio, o paskui tylėti išsižiojęs kaip paskutinis mulkis, nežinodamas, ką sakyti toliau. Iš parapijos... Dėl piešinių... Juokinga. Apgailėtinai juokinga. Nieko nuostabaus, kad elegantiška, pasitikinti savimi, puošni dama atsakė: tikriausiai jūs skambinate ne tuo numeriu, ir mandagiai, kultūringai ir ramiai padėjo ragelį, ir aš iškeikiau save

---

* „Amelijos testamentas“.

** Bijau to, kas gyva ir nematoma. Bijau klastingos nelaimės: ji ateis, bet nežinia, ką palies. (*Galisų k.*) R. de Kastro „Nauji lapai“.

*** Sara, kur tu? (*Galisų k.*)

paskutiniais žodžiais už tai, kad aukštai šokęs taip žemai tūpiau. Tikriausiai atsiliepė motina. Nuodų man davei, motule, mirties man linki. Dukrele, dukružėle, negražu taip kalbėt.* Jausdamasis apsijuokęs, Adrianas padėjo ragelį. Kažkur kitame kambaryje Mažylė Lola rausėsi spintoje, ruošdamasi keisti patalynę. Tėvo kabinete ant rašomojo stalo kūpsojo krūva knygų, bet Adrianas negalėjo atplėšti akių nuo bežadžio telefono, negebančio pasakyti, kur dingo Sara.

Menų akademija! Niekada nesu ten buvęs. Nežinau, kur ji ir ar apskritai tokia yra. Visada susitikdavome niekieno žemėje tavo pageidavimu, laukdami tos dienos, kada horizonte sušvis saulė. Kai išlipau iš metro Jokūbo I stotyje, pradėjo lyti, o aš neturėjau skėčio, Barselonoje niekada nesinešioju skėčio, tad dabar nieko kita nebeliko, kaip idiotiškai pakelti švarko apykaklę. Sustojau Veronikos aikštėje prie keisto neoklasikinio stiliaus pastato, kurį pamačiau pirmą kartą gyvenime. Saros nė kvapo, nei viduje, nei lauke, nei koridoriuose, nei dirbtuvėse. Apvaikščiojau visus Lotžos rūmus, kur kadaise būta biržos, bet dabar ten nebebuvo nei biržos, nei akademijos. Permirkęs iki siūlo galo, prisiminiau Masanos mokyklą, ir ten, prie paradinių durų, išvydau ją iš užpakalio po juodu skėčiu: stovėjo nusisukusi nuo manęs ir juokdamasi plepėjo su kažkokiu vaikinu. Buvo pasirišusi geltoną kaklaskarę, kuri jai labai tiko. Ūmai pasistiebė ant pirštų galų ir pabučiavo vaikinui į skruostą, ir Adrianui pirmąsyk širdį sugėlė toks pavydas, kad jis neteko žado. Tuomet vaikinas nuėjo į mokyklą, o ji pasuko į mano pusę. Širdis man vos neiššoko iš krūtinės, o buvusią prieš kelias valandas mano laimę užliejo nevilties ašaros. Nepasisveikino, net nepažvelgė į mane, tai buvo ne Sara. Liekna mergina lygiais tamsiais plaukais, bet šviesiomis akimis ir, svarbiausia – ne Sara. Ir aš, kiaurai sulytas, vėl pasijutau esąs laimingiausias žmogus pasaulyje.

---

* „Amelijos testamentas“.

– Na, aš... aš irgi mokausi Menų akademijoje...

– Išvyko.

– Ką pasakėte?

– Išvyko.

Ar tai jos tėvas? Nežinojau, ar ji turi vyresnį brolį, ar pas juos gyvena koks dėdė, išskyrus minėtąjį dėdę Chaimą.

– Bet... kur išvyko?

– Sara persikėlė į Paryžių.

Dėdamas ragelį, laimingiausias žmogus pasaulyje nejučia susivokė, kad akis graužia karčios nevilties ašaros. Jis nieko nesuprato: kas atsitiko, kad Sara išvažiavo nė žodžio man nepasakiusi. Neatskiriamoji Sara. Juk penktadienį buvo susitarę susitikti tramvajaus stotelėje! Taip, keturiasdešimt septinto tramvajaus, kaip paprastai... Ir ko gi jai reikia tame Paryžiuje? Ką? Ko ji pabėgo? Ką jai padariau?

Dešimt dienų, ar lietus, ar giedra, kiekvieną rytą lygiai aštuntą jis ateidavo tramvajaus stotelėn į sutartą pasimatymą tikėdamasis stebuklo, kad Sara nė neketino važiuoti į Paryžių, kad pagaliau matai, aš čia, tik norėjau išbandyti, ar tikrai mane myli, nežinia kodėl, tiesiog pažiūrėsiu, ar ji pasirodys per tą laiką, kol pro šalį pradundės penki tramvajai. Kol pagaliau vienuoliktą dieną tramvajaus stotelėje nutarė, kad gana spoksoti į pravažiuojančius tramvajus, į kuriuos jie niekada nelips drauge. Niekada kojos nekelsiu į šią tramvajaus stotelę, Sara. Niekada.

Konservatorijoje, meluodamas per akis, gavau kadaise ten dirbusio maestro Kastelso adresą. Įsivaizdavau, kad, būdamas giminė, tikriausiai žino Saros Paryžiaus adresą. Jeigu ji Paryžiuje. Jeigu ji gyva. Maestro Kastelso durų skambutis buvo dviejų natų: do-fa. Nekantriai pagrojau do-fa, do-fa, do-fa ir atitraukiau pirštą apstulbęs, kad taip menkai valdau jausmus. Gal ne: gal veikiau nenorėdamas erzinti maestro, kad jis supykęs nepasakytų: aš su tavimi nesikalbėsiu, nes nemoki mandagiai elgtis. Niekas ne-

atidarė durų, niekas nepasakė Saros adreso ir nepalinkėjo man sėkmės.

– Do-fa, do-fa, do-fa.

Nieko. Pabandęs dar kartą kitą, po kelių minučių Adrianas apsižvalgė svarstydamas, ką daryti. Dingtelėjo mintis paskambinti to paties aukšto kaimynams, kurių skambutis čirškė taip pat blankiai ir atkariai kaip mūsų namuose. Beregint, lyg būtų laukusi, duris atidarė storulė melsvu chalatu, prisijuosusi gėlėtą virtuvinę prikyštę. Pervėrė nuožmiu žvilgsniu. Įsisprendusi įžūliai paklausė:

– Ko reikia?

– Gal žinote, kur... – parodė į maestro Kastelso buto duris.

– Pianistas?

– Taip.

– Garbė Dievui, mirė... – Atsisuko į savo butą ir sušuko: – Kada mirė, Tajau?

– Prieš šešis mėnesius dvylika dienų ir tris valandas! – atsiliepė gergždžiantis balsas.

– Prieš šešis mėnesius dvylika dienų ir... – sušuko vėl atsisukusi į savo butą: – Kelias valandas?

– Tris! – atsiliepė gergždžiantis balsas.

– Ir tris valandas, – pakartojo Adrianui storulė. – Garbė Dievui, pagaliau ramu ir tylu, galime klausytis radijo. Galvoj netelpa, kaip jis sugebėdavo barškinti savo pianolą visą mielą dieną bet kuriuo laiku. – Ir lyg ką prisiminusi: – Ko iš jo reikia?

– Ar neliko...

– Artimųjų?

– Aha.

– Ne. Gyveno vienas. – Vėl atsisukusi į savo butą: – Ar tikrai neturėjo artimųjų?

– Ne, tik tą suknistą pianiną, kad jis kur prasmegtų! – gergždžiančiu balsu atsakė Tajas.

– O Paryžiuje?

– Paryžiuje?

– Taip. Artimųjų Paryžiuje...

– Nežinau. – Nepatikliai: – Tas žmogus turėjo giminių Paryžiuje?

– Taip.

– Negali būti. – Ir, lyg darydama išvadą, pridūrė: – Mums jis miré ir palaidotas.

Likęs vienas mirgančios lemputės apšviestoje laiptinėje, Adrianas suprato, kad panosėje užsitrenkė visos durys. Grįžus namo, prasidėjo jo trisdešimties dienų pasninkas ir atgaila tyruose. Naktį sapnavo, kad, nuvažiavęs į Paryžių, vidury gatvės šaukia jos vardą, bet eismo šurmulys gožia nevilties kupiną jo balsą, ir atsibudo pasruvęs prakaitu, apsiverkęs, jausdamasis svetimas tame pasaulyje, kuris visai neseniai atrodė toks jaukus. Kelias savaites nekėlė kojos iš namų. Griežė Storioniu išgaudamas liūdną skambesį, bet rodės jam, kad pirštai jo neklauso. Bandė skaityti Nestlę, bet nepajėgė. Net Euripido kelionė nuo retorikos iki tiesos, iš pradžių jį taip sužavėjusi, dabar atrodė pilka ir niekuo neypatinga. Euripidas buvo Sara. Vienu atžvilgiu Euripidas neklydo: žmogaus protas nesugeba įveikti iracionalių pirmapradžio jausmingumo galių. Negaliu mokytis, negaliu mąstyti. Noriu verkti. Bernatai, ateik.

Bernatas dar niekada nebuvo matęs savo bičiulio tokio palaužto. Nustebo, kad žmogų gali taip paveikti širdies reikalai. Troško jam padėti, bet nemokėjo gydyti širdies skausmo ir pasiūlė Adrianui pažiūrėti į tai kitomis akimis.

– Kaip?

– Jeigu va šitaip paspruko, nepasakiusi nė žodžio...

– Na?

– Vadinasi, ji – ša...

– Tik nebandyk jos užgaulioti. Gerai?

– Gerai, kaip sau nori. – Apsižvalgęs skėstelėjo rankomis. – Argi nematai, kaip ji tave pametė? Nepaliko nė menko laiškelio, neparašė: mielas Adrianai, atleisk, susiradau kitą, gražesnį, po velnių! Argi nesupranti, kad taip niekas nedaro?

– Gražesnį ir protingesnį, taip, ir man tokia mintis buvo atėjusi į galvą.

– Gražesnių nors vežimu vežk, bet protingesnių...

Tyla. Adrianas tolydžio purtė galvą rodydamas, kad nieko nesupranta.

– Eime pas jos tėvus, pasakysime: ponai, kas vyksta, po velnių? Ką nuo manęs slepiate? Kur Saha ir taip toliau. Kaip tu manai?

Sėdėjome buvusiame tėčio, o dabar mano kabinete. Adrianas atsistojęs priėjo prie sienos, ant kurios po keliolikos metų kabos tavo autoportretas. Atsirėmė į ją, lyg ketindamas pakutenti ateitį. Vėl papurtė galvą; Bernato mintis nepasirodė itin vykusi.

– Nori, pagrosiu tau čakoną? – pasiūlė Bernatas.

– Gerai. Pagrok su Vialiu.

Bernatas pagrojo puikiai. Nepaisydamas širdgėlos ir nevilties, Adrianas susikaupęs klausėsi bičiulio, paskui padarė išvadą, kad atlikimas apskritai nepriekaištingas, bet turįs vieną trūkumą: Bernatas ne visada sugebąs įsijausti į kūrinio dvasią. Groja meistriškai, bet trūksta nuoširdumo. Nors ir skausmo draskoma širdimi, vis dėlto negalėjau susitvardyti nesileidęs į estetinę analizę.

– Ar geriau jautiesi? – paklausė baigęs griežti.

– Taip.

– Ar patiko?

– Ne.

Žinau, verčiau reikėjo prikąsti liežuvį. Bet nesusitvardžiau. Šiuo požiūriu esu panašus į mamą.

– Kodėl nepatiko? – paklausė staiga pakitusiu tonu, šaižesniu balsu, ūmai sukluso, išplėtė akis...

– Tiek to, gal verčiau nekalbėkim...

– Ne, man labai įdomu.

– Na, gerai.

Mažylė Lola buvo kažkur kitame kambaryje. Mama – parduotuvėje. Adrianas klestelėjo ant sofos. Stovėdamas su Storioniu rankoje, Bernatas laukė nuosprendžio, ir Adrianas prabilo: na, matai, tu atlieki meistriškai ar beveik meistriškai, bet neprieini prie esmės, man regis, bijai tiesos.

– Kuoktelėjai. Kas yra tiesa?

Užuot atsakęs, Jėzus nutilo, ir Pilotas suirzęs išėjo. Bet, pats gerai nesuvokdamas, kas yra tiesa, laikiau savo pareiga atsakyti.

– Nežinau. Atpažįstu ją išgirdęs. Bet, kai groji tu, nejaučiu jos. Jaučiu ją klausydamasis muzikos ir skaitydamas poeziją. Prozą. Žiūrėdamas paveikslus. Bet ne visada.

– Sukknistas pavyduolis.

– Taip. Prisipažįstu, kad tau pavydžiu: aš nemokėčiau taip griežti.

– Aha. Dabar bandai užglostyti.

– Bet nepavydžiu tau tokio grojimo.

– Po velnių, šaudai tikromis kulkomis.

– Tu stengiesi pagauti tiesą ir ją išreikšti.

– Štai kaip.

– Tu bent jau turi tikslą. O aš jo neturiu.

Žodžiu, draugiškas pokalbis, kai vienas draugas bandė guosti kitą, baigėsi ginču estetikos klausimais apie meninę tiesą, eik šikt, girdi, eik šikt. Dabar man aišku, kodėl nuo tavęs pabėgo toji Saha Voltes-Epštein. Bernatas išėjo trinktelėdamas durimis. Po kelių sekundžių į kabinetą kyštelėjo galvą Mažylė Lola, atbėgusi sužinoti, kas atsitiko.

– Nieko, Bernatas labai skubėjo, juk žinai, jis amžinai neturi laiko.

Mažylė Lola dirstelėjo į Adrianą, o jis įdėmiai apžiūrinėjo smuiką, stengdamasis nukreipti dėmesį nuo savo širdgėlos. Mažylė Lola buvo kažką besakanti, bet apsigalvojo. Tuomet Adrianas susizgribo, kad ji tebestovi tarpdury, lyg norėdama paplepėti.

– Ko? – paklausė jis tokiu tonu, kad jai beregint dingo noras kalbėtis.

– Nieko. Žinai? Eisiu gaminti vakarienės, nes tavo mama netrukus grįš iš parduotuvės.

Ji išėjo, o aš ėmiau valyti kanifoliją nuo smuiko jausdamas, kaip mane kiaurai persmelkia liūdesys.

23

– Ar išprotėjai, vaikeli?

Mama atsisėdo į krėslą, kuriame paprastai geria kavą. Adrianas pradėjo kalbą pačiu netinkamiausiu būdu. Kartais pagalvoju, kodėl dažniausiai žmonės nepasiunčia manęs velniop. Užuot pasakęs: mama, nutariau toliau mokytis Tiubingene, ir jai atsakius: Vokietijoje? Vaikeli, ar čia tau bloga, prabilau: mama, noriu tau kai ką pasakyti.

– Ką tokio?

Sunerimusi ji atsisėdo į krėslą, kuriame paprastai geria kavą; sunerimo, nes jau seniai gyvenome po vienu stogu nejausdami poreikio kalbėtis, o juo labiau pradėti pokalbio žodžiais: mama, noriu tau kai ką pasakyti.

– Ne per seniausiai teko kalbėtis su tokia Daniela Amato.

– Su kuo?

– Su netikra seserimi.

Mama pašoko lyg įgelta. Iš karto nuteikiau ją prieš save: mulki, paskutini mulki, tu niekada neišmoksi deramai elgtis.

– Tu neturi jokios netikros sesers.

– Tai, kad slėpėte ją nuo manęs, nereiškia, kad jos neturiu. Daniela Amato, gyvena Romoje. Turiu jos adresą ir telefoną.

– Kas per sąmokslas?

– Nieko panašaus. Kodėl?

– Saugokis tos vagilės.

– Ji sakė, kad nori būti mūsų parduotuvės dalininkė.

– Ar žinai, kad ji pavogė iš tavęs Kaziko dvarą?

– Jei gerai supratau, jį jai padovanojo tėtis; ji nieko nevogė.

– Ji tikra vampyrė. Mielai užgrobtų ir parduotuvę.

– Ne. Ji nori būti dalininkė.

– Kaip tu manai, kodėl?

– Nežinau. Gal todėl, kad parduotuvė buvo tėčio?

– O dabar ji mano, ir į kiekvieną sušiktą tos išsidažiusios šliundros pasiūlymą atsakysiu: ne ir dar kartą ne.

Ką gi, gera pradžia. Nepasakė „sukknistą“, nors, kaip ir aną kartą, kai išgirdau tą žodį iš jos lūpų, pavartojo jį kaip pažyminį. Man patiko mamos kalbos kultūra. Nesisėsdama vaikščiojo po valgomąjį tylėdama ir svarstydama, ką daryti: toliau ją koneveikti ar keisti temą. Nutarė keisti temą.

– Tiek ir norėjai man pasakyti?

– Ne. Dar norėjau pasakyti, kad išeinu iš namų.

Mama vėl klestelėjo į krėslą, kuriame paprastai geria kavą.

– Ar išprotėjai, vaikeli? – Tyla. Dreba rankos. – Ko čia tau trūksta? Ką aš tau padariau?

– Nieko. Kodėl turėtum ką nors man padaryti?

Nervingai sugniaužė kumščius. Giliai atsiduso stengdamasi nusiraminti ir tik tada, atgniaužusi kumščius, padėjo rankas ant kelių.

– O parduotuvė? Ar neketini kada nors paimti jos į savo rankas?

– Nė kiek nežavi tokia perspektyva.

– Meluoji. Tai tavo mėgstamiausia vieta.

– Ne. Man patinka daiktai parduotuvėje. O toks darbas...

Man pasirodė, kad ji metė į mane apmaudų žvilgsnį.

– Tiesiog nori man prieštarauti. Kaip paprastai.

Kodėl mudu su mama niekada nemylėjome vienas kito? Mįslė. Visą gyvenimą pavydėjau normaliems vaikams, galintiems pasakyti: oi, mama, man skauda keliuką, ir mama išgydo vienu bučiniu. Mano mama neturėjo tos galios. Kai išdrįsdavau jai pasakyti, kad susimušiau keliuką, užuot pabandžiusi padaryti stebuklą, siųsdavo mane pas Mažylę Lolą, nekantriai laukdama, kada aš pats imsiu rodyti stebuklus savo neregėtais protiniais gabumais.

– Ko čia tau trūksta, ką?

– Aš nutariau tęsti mokslą Tiubingene.

– Vokietijoje? Ko čia tau trūksta, ką?

– Noriu klausytis Vilhelmo Nestlės paskaitų.

Teisybės dėlei turiu prisipažinti, kad nežinojau, ar Nestlė tebedėsto Tiubingene. Net nežinojau, ar jis apskritai gyvas. Iš tikrųjų tada, kai vyko šis pokalbis, jau buvo miręs prieš aštuonerius metus. Na, žinoma: kadaise jis dėstė Tiubingene, ir todėl nutariau ten mokytis.

– Kas jis toks?

– Filosofijos istorikas. Be to, norėčiau susipažinti su Koserijumi*.

Šįkart melavau. Buvau girdėjęs, kad jis nepakenčiamas žmogus, bet tikras genijus.

– Kas per vienas?

– Kalbininkas. Vienas iškiliausių šio amžiaus filologų.

– Tie mokslai nesuteiks tau laimės, vaikeli.

Iš tikrųjų: žvelgdamas iš šių dienų perspektyvos, turiu pripažinti, kad ji sakė teisybę. Niekas nesuteikė man tiek laimės kaip tu, be kita ko, skaudžiausiai uždavusi man širdį. Ne kartą jaučiau, kad laimė čia pat, pasitaikė progų džiaugtis. Mėgavausi ramybės akimirkomis, buvau be galo dėkingas pasauliui ir kai kuriems žmonėms. Buvau arti gražių dalykų ir minčių. Kartais imdavo pagunda įsigyti vertybių, ir taip perpratau tėvo maniją. Tačiau tuo metu buvau toks, o ne kitoks, nusišypsojau patenkintas savimi ir pareiškiau: dar niekas nėra sakęs, kad žmogaus pareiga – siekti laimės. Ir nutilau didžiuodamasis savimi.

– Dievaži, koks tu kvailas.

Pažvelgiau į ją priblokštas. Tų keturių žodžių užteko, kad pasijusčiau visiškas menkysta. Ir tuomet nuožmiai puoliau:

– Tu pati kalta, kad aš toks esu. Noriu mokytis, ir tiek, nesvarbu, ar tai suteiks man laimės, ar ne.

Toks atkarus buvo Adrianas Ardevolis. Jei dabar galėčiau pradėti gyvenimą iš naujo, imčiau ieškoti laimės, o paskui stengčiausi

---

* Eugenio Coseriu (1921–2002) – rumunų kalbininkas, nuo 1963 m. Tiubingeno universiteto profesorius.

saugoti ją kaip įmanydamas ir gyvenime nieko daugiau netrokščiau. Jei sūnus man būtų atrėžęs, kaip aš atrėžiau mamai, būčiau skėlęs jam antausį. Bet aš neturiu vaikų. Visą gyvenimą buvau tik sūnus. Sara, kodėl tu niekada nenorėjai vaikų?

– Paprasčiausiai nori dingti man iš akių.

– Ne, – pamelavau. – Kodėl norėčiau dingti?

– Tiesiog nori pabėgti.

– Va, gražiausia! – vėl meluoju. – Ko turėčiau bėgti?

– Kodėl pats man nepaaiškini?

Net nusigėręs nesakyčiau nė žodžio apie Sarą nei apie tai, kad norėčiau kiaurai prasmegti, pradėti viską iš naujo, skersai išilgai išnaršyti visą Paryžių, nei apie tuos du bandymus apsilankyti pas ponus Voltes-Epšteinus, kol pagaliau, trečiąsyk apsilankius, jos tėvai mane priėmė ir labai gražiai paaiškino, kad jų duktė savo valia išvažiavo į Paryžių, nes, pasak jos, norėjusi atsidurti kuo toliau nuo jūsų todėl, jog jūs labai ją nuskriaudėte. Taigi turite pats suprasti, kad šiuose namuose esate nepageidaujamas.

– Bet aš...

– Jaunuoli, nesispirkite. Mes nesame prieš jus nusiteikę, nieku gyvu, – pamelavo jie. – Bet supraskite, kad mūsų pareiga ginti ir saugoti savo dukterį.

Puolęs į neviltį, nieko nesupratau. Ponas Voltesas atsistojo ir mostu pasiūlė man pasekti jo pavyzdžiu. Iš lėto pasikėliau. Nepajėgiau sutramdyti ašarų, nes iš prigimties esu verksnys, o dabar ašaros degino nelyginant sieros rūgštis, risdamosi paraudusiais iš gėdos skruostais.

– Tai kažkoks nesusipratimas.

– Mes taip nemanome, – gomurine katalonų kalba pareiškė Saros motina (aukšta, kadaise buvusiais tamsiais, o dabar šarma nubarstytais plaukais, juodaakė, kokia nuotraukoje Sara atrodė trisdešimties metų). – Sara nė girdėti apie jus nenori, nenori, nenori.

Paklusęs įsakmiam pono Volteso mostui, buvau beišeinąs iš svetainės. Stabtelėjau:

– Ar ji nepaliko man nei laiško, nei raštelio?

– Ne.

Neatsisveikindamas su šeimininkais, labai mandagiais, bet bejausmiais, išėjau iš buto, kur lankydavausi slapčia, kai mane mylėjo Sara. Išėjau vos tramdydamas ašaras. Užpakaly tyliai užsidarė durys, ir kurį laiką likau bestovįs laiptų aikštelėje, lyg taip būčiau galėjęs dar truputį pabūti netoli Saros. Tuomet pratrūkau raudoti.

– Niekur nenoriu pabėgti, ir man nėra ko bėgti, – nutilau norėdamas labiau pabrėžti savo žodžius. – Ar supranti, mama?

Pamelavau trečią kartą ir, dievaži, išgirdau giedant gaidį.

– Puikiai suprantu. – Žiūrėdama man į akis: – Klausyk, Adrianai.

Pirmą kartą kreipėsi į mane vardu, nepasakė kaip paprastai „vaikeli". Pirmą kartą gyvenime. Tūkstantis devyni šimtai šešiasdešimt kažkelintų metų balandžio dvyliktą dieną.

– Klausau.

– Jei nenori, gali nedirbti. Griežk smuiku, skaityk knygas. Kai numirsiu, pasisamdysi vadybininką.

– Nekalbėk apie mirtį. O smuiku nebegriešiu.

– Tai kur, sakei, ketini važiuoti?

– Į Tiubingeną.

– Kur tas Tiubingenas?

– Vokietijoje.

– Ir ko ten nesi matęs?

– Koserijaus.

– Kas jis toks?

– Argi fakultete nelakstai paskui merginų sijonus? Sistema, norma, kalba.

– Na, kas jis toks?

– Rumunų kalbininkas, noriu klausyti jo paskaitų.

– Aha, dabar, regis, jau kai ką prisimenu.

Jis nutilo suirzęs. Bet neištvėrė:

– Argi čia nesimokai? Po velnių, juk jau įpusėjai savo mokslus, visus dalykus išlaikai tik labai gerais pažymiais, ar ne?

Nesekiau jam pasakų, kad noriu klausyti Nestlės paskaitų, nes tada, kai universiteto bare, šurmulyje, grūstyje, tarp studentų, skubančių su puodeliais balintos kavos, sutikau Bernatą, jau žinojau, kad Nestlė seniai miręs. Būčiau lyg suklastojęs išnašą puslapio apačioje.

Dvi dienas nedavė žinios, o paskui atėjo ruoštis egzaminui, lyg būčiau jo dėstytojas. Adrianas atidarė duris, ir Bernatas, užuot pasisveikinęs, dūrė pirštu man į krūtinę:

– O tu nepagalvojai, kad Tiubingene dėstytojai skaito paskaitas vokiškai?

– *Wenn du willst, kannst du mit dem Storioni spielen**, – įleisdamas jį į vidų, atsakė Adrianas su ledine šypsena.

– Nesuprantu, ką sakai, bet sutinku.

Atsargiai ir saikingai įtrindamas stryką kanifolija, jis prakošė pro dantis, kad būtų buvę kur kas geriau, jei būtume visa tai išsamiai aptarę.

– Kodėl?

– Na, matai, šiaip ar taip, juk mudu draugai.

– Todėl dabar tau ir sakau.

– Geriausias draugas, tai bent! Kodėl negalėjai pasakyti: man šovė beprotiška mintis kelias savaites praleisti Tiubingene, ką apie tai manai, mano geriausias drauge? Ar jau nebemoki taip kalbėti?

– Būtum man pasakęs, kad mesčiau iš galvos tą kvailą mintį. Apie tai jau esame kalbėję.

– Nevisiškai.

– Tu norėtum, kad aš visada būčiau tau pašonėje.

Užuot atsakęs, Bernatas padėjo ant stalo natas ir ėmė griežti Bethoveno koncerto pirmąją dalį. Praleidęs įžangą, prisiėmiau orkestro partiją pagal aranžuotę fortepijonui, netgi pamėgdžiodamas kai kurių instrumentų skambėjimą. Galiausiai visai išsisėmiau, bet buvau laimingas ir susijaudinęs, nes Bernatas nepadarė

---

* Jeigu nori, gali pagriežti Storioniu. (*Vok.*)

nė vienos klaidos, atlikdamas kūrinį geriau nei meistriškai. Lyg norėdamas įrodyti, kad jam nepatiko mano pastaroji pastaba. Kai baigė, tylėjau nedrįsdamas drumsti įsitvyrojusios tylos.

– Na?

– Gerai.

– Ir tiek?

– Labai gerai. Kitaip.

– Kitaip?

– Kitaip. Jei neklystu, buvai įsijautęs į muziką.

Mudu nutilome. Jis atsisėdo nuo kaktos šluostydamasis prakaitą. Pažvelgė man į akis:

– Paprasčiausiai nori pabėgti. Nežinia nuo ko, bet nori. Tikiuosi, ne nuo manęs.

Užmečiau akį į kitas natas.

– Man rodos, gerai sugalvota griežti tuos keturis maestro Masijos* kūrinius. Kas tau akompanuos fortepijonu?

– Ar dar nesusivokei, kad tau velniškai įkyrės studijuoti tas nuobodybes apie idėjas ir taip toliau?

– Žuanas Masija vertas dėmesio. Tie kūriniai nuostabūs. Man labiausiai patinka *Allegro spiritoso*.

– Be to, kodėl ketini lankyti kalbotyros paskaitas, jeigu nori studijuoti kultūros istoriją?

– Būk atsargus, kai grieši čakoną, ten pilna spąstų.

– Nebūk paršas, niekur nevažiuok.

– Taip, – pasakė jis. – Iš Menų akademijos.

– O kas atsitiko?

Jis suglumo išvydęs lediną, nepatiklų ponios Voltes-Epštein veidą. Nurijo seiles ir pasakė: trūksta kai kurių duomenų, neturėdami adreso, negalime išsiųsti dokumentų į naują jos mokyklą.

– Netrūksta jokių dokumentų.

---

* Joan Massià i Prats (1890–1969) – katalonų kompozitorius ir smuikininkas.

– Priešingai, trūksta. Teistumo pažymos.

– Ko? – atrodė išties susidomėjusi.

– Nieko ypatinga. Tai smulkmena. Tiesiog ją turi pasirašyti interesantas. – Dirstelėjęs į popierius, abejingai pridūrė: – Interesantė.

– Palikite man tuos popierius ir...

– Ne, ne. Nesu įgaliotas. Gal jūs paprasčiausiai pasakykite man dukters mokyklos pavadinimą, ir mes nusiųsime dokumentus į Paryžių...

– Ne.

– Ten, Menų akademijoje, nėra tų duomenų. – Jis pasitaisė: – Neturime tų duomenų.

– Kas jūs toks?

– Kodėl klausiate?

– Mano duktė nepersikėlė į jokią kitą mokyklą. Kas jūs toks?

– Ir užtrenkė duris man panosėje. Trinkt!

– Ji tave kiaurai permatė.

– Taip.

– Velniava!

– Taip.

– Ačiū, Bernatai.

– Užjaučiu... Tikriausiai tu būtum geriau suvaidinęs.

– Ne, ne. Padarei, ką galėjai.

– Žinai, man baisiai pikta, kad nepasisekė.

Po tų žodžių valandėlę tvyrojo gūdi tyla, paskui Adrianas pasakė: atsiprašau, bet, regis, aš neištversiu truputį nepaverkęs.

Bernato egzaminas baigėsi mūsiške Antrosios siuitos čakona. Ne kartą buvau girdėjęs ją atliekant... Ir visada turėdavau kokią nors pastabėlę, lyg būčiau buvęs virtuozas, o jis – mano mokinys. Jis pradėjo ją griežti po ano koncerto Muzikos rūmuose, kur ją atliko Heifecas. Puikiai. Meistriškai. Tačiau tąsyk vėl griežė neįsijausdamas, gal jaudinosi dėl egzamino. Neįsijausdamas, lyg

paskutinė repeticija vos prieš dvidešimt keturias valandas mano namuose būtų buvusi sapnas. Atsidūręs prieš klausytojus, Bernatas išskysdavo, netekdavo kūrybinio polėkio, pritrūkdavo dieviškosios kibirkštėlės, kurią stengdavosi pakeisti triūsu ir valios pastangomis, ir rezultatas būdavo puikus, bet nuspėjamas. Apskritai mano geriausias draugas buvo velniškai nuspėjamas, net gerų norų vedamas.

Jis baigė egzaminą pažliugęs prakaitu, bet tvirtai tikėdamas savo sėkme. Trys komisijos nariai, apsmurgę dvi valandas klausydamiesi koncerto, pasitarė kelias sekundes ir vienbalsiai nutarė įvertinti aukščiausiu balu, o paskui kiekvienas asmeniškai jį pasveikino. Ponia Truliols, sėdėjusi salėje, palaukė, kol Bernato motina išbučiuos sūnų pagal visas taisykles, kurių laikosi visos motinos, išskyrus mano mamą, o paskui susijaudinusi, nes kai kurie mokytojai jaudinasi, pakštelėjo jam į skruostą, ir išgirdau ją skelbiant Sibilės lūpomis: Bernatai, esi geriausias mano mokinys. Tavęs laukia puiki ateitis.

– Nuostabu, – pasakė Adrianas.

Bernatas atlaisvino stryko siūlelį ir pažvelgė į bičiulį. Tylėdamas įdėjo stryką į dėklą ir jį užvožė. Adrianas pakartojo: nuostabu, drauguži, sveikinu.

– Vakar sakiau, kad esu tavo draugas. Ir tave laikau savo draugu.

– Taip. Neseniai sakei – geriausiu draugu.

– Be abejo. O geriausio draugo nedera apgaudinėti.

– Ką nori tuo pasakyti?

– Griežiau kaip pridera. Bet man trūksta *élan**.

– Šiandien grojai puikiai.

– Tu būtum pagrojęs geriau.

– Nė velnio! Jau dveji metai, kai neėmiau smuiko į rankas!

– Jeigu geriausias draugas toks paršas ir nedrįsta sakyti man tiesos, o elgiasi kaip visi...

---

* Polėkio, įkvėpimo. (*Pranc.*)

– Ką turi galvoje?

– Adrianai, būk geras, nemeluok man. – Nusišluostė nuo kaktos prakaitą. – Tu mane įžeidi ir siutini savo pastabomis.

– Na, žinai, aš...

– Bet tik tu vienas man sakai tiesą. – Ir pamerkė: – *Auf Wiedersehen.**

Jau laikydamas rankoje traukinio bilietą, supratau, kad noras važiuoti į Tiubingeną studijuoti buvo kai kas didesnio nei ateities planai. Tai buvo vaikystės pabaiga, atsisveikinimas su mano Arkadija. Taip, taip: buvau vienišas ir nelaimingas vaikas, tėvai domėjosi tik mano protiniais gabumais, jiems niekada neateidavo į galvą, kad gal norėčiau aplankyti Tibidabą ir pamatyti automatus, kurie juda kaip žmonės, kai įmeti į juos pinigėlį. O kai esi vaikas, gebi užuosti gėlę, pražydusią dvokiančiame purve. Ir džiaugiesi penkiaašiu sunkvežimiu, kurį pasidarai iš kartoninės dėžės moterų skrybėlaitėms laikyti. Pirkdamas bilietą į Štutgartą, žinojau, kad man pasibaigė nekaltybės amžius.

---

* Iki pasimatymo. (*Vok.*)

IV

PALIMPSESTUS*

Nėra tokio mechanizmo,
į kurį negalėtų pakliūti net menkiausia smiltelė.

MICHEL TOURNIER**

---

* Palimpsestus (*lot.*) – pergamentas arba papirusas, ant kurio rašyta antrą kartą (nuskutus ankstesnius įrašus).

** Michel Tournier (1924) – prancūzų rašytojas, Gonkūrų premijos laureatas. Čia pateikiama jo romano „Le Roi des aulnes“ („Girių karalius“) ištrauka.

24

Seniai seniai, kai Žemė dar buvo plokščia, o keliautojai, atvykę į pasaulio kraštą, nugrimzdavo į šaltą rūką arba krisdavo į tamsią prarają, gyveno toksai šventuolis, pasiryžęs pasiaukoti mūsų Viešpačiui Dievui. Tai buvo Mikalojus Eimerikas*, katalonų kilmės, ilgainiui tapęs iškiliu Cheronos vienuolyno Šventosios teologijos pamokslininkų ordino profesoriumi. Būdamas karšto tikėjimo, ėmėsi vadovauti inkvizicijai, Katalonijos ir Valensijos karalystės žemėse geležine ranka raudamas erezijos piktžoles. Mikalojus Eimerikas gimė Baden Badene 1900 m. lapkričio 25 dieną; gana greitai pelnė SS oberšturmbanfiurerio laipsnį ir, kaip Aušvico oberlagerfiureris sėkmingai atlikęs garbingą užduotį, 1944 metais grįžo vėl imti vadžių į rankas ir iš esmės spręsti vengrų klausimą. Oficialiai pasmerkęs kaip eretišką užkietėjusio katalono Raimondo Lulio, gimusio Maljorkoje, knygą „Philosophica amoris“**, apkaltino erezija visus tuos, kurie Valensijoje, Alkojoje, Saragosoje, Alkanyje, Monpeljė ir bet kur kitur skaitysią, platinsią, skelbsią, perrašinėsią ar dėstysią eretišką ir pragaro tvaiku atsiduodantį Raimondo Lulio mokymą, įkvėptą ne Kristaus, bet velnio. Patvirtinta jo paties parašu Cheronoje, 1367 metų liepos 13 dieną.

– Tęskite. Man kyla temperatūra, bet nenorėčiau atgulti, kol...

– Jūs ramiai galite eiti, jūsų ekscelencija.

---

* Nicolau Aymerich (1316–1399) – Aragono karalystės didysis inkvizitorius, nuožmiai kovojęs su filosofo ir teologo Raimondo Lulio (Ramon Llull, 1232–1315) mokslu ir jo sekėjais.

** Turimas galvoje R. Lulio veikalo „Arbre de filosofia d'amor“ katalonų kalba lotyniškojo vertimo variantas „Arbor philosophica amoris“ („Meilės filosofijos medis“).

Brolis Mikalojus, suprakaitavęs tiek nuo pakilusios temperatūros, tiek nuo karščio, nusišluostė kaktą nenuleisdamas akių nuo jauno sekretoriaus Mykolo Suskediečio, savo dailia rašysena baigiančio perrašyti kaltinamąjį aktą, paskui taip greitai perbėgo kaitrios saulės deginamą gatvę, kad nespėjo net atgauti kvapo, ir nėrė į ne tokią tvankią Šventosios Agotos koplyčios prieblandą. Atsiklaupė vidury koplyčios ir nuolankiai nuleido galvą priešais tabernakulyje esantį Dievą, paskui kreipėsi šiais žodžiais: o Viešpatie, suteik man jėgų, neleisk žmogiškajai silpnybei paveikti mano karšto tikėjimo, neleisk šmeižtams, gandams, pavydui ir melui susilpninti mano drąsos. O Viešpatie, dabar pats karalius išdrįso kritikuoti mano veiksmus, kurių tikslas – apginti vienintelį tikrą tikėjimą. Suteik man stiprybės, idant niekada nesiliaučiau Tau tarnavęs neatlyžtamai kovodamas dėl teisybės. Pasakęs amen, veikiau panašų į minties dvelksmą nei žodį, brolis Mikalojus valandėlę klūpojo, kol tokia neįprastai karšta saulė pamažu nusileido vakaruose už kalnų, klūpojo nieko negalvodamas, širdies malda tiesiogiai bendraudamas su Tiesos Viešpačiu.

Kai išblėso šviesa lange, brolis Mikalojus išėjo iš koplyčios taip pat sparčiai, kaip buvo atėjęs. Lauke godžiai įkvėpė kmynų ir šieno kvapą, kylantį nuo žemės, įkaitusios tokią karštą dieną, kokios neprisiminė net senoliai. Vėl nusišluostė nuo rasojančios kaktos prakaitą ir pasuko į pilką mūrinį pastatą gatvelės gale. Prie vartų turėjo sutramdyti savo nekantrą, nes kaip tik tuo metu ta moteris, amžinai ta pati moteris, drauge su Žvairiu Saltiečiu, savo vyru, nešė į rūmus ropių maišą, didesnį už ją pačią.

– Ar jie turi vaikščioti pro tuos vartus? – suirzęs paklausė brolį Mykolą, išėjusį jo pasitikti.

– Daržo vartai užtvindyti, jūsų ekscelencija.

Brolis Mikalojus Eimerikas šaltu tonu pasiteiravo, ar viskas paruošta, ir, ilgais žingsniais žirgliodamas į salę, pagalvojo: o Viešpatie, visas savo jėgas skiriu dieną naktį ginti Tavo tiesai. Suteik man stiprybės, nes, šviesai užgesus, tu teisi mane, o ne žmonės.

Man galas, pagalvojo Žuzepas Šaromas. Nesugebėjo atremti juodo žvilgsnio, kuriuo pervėrė jį tas šėtonas inkvizitorius, kaip viesulas įlėkęs į salę, sviedęs klausimą ir dabar nekantriai laukiąs atsakymo.

– Kokias ostijas? – po valandėlės paklausė daktaras Šaromas iš baimės drebančiu balsu.

Inkvizitorius atsistojo, jau trečią kartą nuo tada, kai įėjo į salę, nusišluostė prakaituotą kaktą ir darsyk paklausė: kiek sumokėjai Žaumei Maliui už šventąsias ostijas, kurias jis tau davė.

– Nieko apie tai nežinau. Kaip gyvas nesu matęs to Žaumės Malio. Nieko nežinau apie tas ostijas.

– Atseit, laikai save žydu?

– Na... Taip, jūsų ekscelencija, esu žydas, kaip žinote. Mūsų kvartale mano šeimą ir visas kitas šeimas gina ir saugo karalius.

– Tarp šių sienų saugo ir gina tik vienas Dievas. Įsidėk tai į galvą.

Adonajau* aukščiausiasis, kur dabar esi, kai tavęs ieškau, pagalvojo garbusis Žuzepas Šaromas žinodamas, kad nusideda nepasitikėdamas Aukščiausiuoju.

Nepaisydamas galvos skausmo ir organizmo vidinių skysčių kaitimo, brolis Mikalojus, sukaupęs šventą kantrybę, be galo prailgusią valandą stengėsi įminti, kokią siaubingą nuodėmę padarė tas pabaisa, gavęs šventąsias ostijas, aprašytas išsamiame ir apvaizdos lemtame skunde, tačiau Žuzepas Šaromas kartojo tą patį, kad gimęs žydų kvartale ir ten gyvenęs visą tą laiką, kad, išmokęs gydymo meno, padėdavęs vaikams ateiti į šį pasaulį tiek tame kvartale, tiek už jo ribų, kad visą gyvenimą vertęsis tuo amatu, ir viskas.

– Ir eidavai į sinagogą jūsų šabo dieną.

– Karalius mums to nedraudė.

---

* Adonajus (*hebr.* mano Viešpats) – vienas iš Dievo vardų judaizmo religijoje.

– Ne karalius sprendžia sielos reikalus. Esi kaltinamas daręs atgrasius nusikaltimus su šventosiomis ostijomis. Kaip galėtum paneigti savo kaltę?

– Kas mane kaltina?

– Tau nedera to žinoti.

– Turiu tai žinoti. Tai šmeižtas, ir, žinodamas šmeižiko vardą, galėčiau pasakyti, kas jį paskatino...

– Turi omeny, kad geras krikščionis gali meluoti? – taip pasipiktino brolis Mikalojus, kad jam pritrūko kvapo.

– Taip, jūsų ekscelencija. Be jokios abejonės.

– Taip tu tik kenki sau, nes, įžeisdamas krikščionį, įžeidi Jėzų Kristų, mūsų Viešpatį, kurį nužudei savo rankomis.

Viešpatie aukščiausiasis ir gailestingasis, vienintelis Dieve, Adonajau.

Nežiūrėdamas į jo pusę – taip niekino jį, – glostydamas rūpesčių išvagotą kaktą, inkvizitorius Mikalojus Eimerikas kreipėsi į sargybinius ir įsakė: užsispyrėlį kalinį pakankinkite, o po valandos atveskite ir atneškite jo pasirašytą prisipažinimą.

– Kaip kankinti, jūsų ekscelencija? – paklausė brolis Mykolas.

– Paguldę ant bausmės suolo, sukite rankenas, kol sukalbėsite vieną *credo in unum Deum**. O jei prireiktų kablių – kelis *paternosters***.

– Jūsų ekscelencija...

– O jeigu nepraskaidrės atmintis, kalbėkite tiek, kiek reikės.

Priėjęs prie Mykolo Suskediečio, jau kuris laikas nedrįstančio pakelti akių, beveik pakuždomis įsakė pranešti tam Žaumei Maljai, kad jei dar sykį parduos ar padovanos ostijų žydams, turės reikalų su manimi.

– Nežinia, kas yra tas Žaumė Malja. – Ir giliai įkvėpęs oro: – Gal tokio apskritai nėra.

Tačiau šventasis žmogus neišgirdo jo žodžių – sutelkęs visą dėmesį į siaubingą galvos skausmą, atgailaudamas paaukojo jį mūsų Viešpačiui Dievui.

---

* Tikiu Dievą Tėvą. (*Lot.*)

** Tėve mūsų. (*Lot.*)

Pagulėjęs ant bausmės suolo ir paragavęs skerdiko kablių, išdraskiusių raumenis ir sutraukiusių sausgysles, gydytojas Žuzepas Šaromas iš Cheronos prisipažino, kad taip, taip ir taip, kaip Dievą myliu, taip padariau, pirkau jų iš vieno žmogaus, kaip jūs sakote, taip, taip, tik liaukitės, dėl Dievo meilės.

– O ką su jomis padarei? – sėdėdamas priešais bausmės suolą, brolis Mykolas Suskedietis stengėsi nežiūrėti į srūvantį kraują.

– Nežinau. Pasakysiu, ką norite, tik pasigailėkite, nebetempkite, aš...

– Atsargiau, jeigu jis neteks sąmonės, prisipažinimas nueis niekais.

– Na ir kas? Juk jau prisipažino.

– Puiku, paskui galėsi aiškintis broliui Mikalojui, taip, tu, ručki, ir pasakysi, kad kalinys kankinamas miegojo, ir neabejok, kad atsigulsite ant to paties bausmės suolo, kaltinami kaišioję pagalius į Dievo teisingumo ratus. Jūs abu. – Įtūžęs: – Argi nepažįstate jo ekscelencijos?

– Pone, betgi mes...

– Taip. O aš rašysiu jūsų kvotos protokolą. Na, imkitės darbo.

– Gerai jau, gerai. Griebk jį už plaukų, va šitaip. Na, dar kartą klausiu: ką darei su šventosiomis ostijomis? Girdi? Ei, ei, Šaromai, šikniau prakeiktas!

– Nepakęsiu burnojimo Šventosios inkvizicijos rūmuose, – pasipiktino brolis Mykolas. – Elkitės, kaip dera doriems krikščionims!

Dienos šviesa buvo jau visai išblėsusi, tad salę ir teisiamojo prisipažinimo liudytojus apšvietė tik deglas, kurio liepsna virpėjo kaip leisgyvio Šaromo siela, Mikalojui Eimerikui iškilmingai skaitant aukštojo tribunolo nuosprendį, reikalaujantį mirties bausmės ir apvalymo ugnimi šventojo Jokūbo Apaštalo atlaidų išvakarėse, nes nusikaltėlis atsisakė atlikti atgailą ir atsiversti į tikrąjį tikėjimą, taip pasmerkdamas mirčiai ne tik kūną, bet ir sielą. Patvirtinęs nuosprendį savo parašu, brolis Mikalojus priminė broliui Mykolui:

– Nepamiršk nupjauti liežuvio.

– Ar negana kamšalo, jūsų ekscelencija?

– Nuteistiesiems privalu iš pradžių nupjauti liežuvį, – pasisėmęs šventos kantrybės, neatlyžo brolis Mikalojus. – Nepakęsiu jokio aplaidumo.

– Bet, jūsų ekscelencija...

– Jie visokių gudrybių priėdę, sukramto kamšalą, išspjauna... O aš noriu, kad eretikai tylėtų, vedami ant laužo, nes, gebėdami kalbėti, burnojimu ir keiksmais gali skaudžiai įžeisti apeigų dalyvių religinius jausmus.

– Tokių dalykų čia niekada nėra pasitaikę...

– O Leridoje buvo pasitaikę. Ir kol aš vadovauju apeigoms, niekada neleisiu, kad tai atsitiktų. – Ir, kiaurai gręždamas baugiai juodų akių žvilgsniu, tyliai pridūrė: – Niekada neleisiu. – Paskui vėl garsiai: – Žiūrėk man į akis, broli Mykolai, kai kalbu su tavimi! Niekada.

Jis atsistojo ir sparčiais žingsniais išėjo iš salės, nė nežvilgtelėjęs nei į sekretorių, nei į pasmerktąjį, nei į liudytojus, – skubėjo vakarienės į vyskupo rūmus, nes jau vėlavo, juo labiau kad prastai jautėsi, kamuojamas itin didelės tądien kaitros, galvos skausmo ir kūną deginančios karštinės.

Lauke, užėjus šalčiams, jau nebepliaupė liūtis, o tykiai snigo dideliais kąsniais. Viduje, pakėlęs taurę ir grožėdamasis vaivorykštės spalvomis žiburiuojančiu vynu, jis pasakė: taip, esu gimęs turtingoje ir labai religingoje šeimoje, ir todėl, laikydamasis tvirtų dorovės normų, sugebėjau nugalėti žmogui būdingas silpnybes ir, vykdydamas paties fiurerio valią ir konkrečius reichsfiurerio Himlerio įsakymus, prisiimti sunkią pareigą ginti tėvynę nuo vidaus priešų. Puikus vynas, daktare.

– Dėkui. Laikau didele garbe pavaišinti jus savo laikiname būste.

– Laikinas, bet jaukus.

Dar vienas gurkšnis. Lauke sniegas storu, šaltu apklotu gailestingai dangstė žemės gėdą. Maloni vyno šiluma. Gimęs Che-

ronoje lietingą 1320 metų rudenį, tais tolimais laikais, kai Žemė dar buvo plokščia, o narsūs keliautojai, smalsumo ir vaizduotės vedami, atsidūrę pasaulio krašte, žiūrėjo išpūtę akis, oberšturmbanfiureris Rudolfas Hesas itin didžiavosi turėdamas garbės gerti vyną su tokiu garbingu ir įtakingu daktaru Foigtu ir nekantravo kuo greičiau lyg tarp kita ko pasigirti kokiam nors kolegai. Gyvenimas gražus. Juo labiau dabar, kai Žemė vėl plokščia, o jie, giedro fiurerio žvilgsnio skatinami, rodo žmonijai, kur yra jėga, valdžia, tiesa ir ateitis, ir, progai pasitaikius, moko, kad nuolatinis idealo siekimas nesuderinamas su bet kokia užuojautos forma. Reicho galia neturėjo ribų, visus visų Eimerikų darbus paversdama vaikų žaidimu. Vyno įkvėptas, jis išrėžė tikrą prakalbą:

– Įsakymas man – šventas dalykas, nors ir koks sunkus jis būtų, nes, kaip SS karininkas, turiu būti pasiruošęs bet kurią akimirką paaukoti gyvybę atlikdamas savo pareigą tėvynei. Todėl 1334 metais, būdamas keturiolikos, gimtajame Cheronos mieste įstojau į Pamokslininkų ordino dominikonų vienuolyną ir paskyriau savo gyvenimą tarnauti Tiesai. Apie mane sakoma, kad esu žiaurus, karalius Petras manęs nekenčia, pavydi man ir norėtų mane sunaikinti, bet aš nė kiek nesijaudinu, nes nuo tikėjimo neginu nei karaliaus, nei tėvo, nepripažįstu nei motinos, nei aukštos kilmės, nes visų pirmiausia tarnauju Tiesai. Iš mano lūpų girdite tik Tiesą, monsinjore vyskupe.

Monsinjoras vyskupas savo ranka įpylė vyno broliui Mikalojui į taurę, ir šis tik susivilgė lūpas, abejingas gėrimui, ir užsirūstinęs dėstė toliau: karaliaus Petro įsakymu netekau inkvizitoriaus pareigų ir buvau pasmerktas tremčiai, vėliau čia, Cheronoje, buvau išrinktas šventojo Dominyko ordino vyriausiuoju vikaru, bet jūs tikriausiai nežinote, kad tas prakeiktas karalius paveikė Šventąjį Tėvą Urboną, ir šis atsisakė mane patvirtinti vikaru.

– Deja, aš to nežinojau.

Įsitaisęs patogiame krėsle, monsinjoras vyskupas sėdėjo atsitiesęs, nenuleisdamas akių nuo vyriausiojo inkvizitoriaus, abito

rankove nuo kaktos tolydžio šluostančio prakaitą. Po dviejų ilgokų *paternosters*:

– Ar gerai jaučiatės, jūsų ekscelencija?

– Taip.

Vyskupas gurkštelėjo vyno.

– Šiaip ar taip, jūsų ekscelencija, jūs vėl esate vyriausiasis vikaras.

– Per savo tvirtą tikėjimą Dievu ir Jo gailestingumu atgavau savo vardą ir vyriausiojo inkvizitoriaus pareigas.

– Garbė Dievui.

– Taip, bet dabar karalius man vėl grūmoja tremtimi, o draugai mane įspėjo, kad jis kėslauja mane nužudyti.

Vyskupas susimąstė. Galiausiai jo šviesybė nedrąsiai pakėlė pirštą ir pasakė: karaliaus Petro nuomone, nuožmus Lulio veikalo smerkimas...

– Lulio? – suriko Eimerikas. – Ar esate skaitęs bent keletą jo puslapių, monsinjore vyskupe?

– Na, aš... Taigi... Hm, taip...

– Ir ką gi?

Kiaurai veriantis juodas Eimeriko žvilgsnis. Vyskupas nurijo seiles:

– Nežinau, ką sakyti. Man... Aš skaičiau... Apskritai nežinojau, kad... – Ir galiausiai kapituliavo: – Aš ne teologas.

– O aš ne inžinierius, bet pasistengiau, kad Birkenau krematoriumai tinkamai veiktų ištisą parą ir nesprogtų. Pasistengiau, kad neišprotėtų mano vyrai, prižiūrintys tą žiurkių tuntą, vadinamą *Sonderkommando**.

– Kaip jums pavyko, gerbiamas oberlagerfiureri Hesai?

– Nežinau. Skelbiau Tiesą. Stengiausi įrodyti visoms toms ištroškusioms sieloms, kad yra tik vienas Evangelijos mokymas, o mano šventas uždavinys – neleisti, kad erezija ir klasta griautų Bažnyčios pamatus. Todėl neatlyšiu, kol neišnaikinsiu visų tų ere-

---

* Ypatingosios paskirties būrys. (*Vok.*)

zijų, tad vienintelė išeitis – išnaikinti visus eretikus, ir užkietėjusius, ir naujus.

– Vis dėlto karalius...

– Didysis inkvizitorius ir ordino vikaras, atvykęs iš Romos, puikiai tai supranta. Jis žino, kad karalius Petras priešiškai mano atžvilgiu nusiteikęs, ir įvertino tai, kad, nieko nepaisydamas, be perstojo smerkiu visą to niekšingojo ir pavojingojo Raimondo Lulio kūrybą, visas aliai vieną jo knygas. Jis nesuabejojo nė dėl vieno proceso, kada nors mūsų įvykdyto visus tuos metus, o jausmingai aukodamas šventąsias mišias per pamokslą paminėjo mano nuolankią asmenybę kaip sektiną kiekvienam oberlagerfiureriui. Tegu sau šneka, ką nori, Valensijos ir Katalonijos, Aragono ir Maljorkos karalius. Tuomet pajutau, kad mano laimės šaltinis – tai ištikimybė visų švenčiausiajai priesaikai, kokią kada nors esu davęs savo gyvenime. Šiaip ar taip, išskyrus tą moterį, nebuvo jokių bėdų.

– Yra dar šis tas... – Vyskupas padvejojęs atsargiai iškėlė pirštą. – Palaukit: aš nesakau, kad jie nenusipelno mirties. – Pažvelgė į vyną taurėje, ir šis jam pasirodė raudonas kaip ugnis. – Ar nebūtų galima...

– Galima ko? – suirzo Eimerikas.

– Ar tikrai būtina juos deginti?

– Visuotinė praktika, nuo seno prigijusi Kristaus Bažnyčioje, liudija, kad taip, juos būtina deginti, monsinjore vyskupe.

– Siaubinga mirtis.

– Šiuo metu degu karščiu, bet aš nesiskundžiu ir be perstojo tarnauju mūsų Šventosios Motinos Bažnyčios labui.

– Vis dėlto neatsisakau nuomonės, kad tai siaubinga mirtis.

– Bet pelnyta! – pratrūko jo ekscelencija. – Burnojimas ir erezija – kur kas baisesni dalykai. Argi ne, monsinjore vyskupe? – O aš tuo tarpu, nugrimzdęs į savo mintis, žiūrėjau į tuščią vienuolyno kiemą. Susizgribau, kad esu vienas. Apsižvalgiau. Kur dingo Kornelija?

Bebenhauzeno vienuolyno kampe kantriai, drausmingai stovėjo būrelis turistų, bet su jais Kornelijos nebuvo... Aha, štai ji:

susimąsčiusi, kaip paprastai nenuspėjama, vienui viena vaikščiojo vidury kiemo. Rijau ją akimis, ir, man rodos, ji jautė, kad žiūriu į ją. Ji stabtelėjo nusigręžusi nuo manęs ir pasuko prie būrelio, laukiančio, kol susirinks užtektinai žmonių, kad būtų galima pradėti ekskursiją. Pamojau jai, bet arba nepastebėjo, arba apsimetė manęs nematanti. Kornelija. Visiškai netoli ant fontano krašto atsitūpė kikilis, atsigėrė ir sugiedojo nuostabią trelę. Adrianą nukrėtė šiurpas.

Šventojo Jokūbo išvakarėse Žuzepui Šaromui vienintele paguoda tapo nebent tai, kad Dievas apsaugojo jį nuo brolio Mikalojaus žvilgsnio – Bažnyčios gynėjas gulėjo lovoje, pakirstas neslūgstančios karštinės. Vis dėlto brolio Mykolo Suskediečio, notaro ir vyriausiojo inkvizitoriaus padėjėjo, nuosaikumas neapsaugojo jo nuo skausmo, kančių ir siaubo. Pamažu sklaidantis tamsai tą Šv. Jokūbo rytmetį, šiltą po tiekos dienų negailestingų karščių, dvi moterys ir vienas vyras, vedini trimis mulais, apkrautais prisiminimų pilnais maišais ir krepšiais, ant kurių miegojo penki maži vaikai, traukė iš žydų kvartalo, bėgdami Tero upės pakrante įkandin dviejų šeimų, viena diena anksčiau iškeliavusių iš miesto. Bėgo, tauriame ir nedėkingame Cheronos mieste, brangiame jų širdžiai, palikdami šešiolikos Šaromų ir Meirų kartų pėdsakus. Ten, kur ugnis prarijo nelaimingąjį Žuzepą, nežinomo pavyduolio skundo auką, ore dar sūkuriavo neteisybės dūmai. Dolsa Šarom, vienintelė pabudusi laiku ir spėjusi paskutinį kartą paregėti didingus katedros mūrus žvaigždėto dangaus fone, tyliai kūkčiojo sulig kiekvienu mulo žingsniu, apverkdama tiekos dalykų žūtį per vieną vienintelę naktį. Patikimas žmogus laukė jų Estartite, valtyje, kurią prieš kelias dienas išsinuomojo nelaimingasis Žuzepas Šaromas ir Masotas Bonsenjoras, nujausdami artėjant nelaimę, nors ir nenumanydami, kada, kaip ir iš kurios pusės ji atslinks.

Genama palankaus šilto vakario, valtis ėmė pamažu tolti nuo košmaro. Rytojaus dieną vakarop užsuko į Menorkos uostą Siutadelą, pasiėmė dar šešis žmones ir po trijų dienų atplaukė į Sici-

lijos Palermo miestą, kur visi kurį laiką gaivelėjosi, stengdamiesi atsigauti po jūrligės, nukamavusios audringoje Tirėnų jūroje. Atgavę jėgas, naudodamiesi palankiais vėjais, perplaukė Jonijos jūrą ir pasiekė albanų uostą Duresį. Į krantą išlipo visos keturios šeimos, palikusios ašarų pakalnę ir pagaliau radusios vietą, kur niekas nesipiktins jų kuždėjimu šabo dieną. Svetingai sutikti Duresio žydų bendruomenės, jie nutarė ten įsikurti.

Dolsa Šarom, mažoji pabėgėlė, sulaukusi ten vaikų, vaikaičių ir provaikaičių, aštuoniasdešimties metų dar gebėjo atmintyje išsaugoti tylias Cheronos žydų kvartalo gatveles ir krikščionių katedros mūrus, pro ašaras regėtus žvaigždėto dangaus fone. Nors ir kamuojama ilgesio, Šaromų ir Meirų giminė gyveno Duresyje pasiturimai per dvylika kartų, o negailestingas laikas ilgainiui užtemdė netikėlių gojų sudeginto protėvio atminimą, ir jo – kaip ir kadaise mylimos Cheronos – vardas išdilo iš jų sūnų sūnų sūnų atminties. 5420-aisiais metais pagal Žydų kalendorių, arba 1660-ais nelemtais krikščionių metais, vieną gražią dieną Emanuelis Meiras susigundė pelninga prekyba Juodojoje jūroje. Emanuelis Meiras, aštuntas pabėgėlės Dolsos proprovaikaitis, persikėlė į triukšmingąją Varną, bulgarų miestą prie Juodosios jūros, tuo metu, kai ten valdė Osmanų Porta. Tėvai, būdami karšti katalikai Vokietijoje, kur diduma laikosi liuteronų ir kalvinistų tikėjimo, troško leisti mane į kunigus. Aš ir pats ilgai svarsčiau tą dalyką.

– Būtumėte buvęs puikus kunigas, oberšturmbanfiureri Hesai.

– Ko gero.

– Neabejoju: ko tik imatės, viską darote nuostabiai.

Oberšturmbanfiureris Hesas pasipūtė girdėdamas tokį visiškai pelnytą komplimentą. Tad pasistengė sustiprinti įspūdį ir nutaisė dar oresnę miną:

– Tai, ką jūs laikote mano dorybe, ko gero, gali nulemti man pražūtį. Juo labiau dabar, kai pas mus turi atvykti reichsfiureris Himleris.

– Kodėl?

– Todėl, kad, kaip oberlagerfiureris, esu atsakingas už visus sistemos trūkumus. Pavyzdžiui, iš paskutinės ciklono dujų balionų siuntos liko tik dviem, daugių daugiausia trims kartams, o intendantas neperspėjo manęs ir pats neužsakė daugiau. Ir dabar būk geras, maldauk malonės, ieškok sunkvežimių, kurie verkiant reikalingi kur nors kitur, ir tvardykis iš paskutiniųjų, kad neaprėktum intendanto, nes Osvencime, atsiprašau, Aušvice, visi dirba sutelkę paskutines jėgas.

– Man rodos, įgijęs tokią patirtį Dachau...

– Psichologiniu požiūriu, nepalyginamas skirtumas. Dachau laikėme belaisvius...

– Puikiai žinau, kad ten mirė be skaičiaus ir tebemiršta.

– Taip, šturmbanfiureri Foigtai, bet Dachau – tai belaisvių stovykla. Aušvicas ir Birkenau – ideali stovykla, apgalvota ir apskaičiuota žiurkėms naikinti. Jeigu nežinotume, kad žydai – ne žmonės, manytume, kad gyvename pragare, kurio vartai – dujų kamera, o paskirtis – krematoriumai ir jų liepsnos arba grioviai miškuose, kur deginame perviršį, nes neišgalime apdoroti viso mums siunčiamo krovinio. Dar niekad, daktare, su niekuo nesu apie tai kalbėjęs už stovyklos ribų.

– Kartais pravartu palengvinti širdį, oberšturmbanfiureri Hesai.

– Tikiuosi, jūs, kaip gydytojas, mokate saugoti paslaptį, nes jeigu reichsfiureris...

– Žinoma. Jūs – krikščionis... Žodžiu, psichiatras – tai lyg ir nuodėmklausys. O jūs svajojote tapti nuodėmklausiu.

Vienu tarpu nuoširdumo akimirką oberlagerfiureris Hesas vos nesusigundė papasakoti jam apie aną moterį, tačiau, nors pagunda buvo stipri, susitvardė ir apie ją nė neužsiminė. Tiesą pasakius, nedaug betrūko. Reikia saikingiau gerti vyną. Ir jis leidosi postringauti apie tai, kad mano vyrai turi būti stiprūs, idant pajėgtų įvykdyti jiems patikėtą uždavinį. Ne per seniausiai vienas kareivis, trisdešimtmetis, ne koks pienburnis, apsižliumbė vidury barako nesigėdydamas bendražygių.

Daktaras Foigtas dirstelėjo į svečią dėdamasis nustebęs; palaukė, kol šis vienu kvapu maktelės dar vieną taurę ir, patylėjęs keletą sekundžių, mestelėjo klausimą, kurio šis nekantriai laukė:

– Ir kas atsitiko?

– Brunai, Brunai, atsipeikėk!

Bet Brunas neatsipeikėjo, klykė apsiputojęs, skausmo sklidinomis akimis, ir rotenfiureris Mathauzas turėjo duoti žinią vyresnybei, nes nežinojo, ką daryti, ir po trijų minučių pats oberlagerfiureris oberšturmbanfiureris Rudolfas Hesas pasirodė tą akimirką, kai kareivis Brunas Liubkė išsitraukė pistoletą ir tebeklykdamas įsikišo vamzdį į burną. SS karys! Šimtaprocentinis esesininkas!

– Kareivi, ramiai! – suriko oberšturmbanfiureris Hesas.

Tačiau kareivis be perstojo klykė grūsdamas pistoletą sau į gerklę, jo viršininkas krustelėjo, lyg ketindamas jam sutrukdyti, ir tuomet Brunas Liubkė iššovė tikėdamasis, kad keliaus tiesiai į pragarą ir amžinai pamirš Birkenau, pelenus, kuriais tenka kvėpuoti, ir tos merginos, kaip du vandens lašai panašios į jo Ursulą, žvilgsnį – šiandien popiet įstūmė ją į dujų kamerą, o vėliau pamatė, kaip kažkoks *sonderkommando* žydiškoji žiurkė nukerpa jai plaukus ir numeta į kupetą, kūpsančią priešais krematoriumą.

Hesas niekinamai žvilgtelėjo į kareivį, gulintį ant žemės, ir į klaną kraujo, ištekėjusio iš to silpno ir bailaus šakalo, ir, naudodamasis proga, išrėžė kalbą apstulbusiems kareiviams pareikšdamas, jog didžiausios dvasinės paguodos ir vidinio džiaugsmo teikia tvirtas įsitikinimas, kad darbuojamės vykdydami Dievo valią ir gindami šventąjį katalikų ir apaštališkąjį Tikėjimą nuo nesuskaičiuojamų priešų, kurie niekada nenurims, broli Mykolai, kol jo nesunaikins. Ir jeigu kurią dieną suabejosi ir imsi viešai ginčytis su manimi, ar dera nupjauti liežuvį nuteistiesiems, pripažinusiems savo kaltę, tai, nors ir labai vertindamas tavo tarnybą, nedvejodamas įskųsiu tave aukštesniosioms instancijoms ir pranešiu apie tavo atlaidumą ir silpnybę, netinkamą Šventosios inkvizicijos tribunolo pareigūnui.

– Aš turėjau galvoje gailestingumą, jūsų ekscelencija.

– Nevalia gailestingumo painioti su silpnybe, – brolis Mikalojus Eimerikas net sudrebėjo vos tramdydamas pyktį. – Jeigu ir toliau prieštarausi, užsitrauksi nepaprastai sunkią nepaklusnumo nuodėmę.

Virpėdamas iš baimės, brolis Mykolas nulenkė galvą ir suvis išsigando, kai jo viršininkas pridūrė: man kyla vis didesnis įtarimas, kad tai ne atlaidumas ir ne dvasios silpnybė, o susimokymas su eretikais.

– Dėl Dievo meilės, jūsų ekscelencija!

– Neminėk Dievo vardo be reikalo. Įsidėmėk mano žodžius, kad per savo silpnybę tapsi Tiesos išdavikas ir priešas.

Brolis Mikalojus užsidengė veidą rankomis ir valandėlę susikaupęs meldėsi. Iš širdies gelmių atsiliepė duslus balsas: mes – vienintelė akis, įžiūrinti nuodėmę, mes – ortodoksijos sargai, broli Mykolai, esame tiesa ir skelbiame tiesą, ir nors ir kokia žiauri galėtų jums atrodyti bausmė, kurią skiriame eretikui – tiek jo kūnui, tiek jo raštams, kaip tai atsitiko nelabajam Luliui, kurio, deja, man nepavyko nusiųsti ant laužo, įsidėmėkite, kad mes turime teisę vykdyti teisingumą, ir tai ne kliauda, o didis nuopelnas. Be kita ko, primenu jums, kad mes atsakingi tik Dievui, o ne žmonėms. Jei laimingi trokštantieji ir alkstantieji teisingumo, broli Mykolai, tai kur kas laimingesni yra vykdantieji teisingumą, juo labiau jeigu jie gerai suvokia, kad tą uždavinį mums aiškiai apibrėžė mūsų mylimas fiureris, o jis žino, kad gali pasitikėti savo SS vyrų dorumu, patriotizmu ir dvasios stiprybe. Ar kas nors gali suabejoti fiurerio išmintimi? Jis nutilo ir ėmė vaikščioti skersai išilgai, valdingai, priekabiai žiūrėdamas jiems į akis. O gal kas nors abejoja mūsų reichsfiurerio Himlerio gebėjimu spręsti valstybinės reikšmės klausimus? Ką jam pasakysite, kai poryt jis atvyks čionai? Ką? Ir po įspūdingos pauzės, trukusios ištisas penkias sekundes, užbaigė šiais žodžiais: Išneškite iš čia tą maitą!

Jie išgėrė dar vieną kitą taurę, o gal keturias ar penkias, ir, pagautas euforijos, kurią sužadino tos didvyriškos scenos prisimi-

nimas, jis pripasakojo visokiausių dalykų, nė pats gerai nesuvokdamas, ką šneka.

Rudolfas Hesas išėjo iš daktaro Foigto būsto pakilios nuotaikos ir truputį svyruodamas. Jau negalvojo, kad Birkenau – tai pragaras, tik krimtosi, kad žmonės tokios silpnos dvasios. Ir vyrai, ir moterys, iškilmingai prisiekę ištikimybę, negebėjo iš arti žiūrėti į mirtį. Jie neturėjo plieninės valios, todėl dažnai klydo, o nėra nieko baisesnio, kaip kartoti tas pačias... Šlykštu, garbės žodis. Laimė, kad neužsiminė apie aną moterį. Ir aš susivokiau, kad norom nenorom akies krašteliu seku Korneliją, ar ji nesišypso kokiam nors vyriškiui arba... Man nėra ko pavyduliauti, pagalvojau. Bet šita mergina... Aha! Pagaliau susirinko dešimt žmonių, galima pradėti ekskursiją. Į kiemą atėjo gidas ir prašneko: Bebenhauzeno vienuolynas, kurį dabar apžiūrėsime, buvo įsteigtas 1180 metais Rudolfo I Tiubingeniečio, o 1806 metais sekuliarizuotas. Žvilgsniu ieškodamas Kornelijos, pagaliau pastebėjau ją šalia išvaizdaus vaikino, kuris jai šypsojosi. Galiausiai ji pažvelgė į mane. Bebenhauzene buvo šalta. Ką reiškia „sekuliarizuotas“? – paklausė nuplikęs mažo ūgio vyriškis.

Tą naktį Rudolfas ir Hedviga Hesai nepasinaudojo santuokine teise. Per daug minčių spietėsi galvoje, be to, nedavė ramybės pokalbis su daktaru Foigtu. O jeigu jis prasitarė? Jeigu po trečios ar ketvirtos arba septintos taurės atsipalaidavo liežuvis, ir jis prašneko apie tai, apie ką nevalia kalbėti? Jo, tobulybės manijos apsėsto organizatoriaus, pastangos nuėjo vėjais dėl neregėtų klaidų, kurių pastarosiomis savaitėmis pridarė pavaldiniai, ir nieku gyvu, nieku gyvu negalima leisti, kad pats reichsfiureris Himleris prieitų prie išvados, jog juo nevalia pasitikėti, o viskas prasidėjo tada, kai, vedamas nepalaužiamo tikėjimo fiurerio teiginiais, įstojau į Pamokslininkų ordiną. Iš pat pirmų dienų brolio Anzelmo Koponso sumaniai auklėjami, mes, naujokai, išmokome užgrūdinta širdimi žvelgti į žmonių silpnybes, nes kiekvienas esesininkas turi

mokėti visa esybe pasiaukojamai tarnauti fiureriui. O mūsų, brolių pamokslininkų, pagrindinis uždavinys – negailestingai kovoti su vidiniais pavojais. Tikrajam tikėjimui eretikas tūkstantįsyk pavojingesnis už pagonį. Eretikas, nuo mažens išauklėtas Bažnyčios mokymo dvasia, gyvena jos prieglobstyje ir drauge savo nesveika, apnuodyta prigimtimi ardo šventus šventosios institucijos pamatus. 1941 metais buvo nutarta galutinai išspręsti tą klausimą: atsisakyti Šventosios inkvizicijos vaikiškų žaidimų ir numatyti visų be išimties žydų išnaikinimą. Tai, kas siaubinga, turi būti nežmoniškai siaubinga. O tai, kas žiauru, turi pasiekti aukščiausią žiaurumo laipsnį, nes dabar žodį tarė Istorija. Savaime suprantama, tik tikri didvyriai, plieninės širdies ir plieninės valios vyrai, galėjo užsibrėžti tokį tikslą ir įvykdyti tokį žygdarbį. Ir aš, ištikimas ir drausmingas brolis pamokslininkas, ėmiausi darbo. Iki 1944 metų tik aš su keliais gydytojais žinojau galutinį reichsfiurerio tikslą: pradėti nuo vaikų ir ligonių, o darbinguosius laikinai panaudoti grynai ekonominiais sumetimais. Stojau vykdyti uždavinį, vedamas nepalaužiamos valios tesėti SS duotą priesaiką. Bažnyčia laiko žydus ne pagonimis, o eretikais, kurie gyvena tarp mūsų atkakliai laikydamiesi savo erezijos, atsiradusios tada, kai jie nukryžiavo Jėzų Kristų, Mūsų Viešpatį, ir tvyrančios visada ir visur, kur jie užsispyrę neketina atsižadėti savo klaidingo tikėjimo, aukoti krikščionių vaikų ir prasimanyti pasibaisėtinų dalykų su šventaisiais sakramentais, kaip tai atsitiko su šventosiomis ostijomis, klastingojo Žuzepo Šaromo išniekintomis. Todėl ir daviau labai griežtus įsakymus visų Aušvico pavaldumo koncentracijos stovyklų šuchaftlagerfiureriams: juk kelias siauras pagal krematoriumų pajėgumus, derlius gausus, tūkstančių tūkstančiai žiurkių, o sprendimas mūsų valioje. Tikrovė, niekada negalinti prilygti grynam idealui, tokia, kad I ir II krematoriumai neišgali sudeginti daugiau kaip du tūkstančius vienetų per parą, ir nevalia didinti to kiekio, nerizikuojant sukelti avarijos.

– O kiti du? – lenkdamas ketvirtą taurę, paklausė daktaras Foigtas.

– Trečias ir ketvirtas – tai mano kryžius: sudoroja ne daugiau kaip pusantro tūkstančio vienetų per parą. Labai nuvylė naujieji modeliai. Jeigu vyresnybė klausytų išmanančių žmonių... Tik prašom negalvoti, daktare, kad aš kritikuoju viršininkus, – pasakė jis per vakarienę, maukdamas, ko gero, penktą taurę. – Turint prieš akis tokį svarbų uždavinį, SS vyrams iš sąmonės būtina ne tik šalinti jausmus, panašius į užuojautą, bet ir griežtai bausti ištižėlius, idant dirbtų tėvynės labui.

– O kur dedate... atliekas?

– Pelenus krauname į sunkvežimius ir verčiame į Vyslą. Kiekvieną dieną upė plukdo tonas pelenų į jūrą, lotynų klasikų vadinamą mirtimi, kaip Cheronoje mus, naujokus, per savo nepamirštamas paskaitas mokė brolis Anzelmas Koponsa.

– Ką?

– Aš esu tik notaro pavaduotojas, jūsų ekscelencija. Aš...

– Ką čia skaitei, nelaimingasis?

– Na... kad Žuzepas Šaromas prakeikė jus ant laužo...

– Jam nebuvo nupjautas liežuvis?

– Brolis Mykolas neleido. Jam suteiktais įgaliojimais...

– Brolis Mykolas? Brolis Mykolas Suskedietis? – Tragiška pusės sveikamarijos pauzė. – Atveskite čionai tą maitą.

Reichsfiureris Heinrichas Himleris, atvykęs iš Berlyno, pasirodė besąs labai supratingas. Tas išmintingas vyras atsižvelgė į tai, kokią įtampą patiria Rudolfo Heso komanda, ir elegantiškai – ak, kaip elegantiškai! – pažiūrėjo pro pirštus į trūkumus, dėl kurių man drebėjo širdis. Neturėjo jokių priekaištų dėl dienos išdirbio normų, nors jo tauriame veide pastebėjau susirūpinimo šešėlį, nes, kaip žinia, reikia kuo greičiau spręsti žydų klausimą, o mes tebetrypčiojame pusiaukelėje. Pritarė visoms mano iniciatyvoms ir per jausmingą ceremoniją, dalyvaujant visam stovyklos štabui, mano kuklią asmenybę nurodė kaip pavyzdį, kuriuo privalo sekti visi kaip vienas Inkvizicijos tribunolo pareigūnai. Galėjau laikyti

save laimingiausiu žmogumi pasaulyje, nes ištikimai vykdžiau visus įžadus, kokius kada nors buvau davęs savo gyvenime. Šiaip ar taip, išskyrus tą moterį, nebuvo jokių bėdų.

Trečiadienį, kai frau Hedviga Hes drauge su būreliu moterų nuvažiavo į miestelį nusipirkti maisto, oberšturmbanfiureris Hesas palaukė, kol, sargybinės lydima, ateis ta moteris, tokių švelnių akių, tokio malonaus veido, tokiais laibais pirštais, kad atrodė kaip normalus žmogus. Apsimetęs, kad turi daug darbo prie rašomojo stalo, stebėjo ją, kai ji šlavė grindis, kurias, nors ir dukart per dieną valomas, visada dengė plonytis pelenų sluoksnis.

– Jūsų ekscelencija... Nežinojau, kad jūs čia.

– Nieko baisaus, dirbk.

Pagaliau, po kelių dienų įtampos, vogčiomis mėtomų žvilgsnių, šėtoniškų liguistos vaizduotės užmačių, tolydžio vis įtaigesnių ir vis sunkiau sutramdomų, kūno demonas palaužė geležinę Mikalojaus Eimeriko valią, ir jis, nors ir vilkėdamas šventu abitu, pasakė: gana, nebeištversiu, ir apglėbė tą moterį iš užpakalio, rankomis apgniaužė gundančias krūtis ir įbedė garbią barzdą į kaklą, žadantį begalę malonumų. Moteriškė sustingo, pametė žabų kūlelį, įsirężė nežinodama, ką daryti, priremta prie sienos tamsiame koridoriuje, neišmanydama, ar jai bėgti, ar rėkti, ar, priešingai, suteikti Bažnyčiai neįkainojamą paslaugą.

– Pakelk sijoną, – pareikalavo Eimerikas, atsirišdamas penkiolikos paslapčių rožinį, kuriuo juosėjo.

Nežmoniško siaubo apimta, kalinė 615428, su siunta A27 atgabenta iš Bulgarijos 1944 metų sausį, paskutinę akimirką išvengusi dujų kameros, kažkam nutarus, kad praverstų namų apyvokai, nedrįsdama pakelti akių į nacių karininką, vėl pagalvojo: ne, Viešpatie Dieve Aukščiausiasis ir Gailestingiausiasis. Suvokdamas jos padėtį, oberšturmbanfiureris Hesas šaltakraujiškai pakartojo įsakymą. Ji neatsiliepė, ir jis, veikiau geismo nei pykčio paakstintas, parbloškė ją į krėslą, nuplėšė drabužius ir prisikišo prie pat jos veido, prie tokių švelnių akių. Kai paėmė ją, apkvaitęs

nuo laukinio grožio, gimusio iš silpnumo ir naikinimo, suprato, kad kalinė 615428 amžiams prilipo jam prie širdies. Kalinei 615428 buvo lemta tapti didžiausia jo gyvenimo paslaptimi. Paskubomis pašokęs ant kojų, vėl tapo padėties viešpačiu, susitvarkė drabužius ir įsakė moteriai: apsirenk, šeši vienas penki keturi du aštuoni. Greičiau. Paskui paaiškino, kad nieko neatsitiko, ir pagrasino, kad, jei kam nors prasitarsianti, patupdysiąs už grotų jos vyrą, Žvairį Saltietį, irgi jos sūnų ir motiną, o ją apkaltinsiąs raganavimu, nes ji – tikrų tikriausia ragana, bandžiusi mane sugundyti savo velniškomis galiomis.

Keletą dienų pagret operacija kartojosi. Kalinė 615428 turėdavo atsiklaupti nuoga, kad oberšturmbanfiureris Hesas galėtų ją paimti. Sunkiai šnopuodamas, jo ekscelencija Mikalojus Eimerikas primindavo moteriai: jeigu prasitarsi tam nenaudėliui Žvairiui Saltiečiui, degsi ant laužo kaip ragana, nes mane apkerėjai, ir kalinė 615428 negalėjo atsakyti nei taip, nei ne, tik verkė siaubo apimta.

– Ar matei, kur dingo rožinis, kuriuo susijuosiu abitą? – suriko jo ekscelencija. – Atsirūgs tau, jei būsi pavogusi.

Kol pagaliau tas pusgalvis daktaras Foigtas susidomėjo smuiku ir peržengė ribą, kurios nė vienam vyriausiajam inkvizitoriui nevalia peržengti. Negana to, daktaras Foigtas laimėjo partiją, ir oberlagerfiureris Eimerikas turėjo sviesti smuiką ant stalo.

– Tai šitaip tu saugai išpažinties paslaptį, galvijau.

– Aš – ne kunigas.

Foigtas godžiai griebė smuiką, ir Rudolfas Hesas išeidamas tyčia stipriai užtrenkė duris ir nuskubėjo į inkvizicijos rūmų koplyčią, puolė ant kelių ir dvi valandas verkė dėl savo silpnybės, paskatinusios pasiduoti kūno pagundoms, kol naujas vyresnysis sekretorius, nesulaukęs jo ateinant į numatytą pirmąją apklausą, rado jį pamokomai nugrimzdusį į šventą dievobaimingą maldą. Brolis Mykolas atsistojo, pranešė sekretoriui pasirodysiąs tik rytojaus dieną ir nuėjo į registracijos skyrių.

– Kalinė 615428.

– Klausau, pone oberšturmbanfiureri. Taip. Šių metų sausio tryliktosios siunta A27 iš Bulgarijos.

– Vardas ir pavardė?

– Jelizaveta Meireva. Oho, viena iš nedaugelio, įrašyta į kartoteką.

– Kas apie ją žinoma?

Jefreitorius Henšas dirstelėjo į kartoteką ir perskaitė duomenis: Jelizaveta Meireva, aštuoniolikos metų, Lazario Meirevo ir Saros Meirevos duktė iš Varnos. Tik tiek. Kas nors atsitiko, pone oberšturmbanfiureri?

Jelizaveta švelnioji, fėjos akimis, raganos akimis, saldžiomis kaip prinokęs vaisius lūpomis; gaila, kad esi tokia liesa.

– Kuo nors prasikalto, pone oberšturmbanfiureri?

– Ne, ne... Bet įsakau šiandien pat išsiųsti ir kuo skubiau atlikti numatytą procedūrą.

– Jai priklauso dar šešiolika dienų dirbti namų apyvokos...

– Tai įsakymas, jefreitoriau.

– Aš negaliu...

– Ar supranti, kad tai viršininko įsakymas, jefreitoriau? Ir atsistok, kai su tavimi kalbama!

– Klausau, pone oberšturmbanfiureri!

– Vykdyk!

– Ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*, pone oberšturmbanfiureri.

– Amen, – atsiliepė brolis Mikalojus stebuklingai palengvėjusia dvasia po atgailos sakramento, nuolankiai bučiuodamas auksiniais siūlais išsiuvinėtą kryžių ant garbiojo tėvo nuodėmklausio stulos.

– Jūs, katalikai, gudriai padarėte sugalvoję išpažinties sistemą, – pasakė Kornelija: stovėdama vidury kiemo, ji mėgavosi pavasario saule plačiai išskėtusi rankas.

---

* Atleidžiu tau tavo nuodėmes vardan Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios. (*Lot.*)

– Aš – ne katalikas. Ir ne tikintysis. O tu?

Kornelija gūžtelėjo pečiais. Kai nežinodavo, ką atsakyti, visada tylėdama gūžtelėdavo pečiais. Adrianas susivokė užkliudęs nepatogią temą.

– Žvelgiant iš šalies, man labiau patinka jūsų, liuteronų, požiūris, – pasakiau. – Dievo malonė jus pasiekia be tarpininkų.

– Man nepatinka kalbėti šia tema, – sudirgo Kornelija.

– Kodėl?

– Todėl, kad visa tai primena mirtį. Nežinau, kodėl! – Paėmė jį už parankės, ir jie išėjo iš Bebenhauzeno vienuolyno. – Paskubėkim, nes pavėluosim į autobusą.

Sėdėdamas autobuse, Adrianas žiūrėjo pro langą, bet kraštovaizdžio nematė – mąstė apie Sarą, kaip paprastai, kai duodavo valią vaizduotei. Jam buvo gėda, kad merginos bruožai nejučia pamažu dyla iš atminties. Jos akys buvo tamsios, bet ar juodos, ar tamsiai rudos? Sara, kokios spalvos buvo tavo akys? Kornelija paėmė jam už rankos, ir jis liūdnai nusišypsojo. Pavakare apvaikščios Tiubingeno kavines, iš pradžių gers alų, o kai prisimauks, eis į *Deutsches Haus* karštos arbatos ir vakarienės, nes, išskyrus mokslus ir koncertus, Adrianas neišmanė, ką dar galima daryti Tiubingene. Skaityti Helderliną. Klausytis, kaip Koserijus putoja prieš tą besmegenį Čiomskį*, generatyvinę gramatiką ir siunčia velniop visą jo šutvę.

Kai jie išlipo iš autobuso prie Brechtbau**, Kornelija pakuždėjo jam į ausį: šį vakarą neateik.

– Kodėl?

– Būsiu užsiėmusi.

Ir nuėjo nepabučiavusi jo, ir širdies gilumoje Adrianas pajuto savotišką svaigulį. Sara, tu vienintelė kalta, nes, beveik du mėnesius su manimi draugavusi, pametei palikdama gyventi be jo-

---

* Noam Chomsky (1928) – amerikiečių lingvistas ir politinis aktyvistas, generatyvinės gramatikos autorius.

** Tiubingeno universiteto filologijos fakulteto korpusas, pavadintas Bertoldo Brechto vardu.

kio tikslo. Būdamas su tavimi, skrajojau padebesiais, o tu buvai didžiausia laimė, kokia tik gali aplankyti žmogų, kol pabėgai, ir Adrianas, atsidūręs Tiubingene, toli nuo skaudžių prisiminimų, praleido keturis mėnesius įnirtingai kibdamas į mokslus, nesėkmingai bandydamas įsirašyti į kokį nors Koserijaus kursą, tačiau bent jau galėjo slapčia klausytis jo paskaitų, lankyti visus jo seminarus, pokalbius ir atvirus susirinkimus neseniai atidarytuose Brechtbau rūmuose ar kur nors kitur, dažniausiai Bursoje, o kai netikėtai užgriuvo žiema ir kambaryje kartais negelbėdavo nė elektrinė krosnelė, vis viena nesitraukdavo nuo knygų, kad galėtų atsiginti minčių apie Sarą, Sara, kodėl dingai netarusi nė žodžio, o kai apnikdavo nepakenčiamas liūdesys, varvančia nosimi eidavo pasivaikščioti Nekaro upės pakrante iki pat Helderlino bokšto, o kartais dingtelėdavo į galvą, kad išprotėsiąs nuo meilės, jeigu nerasiąs jokios išeities. Kol pagaliau vieną gražią dieną ėmė tirpti sniegas, pamažu viskas aplink sužaliavo, ir jis panūdo nusikratyti liūdesio, kad galėtų grožėtis įvairiais žalumos atspalviais. Neturėdamas nė menkiausio noro grįžti namo ir praleisti vasarą su tolydžio svetimesne motina, nutarė pakeisti gyvenimo būdą, linksmiau stumti laiką, eiti su draugais išgerti alaus, lankytis fakulteto klube, juoktis be jokios dingsties ir kino teatre žiūrėti nuobodžias, neįtikėtinas istorijas, o svarbiausia – nemirti iš meilės, ir, pagautas ligi tol nepatirto jaudulio, ėmė kitomis akimis žiūrėti į mokslo drauges ir pastebėjo, kad be striukių ir kepuraičių jos atrodo gana patrauklios, ir taip palengva dilo iš atminties pabėgėlės Saros veido bruožai, bet tebekamavo tie patys klausimai, kurių negalėjau nusikratyti visą gyvenimą, pavyzdžiui, ką turėjai galvoje sakydama: pabėgau verkdama, išsigandusi ir kartodama: niekada, tai neįmanoma. Tačiau per estetikos istorijos paskaitą Adrianas atsisėdo užpakaly merginos juodais, lengvai banguotais plaukais ir tokiu žvilgsniu, kad svaigo galva: tai buvo Kornelija Brendel iš Ofenbacho. Pastebėjo ją todėl, kad ji atrodė neprieinama. Nusišypsojo jai, ir ji atsakė tuo pačiu, ir netrukus juodu nuėjo į fakulteto barą gerti kavos, ir ji negalėjo atsistebėti, kad

jis kalba be menkiausio akcento: išties maniau, kad esi vokietis, tiesiog protas nenešа. Išgėrę kavos, nuėjo pasivaikščioti į parką, kur kaip tik žydėjo pavasaris, ir Kornelija buvo pirma moteris, su kuria suguliau, Sara, ir glamonėjau ją dėdamasis, kad... *Mea culpa**, Sara. Vis karščiau ją mylėjau, nors kartais ji kalbėdavo kažką nesuprantama. Išmokau žiūrėti jai į akis. Kornelija man patiko. Taip praleidome keletą mėnesių. Beprotiškai prie jos prisirišau. Todėl sunerimau, kai antros žiemos pradžioje, kada grįžome iš Bebenhauzeno vienuolyno, pasakė: šį vakarą neateik.

– Kodėl?

– Būsiu užsiėmusi.

Ir nuėjo nepabučiavusi jo, ir širdies gilumoje Adrianas pajuto savotišką svaigulį, nes nesuvokė, ar tokiai moteriai galima pasakyti: ei, ei, ką tai reiškia, kad būsi užsiėmusi? Ar gal geriau turėti proto ir pripažinti, kad ji jau suaugusi ir neprivalo tau aiškintis. O gal priešingai? Juk ji tavo mergina, ar ne? Kornelija Brendel, ar nori draugauti su Adrianu Ardevoliu i Bosku? Ar Kornelija Brendel gali turėti paslapčių?

Kornelija nuėjo Vilhelmo gatve, ir Adrianas nesustabdė jos, nepareikalavo pasiaiškinti, nes, tiesą pasakius, pats turėjo paslapčių: pavyzdžiui, nė žodžiu neužsiminė apie Sarą. Tiek to, bet po dviejų minučių jau gailėjosi nesutrukdęs jai nueiti. Nepasirodė ji nei per graikų kalbos, nei per moralės filosofijos paskaitą, kurių niekada nieku gyvu nepraleisdavo. Pats savęs gėdydamasis nuėjau į Jakobo skersgatvį ir, stengdamasis nekristi į akis ir dar labiau gėdydamasis savęs, atsistojau Šmidtorštrasės kampe lyg laukdamas dvyliktuko. Pravažiavo dešimt ar dvylika dvyliktukų, o aš vis dar stovėjau šaltyje, tikėdamasis atskleisti Kornelijos paslaptį, nors kojos buvo sušalusios į ledą.

Penktą vakaro, kai jau buvau sustiręs į kaulą, pasirodė Kornelija su savo paslaptimi. Vilkėjo tuo pačiu kaip paprastai paltu, tokia žavi, tokia tipiška Kornelija. Paslaptis buvo aukštas šviesiaplaukis

* Nusidėjau. (*Lot.*)

išvaizdus ir linksmas vaikinas, matytas Bebenhauzeno vienuolyne; dabar jis bučiavosi su Kornelija prieš įeidamas į namą. Bučiavosi kur kas geriau už mane. Ir tuomet prasidėjo visos bėdos. Ne todėl, kad ją sekiau, o todėl, kad ji mane pastebėjo, kai, svetainėje užtraukdama užuolaidą, gatvės kampe, dvyliktuko stotelėje, priešais namą pamatė Adrianą, kuris sušalęs, apstulbęs žiūrėjo į ją netikėdamas savo akimis. Tą vakarą verkiau gatvėje, o grįžęs radau Bernato laišką: jau kelis mėnesius man nerašęs, jis gyrėsi, kad iš laimės netelpa savo kailyje, kad ji vardu Tekla ir kad atvažiuosiąs pas mane į svečius, nesvarbu, laukiu jo ar ne.

Nuo to laiko, kai atvažiavau į Tiubingeną, mūsų santykiai su Bernatu atvėso. Nerašau laiškų, na, tarkim, nerašiau, kai buvau jaunas. Jis pirmas davė gyvybės ženklą, iš Palmos išsiųsdamas savižudišką atviruką su tekstu, atviru frankistinei cenzūrai: tampau šautuvą savo pulkininkui ir lūpą, kai neleidžia į miestą, o draugams nervus, kai groju smuiku. Nekenčiu tokio gyvenimo, kareivų, suknisto režimo ir siunčiu visus velniop. Na, o kaip tu laikaisi? Nenurodė savo adreso, tad parašiau jo tėvams. Regis, užsiminiau jam apie Korneliją, bet tik bendrais bruožais. Tačiau vasarą nuvažiavau į Barseloną ir, paėmęs pinigų iš sąskaitos, mamos atidarytos mano vardu, sumokėjau, kiek pridera, Točiui Dalmau, jau spėjusiam įgyti gydytojo diplomą, šis padarė man kelis tyrimus karo ligoninėje, ir aš išėjau iš ten su pažymėjimu, liudijančiu, kad širdies ir kraujagyslių sistemos nepakankamumo sukeltas dusulys man neleidžia tarnauti tėvynei. Adrianas įsipainiojo į korupcijos pinkles, jo nuomone, siekdamas gero tikslo. Jokia diktatūra neturi teisės reikalauti, kad žmogus jai paaukotų pusantrų ar dvejetą savo gyvenimo metų, amen.

25

Jis norėjo atvažiuoti su Tekla. Parašiau, kad turiu tik vieną lovą ir panašiai, o tai buvo netiesa, nes jie galėjo kuo gražiausiai apsistoti kokiame nors nebrangiame viešbutėlyje. O paskui paaiškėjo, kad Tekla negali atvažiuoti, esą užgriuvo begalė darbų, kitaip sakant, kaip vėliau jis man prisipažino, tėvai nenorėjo išleisti merginos tolimon kelionėn su tokiu ištįsusiu ilgaplaukiu vaikinu pernelyg liūdnomis akimis. Apsidžiaugiau, kad atvažiuoja be merginos, nes nebūtume galėję nuoširdžiai pasikalbėti, žodžiu, Adrianas tuomet buvo toks pavydus, kad jam net žadą atimtų, išrėžtų: kuriam galui tau ta moteriškė, juk svarbiausia – draugai; ar supranti, besmegeni, ką turiu galvoje? Draugai! Išdrožtų netverdamas sukknistu pavydu ir apmaudu, nes mano širdies reikalai su Kornelija pasibaigė liūdnai — kaip ir su tavimi, mylimoji. Skirtumas tik toks, kad Kornelijos paslaptį man pavyko atskleisti. Paslaptis. Na, o tu... Niekaip negalėjau suvokti, kodėl pabėgai į Paryžių. Taigi jis atvažiavo vienas, su mokomuoju smuiku ir trokšdamas išsikalbėti. Man pasirodė truputį paaugęs. Buvo aukštesnis per plaštaką. Ir žiūrėjo į pasaulį šiek tiek pakančiau. Kartais jam net pavykdavo šyptelėti, šiaip sau, be jokios dingsties, lyg būtų džiaugęsis gyvenimu.

– Nejaugi esi įsimylėjęs?

Tuomet dar plačiau nusišypsojo. Taip, įsimylėjęs. Iki ausų. Kitaip nei aš, beviltiškai pražuvęs dėl kažkokios Kornelijos, kuri, man vos nukreipus dėmesį į šalį, nuėjo su kitu, nes buvo tokio amžiaus, kai žmogus ieško potyrių. Pavydėjau Bernatui tos ramios šypsenos. Tačiau kai kas man sukėlė nerimą. Įsikūręs mano kambaryje, ant sulankstomos lovelės atvožė smuiko dėklą. Rimtas

smuikininkas turi dėkle ne vien smuiką, o ir pusę savo gyvenimo: du ar tris strykus, kanifolijos stygoms tepti, vieną kitą nuotrauką, partitūrų šoninėje kišenėje, atsarginių stygų ir keletą straipsnių, iškirptų iš vietinių laikraščių. Bernatas turėjo tik smuiką, vieną stryką ir daugiau nieko. Aha, dar kartoninį aplanką. Jį pirmiausia ir atskleidė. Ten gulėjo pluoštas tankiai prirašytų lapų. Še, skaityk.

– Kas čia?

– Apsakymas. Aš – rašytojas.

Man nepatiko tonas, kokiu jis pasakė „aš – rašytojas". Tiesą pasakius, nepatiko visą gyvenimą. Su įprastu jam takto trūkumu tikėjosi, kad iškart pulsiu skaityti. Paėmiau pluoštą popierių, pasvėriau rankoje, perskaičiau pavadinimą ir pasakiau: na, žinai, norėčiau paskaityti neskubėdamas.

– Žinoma, žinoma. Eisiu pasivaikščioti.

– Ne. Perskaitysiu naktį, kada ir dera skaityti. Papasakok man apie Teklą.

Pasakė, kad ji tokia ir tokia, su žaviomis duobutėmis skruostuose, susipažino su ja Licėjaus konservatorijoje; atliekant Šumano kvintetą, ji skambino fortepijonu, o jis pats grojo pirmuoju smuiku.

– Įdomiausia, kad ji skambina fortepijonu, o jos vardas – Tekla*.

– Nieko ypatinga. Ar gerai skambina?

Jeigu būčiau davęs jam valią, kojos nebūtume iškėlę iš namų, bet aš apsivilkau striukę, pasakiau: eime ir nusivedžiau į *Deutsches Haus*, kur, kaip paprastai, vietos nebuvo obuoliui nukristi, vogčiomis apsižvalgiau, ar nepamatysiu Kornelijos su jos naujuoju potyriu, todėl nelabai atidžiai klausiausi Bernato, kai jis, dėl visa ko užsisakęs to paties kaip ir aš, pasiguodė: pasiilgau tavęs, bet nenoriu važiuoti į Europą studijuoti ir...

– Be reikalo.

– Man maloniau leistis į vidinę kelionę. Todėl pradėjau rašyti.

---

* Klavišas. (*Kat.*)

– Niekai. Reikia keliauti. Susirask mokytojų, kurie padėtų tau nusipurtyti dulkes.

– Kas čia per marmalas?

– Nieko panašaus: čia *Sauerkraut*.

– Kas?

– Raugintų kopūstų troškinys. Žmogus prie visko pripranta.

Kornelijos – nė kvapo. Suvalgęs pusę dešrelės, pasijutau kur kas geriau ir beveik nustojau apie ją galvoti.

– Ketinu mesti smuiką.

– Nė negalvok.

– Ko nors lauki?

– Ne, kodėl?

– Na, todėl, kad tu... Atrodo, lyg ko lauktum.

– Kodėl nori mesti smuiką?

– O kodėl tu metei?

– Pats žinai. Nemoku groti.

– Kaip ir aš. Ar prisimeni: nesugebu įsijausti į kūrinio dvasią.

– Studijuodamas užsienyje, išmoksi įsijausti. Įsiprašyk mokytis pas Kremerį arba pas tą kitą meistrą, Perlmaną. Arba paprašyk, kad tavęs paklausytų Sternas. Po velnių, Europoje galybė didžių meistrų, kurių mes nė nepažįstame. Įskelk kibirkštį. Užsidek. Arba važiuok į Ameriką.

– Kaip solistas neturiu ateities.

– Nesąmonė.

– Liaukis, tu nieko nesupranti. Aukščiau bambos neiššoksi.

– Na, gerai. Bet gali griežti kokiame nors gerame orkestre.

– Vis dar trokštu užkariauti pasaulį.

– Tavo valia: arba rizikuok, arba pasiduok. O pasaulį gali užkariauti ir sėdėdamas orkestre prie savo piupitro.

– Ne. Jau nebepuoselėju iliuzijų.

– O kamerinė muzika? Nevilioja?

Bernatas sudvejojo ir susimąstė įsmeigęs žvilgsnį į sieną. Nukreipiau nuo jo dėmesį, nes tuo metu pastebėjau įeinant Korneliją už parankės su naujuoju potyriu ir, lydėdamas juos akimis, buvau

pasiruošęs prasmegti kiaurai žemės. Dėdamasi, kad manęs nemato, atsisėdo užpakaly. Pajutau už nugaros atsiveriant tuštumą.

– Galbūt.

– Kas?

Bernatas pažvelgė į mane nustebęs. Kantriai paaiškino:

– Galbūt kamerinė muzika ir vilioja.

Tiesą pasakius, tą vakarą man buvo nusišvilpt į Bernato kamerinę muziką. Man rūpėjo tuštuma, gręžte gręžianti nugarą. Galiausiai atsisukau, lyg žvilgsniu lydėdamas šviesiaplaukę padavėją. Kornelija juokėsi, iš valgiaraščio rinkdamasi dešreles. Potyris buvo su neįtikėtinais ir pasibaisėtinais ūsais, kurie jam tiko kaip kumštis prie akies. Visiškai nederėjo aukštam blondinui, jos pastarųjų dešimties dienų paslapčiai.

– Kas tau?

– Man? Kas man gali būti?

– Nežinau. Atrodai, lyg...

Tuomet Adrianas nusišypsojo pro šalį einančiai padavėjai ir paprašė duonos, paskui vėl pažvelgė į Bernatą ir pasakė: kalbėk, kalbėk, atsiprašau, aš tik...

– Na, kamerinė muzika galbūt iš tikrųjų...

– Matai! Ar negalėtum drauge su Tekla atlikti Bethoveno dešimties sonatų smuikui?

Nugarą taip gręžė, kad nebesuvokiau, ar kartais nenusišneku.

– Taip, galėčiau. O kas toliau? Kas mudu kviestų koncertuoti? Arba siūlytų įrašyti dvylika ilgai grojančių plokštelių? Ką?

– Na, žinai... Tiesiog malonumas atlikti... Atsiprašau.

Atsistojau ir pasukau tualeto link. Eidamas pro Korneliją ir jos potyrį, pažvelgiau į ją, ji pakėlė galvą, pamatė mane, pasisveikino ir vėl įbedė akis į valgiaraštį su dešrelėmis. Sveikas. Kaip niekur nieko. Prisiekė amžiną meilę ar kažką panašaus, permiegojusi su tavimi, o paskui pasigavo naują potyrį, ir kai ją užklumpi, ji pasisveikina ir vėl skaito valgiaraštį su dešrelėmis. Buvau bepasiūląs: paragaukite mano dešrelės, panele, nenusivilsite. Eidamas tualeto link, išgirdau potyrį pasibaisėtina bavariška tartimi klau-

siant: kas tas bernas su dešrele? Kornelijos atsakymo neišgirdau, nes turėjau pasitraukti iš kelio, praleisdamas padavėjas su pilnais padėklais.

Norėdami naktį pasivaikščioti po kapines, turėjome lipti per metalinę tvorą su aštriais strypais. Buvo šalta, bet mums kaip tik to ir reikėjo, prisipampus tiek alaus: jam mėgaujantis mintimi apie kamerinę muziką, man – pažintimi su nauju potyriu. Pasakojau jam apie hebrajų kalbos paskaitas ir filosofiją, kurią studijavau drauge su filologija, apie savo planus studijuoti visą gyvenimą: būtų nuostabu, jei galėčiau dėstyti universitete, priešingu atveju savo jėgomis sieksiu mokslo aukštumų.

– O iš ko duoną valgysi? Jei apskritai kada nors reikės tuo rūpintis.

– Bet kada galėsiu įsiprašyti pas tave vakarienės.

– Kiek kalbų moki?

– Nemesk smuiko.

– Jau beveik mečiau.

– Tai kuriam galui jį vežiojies?

– Pirštams mankštinti. Sekmadienį grosiu pas Teklą.

– Puiku, ar ne?

– Žinoma. Geriau nė būti negali. Noriu padaryti gerą įspūdį jos tėvams.

– Ką grosi?

– Sezarą Franką.

Akimirką tylėjome, ir nė kiek neabejoju, kad abu prisiminėme Franko sonatos pradžią, tą elegantišką dviejų instrumentų dialogą, žadantį dar didesnį malonumą.

– Gaila, kad nebegroju smuiku, – prisipažinau.

– Prisiminė miręs bezdėti.

– Tiesiog nenoriu, kad po kelių mėnesių imtum gailėtis ir keikti mane, kad tavęs neatkalbėjau.

– Man regis, verčiau būsiu rašytojas.

– Ko gero, neblogai būti rašytoju. Bet nereikia iškart atsisakyti...

– Žinai, liaukis mane mokęs, po velnių!

– Eik šikt.

– Ar sužinojai ką nors apie Sarą?

Netardami nė žodžio, priėjome tako galą ir Franco Griubės kapą. Susivokiau, kad gerai padariau neužsiminęs jam apie Korneliją ir savo kančias. Tuomet jau mokėjau kurti kitiems savo įvaizdį.

Bernatas tik klausiamai pažvelgė į mane, bet nepasakė nė žodžio. Buvo taip šalta, kad man net akys ašarojo.

– Grįžtam? – pasiūliau.

– O kas buvo tas Griubė?

Adrianas susimąstęs pažvelgė į didelį kryžių.

Francas Griubė, 1918–1943. Lotaras Griubė suirzęs drebančia ranka nubraukė gervuogių šakelę, užgauliai nežinia kieno padėtą. Susižeidė pirštą į spyglius, bet neprisiminė Šuberto laukinės rožės, nes jo mintis jau senokai valdė piktas likimas. Meiliai padėjo ant kapo puokštę baltų rožių, tokių pat skaisčių kaip sūnaus siela.

– Nebandyk likimo, – perspėjo Herta, vis dėlto nusprendusi eiti drauge. – Tos gėlės verkia.

– Man nėra ko bandyti, – jis atsistojo. – Priešingai, likimas man palankus, padovanojo narsų sūnų, didvyrį ir kankinį.

Jis apsižvalgė. Iškvėptas oras plaukė kaip tirštas debesis. Jis žinojo, kad baltos rožės, jo maištingas riksmas, vakarop sušals. Bet po Franco laidotuvių praslinko mėnuo, o jis pažadėjo Anai, kol kojos leis, kiekvieno mėnesio šešioliktą dieną padėti gėlių ant jo kapo. Tik tiek jis galėjo padaryti savo narsiam sūnui, didvyriui ir kankiniui.

– Ar tas Griubė kuo nors įžymus?

– Ką?

– Ko čia sustojai?

– Francas Griubė, tūkstantis devyni šimtai aštuoniolikti – tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt treti.

– Kas jis toks?

– Protas neneša.

– Po velnių, na ir šalta tame Tiubingene. Ar visada taip būna?

Lotaras Griubė tylėjo paniuręs, Hitleriui atėjus į valdžią, ir niūriai tylėjo susidūręs su kaimynais, kurie dėjosi, kad nepastebi niūraus Lotaro Griubės veido, ir tarpusavy kuždėjosi: tas žmogus ieško bėdos, o jis suirzęs vaikščiojo po parką kalbėdamasis su savo Ana: kur tai matyta, niekas nemaištauja, negali būti. O kai Francas grįžo iš universiteto, kur gaišo laiką studijuodamas teisę, kurią turėjo panaikinti Naujoji Tvarka, pasaulis sugriuvo, nes jo Francas iš susijaudinimo spindinčiomis akimis pranešė: tėti, paklusdamas fiurerio šūkiui ir valiai, pateikiau prašymą į SS ir tikriausiai būsiu priimtas, nes sugebėjau įrodyti, kad esame gryno kraujo per penkias ar šešias kartas. Tuo tarpu Lotaras sutrikęs, išmuštas iš vėžių, pasakė: ką jie tau padarė, sūneli, kaip tu gali...

– Tėve, mes žengiame į Naująją Galios, Energijos, Šviesos ir Rytojaus Erą. Ir taip toliau, tėve. Džiaukis!

Lotaras apsiverkė, sūnui džiūgaujant, ir šis pabarė tėvą, ašaromis išduodantį savo silpnybę. Naktį Lotaras viską papasakojo savajai Anai ir pasakė: atsiprašau, Ana, aš kaltas, esu kaltas, kad leidau jam studijuoti toli nuo namų, užsikrėtė tuo fašizmu, mieloji Ana. Ilgai verkė Lotaras Griubė, kol pagaliau vieną dieną jaunasis Francas, vėl išvykęs iš namų, kad nematytų priekaištingų tėvo akių, atsiuntė džiaugsmingą telegramą pranešdamas, kad VELNIAIŽIN KELINTOS WAFFEN-SS BRIGADOS TREČIOJI KUOPA, TĖTI, VYKSTA Į PIETŲ FRONTĄ TŠK PAGALIAU GALĖSIU PAAUKOTI GYVYBĘ UŽ FIURERĮ TŠK NEVERK, JEIGU ŽŪSIU TŠK GYVENSIU AMŽINAI VALHALOJE TŠK. Lotaras apsiverkė ir nutarė laikyti tai paslaptyje, ir tą naktį nepasakė Anai gavęs FRANCO TELEGRAMĄ, SURAŠYTĄ ATGRASIOMIS DIDŽIOSIOMIS RAIDĖMIS.

Dragas Gradnikas palinko į priekį visu augalotu stuomeniu, kad išgirstų tarnautojas, sėdintis Jesenicių pašto skyriuje prie Sava Dolinkos upės, kaip paprastai patvinusios nuo pavasario polaidžio.

– Ką sakai?

– Tas laiškas nepasieks adresato.

– Kodėl? – griausmingu balsu.

Seniukas pašto langelyje užsidėjo akinius ir garsiai perskaitė: Feliksas Ardevolis, Valensijos gatvė 283, Barselona, Ispanija. Paskui atidavė laišką milžinui.

– Pasimes kelyje, kapitone. Visi laiškai šiame maiše eina tik į Liublianą.

– Aš – seržantas.

– Man vis viena, laiškas pasimes. Dabar karas. Gal pastebėjot?

Gradnikas, priešingai savo įpročiams, grėsmingai nukreipė pirštą į tarnautoją ir pačiu dusliausiu ir atgrasiausiu balsu įsakė: o dabar palaižyk penkiasdešimties parų* vertės ženkliuką, priklijuok prie voko, uždėk antspaudą, įkišk laišką į maišą, kurį turiu išsinešti, ir atiduok jį man. Supratai?

Nors ir šaukiamas iš lauko, Gradnikas palaukė, kol įsižeidęs vyriškis tylėdamas įvykdys pagyvenusio partizano įsakymą. Pagaliau šis įkišo laišką į maišą, pridėdamas prie Liublianon siunčiamos negausios korespondencijos. Milžinas seržantas griebė maišą ir išpuolė į saulėtą gatvę. Dešimt vyrų šaukė jį iš sunkvežimio, o vairuotojas, jį pamatęs, įjungė variklį. Kėbule jau gulėjo šeši ar septyni tokie pat maišai, ir Vladas Vladičius, patogiai įsitaisęs ant jų, rūkydamas suniurzgė: po velnių, seržante, ko ten terliojaisi, reikėjo paimti maišą ir mauti.

Sunkvežimis su keliais pašto maišais ir penkiolika partizanų nespėjo pajudėti iš vietos. Netikėtai jam užtvėrė kelią sitroenas, ir trys partizanai, išlipę iš automobilio, pranešė: draugai, šį Verbų sekmadienį, kai Kroatija ir Slovėnija šventė Jėzaus Kristaus, raito ant asiliuko, įžengimą į Jeruzalę, trys SS divizijos „Das Reich“

---

* Para – buvęs Osmanų imperijos, Turkijos, Juodkalnijos ir Albanijos piniginis vienetas, 1/100 Jugoslavijos dinaro.

kuopos, sekdamos Dievo Sūnaus pavyzdžiu, bet pranokdamos Jį techniškai, pergalingai įžygiavo į Slovėniją, kai Liuftvafė* tuo tarpu bombardavo Belgrado centrą, o vyriausybė su karaliumi priešaky nešė kudašių. Atėjo laikas paaukoti gyvybę už laisvę. Važiuokite į Kranjska Gorą sustabdyti „Waffen SS" divizijos. Ir Dragui Gradnikui dingtelėjo mintis: man išmušė paskutinė valanda, garbė Jėzui Kristui. Žūsiu Kranjska Goroje beviltiškai bandydamas sustabdyti „Waffen SS" diviziją. Ir neėmė skųstis likimu, kaip niekada nesiskundė per savo gyvenimą. Tą akimirką, kai pakabino sutaną ant gembės ir prisijungė prie vietinio partizanų būrio, pasiryžęs kautis už savo šalį, suprato, kad daro klaidą, bet negali kitaip pasielgti, nes turi kovoti su blogiu: kai iš vienos pusės grūmoja Paveličiaus ustašiai, o iš kitos – velnio padermė SS, teologija turi užleisti vietą liūdnai būtinybei. Jie pasiekė Kranjska Gorą nesutikę nė gyvos dvasios, kai kas net suabejojo gauta informacija, bet, kai išsuko į Borovskos plentą, sustabdė karininkas be skiriamųjų ženklų su dvidešimt dienų neskusta barzda ir kroatų tartimi paskelbė: atėjo tiesos valanda, tai žūtbūtinė kova su nacizmu; jūs esate partizanų armija, kovojanti už laisvę prieš fašizmą. Jokio pasigailėjimo priešams, nes joks priešas neturėjo ir niekada neturės pasigailėjimo mums. Dragas Gradnikas buvo beužbaigiąs: per amžių amžius, amen. Bet susitvardė, nes karininkas be skiriamųjų ženklų aiškiai išdėstė, ką turi daryti kiekvienas atsparos lizdas. Gradnikas spėjo pagalvoti, kad taip, dabar pirmą kartą gyvenime jam teks žudyti.

– Bėgte marš, karkitės ant uolų! Sėkmės!

Diduma būrio vyrų su automatais, rankinėmis granatomis ir minosvaidžiais užėmė patogias pozicijas. Šauliai turėjo įsitaisyti aukštai kalne – kaip ereliai. Dvylika jų – išskyrus nelyginant banginis šnopščiantį kunigą Gradniką – mikliai susirado atsparos lizdus. Kiekvienas turėjo po šautuvą ir trylika dėtuvių. Kai pasibaigs šoviniai, svaidykite akmenis, o kai prieis arčiau – nusukite

* Karinės oro pajėgos.

jiems sprandus, darykite kas įmanoma, tik nieku gyvu nepraleiskite į miestelį. Turėdamas Mosino-Nagano šautuvą su optiniu taikikliu, galėjai taikliai šaudyti. Taip pat galėjai žiūrėti, sekti, stebėti ir lydėti žvilgsniu tą, kurį ketini nušauti.

Jau beveik visiškai beuždūstąs, Gradnikas pajuto, kaip kažkieno ranka patempė jį aukštyn, padėdama įveikti paskutinę kelio atkarpą. Tai buvo Vladas Vladičius, kuris, spėjęs išsipleikti ant žemės, stebėjo kelio posūkį. Seržante, pasakė jis, mums reikia būti geros formos. Virš galvų skraidė pabaidytos volungės, lyg stengdamosi savo čerškėjimu atkreipti į juos vokiečių dėmesį. Jie gulėjo tylėdami keletą minučių, kol pagaliau atgavo kvapą.

– Ką veikei prieš karą, seržante? – paklausė serbas partizanas, nežmoniškai darkydamas slovėnų kalbą.

– Buvau kepėjas.

– Meluok toliau. Buvai kunigas.

– Tai ko klausi, jei žinai?

– Norėčiau atlikti išpažintį, dvasiškasis tėve.

– Dabar mes kariaujame. Aš – nebe dvasininkas.

– Nieko panašaus.

– Ne. Nusidėjau vilčiai. Aš pats turiu atlikti išpažintį. Atsisakiau kuni...

Ūmai jis nutilo: tuščiame kelio posūkyje pasirodė tanketė, o jai iš paskos – dar dvi, keturios, aštuonios, dešimt, dvylika, gyvate, Dieve mano. Dvidešimt ar trisdešimt, ar tūkstantis šarvuočių su kareiviais. O įkandin jų – trys ar keturios pėstininkų kuopos. Virš galvų tebečerškė volungės, abejingos neapykantai ir baimei.

– Kai prasidės velniava, pilk į leitenantą iš dešinės, o aš – iš kairės. Nenukreipk nuo jo šautuvo.

– Ar tą aukštą džiūsną?

– Aha. Daryk kaip aš.

Štai ką reiškia žvelgti mirčiai į akis, pagalvojo Gradnikas baimės gniaužiama širdimi.

Eidamas paskui paskutinį šarvuotį savo skyriaus priešaky, SS oberšturmbanfiureris Francas Griubė nenuleido akių nuo kalvų kairėje kelio pusėje, virš kurių skraidė neregėti paukščiai. Žiūrėjo aukštyn ne tiek priešą stengdamasis pastebėti, kiek vaizduodamasis ŠLOVĖS AKIMIRKĄ, KAI VISĄ EUROPĄ VALDYS MŪSŲ TOLIAREGIS FIURERIS, O VOKIETIJA TAPS IDEALIOS BENDRUOMENĖS PAVYZDŽIU, KURIUO TURĖS SEKTI ŽEMESNĖS TAUTOS. Kaip tik ten, kairėje, ant kalvos, beveik prie pat Kranjska Goros miestelio, šimtas pasislėpusių partizanų laukė karininko kroato ženklo, pirmosios automatų salvės į šarvuočius. Dragas Gradnikas, gimęs Liublianoje tūkstantis aštuoni šimtai devyniasdešimt penktų metų rugpjūčio trisdešimtą dieną, iš pradžių mokėsi gimtajame mieste jėzuitų mokykloje, kur nutarė pasiaukoti Dievui, ir, dievobaimingumo skatinamas, Vienoje įstojo į kunigų seminariją, o vėliau, atsižvelgiant į puikius protinius gebėjimus, buvo išsiųstas į Romą, kur, Dievo pašauktas atlikti didžius darbus Mūsų Motinos Šventosios Bažnyčios labui, turėjo studijuoti teologiją Popiežiškajame Grigaliaus universitete ir Biblijos egzegezę Popiežiškajame Biblijos institute. Dabar be galo prailgusią minutę pro šautuvo taikiklį stebėjo atgrasų jauną SS karininką, išdidžiai žiūrintį aukštyn užkariautojo žvilgsniu. Kam jis vadovavo? Kuopai? Skyriui? Žvalgų būriui? Reikėjo žūtbūt jį sustabdyti.

Ir prasidėjo mūšis. Iš pradžių kareiviai lyg nustebo susidūrę su netikėtu pasipriešinimu toli nuo Liublianos. Gradnikas, pro taikiklį šaltakraujiškai stebėdamas savo aukos judesius, galvojo: jeigu tu, Dragai, paspausi gaiduką, neturėsi teisės įžengti į rojų. Esi susijęs su žmogumi, kurį privalai nušauti. Prakaitas sruvo jam per akis, bet jis stengėsi nemirksėti. Buvo pasiryžęs bet kokia kaina neišleisti aukos iš taikiklio. Galiausiai visi kareiviai užtaisė ginklus, tik nežinojo, į ką juos nukreipti. Daugiausia nuostolių patyrė šarvuočiai ir jų įgulos.

– Na, kunige!

Abu iššovė drauge. Gradniko karininkas stovėjo priešais su šautuvu rankose ir žiūrėjo nežinodamas, kur šauti. SS karininkas

atsirėmė į skardį kelio pakraštyje, staiga paleido šautuvą iš rankų ir sustingo kruvinu veidu, abejingas viskam, kas vyksta aplink. Jaunasis SS oberšturmbanfiureris Francas Griubė nespėjo pagalvoti nei apie ŠLOVINGĄJĄ KOVĄ, nei apie NAUJĄJĄ TVARKĄ, nei apie ŠVIESŲ RYTOJŲ, kurį savo žūtimi užtikrina ateities kartoms, nes šūvis nutrenkė pusę galvos, ir jis nebegalėjo galvoti nei apie neregėtus paukščius, nei apie tai, iš kur šaudo priešas. Tuomet Gradnikas suvokė, kad jam vis viena, ar atsivers rojaus vartai, nes jis padarė tai, ką priderėjo daryti. Vėl užtaisė šautuvą. Pro optinį taikiklį peržvelgė priešų vorą. Vienas SS seržantas šūkaudamas bandė rikiuoti pakrikusius kareivius. Nusitaikė jam į kaklą, norėdamas jį nutildyti, ir šovė. Ramiai ir šaltakraujiškai vėl užtaisė šautuvą ir nušovė dar kelis puskarininkius.

Saulėlydžiu „Waffen SS" kolona pasitraukė palikdama žuvusius ir sudaužytą techniką. Partizanai kaip vanagai nusileido nuo kalnų apžiūrėti kritusiųjų. Retkarčiais pokšėjo pistoleto šūviai, kai karininkas be skiriamųjų ženklų, kietai sučiaupęs lūpas, pribaigdavo sužeistuosius.

Partizanai gavo griežtą įsakymą iškratyti lavonus ir surinkti ginklus, šaudmenis, batus ir odines striukes. Paslaptingos jėgos stumiamas, Dragas Gradnikas nuėjo prie savo pirmosios aukos. Tai buvo geraširdiškos išvaizdos jaunuolis suknežintu šalmu ir kruvinu veidu: sėdėjo nugara atsirėmęs į skardį, žiūrėdamas krauju pasruvusiomis akimis. Neturėjo nė menkiausios galimybės likti gyvas. Atleisk, sūnau, sukuždėjo. Ir tuomet išvydo, kad Vladas Vladičius su dviem vyrais renka skardinius tapatybės ženklus, kad priešui būtų sunkiau atpažinti lavonus. Priėję prie jo nukautojo, nuplėšė nuo kaklo skardą. Gradnikas pasipriešino:

– Pala! Atiduok man!

– Kunige, mums reikia...

– Sakiau, atiduok!

Gūžtelėjęs pečiais, Vladičius atidavė skardą.

– Čia tavo pirmas nukautasis, ką?

Ir nuėjo toliau. Gradnikas apžiūrėjo skardinį ženklą. Francas Griubė. Pirmoji jo auka – Francas Griubė, jaunas SS oberšturmbanfiureris, šviesiaplaukis, tikriausiai melsvų akių. Įsivaizdavo atvažiavęs aplankyti žuvusiojo našlės arba tėvų, pareikšti užuojautos, prisipažinti atsiklaupęs ant kelių: tai aš jį nužudžiau, *confiteor*. Ir įsikišo skardinį ženklą į kišenę.

Stovėdamas prie kapo, gūžtelėjau pečiais ir pakartojau: eime, grįžtam, velniškai šalta. Ir Bernatas į tai: kaip sau nori, tu vadovauji, tu visada vadovavai mano gyvenime.

– Eik šikt.

Beveik sustirę nuo šalčio, taip nevykusiai grįžome į gyvųjų pasaulį, kad, lipdamas per tvorą, persiplėšiau kelnes. Palikome mirusiuosius vienatvėje, šaltyje ir tamsoje sekti savo amžinąsias istorijas.

Neperskaičiau Bernato teksto; jis užmigo vos padėjęs galvą ant pagalvės, tikriausiai buvo pavargęs po kelionės. Prieš užsnūsdamas susimaniau verčiau pamąstyti apie kultūrų griūtį Romos imperijos žlugimo metais, pasvarstyti, ar toks dalykas įmanomas šių dienų Europoje. Bet netikėtai romią minčių tėkmę sudrumstė Kornelija ir Sara, ir man pasidarė be galo liūdna. Ir tau neužteks drąsos papasakoti visa tai geriausiam draugui.

Galiausiai viršų paėmė Bebenhauzenas, nes Adrianui pasitaikė istorinė diena ir...

– Ne, tavo visas gyvenimas istorinis. Tavo akimis žiūrint, viskas yra istorija.

– Šiaip ar taip, per istoriją aiškiau atsiskleidžia dabartis. O šiandien man istorinė diena, tad važiuojame į Bebenhauzeną, nes, pasak tavęs, viskam vadovauju aš.

Buvo neapsakomai šalta. Kantriai laukdami geresnių laikų, priešais fakultetą Vilhelmo gatvėje styrojo pliki, vargani medžiai.

– Negalėčiau čia gyventi. Pirštai sustirtų, ir aš negalėčiau groti...

– Apskritai, ko čia sielvartauji, juk vis tiek mesi smuiką.

– Ar tau esu pasakojęs, kokia yra Tekla?

– Taip. – Leidausi bėgti. – Greičiau, mūsų autobusas!

Autobuse buvo ne ką šilčiau nei lauke, bet žmonės atsisagstė paltų apykakles. Bernatas ėmė pasakoti apie mielas duobutes skruostuose, tokias kaip...

– Kaip dvi bambikės, jau sakei.

– Klausyk, jei nenori...

– Ar neturi jos nuotraukos?

– O, velnias, nepagalvojau.

Tiesą pasakius, Bernatas neturėjo Teklos nuotraukos, nes nebuvo jos fotografavęs, mat neturėjo fotoaparato, o ir Tekla neturėjo ir negalėjo jam paskolinti, bet man vis viena, vis tiek man niekad nenusibos apie ją pasakoti.

– Na, o man nusibodo klausytis.

– Tu esi toks bjaurus tipas, kad nesuprantu, kodėl su tavimi kalbuosi.

Adrianas atsegė portfelį, kurį visada nešiojosi su savimi, ir ištraukė pluoštą popierių.

– Nes skaitau tavo išmones.

– Po velnių, jau perskaitei?

– Dar ne.

Adrianas pasitenkino dirstelėjęs į antraštę. Bernatas sekė jį skersa akimi. Jie net nepastebėjo, kad tiesus kelias neria per slėnį, kur iš abiejų pusių dunkso snieguoti eglynai. Praslinko dvi be galo prailgusios minutės, Bernatui bemąstant, kad, jei reikia tiek daug laiko antraštei perskaityti, vadinasi... Gal sužadina jam kokių nors asociacijų, gal nukelia į kitą pasaulį, kaip nukėlė mane, kai parašiau ją pirmame puslapyje. Tačiau Adrianas žiūrėjo į penkis pavadinimo žodžius svarstydamas, kodėl negalėčiau nueiti ir pasakyti: Kornelija, nutraukime santykius, ir baigta. Kiauliškai pasielgei, ar ne? Dabar visas savo mintis sutelksiu į Sarą, nors suprato, kad visa tai netiesa, kad, vos išvydęs Korneliją, ištirps kaip vaškas, išsižios ir darys viską, ką ji įsakys, kad ir nusiųs po velnių,

nes tikriausiai laukia naujo potyrio, Dieve mano, kodėl aš toks minkštabambis?

– Patinka, ar ne? Geras, tiesa?

Adrianas nusileido ant žemės. Pašoko išsigandęs.

– Ei, atvažiavom!

Jie išlipo stotelėje. Priešais dryksojo sušalęs Bebenhauzeno miestelis. Drauge su jais išlipo žila moteris ir jiems nusišypsojo. Adrianui ūmai dingtelėjo mintis, ir jis paklausė, ar galėtų juos nufotografuoti su šiuo fotoaparatu, štai taip? Ji pastatė krepšį ant žemės, paėmė aparatą ir atsakė: žinoma, ką nuspausti?

– Šitą. Labai ačiū, ponia.

Draugai atsistojo, kad būtų matyti iš pažiūros nesvetingas, apšarmojęs miestelis. Moteris paspaudė mygtuką ir pasakė: baigta. Adrianas paėmė jai iš rankų aparatą ir pakėlė krepšį. Mostu pasiūlė jai eiti priešaky, o jis nešiąs įkalnėn krepšį. Visi trys nužingsniavo artimiausių namų link.

– Atsargiau, – perspėjo moteris, – apledėjęs asfaltas klastingas.

– Ką ji sako? – paklausė Bernatas, pastatęs ausis.

Tą pačią akimirką, žengdamas žingsnį, paslydo ir plojosi ant užpakalio vidury kelio.

– Va tai ir sako! – nusikvatojo Adrianas.

Bernatas atsistojo susigėdęs, patylomis nusikeikė, bet nutaisė linksmą miną. Kai jie užlipo įkalnėn, Adrianas atidavė moteriai krepšį.

– Turistai?

– Studentai.

Jis paspaudė jai ranką ir prisistatė: Adrianas Ardevolis, labai malonu.

– Herta, – atsakė moteris. Ir nuėjo, vienoje rankoje nešdamasi krepšį ir oriai stengdamasi nepaslysti.

Miestelyje buvo šalčiau nei Tiubingene. Tiesiog nepadoriai šalta. Stovėdami ramiame, tyliame kieme, laukėme, kol lygiai de-

šimtą valandą pasirodys gidas. Kiti lankytojai laukė prieangyje, kur buvo šiek tiek šilčiau. Po kojomis traškėjo naktį užsitraukusi šerkšno plutelė.

– Gražu, – susižavėjo Bernatas.

– Man čia labai patinka. Esu čia buvęs kokius šešis ar septynis kartus pavasarį, vasarą, rudenį... Tikra atgaiva.

Bernatas atsiduso laimingas ir paklausė: kaip gali netikėti matydamas vienuolyne tokį grožį ir ramybę?

– Tie, kurie čia gyveno, tikėjo kerštingą ir žiaurų Dievą.

– Galėtum pagarbiau elgtis.

– Patikėki, Bernatai, aš nejuokauju, man pačiam skaudu.

Kai jie nutildavo, būdavo girdėti vien, kaip po kojomis traška ledas. Nė vienas paukštis neketino ten šalti. Bernatas giliai atsiduso, lyg garvežys išleisdamas tirštą garų debesį. Adrianas grįžo prie pertraukto pokalbio:

– Krikščionių Dievas žiaurus ir kerštingas. Jei padarysi klaidą ir nesigailėsi, pasmerks tave amžinoms kančioms pragare. Manding, tai tokia neproporcinga bausmė, kad su tokiu Dievu nenoriu turėti nieko bendra.

– Bet...

– Bet kas?

– Betgi Dievas yra meilė.

– Kur jau ten: degsi pragaro ugnyje, nes praleidai mišias arba ką nors pavogei iš kaimyno. Nematau čia jokios meilės.

– Tavo labai šališkas požiūris.

– Nesakau, kad ne: tokia mano profesija. – Ūmai pratrūko: – Man labiau rūpi kiti dalykai.

– Pavyzdžiui, kokie?

– Blogis.

– Ką?

– Blogis. Kodėl tavo Dievas nesutramdo blogio? Neišnaikina blogio, o tik baudžia piktadarius pragaro ugnimi. Kodėl jo neišnaikina? Ar gali atsakyti?

– Na... Gerai... Dievas gerbia žmogaus laisvą valią.

– Tą mintį tau įteigia apsukrūs kunigai; jiems irgi neaišku, kodėl Dievas nekovoja su blogiu.

– Piktadarys neišvengia bausmės.

– Juokauji: pridaręs visokiausių baisenybių.

– Garbės žodis, Adrianai, tegu tave šimtas, nemoku su tavimi kalbėtis. Pats žinai, man trūksta argumentų... Esu tikintis, ir tiek.

– Atleisk, aš nenorėjau... Betgi tu pats pradėjai tą kalbą.

Atsidarė durys, ir pasirodė būrelis entuziastų su gidu priešaky, pasiruošęs pradėti žygį.

– Bebenhauzeno vienuolynas, kurį dabar apžiūrėsime, buvo Rudolfo I Tiubingeniečio įsteigtas tūkstantis šimtas aštuoniasdešimtais metais, o tūkstantis aštuoni šimtai šeštais sekuliarizuotas.

– Ką reiškia „sekuliarizuotas"? (Moteris tamsiai raudonu paltu ir akiniais storais stiklais ir plastikiniais aptaisais)

– Tarkime, kad jis nebenaudojamas kaip vienuolynas.

Ir gidas elegantiškai paglostė juos paplaukiui: pavadino intelektualais, labiau vertinančiais dvyliktojo ir tryliktojo šimtmečių architektūrą nei taurelę šnapso ar kaušą alaus. Ir dėstė toliau aiškindamas, kad dvidešimtajame amžiuje kartais čia vykdavę vietinių ir regioninių politinių organizacijų susirinkimai, kol pagaliau federalinė vyriausybė nutarusi iš pagrindų restauruoti pastatus, idant lankytojai pamatytų, kaip jie atrodė tuo metu, kai juose gyveno gausi vienuolių cistersų bendruomenė.

– Šią vasarą prasidės remontas. O dabar eikime ten, kur būta vienuolyno bažnyčios. Atsargiai lipkite laiptais. Žiūrėkite po kojomis. Ponia, laikykitės turėklų, nes jeigu nulūšite koją, neišgirsite mano įdomaus pasakojimo. – Devyniasdešimt procentų būrelio įvertino jo žodžius juoku.

Atsargiai lipdami laiptais, sustirę lankytojai įėjo į bažnyčią. Kai pagaliau visi atsidūrė viduje, tarp devynių varvekliais virtusių ekskursantų Bernatas pasigedo Adriano. Žilagalviam gidui aiškinant: ši bažnyčia išsaugojo daug vėlyvosios gotikos elemen-

tų, pavyzdžiui, šiuos skliautus, kuriuos matome virš galvos, Bernatas išėjo iš bažnyčios ir grįžo į kiemą. Pamatė, kad Adrianas sėdi nusisukęs ant balto apsnigto akmens ir skaito... taip, skaito jo rankraštį! Vos susitvardė prie jo nebėgęs. Graužėsi, kad neturi fotoaparato, nes būtų beregint įamžinęs tą valandėlę, kada Adrianas, jo dvasinis vadovas ir įkvėpėjas, žmogus, kuriuo jis labiausiai ir podraug mažiausiai tikėjo, įsigilinęs skaito jo kūrinį, sukurtą iš nieko. Akimirką pasijuto didis ir net pamiršo šaltį. Grįžo į bažnyčią. Būrelis stovėjo prie nežinia kieno rankomis ir kada suniokoto lango, ir tuomet vienas gyvųjų varveklių paklausė, kiek vienuolių čia gyveno klestėjimo laikais.

– Penkioliktajame šimtmetyje beveik šimtas, – atsakė gidas.

Tiek puslapių turi mano rašinys, dingtelėjo Bernatui. Ir jis pagalvojo, kad bičiulis tikriausiai jau skaito šešioliktą puslapį, kur Eliza pareiškia, jog jai nieko kita nebelieka, kaip pabėgti iš namų.

– Vaikeli, kur tu dėsies? – pasibaisėjo Amadėjus.

– Nevadink manęs vaikeliu, – įsiuto Eliza ir krestelėjo galvą, atmesdama plaukus. Kai ji supykdavo, skruostuose rasdavosi duobutės, nelyginant bambutės, ir Amadėjus, išvydęs jas, netekdavo nuovokos ir prarasdavo žadą.

– Ką pasakėte?

– Nevalia čia likti vienam. Prašom eiti drauge su visais.

– Gerai, – atsakė Bernatas ir, palikdamas savo veikėjus įdėmiai skaitančio Adriano malonei, skėstelėjo rankomis – girdi, neturįs jokių kėslų. Nusekė įkandin būrelio, kaip tik lipančio žemyn laiptais, prašom žiūrėti po kojomis, kai tokie šalčiai, galima lengvai paslysti. Adrianas vis dar sėdėjo kieme, abejingas atšiauriam vėjui, ir Bernatas valandėlę jautėsi esąs laimingiausias žmogus pasaulyje.

Jis nutarė nusipirkti bilietą ir prisidėti prie naujos grupės lankytojų apledėjusiais veidais. Kieme Adrianas vis dar skaitė nepakeldamas galvos. O jeigu jis sušalo? – išsigando Bernatas. Jis nesusi-

vokė pagalvojęs, kad labiausiai susikrimstų, jei Adrianas sušaltų į ledą nebaigęs skaityti jo kūrinio. Vis dirsčiojo į jį skersa akimi, gidui dėstant, šįkart vokiškai, kad Bebenhauzeno vienuolynas, kurį dabar apžiūrėsime, buvo Rudolfo I Tiubingeniečio įsteigtas tūkstantis šimtas aštuoniasdešimtais metais, o tūkstantis aštuoni šimtai šeštais sekuliarizuotas.

– Ką reiškia „sekuliarizuotas"? (Aukštas lieknas jaunuolis, įstrigęs į elektrinės spalvos striukę su gobtuvu)

– Tarkime, kad jis nebenaudojamas kaip vienuolynas.

Ir gidas elegantiškai paglostė juos paplaukiui: pavadino intelektualais, labiau vertinančiais dvyliktojo ir tryliktojo šimtmečių architektūrą nei taurelę šnapso ar kaušą alaus. Ir dėstė toliau aiškindamas, kad dvidešimtajame amžiuje kartais čia vykdavę vietinių ir regioninių politinių organizacijų susirinkimai, kol pagaliau federalinė vyriausybė nutarusi iš pagrindų restauruoti pastatus, idant lankytojai pamatytų, kaip jie atrodė tuo metu, kai juose gyveno gausi vienuolių cistersų bendruomenė.

– Šią vasarą prasidės remontas. O dabar eikime ten, kur būta vienuolyno bažnyčios. Atsargiai lipkite laiptais. Žiūrėkite po kojomis. Ponia, laikykitės turėklų, nes jeigu nulūšite koją, neišgirsite mano įdomaus pasakojimo. – Devyniasdešimt procentų būrelio įvertino jo žodžius juoku. Bernatas išgirdo žmogėną aiškinant: ši bažnyčia išsaugojo daug vėlyvosios gotikos elementų, pavyzdžiui, šiuos skliautus, kuriuos matome virš galvos, bet tie žodžiai prisivijo jį jau prie durų, nes jis išsėlino vogčiomis į kiemą ir pasislėpė už kolonos. Ne: Adrianas dar nesušalo, kaip tik tuo metu atskleidė naują puslapį, sudrebėjo šiurpo krečiamas ir vėl susikaupė. Keturiasdešimtas arba keturiasdešimt penktas puslapis, nusprendė Bernatas. O Adrianas skaitė stengdamasis, kad Sara ir Kornelija nevirstų Eliza, ir nė neketindamas pajudėti iš vietos, nors ir kaip buvo šalta. Keturiasdešimtas arba keturiasdešimt penktas, kaip tik ta valandėlė, kai Eliza plevėsuojančiais plaukais dviračiu važiuoja įkalnėn; dabar jam toptelėjo mintis, kad, važiuojant įkalnėn, plaukai negali plevėsuoti, nes tenka iš visų jėgų minti peda-

lus. Reikia pataisyti. Jei važiuotų pakalnėn – visai kas kita. Tiek to, pakeisiu, važiuos pakalnėn. Puiku, lekia pakalnėn su plevėsuojančiais plaukais. Tikriausiai jam patinka, net į šaltį nekreipia dėmesio. Stengdamasis eiti kuo tylesniais žingsniais, prisijungė prie būrelio, kuriame dabar visi kaip vienas, užvertę galvas, grožėjosi lubų kesonais, tikru medžio inkrustacijos stebuklu, ir moteris šiaudų spalvos plaukais pasakė *wundebar** ir pažvelgė į Bernatą, lyg tikėdamasi jo estetinės pozicijos pareiškimo. Bernatas, ir šiaip jau trykštantis entuziazmu, tris ar keturis kartus linktelėjo galvą, bet nedrįso pasakyti *wundebar*, nes bet kas per kilometrą būtų supratęs, kad jis – ne vokietis, o jis nenorėjo išsiskirti iš būrelio. Bent jau iki tol, kol Adrianas pasakys savo nuomonę, o jis ims kaip pakvaišęs šokinėti ir šūkalioti. Moteris šiaudų spalvos plaukais pasitenkino dviprasmišku Bernato ženklu ir pakartojo *wundebar*, tik šįsyk patyliukais, lyg pati sau.

Per ketvirtą vienuolyno apžiūrą čičeronė, jau kurį laiką nepatikliai žvilgčiojęs į Bernatą, priėjo arčiau ir pažvelgė jam į akis, lyg norėdamas jose įskaityti, ar tas bežadis vienišas turistas nesityčioja iš jo, o gal tapo Bebenhauzeno kerų auka arba susižavėjo jo pasakojimu. Bernatas, virtęs nervų kamuoliu, spoksojo į lankstinuką, tad gidas palingavo galvą ir sučepsėjęs prabilo: Bebenhauzeno vienuolynas, kurį dabar apžiūrėsime, buvo Rudolfo I Tiubingeniečio įsteigtas tūkstantis šimtas aštuoniasdešimtais metais, o tūkstantis aštuoni šimtai šeštais sekuliarizuotas.

– *Wundebar.* O ką reiškia „sekuliarizuotas“? (Jauna, daili moteris su paraudusia nuo šalčio nosimi, apsimuturiavusi kaip eskimė)

Kai, pasigrožėję lubų kasetonais, ekskursantai grįžo į kiemą, Bernatas, įsimaišęs į būrelį varvekliais virtusių lankytojų, nutarė, kad Adrianas bus priėjęs aštuoniasdešimtą puslapį ir kad Eliza jau

* Žavu. (*Vok.*)

bus išleidusi vandenį iš tvenkinio, pasmerkdama nutrokšti dvylika raudonųjų žuvelių toje jausmingoje scenoje, kur užsimojo nubausti ne fiziškai, o morališkai du berniukus, palikdama juos be žuvelių. Tai buvo pasirengimas finalui, kuriuo jis itin ir, beje, nuolankiai didžiavosi.

Daugiau ekskursijų nebuvo. Likęs vienas kieme, Bernatas jau nesislėpdamas begėdiškai spoksojo į Adrianą, o šis tuo metu, perskaitęs šimtas trečią puslapį, gražiai sudėjo visus lapus ir valandėlę žvelgė į priešais kūpsančius apšarmojusius buksmedžius. Ūmai atsistojo ir tik tuomet pastebėjo Bernatą, keistai spoksantį į mane, lyg būčiau šmėkla, ir sakantį: maniau, kad sušalai. Tylėdami išėjome iš vienuolyno, paskui Bernatas nedrąsiai paklausė, kodėl nenorėjau prisidėti prie ekskursijos, bet aš jį nuraminau, kad neverta, kiekvieną kertelę pažįstu kaip savo kišenę.

– Ir aš, – atsakė jis.

Kai atsidūrėme už vartų, susivokiau, kad turiu beregint išgerti karštos arbatos.

– Na, ką pasakysi?

Adrianas nustebęs pažvelgė į bičiulį, smakru kryptelėjusį į pluoštą popierių, kurį šis laikė pirštinėtoje rankoje. Praslinko aštuonios ar dešimt, ar tūkstantis kraupios tylos sekundžių. Tuomet, vengdamas Bernato žvilgsnio, Adrianas pasakė: prastai, labai prastai. Trūksta gyvybės, nepatikėjau personažų jausmais. Nežinia kodėl, bet, mano akimis žiūrint, labai prastai. Nežinia, kas tasai Amadėjus, bet visa bėda, kad man nusispjaut į tai, kas jis toks. Apie Elizą ir kalbėti nenoriu.

– Juokauji, – Bernatas išbalo kaip mama, kai sakė man, kad tėtis iškeliavo į dangų.

– Nėmaž. Įdomu, ko tu griebeisi rašymo, jei muzika...

– Na ir paršas tu...

– O ko prašei skaityti?

Rytojaus dieną autobusu važiuodami į Štutgarto geležinkelio stotį, nes Tiubingene traukiniams nežinia kas atsitiko, mudu skyrium grožėjomės kraštovaizdžiu: Bernatas sėdėjo užsisklendęs priešiškos, atgrasios tylos kiaute, nutaisęs įsižeidusią miną, kurios nesiteikė keisti nuo ugdomosios ekskursijos Bebenhauzene.

– Kartą man sakei, kad geriausio draugo nedera apgaudinėti. Prisimink, Bernatai. Ir liaukis vaidinęs šikantį katiną.

Pasakė tai garsiai kataloniškai, nes, jiems važiuojant autobusu iš Tiubingeno į Štutgartą, jautėsi kaip reta nepriklausomas ir nebaudžiamas.

– Atleisk, ką sakei?

– Taip. Ir dar pridūrei, jei geriausias draugas toks paršas ir nedrįsta sakyti man tiesos, o elgiasi kaip visi... Ak, Bernatai, kokie gražūs žodžiai!.. Žinau, kad man trūksta stebuklingos kibirkštėlės. Neturėtum man meluoti. Niekada nemeluok man, Adrianai. Nes tada nebebūsime draugai. Prisimeni? Tai tavo žodžiai. Tavo. Ir dar pridūrei, kad aš vienintelis tau sakau tiesą. – Pažvelgė į jį skersa akimi. – Ir visada sakysiu tau tiesą, Bernatai. – Ir, įsmeigęs žvilgsnį į priekį, užbaigė: – Kol užteks stiprybės.

Jiems tylint, autobusas įveikė dar keletą miglotų, drėgmės prisigėrusių kilometrų.

– Groju, nes nemoku rašyti, – žiūrėdamas pro langą, pasakė Bernatas.

– Dabar tu man patinki! – sušuko Adrianas. Ir pažvelgė į priekyje sėdinčią moterį, lyg norėdamas išgirsti jos nuomonę. Moteris nukreipė akis į pilką, lietingą ir nykų kraštovaizdį, kuriuo jie artėjo prie Štutgarto: rėksniai nuo Viduržemio jūros, tikriausiai turkai. Stojo ilga tyla, kol pagaliau aukštesnysis turkas atsileido ir skersa akimi pažvelgė į bendrakeleivį:

– Na, o dabar gerai? Kaip manai?

– Tikras menas gimsta iš nevilties. Laimingas žmogus nesugeba kurti.

– Jeigu tai tiesa, esu tikras menininkas.

– Ei, nepamiršk, juk tu įsimylėjęs!

– Gerai sakai. Bet širdis vienintelė dirba be priekaištų, – patikslino Kemalis Bernatas. – Visa kita – šūdas.

– Apsikeičiam, – nuoširdžiai pasiūlė Izmailas Adrianas.

– Sutarta. Bet tai neįmanoma. Esame pasmerkti amžinai pavydėti vienas kitam.

– Įdomu, ką galvoja apie mus priešais sėdinti ponia?

Kemalis stebėjo ją, kai ji, sutelkusi visą dėmesį, grožėjosi kraštovaizdžiu, dabar jau miesto, bet tokiu pat pilku ir lietingu. Kemalis apsidžiaugė galįs nutaisyti kitą miną, nes, nors ir kaip jautiesi įžeistas, nelengva išlaikyti nuskriaustojo pozą. Ir, lyg reikšdamas gilią mintį, iškošė:

– Nežinau. Bet neabejoju, kad ji vardu Ursula.

Ursula pažvelgė į jį. Atsegė ir vėl užsegė rankinuką, matyt, bandydama nuslėpti sutrikimą, toptelėjo Kemaliui.

– Ir turi sūnų, ne jaunesnį nei mudu, – pridūrė Izmailas.

Kildamas įkalnėn, vežimas ėmė girgždėti, ir vežėjas įniko botagu pliekti arklius. Įkalnė buvo pernelyg stati, kad būtų įmanoma lengvai ją įveikti, kai vežime dvidešimt vyrų, bet lažybų neatšauksi.

– Jau galėsi pakratyti kišenę, seržante! – sušuko vežėjas.

– Dar neprivažiavom.

Laukdami nesulaukdami, kada seržantas praloš lažybas, kareiviai užgniaužė kvapą, lyg stengdamiesi padėti nelaimingiems kuinams nutempti vežimą iki pirmųjų Veto namų. Vežimas riedėjo iš lėto, lyg merdėdamas, o kai pagaliau pasiekė kalvos viršūnę, vežėjas nusijuokęs sušuko: šlovė Alachui, man ir mano arkliams! Na, ką pasakysi, seržante?

Seržantas atidavė vežėjui pralоštus pinigus, o Kemalis ir Izmailas nejučia šyptelėjo. Bandydamas nusiplauti patirtą pažeminimą, seržantas suriko:

– Visiems išlipti! Tegu dabar pasisaugo tie galvažudžiai armėnai!

Vežėjas užsidegė suktinę, patenkintas spoksodamas į ginkluotus iki dantų kareivius, kurie išlipo iš vežimo ir, pasiruošę viskam, patraukė artimiausio Veto namo link.

– Adrianai!

– Ko?

– Kur tu?

– Ką?

Adrianas žiūrėjo į priekį. Ursula pasitaisė švarkelį ir vėl nukreipė dėmesį į kraštovaizdį, dėdamasi visiškai abejinga jauniesiems turkams.

– Gal vis dėlto ji vardu Barbara?

– Ką? – vargais negalais mintimis grįžęs į autobusą. – Taip. Arba Ulrikė.

– Jei būčiau žinojęs, kad taip atsitiks, nebūčiau atvažiavęs.

– Jei būtum žinojęs ką?

– Kad tau nepatiks mano kūrinys.

– Perrašyk jį. Bet įlįsk į Amadėjaus kailį.

– Pagrindinė veikėja – Eliza.

– Ar tikrai?

Jaunieji turkai nutyla. Po valandėlės:

– Tai va, pažiūrėk iš kitos pusės ir pasakok Amadėjaus lūpomis...

– Gerai, gerai, gerai. Perrašysiu. Patenkintas?

Geležinkelio stoties perone Bernatas apsikabino su Adrianu, ir frau Ursula pagalvojo: va, dailiausia, tie turkai nesidrovi ir kaip niekur nieko glamonėjasi vidury dienos, ir nuėjo tolėliau, į sektorių B.

Bernatas, vis dar mane apkabinęs: ačiū tau, nors tikrai esi paršas, nuoširdžiai tau sakau.

– Nuoširdžiai sakai, kad esu paršas, ar nuoširdžiai dėkoji?

– Nuoširdžiai prisipažįstu, kad tiesą sakei apie neviltį.

– Atvažiuok, kada tik norėsi, Bernatai.

Jiems teko leistis bėgti, nes per vėlai pastebėjo, kad reikia laukti sektoriuje C. Frau Ursula, jau įsitaisiusi savo vietoje, pamatė juos lekiant ir pagalvojo: dievuli, kokie keistuoliai.

Bernatas uždusęs įpuolė į vagoną. Praslinko kokia minutė, ir pastebėjau, kad jis tebestovi vietoje, skėtriojasi kalbėdamas su

kažkuo, taisosi kuprinę ir rodo bilietą. Protas neneša, ar turėčiau įlipti į vagoną jam padėti, ar duoti jam ramybę, tegu pats tvarkosi. Bernatas išsisvėrė pro langą apsižvalgyti ir nusišypsojo jam. Atsisėdo pavargęs ir vėl pažvelgė į jį. Kai lydi artimą draugą į stotį, dink iš akių, vos tik jis įlipa į vagoną. Adrianas pravėpė tą akimirką. Irgi nusišypsojo. Abu nukreipė žvilgsnį į šalį. Abu drauge žvilgtelėjo į laikrodį. Trys minutės. Įsidrąsinęs pamojau ranka ir nuėjau neatsigręždamas. Stotyje nusipirkau „Frankfurter Allgemeine" ir, laukdamas atgalinio autobuso, perskleidžiau laikraštį, bandydamas nukreipti dėmesį į ką nors kita ir išmesti iš galvos žaibišką Bernato apsilankymą Tiubingene. 12 puslapyje trumpa žinutė antrašte „Bamberge nužudytas psichiatras". Bambergas? Bavarijoje. Dieve mano, kodėl kažkas turėjo nužudyti psichiatrą?

– *Herr* Aribertas Foigtas?

– Taip.

– Nebuvau užsirašiusi iš anksto. Atsiprašau.

– Nieko baisaus, prašom.

Daktaras Foigtas mandagiu mostu kviečia giltinę įeiti. Viešnia atsisėdo laukiamajame ant prastos kėdės, o daktaras įėjo į kabinetą tardamas: tuojau priimsiu. Laukiamajame buvo girdėti, kaip kabinete šnara dėliojami popieriai, trinksi stumdomi stalčiai. Pagaliau daktaras iškišo galvą pro duris ir pakvietė įeiti. Giltinė įsitaisė ten, kur nurodė gydytojas, o šis atsisėdo į savo krėslą.

– Klausau, – pasakė jis.

– Atėjau jūsų nužudyti.

Daktarui Foigtui nespėjus nė krustelėti, viešnia atsistojo ir įrėmė jam į smilkinį pistoletą „Star". Gydytojas nesispirdamas nulenkė galvą.

– Neturite kitos išeities, daktare. Pats suprantate, kad mirties niekas negali išvengti. Ji ateina nepranešdama iš anksto.

– Ar jūs – poetė? – paklausė, išpiltas prakaito, nuleidęs galvą beveik iki pat rašomojo stalo viršaus.

– *Signor* Falenjami, *Herr* Cimermanai, daktare Foigtai... Nužudau jus nežmoniškų eksperimentų Aušvice aukų vardu.

– O jeigu jums pasakyčiau, kad aš nesu tas, kurio atėjote nužudyti?

– Nekrėskite juokų. Verčiau nieko nesakykite.

– Aš jums atsilyginsiu dvigubai.

– Aš – ne samdoma žudikė, nežudau už pinigus.

Tyla, prakaito lašai ritosi daktaro nosimi, lyg jis būtų maudęsis su Brigita saunoje. Giltinė laikė reikalinga kai ką paaiškinti:

– Aš žudau ir už pinigus. Tik ne jus. Ne Foigtą, Budeną ir Hesą. Na, Heso nespėjome laiku prigriebti. Jus ir Budeną nužudo jūsų aukos.

– Prašau man atleisti.

– Dabar iš tikrųjų sprogsiu juokais.

– Galiu jums nurodyti, kur yra Budenas.

– Oho, jūs dar ir išdavikas. Na, sakykite.

– Mainais į gyvybę.

– Mainais į nieką.

Daktaras Foigtas vos susilaikė nepratrūkęs raudoti. Stengėsi tvardytis, bet pristigo jėgų. Pagaliau užsimerkė ir pravirko iš pykčio ir apmaudo.

– Gana! – suriko. – Baikite pagaliau!

– Ar jums skubu? Man, pavyzdžiui, visiškai neskubu.

– Ko jums reikia?

– Dabar padarysime su jumis eksperimentą. Vieną iš tų, kuriuos darėte su savo pelėmis. Arba su vaikais.

– Ne.

– Taip.

– Kas čia? – jis bandė pakelti galvą, bet pistoletas neleido.

– Bičiuli, prašom nesirūpinti, – nekantriai plekštelėjo liežuviu. – Kur Budenas, greičiau!

– Nieko apie jį nežinau.

– Oho! Bandote jį gelbėti?

– Man nusišvilpt į tą Budeną. Gailiuosi dėl to, ką esu padaręs.

– Pakelkit galvą, – įsakė giltinė ir, griebusi už smakro, staigiai užvertė jam galvą. – Ar prisimeni?

Priešais sušmėžavo tylūs, tamsūs šešėliai, nelyginant parapijos parodų salėje iškėlę stendą su nuotraukomis: vyrai išdurtomis akimis, apsiverkęs vaikas supjaustytais kojų keliais, panašiais į perpjautą granato vaisių, moteris, kuriai be nejautros padarytas cezario pjūvis. Ir dar keletas kitų, išdilusių iš atminties.

Daktaras Foigtas vėl pravirko ir pratrūko šauktis pagalbos. Nutilo tik tada, kai driokstelėjo šūvis.

„Bamberge nužudytas psichiatras“. „Bavarijos mieste Bamberge, savo kabinete, šūviu į galvą nužudytas daktaras Aribertas Foigtas.“ Ne per seniausiai buvau Tiubingene. Tūkstantis devyni šimtai septyniasdešimt antraisiais ar septyniasdešimt trečiaisiais, gerai nepamenu. Tik gerai prisimenu, kad visus tuos ilgus ledinius mėnesius kamavausi dėl Kornelijos. Apie Foigtą nieko nežinojau, nes dar nebuvau skaitęs rankraščio aramėjų kalba, nei žinojau apie daugelį dalykų, apie kuriuos dabar žinau, nei ketinau rašyti tau laišką. Po kelių savaičių laikiau egzaminus. Ir kas dieną kentėjau atskleisdamas kokią nors Kornelijos paslaptį. Gal ir neskaičiau to laikraštyje, Sara. Bet daugmaž tuo metu Bamberge kažkas nužudė psichiatrą, ir niekaip negalėjau įsivaizduoti, kad tas žmogus labiau susijęs su mano gyvenimu nei Kornelija ir jos paslaptys. Sara, koks keistas gyvenimas.

26

Smerkiu save už tai, kad per mažai verkiau mirus mamai. Visą dėmesį buvau sutelkęs į susirėmimą su vienu stabu Koserijum, triuškinančiu mano kitą stabą Čiomskį, keisčiausia, nesiremdamas Blumfildu*. Žinojau, kad taip daro tyčia trokšdamas mus sukurstyti, tačiau tą dieną, kai tyčiojosi iš *Language and Mind***, Adrianas Ardevolis, truputį pasibodėjęs gyvenimu ir visa kita, pritrūko kantrybės, todėl sumurmėjo kataloniškai ir panosėje: gana, *Herr* profesoriau, gana, nėra ko amžinai kartoti tą patį. Tuomet Koserijus pažvelgė į mane, sėdintį kitapus stalo, ir paskyrė man vieną rūsčiausių savo žvilgsnių, net vienuolika mano kolegų neteko žado.

– Ko gana? – vokiškai atrėmė mano kirtį.

Aš bailiai nutylėjau. Mane išgąsdino jo žvilgsnis ir tikimybė būti sudirbtam į miltus, visai grupei girdint. Nors vieną dieną pagyrė mane užklupęs skaitant *Mitul reintegrării**** ir pasakė, kad mąstytojas Eliadė vertas dėmesio, gerai darai, kad jį skaitai.

– Po paskaitos prašom ateiti į mano kabinetą, – truputį tyliau pasakė rumuniškai. Ir kaip niekur nieko tęsė seminarą.

Keisčiausia, kad, Adrianui įeinant į Koserijaus kabinetą, kinkos nedrebėjo. Lygiai prieš savaitę buvo susipykęs su Augusta, užėmusia vietą širdyje po Kornelijos, su kuria nespėjo susipykti, nes ji, nė neketindama aiškintis, dingo su nauju potyriu, dviejų metrų dvidešimties centimetrų ūgio krepšininku, nauju kažkokio svar-

* Leonardas Blumfildas (1887–1949) – JAV kalbotyrininkas.

** „Kalba ir sąmonė“ – N. Čiomskio veikalas.

*** „Amžinojo sugrįžimo mitas“ – rumunų religijotyrininko, filosofo ir rašytojo Mirčos Elijadės (Mircea Eliade, 1907–1986) veikalas.

baus Štutgarto klubo įgijiniu. Santykiai su Augusta buvo nuosaikūs ir ramūs, tačiau po kelių kvailų kivirčų Adrianas nutarė juos nutraukti. *Stupiditates.** Dabar buvo blogai nusiteikęs ir jautėsi pažemintas Koserijaus žvilgsnio, tik todėl ir nedrebėjo kinkos.

– Sėskitės.

Įdomiausia, kad Koserijus kalbėjo rumuniškai, o Ardevolis – kataloniškai, laikydamiesi abipusės provokacijos taktikos, kurios griebėsi nuo trečios paskaitos, kai Koserijus sugėdino studentus: kas čia darosi, kad niekas neturi klausimų, ir Ardevolis, kuriam seniai knietėjo paklausti vieną dalyką, pirmą kartą prabilo apie imanentinį požiūrį į kalbą, ir Koserijus iki pat paskaitos pabaigos dėstė atsakymą į klausimą, dešimtis kartų sureikšmindamas kiekvieną smulkmeną, ir aš ligi šiol branginu jį kaip didžiausią turtą, dosnią genialaus, bet atšiauraus profesoriaus dovaną.

Įdomiausia, kad jie puikiai suprato vienas kitą, kiekvienas kalbėdamas savo kalba. Įdomiausia, kad abu įsivaizdavo tą paskaitą kaip Paskutinę vakarienę Švenčiausiosios Mergelės Marijos Visų Malonių Tarpininkės bažnyčioje**, Jėzų ir dvylika apaštalų, sutelkusių visą dėmesį į Mokytoją, į kiekvieną Jo judesį, išskyrus Judą, puoselėjantį savo užmačią.

– O kas yra Judas?

– Jūs, savaime suprantama. Kokia jūsų studijų programos kryptis?

– Esu laisvasis šaulys. Kuo domiuosi? Istorija, filosofija, šiek tiek filologija, graikų ir hebrajų kalbomis... Viena koja Brechtbau, kita – Bursoje.

Tyla. Po valandėlės Adrianas prisipažino: man labai... labai sunku, nes noriu studijuoti viską.

– Viską?

– Viską.

– Aha. Man regis, suprantu jus. Kaip sekasi studijos?

---

* Kvailystės. (*Lot.*)

** Chiesa di Santa Maria delle Grazie (*it.*) – bažnyčia Milane, jos refektoriume yra Leonardo da Vinci freska „Paskutinė vakarienė“.

– Jeigu pasiseks, rugsėjį bandysiu apsiginti doktoratą.

– Iš ko?

– Iš Viko*.

– Viko?

– Viko.

– Nuostabu.

– Na... man... vis knieti ką nors papildyti, pataisyti... Niekaip nesugebu užbaigti.

– Kai žinosite galutinę datą, puikiausiai sugebėsite užbaigti. – Kilstelėjo ranką kaip visada, kai norėdavo pasakyti ką nors svarbaus: – Džiaugiuosi, kad jums kilo mintis nupurtyti dulkes nuo Viko. Mano nuomone, jums nedera apsiriboti vien šiuo doktoratu.

– Jei galėčiau ilgiau pagyventi Tiubingene, taip ir padaryčiau.

Tačiau negalėjau ilgiau likti Tiubingene, nes, grįžus į savo būstą, manęs jau laukė graudi Mažylės Lolos telegrama: Adrianai, mieliausiasis, vaikeli tšk Mama mirė tšk. Net nepravirkau. Įsivaizdavęs, kaip gyvensiu be mamos, įsitikinau, kad mano gyvenimas nė kiek nepasikeis, ir atsakiau: neverk, brangioji Mažyle Lola, tšk. Kaip tai atsitiko? Juk nesirgo, ar ne?

Man buvo gėda klausinėti apie mamą: jau keli mėnesiai nieko apie ją nežinojau. Tik retkarčiais telefono skambutis, laiškas, trumpas pokalbis: kas nauja, kaip laikaisi, nedirbk tiek daug, na, žiūrėk savęs. Kuo ji ypatinga, ta parduotuvė, svarsčiau aš, kad apsėda žmones, kurie ima ten dirbti?

Taip, sirgo, vaikeli, jau kelias savaites, bet neleido tau rašyti, sakė, nebent vėliau, kai būsią blogiau, bet... nespėjome, taip greitai viskas įvyko. O juk tokia jauna buvo! Taip, mirė tą patį rytą, atvažiuok nedelsdamas, dėl Dievo meilės, Adrianai, vaikeli tšk.

Praleidau dvi Koserijaus paskaitas ir dalyvavau laidotuvėse, velionės pageidavimu, bažnytinėse, drauge su pasenusia, nuliūdusia teta Leo, su Ševiu, Kiku, jų žmonomis ir Roza, pasiteisi-

---

* Giovanni Battista (Giambattista) Vico (1668–1744) – italų filosofas, retorius, istorikas ir teisininkas.

nusia, kad jos vyras negalėjęs atvažiuoti, nes... liaukis, Roza, tau nėra ko teisintis, to dar betrūko. Sesilija, elegantiška kaip paprastai, man įgnybo į skruostą, lyg būčiau buvęs aštuonerių ir kišenėje nešiojęsis šerifą Karsoną. O ponui Berengeriui blizgėjo akys, maniau, iš liūdesio ir sutrikimo, bet, kaip vėliau sužinojau, iš netramdomo džiaugsmo. Nuėjau prie Mažylės Lolos, atsisėdusios tolėliau su man nepažįstamomis moterimis, ir atsivedžiau prie giminėms skirto klaupto, ir ji dar graudžiau apsiverkė, o aš pajutau šalčiu padvelkiant mirties sielvartą. Buvo daug nepažįstamų žmonių, labai daug. Nustebau, kad mama turėjo tiek pažįstamų. Meldžiausi tokiais litanijos žodžiais: mama, mirei nepasakiusi man, kodėl judu su tėčiu buvote man tokie abejingi; mirei nepasakiusi, kodėl judu buvote man tokie svetimi; mirei nepasakiusi, kodėl judu buvote tokie svetimi vienas kitam; mirei nepasakiusi, kodėl nenorėjai, kad būtų ištirta tėčio nužudymo byla; ak, mama, mirei nepasakiusi, kodėl manęs nemylėjai. Ir kalbėjau tą maldą, nes dar nebuvau skaitęs tavo testamento.

Jau keli mėnesiai Adrianas nesilankė namuose. Dabar jie atrodė dar tylesni nei anksčiau. Buvo nelengva įeiti į tėvų miegamąjį; lova be patalynės, be čiužinio; spinta, tualetinis staliukas, veidrodis – viskas savo vietoje kaip ir visą mano gyvenimą, trūko tik prastai nusiteikusio tėčio ir amžinai tylinčios mamos.

Mažylė Lola sėdėjo prie stalo vis dar juodais drabužiais, įsmeigusi akis į sieną. Nesitikėdamas jos pagalbos, Adrianas rausėsi virtuvės stalčiuose, kol pagaliau surado tai, ko reikėjo arbatai užplikyti. Mažylė Lola buvo tokia palūžusi, kad nė nekilstelėjo iš vietos ir nepaklausė: vaikeli, pasakyk, ko nori, ir aš tau padarysiu. Ne, Mažylė Lola spoksojo į tolį, prasidedantį čia pat už sienos.

– Atsigerk, palengvės.

Mažylė Lola nežiūrėdama paėmė puodelį ir siurbtelėjo nežinia kur nuklydusi mintimis. Tyliai išėjau iš virtuvės, prislėgtas Lolos

sielvarto, užpildančio tuštumą, skirtą mano skausmui dėl mamos mirties. Beje, Adrianui buvo liūdna, bet sielvartas nekamavo, ir dėl to jis net krimtosi; kaip ir kadaise, kai jis pasijuto kaltas dėl tėvo mirties, kai nedavė ramybės baimė ir sąžinės priekaištai, dabar, ištikus tokiai staigiai mirčiai, jis jautėsi kaip pašalinis asmuo, lyg neturintis su ja nieko bendra. Valgomajame pakėlė žaliuzes, kad į vidų eitų dienos šviesa. Pro balkono langą į Uržėlio peizažą taip natūraliai krito šviesa, kad atrodė, lyg būtų švietęs pats paveikslas. Spindėjo Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyno varpinė, beveik raudonos vakaro saulės nutvieksta. Trijų aukštų varpinė su penkiais varpais, begalę kartų žadinusi jo svajones ilgomis, nuobodžiomis sekmadienio popietėmis. Jis sustojo vidury tilto susižavėjęs, norėdamas ja pasigrožėti. Niekada nebuvo matęs tokios varpinės ir tik dabar suprato, jog veikiausiai sakė tiesą žmonės, aiškinę jam, kad, pralobęs iš druskos kasyklų, ne taip jau seniai vienuolynas garsėjo turtais ir galia. Norėdamas geriau ją apžiūrėti, jis nusivožė gobtuvą, ir aukšta, tauri kakta kaip ir varpinė suspindo nutvieksta vakaro saulės, Trespujo pusėje dingstančios už horizonto. Sumetė mintyse, kad šiuo metu vienuoliai tikriausiai sėda prie pavakarių stalo.

Įsitikinę, kad piligrimas – ne grafo siųstas šnipas, priėmė jį paprastai, be jokių ceremonijų, bet svetingai, kaip benediktinų įprasta. Nuvedė į valgomąjį, kur visa bendruomenė valgė kuklius pavakarius, tyliai klausydamasi gana netobula lotynų kalba surašyto pamokomo gyvenimo, kurį nugyveno šventasis Otas, Uržėlio vyskupas, kaip jis ten pat sužinojo, palaidotas Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyne. Liūdesys trisdešimties vienuolių veiduose, ko gero, atspindėjo anų laimingų laikų ilgesį.

Rytojaus dieną, dar neprašvitus, du vienuoliai iškeliavo į šiaurę ir po dviejų dienų turėjo pasiekti Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyną ir pasiimti Šventąją skrynią, ak, kaip skaudu, nes mirtis išsivedė paskutinius vienuolius, išlikusius nedideliame vienuolyne, esančiame aukštai kalne prie tos pačios upės kaip ir Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolynas.

– Koks jūsų kelionės tikslas? – mandagiai paklausė tėvas prioras po pavakarių, su svečiu vaikščiodamas po vienuolyno kiemą, apsaugantį nuo žvarbaus šiaurio, siaučiančio tarpekliu, kuriuo tekėjo Nogeros upė.

– Ieškau vieno jūsų brolių.

– Šioje bendruomenėje?

– Taip, tėve. Noriu įduoti jam giminės siunčiamą žinią.

– O kas yra tas brolis? Aš liepsiu jį pakviesti.

– Brolis Mykolas Suskedietis.

– Mūsų bendruomenėje nėra vienuolio šiuo vardu, pone.

Pastebėjęs, kaip svečias krūptelėjo, lyg atsiprašydamas mandagiai skėstelėjo rankomis ir pridūrė: šiemet pasitaikė šaltas pavasaris, pone.

– Brolis Mykolas Suskedietis, anksčiau priklausęs Šventojo Dominyko ordinui.

– Patikėkite, pone, tokio žmogaus pas mus nėra. O kokią žinią norite jam perduoti?

Taurusis brolis Mikalojus Eimerikas, Aragono, Valensijos ir Maljorkos karalystės ir Katalonijos kunigaikštystės vyriausiasis inkvizitorius, vadavosi mirtimi Cheronos vienuolyne, slaugomas dvynių, pasauliečių brolių, kurie kuždamais poteriais ir šaltais pavilgais bandė sumažinti karštinę. Išgirdęs atsidarant duris, ligonis atsitiesė. Buvo matyti, kad jis sunkiai įžiūri svečią nusilpusiomis akimis.

– Ramonas de Nolja? – prabilo sunerimęs. – Tai jūs?

– Taip, jūsų šventenybe, – žemai nusilenkdamas prieš ligonio patalą, atsakė riteris.

– Palikite mus vienus.

– Bet, jūsų šventenybe! – vienu balsu užprotestavo abu dvyniai.

– Sakau, palikite mus vienus, – pareikalavo vis dar stipriu ir grėsmingu balsu, nors šaukti nebeturėjo jėgų.

Netardami nė žodžio, broliai įsižeidę išėjo. Sėsdamasis lovoje, Eimerikas pažvelgė į riterį:

– Gera proga atlikti atgailą.

– Garbė Jėzui Kristui!

– Turite tapti Šventosios inkvizicijos baudžiamąja ranka.

– Puikiai žinote, kad padarysiu viską, ką įsakysite, jeigu tik gausiu išrišimą.

– Jeigu atliksite mano skirtą atgailą, Dievas atleis jums, apvalys jūsų sielą ir išvaduos nuo dvasinių kančių.

– Nieko daugiau netrokštu, jūsų šventenybe.

– Tai mano buvęs asmeninis tribunolo sekretorius.

– Kas jis ir kur gyvena?

– Vardu Mykolas Suskedietis. Už akių nuteistas mirties bausme už Šventosios inkvizicijos tribunolo paslapties išdavimą. Nuo to laiko prabėgo daug metų, bet nė vienam mano agentui nepavyko jo aptikti. Nutariau jums, riteri, patikėti šį uždavinį.

Užsikosėjo, tikriausiai užspringęs pykčiu. Vienas brolių slaugytojų kyštelėjo galvą į celę, bet Ramonas de Nolja panosėje užtrenkė duris. Brolis Mikalojus jam paaiškino, kad bėglys nesislapstąs Suskedoje, kad žmonės jį matę Kardonos pusėje, o kai kurie tribunolo agentai tvirtiną, kad jis įstojęs į Šv. Benedikto ordiną, tik nežiną, kuriame vienuolyne. Ir nuosekliai išdėstė, kaip turėsiąs įvykdyti tą šventą uždavinį. Nesvarbu, ar sulauksiu gyvas, nesvarbu, kad prabėgs daug metų, kol jį surasite, bet tuomet pasakykite jam, kad baudžiate jį mano vardu, persmeikite jam širdį durklu, išplėškite liežuvį ir atneškite man. Jei būsiu miręs, padėkite jį ant mano kapo, tegu ten supūva mūsų Viešpaties Dievo valia.

– Ir tuomet išpirksiu visas nuodėmes?

– Amen.

– Tai žinia asmeniškai jam, tėve priore, – neatlyžo svečias, kai tylėdami perėjo per šaltą Švč. Mergelės Marijos vienuolyno kiemą.

Įsitikinus, kad vienuolynui negresia joks pavojus, su benediktinams įprastu mandagumu nuvestas pas tėvą abatą, taurusis riteris pakartojo: ieškau vieno jūsų brolių, tėve abate.

– Ko tokio?

– Brolio Mykolo Suskediečio, tėve abate.

– Mūsų bendruomenėje nėra vienuolio šiuo vardu. Ko iš jo pageidaujate?

– Noriu pasikalbėti asmeniniu klausimu, tėve abate. Jo giminių siunčiamas. Tai labai svarbu.

– Be reikalo sukorėte tokį kelią.

– Prieš duodamas Šv. Benedikto ordino įžadus, kelerius metus buvo dominikonas.

– Aha, prisimenu, ką turite galvoje, – pertraukė jį abatas. – Taip... dabar jis Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyne, netoli Eskalo. Brolis Julijonas iš Sau labai seniai buvo dominikonas.

– Garbė Dievui! – apsidžiaugė Ramonas de Nolja.

– Tikriausiai neberasite jo gyvo.

– Ką jūs turite galvoje? – išsigando taurusis riteris.

– Šventojo Tėvo vienuolyne liko du vienuoliai, o vakar sužinojome, kad vienas jų mirė. Nežinia, kas mirė, tėvas prioras ar brolis Julijonas. Pasiuntiniai patys nebuvo tikri.

– Vadinasi... Kaip galėčiau...

– Mūsų statutas reikalauja uždaryti vienuolyną, kai lieka tik vienas vienuolis, nors ir kaip būtų skaudu.

– Suprantu. Bet ar galėčiau...

– Reikia palaukti geresnių laikų.

– Taip, tėve abate. O kaip galėčiau sužinoti, ar gyvas tas brolis, kurio ieškau?

– Ką tik išsiunčiau du vienuolius atnešti Šventosios skrynios ir atvesti likusio vienuolio. Sužinosite, kai jie sugrįš.

Juodu nutilo nugrimzdami į savo mintis. Tylą pertraukė tėvas abatas:

– Kaip liūdna! Tenka uždaryti vienuolyną, kuriame beveik šešis šimtus metų per Valandų liturgiją vienuoliai kas dieną šlovino Viešpatį.

– Liūdna, tėve abate. Leisiuos į kelionę ir pabandysiu pasivyti jūsų vienuolius.

– Be reikalo, verčiau palaukite. Grįš po dviejų ar trijų dienų.

– Ne, tėve abate. Neturiu laiko.

– Kaip pageidaujate, pone: jie saugiai nuves jus į vietą.

Abiem rankomis nukabino valgomajame nuo sienos paveikslą ir priėjo prie balkono lango, pro kurį krito gęstanti pavakario šviesa. Modesto Urželio „Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos abatija“. Daugelyje namų valgomajame garbingiausią vietą užima pigi „Paskutinės vakarienės“ reprodukcija, o pas mus tą vaidmenį atliko Urželio drobė. Nešinas paveikslu, Adrianas nuėjo į virtuvę ir pasakė Mažylei Lolai: nesisspirk, paimk šį paveikslą.

Mažylė Lola, kuri vis dar sėdėjo susimąsčiusi virtuvėje prie stalo, pažvelgė į Adrianą.

– Ką?

– Čia tau.

– Vaikeli, tu pats nesupranti, ką šneki. Tavo tėvai...

– Vis viena. Dabar aš čia šeimininkas. Dovanoju tau.

– Negaliu priimti tavo dovanos.

– Kodėl?

– Per brangi. Negaliu.

– Ne. Tu tiesiog bijai, nes manai, kad mama tavęs už tai nepagirtų.

– Koks skirtumas? Sakau, kad neimsiu, ir baigta.

Ir aš likau bestovįs su paniekintu Urželiu rankose.

Pakabinau paveikslą į tą pačią vietą, kur jis visada kabojo, ir valgomasis vėl atrodė toks, koks buvo anksčiau. Paklaidžiojęs po namus, pagaliau atsidūriau tėčio ir mamos kabinete ir be jokio ypatingo reikalo ėmiau raustis po stalčius. Išnaršęs visus stalčius, Adrianas susimąstė. Porą valandų ramiai pasėdėjęs kabinete, atsistojo ir nuėjo į lyginimo kambarį.

– Mažyle Lola.

– Ko?

– Man reikia važiuoti į Vokietiją. Pabūsiu ten šešis ar septynis mėnesius ir grįšiu.

– Nesirūpink.

– Aš ir nesirūpinu: būk gera, gyvenk čia – čia tavo namai.

– Ne.

– Šie namai labiau tavo nei mano. Man užteks kabineto...

– Įsikrausčiau čionai prieš trisdešimt metų tavo mamai padėti. Ji mirė, ir dabar čia man nėra ko veikti.

– Neišeik, Mažyle Lola, gyvenk čia.

Po penkių dienų perskaičiau testamentą. Veikiau jį perskaitė notaras Kazesas man, Mažylei Lolai ir tetai Leo. Ir kai vyriškis šaižiu balsu pranešė: tokia mano valia, kad dailininko Modesto Uržeлio paveikslas „Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos abatija", priklausantis mūsų šeimai, be jokio atlygio atitektų mano ištikimai draugei Dulorsai Karijo, kurią visada vadinome Mažyle Lola, kaip kukli padėka už pagalbą, kurią teikė man visą gyvenimą, aš nusijuokiau, Mažylė Lola pravirko, o teta Leo sutrikusi sužiuro į mudu. Testamento pabaiga buvo kur kas sudėtingesnė, išskyrus atskirą smalka užantspauduotą laišką, kontratenoro įteiktą man į rankas, prasidedantį žodžiais: mielas Adrianai, mano brangiausiasis sūnau, – žodžiais, kurių nė karto nebuvau girdėjęs per savo sukknistą gyvenimą.

Mielas Adrianai, mano brangiausiasis sūnau.

Tuo prasidėjo ir pasibaigė mamos jausmų protrūkis. Toliau sekė nurodymai, ką daryti su parduotuve. Kad mano moralinė pareiga prisiimti tą atsakomybę. Išsamiai išaiškino, kodėl susiklostė tokie keisti santykiai su ponu Berengeriu, kuris dar vienus metus turėjo tenkintis sumažinta alga, atlygindamas kadaise pasisavintus pinigus. Tavo tėvas dėjęs visas viltis į šią parduotuvę, ir dabar, kai manęs nebėra, tu negali be niekur nieko nukratyti rankų. Bet, nors žinau, kad visada darei ir darysi tai, kas tau patinka, labai abejoju, kad manęs paklausysi, pasiraitosi rankoves, nueisi į parduotuvę ir parodysi visiems savo vietą, kaip padariau aš, mirus tavo tėvui. Nenoriu nieko bloga apie jį kalbėti, bet jis buvo romantikas: man teko parduotuvėje padaryti tvarką, atsižvelgiant į blaivaus proto reikalavimus, kad ji duotų pelno ir kad

mudu galėtume iš jos gyventi, kaip tau žinoma, turėdami vos du tarnautojus. Man būtų labai skaudu, jei tu atsisakytum parduotuvės, bet tiek jau to, vis viena to nebematysiu. Ir toliau išsamiai aiškino man, kaip turiu elgtis su ponu Berengeriu, ir prašė, kad jos klausyčiau. Paskui, grįžusi prie asmeninių klausimų, dėstė: tik todėl šiandien, tūkstantis devyni šimtai septyniasdešimt penktų metų sausio dvidešimtą, rašau šiuos žodžius, nes gydytojas patvirtino, kad vargu ar dar ilgai gyvensiu. Liepiau netrukdyti tau mokytis, kol išmuš valanda. Bet rašau tau trokšdama, be kita ko, pranešti dar du dalykus. Pirma, susitaikiau su Bažnyčia. Ištekėjusi už tavo tėvo, buvau nei žuvis, nei mėsa, bevalė mergina, pasiduodanti įtaigai, pati nežinojau, ko tikiuosi iš gyvenimo, o kai tavo tėvas pasakė, kad Dievo tikriausiai nėra, sutikau: aha, gerai, žinoma. Vėliau man labai Jo trūko, ypač mirus mano tėvui ir mirus Feliksui, kai pati viena turėjau nuspręsti, ką daryti su tavimi.

– Ką daryti? Mylėti mane.

– Sūneli, aš tave mylėjau.

– Iš tolo.

– Namuose visada buvome santūrūs, šalti, bet anaiptol ne blogi žmonės.

– Mama, kodėl manęs nemylėjai, nežiūrėjai man į akis, neklausei, kaip noriu gyventi.

– O viską sugadino tavo tėvo mirtis.

– Galėjai bent pabandyti.

– Aš niekada negalėjau tau atleisti, kad atsisakei mokytis griežti smuiku.

– Aš niekada tau neatleidau, kad vertei mane būti geriausią.

– Tu esi geriausias.

– Ne. Esu protingas, na, galėtum net pasakyti, ypatingų gabumų. Bet negaliu daryti visko. Ir nelaikau savo pareiga būti geriausiam. Judu su tėčiu klydote dėl manęs.

– Tavo tėvas neklydo.

– Jau baigiu rašyti doktoratą ir neketinu studijuoti teisės. Ir nesimokiau rusų kalbos.

– Kol kas.

– Ką gi. Kol kas.

– Nesiginčyk su manimi, aš mirusi.

– Gerai. O ką dar, tavo nuomone, turėčiau žinoti? Beje, mama, ar Dievas yra?

– Mirštu abejonių draskoma širdimi. Didžiausia mįslė: kas nužudė tavo tėvą?

– Ką padarei stengdamasi ją įminti?

– Dabar žinau, kad klausydavaisi manęs pasislėpęs už sofos. Nenumaniau, kad žinai apie tokius dalykus, kurių tau nevalia žinoti.

– Klysti. Tiesą pasakius, man tik pavyko sužinoti, kas yra viešnamis, o kas nužudė tėtį, nesužinojau.

– Ei, ei, juodoji našlė užgriūva! – kyštelėjęs galvą į komisaro kabinetą, sušuko išsigandęs inspektorius Okanja.

– Ar tikrai?

– Ar tu dar nepasiuntei jos po velnių?

– Kad ji pasikartų!

Komisaras Plasensija skubiai įkišo nebaigtą valgyti sumuštinį į stalčių, atsistojo ir pažvelgė pro langą į automobilius, zujančius Lajetanos gatve. Atsisuko tik pajutęs tarpdury moterį.

– Kokia staigmena.

– Labas vakaras.

– Jau senokai nesimatėme...

– Taip. Matot... aš apsiklausinėjau ir...

Ant stalo peleninėje smardino orą pusiau surūkytas cigaras.

– Na ir kas?

– Aribertas Foigtas, pone komisare. Suvedė sąskaitas dėl senų sandėrių, pone komisare, bet nepasitvirtino gandai nei apie viešnamius, nei apie žaginamas nepilnametes. Nesuprantu, kodėl prasimanėte tokią apgailėtiną istoriją.

– Aš visada vykdau įsakymus.

– O aš – ne, pone komisare. Ir paduosiu jus į teismą už tai, kad nuslėpėte...

– Liaukitės krėtusi juokus! – šaltai nutraukė policininkas. – Dėkui Dievui, Ispanija ne demokratinė šalis. Čia tvarkomės mes, šaunūs vyrai.

– Labai greitai gausite teismo šaukimą. Jeigu bus kaltų ten, aukščiau, surasime siūlo galą.

– Kokį siūlo galą?

– Kas leido nebaudžiamai veikti tam žmogžudžiui. Ir kas nesutrukdė jam pasprukti.

– Nebūkite tokia naivi. Nerasite jokio siūlo galo, nes jo nėra.

Komisaras paėmė pusiau surūkytą cigarą iš peleninės, brūkštelėjo degtuką, prisidegė. Veidą jam uždengė tiršti, melsvi dūmai.

– Mama, kodėl nepadavei jo į teismą?

Pūsdamas dūmus pro nosį, komisaras Plasensija atsisėdo. Mama neketino sėstis ir stovėjo kaip stovėjusi.

– Žinoma, yra! – sušuko mama.

– Atleiskite, ponia, aš labai užsiėmęs, – pertraukė komisaras, svajodamas apie nebaigtą sumuštinį.

– Nacis, kuris gyvena nieko neimdamas į galvą. Aišku, jeigu jis dar gyvas.

– Jo pavardė. Kalbėti neminint pavardžių – tai lyg žodžius vėjais leisti.

– Nacis. Aribertas Foigtas. Štai jums ir vardas, ir pavardė!

– Viso labo, ponia.

– Tą dieną, kai įvyko žmogžudystė, vyras man pasakė, kad eina į „Ateneumą“ susitikti su tokiu Pinjeiru...

– Mama, kodėl nepadavei jo į teismą?

– ...bet nesusitiko su jokiu Pinjeiru. Jam skambino kažkoks komisaras.

– Pavardė. Ponia, Barselonoje daug komisarų.

– Tai buvo spąstai. Aribertas Foigtas veikė, ispanų policijos globojamas.

– Už tokius žodžius galite atsidurti kalėjime.

– Mama, kodėl nepadavei jo į teismą?

– Tas žmogus suvis išėjo iš krašto. Norėjo mano vyrui pakenkti. Man rodos, norėjo jį pagąsdinti. Bet galiausiai nužudė jį ir supjaustė.

– Ponia, prašom nesvaičioti.

– Užuot jį suėmę, išsiuntėte iš šalies. Juk taip atsitiko, komisare Plasensija?

– Ponia, jūs prisiskaitėte romanų.

– Prisiekiu, kad ne.

– Jeigu neatstosite nuo manęs ir nesiliausite trukdyti policijos, pasigailėsite. Jūs visi: ir jūs, ir jūsų meilužė, ir sūnus. Nepasislėpsite nė pasaulio pakrašty.

– Mama, ar aš gerai nugirdau?

– Ką?

– Apie tavo meilužę.

Komisaras atsilošė norėdamas pasigrožėti, kokį įspūdį padarė jo žodžiai. Dar grėsmingiau pridūrė:

– Labai lengvai galiu paskleisti šią žinią jūsų aplinkoje. Viso labo, ponia Ardevol. Ir prašom čia nebesirodyti. – Dirstelėjo į prakąstą sumuštinį, gulintį atitrauktame stalčiuje, ir įsiutęs jį užtrenkė, juodajai našlei net nespėjus išeiti.

– Taip, taip, mama, dabar aišku. Bet iš kur tu sužinojai, kad kalbos apie viešnamius ir žaginimus – melas?

Mama, kad ir mirusi, nutilo. Nekantriai laukiau atsakymo. Praslinkus amžinybei:

– Žinau, ir tiek.

– Man to negana.

– Gerai. – Įspūdinga tylos valandėlė, man regis, drąsai sukaupti. – Beveik pačioje mūsų vedybinio gyvenimo pradžioje, tau dar negimus, tavo tėvui pasireiškė visiška lytinė negalia. Nuo to laiko dėl erekcijos sutrikimo negebėjo atlikti visaverčio lytinio akto. Tai apkartino jam visą gyvenimą. Mums apkartino. Nepadėjo nei gydytojai, nei apgailėtini apsilankymai pas paslaugiąsias damas. Tavo tėvas buvo toks, koks buvo, bet nebūtų galėjęs išžaginti jokios nepilnametės, nes galiausiai užsidegė neapykanta seksui ir

viskam, kas su tuo susiję. Man rodos, dėl to ir gyveno, išskyrus savo šventenybes, nieko nematydamas.

– Jeigu taip buvo iš tikrųjų, kodėl nėjai į teismą? Tave kas nors šantažavo?

– Taip.

– Dėl meilužės?

– Ne.

Laiško pabaigoje buvo dar gausybė praktinių patarimų ir nedrąsus jausmų proveržis žodžiais: lik sveikas, mylimas sūnau. Paskutinis sakinys – aš tave stebėsiu iš dangaus – man visada atrodė šiek tiek grėsmingas.

– Va, dailiausia... – patogiai įsitaisęs savo krėsle, atsiliepė ponas Berengeris, nuo švarutėlaičių kelnių nubraukdamas neregimą dulkelytę. – Vadinasi, nutarei pasiraitoti rankoves ir griebtis darbo.

Jis sėdėjo mamos kabinete, iš pažiūros lyg užkariavęs kokią neįkainojamą teritoriją, ir tas besmegenis Ardevoliukas, amžinai skrajojantis padebesiais, netikėtai įsibraudamas išblaškė jo mintis. Nustebo, kad vaikinas įėjo į vidų nepasibeldęs. Todėl ir pasakė: va, dailiausia.

– Apie ką pageidautum pasikalbėti?

Adrianas norėjo kalbėtis apie viską. Bet pradėjo nuo svarbiausio dalyko:

– Visų pirma nenorėčiau daugiau jūsų čia matyti.

– Ką?

– Jūs puikiai girdėjote.

– Ar žinai, kokią sutartį mudu buvome sudarę su tavo motina?

– Ji mirusi. Taip, žinau.

– Abejoju: pagal mūsų sutartį turiu dar vienus metus dirbti parduotuvėje. Dar vieni metai lažo.

– Aš jums dovanoju. Norėčiau, kad išsinešdintumėte kuo toliau...

– Nežinau, kas nutiko jūsų šeimai, bet visi jūs bjauraus būdo...

– Prašom manęs nemokyti, pone Berengeri.

– Ir neketinu tamstos mokyti, tik noriu šį tą pasakyti. Ar žinai, kad tavo tėvas buvo tikras plėšrūnas?

– Daugmaž. O jūs buvote hiena, kuri taikydavosi nugvelbti kąsnelį jo grobio.

Ponas Berengeris taip plačiai nusišypsojo, kad sublizgo auksinė iltis.

– Tavo tėvas buvo negailestingas plėšrūnas ir nepaisydavo nieko, kai pasitaikydavo kokį daiktą pigiai nusipirkti – ar veikiau begėdiškai nusavinti.

– Puiku, nusavinti. O jūs šiandien pat susirinksite savo daiktus ir niekada daugiau kojos nekelsite į parduotuvę.

– Velniop... – Prisiversdamas išsišiepė, bandydamas nuslėpti nustebimą dėl Ardevolio žodžių. – Ir tu drįsti vadinti mane hiena. Kas tu toks esi, kad...

– Esu džiunglių karaliaus sūnus, pone Berengeri.

– Toks pat išgama, kaip ir tavo motina.

– Viso labo, pone Berengeri. Rytoj tamstai paskambins naujasis administratorius, o prireikus ir advokatas, kuriam žinoma visa byla.

– Ar žinai, kad visas tavo turtas sukrautas plėšikaujant?

– Ar jūs vis dar čia?

Laimė, ponas Berengeris pagalvojo, kad aš esu panašus į mamą, kietas kaip uola; mano susitaikymą su likimu palaikė visišku abejingumu, tai jį nuginklavo, o man suteikė stiprybės. Tylėdamas pasiėmė tai, ką turbūt visai neseniai mamos kabinete buvo sudėjęs į stalčių, ir išėjo. Mačiau, kaip jis naršo parduotuvėje tarp daiktų, ir pastebėjau, kad Sesilija, apsimetusi kažko ieškanti kataloge, susidomėjusi žvilgsniu seka hienos blaškymąsi. Netrukus suprato, kas atsitiko, ir jos veidą nušvietė plati šypsena.

Ponas Berengeris iš visų jėgų trinktelėjo durimis, stengdamasis išdaužti stiklą, bet jam nepavyko. Du nauji tarnautojai, regis, nesuvokė, kas vyksta. Išdirbęs trisdešimt metų, ponas Berengeris

greičiau nei per valandą dingo ir iš parduotuvės, ir, kaip tikėjausi, iš mano gyvenimo. Tuomet užsirakinau tėvų kabinete. Užuot pareikalavęs duomenų ir ieškojęs džiunglių karaliaus žygdarbių pėdsakų, apsiverkiau. Rytojaus dieną, užuot pareikalavęs duomenų ir ieškojęs džiunglių karaliaus pėdsakų, perdaviau parduotuvę administratoriui ir grįžau į Tiubingeną – nenorėjau praleisti daugiau Koserijaus paskaitų. Prarasti duomenų ir pėdsakų.

27

Paskutinius mėnesius Tiubingene praleidau stengdamasis apsiprasti su mintimi, kad ilgėsiuos šio miesto, žavaus Badeno-Viurtembergo ir Švarcvaldo kraštovaizdžio ir visų tenykščių grožybių, nes vienu požiūriu Adrianas buvo panašus į Bernatą: jausdavosi kur kas laimingesnis, vaikydamasis ką nors nepasiekiama, nei spoksodamas į tai, ką turi rankoje. Galvodavo, kaip, velniai griebtų, gyvensiu toli nuo šio kraštovaizdžio, kai, po šimts, grįšiu į Barseloną. Tuomet buvo bebaigiąs disertaciją apie Viką, savotišką branduolinį reaktorių, į kurį sudėjo visas savo mintis, kad vėliau visą gyvenimą užtektų peno apmąstymams. Todėl, mylimoji, nenorėjau gaišti laiko ieškodamas visokių duomenų ir pėdsakų, kad jie nesutrikdytų mano gyvenimo ir studijų ritmo. Tad stengiausi per daug apie juos negalvoti, kol pagaliau pavyko apskritai išmesti juos iš galvos.

– Ji... Ne, ji ne puiki, ji – gili, nuostabi. O jūsų vokiečių kalba – tobula, – pareiškė Koserijus disertacijos gynimo dieną. – Svarbiausia, studijuokite toliau. Jeigu pasirinksite kalbotyrą, pasakykite man.

Adrianas nežinojo, kad Koserijus praleido dvi dienas ir vieną nemigos naktį skaitydamas gautą iš vieno komisijos nario egzempliorių. Sužinojo apie tai pò dvejų metų iš daktaro Kameneko lūpų. Tačiau tą dieną Adrianas tik sustojo kaip įbestas vidury koridoriaus, žiūrėdamas į tolstantį Koserijų ir negalėdamas patikėti, kad tas žmogus jį apkabino ir prisipažino, kad juo žavisi, ne, žavisi ne juo, o tuo, ką jis parašė. Koserijus įvertino...

– Kas atsitiko, Ardevoli?

Jis stovėjo koridoriuje penkias minutes ir nepastebėjo, kad iš užpakalio priėjo Kamenekas.

– Man? Kas?

– Kaip jautiesi? Ar tau viskas gerai?

– Man? Taip... Taip, taip. Tik...

Jis neapibrėžtai mostelėjo rankomis. Kamenekas paklausė, ar jis ketina likti Tiubingene ir studijuoti toliau, ir išgirdo, kad Adrianas susaistytas daugybe įsipareigojimų, o tai buvo netiesa, parduotuvė jam buvo nė motais, jis ilgėjosi tik tėvo kabineto ir, be to, jau ilgėjosi tų dienų, kai ims ilgėtis šalčio sukaustyto Tiubingeno kraštovaizdžio. Ir, žinoma, svajojau atsidurti kuo arčiau Saros prisiminimų, be tavęs jaučiausi kaip iškastruotas. Todėl pamažu aiškėjo, kad niekada nepavyks mėgautis laime. Kad, be jokios abejonės, niekam nepavyks ja mėgautis. Laimė visada priešaky, beveik ranka paliečiama, bet nepasiekiama, be jokios abejonės, niekam nepasiekiama. Išskyrus džiaugsmo valandėles, kurių gyvenimas kartais padovanodavo, kaip aną dieną, kai paskambino Bernatas ir, lyg nebūtų buvę pusės metų oficialios nesantaikos, pasakė: ar girdi? Pagaliau nukeipo tas galvijas! Čia visi iš šaldytuvų traukia šampaną, kad matytum! Ir tuomet pasakė: pats laikas Ispanijai viską apmąstyti, duoti laisvę savo tautoms ir prašyti atleidimo už visas būtas ir nebūtas istorines klaidas.

– Oi!

– Ką? Ar ne mano tiesa?

– Taip. Bet, regis, tu nepažįsti Ispanijos.

– Pamatysi, pamatysi. – Ir neatsikvėpdamas: – Ak, turiu tau dar vieną staigmeną.

– Ar tik nebūsi pastojęs?

– Ne, nesišaipyk. Pamatysi. Palauk keletą dienų.

Ir padėjo ragelį, nes, skambindamas į Vokietiją, gali be kelnių likti, o jis skambino iš telefono automato apdujęs iš džiaugsmo: nustipo Frankas, nustipo išgama, nustipo vilkas, nustipo gyvatė, nieko daugiau nebenuodys. Pasitaiko tokių akimirkų, kai net padorūs žmonės džiaugiasi kito mirtimi.

Bernatas nemelavo: pasitvirtinus žiniai apie diktatoriaus mirtį, kurią rytojaus dieną pirmuose puslapiuose pagarsino visi laikraščiai, po penkių dienų gavau trumpą tokio turinio laiškutį: Miela knygų pele, ar prisimeni, kaip sakei: prastai, labaiprastai. Trūkstagyvybės, nepatikėjaupersonažųjausmais. Nežiniakodėl, bet, manoakimisžiūrint, labaiprastai. Nežinia, kastasaiAmadėjus, betvisabėda, kadmannusispjautįtai, kasjistoks. ApieEliząirkalbėtinenoriu. Prisimeni? Tai va, ta apysaka, kuriai trūksta įtikimų jausmų, pelnė Blaneso premiją. Ją skyrė kompetentingas žiuri. Džiaugiuosi. TavodraugasBernatas.

Irašlabaidžiaugiuosi, atsakė Adrianas. Betnepamiršk, kadjeinepataisei, vistiekjilabaisilpna. TavodraugasAdrianas. Ir Bernatas atsakė skubia telegrama: pabučiuokmanįvienąvietątšk. TavodraugasBernatastšk.

Kai grįžau į Barseloną, universitetas man pasiūlė skaityti estetikos ir kultūros istorijos kursą, ir aš nė nesvarstęs sutikau, nors man to visiškai nereikėjo. Įdomiausia, kad, ketverius metus praleidęs užsienyje, gavau darbą savo kvartale, už dešimties minučių kelio pėstute. Ir pačią pirmąją dieną, kai nuėjau į fakultetą aptarti darbo sutarties sąlygų, susipažinau su Laura. Pačią pirmąją dieną! Šviesiaplaukė, veikiau žemo ūgio, miela, šypsanti, bet, to dar nežinojau, širdies gilumoje liūdna. Mokėsi penktame kurse ir ieškojo kažkokio dėstytojo, rodos, Serdos, kuris, kaip paaiškėjo, buvo jos disertacijos vadovas, o ji rašė apie Koserijų. Aha, ir melsvos akys. Ir malonus balsas. Dailios rankos, nors nelabai išpuoselėtos. Ir pasikvėpinusi neįprasto aromato odekolonu ar kvepalais – ligi šiol nesuprantu, kuo jie skiriasi. Adrianas nusišypsojo, o ji atsakė: sveikas, ar čia dirbi? O jis: dar nežinau. O tu? O ji: žinoma, labai norėčiau!

– Be reikalo grįžai.

– Kodėl?

– Tavo ateitis Vokietijoje.

– Argi ne tu spyreisi, kad nevažiuočiau? Kaip sekasi smuikuoti?

– Pasisiūliau griežti Barselonos miesto orkestre.

– Puiku, ar ne?

– Nelygu, kaip žiūrėsi. Būsiu muzikantas funkcionierius.

– Nieko panašaus: labai gero ir perspektyvaus orkestro smuikininkas.

– Jeigu priims. – Šiek tiek padvejojęs: – Ir vedu Teklą. Ar sutiktum būti mano liudininku?

– Mielai. Kada vestuvės?

Tuo tarpu gyvenimas plaukė savo vaga. Teko įsitaisyti skaitymo akinius, ir nei iš šio, nei iš to, nieko man neaiškindami, ėmė slinkti plaukai. Gyvenau vienui vienas dideliame bute, Ešamplio kvartale, tarp knygų dėžių, parsivežtų iš Vokietijos: sunku buvo prisiruošti jas skirstyti ir dėlioti į lentynas, juo labiau kad lentynose trūko vietos. Bet svarbiausia, man nepavyko įkalbinti Mažylės Lolos niekur neiti iš namų.

– Sudiev, Adrianai, vaikeli.

– Kaip gaila, kad išeini, Mažyle Lola.

– Noriu pagyventi sau.

– Suprantu. Betgi čia tavo namai.

– Pasiieškok tarnaitės, taip bus geriau.

– Ne, ne. Jeigu ne tu... Neįmanoma.

Ar verkiau Mažylei Lolai išėjus? Ne. Nusipirkau padorų fortepijoną ir pastačiau jį tėvų miegamajame, kurį dabar perėmiau sau. Platus koridorius, užgrioztas neišpakuotų knygų dėžėmis, tapo įprastu kliūčių ruožu.

– Bet... Tik nepyk, gerai?

– Liaukis.

– Ar turi kur gyventi?

– Žinoma. Turiu butuką Barselonetoje, nors jau šimtas metų ten negyvenu. Paprašiau išdažyti sienas.

– Mažyle Lola.

– Ką?

– Neįsižeisk, bet aš... Norėčiau tau kai ką padovanoti. Atsidėkodamas.

– Atsiėmiau atlyginimą už kiekvieną mielą dieną, kurią praleidau šiuose namuose.

– Ne tai turiu omeny. Norėjau pasakyti...

– Na, vadinasi, nieko ir nereikia sakyti.

Lola paėmė mane už parankės ir nuvedė į valgomąjį; parodė tuščią vietą ten, kur kabojo Modesto Urželio paveikslas.

– Tavo mama man paliko dovaną, kurios nesu verta.

– Ką dar galėčiau tau padaryti?..

– Sutvarkyti knygas. Taip negalima gyventi.

– Liaukis, Lola. Sakyk, ką galėčiau padaryti?

– Ramiai išlydėti mane pro duris, teisybę tau sakau.

Apkabinau ją ir supratau, kad... Kaip baisu, Sara, man pasirodė, kad Mažylę Lolą mylėjau labiau nei mamą.

Mažylė Lola išėjo; tramvajai jau nedundėjo Liurijos gatve, nes paskutiniaisiais Franko valdymo metais savivaldybė pasirinko oro taršą ir vietoj tramvajų paleido autobusus, net nepasirūpino išardyti bėgių, tapusių idealia čiuožykla motociklininkams. O aš užsidariau namuose pasiryžęs studijuoti toliau ir pamiršti tave. Įsikūriau tėvų miegamajame ir net miegojau toje pačioje lovoje, kur gimiau tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt šeštų metų balandžio trisdešimtą, be dvidešimt penkių minučių septintą valandą ryto.

Bernatas su Tekla susituokė aklai įsimylėję, viltingai spindinčiomis akimis, o aš buvau jų vestuvių liudininkas. Per vestuvių iškilmes jaunieji atliko svečiams Bramso pirmąją sonatą improvizuotai, meistriškai, be partitūrų. Buvau tiesiog pažaliavęs iš pavydo... Bernatui ir Teklai prieš akis buvo visas gyvenimas, ir aš džiaugiausi jų laime ir drauge jiems pavydėjau. Vėl prisiminiau Sarą, jos nesuvokiamą pabėgimą ir vėl ėmiau dar labiau pavydėti Bernatui, linkėdamas jiems laimingo gyvenimo. Linksmi ir džiu-

gūs, jie išvažiavo į povestuvinę kelionę švęsti medaus mėnesio, pamažu, diena dienon tolydžio kaldami savo nelaimę.

Keletą mėnesių, pratindamasis prie paskaitų, prie studentų, visai nesidominčių kultūros istorija, prie plyno kraštovaizdžio be miškų, prie Ešamplio kvartalo, pradėjau imti fortepijono pamokas pas damą, nė iš tolo nepanašią į ponią Truliols, bet tokią pat reiklią. Vis dėlto dar turėjau labai daug laisvo laiko.

– ḥāḏ.

– hadh.

– trēn.

– trén.

– tlāṯ.

– tláth.

– ‘arbaʾ.

– árba.

– ‘arbaʾ.

– árba.

– ‘arbaʾ!

– ‘arbaʾ!

– Raba taua!

Aramėjų kalbos pamokos mane veikė raminamai. Iš pradžių dėstytoja ponia Gombreni priekaištavo dėl mano tarimo, bet vėliau liovėsi; nežinia kodėl: gal padariau pažangą, o gal jai tiesiog nusibodo.

Be galo prailgus trečiadieniams, Adrianas užsirašė į įvadinį sanskrito kursą, atvėrusį naują pasaulį, juo labiau kad buvo tikras malonumas klausytis, kaip daktaras Figeresas apdairiai naršo po etimologijas ir atskleidžia ištisą tinklą ryšių, siejančių įvairias indoeuropiečių kalbas. Be kita ko, jis išmoko slalomo, koridoriuje vingiuodamas tarp knygų dėžių, kurių išdėstymą įsiminė taip gerai, kad ir tamsoje neužkliūdavo. Nusibodus skaityti, ištisas valandas griežDavau Storioniu, kol paplūsdavau prakaitu kaip Ber-

natas per egzaminą. Laikas bėgo taip greitai, kad tave prisimindavau bene tik gamindamas vakarienę, kai valandėlei atsipalaiduodavau. Eidavau gulti liūdna širdimi, o svarbiausia – negaudamas atsakymo į klausimą: kodėl, Sara. Tik du kartus turėjau susitikti su parduotuvės administratoriumi, labai veikliu žmogumi, iškart perpratusiu padėtį. Antrąsyk susitikęs pranešė, kad Sesilija ruošiasi eiti į pensiją, ir, nors menkai kas mudu siejo, man pasidarė liūdna. Sunku patikėti, bet Sesilija dažniau nei mama įgnybdavo man į skruostą ar pašiaušdavo plaukus.

Pirmą kartą pajutau, kaip panižo nagai, kai Muralis, tėvo pažįstamas, senas knygų pardavėjas iš Šv. Antano turgaus, pasakė: daktare, man rodos, jums būtų pravartu užsukti pas mane kai ko pasižiūrėti.

Adrianas, žiūrinėjąs šūsnį „A Tot Vent“* serijos knygų nuo pat jos pirmųjų dienų iki pilietinio karo ir, pramogos dėlei, nežinomų autorių dedikacijas nežinomiems asmenims, pakėlė galvą.

– Ką sakote?

Knygininkas atsistojo ir linktelėjo galva duodamas ženklą eiti iš paskos. Spragtelėjęs pirštais, paprašė gretimo kiosko pardavėją prižiūrėti jo turtą, kol jo nebūsią. Per penkias minutes tylėdami jie įveikė kelią nuo turgaus iki siauro namo su tamsiais laiptais Grafo Borelio gatvėje, kur, kaip jis prisiminė, kadaise jau lankėsi su tėvu. Pirmame aukšte Muralis išsitraukė iš kišenės raktą ir atrakino duris. Viduje tvyrojo prietema. Įjungė silpną lemputę, kurios šviesa nesiekė grindų. Nuėję kelis žingsnius siauru koridoriumi, jie atsidūrė kambaryje, kur stovėjo didžiulė spinta su plačiais, bet sekliais stalčiais, kokiuose dailininkai laiko piešinius. Pirmiausia jam dingtelėjo mintis, kaip įmanoma įnešti tokį didelį baldą tokiu siauru koridoriumi. Kambaryje šviesa buvo stipresnė nei prieškambaryje. Tuomet Adrianas vidury kambario pastebėjo stalą, o ant jo – lempą. Muralis uždegė ją, atitraukė vieną stalčių,

* „Palankiam vėjui pučiant“ – Barselonos leidyklos „Proa“ kūrinių serija katalonų kalba.

ištraukė pluoštą popierių ir pakišo juos prie šviesos. Tuomet man ėmė pasiutusiai plakti širdis, mausti paširdžius ir niežėti nagus. Abu palinkome prie retenybės, ir aš pamačiau senovinio popieriaus lakštus. Norėdamas geriau įsižiūrėti, užsidėjau akinius. Sunku buvo įskaityti neįprastą rašyseną. Garsiai perskaičiau *Discours de la méthode. Pour bien conduire la raison, & chercher la vérité dans les sciences**. Tik tiek. Nedrįsau paliesti popieriaus. Tik pasakiau: ne.

– Taip.

– Negali būti.

– Juk jums įdomu, tiesa?

– Iš kur, velniai griebtų, gavote?

Užuot atsakęs, Muralis perskleidė pirmą lapą. Truputį patylėjęs, pridūrė: neabejojau, kad susidomėsite.

– Iš kur jūs žinote?

– Nes jūs panašus į tėvą: žinau, kuo domitės.

Prieš Adriano akis gulėjo rankraštis „Discours de la méthode", parašytas 1637 metais ir išleistas kartu su „La Dioptrique", „Les Météores" ir „La Géométrie"**.

– Visas? – paklausė.

– Visas. Na... niekai, trūksta dviejų lapų.

– O kas gali įrodyti, jog tai ne klastotė?

– Kai išgirsite kainą, suprasite, kad tai ne klastotė.

– Ne, suprasiu, kad per brangu. Iš kur galiu žinoti, kad nenorite manęs apgauti?

Vyriškis pasirausė lagaminėlyje, atremtame į stalo koją, ištraukė pluoštą popierių ir padavė Adrianui.

Aštuoneri ar dešimt pirmųjų „A tot vent" kolekcijos metų turėjo laukti kitos progos. Adrianas Ardevolis visą popietę studijavo rankraštį, lygino su autentiškumo sertifikatu, svarstydamas, iš

---

* „Samprotavimas apie metodą gerai nukreipti savo protą ir rasti mokslų tiesą" (*pranc.*) – prancūzų filosofo René Descarteso (1596–1650) filosofinis traktatas.

** „Dioptrika", „Meteorai" ir „Geometrija" – R. Descarteso kūriniai.

kur, velniai griebtų, gautas toks lobis, ir galiausiai padarė išvadą, kad neverta kelti per daug klausimų.

Niekuo daugiau nesidomėjęs, išskyrus rankraščio autentiškumą, galop sumokėjau krūvą pinigų, nors prieš tai visą mėnesį dvejojau ir slapta konsultavausi. Tai buvo pirmas mano paties įsigytas rankraštis iš dvidešimties, sudarančių mano kolekciją. Namuose jau turėjau tėčio grobį: dvidešimt paskirų „Recherche“ lapų, visą Džoiso „The Dead“* rankraštį, kelis Cveigo puslapius apie tokį žmogų, nusižudžiusį Brazilijoje, abato Deligato Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno steigiamąjį aktą. Nuo tos dienos supratau, kad esu apsėstas to paties demono kaip ir tėtis. Maudė paširdžius, niežėjo nagai, džiūvo burna... negana to, kamavo abejonės rankraščio tikrumu, jo verte, baimė pražiopsoti progą ir jo netekti, baimė permokėti, baimė pasiūlyti per mažai ir pamatyti, kaip jis dingsta iš mano gyvenimo...

„Discours de la méthode“ buvo pirmoji smiltelė.

---

* „Mirusieji“ (*angl.*) – airių rašytojo J. Joyce'o apysaka.

28

Smiltelė iš pradžių – tai šapas akyje, vėliau ima niežėti nagai, mausti paširdžius, į kišenę įsisuka vėjas, o jeigu nusigręžia laimė, sąžinę prislegia sunkus akmuo. Ir gyvenime, ir romane viskas prasideda nuo menko nieko, mylimoji Sara, nuo niekingos smiltelės, į kurią niekas laiku neatkreipia dėmesio.

Įėjau, kaip įeinama į šventovę. Arba į labirintą. Arba į pragarą. Nuo tos dienos, kai poną Berengerį išvijau į visatos tamsą, kojos nebuvau ten kėlęs. Veriant duris, dzingtelėjo tas pats varpelis. Tas pats varpelis visą gyvenimą. Adrianą pasveikino budrus Sesilijos žvilgsnis: ji tebesėdėjo prie kasos aparato, lyg niekada nebūtų nuo jo pasitraukusi. Lyg būtų buvusi prekė, laukianti atitinkamai turtingo kolekcionieriaus. Kaip paprastai dailiai apsirengusi ir susišukavusi. Nė nekrustelėjo, lyg jau seniai būtų jo laukusi, ir atkišo skruostą, kad pabučiuočiau, kaip bučiuodavau dešimties metų. Paklausė: kaip laikaisi, vaikeli, gerai, atsakė jis. O tu?

– Laukiu tavęs.

Adrianas apsižvalgė. Parduotuvės gilumoje nepažįstama mergina kantriai šveitė varinius daiktus.

– Jis dar neatėjo, – pasakė ji. Paėmė jam už rankos, prisitraukė ir nedovanojo nesušiaušusi plaukų kaip Mažylė Lola. – Retėja.

– Taip.

– Kiekvieną dieną vis panašesnis į tėvą.

– Tikrai?

– Ar turi draugę?

– Et!

Atidarė stalčių ir vėl uždarė. Tyla. Ko gero, svarstė, ar turi teisę to klausti.

– Kodėl neapsižiūri?

– Ar galima?

– Tu – savininkas, – atsakė skėstelėdama rankomis. Akimirksniu Adrianui pasidingojo, kad ji jam atsiduoda.

Paskutinį kartą apvaikščiojau parduotuvės pasaulį. Daiktai pasikeitę, bet nuotaika ir kvapas – nė kiek. Išvydo tėvą, sklaidantį dokumentus, poną Berengerį, spoksantį į duris ir kuriantį didelius planus, Sesiliją, pasipuošusią ir pasidažiusią, jaunesnę, šypsančią pirkėjai, kuri derasi iš paskutiniųjų, tikėdamasi pigiau nusipirkti prašmatnų Čipendeilo rašomąjį stalą, tėvą, kviečiantį poną Berengerį į kabinetą ir už uždarų durų ilgai šnekantį su juo nežinia apie ką ar, veikiau, aišku apie ką. Grįžau prie Sesilijos, kalbančios telefonu. Kai padėjo ragelį, priėjau arčiau:

– Kada išeini į pensiją?

– Per Kalėdas. Nenori rūpintis parduotuve, ar ne?

– Nežinau, – sumelavau. – Dirbu universitete.

– Vienas kitam netrukdo.

Man pasirodė, kad ji nori kažką pasakyti, bet kaip tik tuo metu įėjo ponas Sagrera, atsiprašė pavėlavęs, tuo pačiu žygiu pasisveikino su Sesilija ir mostu paprašė eiti su juo į kabinetą. Kai uždarėme duris, administratorius aptarė padėtį ir įvertino parduotuvę. Ir nors neklausiate mano nuomonės, pasakysiu, kad parduotuvė duoda pelno ir turi gerą perspektyvą. Vienintelė kliūtis buvo ponas Berengeris, bet jūs pats ją pašalinote. Jis atsilošė krėsle, kad žodžiai skambėtų įtaigiau, ir pakartojo:

– Parduotuvė duoda pelno ir turi gerą perspektyvą.

– Noriu ją parduoti. Nenoriu būti krautuvininkas.

– O kas čia bloga?

– Pone Sagrera...

– Jūs – šeimininkas. Tai jūsų paskutinis žodis?

Iš kur aš galiu žinoti, kad tai mano paskutinis žodis? Iš kur aš galiu žinoti, ką toliau darysiu?

– Taip, pone Sagrera, tai mano paskutinis žodis.

Tuomet ponas Sagrera atsistojo, priėjo prie seifo ir atidarė. Nustebau, kad ponas Sagrera žino kodą, o aš – ne. Išėmė voką.

– Jūsų motinos.

– Man?

– Prašė jums perduoti, kai ateisite į parduotuvę.

– Bet aš nenoriu...

– Kai užeisite į parduotuvę, o ne tada, kai nutarsite prekiauti.

Vokas buvo užklijuotas. Atplėšiau jį, matant ponui Sagrerai. Laiškas neprasidėjo: mielas sūneli, mano brangiausiasis, nei apskritai kokiu nors kreipiniu, nei tiesiog ei, Adrianai, kaip laikaisi. Tai buvo nurodymų sąrašas, šaltas, bet praktiškas, kaip supratau, su labai pravarčiais patarimais.

Nors ir neturėdamas tokių ketinimų, po kelių dienų ar savaičių, gerai neprisimenu, dalyvavau slaptose varžytynėse. Muralis, bukinistas iš Šv. Antano turgaus, su paslaptinga mina įteikė man adresą. Gal ir nereikėjo to paslaptingumo, nes nebuvo jokių užkardų. Paskambini, tau atidaro duris ir įeini į Hospitaleto pramoninės zonos garažą. Viduje kaip juvelyrinėje parduotuvėje – stiklinė vitrina, gerai apšviesta, o joje išdėstyti parduodami daiktai. Vien juos išvydęs, vėl pajutau niežtint nagus, ir išpylė prakaitas kaip paprastai, kai trokštu ką nors įsigyti. Ir džiūstant burną. Man regis, taip jaučiasi lošėjas prie lošimų automato. Didumą daiktų, kuriuos sakiau tau paveldėjęs iš tėvo, nusipirkau aš pats. Pavyzdžiui, šešioliktojo amžiaus penkiasdešimties dukatų vertės monetą, dabar vertą labai didelių pinigų. Kaip tik ten ją nusipirkau. Kaip reikiant pakračiau kišenę. Vėliau kitose varžytynėse arba per skubotus mainus, panašius į šuolį bedugnėn, su tokiu pat fanatiku kolekcionieriumi įsigijau penkis aukso florinus, Maljorkos karaliaus Jokūbo III laikais nukaltus Perpinjane. Koks malonumas laikyti juos saujoje ir klausytis, kaip skamba! Sugniaužęs kumštyje monetas, prisiminiau, kaip tėvas pasakojo man istorijas apie Vialį ir įvairius jo savininkus, kurie pasitaikė jo gyvenime,

naudojosi juo, stengėsi išgauti kuo geresnį skambėjimą, godojo jį ir puoselėjo. Arba trylika nuostabių aukso luidorų, kurie mano saujoje dzingsi kaip ir tada, kai senatvėje glostė klausą Gijomui Fransua Vialiui. Nors ir nesaugu namuose laikyti Storionį, pamėgo jį ir nežadėjo su juo skirtis, kol sužinojo, kad ponas La Gitas paleido gandą, esą, garsusis Lorenco Storionio smuikas gali būti susijęs su pono Leklero žmogžudyste, įvykusia prieš daugelį metų. Tuomet tas smuikas, toks brangus širdžiai, ėmė deginti jam rankas, ir godojama brangenybė tapo košmaru. Nutarė jo nusikratyti – ir kuo toliau nuo Paryžiaus. Kai grįžo iš Antverpeno, kur pavyko jį sėkmingai parduoti su dėklu, paženklintu nekenčiamo *tonton* Žano krauju, smuikas jau buvo virtęs jaukiu, aukso luidorų prikimštu ožkos odos kapšu. Kaip gražiai skambėjo tas kapšas. Dingtelėjo mintis, kad tas kapšas – jo ateitis, slaptavietė, pergalė prieš *tonton* Žano chamizmą ir tuštybę. Dabar niekas jo nebesies su smuiku, kurį įsigijo *heer* Arkanas iš Antverpeno. Lygiai taip pat skambėjo luidorai, kai juos kračiau.

– Ar nenorėtum nuvažiuoti į Romą?

Laura pažvelgė į jį nustebusi. Jie vaikščiojo po universiteto kiemą tarp studentų, jis – susikišęs rankas į kišenes, ji – su pilnu portfeliu, panaši į advokatę, pasiruošusią eiti į teismą nagrinėti sudėtingos bylos, o aš tuo metu skendėjau jos melsvų akių gelmėje. Laura nebebuvo žinių ištroškusi studentė. Ji buvo studentų mėgstama dėstytoja. Kaip ir anksčiau – melsvų akių ir širdies gilumoje kamuojama slapto liūdesio. Adrianas nedrąsiai žiūrėjo į ją, nes vaizduotėje šmėkščiojo tavo paveikslas, Sara, temdydamas tą moterį, kuriai, kaip jis buvo pastebėjęs, nesisekė su širdies draugais.

– Atleisk, ką sakei?

– Važiuoju darbo reikalais... Daugių daugiausia penkioms dienoms. Galėtume grįžti ateinantį pirmadienį, ir tu nepraleistum nė vienos paskaitos.

Tiesą pasakius, Adrianas improvizavo. Jau seniai svarstė, kaip galėtų suartėti su tomis melsvomis akimis. Norėjau žengti pirmą žingsnį, bet nemokėjau. Ir bijojau ryžtis manydamas, kad taip išduosiu tavo atminimą. Ir tuomet atėjo į galvą ta apgailėtina gudrybė; melsvos akys nušvito, ir Adrianas pabandė prisiminti, ar kada nors buvo matęs Laurą nesišypsančią. Ir nustebo išgirdęs atsakymą: gerai, žinoma.

– Kas žinoma?

– Kad važiuosiu su tavimi į Romą, – pažvelgė į jį sunerimusi. – Ar tai turėjai omeny, ką?

Abu nusijuokė, ir jam smilktelėjo: vėl kiši galvą į kilpą, nė nenutuoki, kas tokia yra Laura, išskyrus tai, kad keri melsvomis akimis.

Lėktuvui kylant, o paskui leidžiantis, pirmą kartą griebė jam už rankos ir, nedrąsiai šypsodama, prisipažino: baisiai bijau skristi, ir jis atsiliepė: kodėl anksčiau nepasakei. Ji gūžtelėjo pečiais lyg sakydama: tiek jau to, o jis tai suprato savaip, kad vertėjo ištverti baimę ir skristi į Romą su Ardevoliu; pajutau pasididžiavimą savo patrauklumu, mylimoji Sara, nors ji buvo jaunutė, nepatyrusi dėstytoja, kuriai visas gyvenimas prieš akis.

Roma – tai ne laimės oazė, o priešingai – sumaištis gatvėse, kuriomis zuja savižudžiai taksi vairuotojai, kaip tas, kuris rekordiniu greičiu vežė juos iš viešbučio automobilių užgriozta *Via del Corso*. Priešais Amato daržovių parduotuvę praeivių akis masino vidury skaisčios dienos gardžių vaisių prikrautos dėžės. Jis prisistatė vyriškiui vešlia barzda, aptarnaujančiam reiklią pirkėją, ir šis įteikė vizitinę kortelę ir nurodė kryptį: aukštyn gatve, Popolo aikštės link.

– Ar galėtum pasakyti, ką mes čia darom?

– Tuoj sužinosi.

– Na, gerai, norėčiau sužinoti, kokį vaidmenį čia atlieku.

– Lydi mane.

– Kodėl?

– Nes aš bijau.

– Nuostabu. – Tekina prisivijo ilgais žingsniais žirgliojantį Adrianą. – Ar galėtum paaiškinti, kokiame kino filme vaidiname? Ką?

– Žiū, jau atėjome.

Prie trečių durų paspaudė skambutį, ir netrukus brakštelėjusi spyna davė ženklą, kad galima eiti į vidų, lyg jų būtų laukiama. Aukštai, atvėrusi buto duris, šaltai šypsodama, laukė mano angelas, kuri jau seniai buvo nebe angelas. Adrianas pabučiavo šeimininkę ir mandagiu mostu parodė į ją Laurai:

– Tai mano suvestinė sesuo. Ponia Daniela Amato.

Ir, dirstelėjęs į Laurą, Danielai pasakiau:

– Čia mano advokatė.

Laura sureagavo puikiai. Tiesą pasakius, fantastiškai. Nė viena blakstiena jai nekrustelėjo. Abi moterys valandėlę žiūrėjo viena į kitą, lyg apskaičiuodamos, ar užteks jėgų grumtynėms. Daniela pakvietė juos į dailią svetainę, kur stovėjo Šeratono stiliaus indauja, dievaži, atkeliavusi iš mūsų parduotuvės, o ant jos – nuotrauka: jaunas tėtis su labai gražia mergina, šiek tiek panašia į Danielą. Tikriausiai legendinė Karolina Amato, toptelėjo, tėčio Romos meilė, vaisių pardavėjo Amato duktė. Nuotraukoje ji buvo visai jauna, buklaus žvilgsnio ir švelnios odos. Mane apėmė keistas jausmas, žvelgiant į tos jaunos moters dukterį, kuri, būdama penkiasdešimties, nė neketino slėpti veido raukšlių. Mano suvestinė sesuo kaip ir anksčiau buvo žavi ir elegantiška. Mums nepradėjus kalbėtis, įėjo ištįsęs paauglys vešliais antakiais, nešinas padėklu su kava.

– Mano sūnus Titas, – paaiškino Daniela.

– *Piacere di conoscerti**, – pasakiau paduodamas ranką.

– Nesistenk, – atsakė gražiai dėdamas padėklą ant staliuko. – Mano tėvas kilęs iš Vilafrankos**.

---

* Malonu susipažinti. (*It.*)

** Katalonijos miestas.

Tuomet Laura įniko varstyti mane piktais žvilgsniais, tikriausiai pagalvojo, kad to jau per daug, negana, kad aprengiau ją advokatės toga, ji dar turi klausytis pokalbio su itališkąja mano giminės atšaka, kuri jai rūpi kaip pernykštis sniegas. Nusišypsojau jai ir ramindamas paėmiau už rankos; man pasisekė kaip niekad gyvenime. Vargšė Laura: regis, reikėjo išsamiai viską jai paaiškinti, bet, deja, buvo per vėlu.

Kava buvo nuostabi. Ir parduotuvės pardavimo sąlygos ne ką prastesnės. Laura tylėjo ir klausėsi; aš pasiūliau kainą, Daniela dukart dirstelėjo į Laurą, pastebėjo, kad ši papurtė galvą, vos pastebimai, lėtai ir profesionaliai. Vis dėlto ji bandė derėtis:

– Nesutinku su šiuo pasiūlymu.

– Atsiprašau, – įsiterpė Laura, ir aš pažvelgiau į ją nustebęs. Ir pridūrė abejingu balsu: – Nieko daugiau ponas Ardevolis neketina jums siūlyti.

Ji dirstelėjo į laikrodį, lyg kur nors skubėdama, ir nutilo oria veido mina. Prabėgo kelios sekundės, kol Adrianas atsitokėjęs pridūrė, kad prie pasiūlymo pridedamas sąrašas tų daiktų, kurie būsią paimti iš parduotuvės, prieš perduodant ją į tavo rankas. Daniela atidžiai perskaitė įteiktą sąrašą, o aš tuo tarpu pamerkiau Laurai, bet ji neatsakė tuo pačiu, toliau vaidindama orią advokatę.

– O Urželis, kurį turi namuose? – pakėlė galvą Daniela.

– Tai šeimos turtas, neturi nieko bendra su parduotuve.

– O smuikas?

– Taip pat. Viskas dokumentuota.

Laura kilstelėjo ranką, lyg prašydama žodžio, ir, žiūrėdama Danielai į akis meistriškai nutaisyta abejinga mina, pasakė: jūs tikriausiai suprantate, kad, kalbėdami apie parduotuvę, mes turime omeny nematerialųjį turtą.

Ak, Laura.

– Ką?

Verčiau būtum patylėjusi.

– Daiktas – tai viena, o jo vertė – visai kas kita.

Koks velnias mane sugundė paklausti: Laura, ar nenorėtum nuvažiuoti į Romą?

– Šaunu. Na ir kas iš to?

– Kad kas dieną jo vertė auga.

Tik nenuklysk į lankas.

– Ir?

– Judviejų sutarta kaina – tai viena, – Laura kalbėjo nežiūrėdama į mano pusę, lyg čia manęs nė nebūtų buvę. Man mintyse kartojant: užsičiaupk, nes viską sugadinsi, velniai griebtų, ji tęsė: – Nors ir kokia būtų jūsų sutarta kaina, ji niekada neatitiks tikrosios vertės.

– Įdomumo dėlei norėčiau jus paklausti, ponia advokate, kokia yra tikroji parduotuvės vertė?

Ir man būtų įdomu, Laura. Bet verčiau liautumeis paisčiusi niekus, gerai?

– Niekas to nežino. Oficiali kaina – tiek ir tiek pesetų. Norint apskaičiuoti tikrąją kainą, reikėtų atsižvelgti į istorijos naštos vertę.

Tyla. Lyg būtume gromuliavę tuos išmintingus žodžius. Laura nubraukė plaukus nuo kaktos už ausų ir, palinkusi prie Danielos, tvirtu balsu, kokio anksčiau iš jos lūpų niekada nebuvau girdėjęs, pareiškė: juk dabar tariamės ne dėl obuolių ar bananų, ponia Amato.

Sėdėjome netardami nė žodžio. Žinojau, kad už durų stovi Titas – jį išdavė šešėlis su vešliais antakiais. Staiga dingtelėjo mintis, kad jis irgi apsėstas kolekcionavimo manijos, kaip kadaise tėtis, paskiau mama, dabar aš, Daniela... Užsikrėtęs giminės beprotybe. Tyla buvo tokia gūdi, lyg visi drauge būtume stengęsi apskaičiuoti istorijos svorį.

– Sutarta. Tegu toliau tvarko advokatai, – giliai atsidususi, apsisprendė Daniela. Šiek tiek ironiškai pažvelgė į Laurą ir pridūrė: – Istoriją įvertinsime milijonais lirų kokią kitą dieną, ponia advokate, kai būsime geriau nusiteikę.

Prabilome tik tada, kai atsisėdome vienas prieš kitą. Sunku buvo įvertinti tas keturiasdešimt penkias minutes tylos, nes toji melsvaakė šviesiaplaukė visai išmušė jį iš vėžių. Kai atsisėdome, užsisakėme pirmą patiekalą ir palaukėme, kol atneš, Laura užsivyniojo ant šakutės spagečių, kurie beregint išsivyniojo.

– Tu tikras paršas, – tarė ir, palinkusi prie lėkštės, bandė įsiurbti vienintelį ilgą spagetį, likusį ant šakutės.

– Ar aš?

– Taip, juk su tavimi kalbuosi.

– Kodėl?

– Nei aš tavo advokatė, nei tau reikėjo advokato. – Padėjo šakutę į lėkštę. – Beje, supratau, kad prekiauji antikvariniais dalykais.

– Aha.

– Kodėl anksčiau to nepasakei?

– Tau reikėjo tylėti.

– Niekas nesiteikė man duoti šios kelionės instrukcijų.

– Atsiprašau, esu kaltas.

– Žinoma.

– Bet tu puikiai atlikai savo vaidmenį.

– Žinai, mane ėmė pagunda viską sugadinti ir išbėgti, nes tu esi tikras paršas.

– Tavo teisybė.

Laurai pasisekė sumeškerioti antrą spagetį, o aš, užuot ėmęs į širdį jos žodžius, pagalvojau, kad tokiu tempu ji niekada nebaigs savo patiekalo. Tad panorau dabar jai paaiškinti tai, ko anksčiau nebuvau sakęs:

– Mama paliko man nurodymus, kaip turėčiau parduoti parduotuvę Danielai: labai išsamius nurodymus. Net pamokė, kaip turėčiau į ją žiūrėti ir kaip laikytis.

– Vadinasi, vaidinai komediją.

– Iš dalies. Bet tu mane pranokai.

Abu nudūrė akis į lėkštes, ir Adrianas staiga padėjo šakutę ir servetėle prisidengė pilną burną.

– Istorijos naštos vertė! – suprunkštė jis.

Vakarienė tęsėsi tolydžio nutrūkstant ir vėl atgyjant pokalbiui. Jie stengėsi nežiūrėti vienas kitam į akis.

– Vadinasi, motina paliko tau nurodymus.

– Taip.

– Ir tu jų laikeisi.

– Taip.

– Atrodei... na, nežinau, kitoks.

– Kaip tai kitoks?

– Kitoks nei paprastai.

– O paprastai koks esu?

– Lyg nukilęs kitur. Tu visada kažkur klaidžioji mintimis.

Laukdami deserto, jie kramsnojo alyvuoges ir tylėjo nežinodami, ką sakyti. Kol pagaliau Adrianas prabilo: nenumaniau, kad ji tokia įžvalgi.

– Kas?

– Mano motina.

Laura padėjo šakutę ant staltiesės ir pažvelgė jam į akis.

– Ar supratai, kad jaučiausi piktybiškai išnaudojama? – ji grįžo prie ankstesnės kalbos. – Ar susivokei, ką padarei, dabar, kai tau viską išsakiau?

Įdėmiai pažvelgiau į ją ir pamačiau, kad jos melsvos akys padrėkusios. Vargšė Laura: pasakė man visą tiesą apie savo gyvenimą, o aš nenorėjau to suprasti.

– Atleisk. Pats vienas nebūčiau sugebėjęs to padaryti.

Tą naktį mudu su Laura mylėjomės labai jausmingai, labai atsargiai, lyg baimindamiesi vienas kitą nuskriausti. Susidomėjusi ji apžiūrėjo medalioną, kabantį Adrianui ant kaklo, bet nieko nepasakė. Paskui apsiverkė: pirmą kartą linksmuolė Laura atskleidė man savo amžinuoju liūdesiu paženklintą prigimtį. Neišdavė širdies paslapčių. Aš ir neklausinėjau.

Pasivaikščioję po Vatikano muziejus, ilgiau nei valandą Šv. Petro Grandinėse bazilikoje tylomis grožėjomės Moze, patriarchas

žengė į priekį, laikydamas rankose plokštes su Dešimčia įsakymų, o kai atėjo pas savus ir išvydo, kad jie garbina aukso veršį ir šoka aplink, užsidegė pykčiu ir paleido iš rankų akmenines plokštes, kuriose Jahvė dieviškais rašmenimis buvo surašęs sandoros su savo tauta straipsnius, ir jos sudužo į druzgus. Aaronas priklaupęs pakėlė vieną aštrią šukę, nei per didelę, nei per mažą, ir paėmė ją atminimui, o Mozė tuo metu didžiu balsu sušuko: jūs, nenaudėliai, ką čia išdarinėjate, garbinate netikrus dievus, kai tik nusisuku nuo jūsų, nelaimingieji! Ir Dievo išrinktoji tauta tarė: atleisk mums, Moze, mes to nebedarysime. Ir jis atsakė: ne aš turiu jums atleisti, o gailestingasis Dievas, kuriam nusidėjote garbindami stabus. Vien už tai nusipelnėte būti užmušti akmenimis. Visi kaip vienas. Ir tuomet, kai vidurdienį jie išėjo į skaisčią Romos saulę mąstydami apie akmenis ir suskaldytas plokštes, nei iš šio, nei iš to prisiminiau, kad prieš šimtą metų, tūkstantis du šimtai devyniasdešimtais hidžros metais, nedideliame Al Hisvos miestelyje gimė verksnė mergaitė skaistaus kaip mėnuo veidelio, o motina, ją išvydusi, pasakė: mano dukrelė – gailestingojo Alacho dovana; ji graži kaip mėnuo ir skaisti kaip saulė, o tėvas, pirklys Azizadehas, regėdamas žmoną esant silpnos sveikatos, paklausė slėpdamas nerimą: kokiu vardu pageidauji pavadinti dukrelę, ir ji atsakė: pavadinkime ją Amani, ir Al Hisvos žmonės vadins ją gražiąja Amani, ir nutilo išsekusi, pristigo jėgų, ištarusi tuos kelis žodžius, ir jos vyras Azizadehas ašarų pritvinusiomis juodomis akimis, įsitikinęs, kad viskas gerai, pribuvėjai davė baltą monetą ir kraitelę datulių; susigraudinęs pažvelgė į žmoną, ir juodas debesis aptemdė jo mintis. Ir gimdyvė drebančiu balsu dar pasakė Azizadehui: jeigu mirsiu, saugok šią auksinę brangenybę kaip mano atminimą.

– Tu nemirsi.

– Paklausyk. Kai gražiajai Amani pirmąsyk pasirodys kraujas, padovanok jai nuo manęs šitą brangenybę. Kad prisimintų motiną, mielas vyre. Kad prisimintų motiną, pristigusią jėgų... – Ji užsikosėjo. – Prisiek, – pridūrė.

– Prisiekiu, mano žmona.

Pribuvėja vėl įėjo į kambarį ir pasakė: jai reikia ilsėtis. Azizadehas palingavo galvą ir grįžo į krautuvę prižiūrėti, kaip iškraunama ką tik iš Libano gauta pistacijų ir riešutų siunta. Tačiau, jeigu net būtų išvydęs tai surašyta tokiose plokštėse, kokiose gavo 10 įsakymų netikėliai Musos vaikai, vadiną save išrinktąja tauta, Azizadehas niekada nebūtų patikėjęs, koks liūdnas galas po penkiolikos metų laukia gražiosios Amani, tebūnie pašlovintas gailestingasis Alachas.

– Apie ką galvoji?

– Atleisk, ką sakai?

– Argi nepastebi, kad mintimis visada esi nukilęs kitur?

Į Barseloną išvykome traukiniu ir grįžome namo trečiadienį: Laura pirmą kartą praleido dvi paskaitas be pateisinamos priežasties. Profesorius Bastardesas, ko gero, kai ką numanęs, nepadarė jai nė menkiausio priekaišto. O aš po operacijos „Roma" supratau, kad visą gyvenimą galiu studijuoti ką tinkamas ir skaityti tik tiek paskaitų, kad išlikčiau akademiniame pasaulyje. Širdies reikalus atidėjus į šalį, tarytum atsivėrė dangus. Tik su ta sąlyga, kad mano kelyje nepasitaikytų jokių pagundą keliančių rankraščių.

29

Nusikratyti naštos Adrianui padėjo atšiaurioji motina, kuri, prisimindama, koks jis nepraktiškas, net mirusi globojo sūnų, kaip tai daro visos motinos pasaulyje, išskyrus manąją. Vien tik apie tai pagalvojus, man suspaudžia širdį ir dingteli mintis: o gal kartais jai pabusdavo kažkas panašaus į meilę. Dėl tėčio esu tikras, kad manimi didžiavosi, bet neabejoju, kad niekada nemylėjo. Buvau vienas iš jo kolekcijos eksponatų. Ir tas eksponatas grįžo iš Romos tvirtai pasiryžęs pagaliau padaryti tvarką, nes jau nusibodo kliuvinėti už dar neatidarytų knygų dėžių, parsigabentų iš Vokietijos. Jis uždegė šviesą, ir pasirodė šviesa. Pasikvietė Bernatą, kad padėtų jam suplanuoti idealią tvarką, lyg Bernatas būtų Platonas, jis – Periklis, o butas Ešamplyje – triukšmingieji Atėnai. Ir taip du mokslo vyrai nutarė, kad kabinete jis laikys rankraščius, inkunabulus, kurių kada nors pirks, trapius daiktus, tėvų knygas, plokšteles, partitūras ir dažniausiai naudojamus žodynus, ir jie atskyrė vandenis, buvusius po skliautu, nuo vandenų, buvusių viršum skliauto, ir radosi dangus su debesimis, atskirtas nuo vandenų, buvusių po skliautu. Tėvų miegamajame, kurį jam pavyko prisijaukinti, sutilpo poezija drauge su muzikos leidiniais, ir sutelkė vandenis po dangumi į vieną vietą taip, kad pasirodė sausuma, ir tą sausumą pavadino žeme, o vandenų telkinį – jūromis ir vandenynais. Vaikų kambaryje, kurį saugojo šerifas Karsonas drauge su narsiuoju Juoduoju Ereliu, be atlydos eidami sargybą ant naktinio stalelio, be jokios atžvalgos ištuštino visas nuo mažens lydėjusių jį knygų lentynas, o į jų vietą įkėlė istoriją nuo neatmenamų laikų iki šių dienų. Taip pat geografiją, ir žemėje pasirodė medžiai ir sėklos, sužaliavo žolė ir pražydo gėlės.

– O kas čia per kaubojai?

– Neliesk!

Nedrįso pasakyti, kad nesikištų. Tai būtų buvę nesąžininga. Tad tik tarė: išmesiu juos kitą kartą.

– Hau.

– Ką?

– Gėdiniesi mūsų.

– Esu labai užsiėmęs.

Išgirdau, kaip šerifas, pasislėpęs už arapahų vado, užuot atsakęs, su panieka nusispjovė ant žemės.

Trys ilgi koridoriai tapo skirti prozai, surikiuotai pagal kalbas naujose, pas Planasą užsakytose lentynose, kurios traukėsi be galo be krašto. Koridoriuje į miegamąjį – romanų kalbos. Koridoriuje į prieškambarį – slavų ir skandinavų kalbos, o plačiausiame buto koridoriuje – germanų ir anglosaksų kalbos.

– Kaip gali skaityti tokia keista kalba? – paklausė staiga apstulbęs Bernatas, mosuodamas Danilo Kišo knyga „Peščanik“*.

– Reikia pasisemti kantrybės. Kai moki rusiškai, ne taip jau sunku suprasti serbiškai.

– Kai moki rusiškai... – įsižeidęs sumurmėjo Bernatas. Padėjo knygą į vietą ir prakošė pro dantis: – Aišku, vadinasi, vieni juokai.

– Valgomajame sudėsime literatūros kritiką, literatūros ir meno istoriją.

– Reikia arba išnešti taures ir stiklines, arba išgabenti indaują. – Jis parodė į sieną, neužsimindamas apie baltą dėmę virš indaujos. Adrianas nuleido akis ir pasakė: visas taures dovanoju parduotuvei. Gali parduoti; tegu sau džiaugiasi. Taip laimėsiu tris sienas. Ir taip pasirodė žuvys ir gyvūnai, knibždantys vandenyse, ir visos jūrų pabaisos. O baltą dėmę, kurią paliko Urželio „Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos abatija“, užpildė Velekas, Vorenas, Kaizer, Berlinas, Šteineris, Ekas, Benjaminas, Ingardenas, Frajus, Kanetis, Liuisas, Fusteris, Džonson, Kalvinas, Mira, Todorovas, Magris ir kiti dvasios malonumai.

---

* „Smėlio laikrodis“ – vienas garsiausių šio žymaus XX a. serbų rašytojo (1935–1989) romanų.

– Kiek kalbų moki?

– Nežinau. Koks skirtumas. Jeigu moki kelias, gali skaityti tiek ir tiek, kad paskui jau nebeskaičiuoji.

– Na, žinoma, aš taip ir maniau, – šiek tiek suirzęs atrėžė Bernatas. Ir po kelių minučių, kai jie drauge stūmė baldus: – Tu man nesisakei, kad moki rusiškai.

– O tu man nesisakei, kad repetuoji Bartoko antrąjį koncertą.

– Iš kur žinai?

– Turiu šaltinių. Į lyginimo kambarį...

– Lyginimo kambaryje nieko neliesk, – Bernatui pabudo blaivas protas. – Turėsi su kuo nors susitarti, kad ateitų valyti kambarių, lyginti ir panašiai. Tas asmuo privalo turėti savo kampelį.

– Aš pats susitvarkysiu.

– Nė velnio. Pasamdyk ką nors.

– Moku kepti omletą, kiaušinienę, virti ryžius, makaronus, gaminti ką tik nori. Omletą su daržovėmis. Salotas. Virtas daržoves.

– Turiu omeny sudėtingesnius dalykus: lyginimą, siuvimą, skalbimą. Įdarytus makaronus, kepinius.

Nuobodybė. Bet galų gale leidosi Bernato įtikinamas ir pasisamdė dar gana jauną, energingą moterį, vardu Katerina. Ateidavo pirmadieniais, dirbdavo iki pietų ir gražiai sutvarkydavo butą. Lygindavo. Siūdavo. Šviesos spindulys toje tamsos karalystėje.

– Gerai, bet į kabinetą prašom neiti. Sutarta?

– Kaip jūs pageidaujate, – atsakė ir įėjusi apžvelgė viską patyrusia akimi. – Bet turėkite galvoje, kad čia pilna dulkių.

– Ne taip jau daug, prašom neperdėti.

– Pilna dulkių, pilna tų sidabrinių šlykštynių, kurios veisiasi knygose.

– Nereikia perdėti, Mažyle Lola.

– Katerina. Bent jau nuo tų senų knygų reikia nuvalyti dulkes.

– Apie tai nė kalbos negali būti.

– Tai leiskit bent pašluoti ir išplauti grindis, – neatlyžo Katerina.

– Gerai. Tik nieko neliesk ant stalo.

– Ir neketinu, – pamelavo ji.

Kad ir kokie geri buvo Adriano ketinimai, lyginimo kambaryje Katerina turėjo sugyventi su meno albumais ir enciklopedijomis – laisvą nuo spintų sieną užėmė knygų lentynos. Veltui ji raukė nosį.

– Ar nematote, kad kitur nebėra vietos? – maldaujamu balsu teisinosi Adrianas.

– Butas ne toks jau mažas. Kam jums tiek daug knygų?

– Aš jas ryju.

– Gaila, toks gražus butas, o sienų nematyti.

Katerina apžvelgė naujai apstatytą lyginimo kambarį ir pagalvojo: teks pratintis dirbti tarp knygų.

– Nesikrimsk, Mažyle Lola. Dieną jos nedaro nieko bloga.

– Katerina, – pašnairavo į jį Katerina, nesuprasdama, ar jis juokauja, ar jam ne visi namie.

– O ką tu ten parsivežei iš Vokietijos, ką? – vieną dieną paklausė Bernatas, pirštų galais nepatikliai liesdamas kartoninę dėžę.

– Daugiausia filologijos ir filosofijos knygų. Ir romanų. Belio, Graso, Folknerio, Mano, Lioro, Kapmanio, Roto ir panašiai.

– Kur jas sudėsi?

– Filosofiją – prieškambaryje drauge su matematika ir astronomija. Filologiją ir kalbotyrą – Mažylės Lolos kambaryje. Romanus – atitinkamuose koridoriuose.

– Ką gi, imkis darbo.

– Su kokiu orkestru grosi Bartoką?

– Su savo. Paprašysiu perklausos.

– Šaunu, ar ne?

– Pažiūrėsim, kam skamba varpas.

– Veikiau smuikas.

– Taip. Tau reikėtų užsisakyti daugiau lentynų.

Jis užsisakė, ir meistras Planesas džiaugėsi kaip mažas vaikas, kad nė kiek nesilpsta Adriano šišas tvarkyti namus. Ketvirtąją kūrimo dieną Katerina laimėjo svarbią pergalę gavusi Viešpaties leidimą nuvalyti dulkes nuo knygų visame bute, išskyrus kabinetą.

Be to, pasisiūlė už nedidelį priedą ateiti ir ketvirtadienį rytą, kad kiekviena knyga būtų nuvalyta bent kartą per metus. Adrianas atsakė: kaip sau nori, Mažyle Lola, tu išmanai... geriau už mane.

– Katerina.

– Kadangi dar yra vietos svečių kambaryje, ten perkelsime religiją, teologiją, etnologiją ir antikinę literatūrą.

Ir tuo metu Viešpats atskyrė vandenis nuo sausumos ir sukūrė jūras ir vandenynus.

– Tau reikėtų... Kas tau labiau patinka: šunys ar katės?

– Ne, ne, niekas. – Griežtai: – Niekas.

– Nenori, kad jie čia tau visur šikinėtų, ką?

– Ne, ne dėl to.

– Na, žinoma, jeigu taip sakai... – žiūrėdamas į krūvą knygų ant grindų, kandžiai sutiko Bernatas. – Bet tau praverstų kokio žvėrelio draugija.

– Nenoriu, kad čia kas nors nusigaluotų, aišku? – atšovė, slavų proza pildydamas antrą lentyną priešais vonios kambarį. Ir sukūrė visų rūšių naminius galvijus ir laukinius gyvulius, kurie paplito po visą žemę, ir matė, kad tai gera.

Sėdėdami koridoriuje ant tamsių grindų, jie ilgesingai minėjo praeitį:

– Oho, Karlas Majus. Aš irgi turiu visą krūvą jo knygų.

– Žiū, Salgaris. Dešimt, ne, dvylika knygų.

– Ir Žiulis Vernas. Aš turėjau jo knygų su Gustavo Dorė iliustracijomis.

– Kur jas padėjai?

– Protas neneša.

– Ir Enida Blaiton. Skystoka. Bet perskaičiau viską, ką ji parašė, gal trisdešimt kartų.

– O ką darysi su „Tintino nuotykiais"?

– Gaila išmesti. Bet galvoj netelpa, kur juos dėti.

– Dar turi daug vietos.

Ir Viešpats tarė: taip, turiu daug vietos, bet noriu palikti knygoms, kurių dar pirksiu. O dabar tiesiog nežinau, kur dėti Karlą

Majų ir Žiulį Verną, supranti? Ir anas atsakė: suprantu. Ir jie pastebėjo sklypelį laisvos vietos vonios kambaryje tarp spintelės ir lubų, ir Planesas džiūgaudamas pagamino jiems tvirtą dvigubą lentyną, kurioje sutilpo visa vaikų literatūra.

– Ar ta lentyna išlaikys?

– Jeigu kris, ateisiu ir pats ją laikysiu, garbės žodis.

– Kaip Atlantas?

– Kas?

– Kaip kariatidė.

– Na, nežinau. Bet nenukris, garbės žodis. Galite ramiai kakoti. Atsiprašau. Galite būti ramus.

– O spaudą – į mažąjį tualetą.

– Gerai sakai, – pritarė Bernatas, romanų kalbų prozai skirtu koridoriumi į Adriano vaikystės kambarį nešdamas dvidešimt kilogramų senovės istorijos.

– Kulinarijos knygas – į virtuvę.

– Ar be bibliografijos negalėsi kiaušinio pasikepti?

– Tai mamos knygos, nenoriu jų išmesti.

Ir, tardamas: sukurkime žmogų pagal savo paveikslą ir panašumą, prisiminė Sarą. Ir Laurą. Ne, Sarą. Ne, Laurą. Nežinia ką: šiaip ar taip, kažką prisiminė.

O septintą dieną Adrianas su Bernatu ilsėjosi ir pakvietė Teklą apžiūrėti tai, ką jie sukūrė, o jai apsilankius susėdo kabinete į krėslus. Tekla, tuomet laukusis Ljurenso, pasigrožėjo jų darbu ir prikišo vyrui: pažiūrėsime, gal kada nors pasiryši ir mūsų namuose sutvarkyti savo daiktus. Ir gėrė, dievaži, gardžią Murijos parduotuvėje pirktą arbatą. Staiga Bernatas pašoko kaip įgeltas:

– O kur laikai Storionį?

– Seife.

– Išimk. Turi gauti oro. Griežk juo, kad neprarastų skambesio.

– Žinoma, griežiu. Bandau atgauti buvusį lygmenį. Griežiu kaip apsėstas ir kuo toliau, tuo labiau įsimyliu tą instrumentą.

– To Storionio neįmanoma neįsimylėti, – prakošė Bernatas. – Pašėlusiai skamba.

– Girdėjau, kad skambini fortepijonu? – pasidomėjo Tekla.

– Pradinis lygmuo. – Ir lyg teisindamasis: – Kai gyveni vienas, tiek laisvo laiko, kad neturi kur dėti.

Septyni du aštuoni nulis šeši penki. Vialį vienintelį jis laikė seife. Kai jį išsiimdavo, pasidingodavo, kad instrumentas pabalo, ilgai laikytas belangėje.

– Vargšelis. Kodėl nepadedi jo į spintą prie inkunabulų?

– Gerai sakai. Bet draudimo kompanija...

– Spjauk į draudimo kompaniją. Kas kėsintųsi jį pavogti?

Adrianas demonstratyviai iškilmingai įteikė smuiką bičiuliui. Pagrok ką nors, paprašė. Bernatas suderino instrumentą, daugiausia dėmesio kreipdamas į re, ir taip pagrojo dvi Bethoveno fantazijas, kad mes beveik girdėjome orkestrą. Man pasirodė ir ligi šiol manau, kad jis grojo ypatingai, lyg būtų subrendęs gyvendamas toli nuo manęs, ir aš pagalvojau, kad jei nebūtų su mumis Teklos, būčiau pasakęs: drauguži, kodėl nesiliauji rašęs, nors nemoki, užuot daręs tai, ką gerai išmanai, ką?

– Nekvaršink man galvos, – atšovė Bernatas, kai po savaitės išdėsčiau savo požiūrį. Ir Dievas apžvelgė visa, ką buvo padaręs, ir iš tikrųjų matė, kad buvo labai gera, nes namuose turėjo visą visatą, daugiau ar mažiau atitinkančią universalią dešimtainę klasifikaciją. Ir pasakė knygoms: būkite vaisingos ir dauginkitės, ir pripildykite visus namus.

– Niekada nesu regėjusi tokio didelio buto, – dar nespėjusi nusivilkti apsiausto, nuoširdžiai nusistebėjo Laura.

– Duok, pakabinsiu.

– Nei tokio tamsaus.

– Amžinai pamirštu sutraukti žaliuzes. Palauk.

Jis aprodė jai parodinę buto dalį, o kai užėjo į kabinetą, negalėjo atsispirti pagundai pasigirti savo didžiausiu pasididžiavimu.

– Kas čia tokio? Smuikas?

Adrianas išėmė jį iš spintos ir padavė Laurai. Buvo numanu, kad ji nežino, ką su juo daryti. Tuomet jis paėmė didinamąjį stiklą ir uždegė lempą.

– Skaityk, kas parašyta viduje.

– *Laurentius Storioni Cremonensis*, – sunkiai, bet susidomėjusi perskaitė ji, – *me fecit* tūkstantis septyni šimtai šešiasdešimt ketvirtaisiais. Nieko sau! – Nustebusi pakėlė galvą. – Ko gero, velniškai... na, labai brangiai kainavo.

– Tikriausiai. Nežinau.

– Nežinai?

Išsižiojusi grąžino jam instrumentą, lyg jis būtų nudeginęs jai rankas.

– Na ir keistas tu, Adrianai.

– Aha.

Jie valandėlę tylėjo nežinodami, ką sakyti. Man patinka ši mergina. Bet kiekvieną kartą, kai su ja susitinku, prisimenu tave, Sara, ir vėl imu svarstyti, kas atsitiko, kad mūsų meilė, mūsų amžinoji meilė, patyrė tiek negandų. Iki šiol negaliu to suvokti.

– Ar moki groti smuiku?

– Et, truputį.

– Pagrok.

– Eik jau.

Pagalvojau, kad Laura menkai išmano muziką. Klydau: apskritai nieko neišmanė. Tačiau tada nežinojau, ėmiau groti jai iš atminties, truputį improvizuodamas, „Meditaciją“ iš operos „Tais“, labai įspūdingą dalyką. Užsimerkęs, nes gerai neprisiminiau pirštų padėties ir turėjau susikaupti. O kai Adrianas atsimerkė, Laura nepaguodžiamai verkė melsvomis ašaromis, žiūrėdama į mane taip, lyg būčiau dievas ar pabaisa, ir aš paklausiau: Laura, kas atsitiko, ir ji atsakė: nežinau, man rodos, susijaudinau, man čia suspaudė, ir paglostė sau paširdžius; paveikė smuiko skambėjimas, atsakiau, o jis nuostabus. Ir tuomet ji nesusitvardžiusi prapliupo verkti; pastebėjau, kad ji pasiryškinusi akis, nes nutekėjo tušas: išties buvo žavi. Tačiau tąsyk nepasinaudojau proga kaip Romoje. Ji atėjo, nes rytą paklausiau: ar nenorėtum ateiti pas mane atšvęsti įkurtuvių? Ir ji, regis, ką tik baigusi graikų kalbos paskaitą, nustebo: ką, persikraustei? Ne, atsakiau. Ji: ruoši vakarėlį? O aš: ne, tiesiog pertvarkiau butą ir noriu atšvęsti...

– Ar daug bus svečių?

– Be skaičiaus.

– Kas?

– Na, tu ir aš.

Ir ji atėjo. Kai nustojo kūkčioti ir nusiramino, valandėlę susimąsčiusi sėdėjo ant sofos, už kurios valandų valandas praleisdavau savo sekykloje su šerifu Karsonu ir jo narsiuoju bičiuliu.

Ant naktinio stalelio istorijos ir geografijos baruose budėjo sargyboje Juodasis Erelis. Kai įėjome, ji paėmė jį, apžiūrėjo, narsusis arapahų vadas nė neketino priešintis, ji atsigręžė į mane, lyg norėdama kažką pasakyti, bet Adrianas apsimetė nieko nepastebėjęs ir šiaip kažko paklausė. Pabučiavau ją. Pasibučiavome. Švelniai. Paskui palydėjau ją namo įsitikinęs, kad apsigavau dėl tos merginos ir kad tikriausiai nuskriaudžiau ją. Tik dar nežinojau kodėl.

Beje, tikrai žinojau. Nes melsvose Lauros akyse bandžiau įžiūrėti tavo tamsias bėglės akis, o to nė viena moteris negali dovanoti.

30

Laiptai buvo siauri ir tamsūs. Kuo aukščiau jis lipo, tuo prasčiau jautėsi. Lyg būtų atsidūręs tamsiame žaisliniame name. Trečias aukštas, pirmos durys. Skambutis kaip senovinis varpelis – din, paskui don. Ir tada tyla. Tik vaikų balsai siauroje tamsioje gatvelėje, Barselonetos užkampyje. Kai jis pagalvojo, kad bus pataikęs ne ten, kitapus durų pasigirdo šnaresys, paskui tyliai, iš lėto prasivėrė durys. Sara, niekada nesu tau sakęs, bet tikriausiai tai buvo svarbiausia diena mano gyvenime. Laikydamasi už durų, pasenusi, suvargusi, bet kaip paprastai valyva ir tvarkinga, valandėlę žiūrėjo man į akis netardama nė žodžio, lyg nustebusi mane išvydusi. Pagaliau atsipeikėjo, plačiai atidarė duris, įleisdama mane į vidų. Greit visai nupliksi, pasakė uždarydama duris.

Įėjome į mažą kambarėlį, svetainę ir podraug valgomąjį. Ant sienos, garbingoje vietoje, kabojo Urželio Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolynas, kaip paprastai apšviestas vakaro saulės, Trespujo pusėje dingstančios už horizonto. Adrianas bandė teisintis: sužinojau, kad sergi, ir...

– Iš kur sužinojai?

– Iš pažįstamo gydytojo. Kaip jautiesi?

– Nustebusi, kad atėjai.

– Ne, klausiu apie sveikatą.

– Mirštu. Ar nori arbatos?

– Taip.

Ji dingo koridoriuje. Virtuvė buvo čia pat. Adrianas sužiuro į paveikslą, lyg pamatęs seną pažįstamą, po tiek laiko nėmaž nepasenusį; įkvėpė oro ir pajuto pavasarinio kraštovaizdžio kvapą, net išgirdo upės šniokštimą ir sudrebėjo šiurpo nukrėstas, kaip ir Ra-

monas de Nolja, kai atsidūrė šioje vietoje ieškodamas savo aukos. Valandėlę stovėjo įsmeigęs akis į paveikslą, kol pajuto už nugaros Mažylę Lolą. Ji atnešė padėklą su dviem puodeliais. Adriano dėmesį atkreipė kuklūs buto baldai, kurie visi puikiausiai būtų tilpę jo kabinete.

– Kodėl nelikai gyventi su manimi?

– Čia man gera. Čia mano namai, čia gyvenau anksčiau, prieš persikeldama pas tavo mamą, ir vėliau. Niekuo nesiskundžiu. Girdi? Nesiskundžiu. Man per septyniasdešimt, nugyvenau daugiau nei tavo tėvai, ir gyvenau, kaip norėjau.

Jie atsisėdo prie stalo. Gurkštelėjo arbatos. Adrianas gėrė tylėdamas. Po valandėlės:

– Netiesa, kad plinku.

– Todėl, kad nematai savęs iš užpakalio. Atrodai kaip pranciškonas.

Adrianas šyptelėjo. Ta pati senoji Mažylė Lola. Ji vienintelė pasaulyje niekada nesiraukydavo kuo nors pasidygėjusi.

– Gardi arbata.

– Gavau tavo knygą. Sunku skaityti.

– Žinau, bet norėjau, kad ją turėtum.

– Skaitai ir rašai. Ką dar darai?

– Smuikuoju. Valandų valandas, ištisas dienas, ištisus mėnesius.

– Va, dailiausia!.. Tai kodėl tada metei?

– Bijojau uždusti. Turėjau pasirinkti: arba save, arba smuiką. Pasirinkau save.

– Esi laimingas?

– Ne. O tu?

– Taip. Labai. Nevisiškai.

– Ar galiu kuo padėti?

– Taip. Ko toks neramus?

– Matai... vis galvoju, kad jei parduotum paveikslą, galėtum nusipirkti didesnį butą.

– Vaikeli, tu nieko nesupranti.

Jie nutilo. Ji pažvelgė į Uržėlį tokiu žvilgsniu, kad buvo aišku, jog visada taip žiūri į tą kraštovaizdį jausdama, kaip nežinia kodėl nukrečia šiurpas, toks pat, koks nukrėtė bėglį brolį Mykolą Suskedietį, kai, sprukdamas iš Burgalio, šis tikėjosi ten pasislėpti nuo Dievo rūstybės. Kokias penkias minutes jie tylėdami gurkšnojo arbatą, abu prisimindami savo gyvenimo akimirkas. Pagaliau Adrianas Ardevolis pažvelgė jai į akis ir pasakė: Mažyle Lola, labai tave myliu, esi nuostabus žmogus. Ji nurijo paskutinį arbatos gurkšnelį, nuleido galvą ir, keletą minučių patylėjusi, ėmė teisintis, girdi, tu klysti, nes tavo motina paprašė: Mažyle Lola, padėk man.

– Ko reikia, Karme? – truputį išsigandusi neįprasto jos tono.

– Ar tu pažįsti tą merginą?

Ji padėjo ant virtuvės stalo dailios juodaplaukės ir juodaakės merginos nuotrauką.

– Esi kada nors ją mačiusi?

– Ne. O kas ji tokia?

– Merga, kuri taikosi apsukti Adrianui galvą.

Karmė atsisėdo šalia Mažylės Lolos ir paėmė jai už rankos.

– Padaryk man vieną paslaugą.

Paprašė sekti tave ir Sarą, norėdama įsitikinti, ar tiesą sakė jos pasamdytas seklys. Taip: stovėjome susikabinę už rankų Didžiojoje gatvėje prie 47-ojo tramvajaus stotelės.

– Karme, jie myli vienas kitą, – pasakė jai.

– Negerai, – atrėžė Karmė.

– Tavo motina suprato, kad ta mergina pinkles tau rezga.

– Dieve mano, – atsiduso Adrianas. – Ką tai reiškia „pinkles rezga“?

Mažylė Lola nustebusi pažvelgė į Karmę ir pakartojo:

– Ką reiškia „pinkles rezga“? Argi tu nematai, kad jie myli vienas kitą? Ką, Karme?

Tąsyk jos sėdėjo pono Ardevolio kabinete, ir Karmė prisipažino: liepiau sužinoti apie tos mergos tėvus: jie – Voltes-Epšteinai.

– Na ir kas?

– Žydai.

– Aha. – Kiek patylėjusi: – Na ir kas?

– Neturiu nieko prieš žydus, gink Dieve. Bet Feliksas... Ak, brangioji, nemoku tau paaiškinti...

– Pasistenk.

Karmė pavaikščiojo po kabinetą, atidarė duris, lyg norėdama įsitikinti, kad Adrianas dar negrįžęs, nors puikiausiai žinojo, kad jo nėra, uždarė duris ir tyliai pasakė, jog Feliksas turėjo reikalų su jos tėvais ir...

– Ir kas?

– Susipyko. Sakyčiau, rimtai susipyko.

– Karme, juk Feliksas miręs.

– Ta merga mums stoja skersai kelio, nori mums gyvenimą sujaukti. Galvą dedu, kad jai rūpi parduotuvę pasiglemžti, – ir pakuždomis pridūrė: – Adrianas jai nė motais.

– Karme...

– Jis labai jautrus. Skrajoja padebesiais, lengva jį vedžioti už nosies.

– Ta mergina, dievaži, nieko nenutuokia apie parduotuvę.

– Gali patikėti, jie viską iššniukštinėjo.

– Negali būti.

– Gali. Prieš dvi savaites buvo atėjusi su tokia dama, tikriausiai su motina.

Įėjusios nieko neprašė parodyti, kaip diduma pirkėjų pirmiausia pavaikščiojo neskubėdamos, lyg norėdamos įvertinti viską, visas prekes. Karmė pastebėjo jas iš kabineto ir iškart pažino merginą, su kuria susitinka Adrianas: tuomet visos dėlionės dalelės susidėstė į vietas, ir ji suprato, kad toji mergina savo paslaptingumu kažką dangsto, kažkokias užmačias. Jas aptarnavo Sesilija, ir ši vėliau pasakė, kad jos svetimšalės, veikiausiai prancūzės, sprendžiant iš raidės r tarimo, nes norėjo lietsahgio stovo ir dviejų veidhodžių, bet buvo aišku, kad joms nieko nereikia, kad jos užėjusios tiesiog apsižiūrėti. Ar suprantate, ponia Ardevol, ką

turiu galvoje? Tą patį vakarą Karmė Bosk paskambino į Espeletos agentūrą, paprašė savininko ir patikėjo jam naują užduotį, nes nepakęsianti, kad kas nors piktnaudžiautų sūnaus jausmais, turėdamas nedorų kėslų. Taip, jei įmanoma, tą patį seklį.

– Bet kaip... Mama... Juk mudu su Sara susitikdavome slapta!

– Na, matai... – Mažylė Lola nuleido galvą ir įsmeigė akis į vaškytine dengtą stalą.

– Kaip ji galėjo įtarti, kad...

– Maestro Manleu... Kai pasakei jam, kad griežtai atsisakai mokytis smuiko...

– Ką pasakei? – Vešlūs žili antakiai lyg audros debesys grėsmingai pakilo virš išsprogusių iš pykčio maestro Manleu akių.

– Kai tik baigsiu kursą, išlaikysiu egzaminus ir nebesimokysiu groti smuiku. Niekada.

– Tai vis dėl tos mergos, kuri apsuko tau galvą.

– Kokios mergos?

– Neapsimesk kvailiu. Ar esi kada nors matęs, kad visą ketvirtąją Bruknerio simfoniją normalūs žmonės sėdėtų susiėmę už rankyčių? Ką?

– Na, gerai, bet...

– Iš tolo buvo matyti: sėdite parteryje apsalę kaip cukriniai balandėliai ant šleikštaus negroidinio torto.

– Tai neturi nieko bendra su mano sprendimu...

– Tai neturi nieko bendra su tavo sprendimu... Toji ragana tave išves iš kelio. Kuo greičiau jos nusikratysi, tuo geriau.

Dar nespėjus atsipeikėti nuo tokio akiplėšiško išpuolio, jis pribaigė mane paskutiniais žodžiais:

– Be smuiko, tu nieko daugiau negali vesti.

– Atsiprašau, maestro. Tai mano gyvenimas.

– Kaip sau nori, išminčiau. Bet perspėju, kad su smuiku niekada neišsiskirsi.

Adrianas Ardevolis užvožė dėklą kur kas garsiau nei paprastai. Atsistojo ir pažvelgė genijui į akis. Dabar buvo per pusę plaštakos aukštesnis.

– Atsisveikinu su smuiku, maestro Manleu, ar tai jums patinka, ar ne. Šiandien pat pranešiu apie tai motinai.

– Aha! Vadinasi, buvai toks mandagus, kad pirmiausia pranešei man?

– Taip.

– Tu neatsisveikinsi su smuiku. Po dviejų mėnesių atsiklaupęs melsi, kad tave mokyčiau, o aš pasakysiu: man labai gaila, vaikeli, bet tau nebeturiu laiko. Ir tada galėsi nešdintis po velnių. – Pervėrė mane grėsmingu žvilgsniu. – Na, jau eini?

Ir nedelsdamas perspėjo tavo motiną, kad tau protą sumaišiusi kažkokia mergina, ir Karmė susivokė, kad visa kuo kalta Sara, ir tapo jos pikčiausia priešė.

– Dieve mano!

– Ir kaip tik dėl to... Dėl to, ką tau sakiau apie Epšteinus...

– Dieve mano.

– Prašiau, kad nieko nedarytų, bet ji parašė laišką Saros motinai.

– Ką parašė? Tu skaitei?

– Visko prasimanė; man rodos, prirašė visokių bjaurių dalykų apie tave, – ji nutilo įbedusi žvilgsnį į vaškytine uždengtą stalą. – Neskaičiau.

Ji pažvelgė į Adrianą, kuris sėdėjo išplėtęs ašarų sklidinas akis, ir vėl įbedė žvilgsnį į stalą.

– Tavo motina norėjo, kad ta mergina būtų kuo toliau nuo tavęs. Ir nuo parduotuvės.

– Ta mergina buvo vardu Sara.

– Atsiprašau, Sara.

– Dieve mano.

Vaikų balsai gatvėje pamažu tilo. Šviesa lauke geso. Po tūkstančio metų, kai valgomajame įsitvyrojo prieblanda, sukiodamas arbatos puodelį Adrianas pažvelgė į Mažylę Lolą.

– Kodėl tada man to nepasakei?

– Negalėjau išduoti tavo motinos. Dievaži, Adrianai, vaikeli, man labai skaudu.

Man buvo dar skaudžiau, todėl iš Mažylės Lolos buto išėjau įžeistas iki širdies gelmių, beveik ir neatsisveikinau, nepasakiau: Mažyle Lola, labai tave užjaučiu. Pakštelėjau jai į skruostą ir daugiau niekada jos gyvos nebemačiau.

31

*Huitième arrondissement; quarante-huit rue Laborde.** Niūrokas daugiabutis apsmilkusiu fasadu. Jis paspaudė skambutį, ir durys įspėjamai tarkštelėjusios atsidarė. Žvilgtelėjęs į pašto dėžutes, įsitikino, kad teks lipti į *sixième étage***. Nutarė verčiau kopti laiptais nei keltis liftu, kad išeikvotų kuo daugiau baimės sužadintos energijos. Užlipęs turėjo valandėlę palaukti, kol atgaus kvapą ir nustos tankiai plakti širdis. Paspaudė skambutį, kuris sudūzgė bzsbzsbzs, lyg stengdamasis išsaugoti paslaptį. Laiptų aikštelėje buvo tamsu, o ir niekas neatidarė durų. Tylūs žingsniai? Taip? Durys atsidarė.

– Labas.

Išvydusi mane, tu išsižiojai, veidas sustingo. Neįsivaizduoji, kaip suspurdėjo man širdis, tave pamačius po daugybės metų. Iš tavo veido buvo aišku, kad nuo mūsų išsiskyrimo praėjo daug laiko; nesakau, kad atrodei pasenusi, tiesiog buvai vyresnė, bet tokia pat graži. Romaus brandaus grožio. Ir tuomet persmelkė mintis, kad niekas neturėjo teisės iš mūsų pavogti jaunystės, kaip tai atsitiko mums. Už tavo nugaros ant staliuko prie sienos stovėjo puokštė labai gražių gėlių, bet man pasirodė, kad jų grožis dvelkia liūdesiu.

– Sara.

Ji tylėjo. Be abejo, mane pažino, bet čia niekas manęs nelaukė. Pataikiau netinkamu laiku: buvau neprašytas svečias. Einu, ateisiu kitą kartą, aš tave myliu, tik norėjau su tavimi pasikalbėti apie... Sara.

---

* Aštunta apskritis, Labordo gatvė 48. (*Pranc.*)

** Septintas aukštas. (*Pranc.*)

– Ko nori?

Kaip enciklopedijų pardavėjas, suvokiantis, kad per pusę minutės turi sudominti nepatiklų klientą, kol šis neužtrenkė durų prieš nosį, taip ir Adrianas išsižiojo ir sugaišo trylika sekundžių išlemendamas: mus apgavo, tave apgavo, pabėgai, nes apie mane pripasakojo visokių baisybių. Primelavo. Ir visokių baisybių apie mano tėvą. Sakė tiesą.

– O tavo laiškas? Išvadinai mane šlykščia žyde ir parašei, kad susikiščiau savo sušiktus pasipūtėlius tėvus į vieną vietą? Kas tai?

– Niekada nerašiau tau laiškų! Ar tu manęs nepažįsti?

– Ne!

Enciklopedija labai praverčia kiekvienai kultūringai šeimai, tokiai kaip jūsų, ponia.

– Sara. Atvažiavau tau pasakyti, kad tai mano motinos šunybės.

– Pačiu laiku. Kiek metų praėjo?

– Daug! Bet aš viską sužinojau tik prieš penkias dienas! Per tas dienas vos vos sugebėjau tave surasti! Tu pabėgai, o ne aš!

Toks žinynas visada pravers ir jūsų vyrui, ir vaikams. Jūs turite vaikų, ponia? Jūs ištekėjusi, ponia? Tu ištekėjusi, Sara?

– Maniau, kad pabėgai dėl ko kito, ir niekas man nesakė, kur esi. Net tavo tėvai...

Labai patogios pirkimo išsimokėtinai sąlygos. Jau pačią pirmąją dieną gausite visus dešimt tomų.

– Tavo tėvai nekentė mano tėvo...

– Aš pati žinau.

Jūs galite pasilaikyti pirmą tomą, ponia, susipažinti. Grįšiu nežinia kada, gal kitais metais, bet jūs nepykite.

– O aš nežinojau.

– Tą savo laišką... pats atnešei mano mamai. – Ranka, laikanti duris, suvirpėjo, lyg pasiruošusi beregint jas uždaryti jam panosėje. – Baily!

– Nerašiau aš jokio laiško! Visa tai melas! Nieko nesu atnešęs tavo motinai. Juk net nenorėjai su ja supažindinti!

Beviltiškas puolimas prieš atsitraukimą: nemanykite, ponia, nieku gyvu nepatikėsiu, kad jūs neišprususi ir nesidomite tuo, kas vyksta pasaulyje!

– Parodyk jį! Argi nepažįsti mano rašto? Nesusivokei, kad tave nori apgauti?

– Parodyk... – pašaipiai pakartojo ji. – Sudraskiau jį į skutus ir sudeginau: tas laiškas buvo pilnas neapykantos.

Dieve mano, kaip pikta. Ką daryti, ką daryti?

– Mūsų motinos mus supjudė.

– Man rūpi sūnaus ateitis, linkiu jam tiktai gero, – pareiškė ponia Ardevol.

– O aš linkiu gero dukrai, – šaltai atkirto ponia Voltes-Epštein. – Kuo mažiausiai noriu, kad ji bendrautų su jūsų sūnumi. – Atsainiai šyptelėjusi: – Jau vien dėl to, kad jis – savo tėvo sūnus, akyse nenoriu jo matyti.

– Ką gi, vadinasi, sutarta: ar galėtumėte kur nors laikinai išsiųsti savo dukterį?

– To dar betrūko, kad imtumėte man nurodinėti.

– Puiku. Prašyčiau perduoti savo dukteriai mano sūnaus laišką.

Padavė jai užklijuotą voką. Rašelė Epštein valandėlę dvejojo, bet paskui paėmė.

– Galite jį perskaityti.

– Prašom nenurodinėti, ką turiu daryti.

Jos šaltai atsisveikino puikiai supratusios viena kitą. O ponia Voltes-Epštein atplėšė laišką prieš atiduodama Sarai, gali neabejoti, Adrianai.

– Aš jo nerašiau...

Tyla. *Huitième arrondissement Laborde* gatvės name, septinto aukšto laiptų aikštelėje stojo tyla. Kaimynė su juokingu šuneliu, leisdamasi laiptais, mostu pasisveikino su Sara, ir ši atsainiai linktelėjo galvą.

– Kodėl nieko man nepasakei? Kodėl nepaskambinai? Kodėl nenorėjai su manimi pasikalbėti?

– Pabėgau verkdama ir kartodama: ne, neištversiu to dar kartą, tai neįmanoma.

– Dar kartą?

Tau sudrėko akys prisiminus aną man nežinomos tavo praeities atvejį.

– Jau buvau patyrusi tokį pat smūgį. Prieš susipažindama su tavimi.

– Dieve mano. Aš niekuo dėtas, Sara. Aš irgi kentėjau tau pabėgus. Tik prieš penkias dienas sužinojau, kodėl pabėgai.

– O kaip mane suradai?

– Per tą pačią seklių agentūrą, kuri sekė mudu. Aš myliu tave. Kasdien tavęs ilgėjausi. Klausinėjau tavo tėvus, bet jie nenorėjo pasakyti nei kur esi, nei kodėl pabėgai. Siaubas.

Jie vis dar stovėjo *huitième arrondissement* name, septinto aukšto laiptų aikštelėje prie pravirų durų, pro kurias krito šviesa ant Adriano veido, o ji ir neketino kviesti jo į vidų.

– Aš tave myliu. Jie norėjo pražudyti mūsų meilę. Ar supranti?

– Ir pražudė.

– Nesuprantu, kaip tu galėjai patikėti tais tauškalais.

– Buvau labai jauna.

– Tau buvo dvidešimt!

– Adrianai, suprask, man buvo tik dvidešimt. – Neryžtingai: – Jie man pasakė, ką turiu daryti, ir aš paklausiau.

– O tu pagalvojai apie mane?

– Taip, žinoma. Bet tai buvo siaubinga. Tavo tėvai...

– Ką?

– Tavo tėvas... pridarė tokių dalykų.

– Aš – ne tėvas. Kuo aš kaltas, kad esu tėvo sūnus?

– Tada negalėjau to suprasti.

Moteris nori uždaryti duris, o jis, pilnas pasitikėjimo savimi, nuoširdžiai šypsodamas sako: mat ją galas, ponia, tą enciklopediją, meskit ją iš galvos, ir griebiasi gelbėjimosi rato: štai vienatomis enciklopedinis žodynas, puiki parama jūsų vaikams ruošiant namų užduotis. Gyvenimas toks suknistas, kad tikriausiai turite krūvą vaikų.

– Kodėl tada man nepaskambinai?

– Aš pradėjau naują gyvenimą. Adrianai, aš noriu uždaryti duris.

– Ką reiškia „pradėjau naują gyvenimą“? Ištekėjai?

– Adrianai, gana.

Ir moteris uždarė duris. Paskutinis vaizdas, įstrigęs į atmintį, – vaza su liūdesiu dvelkiančiomis gėlėmis. Laiptų aikštelėje išbraukė iš sąrašo nesugundytos klientės pavardę, keikdamas savo darbą, kurio rezultatas – gausybė nesėkmių ir viena kita sėkmė.

Likau bestovįs prie uždarų durų tamsoje raudančia širdimi. Neturėjau nė menkiausio noro eiti pasivaikščioti po *la ville lumière**; man viskas buvo nė motais. Adrianas Ardevolis grįžo į viešbutį, griuvo ant lovos ir apsiverkė. Vienu tarpu dingtelėjo mintis, ar sudaužyti spintos veidrodį, atspindintį jo sielvartą, ar iššokti pro langą. Ir ašarotomis akimis ir nevilties gniaužiama gerkle nutarė paskambinti.

– Klausau.

– Sveika.

– Sveikas, kur dingai? Skambinau tau į namus, bet...

– Paryžiuje.

– Aha.

– Taip.

– Ar šįkart advokatės nereikėjo?

– Ne.

– Kas tau?

Adrianas valandėlę patylėjo, kol pagaliau susivokė žaidžiąs su ugnimi.

– Adrianai, kas tau? – O kadangi tyla pernelyg užsitęsė, pabandė ją nutraukti: – Ar ir Prancūzijoje turi netikrą seserį?

– Ne, nieko, nieko neatsitiko. Man regis, truputį tavęs pasiilgau.

– Puiku. Kada grįžti?

– Rytoj rytą sėdu į traukinį.

---

* Šviesos miestą (*pranc.*), tai yra Paryžių.

– Ar galiu paklausti, ką veiki Paryžiuje?

– Ne.

– Aha, puiku, – siaubingai įsižeidusi Laura.

– Na, gerai, – Adrianas atlaidžiu tonu: – Atvažiavau pažiūrėti *Della pubblica felicità** originalo.

– Kas tai per daiktas?

– Paskutinis Muratorio veikalas.

– Aha.

– Kas tau?

– Nieko. Meluoji per akis.

– Taip.

Laura metė ragelį.

Tikriausiai bandydamas ištrinti iš atminties priekaištingą Lauros balsą, įjungė televizorių.

Pasitaikė Belgijos kanalas flamandų kalba. Neperjungiau norėdamas pasitikrinti olandų kalbos žinias. Ir išgirdau naujieną. Supratau viską kuo puikiausiai, juo labiau kad turinys lengvai nuspėjamas iš kraupių vaizdų, bet Adrianas net įsivaizduoti nebūtų įsivaizdavęs, kad su tuo galėtų turėti ką nors bendra. Aš negaliu likti nuošaly. Man rodos, esu atsakingas už tai, kad žmonija pasirinko nelabai malonią įvykių raidos kryptį.

Kaip vietinė žiniasklaida patyrė iš liudininkų ir kaip vėliau aiškino Belgijos naujienų agentūra, atsitiko taip: Turus Mbulaka (Tomas Lubanga Dyilas, gimęs Matongėje, Kinšasoje, gyvenantis Jumbu Jumbu), prasidėjus ūminiam skausmui pilvo srityje, pateko į Bebenbelekės ligoninę dvyliktą dieną, tą pačią, kai įvyko perversmas. Daktaras Miusas nustatė ūminį pilvaplėvės uždegimą ir, kliaudamasis Dievo malone, skubiai atliko operaciją skurdžioje ligoninės operacinėje. Griežtai pareikalavo, kad į operacinę nedrįstų įeiti nė vienas asmens sargybinis, ginkluotas ar beginklis, nei juo labiau nė viena iš trijų ligonio žmonų, nei jo vyriausiasis sūnus ir kad operacijos metu jis nusiimtų juodus

* Italų filosofo Ludovico Antonio Muratorio (1672–1750) veikalas „Apie visuomenės gerovę".

akinius. Ir operaciją jis atlieką̧s skubiai ne todėl, kad ligonis – genties vadas, o todėl, kad gyvybei gresia mirtis. Turus Mbulaka suriaumojo, kad niekas netrukdytų daktarui daryti jo sukknisto darbo, juoba kad jis raitosi iš skausmo ir bijo netekti sąmonės, nes vyras, iš skausmo netekęs sąmonės, praranda budrumą ir tampa lengvu priešo grobiu.

Nejautra, kurią atliko jam slaugytoja, vienintelė šios rūšies specialistė ligoninėje, susilpnino jo budrumą, kai buvo trys minutės po tryliktos valandos. Operacija truko lygiai vieną valandą, o po dviejų valandų atsibudęs po bendrosios nejautros, kai jau galėjo kalbėti be baimės įsikąsti liežuvį, nugabentas į bendrą palatą (Bebenbeleke nebuvo intensyviosios terapijos skyriaus), ligonis pratrūko bliauti, kad jam velniškai skauda pilvą, kokį velnią jam padaręs tas šiknius gydytojas? Daktaras Miusas neėmė į galvą ligonio grasinimų – per savo ilgą gyvenimą ne kartą buvo girdėjęs tą dainelę – ir uždraudė asmens sargybai įeiti į ligoninę. Tegul sau laukia ant žalio suolo prie įėjimo, nes ponui Turui Mbulakai reikia pailsėti. Vado žmonos atnešė švarių paklodžių, vėduoklių karščiui nuvaikyti ir baterinį televizorių, kurį įtaisė kojūgalyje. Ir daug maisto, kurio ligonis negalėjo nė paragauti penkias dienas.

Daktaras Miusas buvo labai užsiėmęs iki pamainos pabaigos – dispanseryje priiminėjo ligonius. Sulig kiekviena diena vis labiau reiškėsi amžius, bet jis dėjosi to nepastebįs ir dirbo kaip paprastai. Įsakė visoms slaugytojoms, išskyrus budėtoją, nelaukti pamainos pabaigos ir eiti ilsėtis; dažnai taip darydavo, kad rytą jos ateitų į darbą atsigavusios, pajėgios dirbti visą dieną. Maždaug tuo metu pas jį atėjo kažkoks svetimšalis, su kuriuo užsidaręs kabinete ilgiau nei valandą kalbėjosi nežinia apie ką. Jau temo, už lango kudakavo išgąsdinta višta. Kai Moloa pusėje išnėrė mėnulio ragas, pasigirdo driokstelėjimas. Ko gero, šūvis. Abu asmens sargybiniai lyg spyruoklės pamėtėti pašoko nuo žalio suolo, kur sėdėjo rūkydami, išsitraukė ginklus ir nustebę apsižvalgė. Driokstelėjo kitoje pusėje. Ką daryti, eime drauge, ne, tu būk čia, o aš eisiu. Na, gerai, tu eik, aš liksiu čia dėl visa ko, sutarta?

– Nulupk man tą mangą! – sušuko Turus Mbulaka trečiajai žmonai, prieš pokštelint šūviui, jeigu tai išties būta šūvio.

– Daktaras sakė, kad...

Tiesą sakant, palatoje nieko nebuvo girdėti, nei galimo šūvio, nei pokalbio, nes griaudėte griaudėjo vado televizorius – viktorinos dalyvis nesugebėjo atsakyti į klausimą, ir studijos svečiai pratrūko juoktis.

– Ką tas daktaras išmano. Jis nori, kad aš kentėčiau. – Pažvelgęs į televizorių, su panieka numojo ranka: – Nemokšų gauja, – pasakė turėdamas omeny konkurso dalyvį. Ir trečiajai žmonai: – Na, nulupk mangą pagaliau.

Tuo metu, kai Turus Mbulaka kando uždrausto vaisiaus, prasidėjo tragedija: į prieblandoje skendinčią palatą įėjo ginkluotas vyriškis ir paleido papliūpą į Turų Mbulaką, suknežino mangą ir taip suvarpė ligonį, kad grasi chirurginė žaizda atrodė dėmesio nevertas menkniekis. Žudikas prisitaikęs nušovė visas tris beginkles žmonas, nenuleisdamas ginklo apžvelgė palatą, tikriausiai ieškodamas vyresniojo sūnaus, paskui išėjo. Dvidešimt ligonių lovose nuolankiai laukė malonės šūvio, bet tąsyk mirties dvelksmas praslinko pro šalį. Žudikas, pasak vienų, apsirišęs veidą geltona skarele, pasak kitų, mėlyna, mikliai dingo nakties tamsoje. Kai kas tvirtino girdėjęs burzgiant automobilio variklį, kiti paprasčiausiai atsisakė kalbėti, drebėjo vien prisiminę, kas atsitiko, o Kinšasos žiniasklaida patikslino, kad žudikas arba žudikai nušovę abu nevykėlius Turaus Mbulakos asmens sargybinius, vieną ligoninės koridoriuje, kitą – ant žalio suolo, aptekusio aukos krauju. Taip pat nužudę kongietę slaugytoją ir Bebenbelekės ligoninės gydytoją daktarą Miusą, kuris, išgirdęs triukšmą, atbėgęs į palatą ir, matyt, užkliuvęs žudikams. O gal net bandęs jiems sutrukdyti – kaip paprastai nepaisydamas gyvybei gresiančio pavojaus, ėmęs aiškinti, kad ką tik operavęs tą žmogų. Arba paprasčiausiai nudėję šūviu į galvą, jam nespėjus nė išsižioti. Ne, pasak kito liudininko, šūviu į burną. Ne, į širdį. Į galvą. Kiekvienas ligonis, nors ir nieko nematęs, gynė vis kitokią tragedijos epizodo versiją: garbės žodis,

žudiko skarelė buvo žalia, o gal geltona, kaip Dievą myliu. Beje, genties vadui Turui Mbulakai skirtos kulkos kliudžiusios kai kuriuos ligonius, tarp jų ir vaikus. Taip buvo nušviestas netikėtas užpuolimas regione, kur Europa beveik neturėjo jokių interesų. Belgijos televizijos kanalas VRT skyrė tam įvykiui aštuoniasdešimt šešias sekundes, nes buvęs prezidentas Žiskaras Destenas, skandalingai paaiškėjus, kad susitepė rankas su imperatoriumi Bokasa įsivėlęs į nešvarią deimantų prekybą, išvyko į kelionę po Afriką, aplankė Kvilu provinciją ir, nepasivarginęs padaryti didelio lanksto, užsuko į Bebenbelekės ligoninę, pamažu garsėjančią pasaulyje, nepaisant jos steigėjo, vien darbui pasišventusio gydytojo, slapumo. Žiskaras nusifotografavo su daktaru Miusu, kuris, kaip paprastai nuleidęs galvą, kaip paprastai mąstė apie tai, kokie darbai jo laukia. Ir su Bebenbelekės slaugytojomis, ir su plačiai šypsančiu baltadančiu vaikinuku, kuris pakliuvo į kadrą, atsitiktinai pasitaikęs oficialios delegacijos užnugary. Tai atsitikę visai neseniai. Ir Adrianas išjungė televizorių: tik tos naujienos jam trūko, kad jis visiškai nugrimztų į neviltį.

Po dviejų dienų skerdynėms Bebenbelekės ligoninėje Prancūzijos ir Belgijos žiniasklaida paskyrė daugiausia vietos įvykių skyriuje, nešykštėdama smulkmenų: per pasikėsinimą į genties vadą Turų Mbulaką, gerbiamą, nekenčiamą, liaupsinamą ir grėsmingą visoje apygardoje, žuvę septyni žmonės: penki iš kaciko aplinkos, taip pat slaugytoja ir ligoninės gydytojas daktaras Eugenas Miusas, garsus tuo, kad trisdešimt metų pasiaukojamai gydęs ligonius Dievo pamirštame užkampyje tarp Belekės ir Kikongo. Dabar kilę abejonių dėl ligoninės, gydytojo įsteigtos šeštajame dešimtmetyje, išlikimo... ir lyg tarp kitko kaip naujausia, bet nelabai svarbi žinia, straipsnio pabaigoje pridurta, kad, kaip atsakas į žvėrišką pasikėsinimą į Turų Mbulaką, tą prieštaringą asmenybę, lyg karvedį, lyg kaciką, tipišką Belgijos vyriausybės vykdomos dekolonizacijos vaisių, Jumbu Jumbu kilo riaušės ir žuvo mažų mažiausiai dvylika žmonių.

Už trijų šimtų keturiasdešimt trijų kilometrų į šiaurę nuo viešbučio, kuriame Adrianas valandų valandas svajojo, kad Sara ateisianti pas jį ir prašysianti pradėti viską iš naujo, jis paklausiąs, kaip sužinojai, kad apsistojau čia, o ji: susisiekiau su tuo pačiu sekliu, kuris padėjo tau surasti mane, bet ji vis nesirodė, jis nėjo nei pusryčių, nei pietų, net nesiskuto, nes norėjo tik mirti ir todėl nesiliovė ašarojęs; už trijų šimtų keturiasdešimt trijų kilometrų nuo Adriano sielvarto žmogui iš drebančių rankų iškrito „Gazet van Antwerpen". Laikraštis nukrito ant stalo šalia puodelio su liepžiedžių arbata. Priešais televizorių, skelbiantį tą pačią naujieną. Vyriškis nustūmė laikraštį, šis nukrito ant grindų, ir jis pažvelgė į savo rankas. Jos nesuvaldomai drebėjo. Užsidengė veidą ir apsiverkė taip, kaip paskutinįsyk verkė prieš trisdešimt metų. Pragaras visada pasiruošęs atsiverti bet kuriame žmogaus sielos kampelyje.

Vakare kitas VRT kanalas pakartojo tą pačią naujieną, tik daugiausia dėmesio skirdamas ligoninės steigėjui. Taip pat pranešta, kad dešimtą vakaro bus rodomas VRT dokumentinis filmas apie daktarą, atsisakiusį priimti karaliaus Bodueno premiją, nes drauge su ja nebuvo skirta finansinės paramos Bebenbelekės ligoninei išlaikyti. Be to, atsisakė jos todėl, kad, jo žodžiais tariant, neketinąs važiuoti į Briuselį atsiimti kokios nors premijos, nes ligoninėje esąs reikalingesnis.

Dešimtą vakaro drebanti ranka paspaudė mygtuką įjungdama seną televizorių. Pasigirdo skausmingas atodūsis. Ekrane laidos pavadinimas „60 minučių" ir beregint vaizdai, filmuoti slapta kamera, kaip daktaras Miusas eina į ligoninę, prie kurios stovi žaliai dažytas suolas, dar nekruvinas, ir kažkam sako, kad nenori nė girdėti apie kokį nors reportažą, kad ligoninėje darbo per akis ir jis neturi laiko tokiems dalykams, kurie...

– Reportažas gali labai praversti ligoninei, – girdėti Randžio Osterhofo balsas, jis truputį uždusęs, vos spėja su slapta kamera paskui daktarą.

– Jeigu paaukotumėte pinigų, ligoninė būtų jums labai dėkinga, – jis mostelėjo ligoninės pusėn: – Šiandien skiepijame, turėsime labai daug darbo.

– Galime palaukti.

– Prašom.

Paskui pasirodo antraštė: Bebenbelekė. Tada vargana ligoninės įranga, slaugytojos, taip užsiėmusios ligoniais, kad beveik nepakelia galvos, triūsia su nežmonišku pasiaukojimu. Antrame plane daktaras Miusas. Komentatorius aiškina, kad daktaras Miusas gimęs mažame miestelyje prie Baltijos jūros, prieš trisdešimt metų atvykęs į Bebenbeleką be jokios mantos, kaip stovi, ir savo rankomis akmuo po akmens pastatęs tą ligoninę, teikiančią – nors ir skurdžiai – sveikatos priežiūros paslaugas milžiniško Kvilu regiono gyventojams.

Vyriškis drebančiomis rankomis atsistojo ir nuėjo išjungti televizoriaus. Atmintinai mokėjo tą reportažą. Atsiduso.

Pirmą kartą jį rodė prieš dvejus metus. Nors ir retai žiūrėdamas televiziją, tuomet laiku įjungė televizorių. Puikiai prisiminė, kad tuomet jam itin patiko ta gyva, patyrusio žurnalisto ranka padaryta įžanga, kurioje pristatomas daktaras Miusas, skubantis atlikti savo pareigą ir nusikratantis žurnalistų žodžiais, kad neturi laiko tokiems dalykams, kurie...

– Aš pažįstu tą žmogų, – sako vyriškis drebančiomis rankomis.

Jis įdėmiai žiūri reportažą. Kaip gyvas nebuvo girdėjęs tokių pavadinimų kaip Bebenbelekė ar Belekė ir Kikongas. Tačiau veidas, daktaro veidas, pažįstamas... Veidas primena skausmą, kadaise patirtą siaubingą, nepakartojamą skausmą, tik nežinia kaip patirtą... Ir skausmingai atgijo atmintyje jo moterys, mažoji Trudė, mano prarastoji Tru, Amelietjė, žvilgsniu smerkianti jį, kad nieko nedaro, nors turėtų gelbėti jas visas, ir uošvė, kuri kosėdama glaudžia prie krūtinės smuiką, ir manoji Berta su Žiuljeta ant rankų, ir visas nenusakomas siaubas. Ką bendra turi daktaro veidas su tuo skausmu? Prisivertęs žiūrėti visą reportažą iki pabai-

gos, jis sužinojo, kad toje amžino politinio nepastovumo zonoje Bebenbelekė – vienintelė ligoninė kelių šimtų kilometrų spinduliu. Bebenbelekė. Ir gydytojas, kurio veidas jam žadina skausmą. Pagaliau, kai pabaigoje pradėjo bėgti titrai, prisiminė, kada ir kokiomis aplinkybėmis susipažino su daktaru Miusu, broliu Miusu, romaus žvilgsnio vienuoliu trapistu.

Kilo panika, kai brolis slaugytojas susirūpinęs pranešė tėvui priorui apie brolio Roberto būklę: nežinia, ką daryti, keturiasdešimt devynių kilogramų, tėve, sudžiūvęs kaip šiekštas, tėve, akys drumzlinos. Aš...

– Jo akys niekada nėra spindėjusios, – netyčia išsprūdo tėvui priorui, ir jis beregint susivokė, kad galėtų būti gailestingesnis vienam bendruomenės broliui.

– Tiesiog nebežinau, ką daryti. Jis beveik neima į burną mėsos ar žuvies sultinio, kurį verdame ligoniams. Nuostolis, ir tiek.

– O paklusnumo įžadas?

– Stengiasi kiek išgalėdamas, bet jam nelabai sekasi. Lyg būtų netekęs noro gyventi. Priešingai, atrodo, lyg skubėtų pas Viešpatį Dievą, atleiskite, kad sakau tai, ką galvoju.

– Turite sakyti tiesą, broli. To reikalauja paklusnumo įžadas.

– Brolis Robertas, – išlemeno brolis slaugytojas, prieš tai nusišluostęs prakaitą nuo plikės, kad ne taip drebėtų balsas, – brolis Robertas nori mirti. Ir, be to, tėve...

Įsikišo nosinę kažkur tarp abito klosčių ir atskleidė paslaptį, nežinomą tėvui priorui, nes tėvas Martenas, abatas, sutikęs priimti brolį Robertą į griežtos regulos cistersų vienuoliją Achelyje, prie šaltų krištolinių Tongelrepo upės vandenų, idealios vietos tam, kas trokšta nuslopinti svetimų nuodėmių ir savo silpnybės nukamuotos sielos kančias, tą paslaptį nusinešė į kapus. Šventojo Benedikto abatija Achelyje buvo nuostabi vieta, kur Matijas Alpaertsas, būsimasis brolis Robertas, galėjo išmokti žemdirbio amato ir kvėpuoti grynu oru, dvelkiančiu karvių mėšlu, kur galėjo mokytis slėgti sūrius arba kalti varį, arba šluoti dulkėtus vienuolyno kiemo užkaborius ar bet kokias tvarkyti skirtas patalpas, ištisą

parą griežtai laikydamasis tylos, privalomos vienuoliams trapistams, jo naujiesiems broliams. Jis lengvai priprato keltis trečią valandą, šalčiausiu nakties metu, ir pamėlusiomis nuo šalčio kojomis, kurių nė kiek nešildė avimi sandalai, eiti giedoti ankstyvųjų mišių, žadinančių naują dieną ir galbūt naują viltį. Ir vėliau grįžti į savo celę skaityti *Lectio Divina**, o tai buvo jam didžiausia kančia, nes prieš akis atgydavo visa praeitis, negailestinga jo nukamuotai sielai, ir Dievas kas dieną vis labiau atsitverdavo nuo jo tylos siena kaip tuomet, kai jie buvo pragare. Todėl varpas, keliantis į *Laudes***, buvo silpnas vilties balsas, o per kasdienes šeštos valandos mišias jis žiūrėdavo į savo brolius, kiek leido drovumas, gyvus, dievobaimingus, ir melsdavosi drauge vienu balsu, kartodamas: niekada, Viešpatie, niekada. Ko gero, didžiausią laimę patirdavo pradėdamas keturių valandų darbą ūkyje. Kuždėdavo savo kraupias paslaptis melžiamoms karvėms, o jos atsakydavo žiūrėdamos į jį užuojautos ir gailestingumo sklidinomis akimis. Netrukus jis išmoko spausti kvapnius sūrius su prieskoniais ir ėmė vaizduotis, kaip dalija jį tūkstančiams tikinčiųjų tardamas: Kristaus kūnas, nors neturėjo teisės dalyti Komunijos, nes pats prašė išpildyti jo valią ir niekada nesuteikti nė mažųjų šventimų, nes esąs niekas ir meldžiąs tik kampelio, kur galėtų atsiklaupęs melstis iki paskutinės gyvenimo dienos, kaip tai darė Mykolas Suskedietis, kitas pabėgėlis, prieš kelis šimtmečius prašęs prieglobsčio Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyne. Keturias valandas klampojęs po karvių mėšlą glėbiais nešiodamas šieną, nutraukdavo darbą Valandų liturgijai, o vėliau, nusiplovęs rankas ir nusiprausęs veidą, idant nedvoktų ir smarve neįžeistų brolių, eidavo į bažnyčią kaip į prieglobstį nuo blogio ir su broliais kalbėdavo vidurdienio maldą. Viršininkai ne kartą draudė jam kas dieną plauti indus, nes tai esanti visų be išimties bendruomenės narių pareiga, tad, laikydamasis švento nuolankumo, turėdavo tramdyti norą tarnauti

* Dievo Žodis. (*Lot.*)

** Laudes – rytmetinė liturginė valanda. (*Lot.*)

visiems ir antrą valandą popiet grįždavo į bažnyčios prieglobstį kalbėti Devintosios maldos, ir dar likdavo dvi valandos darbo, bet jau ne prie karvių; kai jis imdavo ravėti ir deginti piktžoles, karves melždavo brolis Paulius, o paskui vėl prausdavosi, priešingai nei kiti broliai, kurie dirbdavo bibliotekoje ir daugių daugiausia nusiplaudavo po darbo dulkėmis aplipusius pirštus, ir, ko gero, pavydėdavo broliams, pristatytiems prie fizinio darbo, kai tuo tarpu jie gadindavo akis ir atmintį uždaroje patalpoje. Dar viena maldos valanda popiet – ilga preliudija, pasibaigianti šeštą valandą mišparų giedojimu. Po vakarienės, per kurią jis apsimesdavo valgąs, visi susirinkdavo bažnyčioje ir prietemoje, degant tik dviem žvakėms prie Achelio Dievo Motinos paveikslo, atlikdavo paskutinę Valandų liturgijos dalį. Ir Šv. Benedikto varpams mušant aštuntą, guldavo į lovą kaip ir visi broliai, puoselėdamas viltį, kad rytojaus diena bus tokia pati kaip ir nugyventoji, o paskui ir kita, ir taip per amžių amžius iki pabaigos.

Tėvas prioras išsižiojęs sužiuro į brolį slaugytoją. Kodėl dvasiškasis tėvas abatas Manfredas kaip tik dabar turėjo išvažiuoti kelioms dienoms? Kodėl kapitula turėjo susirinkti kaip tik tą dieną, kai brolį Robertą ištiko prostracija, ir jo nesugebėjo išgelbėti menko išmanymo brolis slaugytojas? Kodėl, Viešpatie Aukščiausiasis? Kodėl sutikau būti prioru?

– Bet jis gyvas, tiesa?

– Taip. Katatonijos būsenos. Bent taip man atrodo. Kai jam liepi stotis – atsistoja. Kai liepi sėstis – atsisėda. Kai su juo šneki – ima verkti, tėve.

– Tai ne katatonija.

– Klausykit, tėve: žaizdos, įbrėžimai, lūžę kaulai, išnirimai, gripas ir sloga, vidurių skausmai, visa tai man vieni juokai, bet dvasios negalios...

– Ką gi man patartumėte, broli?

– Aš, tėve...

– Taip, ką man patartumėte?

– Kad jį apžiūrėtų tikras gydytojas.

– Daktaras Želis nežinos, ką daryti.

– Turiu galvoje tikrą gydytoją.

Laimė, per trečią visuotinės kapitulos posėdį tėvas abatas Manfredas susirūpinęs išdėstė kitiems broliams abatams tai, ką išgąstingu, per atstumą vos girdimu balsu telefonu papasakojo tėvas prioras. Tėvas abatas iš Marienvaldo pareiškė, kad, jeigu jau nutiko tokia nelaimė, jo vienuolyne esąs brolis gydytojas, kuris – nors ir būdamas begalinio nusižeminimo ir prieš savo valią – pagarsėjo tiek vienuolyne, tiek už jo sienų. Gydąs kūno ir dvasios negalias. Ir kad brolis Eugenas Miusas esąs jo paslaugoms.

Pirmą kartą per dešimtį metų nuo anos tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimtųjų Viešpaties malonės metų balandžio šešioliktos dienos, kai pavyko Achelyje įstoti į Šv. Benedikto abatiją, kur tapo broliu Robertu, Matijas Alpaertsas paliko abatijos žemių ribas. Labai smarkiai drebėjo ant kelių sudėti atviri delnai. Kratydamasis dulkėtu lauko keliuku, pro nešvarų sitroeno strombergo langą baimingomis akutėmis žvelgė, kaip tolsta jo prieglobstis ir artėja audringas pasaulis, iš kurio ketino pabėgti visiems laikams. Brolis slaugytojas retkarčiais kukliai dirsčiojo į jį, o jis, jausdamas bendrakeleivio žvilgsnį, nenuleido akių nuo nekalbaus vairuotojo sprando. Kelionė į Heimbachą truko keturias su puse valandos, ir per tą laiką, bandydamas prašnekinti atkakliai tylintį Matiją, burzgiant automobilio varikliui, brolis slaugytojas spėjo pakuždomis sukalbėti trečios, šeštos ir devintos valandų maldas, ir jie pasiekė Marienvaldo vartus kaip tik tuo metu, kai varpai visiškai kitokiu gaudesiu nei Achelyje, o Viešpatie, kvietė bendruomenę mišparų.

Rytojaus dieną po rytmetinio šlovinimo paprašyta jį palaukti plataus, ryškiai apšviesto koridoriaus kampe ant kieto suolo. Keli pagarbūs brolio slaugytojo žodžiai, ištarti vokiškai, jo ausyse nuskambėjo kaip žiaurūs įsakymai. Brolis slaugytojas, brolio Miuso padėjėjas, lydimas acheliečio brolio slaugytojo, dingo už durų. Iš

pradžių reikėjo įvertinti ligonio sveikatos būklę. Šiaip ar taip, paliko jį vieną, visų baimių malonei, paskui brolis Miusas pakvietė jį į tylų kabinetą, o kai juodu atsisėdo abipus rašomojo stalo, labai taisyklinga olandų kalba paprašė jį atskleisti savo kančias, ir brolis Robertas tiriamai pažvelgė jam į akis, ir, susidūrus su romiu žvilgsniu, pratrūko jo skausmas, ir jis prabilo: įsivaizduok, kad pietauji namie su žmona, uošve ir trimis dukrelėmis, uošvė truputį sloguoja, ant stalo naujos servetėlės baltais ir mėlynais langeliais, nes šiandien vyresnėlės dukters, mažosios Amelietjės, gimtadienis. Taip taręs, brolis Robertas kalbėjo toliau ištisą valandą be paliovos, be atokvėpio, neprašydamas vandens, įbedęs akis į blizgantį stalo paviršių ir nekreipdamas dėmesio į sielvartingą brolio Eugeno Miuso žvilgsnį. Ir, papasakojęs visą istoriją, pridūrė: taip aš ir gyvenau, nedrįsdamas pakelti galvos, apverkdamas savo bailumą ir stengdamasis kaip nors nuplauti savo gėdą, kol pagaliau dingtelėjo mintis susirasti vietą, kur niekada negalėtų prasismelkti prisiminimai. Panūdau vėl bendrauti su Dievu ir nutariau stoti į kartūzų vienuolyną, bet šie bandė mane atkalbėti, esą, tai ne pati geriausia išeitis. Nuo tos akimirkos ėmiau meluoti ir, belsdamasis į kitas duris, jau nebeminėjau savo sielvarto priežasties ir apskritai laikiau jį paslaptyje. Sulig kiekvienu pokalbiu vis geriau suprasdavau, ką turiu sakyti, o ką nutylėti, tad, Achelyje belsdamasis į Šv. Benedikto vienuolyno vartus, neabejojau, kad niekas nedarys kliūčių mano vėlyvam pašaukimui įsikūnyti, ir meldžiau malonės, jeigu tai neprieštarautų paklusnumo įžadui, leisti man gyventi vienuolyne ir dirbti patį juodžiausią darbą. Ir tik nuo tos dienos vėl ėmiau po truputį bendrauti su Dievu ir išmokiau karves klausytis savo gyvenimo istorijos.

Daktaras Miusas paėmė jam`už rankos. Taip jie sėdėjo tylėdami gal dešimt, gal dvidešimt minučių, o paskui brolis Robertas, lengviau atsikvėpęs, pasakė: tiek metų tylėjus vienuolyne, galva vėl sprogsta nuo prisiminimų.

– Broli Robertai, tokiems dalykams turi būti pasiruošęs, nes tai kartosis be perstojo.

– Negaliu to ištverti.

– Ištversi, Dievas tau padės.

– Dievo nėra.

– Tu vienuolis trapistas, broli Robertai. Ar trokšti mane papiktinti?

– Meldžiu Dievą man atleisti, bet nesuprantu Jo ketinimų. Jeigu Jis – meilė...

– Jaustis žmogumi galėsi tik būdamas tikras, kad niekam nesi padaręs tokio blogio, koks dabar slegia tau širdį. Tokio, koks tau padarytas.

– Ne man, o Tru, Amelijai, mažylei Žiuljetai, manajai Bertai ir sloguojančiai uošvei.

– Tavo teisybė: bet ir tau padarytas blogis. Didvyris yra tas, kas geru atsiteisia už bloga.

– Jei pamatyčiau priešais kaltininkus... – sukūkčiojo. – Nežinau, ką padaryčiau, tėve. Netikiu, kad galėčiau jiems atleisti, garbės žodis...

Brolis Eugenas Miusas kažką rašėsi kortelėje. Brolis Robertas pažvelgė jam į akis, o šis pažiūrėjo į jį kaip tada, kai daktaras Miusas kratėsi žurnalisto sakydamas, kad neturi laiko, ir, nieko bloga neįtardamas, pažvelgė tiesiai į slaptą kamerą, įamžinusią jo žvilgsnį. Ir tuomet Matijas Alpaertsas suprato, kad turi važiuoti į Bebenbelekę, nors ir kur ji būtų, ir pamatyti tą žvilgsnį, kuris galėtų suteikti jam ramybę, nes jau kelios dienos galva vėl sprogo nuo prisiminimų.

Atvykus į Bebenbelekę, pirmiausia krinta į akis, kad ten nėra jokios gyvenvietės tokiu pavadinimu. Vien ligoninė vidury tyrų, už daugybės kilometrų į šiaurę nuo Kikvito, už daugybės kilometrų į pietus nuo Jumbu Jumbu, gana atstu nuo Kikongo ir Belekės. Aplink ligoninę kūpso lūšnelės, be jokio oficialaus leidimo kai kurių pacientų suremtos prie sanitarijos centro, jose apsistoja ligonių artimieji, jei gydymas užtrunka kelias dienas, tų lūšnelių

vis daugėja, kai kuriose gyvena žmonės, nieko ar beveik nieko bendra neturintys su ligonine, o vėliau, praslinkus keleriems metams, ten tikriausiai atsiras Bebenbelekės kaimas. Daktarui Miusui tai nė motais. Nė motais ir vištoms, kuo ramiausiai besikapstančioms aplink ligoninę, o kartais, nors ir griežtai draudžiama, užklystančioms į vidų. Bebenbelekė – tai skausmo kaimas, o už puskilometrio nuo ligoninės Džilo pusėje, už baltosios uolos, plyti kapinės, kuriose ilsisi ligos nenugalėję ligoniai. Daktaro Miuso nesėkmių rodiklis.

– Palikau ordiną po kelių mėnesių, – pasakė Matijas Alpaertsas. – Įstojau tardamasis radęs išeitį, o palikau įsitikinęs, kad tai vienintelė išeitis. Bet tiek vienuolyne, tiek už jo sienų prisiminimai neblėsta.

Daktaras Miusas atsisėdo šalia ant žalio suolo, dar nesutepto krauju, ir paėmė jam už rankos – kaip ir prieš trisdešimt metų savo kabinete Marienvaldo abatijoje.

– Ačiū, broli Miusai, kad norėjai man padėti, – padėkojo Matijas Alpaertsas.

– Gaila, kad negalėjau daugiau padėti.

– Labai man padėjai, broli Miusai. Dabar esu pasiruošęs, ir, kai galva vėl sprogsta nuo prisiminimų, lengviau nuo jų gintis.

– Ar dažnai taip atsitinka?

– Dažniau, nei norėčiau, broli Miusai. Nes...

– Nevadink manęs broliu, aš jau nebe vienuolis, – pertraukė daktaras Miusas. – Netrukus po mūsų susitikimo kreipiausi į Romą prašydamas dispensos.

Brolio Roberto tyla buvo tokia iškalbinga, kad, norėdamas ją nutraukti, buvęs vienuolis Miusas ėmė aiškinti, jog paliko ordiną atgailaudamas, ir atleisk man, Viešpatie, tikėjausi duoti daugiau naudos darydamas gera vargšams, nei tarp keturių sienų kalbėdamas Valandų liturgijas.

– Supratau.

– Gink Dieve, nenoriu blogai atsiliepti apie vienuolių gyvenimą: tokia buvo mano dvasios būsena, ir mano vyresnybė tai suprato.

– Esi šventasis tyruose.

– Čia anaiptol ne tyrai. Ir aš ne šventasis. Aš – gydytojas, buvęs vienuolis ir tiesiog gydau žmones. Stengiuosi kovoti prieš blogį.

– Mane kamuoja blogis.

– Žinau. Bet aš galiu kovoti tik su blogio padariniais.

– Aš noriu čia pasilikti ir tau padėti.

– Tu per senas. Tau daugiau nei septyniasdešimt, ar ne?

– Nesvarbu. Aš galiu būti naudingas.

– Tai neįmanoma.

Daktaras Miusas ūmai prabilo šiurkščiu balsu. Lyg anas jį būtų skaudžiai įžeidęs. Matijui Alpaertsui ėmė drebėti rankos, ir jis susikišo jas į kišenes, kad nepastebėtų gydytojas.

– Kada tau dreba rankos?

Daktaras Miusas parodė į jo rankas, sukištas į kišenes, ir Matijas vos susitvardė nesusiraukęs. Atkišo rankas; jos smarkiai drebėjo.

– Kai galva sprogsta nuo prisiminimų. Kartais net stebiuosi, kad jos ima drebėti prieš mano valią.

– Tu negali būti man naudingas, nes tau dreba rankos.

Matijas Alpaertsas pažvelgė jam į akis; tie žodžiai buvo mažų mažiausiai žiaurūs.

– Galiu būti naudingas ne vien ligoninėje, – atsakė jis įsižeidęs. – Pavyzdžiui, galiu dirbti darže. Achelio vienuolyne išmokau dirbti žemę.

– Broli Robertai... Matijau... Nesispirki. Grįžk namo.

– Aš neturiu namų. Čia galėčiau būti naudingas.

– Ne.

– Nesutinku.

Tuomet brolis Miusas paėmė Matijui Alpaertsui už rankos ir parsivedė vakarienės. Kaip paprastai, vakarienei buvo tik lipni sorų košė, kurią daktaras pašildė ant mažos krosnelės. Jie susėdo valgyti kabinete prie rašomojo stalo. Daktaras Miusas atidarė spintelę, išėmė dvi lėkštes, ir Matijas pastebėjo, kad jis kažką slepia už plastikinių puodelių, tarytum nešvarią skiautę. Jiems be-

valgant lyg atbulais dantimis, daktaras paaiškino, kodėl jis negali čia likti ir padėti kaip mėgėjas slaugytojas, daržininkas, virėjas nei juo labiau dirbti žemės, kuri neduoda vaisių, kol jos nepalaistai kruvinu prakaitu.

Vidurnaktį, visiems įmigus, Matijui Alpaertsui nebedrebėjo rankos, kai jis įėjo į daktaro Miuso kabinetą. Atidarė spintelę, stovinčią prie lango, ir, pasišviesdamas žibintuvėliu, surado tai, ko ieškojęs. Apžiūrėjo skiautę, vos vos blėsčiojant šviesai. Be galo prailgusią minutę dvejojo, nes nebuvo tikras, kad ją atpažįsta. Dabar drebulys persimetė į širdį, kuri, rodės, per gerklę išlips. Kai išgirdo giedant gaidį, apsisprendė ir padėjo skiautę atgal į vietą. Jautė, kaip niežti nagai, kaip niežėdavo Feliksui Ardevoliui ir kaip imdavo niežėti man, kai negrįžtamai nutoldavo koks geidžiamas daiktas. Niežėjo drebančių pirštų galiukus. Nors Matijas Alpaertsas sirgo kitokia liga nei mes.

Jis išvažiavo prieš saulėtekį sunkvežimiuku, iš Kikongo atvežusiu vaistų ir maisto, ir kruopelę vilties ligoniams, suplaukusiems iš bekraščio regiono, skalaujančio kojas Kvilo upėje.

32

Iš Paryžiaus grįžau nukabinęs nosį ir paspraudęs uodegą. Tuo metu Adrianas Ardevolis skaitė šiuolaikinės minties istorijos paskaitas gausybei studentų, daugiausia nusiteikusių gana skeptiškai jo atžvilgiu, nes tarp Barselonos universiteto kolegų buvo pagarsėjęs kaip paniurėlis-mokslinčius-užsidaręs-savo-kiaute-su-niekuo-neina-išgerti-kavos-ir-nevaikščioja-į-susirinkimus-nes-yra-aukščiau-gėrio-ir-blogio ir pelnęs šiokią tokią šlovę bei būrelį gerbėjų ir priešininkų, beveik slapta išleisdamas dvi provokacinio turinio knygeles „Prancūzų revoliucija“ ir „Marksas?“. Palaužtas Paryžiuje praleistų dienų, neturėjo nė menkiausio noro postringauti apie Adorną*, jam buvo nusispjaut į viską.

Net neprisiminiau tavęs, Mažyle Lola, nes mano galvoje buvo tik Sara. Kol vieną dieną paskambino kažkokia giminaitė ir pasakė: mirė mano pusseserė, prieš mirtį palikusi adresus žmonių, kuriems prašiusi pranešti. Taip pat pasakė vietą ir laiką, ir mes apsikeitėme keliais mandagumo ir užuojautos žodžiais.

Į laidotuves susirinko apie dvidešimt žmonių. Miglotai atpažinau tris ar keturis veidus, bet man nepavyko su niekuo pasisveikinti, net su ta nepažįstama giminaite. Dulorsa Karijo i Soležiber, Mažylė Lola (1910–1982), gimė ir mirė Barselonetoje, mamos draugė, gera moteris, iškrėtusi man kiaulystę, nes tikra ir vienintelė Mažylės Lolos šeima buvo mano mama. Ir, ko gero, meilužė. Atsisveikindamas nesugebėjau išreikšti tų jausmų, kurių vis dėlto buvai nusipelniusi.

– Ei, ei, regis, jau kokie dvidešimt metų, kai jūs išsiskyrę?

---

* Theodor Adorno (1903–1969) – vokiečių filosofas, sociologas, muzikologas, kompozitorius.

– Liaukis, kokie tau dvidešimt metų! Ir, be to, mes ne išsiskyrėme, o mus išskyrė.

– Tikriausiai ji jau turi vaikaičių.

– Kaip tu manai, kodėl aš neieškojau kitos moters?

– Tiesą pasakius, nežinau.

– Aš tau paaiškinsiu: kas dieną, na, beveik kas dieną, eidamas gulti, žinai, apie ką galvoju?

– Ne.

– Man rodos, kad išgirsiu durų skambutį din don.

– Tavo skambutis čirškia bzzzzzzzz.

– Tiek to, tegu bzzzzzzzz. Atidarau, o ten stovi Sara ir sako man, kad išvažiavusi nežinia kodėl, ir ar nori, Adrianai, kad mudu vėl būtume kartu?

– Ei, ei, drauguži, neverk. Mesk ją iš galvos. Matai? Dabar jau geriau, ar ne?

Bernatas jautėsi nei šiaip, nei taip, netikėtai atsivėrus Adrianui.

Klausiamu mostu parodė į spintą, Adrianas gūžtelėjo pečiais, Bernatas tai suprato kaip: gerai, kaip nori, paėmė Vialį ir padovanojo dvi Telemano fantazijas, po to jam atlėgo širdis, ačiū, Bernatai, drauguži.

– Jei norėsi dar paverkti, nesidrovėk, verk, gerai?

– Ačiū, kad leidi, – nusišypsojo Adrianas.

– Esi jautrus, be galo jautrus.

– Mane pribloškė tai, kad, naudodamosi mūsų meile, abi motinos paspendė spąstus, ir mudu taip lengvai įkliuvome.

– Tiek to. Abi motinos mirusios, ir tu gali...

– Ką galiu?

– Nežinau. Man tiesiog išsprūdo...

– Pavydžiu tau dvasinės stiprỳbės.

– Tau tik taip atrodo.

– Taip, taip. Judu su Tekla – taukšt pliaukšt.

– Nesutariu su Ljurensu.

– Kiek jam metų?

– Užsispyręs kaip ožys.

– Nenori mokytis groti smuiku?

– Iš kur žinai?

– Sena pasaka.

Adrianas susimąstė. Papurtė galvą: man rodos, gyvenimas eina ne ta vėže, pagaliau padarė išvadą. O sekmadienį nelyginant užkietėjęs girtuoklis, po kelių dienų blaivybės vėl panūdęs išgerti, nuvažiavo pasižmonėti į Šv. Antano turgų ir tarsi netyčia nuklydo prie Muralio kiosko, ir šis ženklu jį paprašė sekti iš paskos. Tąsyk pasitaikė dešimt pirmųjų Gonkūrų* „Renė Mauperin" rankraščio puslapių, pasak Muralio, paties Žiulio ranka primargintų dailia rašysena su viena kita pataisa paraštėse.

– O jūs išmanote literatūrą?

– Aš prekiauju įvairiais daiktais: knygomis, chromolitografijomis, rankraščiais ir kramtomąja guma „Bazuka". Ar suprantate, ką turiu omeny?

– Iš kur gaunate, velniai griebtų?

– Ar kramtomąją gumą?

Muralis, velnio neštas ir pamestas, neišdavė savo sistemos. Tylėjimas buvo jo saugumo laidas: užtikrino jo, kaip būtino tarpininko, vaidmenį.

Nusipirkau tuos kelis Gonkūrų rankraščio puslapius. Ir netrukus per kelias savaites, lyg manęs būtų laukę, pasirodė paskiri Orvelo, Hakslio ir Pavezės rankraščių lapai. Adrianas įsigijo juos visus, nors teoriškai buvo nusistatęs prieš tokį beatodairišką pirkimą. Tačiau nesugebėjo išleisti iš rankų lapo, paženklinto nežinia kelintų metų vasario aštuntosios data, vieno *Il mestiere di vivere*** lapo, kur buvo kalbama apie kažkokio Gutuzo*** žmoną ir apie viltį gyventi su moterimi, kuri tavęs laukia, miega su tavimi, sušildo tave ir teikia prasmės tavo gyvenimui, mano Sara, neturiu

---

* Broliai Gonkūrai (Edmond de Goncourt, 1822–1896, Jules de Goncourt, 1830–1870) – prancūzų rašytojai.

** „Mokėjimas gyventi" (*it.*) – italų rašytojo Cesare Pavese (1908–1950) dienoraštis.

*** Renato Guttuso (1911–1987) – italų dailininkas.

tavęs ir niekada neturėsiu. Kaip galima atsisakyti to lapo? Neabejoju, kad Muralis pastebėjo drebant mano rankas ir pagal drebėjimo stiprumą nustatė kainą. Neabejoju, kad labai sunku atsispirti pagundai turėti tokių pasakiškų tekstų originalus. Prirašytas popieriaus lapas, rašysena, braižas, rašalas, visi tie daiktiniai įrodymai, kuriuose įkūnyta dvasinė mintis, galiausiai tapusi meno arba universalios minties kūriniu; tekstu, kuris įsiskverbia į skaitytoją ir jį neatpažįstamai pakeičia. Neįmanoma atsisakyti, susidūrus su tokiu stebuklu. Todėl ilgai nesvarsčiau, kai Muralis tarpininkaudamas pristatė man nepažįstamą žmogų, už beprotišką kainą siūlantį du Ungarečio eilėraščius: *Soldati* ir *San Martino del Carso*, eilėraštį apie kaimą, ne laiko, o karo paverstą griuvėsiais. *È il mio cuore il paese più straziato.**Ir mano, mielas Ungareti. Koks ilgesys, kokia kančia, koks džiaugsmas, kai pagaliau tavo rankose popierius, kurį autorius panaudojo savo įkvėpimą paversdamas meno kūriniu. Beveik nesiderėdamas sumokėjau prašomą kainą, ir tuomet Adrianas išgirdo piktai nusispjaunant ant žemės ir apsižvalgė.

– Kas atsitiko, Karsonai?

– Hau. Aš irgi noriu pasisakyti.

– Na, sakyk.

– Turime galvosūkį, – prabilo abu drauge.

– Kokį?

– Ar nesupranti?

– Ir nenoriu suprasti.

– Ar suskaičiavai, kiek išleidai rankraščiams pastaraisiais metais?

– Aš myliu Sarą, o ji pabėgo, nes ją apgavo mūsų motinos.

– Čia tu jau nieko negali padaryti. Ji pradėjo gyvenimą iš naujo.

– Prašom dar vieną viskio. Dvigubą.

– Ar žinai, kiek išleidai?

– Ne.

---

* Mano širdis – nusiaubtas kraštas. (*It.*)

Sutarškėjo skaičiuotuvas. Nežinia, kas juo dirbo – narsusis arapahų vadas ar susiraukęs kaubojus. Po kelių tylos sekundžių jie pranešė man pasibaisėtiną sumą, kurią...

– Gerai, gerai, daugiau to nedarysiu. Baigta. Patenkinti?

– Štai pažiūrėkite, daktare, – vieną dieną pasakė Muralis, – tai Nyčė.

– Nyčė?

– Penki „Die Geburt der Tragödie" puslapiai. Ką tai galėtų reikšti?

– Tragedijos gimimas.

– Taip ir maniau, – ką tik baigęs pietus, Muralis darbavosi dantų krapštuku.

Užuot supratęs tą pavadinimą kaip įspėjimą, gerą valandą atidžiai skaičiau tuos penkis lapus, ir pagaliau Adrianas pakėlė galvą ir sušuko: iš kur, velniai griebtų, juos ištraukėte? Ir pirmą kartą išgirdo atsakymą į savo klausimą:

– Turiu ryšių.

– Aha. Ryšių...

– Taip. Ryšių. Jeigu yra paklausa, rankraščiai randasi kaip grybai po lietaus. Ypač kai garantuojama, kad prekė – ne klastotė, kaip pas mus.

– Kas tie „mes"?

– Jums įdomu?

– Kiek?

– Tiek.

– Tiek?

– Tiek.

– Velniop.

Bet jau jautė, kaip ima niežėti nagai, kaip svaigsta galva.

– Nyčė. Penki pirmieji „Die Geburt der Tragödie", arba „Tragedijos baigtis", puslapiai.

– Gimimas.

– Tai ir turėjau omeny.

– Iš kur jūs gaunate tiek pirmųjų puslapių?

– Visas rankraštis būtų neįperkamas.

– Turite galvoje, jog kas nors skirsto rankraštį pluošteliais, kad... – Pasibaisėjęs. – O jeigu aš norėčiau daugiau? Jeigu norėčiau visos knygos?

– Iš pradžių sužinokite kainą. Bet, man regis, būtų geriausia pradėti tuo, ką turime šičia. Perkate?

– Be abejo!

– Jūs žinote kainą.

– Tiek, atmetus tiek.

– Ne. Tiek.

– Tuomet atmetus tiek.

– Ką gi, galime pradėti derėtis.

– Hau.

– Ne dabar, velniai griebtų!

– Ką sakote?

– Ne, ne, nekreipkite dėmesio. Vadinasi, sutarta?

Adrianas Ardevolis sumokėjo ir išsinešė penkis pirmuosius Nyčės puslapius, apimtas nenumaldomo noro toliau derėtis su Muraliu ir įsigyti visą rankraštį, jeigu iš tikrųjų jo esama. Tuomet pagalvojo, kad, ko gero, būtų laikas susižinoti iš pono Sagreros, kiek pinigų liko jo sąskaitoje, ir įsitikinti, ar turi pagrindo Karsono ir Juodojo Erelio aikčiojimai. Tačiau Sagrera patartų investuoti pinigus, užuot bergždžiai laikius juos taupomojoje sąskaitoje.

– Neišmanau, ką su jais daryti.

– Pirkite butus.

– Butus?

– Taip. Arba paveikslus. Turiu galvoje dailininkų drobes.

– Na jau... Aš perku rankraščius.

– O kas tai per daiktas?

Jis parodytų savo kolekciją. Ponas Sagrera apžiūrėtų raukydamas nosį, o paskui, gerai apsvarstęs, pareikštų, kad tai rizikinga.

– Kodėl?

– Netvaru. Gali sugraužti pelės arba sukapoti žvyninukai.

– Namuose nėra pelių. O vabzdžius naikina Mažylė Lola.

– Hau.

– Ko?

– Katerina.

– Taip, ačiū.

– Kartoju: pirkdamas butą, perkate kai ką tvirta, kas niekada nepraranda vertės.

Trokšdamas išvengti to pokalbio, Adrianas Ardevolis nesikalbėjo su ponu Sagrera nei apie butus, nei apie peles. Nei apie pinigus, išleistus cukriniams žvyninukams maitinti.

Kelioms naktims praslinkus, vėl apsiverkiau, tik tąsyk ne iš meilės. Nors ne: iš meilės. Laiškų dėžutėje radau pranešimą, atsiųstą kažkokio Kalafo, notaro iš Barselonos, man visai nepažįstamo žmogaus, ir beregint mane persmelkė nerimas, kad gal radosi kliūčių parduodant parduotuvę, kokių bėdų giminėje, nes niekada nepasitikėjau notarais, nors pastaruoju metu kaip notaras atstovauju savo gyvenimui, kuris vis mažiau man priklauso. Apie ką čia kalbėjau? Aha, notaras Kalafas, nepažįstamas žmogus, ištisą pusvalandį nežinia kodėl išlaikęs mane stilingame laukiamajame. Pavėlavęs pusę valandos, jis įėjo į įmantrų laukiamąjį, neatsiprašė, nepažvelgė man į akis, pasiglostė vešlią žilą barzdą ir paprašė parodyti tapatybės kortelę. Grąžino nutaisęs miną, kaip man pasirodė, reiškiančią nepasitenkinimą, nusivylimą.

– Ponia Marija Dulorsa Karijo jums paskyrė dalį savo palikimo.

Aš – Mažylės Lolos turto paveldėtojas? Buvo milijonierė, o visą gyvenimą tarnavo, negana to, tokiai šeimai kaip mūsų? Dieve mano.

– O ką tokio turėčiau paveldėti?

Notaras šnairai dėbtelėjo į mane; tikriausiai padariau jam prastą įspūdį, bet man vis dar kraujavo Paryžiuje sužeista širdis, Adrianai, aš pradėjau naują gyvenimą, ir užsitrenkė durys, ir man buvo nė motais, ką galvoja apie mane visa notarų kolegija. No-

taras vėl pasiglostė barzdą, palingavo galvą ir perskaitė notarinį aktą, kurį buvo pasidėjęs panosėje ant stalo, pernelyg pabrėždamas nosines balses:

– Tokio Modesto Uržėlio paveikslas, tapytas tūkstantis aštuoni šimtai devyniasdešimt devintais metais.

Mažylė Lola pasirodė besanti didesnė užsispyrėlė nei aš.

Atlikęs formalumus ir sumokėjęs mokestį, Adrianas vėl pakabino tokio Uržėlio paveikslą, vaizduojantį Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyną, ant sienos, kurios nenorėjo uždengti nei kitu paveikslu ar knygų lentynomis. Ten vėl liūdnai švietė vakaro saulė, Trespujo pusėje dingstanti už horizonto. Adrianas atitraukė kėdę nuo valgomojo stalo ir atsisėdo. Valandėlę žiūrėjo į paveikslą, lyg norėdamas stebėti lėtą saulėlydį. Grįžęs iš Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyno, graudžiai apsiverkė.

33

Universitetas, paskaitos, galimybė knygose perskaityti viską apie gyvenimą... Didžiausias malonumas – namų bibliotekoje netikėtai rasti kokią nematytą knygą. Vienatvė neslėgė, nes visada būdavo kuo nors užsiėmęs. Dvi jo išleistas knygeles griežtai supliekė tie keli jas perskaitę žmonės. Išėjus antrai knygai, laikraštyje „El Correo Catalàn" pasirodė recenzija, kurią Adrianas išsikirpo ir įsidėjo į aplanką. Apskritai jis džiaugėsi sužadinęs tokias aistras. Šiaip ar taip, žiūrėjo į visa tai pro pirštus, ramybės nedavė visai kas kita, ir, be to, žinojo, kad dabar tik miklina ranką gludindamas stilių. Retkarčiais griežsaid savo mėgstamuoju Storioniu bent jau rūpindamasis, kad neužgestų jo skambėjimas, be to, troškau sužinoti jo istoriją, palikusią randus ant jo kailio. Kartais net griebdavausi ponios Truliols mechaninių pratimų ir šiek tiek jos ilgėdavausi. Įdomu, kas jiems visiems atsitiko. Kas atsitiko poniai Truliols...

– Mirė, – vieną dieną pasakė Bernatas, su kuriuo kartais vėl susitikdavo. – Tau reikėtų vesti, – pridūrė nelyginant senelis Ardevolis, Tonoje rezgęs vestuvių planus.

– Ar seniai mirė?

– Negerai gyventi vienam.

– Vienam man gera. Ištisas dienas skaitau ir mokausi. Groju smuiku ir fortepijonu. Kartais leidžiu sau prabangą ir Murijos parduotuvėje nusiperku sūrio, kepenėlių arba vyno. Ko daugiau man reikia? O mano buitimi rūpinasi Mažylė Lola.

– Katerina.

– Taip, Katerina.

– Pasaka.

– Nieko daugiau ir netroškau.

– O lovos reikalai?

Et, lovos reikalai! Svarbiau širdies reikalai. Todėl beviltiškai įsimylėjo dvidešimt tris studentes ir dvi koleges, bet nebandė užmegzti artimesnių santykių, nes... Na, išskyrus Laurą, bet ir su ja...

– Nuo ko mirė ponia Truliols?

Bernatas atsistojo ir klausiamai parodė į spintą. Adrianas mostelėjo ranka: prašom. Ir Bernatas pagrojo velnišką čardašą, net rankraščiai vos ištvėrė nepasileidę šokti, o paskui gražų, truputį per saldų valsą, bet meistriškai atliktą.

– Skamba pasakiškai, – nusistebėjo Adrianas. Ir, imdamas į rankas Vialį, truputį pavydžiai: – Kurią dieną, kai grosi kamerinę muziką, paprašyk, kad paskolinčiau.

– Oi ne, tokia atsakomybė!

– Tai kas atsitiko? Kokie vėjai atnešė?

Bernatas norėjo, kad perskaityčiau ką tik užbaigtą apsakymą, ir aš supratau, kad vėl bus bėdos.

– Matai, nesilioviau rašęs. Nors vis kartoji, kad nustočiau.

– Ir ne be reikalo.

– Bet, man regis, tavo teisybė.

– Kuria prasme?

– Kad tai, ką rašau, negyva.

– Kodėl negyva?

– Kad aš žinočiau!..

– Gal todėl, kad tau netinka ši išraiškos priemonė.

Tuomet Bernatas paėmė Vialį jam iš rankų ir, griežtdamas Sarasatės Baskų kaprisą, padarė šęšias ar septynias šiurkščias klaidas. Baigęs pasakė: matai? Kaip išraiškos priemonė smuikas man netinka.

– Tyčia pridarei klaidų. Aš tave pažįstu, drauguži.

– Niekada negalėčiau būti solistas.

– Tau ir nereikia. Esi muzikantas, groji smuiku, pelnai duonos kąsnį. Kurių velnių tau dar reikia?

– Noriu pelnyti žmonių meilę ir pagarbą, o ne duonos kąsnį. Pritardamas pirmajam smuikui, niekada neįsiamžinsiu žmonių atmintyje.

– Orkestras įsiamžina žmonių atmintyje.

– Noriu būti solistas.

– Negali! Pats sakei.

– Todėl rašau: rašytojas – tai solistas.

– Nemanau, kad tai būtų didžiausia paskata veržtis į literatūrą.

– O man paskata.

Taip gavau apsakymą, veikiau apsakymų rinkinį, perskaičiau ir po kelių dienų pasakiau: manding, geriausias būtų trečias, apie komivojažierių.

– Ir viskas?

– Taip, viskas.

– Ar neradai juose kokios nors dvasios ar ko nors panašaus?

– Nei dvasios, nei ko nors panašaus. Beje, pats žinai!

– Visa bėda, kad tu nesitveri apmaudu, nes tai, ką tu rašai, beregint sutaršo kritikai. O man patinka, žinai?

Nuo tos dienos, paskelbęs savo kūrybos principus, Bernatas gana ilgai nekvaršino Adrianui galvos savo rašiniais. Išleido tris apsakymų rinkinius, nesukrėtusius literatūros pasaulio nei tikriausiai nė vieno skaitytojo. Užuot džiaugęsis darbu orkestre, stengėsi kaip nors apnuodyti sau gyvenimą. O aš skaičiau paskaitas apie laimę ir džiaugsmą. Lyg būčiau buvęs tos srities specialistas. Lyg laimė būtų buvusi privalomas dalykas.

Tą dieną paskaitos plaukė savo vaga, sakyčiau, gana neblogai. Jis pasakojo apie Leibnico laikų muziką. Drauge su studentais nusikėlė į Leibnico laikų Hanoverį, davė pasiklausyti Bukstehudės muzikos, tai yra variacijų klavesinui arijos „La Capricciosa" tema (BuxWV 25), ir paklausė, ar jos neprimena kito, vėlesnio (beje, tik truputį vėlesnio) muziko kūrinių. Tyla. Adrianas atsistojo ir atsuko magnetofono juostelę, kad jie galėtų dar kartą pasiklausyti klavesinu grojančio Trevoro Pinoko.

– Ar žinote, kokį kūrinį turiu omeny? – Tyla. – Ne? – pasitikslino jis.

Vienas studentas spoksojo pro langą. Kiti žiūrėjo įsmeigę akis į užrašus. Viena mergina papurtė galvą. Norėdamas jiems padėti, jis prašneko apie tų laikų Liubeką ir vėl paklausė: nežinote? Galiausiai begėdiškai žemai nuleido kartelę ir pasakė: na, jei neprisimenate kūrinio, tai bent pasakykite autorių. Tuomet atsiliepė niekada nematytas studentas, sėdintis vidurinėje eilėje, nekeldamas rankos lyg šiaip sau, klausiamu tonu pasakė: Johanas Sebastianas Bachas? – ir Adrianas sušuko: bravo! O kūrinio kompozicija labai panaši. Tema, ta, kurios dar sykį klausėtės, primenanti kitos variacijos išvystymą... Žinote ką? Trečiadienio paskaitai pabandykite rasti minėtą kūrinį. Ir pasistenkite išklausyti du ar tris kartus.

– O jeigu nerasime? – paklausė mergina, purčiusi galvą.

– Jo kataloge paženklintas 988 numeriu. Dabar aišku? Kuo dar galėčiau padėti?

Nors ir turėdamas žemai nuleisti kartelę, tuo metu mielai būčiau sutikęs skaityti paskaitą penkias valandas. Taip pat būčiau norėjęs, kad studentai gyvai domėtųsi ir klausinėtų, o aš, paprašęs pakentėti, galėčiau pasiruošti ir per kitas paskaitas išsamiai atsakyti į jų klausimus. Bet Adrianas turėjo tenkintis esama padėtimi. Studentai pasikėlė nuo suolų ir pasuko durų link. Visi, išskyrus tą, kuris įspėjo atsakymą, o dabar sėdėjo kaip sėdėjęs. Išimdamas kasetę, Adrianas jam pasakė: man rodos, retai lankaisi mano paskaitose. Anas neatsiliepė, ir jis, pakėlęs galvą, pastebėjo, kad vaikinas šypsosi.

– Kuo tu vardu?

– Aš ne tavo studentas.

– Tai ką čia darai?

– Klausausi. Ar neatpažįsti manęs?

Jis atsistojo ir nulipo apačion, be portfelio ir be užrašų priėjo prie dėstytojo katedros. Adrianas, jau spėjęs sukišti visus popierius į portfelį, grūdo į jį magnetofoną.

– Ne. Ar turėčiau?

– Na, tiesą pasakius, esi mano dėdė.

– Aš – tavo dėdė?

– Titas Karbonelis, – prisistatė paduodamas ranką. – Buvome susitikę Romoje, pas mano mamą, kai buvai atvažiavęs parduoti jai parduotuvės.

Adrianas prisiminė: nekalbus paauglys vešliais antakiais, kuris klausėsi pasislėpęs už durų, o dabar – gana išvaizdus, savimi pasitikintis jaunuolis.

Adrianas pasiteiravo apie jo motiną, išgirdo, kad gyvena gerai, siunčia tau linkėjimų, paskui pokalbis išseko. Ir tuomet klausimas:

– Ko atėjai į mano paskaitą?

– Norėjau geriau pažinti prieš pateikdamas pasiūlymą.

– Kokį pasiūlymą?

Apsižvalgęs, ar auditorijoje, išskyrus juos, nieko daugiau nėra, Titas pasakė: noriu pirkti Storionį. Adrianas pažvelgė į jį nustebęs. Atsiliepė ne iš karto.

– Neparduodamas, – pagaliau atsakė.

– Kai išgirsi, kiek siūlau, parduosi.

– Nenoriu jo parduoti. Jokie pasiūlymai manęs nedomina.

– Du šimtai tūkstančių durų.

– Sakiau, kad neparduodamas.

– Du šimtai tūkstančių durų – dideli pinigai.

– Net jeigu pasiūlytum antra tiek. – Prisikišo prie pat jo veido: – Ne-par-duo-da-mas. – Atsitiesė. – Supratai?

– Kuo puikiausiai. Du milijonai pesetų.

– Ar klausaisi, kas tau sakoma?

– Turėdamas du milijonus pesetų kišenėje, gyvensi be jokių rūpesčių, užuot mokęs žmones, nei bū, nei me neišmanančius apie muziką.

– Sakei, esi vardu Titas?

– Taip.

– Titai: ne.

Jis pasiėmė portfelį ir pasuko durų link. Titas Karbonelis nė nekrustelėjo iš vietos. Gal Adrianas tikėjosi, kad šis neleis jam išeiti. Matydamas, kad kelias laisvas, atsigręžė.

– Kodėl taip jo nori?

– Parduotuvei.

– Aha. Kodėl tavo motina nesikreipia į mane?

– Turi kitokių reikalų.

– Aha. Vadinasi, ji nieko nežino.

– Gali sau galvoti, ką nori, profesoriau Ardevoli.

– Kiek tau metų?

– Dvidešimt šešeri, – sumelavo, nors apie tai sužinojau daug vėliau.

– Ir jau rezgi pinkles parduotuvėje?

– Du milijonai šimtas tūkstančių pesetų, galutinis žodis.

– Tavo motina turėtų apie tai žinoti.

– Pustrečio milijono.

– Tu nesiklausai, kas tau sakoma, tiesa?

– Įdomu, kodėl nenori jo parduoti?..

Adrianas išsižiojo ir tuojau pat užsičiaupė. Nežinojo, ką atsakyti. Nežinojo, kodėl nenori parduoti Vialio, tiekos nelaimių paženklinto smuiko, kuriuo man patiko griežti, ir kas dieną vis ilgiau. Gal paveikė tėvo pasakojimas, gal tai, ką įsivaizduoju, pirštu liesdamas instrumentą... Sara, kartais vos palietęs jį, persikeliu į tuos laikus, kai tas medis augo nė neįtardamas, jog vieną gražią dieną bus kitokios formos, taps smuiku, Storioniu, Vialiu. Tai ne pasiteisinimas, bet Vialis man buvo tarytum langas, žvelgiantis į vaizduotės pasaulį. Jeigu čia būtų buvusi Sara, jei kas dieną būčiau ją matęs... gal viskas būtų buvę kitaip... na, žinoma... O, jeigu tuomet būčiau jį pardavęs Titui nors už niekingus dvidešimt durų. Bet tuomet dar nė neįtariau, kas nutiks.

– Na? – neatlyžo užsispyrėlis Titas Karbonelis. – Kodėl nenori jo parduoti?

– Man regis, tai ne tavo reikalas.

Išėjau iš auditorijos, jausdamas kažką šalta ant sprando, lyg tikėdamasis klastingo šūvio. Titas Karbonelis nešovė man į nugarą, ir man susidarė klaidingas įspūdis, kad pasisekė išsaugoti gyvybę.

34

Praslinko du tūkstančiai metų po pasaulio sukūrimo, kai namuose pagal dešimtainę sistemą buvo išdėliotos knygos, o tėvo kabinete dar nebuvo peržiūrėti visi dokumentai. Trečią rankraščių spintos stalčių Adrianas paskyrė vokams su gausybe nerūšiuotų popierių, nieko bendra neturinčių su parduotuve ir neįrašytų į pirkinių registracijos knygą, nes ypač vertingus dokumentus, kuriuos tekdavo medžioti keletą dienų, o kartais ir keletą metų, ponas Ardevolis įrašydavo į atskirą knygą, kad galėtų jais mėgautis. Bibliotekoje viskas buvo sudėta į vietą. Beveik viskas. Skyrium gulėjo tik nerūšiuotini dokumentai, bet visi krūvoje. Visus tuos popierius Adrianas sukrovė į trečią stalčių, pasižadėjęs laisvalaikiu juos peržiūrėti. Praslinko keleri metai, bet Adrianas taip ir neištaikė tokios valandėlės.

Trečiame stalčiuje drauge su tais popieriais gulėjo ir laiškai. Keisčiausia, kad toks kruopštus žmogus kaip jo tėvas nelaikė reikalinga rūšiuoti laiškų nei išsaugoti savo atsakymų nuorašų, pasilikdamas tik gautus laiškus. Jie vos tilpo grūste sugrūsti į du kartoninius aplankus. Ten buvo kažkokio Morleno atsakymai, manding, į specifinius tėvo klausimus. Dar buvo penki labai keisti kunigo, pavarde Gradnikas, laiškai, pilni nesuprantamų užuominų, parašyti taisyklinga lotynų kalba. Jis buvo iš Liublianos, labai krimtosi dėl nepakenčiamos tikėjimo krizės, kamuojančios metų metus. Sprendžiant iš jo žodžių, drauge su tėvu kadaise mokėsi Popiežiškajame Grigaliaus universitete, o dabar primygtinai prašė patarimo teologijos klausimais. Paskutinis laiškas skambėjo kitaip. Rašytas Jesenicėje, 1941 metų rudenį, prasidėjo žodžiais: veikiausiai šis laiškas tavęs nebepasieks, bet turiu jį parašyti; tu

vienintelis visada man atsakai, juo labiau tada, kai jaučiuosi itin vienišas kaip kunigas ir duobkasys užsnigtame ir suledėjusiame kaimelyje netoli Kamniko, kurio pavadinimą pasistengiau amžinai ištrinti iš atminties. Veikiausiai tai mano paskutinis laiškas; galimas daiktas, nedaug liko gyventi. Prieš metus pakabinau sutaną ant vąšo. Ne dėl kokios nors moters. Visa bėda, kad praradau tikėjimą. Išseko lašas po lašo, nesugebėjau jo išlaikyti. Esu kaltas: *confiteor*. Po paskutinio laiško, kurį tau išsiunčiau, po tavo paguodos žodžių, labai man padėjusių, jau galiu kalbėti nešališkiau. Ilgainiui suvokiau, jog mano darbas beprasmiškas. Tu turėjai pasirinkti arba meilę, kuriai nesugebėjai atsispirti, arba kunigystę. Mano kelyje nepasitaikė nė vienos moters, kuri būtų apsukusi man galvą. Man ramybės neduoda dvasinės kančios. Jau metai, kai padariau tą svarbų sprendimą. Dabar, kai visoje Europoje vyksta karas, įsitikinau, kad gerai padariau. Viskas beprasmiška, Dievo nėra, o žmogus turi pats kaip įmanydamas gintis nuo laiko negandų. Klausyk, mielas bičiuli: esu taip tvirtai įsitikinęs savo sprendimu, kad nuėjau dar toliau ta kryptimi: įstojau į liaudies armiją. Žodžiu, vietoj sutanos paėmiau šautuvą. Esu naudingesnis stengdamasis savo artimus apsaugoti nuo Blogio. Nebeliko jokių abejonių, bičiuli Ardevoli. Anksčiau kalbėjau apie Blogį, Nelabąjį, Šėtoną... ir negebėjau suprasti Blogio prigimties, samprotavau apie nuodėmės blogį, kančios blogį, metafizinį blogį, absoliutų blogį ir santykinį blogį, o svarbiausia – apie tikrąją blogio priežastį. Ir tiek metų studijavęs, tiek kartų svarstęs tuos klausimus, pasirodo, turiu klausytis savo parapijos davatkų, išpažįstančių didžiausią savo nuodėmę po vidurnakčio nesilaikius griežto pasninko prieš rytinę Komuniją. Dieve mano, širdis man sakė: negali būti, negali būti, Dragai, argi tik tokią prasmę turi gyvenimas, jei trokšti būti naudingas žmonijai. Galutinai tuo įsitikinau, kai viena motina man pasakė: dvasiškasis tėve, kaip Dievas leidžia, kad mirtų mano duktė, kęsdama tokias kančias; kodėl Dievas jų nenutraukia. O aš nežinojau, ką atsakyti, ir nutilau susigėdęs, kai susigriebiau sakąs jai pamokslą apie tikrąją Blogio priežastį,

atsiprašiau ir prisipažinau, kad nežinau. Pasakiau jai: nežinau, Andrėja, atleisk, bet aš nežinau. Gal nusijuoksi perskaitęs šiuos žodžius, mielas Feliksai Ardevoli, nes rašai be galo ilgus laiškus gindamas, pasak tavęs, dabar pasaulyje viešpataujantį cinizmą. Mane kankino abejonės, nes, regėdamas tas ašaras, jaučiausi bejėgis, bet visa tai jau praeityje. Dabar žinau, kas yra Blogis. Ir net absoliutus Blogis. Tai Himleris. Tai Hitleris. Tai Paveličius. Tai Luburičius ir jo makabriškas išradimas – Jasenovacas*. Tai „Schutzstaffel" ir „Abwehr". Karas pažadina žvėriškiausius žmogaus instinktus. Tačiau Blogis gyvuoja ir nesant karui ir nereikalauja jokios entelechijos – viskas priklauso nuo žmogaus. Todėl jau kelios savaitės mano geriausias draugas – tai šautuvas su optiniu taikikliu, nes, vado nuomone, esu taiklus šaulys. Netrukus stosime į mūšį. Tuomet šūvis po šūvio sulig kiekviena kulka naikinsiu Blogį, ir apie tai pagalvojęs nė nekrūpčioju. Tegu tik pasirodo mano taikiklyje koks nacis, ustašis ar tiesiog, atleisk man, Viešpatie, paprasčiausias priešo kareivis. Blogio ginklas – Baimė ir absoliutus Žiaurumas. Man rodos, trokšdami įkvėpti kuo daugiau neapykantos priešams, vadai mums pasakoja apie juos tokių baisių dalykų, kad visi degame noru susitikti su jais akis į akį. Tikiuosi, nė kiek nesikrimsiu kurią dieną nužudęs žmogų. Įstojau į būrį, kur diduma vyrų – serbai: jie gyvena kroatų kaimuose, bet pabėgo išsigandę ustašių; mūsų, slovėnų, būryje keturi; yra keli kroatai, tikintys laisve. Neturiu jokio laipsnio, bet kai kas vadina mane seržantu, nes esu matomas iš tolo: taip, vis toks pat aukštas ir augalotas. Slovėnai vadina mane kunigu, nes vieną dieną pasigėriau ir tikriausiai prasitariau, pats kaltas. Esu pasiryžęs žudyti, kol dar nespėjo nužudyti manęs. Negraužia sąžinė, ir nesigailiu dėl to, ką darau. Galbūt žūsiu mūšyje, juolab kad dabar, kaip girdėjau, vokiečių armija traukia į pietus. Niekam ne paslaptis, kad kiekviena karinė operacija – tai virtinė mirčių ir vienoje, ir kitoje pusėje. Čia, kare, stengiamės nemegzti draugysčių: esame visi

* Antrojo pasaulinio karo metais Jasenovacas buvo mirties stovykla, dar vadinama Kroatijos Aušvicu.

kaip vienas, nes visi turime remti vienas kitą; tad apverkiu žuvusį bendražygį, tik vakar pietavusį šalia, bet nespėjusį su manimi susipažinti. Tiek to, neslėpsiu: mane ima siaubas pagalvojus, kad turėsiu ką nors nukauti. Nežinau, ar sugebėsiu. Tačiau Blogis – tai žmogus. Tikiuosi, kad nepritrūks drąsos ir nesuvirpės širdis, kai teks paspausti šautuvo gaiduką.

Rašau iš Slovėnijos miestelio, kuris vadinasi Jesenicė. Priklijuočiau ženkliuką, jei nebūtų karo. Pasiimsiu jį lipdamas į sunkvežimį, prikrautą pašto maišų, nes, kol neprasidėjo karo veiksmai, mums įsakyta negaišti veltui laiko ir ką nors daryti. Tačiau šitą laišką patikėsiu Jančarui, vieninteliam, kuris sugebės jį tau pristatyti. Tepadeda jam Dievas, kuriuo netikiu. Atsakymą kaip paprastai siųsk į Mariboro pašto skyrių. Jeigu nežūsiu, nekantriai lauksiu tavo laiško. Jaučiuosi toks vienišas, mielas Feliksai Ardevoli. Mirtis dvelkia šalčiu, o mane vis dažniau krečia šiurpas. Tavo bičiulis Dragas Gradnikas, buvęs kunigas, buvęs teologas, atsisakęs puikios karjeros Liublianos vyskupijos kurijoje, o gal ir Romoje. Tavo bičiulis, rinktinis partizanų būrio šaulys, nekantraujantis iš šaknų išrauti Blogį.

Ten gulėjo dar aštuonių ar dešimties antikvarų, kolekcionierių ir senienų pardavėjų iš visos Europos atsakymai į konkrečius tėvo prašymus. Ir keletas daktaro Vuango laiškų iš Šanchajaus: nelabai taisyklinga anglų kalba kinas tvirtino, kad to laimingo rankraščio (pavadinimas nenurodytas) niekada neturėjęs rankose, ir linkėjo ilgo laimingo gyvenimo ir sėkmės versle, taip pat amžinos laimės asmeniniuose, šeimos ir širdies reikaluose. Supratau, kad daktaro Vuango linkėjimai skirti ir man. Be to, buvo ir daugiau visokių dokumentų.

Vieną nykią lietingą popietę, baigęs taisyti egzaminų darbus ir nenusiteikęs gilintis į kalbos filosofiją, panūdau panuobodžiauti namie, nieko neskaityti, pabimbinėti. Teatruose nebuvo nieko įdomaus, muzika neviliojo, o kino teatro slenksčio nebuvau peržengęs tiek daug metų, kad būtų buvę įdomu, ar dar sukami spalvoti filmai. Žiovaudamas pagalvojau, kad būtų gera proga pa-

galiau sutvarkyti tuos tėčio paliktus popierius. Tad, uždėjęs ant grotuvo „Tetralogiją“*, ėmiausi darbo. Pirmiausia į rankas man pakliuvo laiškas tokio Morleno, gyvenusio Romoje ir turbūt kunigo, nors tuomet to dar gerai nežinojau. Ir nei iš šio, nei iš to man pašoko noras išsiaiškinti kai kurias tėčio gyvenimo aplinkybes. Ne todėl, kad būčiau norėjęs atskleisti jo mirties priežastį, tiesiog kiekvieną kartą, bevartant jo popierius, manęs laukdavo kokia nors staigmena, vienaip ar kitaip susijusi su manimi. Gal todėl be paliovos tau rašau, nors to kaip gyvas niekada nesu daręs. Aišku kaip diena, kad netrukus mane pasivys įkandin šuoliuojantis šuo. Gal todėl dabar lopau savo prisiminimus, nes priešingu atveju, kai išmuš valanda, bus nelengva juos surikiuoti, kaip dera. Todėl, drąsindamas save, toliau juos tvarkau. Per kelias valandas, klausydamasis įžangos (Votanas ir Logė kaip tik tuo metu pavagia Žiedą, ir Nibelungas skelbia, kokios siaubingos nelaimės ištiks tą, kuris užsimaus jį ant piršto), sutvarkiau korespondenciją ir įvairių daiktų piešinius, ko gero, apmestus tėčio ranka. Po pusantros valandos, kai Brunhilda, neklausydama Votano, padeda pabėgti nelaimingajai Zyglindai, aptikau hebrajišką tekstą, du pageltusius šiais laikais nenaudojamo olandiško formato lakštus, prirašytus rašalu puikiai pažįstama tėčio rašysena. Tikėjausi radęs vieną tų įdomybių, kurias jis medžiojo visą gyvenimą, bet, vos pradėjęs skaityti, supratau, kad mano hebrajų kalba šiek tiek aprūdijo ir aš nesugebėsiu laisvai skaityti. Po penkių bevaisių minučių, praleistų besklaidant žodynus, manęs laukė staigmena. Pasirodo, tekstas buvo ne hebrajų, o aramėjų kalba, tik užšifruotas, užslėptas hebrajų raidynu. Skaityti jį buvo nelengva, nes buvau pratęs prie siriškojo aramėjų raidyno atitikmens. Bet reikėjo tik prisitaikyti. Užteko vienos minutės, kad suprasčiau du dalykus: pirma, daktarė Gombreni buvo puiki dėstytoja, nes aš neblogai išmanau aramėjų kalbą; antra, tai buvo ne senovinio teksto nuorašas, o tėčio laiškas man. Man! Tėtis, per savo gyvenimą kreipęsis į mane ne

* Kalbama apie „Nibelungų žiedą“ – Richardo Wagnerio (1813–1883) keturių operų ciklą pagal germanų padavimus.

daugiau nei penkiasdešimt kartų ir beveik visada žodžiais „po velnių, ko čia klykauji“, parašė tekstą sūnui, kuris buvo jam tuščia vieta. Taip pat įsitikinau, kad aramėjų kalbą tėvas mokėjo kur kas geriau už mane. Kai jau priėjau pabaigą, Zygfridas, narsusis Zyglindos sūnus, žiauriai, kaip ir pridera didvyriams, nužudė Mimą, nibelungą, kuris jį išauklėjo, o dabar kėsinosi išduoti. Didvyrių giria, laiškas aramėjų kalba, viskas sruvo krauju. Adrianas, palinkęs prie rašomojo stalo, nežiūrėdamas į tekstą, mąstė apie visas tas skaitytas baisybes, pamiršęs, kad reikia apversti plokštelę, jau pusvalandis besisukančią ant grotuvo. Lyg, pritariant tyliam adatos traškesiui, personažai būtų be galo kartoję tuos pačius judesius. Kaip ir Zygfridas, jautėsi netikėtos žinios priblokštas. Laiškas prasidėjo žodžiais: mielas sūnau Adrianai. Patikiu tau šią paslaptį, puoselėdamas silpną viltį, kad kada nors tolimoje ateityje vieną gražią dieną sužinosi, kas atsitiko. Tikriausiai laiškas pasimes tarp popierių, kurie pamažu išnyks, sukapoti nepasotinamų cukrinių žvyninukų, paprastai apsigyvenančių bibliotekose tarp senų knygų. Jeigu jį skaitai, vadinasi, būsi išsaugojęs mano popierius, pasiekęs mano nužymėtą tikslą ir išmokęs hebrajų ir aramėjų. O jeigu išmokai hebrajų ir aramėjų kalbų, vadinasi, esi mano išsvajotas mokslininkas. Ir aš būsiu laimėjęs lažybas su tavo motina, kuri norėjo, kad taptum nevykėliu smuikininku. (Tiesą pasakius, aramėjiškai buvo parašyta „nevykusia muzikanto kopija, grojančia rebeku*“, bet juk aš pažinojau bjaurų tėvo charakterį.) O jeigu tu skaitai šį tekstą, vadinasi, aš nebegalėjau grįžti namo jo sunaikinti. Nežinia, ar oficialiai bus paskelbta, kad esu nelaimingo atsitikimo auka, bet noriu tau pasakyti, kad buvau nužudytas, o mane nužudė Aribertas Foigtas, buvęs nacių gydytojas, prikišęs nagus prie žvėriškų nusikaltimų (apie juos tau nekalbėsiu) ir užsigeidęs atsiimti Storionį, kurį kadaise buvau nedorai iš jo paveržęs. Taigi išeinu iš namų, kad jūsų nepasiektų jo pyktis, išskrendu kaip paukštis, kuris, apsimesdamas sužeistas,

* Rebekas – senovinis styginis instrumentas.

stengiasi nuvilioti grobuonį kuo toliau nuo savo jauniklių. Neieškok žudiko. Kai skaitysi šiuos žodžius, tikriausiai jis jau seniai bus miręs. Neieškok nė smuiko, neverta. Neieškok to, ką radau aš kaupdamas kolekciją: malonumą turėti retenybę. Neieškok, nes nusialinsi užsikrėtęs nepasotinamu geismu ir pridarysi tokių dalykų, dėl kurių vėliau gailėsies. Jei tavo motina dar gyva, nieko jai nepasakok. Sudieu. Pabaigoje buvo ilgokas prierašas, nulėmęs mano nelaimę. Prierašas bylojo: mane nužudė Aribertas Foigtas. Išplėšiau Vialį iš jo kruvinų nagų. Žinau, kad jis išleistas į laisvę ir, be abejo, ims manęs ieškoti. Foigtas – tai įsikūnijęs blogis. Aš irgi esu blogis, bet Foigtas – tai absoliutus blogis. Jei mane ištiks smurtinga mirtis, netikėk tais, kurie kalbės apie nelaimingą atsitikimą. Foigtas. Nenoriu, sūnau, kad keršytum. Savaime aišku, negalėsi to padaryti: kai skaitysi šiuos žodžius, jei apskritai kada nors skaitysi, Foigtas jau seniai degs pragare. Jei būsiu nužudytas, vadinasi, Vialis, mūsų Storionis, dingo iš namų. Jei kada nors dėl šitos istorijos išgirsi minint Foigtą arba mūsų smuiką, noriu tau pasakyti, kad man pavyko sužinoti, kam šis instrumentas priklausė, prieš pakliūdamas Foigtui į nagus: jo savininkė buvo Netjė de Bek, belgė. Nuoširdžiai linkiu Foigtui siaubingos mirties, trokšdamas, kad kas nors, nežinau kas, neduotų jam ramybės iki pat mirties. Bet nenoriu, kad tai būtum tu, nenoriu užkrauti tau savo nuodėmių. Užkrovei, tėti, užkrovei sunkią naštą... pagalvojo Adrianas: užkrėtei mane giminės negalia, man niežti nagai, kai įsigeidžiu ko nors. Tekstas aramėjų kalba baigėsi trumpu atsisveikinimu: sudie, sūnau. Tikriausiai tai buvo paskutiniai jo rašyti žodžiai. Ir nieko panašaus į: myliu tave, sūneli. Turbūt todėl, kad manęs nemylėjo.

Tyliai sukosi plokštelė, pritardama nustėrusiam Adrianui, šiek tiek nustebusiam, kad per daug nesistebi laiške nupiešta abejotina tėvo dorove. Praslinko gera valandėlė, kol jis pradėjo svarstyti, kodėl, pavyzdžiui, tėvas nenorėjo, kad paaiškėtų, jog jį nužudė kažkoks nacis Foigtas. Gal nenorėjo, kad drauge iškiltų aikštėn kiti reikalai? Deja, ko gero, todėl ir nenorėjo. Įsivaizduoji, Sara,

kaip jaučiausi? Kaip paskutinis mulkis. Visada buvau įsitikinęs, kad susitvarkiau gyvenimą, nepaisydamas kitų norų, o pasirodo, kad dariau tik tai, ką mano despotas tėvas jau seniai buvo numatęs. Kad lengviau būtų ištverti tą keistą jausmą, paleidau *Götterdämmerung** pradžią, kur trys Nornos, Erdos dukterys, susirinko prie Brunhildos uolos verpti likimo gijų su tokia pat kantrybe, kaip verpė tėtis, neatsiklausdamas nei mano, nei mamos nuomonės. Tačiau viena likimo gija, tėčio nuausta sau, netikėtai nutrūko ir pasitvirtino mano baisiausi būgštavimai: aš tapau kaltas dėl jo siaubingos mirties.

– Ei, ei! Tu man davei trims dienoms! – niekada nebuvau regėjęs Bernato tokio pasipiktinusio. – O dar tik trys valandos praėjo!

– Atleisk, labai atsiprašau, garbės žodis. Dabar. Arba dabar, arba mane užmuš, garbės žodis.

– Tu netesi žodžio. Aš tave išmokiau vibrato.

– Vibrato nereikia mokytis, jis savaime ateina, – atsakiau, nevilties pagautas. Dvylikos metų dar nebuvau įgudęs ginčytis. Ir išsigandęs pridūriau: – Tėtis sužinos ir pasodins mane į kalėjimą. Ir tave. Aš viską tau paaiškinsiu, garbės žodis.

Juodu tuo pat metu padėjo ragelį. Turėjau aiškintis Mažylei Lolai ar mamai, kad pas Bernatą palikau namų darbą.

– Tik eik šaligatviu, gerai?

– Gerai, gerai, – atsakiau įsižeidęs.

Jie susitiko prie Solos cukrainės. Atvožė dėklus ir pasikeitė smuikais Valensijos ir Liurijos gatvių sankryžoje, nekreipdami dėmesio į tramvajus, sunkiai bildančius įkalnėn Liurijos gatve. Bernatas atidavė jam Storionį, o jis grąžino *madame d'Angoulême* smuiką ir paaiškino, kad tėtis įlėkė kaip vėjas į kabinetą ir neuždarė durų. Iš savo kambario išsigandęs Adrianas matęs, kaip jis atidaro seifą, išima dėklą ir vėl uždaro nežiūrėdamas, ar dėkle tas pats smuikas, kuris ir turi ten būti, nes jeigu jam būčiau pasakęs, kad smuikas pas tave, būtų išmetęs mane pro balkoną, na, žinai, galvoj netelpa, kas būtų atsitikę, bet...

* „Dievų žūtis". (*Vok.*)

Bernatas pervėrė mane lediniu žvilgsniu:

– Neišsigalvok.

– Ne, tikrai! Į dėklą įdėjau savo mokomąjį smuiką, kad atidaręs jis neįtartų nieko bloga...

– Nelaikyk manęs kvailiu...

– Garbės žodis, nemeluoju! – atrėmė nevilties apimtas Adrianas.

– Tu – šiknius, nesilaikai žodžio.

Nežinojau, ką atsakyti. Beviltiškai žiūrėjau į įsiutusį draugą, jau tuomet beveik visa galva už mane aukštesnį. Atrodė nelyginant kerštingas milžinas. Bet tėčio dar labiau bijojau. Milžinas vėl prabilo:

– Ir tu manai, kad jis nusiramins, kai grįžęs atidarys seifą ir pamatys Storionį?

– O ką gi man daryti, tavo galva? Ką?

– Pabėgam. Į Ameriką.

Man patiko Bernatas, patiko netikėtas solidarumas. Abu pabėgsime į Ameriką, nuostabu! Jie nepabėgo į Ameriką, o Adrianas nespėjo paklausti: ei, Bernatai, kaip sekėsi griežti Storioniu, ar jauti skirtumą, verta turėti senovinį smuiką, ar ne? Taip pat nesužinojo, ar jo tėvai pastebėjo, ar... Tik kartojo: užmuš mane, garbės žodis, užmuš, grąžink jį. Bernatas nuėjo netaręs daugiau nė žodžio, ir iš jo veido buvo aišku, kad jis netiki ta keista istorija, kuri kaip tik tuo metu tapo dar painesnė.

Viešpaties diena užklups lyg vagis naktį. Šeši vienas penki keturi du aštuoni. Adrianas įdėjo smuiką į seifą, uždarė, pašalino savo neapdairaus poelgio pėdsakus ir išėjo iš kabineto. Jo kambaryje Karsonas ir Juodasis Erelis, tikriausiai priblokšti susiklosčiusių aplinkybių, dėjosi nieko nepastebį, nukreipdami akis į šalį. Jis sėdėjo su tuščiu dėklu, ir negana to, dar Mažylė Lola dukart kyštelėjo galvą pro duris, mamos siųsta paklausti: ar pradėsi griežti pagaliau, ar ne? O jis antrąsyk ėmė teisintis: man pirštą skauda, pūslė iššoko, ar nematai? Šiandien negaliu griežti...

– Parodyk man tą savo pirštą! – pareikalavo motina, netikėtai įsiverždama į kambarį kaip tik tuo metu, kai jis klijavo tris

lipdukus, kuriuos sekmadienį pasisekė nusipirkti Šv. Antano turguje.

– Nieko nematau, – pareiškė *crudele**.

– Bet man skauda.

Mama pakraipė galvą, lyg negalėdama patikėti, kad nemuilinu jai akių, ir išėjo netardama nė žodžio. Laimė, ji neatvožė dėklo. Dabar nieko kita nebeliko, kaip laukti kosminės tėčio pylos.

Mea culpa. Aš kaltas dėl jo žūties. Nors ir šiaip jau būtų žuvęs nuo to Foigto rankos. Išlipo iš taksi automobilio trečiajame kilometre ir liepė vairuotojui grįžti į Barseloną. Tą žiemos metą anksti leidosi sutemos. Vienui vienas paplentėje. Spąstai, pasala? Argi to nesupratai, tėti? Gal tau atrodė, kad tai koks nevykęs pokštas, ir tiek? Feliksas Ardevolis paskutinįsyk pažvelgė į Barseloną, plytinčią po jo kojomis. Variklio burzgimas. Nuo Tibidado pusės artėjo automobilis su įjungtais žibintais. Sustojo šalia, ir iš jo išlipo *signor* Falenjamis, liesesnis, labiau nuplikęs, bet ta pačia ilga nosimi ir blizgančiomis akimis. Jį lydėjo du raumeningi vyrai ir vairuotojas, irgi prisidėjęs prie trijulės. Visų veidai pasibjaurėtini. Falenjamis siektelėjo smuiko. Ardevolis atidavė instrumentą, šis įsėdo į automobilį, norėdamas apžiūrėti, kas įdėta į dėklą. Beregint išlipo su smuiku rankoje.

– Ar kvailiu mane laikai?

– Kas atsitiko? – Įsivaizduoju, kad tėtis buvo labiau suirzęs nei išsigandęs.

– Kur Storionis?

– Po velnių, o kas tavo rankose?

Užuot atsakęs, Foigtas atsivėdėjęs sudaužė smuiką į pakelės akmenį.

– Ką jūs darote? – apstulbo tėtis.

Foigtas pakišo jam panosėn sudaužytą smuiką. Viršutinė dalis išlakščiusi į druzgus, ir aiškiai matyti užrašas: Paramono firma, Karmės gatvė. Tikriausiai tėtis vienintelis nesuprato, kas atsitiko.

---

* Beširdė. (*It.*)

– Negali būti! Aš pats jį paėmiau iš seifo!

– Mulki, vadinasi, kas nors jau seniai jį tau pavogė!

Įsivaizduoju, kaip tėtis nusišypsojo tardamas: jeigu iš tikrųjų taip atsitiko, mano mielas *signor* Falenjami, tai man protas neneša, kur dabar galėtų būti tas nuostabus instrumentas.

Foigtas kilstelėjo antakį, ir vienas vyriškis smogė kumščiu į paširdžius: tėtis susirietė dvilinkas, stengdamasis atgauti kvapą.

– Pabandyk prisiminti, Ardevoli.

Tačiau tėtis negalėjo žinoti, kad tuo metu Vialį turėjo Bernatas Plensa i Punsoda, mėgstamiausias ponios Truliols mokinys Barselonos muzikos mokykloje, tad negalėjo nieko prisiminti. Dėl visa ko pasakė: nežinau, garbės žodis.

Foigtas išsiėmė mažytį moterišką pistoletą, labai patogų nešiotis kišenėje.

– Ką gi, man rodos, metas pasilinksminti, – pasakė rodydamas pistoletą. – Ar prisimeni jį?

– Kuo puikiausiai. O jūs matysite smuiką kaip savo ausis.

Dar vienas smūgis į paširdžius, tačiau to buvo nusipelnęs. Dar sykį susirietė dvilinkas. Dar sykį neteko žado, išsižiojo, akys iššoko ant kaktos. Kas atsitiko vėliau, nežinau. Žiemos sutemos veikiai sutirštėjo, atėjo naktis, nusikaltimų priedanga, ir man net sunku įsivaizduoti, kaip jie susidorojo su tėčiu.

– Hau.

– Po perkūnais, iš kur čia atsiradote?

– Net jeigu tavo tėvas būtų atnešęs Vialį, vis viena būtų jį nudėję.

– Juodasis Erelis sako tiesą, – įsiterpė Karsonas. – Sakyčiau, jam jau buvo paskelbtas mirties nuosprendis. – Ir nusispjovė ant žemės. – Jau eidamas iš namų tai suprato.

– Kodėl jis neatidarė dėklo ir nepažiūrėjo?

– Buvo pernelyg susijaudinęs, kad susivoktų nešąs ne Vialį.

– Ačiū, bičiuliai. Bet nemanau, kad man tai būtų paguoda.

Foigtas kankino tėtį, tesėdamas riterio garbės žodį, Damaske duotą Morlenui, kad nė vienas plaukas nenukris jam nuo galvos:

tuo metu tėčio galva buvo plyna kaip kiaušinis. Visa tai negalėjo kitaip baigtis. Kaip Brunhilda netyčia nusiuntė Zygfridą į mirtį, priešams atskleisdama jo silpnybes, taip aš, pakeisdamas smuiką, pasmerkiau mirčiai tėtį, kuris manęs nemylėjo. Pagerbdama tokio niekšo kaip Zygfridas Ardevolis atminimą, Brunhilda pažadėjo, kad smuikas visada liks namuose. Taip, prisiekė gerbdama jo atminimą. Tačiau turiu prisipažinti, kad, vien pagalvojus, jog galėjau jo netekti, man niežti nagai. Aribertas Foigtas. Zygfridas. Brunhilda. Dieve mano. *Confiteor*.

35

– Dzrrrrrrrr.

Adrianas išgirdo dzrrrrrrrr kaip tik tuo metu, kai tupėjo tualete įgulęs į „Le forme del contenuto"*. Tikriausiai pasiuntinys iš Murijos parduotuvės – kaip paprastai ne laiku. Praslinko valandėlė, ir jis vėl išgirdo dzrrrrrrrr ir pagalvojo, kad reikėtų pakeisti skambutį į ką nors šiuolaikiškesnio. Pavyzdžiui, din don skambėtų kur kas linksmiau.

– Dzrrrrrrr.

– Einu, velniai griebtų, – suniurzgė.

Atidarė duris su Umberto Eko knyga po pažastimi ir išvydo tave, mylimoji, stovinčią ant laiptų, labai orią, su nedideliu lagaminu rankoje; žiūrėjai į mane savo tamsiomis akimis, ir valandėlę mudu taip ir stovėjome vienas priešais kitą, ji laiptų aikštelėje, jis bute, laikydamas ranką ant durų rankenos, nepajėgdamas atsipeikėti iš nuostabos. Praslinkus be galo užsitęsusiai minutei, sugalvojo nebent paklausti: ko nori, Sara? Negalėjau patikėti, sugebėjau nebent paklausti: ko nori, Sara?

– Galima įeiti?

Gali įeiti į mano gyvenimą, gali daryti, ką nori, mylimoji Sara.

Bet ji tik peržengė slenkstį. Pastatė lagaminėlį ant grindų. Vėl tylos valandėlė, tik dabar stovėjome prieškambaryje vienas priešais kitą, kol pagaliau Sara pasakė: mielai išgerčiau kavos. Tuomet pastebėjau, kad rankoje laiko geltoną rožę.

Gėtė teisybę sakė. Žmogus žengia į pražūtį, jei subrendęs bando įgyvendinti jaunystės svajones. Kas deramu laiku nepatyrė ar

* Italų rašytojo ir filosofo Umberto Eco (1932–2016) esė „Turinio formos".

nepažino laimės, vėliau, nors ir kaip stengdamasis, nieko nelaimės. Eduardas ir Otilija* nuėjo į valgomąjį gerti kavos. Atsainiai, elegantiškai ji padėjo rožę ant stalo.

– Gardi kava.

– Taip. Iš Murijos parduotuvės.

– Tebėra Murijos parduotuvė?

– Be abejo.

– Apie ką galvoji?

– Nenoriu... – išties, Sara, nežinojau, ką sakyti. Todėl iš karto perėjau prie esmės: – Ar su visai atvažiavai pas mane?

Sara, asmenybė, atvykusi iš Paryžiaus, buvo anaiptol ne ana dvidešimtmetė barselonietė Sara: žmonės keičiasi. Asmenybės taip pat. Gėtė man tai išaiškino, bet Adrianas buvo Eduardas, o Sara – Otilija. Jie praleido savo laiką: taip pat dėl tėvų kaltės. Sielų giminystė traukia juos vieną prie kito.

– Tik su viena sąlyga. Nepyk, – Otilija nuleido akis.

– Kokia?

– Turi grąžinti tai, ką pavogė tavo tėvas. Nepyk.

– Pavogė?

– Taip. Tavo tėvas pasiglemžė žmonių turtą, piktnaudžiaudamas jų padėtimi. Prieš karą, per karą ir po karo.

– Bet aš...

– Kaip, tavo manymu, jis pradėjo savo verslą?

– Aš pardaviau parduotuvę, – atsakiau.

– Tikrai? – nustebo Sara. Atrodė, kad ji slapčia nusivylė išgirdusi tą žinią.

– Nenoriu verstis prekyba ir apskritai niekada nepritariau tėvo metodams.

Tyla. Sara gurkštelėjo kavos ir pažvelgė jam į akis. Pervėrė jį žvilgsniu, ir Adrianas laikė savo pareiga aiškintis toliau:

– Klausyk: parduotuvę pardaviau su visais antikvariniais daiktais ir senienomis. Nežinau, ką tėvas įsigijo nesąžiningai. Patikėk,

* Johanno Wolfgango Goethe's romano „Sielų giminystė" personažai.

tik nieku gyvu ne didumą daiktų. O aš nusikračiau visos tos istorijos, – sumelavau.

Sara neatsiliepė kokių dešimt minučių. Susimąsčiusi žiūrėjo į priekį, nekreipdama dėmesio į Adrianą; ir man atrodė, kad svarsto kitas neįvykdomas sąlygas, ieškodama dingsties vėl pabėgti. Geltona rožė gulėjo ant stalo, klausydamasi mūsų pokalbio. Pažvelgiau Sarai į akis, bet ji, nugrimzdusi į savo mintis, nė nenukreipė žvilgsnio į šalį ir, ko gero, net nematė manęs. Tu niekada taip nesielgei, Sara, tik ypatingais atvejais tau taip atsitikdavo, negalėjau tavęs atpažinti.

– Gerai, – pasakė ji po tūkstančio metų. – Galime pabandyti.

Ir vėl gurkštelėjo kavos. Buvau toks susijaudinęs, kad išgėriau pagret tris puodelius, laiduojančius nemigos naktį. Ir tuomet ji pažvelgė man į akis taip nuoširdžiai, kad man suskaudo širdį, ir pasakė: man rodos, tu bijai.

– Taip.

Adrianas paėmė jai už rankos ir nusivedė į kabinetą, prie spintos, kur laikė rankraščius.

– To baldo čia nebuvo, – pasakei.

– Turi gerą atmintį.

Adrianas atitraukė du viršutinius stalčius su rankraščiais; tai buvo mano turtas, vien prisilietus prie jų, nukrėsdavo šiurpas: Dekartas, Gonkūrai... ir pasakiau: visa tai mano, pirkau už savo pinigus, nes man patinka kolekcionuoti, patinka turėti, patinka pirkti, nė pats nežinau, kas labiau patinka. Visa tai mano, pirkta, ne vogta.

Sakiau visus tuos žodžius suvokdamas, kad tikriausiai meluoju. Ir tuomet stojo gūdi, niūri tyla. Nedrįsau pažvelgti jai į akis. Bet tyla tęsėsi, ir galiausiai išdrįsau dirstelėti jos pusėn. Ji tyliai verkė.

– Kas tau?

– Atleisk. Ne smerkti tavęs atėjau.

– Gerai. Bet ir aš norėčiau, kad viskas būtų aišku.

Ji tyliai nusišnypštė, o aš nedrįsau pasakyti: na, gerai, nežinau, nei iš kur jų gauna Muralis, nei kaip.

Atitraukiau apatinį stalčių, kur gulėjo „Recherche", Cveigo rankraščių puslapiai ir Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno steigiamasis aktas. Jau buvau besakąs, kad tie rankraščiai tėvo ir tikriausiai įsigyti nesąži... bet ji uždarė stalčių ir pakartojo: atleisk, aš neturiu teisės tave smerkti. Ir aš tylėjau kaip paskutinis niekšas.

Truputį apdujusi, atsisėdai prie rašomojo stalo, ant kurio gulėjo atskleista knyga, regis, Kanečio „Masse und Macht"*.

– Tas Storionis pirktas teisėtai, – vėl pamelavau, rodydamas į spintą su muzikos instrumentais.

Pažvelgė į mane pro ašaras, trokšdama manimi tikėti.

– Gerai, – atsakei.

– O aš – ne mano tėvas.

Nedrąsiai šyptelėjai ir pasakei: atleisk, atleisk, atleisk, kad įsibroviau į tavo namus.

– Į mūsų, jeigu panorėsi.

– Nežinau, ar turi kokią... Ar turi... nežinau, kokią draugę... – Giliai atsikvėpė. – Ar turi kokią moterį. Nenorėčiau sugriauti...

– Juk važiavau tavęs ieškoti į Paryžių. Neprisimeni?

– Taip, bet...

– Neturiu kitos moters, – pamelavau trečią kartą kaip šventasis Petras.

Tokiu pagrindu iš naujo sumezgėme savo santykius. Suprantu, kad neapdairiai pasielgiau, bet troškau žūtbūt ją sulaikyti. Ji apsižvalgė. Jos žvilgsnis nukrypo į sieną, kur kabojo nedideli paveikslai. Priėjo arčiau. Pakėlė ranką ir taip kaip aš vaikystėje atsargiai dviem pirštais palietė Abrahamo Minjono miniatiūrą – keraminę vazą su kuplių geltonų gardenijų puokšte. Nepasakiau: nekišk nagų, ar akių neturi, tik nusišypsojau laimingas. Ji atsisuko, atsiduso ir pasakė: niekas nepasikeitė. Viskas taip, kaip prisimenu kas dieną, visada. Priėjo prie manęs, pažvelgė ūmai nusigiedrijusiomis akimis ir paklausė: ko pas mane važiavai?

– Išsiaiškinti, kaip viskas atsitiko iš tikrųjų. Negalėjau susitaikyti su mintimi, kad gyvenai tiek metų manydama, jog aš tave įžeidžiau.

---

* „Minia ir valdžia" – Šveicarijos rašytojo Eliaso Canetti filosofinis veikalas.

– Aš...

– Ir todėl, kad myliu tave. O tu, ko tu atvažiavai?

– Nežinau. Bet ir aš tave myliu. Gal atvažiavau todėl, kad... Ne, nieko.

– Sakyk.

Paėmiau jai už rankų, ragindamas kalbėti.

– Na... atitaisyti tos klaidos, kurią padariau būdama dvidešimties.

– Ir aš negaliu tavęs smerkti. Kas buvo, tas.

– Taip pat...

– Ko?

– Kad negalėjau pamiršti tavo žvilgsnio, kai stovėjai laiptų aikštelėje prie mano buto durų.

Ji nusišypsojo nugrimzdusi į prisiminimus.

– Ar žinai, kaip tu atrodei? – paklausė.

– Kaip enciklopedijų pardavėjas.

Ji nusikvatojo, tu nusikvatojai kaip anksčiau, Sara! Ir pridūrė: taip, taip, tikrai. Bet beregint susitvardė ir pasakė: grįžau, nes tave myliu, taip. Jei dar manęs nori. Jau nebegalvojau, kad šiandien apsimelavau. Net negalėjau prisipažinti, kad tada, *huitième arrondissement* stovėdamas prieš tave, kai laikei durų rankeną, lyg pasirengusi bet kurią akimirką užtrenkti jas man panosėje, išsigandau; niekada tau to nesakiau. Nuslėpiau kaip įgudęs enciklopedijų pardavėjas. Širdies gilumoje važiavau į Paryžių, pas tave, į Labordo gatvę, namą Nr. 48, norėdamas išgirsti, kad nenori manęs pažinti ir trokšti ramia sąžine užversti šį gyvenimo puslapį, ir turėti gerą dingstį paverkti. Bet Sara, Paryžiuje pasakiusi ne, vėliau pasirodė Barselonoje ir pasakė: mielai išgerčiau kavos.

Sėdėdamas neįgaliųjų vežimėlyje, Adrianas nuo slenksčio žiūrėjo į savo kabinetą. Rankose laikė nešvarią skiautę, kurios niekam nenorėjo atiduoti. Adrianas žiūrėjo į kabinetą. Valandėlę, be galo prailgusią visiems. Giliai atsikvėpė ir pasakė: esu pasiruošęs, ta va-

landėlė jam pasirodė labai trumpa. Aiškiai netekęs kantrybės, Džonatanas griebė vežimėlį stipria ranka ir pasuko prie durų. Adrianas parodė ranka į Ševį ir pasakė: Ševis. Parodė ranka į Bernatą ir pasakė: Bernatas, parodė ranka į Šeniją ir pasakė: Tekla. O parodęs į Kateriną, pasakė: Mažylė Lola, ir pirmą kartą gyvenime Katerina jo nepataisė.

– Nesijaudinkite, gyvensite be jokių rūpesčių, – pasakė vienas iš dar neiškeliavusiųjų amžinatvėn.

Visi tylomis lipo laiptais, vogčiomis dirsčiodami į liftą, kuriuo leidosi Adrianas, vežimėlis ir Džonatanas. Kai susitiko apačioje, Bernatui pasirodė, kad, vėl pamatęs juos visus, Adrianas nė vieno neatpažino. Jo akyse tarytum blykstelėjo baimės kibirkštėlė.

Pavojaus signalas pasigirdo prieš dešimt dienų. Jį davė Katerina, kai Adrianas pasiklydo namuose. Atsidūręs prie slavų literatūros lentynų, išsigandęs ėmė dairytis aplink.

– Kur norite eiti?

– Nežinau. Kur aš esu?

– Namuose.

– Kieno namuose?

– Savo. Ar žinote, kas aš tokia?

– Taip.

– Kas aš?

– Na... tai. – Ilga pauzė. Sunerimęs. – Ar ne? Tiesioginis papildinys! Arba veiksnys! Veiksnys, ar ne?

Kiek anksčiau tą pačią savaitę vis labiau įsibaiminęs ir nepatenkintas ėmė kniaustis šaldytuve, ir Džonatanas, sanitaras, naktinis budėtojas, paklausė, ko jis ieško tokiu metu.

– Puskojinių. Ko daugiau?

Džonatanas pasakė Plasidai, o ši pranešė Katerinai. Ir Plasida dar pridūrė, kad Adrianas ją prašęs išvirti jam knygą. Jam suvis protelis paseko, ar ne?

Ir dabar prie slavų literatūros lentynų Katerina vėl paklausė: ar žinote, kas aš tokia?, o jis: tiesioginis papildinys. Taigi ji išsigando ir paskambino daktarui Dalmau ir Bernatui. Daktaras

Dalmau išsigando ir paskambino į kliniką daktarui Valsui, pasakė: mano nuomone, jau laikas. Artimiausiomis dienomis – nuodugnūs tyrimai, testai, mėginiai ir atsargus rezultatų aptarimas. Ir tyla. Netiesioginis papildinys, kur tai girdėta! Pagaliau daktaras Dalmau pakvietė pasikalbėti Bernatą ir gimines iš Viko. Bernatas pakvietė visus į savo butą ir pasirūpino, kad niekam nepritrūktų mineralinio vandens. Daktaras Dalmau paaiškino, kokių žygių derėtų imtis.

– Betgi tas žmogus... – Ševis vis dar negalėjo susitaikyti su likimu. – Šis žmogus moka septynias ar aštuonias kalbas!

– Trylika, – patikslino Bernatas.

– Trylika? Nespėsiu nusisukti, o jis jau mokės dar vieną. – Jam sužibo akys. – Matot, daktare? Trylika kalbų! Esu kaimietis, vyresnis už jį, o moku tik pusantros. Kur teisybė, ką?

– Katalonų, prancūzų, ispanų, italų, anglų, rusų, aramėjų, lotynų, graikų, olandų, rumunų ir hebrajų, – suskaičiavo Bernatas. – O skaitė ir suprato dar šešetą ar septynetą.

– Matot, pone daktare? – beviltiškai atidarydamas antrą gynybos frontą, sviedė nenuginčijamą medicininį argumentą Ševis Ardevolis.

– Jūsų giminaitis buvo išskirtinis asmuo, – mandagiai pertraukė gydytojas. – Puikiai jį pažįstu, nes artimai su juo bendravau. Netgi drįsčiau pasakyti, kad buvau jo bičiulis. Bet dabar viskas baigta. Jam džiūsta smegenys.

– Baisu, baisu, baisu...

Kelias minutes bergždžiai pamaištavę, pagaliau visi sutarė, kad geriausia Adriano gyvenimą sutvarkyti taip, kaip jis pats buvo nurodęs, dar būdamas šviesaus proto. Bernatui dingtelėjo: kaip skaudu tvarkyti reikalus turint galvoje laiką, kai tavęs nebebus; galvoti ir rašyti: savo butą Barselonoje lygiomis dalimis palieku savo giminaičiams Šavierui, Franseskui ir Rozai Ardevoliams. Na, o biblioteką, kai nebegalėsiu ja naudotis, palieku Bernatui Plensai, kad jis nuspręstų arba sau ją pasiimti, arba, atsižvelgdamas į poreikius, padovanotų Tiubingeno ir Barselonos universitetams. Tegu

jis sprendžia, ką su ja daryti, jeigu tik sutinka, nes jis man padėjo tada, kai abu kūrėme Pasaulį.

– Nieko nesuprantu, – sutriko Ševis tą dieną, kai susirinkome pas notarą.

– Tai vienas iš Adriano sąmojų. Ko gero, tik aš vienas jį suprantu, – paaiškino Bernatas.

– Įpareigoju poniai Katerinai Farges išmokėti sumą, lygią dvejų metų atlyginimui. Taip pat leidžiu Bernatui Plensai pasiimti tai, ką jis laikys reikalinga ir kas neminima testamente, panašiame ne tiek į testamentą, kiek į kokio prietaiso naudojimo instrukciją. Tegu sprendžia, ką daryti su kitais daiktais, taip pat itin vertingais, tokiais kaip monetų kolekcija ir rankraščių rinkinys, jeigu nenutars jų padovanoti anksčiau minėtiems universitetams. Siūlau šiuo klausimu pasitarti su Johanesu Kameneku, Tiubingeno universiteto profesoriumi. Saros Voltes-Epštein autoportretą palieku jos broliui Maksui Voltes-Epšteinui. Modesto Urželio paveikslą, vaizduojantį Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyną, palieku Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno vienuoliui broliui Julijonui, atsakingam už viską.

– Atleiskit, ką pasakėte? – vienu balsu atsiliepė Ševis, Roza ir Kikas.

Bernatas žioptelėjo. Notaras dar sykį pažvelgė į tekstą ir patvirtino: taip, čia taip parašyta – palieku Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno vienuoliui broliui Julijonui.

– Kas per vienas tas brolis? – nepatikliai paklausė Kikas iš Tonos.

– Ir ką tai reiškia, kad jis kaltas? Kuo jis kaltas?

– Ne, ne, čia pasakyta: atsakingas.

– Už ką?

– Už viską, – dirstelėjęs į popierių, atsakė notaras.

– Vėliau pasitikslinsime, – atsiliepė Bernatas. Ir mostu paprašė notarą skaityti toliau.

– O jeigu jis nenorėtų imti arba jeigu nepavyktų jo rasti, prašau padovanoti poniai Laurai Bailinai iš Upsalos. Jeigu ji nenorėtų imti, palieku Bernatui Plensai rasti geresnį sprendimą. Be to, anks-

čiau minėtas Bernatas Plensa turi atiduoti leidėjui, kaip mudviejų sutarta, jam patikėtą knygą.

– Ar tai nauja knyga? – paklausė Ševis.

– Taip. Nesijaudinkite, aš ja pasirūpinsiu.

– Jūsų nuomone, ją rašydamas, jis dar buvo sveiko proto?

– Reikia manyti, taip, – atsakė notaras. – Šiaip ar taip, dabar jis negalėtų nieko mums paaiškinti.

– Kas yra toji ponia Išupsalos? – pasiteiravo Roza. – Ar tokios iš tikrųjų esama?

– Prašom nesirūpinti: aš ją surasiu. Yra tokia.

– Ir pabaigai nedidelis pamąstymas, skirtas jums ir kitiems, čia susirinkusiems. Man sakyta, kad nepasigesiu nei knygų, nei muzikos, bet aš negaliu tuo patikėti. Man sakyta, kad nebeatpažinsiu jūsų: nebūkite man pernelyg žiaurūs. Man sakyta, kad, būdamas tokios būklės, nesikamuosiu. Žodžiu, jūs irgi nesikamuokite. Ir atlaidžiai žiūrėkite į mano nuosmukį, lėtą, bet nepertraukiamą.

– Puiku, – pasakė notaras, perskaitęs tai, ką Adrianas buvo pavadinęs „Praktiški nurodymai, kaip elgtis paskutiniuoju mano gyvenimo laikotarpiu“.

– Dar ne viskas, – rodydama į popierių, išdrįso įsiterpti Roza.

– Taip, atsiprašau: tai atsisveikinimo žodžiai.

– O kas ten sakoma?

– Ten sakoma: visus dvasinius nurodymus pateikiau skyrium.

– Kur?

– Savo paskutinėje knygoje, – atsakė Bernatas. – Nesijaudinkite, aš ja pasirūpinsiu.

Bernatas tylutėliai atidarė duris. Kaip vagis. Pagraibė sieną, kol pagaliau užčiuopė jungiklį. Spustelėjo, bet šviesa neužsidegė. Po velnių! Iš portfelio išsitraukė žibintuvėlį ir pasijuto visiškai kaip vagis. Prieškambaryje buvo elektros skydinė, ar kaip ji ten vadinasi. Kai įjungė jungiklį, užsidegė šviesa prieškambaryje ir kažkur buto gilumoje, gal germanų ir Rytų kalbų literatūros koridoriuje. Kele-

tą sekundžių nejudėjo iš vietos, klausydamasis buto tylos. Nuėjo į virtuvę. Šaldytuvas išjungtas ir durelės atdaros, viduje – nė vienos puskojinės. Šaldiklis irgi tuščias. Praėjo pro slavų ir skandinavų prozą užsidegusios šviesos link. Šviesa degė meno ir enciklopedijų skyriuje, Saros darbo kambaryje, kuris anksčiau priklausė Mažylei Lolai. Joje dar stovėjo molbertas, lyg Adrianas būtų tikėjęsis, kad Sara kada nors grįš ir vėl ims piešti, ir vėl teptis pirštus anglimi. Ir įspūdinga šūsnis aplankų su piešiniais. Įrėminti ir pastatyti lyg ant altoriaus – „In Arcadia Hadriani“ ir „Burgalio Šventojo Tėvo vienuolynas, sapnas“, du peizažai, kuriuos Sara padovanojo Adrianui, o Bernatas, neturėdamas tikslių nurodymų, nutarė nusiųsti Maksui Voltes-Epšteinui. Išėjo negesindamas šviesos. Užmetė akį į religijų ir antikos skyrių ir, grįždamas pro romanų kalbas, žvilgtelėjo į poeziją ir uždegė ten šviesą. Visur tvarka. Paskui nuėjo į literatūrinės esė skyrių ir uždegė šviesą: valgomajame nieko nauja. Trespujo pusėje vis dar spindėjo saulė apšviesdama Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyną. Iš apsiausto kišenės išsitraukė fotoaparatą. Nustūmė į šalį keletą kėdžių ir atsistojo prieš Modesto Uržėlio paveikslą. Padarė kelias nuotraukas su blykste ir kelias be. Iš literatūrinės esė skyriaus patraukė į kabinetą. Viskas buvo taip, kaip jie paliko išeidami. Atsisėdo ant kėdės ir susimąstė, kiek kartų čia užeita, visada su Adrianu, pasikalbėti daugiausia apie muziką ir literatūrą, bet taip pat apie politiką ir gyvenimą apskritai. Anksčiau, vaikystėje ir jaunystėje, vaizduodavosi, kokių ten esama paslapčių. Uždegė lempą prie skaitymo krėslo. Taip pat lempą prie sofos ir šviestuvą palubėje. Ten, kur kadaise kabojo Saros autoportretas, dabar žiojėjo tokia kraupi tuštymė, kad jam apsvaigo galva. Jis nusivilko apsiaustą, delnais pasitrynė veidą, kaip tai darydavo Adrianas, ir tarė sau: na, pradedam. Atsistojo kitapus rašomojo stalo ir palinko prie seifo. Išbandė kombinaciją šeši, vienas, penki, keturi, du, aštuoni. Neatsidarė. Pabandė septyni, du, aštuoni, nulis, šeši, penki, ir seifas tyliai atsivėrė. Viduje nieko nebuvo. Tik*

* „Adriano Arkadijoje“. (*Lot.*)

kažkokie vokai. Išėmė ir padėjo ant stalo, kad galėtų ramiai apžiūrėti. Atplėšė vieną. Peržiūrėjo visus lapus: personažų sąrašas. Jis irgi įrašytas: Bernatas Plensa, Sara Voltes-Epštein, Aš, Mažylė Lola, teta Leo... veikėjai... na, personažai, gimimo data, kai kuriais atvejais – šalia ir mirties data. Kitas lapas: savotiška schema, taip subraukyta, lyg būtų buvusi atmesta. Dar vienas sąrašas ir kiti personažai. Ir viskas. Tikriausiai tai pastabos, ūmai praskaidrėjus blėstančiai atminčiai, Adriano surašytos bevaikščiojant iš vienos vietos į kitą. Sukišo juos į voką ir įsidėjo į portfelį. Tramdydamas ašaras, nuleido galvą. Keletą kartų giliai įkvėpė oro, kol pagaliau nusiramino. Atplėšė kitą voką. Kelios nuotraukos: viena Saros, fotografuojančios savo atvaizdą veidrodyje. Kokia graži. Net dabar nenorėjo prisipažinti, kad visada buvo truputį ją įsimylėjęs. Kita – dirbančio Adriano: sėdėjo toje vietoje, kur jis dabar sėdi. Adrianai, bičiuli. Ir dar kelios nuotraukos: vienoje įamžintas popieriaus lapas su mažos mergaitės veido eskizais. Dar kelios Vialio nuotraukos, darytos iš visų pusių. Sukišo jas į voką ir taip pat įsidėjo į portfelį, tik dabar kartėlis iškreipė veidą, prisiminus prarastą instrumentą. Dar sykį pažvelgė į seifą. Daugiau nieko. Uždarė dureles, bet nesurinko kodo. Dar sykį užsuko į istorijos ir geografijos skyrių. Ant naktinio stalelio visai be reikalo stovėjo sargyboje Karsonas ir Juodasis Erelis. Pasiėmė abu raitelius ir įsidėjo į portfelį. Grįžo į kabinetą ir atsisėdo į krėslą, kuriame Adrianas skaitydavo. Gerą valandą žiūrėjo į tolį regėdamas ilgesį žadinančius prisiminimus, nebetramdydamas ašarų, kurios viena po kitos ritosi skruostais.

Praslinko daug laiko, kol Bernatas Plensa i Punsoda pagaliau atsitokėjo; apsižvalgęs jau negalėjo užgniaužti raudos, besiveržiančios iš pat širdies gelmių. Užsidengė veidą rankomis. Kai apsiramino, pasikėlė nuo skaitymo krėslo; vilkdamasis apsiaustą, darsyk žvilgtelėjo į kabinetą. Sudiev, adéu, ciao, à bientôt, adiós, tschüss, vale, dag, bye, αντίο, пока, la revedere, viszlát, head aega, lehitraot, tchau, maa as-salama, puix beixlama, mielas bičiuli.

36

Įėjai į mano gyvenimą švelniai, kaip ir pirmą kartą, ir jau negalvojau nei apie Eduardą ir Otiliją, nei apie savo melą, tik džiaugiausi tavo ramia, širdžiai miela esybe. Adrianas pasakė jai: imk mano namus, imk mane į savo valią. Leido jai pasirinkti du kambarius dirbtuvei, knygoms, drabužiams ir gyvenimui, imk, ką tik nori, mylimoji Sara; bet nežinojau, kad visam gyvenimui Sarai prireiks kur kas daugiau spintų, nei Adrianas galėjo jai pasiūlyti.

– Štai šitas geras. Didesnis negu mano dirbtuvė Paryžiuje, – pasakei žiūrėdama pro duris į Mažylės Lolos kambarį.

– Šviesu ir labai ramu. Iš kiemo pusės.

– Ačiū, – padėkojai atsisukdama į mane.

– Nereikia dėkoti. Aš tau esu dėkingas.

Palikusi mane prie slenksčio, įėjo į kambarį. Ją pasitiko geltonos gardenijos, kampe prie lango kabantis nedidelis Minjono paveikslas.

– O iš kur...

– Patinka, tiesa?

– Iš kur sužinojai?

– Bet patinka, ar ne?

– Tavo namuose man jis labiausiai patinka.

– Dabar jis tavo.

Ji padėkojo savotiškai – valandėlę pastovėjo grožėdamasi gardenijomis.

Paskui atlikau kitą apeigą, beveik liturginę: ant laiškų dėžutės užrašiau jos vardą – Sara Voltes-Epštein; po dešimties vienatvės metų, dabar, skaitydamas ar rašydamas, vėl girdėjau žingsnius, šaukštelį dzingtelint į stiklinės kraštą, malonią muziką jos dirb-

tuvėje, ir mąsčiau, kad galėtume būti laimingi. Tačiau Adrianas negalvojo, ką daryti su antruoju frontu: neapdairiai paliktas aplankas gali pridaryti aibę nemalonumų. Žinojau, viską žinojau, bet iliuzijos nepaisė atsargumo.

Susiklosčius naujoms aplinkybėms, Adrianui sunkiausia buvo susitaikyti su draudžiamomis zonomis, kurias jų gyvenime nužymėjo Sara. Suvokė tai, kai ji nustebo Adrianui pasiūlius susipažinti su teta Leo ir kitais giminėmis iš Tonos.

– Geriausia per daug nesigiminiuoti, – atsakė Sara.

– Kodėl?

– Kad netektų nusivilti.

– Noriu supažindinti tave su teta Leo ir pusbroliais. Koks čia gali būti nusivylimas?

– Nenoriu problemų.

– Nebus jokių problemų. Kodėl jų turėtų kilti?

Kai atkeliavo visa jos manta, visi tie nebaigti eskizai ir piešiniai, molbertai, spalvoti ir angliniai pieštukai, oficialiai atidarė savo dirbtuvę padovanodama man piešinį, Minjono gardenijų kopiją, kurį pakabinau ant sienos, jis ligi šiol tebekabo ten, kur buvo originalas. Ir tu kibai į darbą, nes turėjai kuo greičiau baigti Prancūzijos leidyklos užsakymą – iliustracijas vaikiškoms knygelėms. Tylos ir ramybės dienos, tu piešei, aš skaičiau arba rašiau. Prasilenkdavome koridoriuje, retkarčiais aplankydavome vienas kitą, rytą susitikdavome virtuvėje prie puodelio kavos, žiūrėdavome į akis netardami nė žodžio, kad nesudrumstume trapios, taip netikėtai atrastos laimės.

Sarai vargais negalais užbaigus neatidėliotinus darbus, jiems pavyko nuvažiuoti į Toną automobiliu „Seat 600“, kurį Adrianas nusipirko iš trečių rankų, kai šeštu bandymu pagaliau jam pavyko išlaikyti vairavimo egzaminą. Garigoje turėjo keisti ratą, o Aigvafredoje Sara liepė jam sustoti prie gėlių parduotuvės, užėjo į vidų ir pasirodė su žavia puokštele, kurią, netardama nė žodžio, padėjo ant užpakalinės sėdynės. O Sentelese, važiuojant Šv. Antano gatve, užvirė vanduo karbiuratoriuje, bet toliau viskas sekėsi kuo puikiausiai.

– Tai gražiausias miestelis visame pasaulyje, – džiugiai pareiškė Adrianas, kai „Seat 600“ pasiekė Katr Kareterą.

– Gražiausias miestelis pasaulyje gana bjaurus, – atrėmė Sara, kai jie sustojo Šv. Andrejaus gatvėje, Adrianui staigiai patraukus rankinį stabdį.

– Žiūrėk mano akimis. *Et in Arcadia ego.*

Jie išlipo iš automobilio, ir jis pasakė: pažiūrėk į pilį, brangioji. Anoje pusėje, aukštai. Graži, ar ne?

– Na... Nežinau... Kaip čia pasakius...

Jis pastebėjo, kad ji nervinga, bet nežinojo, ką daryti...

– Žiūrėk mano akimis. Matai aną bjaurų namą ir kitą, su pelargonijomis?

– Taip.

– Ten buvo Kaziko dvaras.

Pasakė lyg matydamas ūkį, lyg čia pat, ant grendymo, prie kreivo šiaudų kūgio, panašaus į obuolio graužtuką, būtų galandęs peilius kuprius Žuzepas su smilkstančia nuorūka lūpose.

– Ar matai? – paklausė Adrianas. Ir ranka parodė į arklidę, kur stovėdavo mulė, visada vadinama Žvaigždute, kaustyta, todėl pasagos kaukšėdavo kaip aukštakulniai bateliai, kai, vaikydama sparvas, ji trypčiodavo ant mėšlinos, akmenimis grįstos aslos; ir net girdėjo, kaip, ko nenutraukdama grandinės, loja ir plėšosi Viola, įsiutusi ant bevardės baltos katės, kuri tupi netoli, visai netoli, didžiuodamasi savo laisve.

– Ei, snargliai, kad jus kur, dumkit iš čia nežaidę, kad jus velniai nujotų!

Ir tuomet jie slėpdavosi už baltos uolos, ir gyvenimas buvo jaudinantis nuotykis, nes, užuot miklinus pirštus repetuojant As-dur tonacijos *arpeggio*, buvo galima gardžiuotis mėšlo smarve, klausytis, kaip dunksi Marijos klumpės, kai ji Kaziko dvare eidavo prie mėšladuobės, o liepos pabaigoje – spoksoti į pjovėjus įdegusiais veidais, grįžtančius iš laukų su dalgiais ir pjautuvais rankose. O Kaziko dvaro kalė, visada šaukiama Viola, pavydėjo vaikams, nepririštiems virve, ne ilgesne nei šeši su puse metro.

– Kad jus kur – tai eufemizmas, vartojamas vietoj „kad jus kur velniai nujotų".

– Ei, ar girdit? Adrianas keikiasi!

– Et, aš ir šiaip nesuprantu, ką jis šneka, – suniurzgė Ševis, kai jie čiuožė šlaitu tiesiai ant ratų vėžėmis išraižyto ir šiukšliavežio mulo Bastuso apteršto kelio.

– Tu taip šneki, kad aš nesuprantu, ką nori pasakyti, – prikišo jam Ševis, kai jie atsidūrė apačioje.

– Atsiprašau. Tiesiog balsu mąstau.

– Tiek to, ką jau čia man...

Jie nenusipurtė žemėtų kelnių, nes Tonoje, toli nuo tėvų, viskas buvo leidžiama, net galėjai nebaudžiamas nusibrozdinti kelį.

– Kaziko dvaras, Sara, – glaustai perteikė savo mintis Adrianas, stovėdamas toje pačioje gatvėje, kur kadaise šlapindavosi Bastusas, dabar asfaltuotoje, ir net nepastebėjo, kad šiuolaikinis Bastusas – nebe mulas, o „Iveco diesel", gražuolis sunkvežimis, kuris neėda šieno, švarus ir nedvokia mėšlu.

Ir tuomet pasistiebusi su puokštele rankoje netikėtai pakštelėjai man į lūpas, ir mintyse sugiedojau *et in Arcadia ego, et in Arcadia ego, et in Arcadia ego*, pamaldžiai, lyg tai būtų buvusi litanija. Nebijok, Sara, čia, šalia manęs, tau saugu. Piešk kiek tinkama, o aš tave mylėsiu, ir abu mokysimės kurti savąją Arkadiją. Prieš pasibeldžiant į Žeso dvaro duris, tu man atidavei puokštę.

Jiems grįžtant namo, Adrianas įtikino Sarą laikyti vairavimo egzaminą – jai tikrai pasiseksią geriau negu jam.

– Sutarta. – Po kilometro tylos: – Žinai, man patiko teta Leo. Kiek jai metų?

*Laus Deo.** Jau anksčiau, jiems praleidus vos vieną valandą Žeso dvare, jis pastebėjo, kad Sara atsisakė šarvų ir širdies gilumoje šypso.

---

* Garbė Dievui. (*Lot.*)

– Nežinau. Per aštuoniasdešimt.

– Ji nuostabi. Galvoj netelpa, iš kur ji turi tiek jėgų. Nenusėdi vietoje.

– Tokia visada buvo. Bet sugeba visiems rodyti pavyzdį.

– Galų gale turėjau nusileisti ir paimti stiklainį alyvuogių.

– Nebūtų teta Leo, jei neįpirštų. – Ir, naudodamasis proga: – O gal kurią dieną aplankytume taviškius?

– Nė kalbos negali būti, – griežtai nukirto ji.

– Kodėl, Sara?

– Jie tavęs nepriims.

– O teta Leo tave priėmė.

– Jei tavo motina būtų buvusi gyva, nebūtų leidusi kojos įkelti į tavo namus.

– Mūsų namus.

– Į mūsų namus. Teta Leo – visai kas kita. Galų gale net pamilsiu ją. Bet ne ją turiu galvoje. Turiu galvoje tavo motiną.

– Ji mirusi. Jau dešimt metų, kai mirusi!

Tyla iki pat Figero. Bandydamas ją nutraukti, Adrianas nutarė labiau įtempti stygą ir pasakė: Sara.

– Ką?

– Ko jie tau pripasakojo apie mane?

Tyla. Kitoje upės pusėje Ripolio link aukštyn kilo traukinys. O mes buvome pasiruošę stačia galva pulti į pokalbio prarają.

– Kas?

– Taviškiai. Kad pabėgtum nuo manęs.

– Nieko.

– O ką aš parašiau tame, pasak tavęs, savo garsiajame laiške?

Priešais mus neskubėdamas riedėjo „Danone“ firmos sunkvežimis. Ir Adrianas turėjo gerai pagalvoti, ar verta jį lenkti. Arba sunkvežimis, arba pokalbis. Jis nutarė nelenkti ir primygtinai paklausė: na, Sara? Ko tau primelavo? Ko tau prišnekėjo apie mane?

– Geriau neklausinėk.

– Kodėl?

– Niekada.

Prieš akis buvo tiesus kelias. Jis įjungė posūkio signalą, bet lenkti nesiryžo.

– Turiu teisę žinoti...

– O aš turiu teisę apversti plokštelę.

– Ar galėčiau paklausti tavo motiną?

– Būtų geriau, jei niekada su ja nesusitiktum.

– Po velnių.

Tegu kiti lenkia. Adrianas nebūtų galėjęs lenkti šliaužiančio sunkvežimio su jogurtais vien todėl, kad akis temdė ašaros, o tokių valytuvų jis neturėjo.

– Baisiai gaila, bet taip bus geriau. Mudviem.

– Nesispirsiu. Man regis, neverta spirtis... Bet norėčiau susitikti su tavo tėvais. Ir broliu.

– Mano motina tokia pat kaip tavo. Nenoriu jos prievartauti. Ir šiaip turi negyjančių širdies žaizdų.

Pagaliau: ties Moli de Blankafortu sunkvežimis su jogurtais pasuko Garigos link, ir Adrianas pasijuto taip, lyg būtų jį aplenkęs. Sara pridūrė:

– Mudu su tavimi gyvename savo gyvenimą. Jei nori, kad būtume kartu, nebandyk atidaryti tos skrynios. Tai Pandoros skrynia.

– Kaip pasakoje apie Mėlynbarzdį. Sode pilna vaisių, bet vienas kambarys užrakintas, niekam nevalia ten eiti.

– Aha, kažkas panašaus. Kaip uždrausto medžio vaisius. Ar priimi iššūkį?

– Taip, Sara, – pamelavau nežinia-kelintą-kartą. Svarbiausia, kad vėl nepabėgtum.

Katedroje buvo trys rašomieji stalai keturiems dėstytojams. Adrianas neturėjo savo stalo, atsisakęs jo iš pat pradžių: jam atrodė neįmanoma dirbti kur nors kitur, išskyrus namus. Jis turėjo tik spintelę ir kampą portfeliui pasidėti. Tačiau rašomasis stalas būtų pravertęs, ir dabar gailėjosi paskubėjęs atsisakyti. Tad tomis dienomis, kai Liopis neturėdavo paskaitų, sėsdavosi prie jo stalo.

Jis atėjo apsisprendęs. Tačiau Liopis sėdėjo prie savo stalo, taisė kontrolinius ar dievaižin ką. Laura kilstelėjo akis nuo popierių. Adrianas neryžtingai mindžikavo vietoje. Visi tylėjo. Liopis atsargiai pakėlė galvą, žvilgtelėjo į juos abu, burbtelėjo einąs kavos ir apdairiai paliko mūšio lauką. Atsisėdau ant Liopio kėdės priešais Laurą ir jos rašomąją mašinėlę.

– Norėčiau tau kai ką paaiškinti.

– Kur tai girdėta! Kad tu imtum teisintis!

Kandus Lauros tonas nežadėjo lengvo pokalbio.

– Gal pasikalbėkime?

– Na, žinai... Jau keli mėnesiai neatsakai į mano telefono skambučius, vengi manęs darbe, o kai kartais netyčia priremiu prie sienos, girdžiu: dabar negaliu, dabar negaliu...

Abu nutilo.

– Tikriausiai turėčiau padėkoti, kad šiandien taip kilniai atėjai, – pridūrė ji tuo pačiu įsižeidusios balsu.

Nesmagūs žvilgsniai, šnairavimas. Tuomet Laura nustūmė į šalį rašomąją mašinėlę „Olivetti“, tarytum ji, stovėdama tarp jų, būtų trukdžiusi, ir, lyg pasiraitojusi rankoves, išdrožė:

– Turi kitą, ar ne?

– Ne.

Na, turiu tokią savybę, su kuria niekaip nesugebu susigyventi: nevalioju griebti jaučio už ragų. Daugių daugiausia nutveriu už uodegos, o tada gaunu mirtiną spyrį. Ir niekada neišmoksiu; todėl pasakiau ne, ne, ne, po velnių, Laura, neturiu jokios kitos... Matai, aš pats kaltas, aš nenoriu...

– Kaip menka!

– Neužgauliok manęs, – pasakė Adrianas.

– Tai ne įžeidimas, – ji pašoko nuo kėdės: – Sakyk tiesiai šviesiai, velniai griebtų. Sakyk, kad manęs nebemyli.

– Aš tavęs nebemyliu, – pasakė Adrianas kaip tik tą akimirką, kai ponia Parera atidarė duris, o Laura graudžiai pravirko. Išgirdusi: išgama, išgama, išgama, ponia Parera uždarė duris, palikdama juos vienus.

– Metei mane kaip panaudotą nosinę.

– Taip. Atleisk.

– Eik šikt.

Adrianas išėjo iš kabineto. Parimusi ant turėklų, ponia Parera stūmė laiką – rūkė cigaretę nelyginant taikos pypkę, gal jau paleidusi gandą net nesigilindama, kas atsitiko iš tikrųjų. Jis praėjo pro šalį nedrįsdamas nei padėkoti, nei pasakyti ką kita.

Namie Sara pažiūrėjo į jį nustebusi, lyg tas nemalonus ginčas būtų palikęs pėdsaką jo veide ar ant drabužių, bet nepasakė nė žodžio; neabejoju, kad supratai viską, bet tau užteko blaivaus proto nekelti to dalyko aikštėn, ir, išgirdęs žodžius: norėčiau tau kai ką pasakyti, Adrianas tikėjosi naujos audros, bet, užuot parodžiusi, kad žinai viską, pasakei: man rodos, mums reikėtų pirkti duoną kitur, šita limpa prie dantų kaip kramtomoji guma. Kaip tu manai?

Kol pagaliau vieną dieną Sara pakėlė ragelį ir ėmė pusbalsiu kalbėtis su kažkuo valgomajame, o kai ten kyštelėjau nosį, pamačiau, kad tyliai verkia, vis dar uždėjusi ranką ant telefono.

– Kas atsitiko? – Jokio atsako. – Sara?

Pažvelgė į jį nieko nematančiomis akimis. Greit atitraukė ranką, lyg būtų nudeginęs ragelis.

– Mama mirė.

Dieve mano. Nežinia kodėl prisiminiau tą dieną, kai tėtis pasakė: šiuose namuose per daug vertybių, o man pasigirdo: šiuose namuose per daug mirusiųjų. Dabar buvau suaugęs, bet vis dėlto buvo sunku susitaikyti su mintimi, kad gyvenimas – tai mirčių grandinė.

– Nežinojau, kad...

Ji pažvelgė į mane pro ašaras.

– Nesirgo, tai atsitiko netikėtai. *Ma pauvre maman**...

* Vargšė mama. (*Pranc.*)

Mane ėmė siutas. Nemoku to išreikšti žodžiais, Sara, bet mane ėmė siutas, kad aplink miršta žmonės. Mane ėmė siutas, nors, laikui bėgant, beveik niekas nesikeitė į gera. Tikriausiai todėl, kad nemoku prisitaikyti. Todėl įnikau beprasmiškai ir pavojingai maištauti ir sulaužiau duotą žodį. Kaip vagis, kaip Viešpats, įsėlinau į šventyklą. Atsisėdau į nuošalų suolą sinagogos gale. Ir vėl išvydau tavo tėvą, kurio nebuvau matęs nuo ano nemalonaus pokalbio, kai dingai be žinios ir man beliko tik pulti į neviltį. Adrianas taip pat galėjo kiek tinkamas grožėtis Makso sprandu, Makso, per dvi plaštakas aukštesnio už seserį, maždaug tokio pat ūgio kaip Bernatas. Ir Sara, įsispraudusia tarp dviejų vyrų ir kitų giminaičių, su kuriais niekada nebūsiu supažindintas, nes tu to nenori, nes esu savo tėvo sūnus ir jo nuodėmių kraujas kris ant jo vaikų ir jų vaikų vaikų galvos iki septintos kartos. Norėčiau turėti vaiką su tavimi, Sara, pagalvojau. Bet dar nedrįsau to sakyti. Kai man pasakei: verčiau neateik į laidotuves, tuomet Adrianas suvokė, kokį pasibjaurėjimą Epšteinams sužadina vien pono Felikso Ardevolio prisiminimas.

Tuo tarpu mudu su Laura skyrė vis didesnis atstumas, nors dažnai pagalvodavau: vargšė Laura, viskuo aš kaltas. Ir nusiraminau, kai vienuolyno kieme ji man pranešė: važiuoju į Upsalą baigti savo disertacijos. Ir, ko gero, niekada nebegrįšiu.

Blykst. Nelyginant kaltinimas pervėrė jos melsvų akių žvilgsnis.

– Linkiu tau visa ko geriausia: tu to nusipelnei.

– Niekšas.

– Tikrai, Laura. Sėkmės.

Nemačiau jos ir neprisiminiau ištisus metus, nes mudu išskyrė gedulas po ponios Voltes-Epštein mirties. Tu neįsivaizduoji, kaip man skaudu, kad turiu tavo motiną vadinti ponia Voltes-Epštein. Ir kartą, keliems mėnesiams praslinkus po laidotuvių, sutikau poną Voltes-Epšteiną kavinėje netoli universiteto. Mylimoji, niekada nesu tau apie tai pasakojęs. Nedrįsau. Kodėl? Todėl, kad aš – ne mano tėvas. Todėl, kad daug dalykų slegia mano sąžinę.

Tačiau, nors kartais galėtų atrodyti priešingai, aš nekaltas, kad esu savo tėvo sūnus.

Jie nepadavė rankos vienas kitam. Tik linktelėjo. Atsisėdo netardami nė žodžio. Stengėsi nieku gyvu nežiūrėti vienas kitam į akis.

– Užjaučiu dėl jūsų žmonos mirties.

Ponas Voltes-Epšteinas linktelėjo priimdamas užuojautą. Jie užsisakė arbatos ir, palaukę, kol nueis padavėja, tylėjo toliau.

– Ko nori? – ilgokai patylėjęs, pagaliau paklausė ponas Voltesas.

– Tikiuosi būti priimtas jūsų namuose. Norėčiau jus aplankyti dėdės Chaimo atminimo dieną.

Ponas Voltesas pažvelgė į jį nustebęs. Adrianas niekaip negalėjo pamiršti dienos, kai ji pasakė jam: važiuoju į Kadakesą.

– Aš važiuosiu su tavimi.

– Negalima.

Nusivylimas; juos vėl atskyrė siena.

– Bet rytoj ne Jom Kipuras, ne Hanuka ir ne kieno nors bar micva.

– Dėdės Chaimo mirties metinės.

– Aha.

Voltes-Epšteinų šeima laikėsi nebent šabo eidama į sinagogą Aveniro gatvėje, o šiaip nepasižymėjo religingumu. O Roš HaŠaną arba Sukotą šventė tik norėdama pabrėžti: esame žydai, gyvenantys tarp gojų. Ir visada būsime žydai. Bet ne todėl, kad... Mano tėvas – ne žydas, kartą prisipažino Sara. Bet visiškai nėra jokio skirtumo: trisdešimt devintaisiais jis išvyko iš šalies. Ir jis niekuo netiki; pasak jo, jam gana to, kad stengiasi niekam nedaryti bloga.

Dabar ponas Voltesas sėdėjo priešais Adrianą, šaukšteliu maišydamas cukrų. Pažvelgė Adrianui į akis, ir šis, laikydamas savo pareiga atsiliepti į tą žvilgsnį, pasakė: aš tikrai myliu jūsų dukterį. Šis liovėsi maišęs arbatą ir tyliai padėjo šaukštelį į lėkštutę.

– Ar Sara tau niekada apie jį nėra pasakojusi?

– Apie dėdę?

– Taip.

– Šiek tiek.

– Kiek?

– Na, kad... Esą vienas nacis ištraukęs dėdę iš dujų kameros, kad jį apžiūrėtų.

– Dėdė Chaimas nusižudė tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimt trečiaisiais, ir mes visada svarstėme: kodėl, jei jis viską ištvėrė, kodėl, jeigu jam pasisekė išsigelbėti ir susitikti su šeima... su išlikusia šeima... ir tą kodėl mes norime pagerbti vieni.

Ir Adrianas, kuriam įkvėpė pasitikėjimo savimi netikėtas pašnekovo nuoširdumas, atsakė: gal dėdė Chaimas nusižudė negalėdamas ištverti to, kad liko gyvas, jausdamasis kaltas, kad nenumirė.

– Matai, koks išminčius. Gal jis pats tau paaiškino? Gal judu buvote pažįstami?

Mulki, kodėl nesugebi laiku patylėti, ką?

– Atsiprašau. Nenorėjau jūsų įžeisti.

Ponas Voltesas vėl paėmė šaukštelį ir pradėjo maišyti arbatą, tikriausiai norėdamas susikaupti. Adrianui pagalvojus, kad pokalbis baigtas, ponas Voltesas prašneko vienodu balsu, lyg sakydamas išmoktą tekstą, lyg jo žodžiai būtų dėdės Chaimo atminimo ceremonijos dalis:

– Dėdė Chaimas buvo išsilavinęs žmogus, žymus gydytojas ir po karo, grįžęs iš Aušvico, nepanoro žiūrėti mums į akis. Jis atvažiavo pas mus, vienintelius giminaičius. Jis nebuvo vedęs. Jo brolis, Saros senelis, mirė tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt trečiaisiais prekinio traukinio vagone. Traukinyje, sukomplektuotame Viši pakalikų, vykdančių visuotinio etninio valymo programą. Jo brolis. Jo svainė, neištvėrusi gėdos, mirė Dransi koncentracijos stovykloje, prieš išvykstant traukiniui. O jis po kelerių metų grįžo į Paryžių pas dukterėčią, vienintelę gyvą giminaitę. Niekada daugiau nesiėmė gydytojo praktikos. O kai mes susituokėme, prisiprašėme, kad persikeltų pas mus. Kai Sara buvo

trejų, dėdė Chaimas pasakė Rašelei, kad eina į „Auberge“ išgerti taurelės anyžinės, paėmė Sarą ant rankų, pabučiavo, pabučiavo Maksą, ką tik parvestą iš vaikų darželio, užsidėjo skrybėlę ir, švilpaudamas Bethoveno Septintosios simfonijos andante, išėjo iš namų. Paskui sužinojome, kad po pusvalandžio šoko į Seną nuo Naujojo tilto.

– Užjaučiu, pone Voltes-Epšteinai.

– Mes pagerbiame jo atminimą. Pagerbiame visų mūsų mirusiųjų Šoa* aukų atminimą. Pasirinkome šią dieną todėl, kad tai vienintelė mums žinoma jų, visų keturiolikos, mirties data, tada jie buvo nužudyti be menkiausios užuojautos naujojo pasaulio vardu.

Ponas Voltesas gurkštelėjo arbatos, įsmeigęs neveizdžias akis į Adrianą, tikriausiai prisimindamas dėdę Chaimą.

Jie ilgai sėdėjo netardami nė žodžio, kol pagaliau ponas Voltesas atsistojo.

– Man metas eiti.

– Jūsų valia. Ačiū, kad malonėjote su manimi susitikti.

Pono Volteso automobilis stovėjo prie kavinės. Jis atidarė dureles, sekundę padvejojęs pasiūlė:

– Galėčiau pavėžėti.

– Ačiū, nereikia, aš...

– Sėskis.

Tai buvo įsakymas. Jis įsėdo. Jie leidosi be tikslo klaidžioti užkimštomis Ešamplio gatvėmis. Ponas Voltesas paspaudė mygtuką, ir pasigirdo švelnūs Eneskaus sonatos smuikui ir fortepijonui garsai. Neprisimenu, antros ar trečios. Ir staiga, sustojęs sankryžoje užsidegus raudonai šviesai, jis tęsė toliau pasakojimą, kuris tikriausiai nė nebuvo nutrūkęs jo galvoje:

– Nepakliuvęs į dušines, nes buvo gydytojas, dėdė Chaimas praleido dvi dienas dvidešimt šeštame barake, kur miegojo šešiasdešimt bežadžių išsekusių žmogystų tuščiomis akimis, o kai

* Holokaustas. (*Ivrit.*)

jie išeidavo į darbą, likdavo vienas su rumunu kapo*, kuris nepatikliai spoksodavo į jį iš tolo, lyg svarstydamas, ką turėtų daryti su tuo iš pažiūros dar palyginti sveiku naujoku. Trečią dieną aiškiai girtas hauptšturmbanfiureris padėjo rumunui išspręsti tą galvosūkį, kai, kyštelėjęs nosį į baraką, pamatė daktarą Epšteiną, kuris sėdėjo ant gulto, stengdamasis būti nepastebimas.

– Ką jis čia veikia?

– Jis čia šturmbanfiurerio Barberio įsakymu.

– Tu!

Tu – tai buvo jis. Jis lėtai atsigręžė ir pažvelgė karininkui į akis.

– Stok, kai su tavimi kalbama!

Tu atsistojo, nes į jį kreipėsi hauptšturmbanfiureris.

– Gerai. Aš jį pasiimu.

– Bet, pone... – paraudo kaip bijūnas rumunas. – Šturmbanfiureris Barberis...

– Šturmbanfiureriui Barberiui pasakysi, kad jį pasiėmiau aš.

– Bet, pone...

– Tegu tavo šturmbanfiureris Barberis eina šikt. Supratai?

– Taip, pone.

– Na, eikš, pasilinksminsime.

Pasilinksminimas buvo puikus, neprilygstamas. Labai judrus. Jis suprato, kad dabar sekmadienis, kai karininkas pasigyrė turįs svečių ir nuvedė karininkų namų link, ten įgrūdo į rūsį, kur išgąstingai sužiuro į jį aštuonios ar dešimt porų akių, ir jis paklausė: kas čia vyksta, velniai griebtų, bet niekas nesuprato, nes ten buvo vengrės, o vengriškai jis mokėjo tik *köszönöm***, tad niekas nė nešyptelėjo. Ir tuomet atsidarė rūsio durys, paaiškėjo, kad tai anaiptol ne rūsys, o ilgas ir siauras kiemas, ir kažkoks mėlynanosis unteršarfiureris subliovė jam tiesiai į ausį: Tu, kai įsakysiu, bėk iki galinės sienos. Kas atbėgs paskutinis, tam cvakt! Bėgte marš!

---

* Kalinys, einantis prižiūrėtojo pareigas.

** Dėkui. (*Vengr.*)

Aštuonios ar dešimt moterų ir Tu leidosi bėgti kaip gladiatoriai cirke. Užpakaly buvo girdėti džiugus kvatojimas. Moterys ir Tu pribėgo prie galinės kiemo sienos. Tik viena senė dar pynėsi pusiaukelėje. Tuomet suskardėjo lyg trimitas, ir padrioksėjo šūviai. Senė vengrė krito kokių šešių kulkų pakirsta, nubausta už tai, kad atsiliko, vargšė *anyóka*, vargšė *öreganyó**, nubausta už tai, kad net nenubėgo iki galo, susna. Tu atsigręžė pasibaisėjęs. Galerijoje, esančioje truputį aukščiau kiemo, trys karininkai užtaisė šautuvus, o ketvirtas, irgi ginkluotas, stovėjo su cigaru dantyse, laukdamas, kol aiškiai girta moteris jam pridegs. Visi karštai ginčijosi, vienas jų griežtai įsakė kažką mėlynanosiui puskarininkiui, ir šis suriko, kad jie turi grįžti iš lėto, dar ne viskas baigta, ir Tu drauge su vengrėmis pasuko atgal verkdami, atsargiai aplenkė senės kūną, išsigando pamatę, kad vienas karininkas taikosi į juos, einančius prie rūsio, bet tuo metu, jiems belaukiant šūvio, kitas karininkas, supratęs draugo kėslą, trenkė per ranką, kai šis buvo bešaunąs į išsekusią merginą, šautuvas kryptelėjo, ir kulka prašvilpė per pusę plaštakos nuo Tu galvos.

– O dabar vėl bėgte marš prie sienos. – Ir, stumtelėjęs dėdę: – Tu, stok čia, kad tave kur galas!

Savotiškai didžiuodamasis savo zuikiais, net lyg atjausdamas juos, suriko:

– Bėkite vingiais, kad jus kur galas, o kas neklausys – pasigailės! Marš!

Karininkai buvo tokie girti, kad sugebėjo nušauti tik tris moteris. Tu nubėgo iki galinės sienos gyvas ir sąžinės graužiamas, kad savo kūnu nepridengė nė vienos iš tų trijų moterų, kurios tysojo vidury kiemo. Viena jų buvo mirtinai sužeista, ir gydytojas Tu iškart suprato, kad kulka, kliudžiusi kaklą, perkirto jungo veną; lyg patvirtindama jo žodžius, moteris sustingo tolydžio platėjančiame kraujo klane. *Mea culpa*.

Ir daug ką kita, ką Tu pasakojo tik man ir ko nedrįsau atskleisti nei Rašelei, nei vaikams. Kad jis neištvėręs ėmė šaukti

---

* Senutė, močiutė. (*Vengr.*)

fašistams, jog jie išgamos, ir kad blaiviausias jų nusijuokė ir, nusitaikęs į jauniausiąją iš likusių moterų, suriko: arba tu užčiaupsi savo sukknistus žiaubtus, arba visas jas iššaudysiu. Tu nutilo. Ir kai jie grįžo į rūsį, vienas medžiotojas apsivėmė, o kitas jam pasakė: matai?, matai?, dabar žinosi, avigalvi, kad likerių maišyti negalima. Ir todėl teko nutraukti pramogą, jie vėl atsidūrė tamsoje ir liko vieni su savo siaubu ir ašaromis. Lauke skardėjo pikti riksmai ir skuboti įsakymai, kurių Tu negalėjo suprasti. Pasirodo, rytojaus dieną turėjo prasidėti stovyklos evakuacija, nes rusai artėjo greičiau, nei buvo numatyta, ir sumaištyje niekas neprisiminė šešių ar septynių zuikių, uždarytų siaurame kieme. Tegyvuoja Raudonoji armija, pasakė Tu rusiškai, kai suvokė, kas atsitiko, ir viena moteris suprato jo žodžius ir išvertė kitoms. Ir tuomet kūkčiojimas liovėsi ir gimė viltis. Ir taip Tu išsaugojo gyvybę. Supranti, Ardevoli? Todėl aš – žydas, ne pagal kraują, kiek man žinoma, o savo valia, kaip ir daugelis katalonų, kurie jaučiasi vergai savo žemėje ir tėvynėje gyvena kaip svetimoje šalyje. Ir tą dieną, Sara, supratau, kad aš irgi žydas. Žydas savo savimone, tautos ir istorijos supratimu. Žydas be Dievo, trokštantis gyventi taip, kad niekad nepadarytų bloga, kaip ponas Voltesas, nes trokšti daryti gera, mano akimis žiūrint, – pernelyg pretenzinga. Tačiau ir šito galvosūkio man nepavyko išspręsti.

– Norėčiau, kad apie mūsų pokalbį nesakytum mano dukteriai. – Tai buvo paskutiniai pono Volteso žodžiai, man lipant iš automobilio. Ir todėl, Sara, iki šios dienos, kai rašau šias eilutes, nieko tau nesakiau. Tai paslaptis, dar vienas mano neištikimybės įrodymas. Man labai skaudu, kad daugiau niekada nemačiau pono Volteso.

Regis, neklystu: daugmaž tuo metu nupirkai ąsotį vynui.

Mums pagyvenus kartu du ar tris mėnesius, paskambino Muralis ir pasakė: turiu *El coronel no tiene quien le escriba** rankraštį.

---

* Kolumbijos rašytojo Gabrielio García Márquezo apysaka „Pulkininkui niekas nerašo".

– Negali būti!

– Gali.

– Garantuota?

– Pone Ardevoli, prašom manęs neįžeidinėti.

Ir, stengdamasis kalbėti ramiu, nė kiek nepasikeitusiu balsu, pasakiau: man reikia išeiti, Sara, tuoj grįšiu. Ir iš dirbtuvės atsiliepė Sara, išnėrusi iš pasakos apie linksmą varlytę: kur eini?

– Į „Ateneumą“ (garbės žodis, man išsprūdo, kad einu į „Ateneumą“).

– Aha (*poveretta**, ar ji galėjo suabejoti).

– Taip, tuoj grįšiu (*maestro dell'inganno***).

– Šį vakarą tavo eilė gaminti vakarienę (*innocente e angelica****).

– Taip, taip, nesijaudink. Tuoj grįšiu (*traditore*****).

– Viskas gerai? (*compassionevole******)

– Taip, žinoma, nesirūpink (*bugiardo, menzognero, impostore*******).

Adrianas išskubėjo net nepastebėjęs, kad išeidamas per stipriai trinktelėjo durimis – kaip ir tėvas prieš daug metų, kai išbėgo pasitikti mirties.

Butuke, kur Muralis tvarkė verslo reikalus, galėjau apžiūrėti nuostabų, nepaprastą rankraštį. Pabaiga buvo parašyta mašinėle, bet Muralis patikino, kad diduma Garsijos Markeso rankraščių tokie. Kokia palaima!

– Kiek?

– Tiek ir tiek.

– Na jau!

---

* Vargšelė. (*It.*)

** Užkietėjęs melagis. (*It.*)

*** Naivi ir angeliška. (*It.*)

**** Išdavikas. (*It.*)

***** Gailestinga. (*It.*)

****** Sukčius, melagis, apsimetėlis. (*It.*)

– Kaip sau norit.

– Tiek ir tiek.

– Nejuokaukit. Atvirai jums sakau, daktare Ardevoli, man teko rizikuoti, kad gaučiau tą rankraštį, o už riziką reikia mokėti.

– Ką, pavogėt jį?

– Kaip jums ne gėda!.. Garbės žodis, tie popieriai dingo be pėdsako.

– Tuomet tiek ir tiek.

– Ne, tiek ir tiek.

– Sutarta.

Kai tokie sandėriai, čekiais niekada neatsiskaitoma. Nekantriai laukiau rytojaus; naktį sapnavau, kad pas mane į namus atėjo pats Garsija Markesas ir ėmė kaltinti mane vagyste, aš apsimečiau niekuo dėtas, jis vaikėsi mane su dideliu peiliu, o aš...

– Kas tau? – paklausė Sara, degdama šviesą.

Ketvirtą valandą nakties Adrianas atsisėdo tėvų, o dabar jau mūsų lovoje. Jis sunkiai kvėpavo, lyg būtų ilgai bėgęs.

– Nieko, nieko... Prisisapnavo...

– Papasakok.

– Kad nebeprisimenu.

Vėl atsiguliau. Palaukiau, kol ji užgesins šviesą, ir pasakiau, kad mane po namus vaikėsi Garsija Markesas kėsindamasis nužudyti su va tokiu peiliu.

Tyla. Ne, silpnai suvirpėjo lova. Pagaliau prapliupo kvatoti Sara. Paskui pajutau, kaip ji švelniai šiaušia man beveik visiškai išslinkusius plaukus, ko niekada nedarė mama, ir aš, melagis, pasijutau nešvarus ir nuodėmingas.

Rytą, per pusryčius, jie tylėjo dar apsnūdę. Pagaliau Sara skambiai nusikvatojo.

– Kas tau?

– Tavo net košmarų pabaisos – intelektualai.

– Garbės žodis, jis mane išgąsdino. Aha, šiandien man reikia į universitetą (*impostore*).

– Betgi šiandien antradienis (*angelica*).

– Taip, žinau, žinau... Bet nežinia ko nori Parera, ji paprašė, kad... et... (*spregevole**).

– Nesijaudink (*innocente*).

Melas po melo: nuėjau į banką, išsiėmiau reikiamą sumą ir nuvažiavau pas Muralį kamuojamas nerimo: gal naktį jo namuose įvyko gaisras, gal jis apsigalvojo, gal surado dosnesnį pirkėją... o gal įkliuvo policijai.

Ne. „Pulkininkas" kantriai manęs laukė. Virpėdamas paėmiau jį į rankas. Jis mano, ir man nebereikės kamuotis. Mano.

– Pone Murali.

– Klausau?

– Na, o visas Nyčės rankraštis?

– Aha.

– Pasakysite kainą?

– Jei klausiate tik juoko dėlei, nesakysiu. Ir neužsigaukite.

– Norėčiau įsigyti, jei įperkamas.

– Paskambinkite man po dešimties dienų, ir aš pasakysiu kainą, jei rankraštis dar neparduotas.

– Ką?

– O ką jūs manote? Kad jūs vienintelis pasaulyje?

– Bet aš jo noriu.

– Po dešimties dienų.

Namuose negalėjau parodyti tau savo brangenybės. Tai buvo mano gyvenimo slaptoji pusė, atsverianti tavo paslaptis. Nukišau rankraštį į patį stalčiaus dugną. Ketinau nusipirkti aplanką, kad būtų galima žiūrinėti kiekvieną lapą iš abiejų pusių. Bet žiūrinėti jį galėjau tik slapčiomis. Negana to, dar Juodasis Erelis...

– Na, dėstyk, ko lauki?

– Tu perplaukei uždraustą upę.

---

* Niekingas. (*It.*)

– Ką sakai?

– Tu švaistai ir ketini toliau švaistyti pinigus niekučiams, o tavo skvo nieko neįtaria.

– Tai lyg būtum jai neištikimas, – pridūrė Karsonas. – Nieko gero nebus.

– Kitaip elgtis negaliu.

– Dar kiek, ir mes nutrauksime santykius su baltaveidžiu bičiuliu, visą gyvenimą teikusiu mums prieglobstį.

– Arba papasakosime viską Sarai.

– Neišdegs: išmesiu jus pro langą.

– Narsusis karys nebijo baltaveidžio melagio ir bailio grasinimų. Be to, tu neišdrįsi to padaryti.

– Išdrįs, – įsiterpė Karsonas. – Ligoniai nesugeba svarstyti. Jie savo silpnybių įkaitai.

– Duodu žodį, kad, išskyrus Nyčės rankraštį, nieko daugiau nepirksiu.

– Kodėl turėčiau tavimi tikėti? – Karsonas.

– Įdomu, kodėl tu slepi viską nuo savo skvo. – Juodasis Erelis. – Juk moki už rankraščius savo auksu. Jų neatėmė nei pavogė iš kokio nors žydo žiaurus baltaveidis su ugnį spjaudančia lazda.

– Tokių atvejų pasitaikė, – pataisė Karsonas.

– Bet baltaveidė skvo neturi nieko žinoti.

Palikau juos besvarstant tuos klausimus, nedrįsdamas prisipažinti, kad bijau nueiti pas Sarą ir pasakyti: Sara, nieko negaliu padaryti. Noriu tų daiktų, kurie mane tiesiog keri. Noriu jų ir esu pasiryžęs dėl jų bet ką nužudyti.

– Tikrai? – Karsonas.

– Ne. Bet beveik. – Ir Sarai: – Nekaip jaučiuosi.

– Vargšeli Adrianai, atsigulk, aš tau pamatuosiu temperatūrą (*compassionevole e innocente**).

Dvi dienas išgulėjau su aukšta temperatūra, kol pagaliau sudariau savotišką sutartį su savimi (nors ir Karsonas, ir Juodasis

---

* Gailestinga ir naivi. (*It.*)

Erelis atsisakė ją pasirašyti), kuria remdamasis mūsų santykių labui leidau sau nepasakoti Vialio istorijos smulkmenų, tik iš dalies man žinomų: nenorėjau, kad žinotum, kokius daiktus, mano spėjimu, žvėriškai išveržė tėvas, gausindamas savo kolekciją. Neprisipažinau, kad, parduodamas parduotuvę, drauge paveldėjau daug tėvo ydų... man rodos, visa tai tu pati nujautei. Nedrįsau prisipažinti, kad melavau tau tą dieną, kai atvažiavai iš Paryžiaus su geltona gėle rankoje ir pasakei: mielai išgerčiau kavos.

37

– Stilius man primena Hemingvėjaus, – pareiškė Mirėja Grasija.

Bernatas palenkė galvą – tie žodžiai kukliai paglostė savimeilę. Akimoju pamiršo, kad į renginį „Knygų dulkių" knygyne atėjo vos trys žmonės.

– Nepatariu tau rengti knygos pristatymo, – perspėjo jį Bausa.

– Kodėl?

– Per daug renginių tą dieną: niekas neateis.

– Tu taip manai. O gal visus autorius vertini vienodai?

Bausa nutarė pataupsoti kandžius žodžius, vos nenusprūdusius nuo liežuvio, ir, neslėpdamas abejingumo, ramiai atsakė:

– Tiek to, pasakyk man, kada nori surengti pristatymą ir kas turėtų jį vesti. – Išvydęs Bernato šypseną, pridūrė: – Bet jeigu niekas neateis, manęs prašom nekaltinti.

Kvietime buvo parašyta, kad leidėjas Eriberas Bausa drauge su autoriumi asmeniškai kviečia visus į „Plazmos", naujausios Bernato Plensos apsakymų rinktinės, pristatymą, vyksiantį „Knygų dulkių" knygyne. Knygą pristatys ir autorių bei leidėją kalbins profesorė Mirėja Grasija. Po pristatymo svečiai galės pasivaišinti taure šampano.

Padėjęs kvietimą ant stalo, Adrianas susimąstė svarstydamas, ką Mirėja Grasija galėtų pasakyti apie tą knygą. Kad ji silpna? Kad Plensa vis dėlto neišmoko perteikti jausmų? Kad be reikalo sugadinta tiek popieriaus ir sunaikinta tiek medžių?

– Šįsyk neįsižeisiu, – pasakė Bernatas, prašydamas jį pristatyti savo knygą skaitytojams.

– Iš kur aš galiu žinoti, kad sakai tiesą?

– Ji tau patiks. O jeigu ir nepatiks, aš jau subrendęs: netrukus man bus keturiasdešimt, ir aš jau pradedu suvokti, kad dėl to

mudviem neverta pyktis. Sutarta? Pristatysi knygą? Kitą mėnesį „Knygų dulkių“ knygyne. Tai simboliškas pavadinimas, ir...

– Bernatai, ne.

– Klausyk, iš pradžių perskaityk, gerai? – įsižeidęs, nustebęs, sutrikęs.

– Esu labai užsiėmęs. Žinoma, perskaitysiu, tik negaliu pasakyti kada. Ir neprašyk, drauguži.

Bernatas išsišiojo nesuvokdamas Adriano žodžių, ir tuomet pasakiau: gerai, duok, tuoj perskaitysiu. Ir jeigu man nepatiks, pranešiu ir tada, žinoma, negalėsiu jos pristatyti.

– Štai kur tikras draugas. Ačiū. Tau patiks, – ir nukreipė į jį smilių kaip Purvinasis Haris*: – Ir tu pats norėsi ją pristatyti.

Bernatas neabejojo, kad šįkart, taip, šįkart Adrianas pasakys: Bernatai, nustebinai mane: Hemingvėjaus jėga, Borcheso talentas, Rulfo menas ir Kalderso ironija, ir Bernatas jautėsi laimingiausias žmogus pasaulyje, kol po trijų dienų paskambinau jam ir pasakiau: nieko nauja, manęs nejaudina tavo personažai ir man nė motais, kas jiems gali atsitikti.

– Atleisk, ką pasakei?

– Literatūra – tai ne žaidimas. Na, o jeigu kas nors literatūrą laiko žaidimu, man ji neįdomi. Supratai?

– Vadinasi, nė vienas nevertas malonės? Net paskutinis apsakymas?

– Jis geresnis už kitus. Bet apskritai visi jie verti vienas kito.

– Tu žiaurus. Tau patinka mane menkinti.

– Sakei, kad tau keturiasdešimt ir kad neužsigausi, jei...

– Man tik bus keturiasdešimt! Ir tu nemoki gražiai pasakyti, kad tau nepatinka, kad...

– Tik taip ir moku.

– Ar negali paprasčiausiai pasakyti: man nepatinka, ir baigta?

– Anksčiau taip dariau. Bet tu neturi istorinės atminties. Galiu pasakyti: nepatinka, ir baigta. O tu sakai: ir viskas? Ir dau-

---

* Amerikiečių filmo „Purvinasis Haris“ („Dirty Harry“, 1971) herojus inspektorius Haris Kalahanas.

giau nieko? Ir tuomet turiu teisintis, kodėl nepatiko, ir teisinuosi stengdamasis nemeluoti, nes nenoriu tavęs netekti, ir sakau: tu nesugebi vaizduoti personažų, tai tiesiog vardai. Visi kalba vienodai, nė vienas jų nesistengia man įsipiršti. Puikiausiai galima apsieiti ir be jų.

– Kaip tai, po velnių, galima apsieiti? Jeigu pašalintum Bielį, iš „Žiurkių" nieko nebeliktų.

– Tu nenori manęs suprasti. Galima puikiausiai apsieiti be šito apsakymo. Jis nepadėjo man pasikeisti, nepraturtino, jokio poveikio nepadarė!

O šita pusgalvė Mirėja paistė, kad Plensos rašliava dvelkia Hemingvėjaus jėga, ir Adrianas, nenorėdamas girdėti, kaip ji lygina jo draugą su Borchesu ir Kaldersu, pasislėpė už knygų lentynos. Nenorėjo, kad Bernatas pamatytų jį šaltame knygyne, kur stovi septyniolika tuščių sulankstomų kėdžių ir trys užimtos, o ant vienos sėdi žmogus, iš pažiūros atsidūręs čia per klaidą.

Tu – bailys, pagalvojo. Ir, kadangi jis mėgo vertinti pasaulį ir idėjas iš istorinės perspektyvos, dar pagalvojo, kad jeigu imtų nagrinėti savo draugystės su Bernatu istoriją, neišvengiamai prieitų prie neįmanomos išvados: Bernatas būtų buvęs laimingas, jei savo laimės siekius būtų sutelkęs į smuiką. Adrianas tyliai išsėlino iš knygyno ir apėjo ratą aplink kvartalą svarstydamas, ką reikėtų daryti. Kas atsitiko, kad neatėjo Tekla? Nei sūnus?

– Kodėl, po velnių, neateisi? Juk tai mano knyga!

Tekla išgėrė pieną ir palaukė, kol Ljurensas nueis į savo kambarį pasiimti kuprinės. Pusbalsiu:

– Jei turėčiau eiti į visus tavo koncertus ir visus pristatymus...

– Lyg jie būtų kiekvieną savaitę! Jau šešeri metai, kai nebuvo nė vieno mano knygos pristatymo.

Tyla.

– Tu nenori manęs palaikyti.

– Aš noriu sudėlioti viską į vietas.

– Tu nenori ateiti.

– Negaliu.

– Tu manęs nemyli.

– Tu ne pasaulio bamba.

– Žinau.

– Ne, nežinai. Tu to nesuvoki. Amžinai ko nors prašai, reikalauji.

– Nesuprantu, ką tu turi omeny.

– Tu visada įsivaizduoji, kad pasaulis – prie tavo kojų, kad šiuose namuose tu – svarbiausias.

– Liaukis...

Ji įžūliai žiūrėjo jam į akis. Jis vos nepasakė: žinoma, šiuose namuose aš svarbiausias, bet šeštas ar septintas pojūtis laiku patarė tvardytis. Jis liko bestovįs išsižiojęs.

– Ne, kalbėk, kalbėk, – pakurstė jį Tekla.

Bernatas užsičiaupė. Žiūrėdama jam į akis, Tekla rėžė: mes irgi turime savo gyvenimą, bet tu manai, kad mes visada privalome eiti ten, kur tu įsakai, ir skaityti tai, ką tu rašai, ir dar meluoti, kad patinka; ne, liaupsinti.

– Mėgsti persūdyti.

– Kaip tu drįsai įsakyti Ljurensui perskaityti knygą per dešimt dienų?

– Argi negalima paprašyti sūnaus, kad perskaitytų knygą?

– Bet jam tik devyneri, dėl Dievo meilės!

– Na ir kas?

– Ar žinai, ką jis man pasakė vakar prieš užmigdamas?

Motinai pirštų galiukais tipenant iš kambario, vaikas uždegė lempą ant naktinio stalelio.

– Mama.

– Tu nemiegi?

– Ne.

– Kas tau?

Tekla atsisėdo ant lovos krašto. Ljurensas atidarė spintelę ir ištraukė knygą. Ji iškart ją pažino.

– Aš pradėjau skaityti, bet nieko nesuprantu.

– Tai ne vaikams. Kodėl ją skaitai?

– Tėtis liepė perskaityti iki sekmadienio. Pasakė, kad knyga plona.

Tekla paėmė knygą.

– Nekreipk dėmesio.

Ji atsivertė knygą ir atsainiai pasklaidė.

– Sakė, kad mane klausinės.

Ji atidavė knygą.

– Pasidėk. Bet gali neskaityti.

– Ar tikrai?

– Tikrai.

– O jeigu tėtis ims klausinėti?

– Paprašysiu, kad neklausinėtų.

– Kodėl aš negaliu klausinėti sūnaus? – pasipiktino Bernatas, kaukštelėdamas puodeliu į lėkštutę. – Gal aš ne jo tėvas?

– Esi per geros nuomonės apie save.

Ljurensas pravėrė duris. Jis jau buvo su striuke ir kuprine.

– Tėtis tuoj ateis. Nusileisk į apačią, sūneli.

Bernatas pašoko, sviedė servetėlę ant stalo ir išlėkė iš virtuvės.

Apėjęs ratą aplink kvartalą, Adrianas vėl atsidūrė prie knygyno. Vis dar nežinojo, ką daryti. Staiga vienoje vitrinoje užgeso šviesa. Adrianas spėjo susivokti ir atšoko už kelių metrų. Pro duris išbėgo Mirėja Grasija ir praėjo pro šalį, jo nepastebėjusi, nes žiūrėjo į laikrodį. Tuo metu, kai pasirodė Bausa, Bernatas ir du ar trys kiti žmonės, Adrianas kone tekinas puolė prie jų, lyg būtų vėlavęs.

– Ei!.. Tik nesakyk, kad viskas jau pasibaigė! – nusivylęs veidas ir balsas.

– Sveikas, Ardevoli.

Adrianas pasisveikino su Bausa rankos mostu. Kiti išsiskirstė. Tuomet ir Bausa pasakė, kad jam metas namo.

– Gal einame kur nors pavakarieniauti? – pasiūlė Bernatas.

Bausa pasiteisino, kad negali – jau susitaręs vakarieniauti su kitais, ir atsisveikino su abiem draugais.

– Na? Kaip pasisekė?

– Neblogai. Visai neblogai. Mirėja Grasija pakalbėjo labai įtaigiai. Visai... neblogai, tikrai. Ir buvo nemažai žmonių. Neblogai. Ar ne?

– Juo geriau. Aš irgi norėjau ateiti, bet...

– Nesijaudink, drauguži. Net klausimais mane apibėrė.

– O kur Tekla?

Jie nuėjo tylėdami, ir iš to viskas buvo aišku. Gatvės kampe Bernatas ūmai sustojo ir pažvelgė Adrianui į akis:

– Man atrodo, kad visi nusistatę prieš mano rašymą: ir tu, ir Tekla, ir sūnus, ir net leidėjas.

– Kas tau šovė į galvą?

– Visiems nusispjaut į tai, ką rašau.

– Klausyk, betgi pats ką tik sakei, kad...

– O dabar tau sakau, kad visiems nusispjaut į tai, ką rašau.

– Na, o tau? Tau irgi nusispjaut?

Bernatas nepatikliai pažvelgė į jį. Tyčiojasi jis, ar ką?

– Tai mano gyvenimas.

– Nemanau. Tu naudoji per daug filtrų.

– Būčiau laimingas, jei kada nors galėčiau tave suprasti.

– Jeigu tu rašytum taip, kaip groji smuiku, būtum garsus rašytojas.

– Na ir leptelėjai nesąmonę! Man nuobodu groti smuiku.

– Tu nenori būti laimingas.

– Sakei, kad tai nebūtina.

– Gerai, bet jeigu aš mokėčiau groti kaip tu... aš...

– Nė velnio tu nepadarytum.

– Kas tau? Vėl susipykai su Tekla?

– Ji nenorėjo eiti į pristatymą.

Čia jau kebliau. Ką dabar jam pasakyti?

– Einam pas mus.

– Gal užsukam kur nors pavakarieniauti?

– Matai...

– Tavęs laukia Sara.

– Na, aš pažadėjau, kad... Taip, laukia.

Tokie Bernato Plensos reikalai: mudu draugaujame jau daug metų. Jau daug metų jis man pavydi, nes negali manęs pažinti; jau daug metų aš žaviuosi jo smuikavimu. Retkarčiais mudu velniškai susikivirčijame, lyg būtume beviltiški įsimylėjėliai. Aš myliu jį, bet negaliu nesakyti, kad jis rašo prastai, blankiai. Nuo to laiko, kai skaitau jo rašinius, jis išleido kelis labai prastų apsakymų rinkinius. Ir nors nenuskriaustas protu, nesugeba suvokti, jog jo rašiniai niekam nepatinka anaiptol ne todėl, kad visi klysta, o kad jo apsakymai visiškai neįdomūs. Visiškai. Ir mudviejų požiūriai nė mąž nesikeičia. O jo žmona... Neguldau galvos, bet, man rodos, gyventi su Bernatu, ko gero, labai sunku. Jis – Barselonos miesto orkestro koncertino smuikininkas. Ir su grupe draugų atlieka kamerinę muziką. Ko jam dar reikia? Taip pasakytų diduma mirtingųjų. Tik ne jis. Be abejo, kaip ir visi mirtingieji, jis nesugeba šalia pastebėti laimės, nes jį akina nepasiekiama laimė. Bernatui pernelyg būdinga tai, kas žmogiška. Ir šiandien negalėjau nueiti su juo pavakarieniauti, nes Sara liūdi viena namie.

Bernatas Plensa i Punsoda – labai geras muzikantas, atkakliai ieškantis nesėkmės literatūroje. Nuo tos ligos skiepų nėra. Ir Ali Bahras pažvelgė į būrelį vaikų, žaidžiančių paunksnėje palei sieną, skiriančią Baltojo asilo sodą nuo kelio, kuris iš Al Hisvos veda į tolimąjį Bir Durbą. Ali Bahras, ką tik sulaukęs dvidešimties, dar nežinojo, kad viena iš žaidžiančių mergaičių, toji, kuri dabar spiegė, pastumta berniūkščio nubrozdintais keliais, yra Amani, po kelerių metų visoje lygumoje garsėsianti kaip gražuolė Amani. Jis sušėrė lazda asilui, nes po kelių valandų turėjo būti namie. Ir, pritvinęs jėgų, pakėlė nuo kelio akmenį, nei per didelį, nei per mažą, ir atsivėdėjęs smarkiai, įnirtingai sviedė į priekį, lyg rodydamas asilui kelią.

Bernato Plensos „Plazmos“ likimą glaustai galima apibendrinti keliais žodžiais: nė vieno atsiliepimo, nė vienos recenzijos, nė vieno parduoto egzemplioriaus. Laimė, nei Bausa, nei Adrianas, nei Tekla jam neprikišo: matai, ar aš tau nesakiau? O Sara, kai papasakojau, kas atsitiko, pasakė: tu – bailys, turėjai užeiti, kad

būtų daugiau žmonių. O aš: betgi tai žema. O ji: nieko panašaus, jis būtų pajutęs draugo paramą. O gyvenimas plaukė savo vaga.

– Prieš mane rezga sąmokslus. Jie trokšta, kad manęs niekas nepastebėtų, kad aš apskritai dingčiau iš akiračio.

– Kas tokie?

– Jie.

– Kada nors supažindink mane su jais.

– Aš nejuokauju.

– Bernatai, niekas nerezga prieš tave sąmokslų.

– Aha, tikriausiai ir nežino, kad esu šiame pasaulyje.

– Pasakyk tai žmonėms, kai jie plos tau po koncerto.

– Tai visai kas kita, šimtus kartų apie tai esame kalbėję.

Sara klausėsi jų tylėdama. Staiga Bernatas pažvelgė į ją ir šiek tiek kaltinamu tonu paklausė: o tau, kaip tau patiko mano knyga? Žodžiu, mestelėjo klausimą, vienintelį klausimą, kurio autorius negali pateikti nebaudžiamas, nes visada gali sulaukti atsakymo.

Sara mandagiai nusišypsojo, ir Bernatas suraukė antakius, tuo rodydamas, kad neapdairiai reikalauja atsakymo.

– Neskaičiau, – nenukreipdama žvilgsnio, atsakė Sara. Ir, nustebindama mane, padarė nuolaidą: – Dar neskaičiau.

Bernatas išsižiojo apstulbęs. Bernatai, tu niekada nieko neišmoksi, pagalvojo Adrianas. Tą dieną jis suprato, kad bergždžia ko nors tikėtis iš to žmogaus, kad visą gyvenimą bet kokia proga jis amžinai lips į tą pačią balą. Tuo tarpu Bernatas, nesuvokdamas, ką daro, išmaukė pusę taurės rinktinio Ribera del Duero regiono vyno.

– Duodu žodį, kad daugiau neberašysiu, – pareiškė jis, statydamas taurę; esu tikras, jis norėjo, kad Sarą imtų graužti sąžinė.

– Atsidėk muzikai, ir viskas bus gerai, – patarei tu ir nusišypsojai ta ligi šiol mane kerinčia šypsena.

Ir gurkštelėjo vyno iš ąsočio. Gerti Ribera del Duero vyną iš ąsočio! Bernatas pažvelgė į tave išsižiojęs, bet nepasakė nė žodžio. Jis buvo visai išmuštas iš vėžių. Turbūt neapsiverkė tik todėl, kad šalia buvo Adrianas. Kur kas lengviau apsiverkti esant

akis į akį su moterimi, net jeigu ji geria vyną iš ąsočio. Esant su vyru, ašaros neteikia malonumo. Tačiau vakare įsiplieskė pirmas rimtas ginčas su Tekla: jausdamasis nelaimingiausias vaikas pasaulyje, Ljurensas, išplėtęs iš siaubo akis, lovoje klausėsi, kaip plėšosi tėvas.

– Ar aš per daug reikalauju, velniai griebtų? – samprotavo Bernatas. – Tik prašau, kad malonėtum perskaityti mano apsakymus. Nieko daugiau man nereikia. – Ir, keldamas toną: – Ar per daug reikalauju? Ką? Ką?

Ir susilaukė puolimo iš užnugario. Ljurensas, basas, su pižama, įtūžęs įbėgo į valgomąjį ir puolė tėvą tuo metu, kai šis rypavo: niekas neparemia mano meninių įžvalgų. Tekla žiūrėjo į sieną, lyg matydama nėštumo nutrauktą pianistės karjerą ir jausdamasi giliai įžeista – aišku? Be galo įžeista, nes nieko daugiau mums gyvenime nelieka, kaip žavėtis tavimi. Ir tuomet puolimas iš užnugario: Ljurensas įniko kumštukais daužyti Bernatui nugarą, tapusią boksininko kriauše.

– To dar betrūko! Liaukis!

– Nerėk ant mamos.

– Eik gulti, – įsakė Tekla, lydėdama žodžius galvos linktelėjimu, jos nuomone, reiškiančiu dėkingumą. – Aš tuoj ateisiu.

Ljurensas trinktelėjo dar kelis kartus Bernatui, o šis sėdėjo išplėtęs akis mąstydamas: visi prieš mane, niekas nenori, kad rašyčiau knygas.

– Klysti, – pasakė Adrianas, kai Bernatas papasakojo tą atsitikimą: jie ėjo žemyn Liurijos gatve, vienas su smuiku į repeticiją, kitas dėstyti idėjų istorijos antros dalies.

– Nieko panašaus! Net sūnus manęs neklauso!

Sara, mylimoji, pasakoju apie tai, kas atsitiko prieš daug metų, kai tu buvai mano gyvenimo prasmė. Visi mes pasenome, o tu mane pametei antrą kartą. Jei girdėtum mano žodžius, tikriausiai apmaudžiai palinguotum galvą sužinojusi, kad Bernatas nė kiek nepasikeitė, teberašo blankius, neįdomius apsakymus. Kartais netveriu pykčiu, kad toks talentingas muzikantas, gebantis

iš instrumento išgauti tokius garsus ir sukurti aplink save tokią sodrią atmosferą, nesugeba – ne, nesakau rašyti genialių kūrinių, o tiesiog suvokti, kad jo personažai ir istorijos niekam nė motais. Žodžiu, tai, ką rašo Bernatas, net pas mus nesulaukia nė vieno atsiliepimo, nė vienos recenzijos, nė vieno kritinio straipsnio. Ir nė vienos parduotos knygos. Gana kalbėti apie Bernatą, nes galų gale man suges nuotaika, o aš turiu ir kitokių rūpesčių, kol dar neišmušė mano valanda.

Daugmaž tuo metu... Regis, neseniai tai minėjau. Bene svarbu tiksliai laikytis chronologijos, jeigu iki šiol įvykius dėsčiau kaip pakliūva? Visa bėda, kad Mažylė Lola niurzgia dėl menkiausio nieko ir skundžiasi, kad Saha viską man čia sutepa su savo tušais, angliniais ir kitokiais pieštukais...

– Jos vardas Sara.

– O ji sako: Saha.

– O aš sakau, kad jos vardas Sara. O tušą, anglinius ir kitokius pieštukus ji laiko dirbtuvėje.

– Šventa teisybė! Neseniai svetainėje ji kopijavo paveikslą, nežinia kodėl ji įsmilusi viską piešti juoda spalva. Ir, kas be ko, taip išterliojo staltiesę, kad tik vargais negalais atskalbiau.

– Mažyle Lola.

– Katerina. Ir rankšluosčius vonios kambaryje. Mat jos rankos amžinai pajuodusios... Turbūt tokia jau varliaėdžių mada.

– Katerina.

– Ko?

– Menininkų nevalia varžyti.

– Jeigu tik duosi jiems valios štai tiek, – pradėjo Katerina, atkišdama piršto galiuką, bet aš pertraukiau ją, neleisdamas rodyti visos rankos.

– Sara – šių namų šeimininkė, tvarkosi čia savo nuožiūra.

Žinia, įžeidžiau ją šiuo pareiškimu. Bet nepridūriau nė žodžio, kai ji įsižeidusi, tylėdama išėjo iš kabineto, palikdama mane vieną

su bręstančiomis mintimis, kurios vieną gražią dieną įkvėpė gyvybės apmatams, ilgainiui tapusiems „Estetine valia“, esė, suteikusia man pasitenkinimo daugiau už visus kitus rašinius.

– Tu padarei Uržielio kopiją?

– Taip.

– Ar galėčiau pažiūrėti?

– Dar ne.

– Leisk pažiūrėti.

Tu padvejojai, bet galų gale nusileidai. Kaip dabar matau: jaudindamasi atskleidi savo abejonių saugyklą, tą milžinišką aplanką, kurį visada nešiodavaisi su savimi. Padėjai ant stalo lakštą. Saulė nesileido Trespujo pusėje, tačiau keliais anglinio pieštuko štrichais nupiešta triaukštė Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyno varpinė atrodė kaip gyva. Tu sugebėjai nuspėti laiko dantų išvagotas raukšles ir randus. Tu pieši taip meistriškai, mylimoji, kad baltose dėmėse, juoduose brūkšniuose ir tūkstantyje pilkų atšešėlių, kuriuos palieka tavo pirštai, atsispindi istorijos šimtmečiai. Kraštovaizdis, bažnyčia ir Nogeros pakrantė. Viskas dvelkė tokiu žavesiu, kad jau nesiilgėjau tamsių, nykių ir slėpiningų Uržielio spalvų.

– Tau patinka?

– Llabai.

– Llabai?

– Nnežmoniškai.

– Dovanoju tau, – pasakė ji džiaugdamasi.

– Tikrai?

– Tu valandų valandas žiūri į Uržielį...

– Aš? Negali būti!

– Ką? Gal nežiūri?

– Nežinau... Nepastebėjau.

– Skiriu šį piešinį toms valandoms, kurias tu praleidai žiūrėdamas į originalą. Ką tu bandai jame įžiūrėti?

– Tiesą pasakius, nežinau. Pats nejaučiu, kaip įsižiūriu. Man patinka.

– Aš neklausiu, ką jame įžiūri. Klausiu, ką bandai įžiūrėti.

– Aš mąstau apie Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyną, bet visų pirma ateina į galvą netoliese esantis nedidelis Burgalio Šventojo Tėvo vienuolynas, kurio niekada nesu matęs. Ar prisimeni, kartą tau rodžiau abato Deligato pergamentą? Tai Burgalio vienuolyno steigiamasis aktas. Jis dvelkia tokia senove, kad, liesdamas tą dokumentą, nepaprastai susijaudinu. Man ateina į galvą vienuoliai, gyvenę ten nuo amžių. Ir per amžių amžius garbinę Dievą, kurio nėra. Žerio druskos kasyklos. Burgalio kalnuose slypinčios paslaptys. Valstiečiai, mirę iš bado ir nuo ligų, ir lėtai, bet nenumaldomai slenkančios dienos ir mėnesiai, ir metai, ir mane nukrečia šiurpas.

– Iš tavo lūpų dar niekada nesu girdėjusi tokio ilgo monologo.

– Aš tave myliu.

– Tai ką gi tu bandai įžiūrėti?

– Nežinau, tikrai nežinau, ką bandau įžiūrėti. Tai labai sunku nusakyti.

– Tad ką tu jame matai?

– Keistas istorijas, keistus žmones. Troškimą gyventi ir matyti pasaulį.

– Kodėl gi mums nenuvažiavus ir nepamačius savo akimis?

Mes nuvažiavome į Žerį de la Salį savo senutėliu „Seat 600“, Kumiolso perėjoje pareiškusiu: gana! Kaip reta šnekus mechanikas iš Izonos pakeitė nepamenu kokio cilindro nežinia kokią detalę ir užsiminė, kad mums būtų ne pro šalį kuo greičiau pakeisti automobilį, jei norime išvengti nemalonumų. Sugaišome visą dieną toms niekingoms kasdienio gyvenimo smulkmenoms ir atvažiavome į Žerį vėlai vakare. Rytojaus dieną pro viešbučio langą išvydau Uržėlio paveikslą gamtos fone ir ko neuždusau iš susijaudinimo. Ištisą dieną grožėjomės tuo paveikslu, fotografavome, piešėme ir matėme, kaip šen bei ten šmėkščioja vienuolių, valstie-

čių ir druskakasių šešėliai, o vienu tarpu paregėjau du vienuolius, keliaujančius į Burgalį užrakinti tolimo mažyčio Šventojo Tėvo vienuolyno, kur šimtus metų virė gyvenimas.

Rytojaus dieną atsigaivelėjęs „Seat 600" nuvežė mus dvidešimt kilometrų į šiaurę, į Eskalą, o iš ten pėsčiomis patraukėme saulėtais Baraonzės šlaitais vingiuojančiu ožkų taku, vieninteliu keliu, vedančiu prie Burgalio Šventojo Tėvo, mano svajonių vienuolyno, griuvėsių. Sara neleido man nešti didelės kuprinės su piešimo albumu, angliniais ir kitokiais pieštukais: savo naštos.

Po septynių minučių pakėliau nuo tako aštrų akmenį, nei per didelį, nei per mažą, ir Adrianas pažvelgė į jį susimąstęs – prisiminė gražuolę Amani ir jos graudžią istoriją.

– Kas čia per akmuo?

– Šiaip, – atsakė Adrianas, kišdamas jį į savo kuprinę.

– Žinai, ką tu man primeni? – paklausei šnopuodama, mudviem ropščiantis įkalnėn.

– Aha?

– Taigi. Neklausi: ką, o tik sakai: aha.

– Nepagaunu minties, – Adrianas, einantis pirmas, stabtelėjo, apžvelgė žaliuojantį slėnį, įsiklausė į tolimą Nogeros šniokštimą ir atsigręžė į Sarą. Ji irgi sustojo šypsodama.

– Amžinai kažką galvoji.

– Taip.

– Ir visada apie kažką tolima. Tu visada esi nukilęs kitur.

– Na... Atleisk.

– Nieko baisaus. Tu toks esi. Aš irgi esu savotiška.

Adrianas priėjęs pabučiavo jai į kaktą taip švelniai, Sara, kad ligi šiol jaudinuosi prisiminęs tą akimirką. Tu – tikras šedevras ir, ko gero, supranti, ką turiu galvoje.

– Tu – savotiška?

– Aš keistuolė. Turiu aibę kompleksų ir paslapčių.

– Kompleksų... tu juos slepi. Paslapčių... šią bėdą galime beregint ištaisyti: atskleisk jas man.

Nenorėdama susitikti su Adrianu akimis, Sara nukreipė žvilgsnį į vingiuojantį žemyn takelį.

– Aš – sudėtingas žmogus.

– Jei nenori, gali nepasakoti.

Adrianas buvo jau beeinąs toliau, bet stabtelėjo ir vėl atsigręžė:

– Norėčiau sužinoti tik vieną dalyką.

– Kokį?

Žinia, sunku patikėti, bet paklausiau: ką tau pripasakojo apie mane mudviejų motinos? Ką tokio pripasakojo, kad tu patikėjai?

Tavo spindintis veidas aptemo, ir man dingtelėjo: prisiviriau košės. Akimirką patylėjusi pasakei prigesusiu balsu: juk prašiau tave to neklausti. Juk prašiau...

Apmaudžiai pakėlei akmenuką ir sviedei žemyn pašlaitėn.

– Nenoriu vėl girdėti tų žodžių. Nenoriu, kad tu juos išgirstum; noriu išvaduoti tave nuo jų todėl, kad turi teisę jų nežinoti. O aš turiu teisę juos pamiršti. – Ji grakščiai pasitaisė kuprinę. – Turėk galvoje, tai uždraustas kambarys iš pasakos apie Mėlynbarzdį.

Sara pasakė tai tokiu griežtu tonu, kad man pasirodė, jog ji visada juos prisimena. Prabėgo daug laiko nuo tos dienos, kai pradėjome gyventi drauge, o tas klausimas man niekada nėjo iš galvos, niekada.

– Sutarta, – sutiko Adrianas. – Daugiau tavęs to neklausiu.

Jie vėl ėmė kopti į kalną. Dar viena stati įkalnė – ir pagaliau, kai sulaukiau trisdešimt devynerių, atsigavome prie mano išsvajotojo Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno griuvėsių, ir mūsų pasitikti išėjo brolis Julijonas iš Sau, kitados buvęs dominikonas brolis Mykolas, su raktu rankose. Su Šventąja skrynia rankose. Su mirtimi rankose.

– Broliai, Viešpaties ramybė visada telydi jus, – pasakė jis.

– Telydi ir tave, – atsakiau.

– Ką sakai? – nustebo Sara.

V

Vita condita*

UŽRAŠYTA PIEŠTUKU UŽANTSPAUDUOTAME VAGONE

čia šitame sąstate esu
aš ieva su sūneliu abeliu.
jei pamatysite mano vyresnįjį sūnų
kainą adomo sūnų
pasakykite kad aš

Dan Pagis**

---

* Susikurtas (*arba*: slaptas) gyvenimas. (*Lot.*)

** Dan Pagis (1930–1986) – Izraelio poetas, filologas, patyręs Holokausto siaubą.

38

– Ragavęs meno, žmogus pasikeičia. Išgirdęs Monteverdžio cho-rą, žmogus pasikeičia. Iš arti pamatęs Vermejerį, žmogus pasikei-čia. Perskaitęs Prustą, žmogus pasikeičia. Tik nežinia kodėl.

– Parašyk apie tai.

– Mes – atsitiktinumas.

– Kas?

– Būtų geriau, kad mūsų suvis nebūtų, bet mes vis dėlto esame.

– ...

– Per kartų kartas milijonai spermatozoidų kaip pašėlę vaikosi kiaušinėlius, atsitiktiniai apsivaisinimai, neišvengiama mirtis, žu-dynės... Ir štai mudu čia, akis į akį, lyg kitaip ir negalėjo būti. Lyg būtų įmanomas vienas vienintelis genealoginis medis.

– Ką gi, logiška, ar ne?

– Ne. Tai tiesiog sukknistas atsitiktinumas.

– Nusišneki...

– Maža to, netgi tai, kad tu taip meistriškai grieži smuiku, – irgi ne kas kita kaip sukknistas atsitiktinumas.

– Gerai. Bet... – Tyla. – Kai susimąstai apie tai, tiesiog galva svaigsta, tiesa?

– Taip. Ir tuomet chaosą bandome įveikti meno darna.

– Parašyk apie tai, gerai? – gurkštelėdamas arbatos, pasiūlė Bernatas.

– Meno galia reiškiasi meno kūriniu ar veikiau jo paties povei-kiu žmogui, ar ne? Kaip tu manai?

– Būtinai parašyk apie tai, – po kelių dienų vėl priminė Sara. – Tuomet dar aiškiau suvoksi savo mintis.

– Kodėl mane pavergia Homeras? Kodėl man atima žadą Bramso kvintetas klarnetui?

– Parašyk apie tai, – beregint pasakė Bernatas. – Ir drauge padarysi man paslaugą, nes ir aš norėčiau tai suprasti.

– Kodėl aš, apskritai niekam nelinkęs lankstytis, galėčiau pulti ant kelių išgirdęs Bethoveno „Pastoralę"?

– „Pastoralė" atsiduoda prakaitu.

– Žinoma! O žinai, kas įkvėpė Bethoveną? Šimtas keturios Haidno simfonijos.

– Ir šešiasdešimt viena Mocarto simfonija.

– Taip. O Bethovenas sukūrė tik devynias. Tačiau beveik visos devynios yra skirtingo moralinio sudėtingumo lygmens.

– Moralinio?

– Moralinio.

– Parašyk apie tai.

– Meno kūrinį galime suprasti tik matydami jo evoliuciją. – Jis valėsi dantis ir skalavosi burną. Šluostydamasis rankšluosčiu, šūktelėjo pro atviras vonios kambario duris: – Tačiau kūrinys evoliucionuoja tik prisilietus menininko genijui.

– Vadinasi, toji galia – žmogaus, – žiovaudama iš lovos atsiliepė Sara.

– Nežinau. Van der Veidenas, Monė, Pikasas, Barselas. Gyva gija, tįstanti iš Valtortos tarpeklio uolų ir nenutrūkstanti ligi šių dienų, nes žmonija tebėra gyva.

– Parašyk apie tai. – Po šešių dienų baigęs gerti arbatą, Bernatas atsargiai pastatė puodelį į lėkštutę. – Parašysi?

– Grožis, ar ne?

– Kas?

– Viską lemia grožis. O kas yra grožis?

– Nežinau. Bet visada jį atpažįstu. Kodėl apie tai neparašai? – žiūrėdamas jam į akis, pakartojo Bernatas.

– Žmogus žudo žmogų ir kuria „Prarastąjį rojų".

– Taip, tai mįslė. Būtinai parašyk apie tai.

– Franco Šuberto muzika nukelia mane į šviesesnę ateitį. Šubertas daug pasako keliais elementais. Jo melodija kupina neišsemiamos galios, žavesio ir grožio, o drauge – energijos ir tikrumo.

Šubertas – tai meninė tiesa, ir tik laikydamiesi jo išsigelbėsime. Mane stebina tai, kad jis buvo ligotas, nuskuręs, sirgo sifiliu. Iš kur ta jo galia? Kodėl jis turi mums tokią galią? Štai čia dabar lenkiuosi iki žemės Šuberto menui.

– Bravo, pone oberšturmfiureri. Aš seniai nujaučiau, kad jūs – jausmingas žmogus.

Daktaras Budenas užsitraukė cigaretę ir išpūtė siaurą dūmų sruogą, mintyse klausydamasis opus 100 pradžios ir nepaprastai tiksliai niūniuodamas melodiją.

– Norėčiau turėti jūsų klausą, pone oberšturmfiureri.

– Tai ne mano nuopelnas. Konservatorijoje studijavau fortepijoną.

– Pavydžiu jums.

– Be reikalo. Tiek laiko studijavau tai mediciną, tai muziką, kad, man regis, daug ko nepatyriau gyvenime.

– Na, dabar šičia atsiimsite su kaupu, jei galėčiau taip pasakyti, – oberlagerfiureris Hesas išskėtė rankas, lyg norėdamas aprėpti viską aplink. – Dabar jūs pačiame gyvenimo sūkuryje.

– Taip, žinoma. Ko gero, potyrių čia daugiau, nei norėčiau.

Abu vyrai nutilo, lyg stebėdami vienas kitą. Pagaliau daktaras ryžosi, palinko prie stalo ir, peleninėje sutraiškęs nuorūką, pusbalsiu paklausė:

– Kodėl jūs pageidavote su manimi susitikti, oberšturmbanfiureri?

Tuomet oberlagerfiureris Hesas taip pat pusbalsiu, lyg nepasitikėdamas savo namų sienomis, atsakė: norėjau pasikalbėti apie jūsų viršininką.

– Foigtą?

– Aha.

Tyla. Tikriausiai abu bandė apskaičiuoti rizikos laipsnį. Paskui Hesas ryžosi: kokia jūsų nuomonė apie jį, šiaip, tarp mūsų kalbant.

– Na, aš...

– Prašau... Reikalauju nuoširdžiai pasakyti, ką apie jį manote. Tai įsakymas, mielas oberšturmfiureri.

– Na, tarp mūsų kalbant... jis – avigalvis.

Sulig šiais žodžiais Rudolfas Hesas patenkintas atsilošė kėdėje. Žiūrėdamas daktarui Budenui į akis, pasakė, jog stengiasi kaip įmanydamas, kad tas avigalvis Foigtas iškeliautų į bet kurį frontą.

– O kas vadovaus...

– Jūs, savaime suprantama.

Še tau! Bet... O kodėl gi ne?

Vėl tyla. Jie pasakė viską, ką norėjo. Nauja sandora be tarpininkų tarp Dievo ir Jo tautos. Fone vis dar skambėjo Šuberto trio. Norėdamas nutraukti nejaukią tylą, daktaras Budenas paklausė: ar žinote, kad šį stebuklą Šubertas sukūrė keli mėnesiai prieš mirtį?

– Parašyk apie tai. Būtinai, Adrianai.

Bet viskas nuėjo vėjais, nes iš Upsalos grįžo Laura, ir universitete, o juo labiau katedroje, vėl susitvenkė debesys. Laura grįžo palinksmėjusi, ir jis paklausė: kaip laikaisi? O ji nusišypsojo ir, užuot atsakiusi, nuėjo į penkioliktą auditoriją. Ir Adrianas padarė išvadą, kad taip, ji gerai laikosi. Ji grįžo pagražėjusi, tikrai daug gražesnė. Tais mokslo metais vėl prisiglaudus kaip įnamiui prie Pareros rašomojo stalo, Adrianui sunkiai sekėsi sėsti prie užrašų, kuriuose visaip bandė gvildenti grožio temą, taip jį sudominusią, kad pirmą kartą gyvenime jis pavėlavo į paskaitą. Lauros grožis, Saros grožis, Teklos... Ar, nagrinėjant šį klausimą, derėtų jas minėti? Ką?

– Mano galva, derėtų, – apdairiai pritarė Bernatas. – Moters grožis – nepaneigiamas faktas. Ar ne?

– Išmanioji Vivankos pasakytų, kad toks teiginys atsiduoda seksizmu.

– Nežinia, – Bernatas sutrikęs nutilo. – Anksčiau tai vadinta smulkiaburžuazine ideologija, o dabar – seksizmu. – Ir tyliau, kad neišgirstų jokie teisėjai: – Bet moterims patinka. Žinau: jos gražios.

– Aha. Bet aš nežinau, ar derėtų apie tai kalbėti.

– Beje, kas toji neregėta gražuolė Laura?

– Ką?

– Laura, kurią tu mini.

– Na... aš turėjau omeny Petrarką.

– Čia tavo būsimoji knyga? – paklausė Bernatas, rodydamas į šūsnį popierių, kuriuos laikiau sukrovęs ant rankraščių stalo, lyg ketindamas kruopščiai žiūrėti su tėčio didinamuoju stiklu.

– Nežinau. Kol kas turiu trisdešimt puslapių, bet man patinka klaidžioti patamsiais.

– Kaip laikosi Sara?

– Gerai. Padeda man susikaupti.

– Klausiu, kaip ji laikosi, o ne kaip tave veikia.

– Turi daug darbo. „Actes Sud“ užsakė iliustracijas dešimties knygų serijai.

– O kaip ji?

– Gerai. O kas?

– Kartais atrodo labai liūdna.

– Pasitaiko tokių dalykų, kurių neįmanoma išspręsti net su trupučiu meilės.

Po dešimties ar dvylikos dienų atsitiko tai, kas neišvengiama. Aš kalbėjausi su Parera, ir staiga ji paklausė: sakyk, o kuo vardu tavo žmona? Tuo metu į katedrą įėjo Laura, nešina krūva aplankų ir minčių pilna galva, ir aiškiai išgirdo, kaip Parera klausia: sakyk, o kuo vardu tavo žmona? Ir aš, nuleidęs akis, nuolankiai atsakiau: Sara, ji vardu Sara. Laura padėjo aplankus ant savo prigriozto stalo ir atsisėdo.

– Graži, ar ne? – toliau kamantinėjo Parera, lyg peiliu varstydama man širdį. O gal veikiau Laurai.

– Aha.

– Ar seniai susituokę?

– Ne. Tiesą pasakius, mes ne...

– Na, žinoma, aš tik norėjau paklausti, ar seniai gyvenate kartu.

– Ne, nelabai.

Kvota pasibaigė ne todėl, kad KGB tardytoja neturėjo daugiau klausimų – tiesiog jai reikėjo eiti į paskaitą. Eulalija Petrovna Pa-

rerova išėjo, bet, prieš uždarydama duris, perspėjo: saugok ją, nes šiais laikais...

Ji tyliai uždarė duris, matyt, laikydama nereikalinga aiškinti, kas gali atsitikti šiais laikais. Ir tuomet Laura atsistojo, padėjo ranką ant stalo šalia krūvon suverstų aplankų, popierių, knygų, užrašų ir žurnalų ir vienu mostu nušlavė viską ant grindų vidury kabineto. Baisus griausmas. Adrianas pažvelgė į ją išsigandęs. Ji atsisėdo nežiūrėdama į jį. Ir tą akimirką sučirškė telefonas. Laura nepakėlė ragelio, o man, garbės žodis, nėra didesnio siaubo nei čirškiantis telefonas, kai niekas nekelia ragelio. Priėjęs prie savo stalo, pakėliau ragelį.

– Alio? Taip, luktelėkit. Laura, čia tau.

Laikau ragelį, o ji žiūri į tolį, nė neketindama pakelti rankos ir atsiliepti, nors telefonas ant jos stalo. Vėl prisikišau ragelį prie ausies.

– Ji dabar išėjusi.

Tuomet Laura pakėlė telefono ragelį ir atsiliepė: alio, klausau. Aš padėjau ragelį, o ji sušuko: aukseli, kas gero? Ir nusijuokė krištoliniu juoku. Susirinkau užrašus apie meną ir estetiką, kuriems dar nebuvau sugalvojęs pavadinimo, ir sprukau iš katedros.

– Man reikia kai ką apgalvoti, nes rytoj gauname naują siuntą, – pareiškė daktaras Budenas ir atsistojo taisydamasis nepriekaištingą oberšturmfiurerio mundurą. – Šyptelėjo pažvelgęs į oberlagerfiurerį Hesą ir, žinodamas, kad šis jo nesupras, pridūrė: – Meno neįmanoma paaiškinti. – Mostelėjo svetingam šeimininkui: – Daugių daugiausia galima pasakyti, kad tai menininko meilės duoklė žmonijai. Kaip jūs manote?

Jis išėjo iš oberlagerfiurerio namų tvirtai įsitikinęs, kad šis tebegromuliuoja jo paskutinius žodžius, ir tuo metu kažkur tolumoje išgirdo silpną, šalčio apriestą dangiškojo Šuberto trio opus 100 finalą. Be tos muzikos gyvenimas būtų siaubingas, reikėjo pasakyti svetingajam šeimininkui.

Kai pagaliau užbaigiau „Estetinę valią“, reikalai pakrypo kreiva vėže. Korektūra, vertimas į vokiečių kalbą, pareikalavęs origi-

nalo papildymų ir pataisymų, Kameneko sudaryti mano vertimo komentarai, irgi paskatinę mane kur ne kur patikslinti ir perrašyti tekstą, – visa tai gerokai gadino man nuotaiką. Baiminausi, kad knyga man patiks. Ne kartą, Sara, tau sakiau: ši knyga man arčiausiai širdies, nežinau, ar ji geriausia, bet, be abejo, arčiausiai širdies. Maldydamas savo amžinai nepatenkintą dvasią, užduodavusią tau tiek skausmo tomis dienomis, kai Sara giedrindavo mano dienas, o Laura dėdavosi manęs nepažįstanti, Adrianas Ardevolis kaip apsėstas griežbeing Storioniu – tik taip galėdavo malšinti širdies nerimą. Kartodavo pačius sunkiausius ponios Truliols pratimus ir pačius atgrasiausius – maestro Manleu. Ir po kelių mėnesių pakvietė Bernatą pagroti Žano Mari Leklero sonatų opus 3 ir opus 4.

– Kodėl Leklero?

– Nežinau. Jis man patinka. Ir, be to, aš jų mokiausi.

– Tai ne taip jau lengva, kaip atrodo.

– Nori pabandyti ar ne?

Kelis mėnesius kas penktadienį vakare dviejų draugų smuikai pripildydavo namus muzikos. O prieš tai visą savaitę Adrianas, pasikėlęs nuo rašomojo stalo, mokydavosi repertuaro. Kaip prieš trisdešimt metų.

– Trisdešimt?

– Gal dvidešimt. Bet dabar tavęs nebeprisivysiu.

– To dar betrūko! Juk aš nieko kita ir nedariau.

– Pavydžiu tau.

– Tyčiojies?

– Pavydžiu. Norėčiau griežti kaip tu.

Širdies gilumoje Adrianas troško atsiriboti nuo „Estetinės valios“. Norėjo grįžti prie meno kūrinių, sužadinusių mintis, kurias jis sudėjo į knygą.

– Taip, bet kodėl Lekleras? Kodėl ne Šostakovičius?

– Ne tas lygmuo. Dabar supranti, kodėl tau pavydžiu?

Ir abu smuikai – Storionis ir Tuvenelis – pripildė namus ilgesio, lyg gyvenimas būtų galėjęs prasidėti iš naujo, jei būtų įmanęs

suteikti dar vieną galimybę. Man – kad tėvai būtų panašesni į tėvus, kad būtų kitokie, šiek tiek... Ir... Nežinau. O tau? Ką?

– Ką? – stryko siūlelis buvo per stipriai įtemptas, Bernatas stengėsi žiūrėti į šalį.

– Tu laimingas?

Bernatas pradėjo sonatą Nr. 2, ir man teko sekti jo pavyzdžiu. Tačiau, kai baigėme (aš padaręs tris šiurkščias klaidas ir kartą gavęs velnių iš Bernato), vėl prikibau:

– Ei?

– Ko?

– Ar tu laimingas?

– Ne. O tu?

– Ir aš ne.

Kita sonata, Nr. 1, man pasisekė dar prasčiau. Bet mes priėjome pabaigą nesustodami.

– Kaip tau sekasi su Tekla?

– Gerai. O kaip tau su Sara?

– Gerai.

Tyla. Po geros valandėlės:

– Na... Tekla... Nežinau, ji amžinai pyksta ant manęs.

– Todėl, kad gyveni kitame pasaulyje.

– Kam kalbėt, o tau patylėt.

– Taip, betgi ne aš vedęs Teklą.

Paskui bandėme kelis Vieniavskio *études-caprices opus 18*. Vargšas Bernatas, griežbeing pirmuoju smuiku, į pabaigą sruvo prakaitu, o aš džiaugiausi, nors jis triskart sviedė man gana nemalonias pastabas, panašias į mano, kai Tiubingene supliekiau jo rašinius. Be galo jam pavydėjau. Ir nedovanojau nepasakęs: visus savo rašinius atiduočiau už tavo muzikinį talentą.

– Sutarta. Mielai sutinku keistis. Gerai?

Baisiausia, kad mes nenusikvatojome. Tik žvilgtelėjome į laikrodį, nes buvo jau vėlus metas.

Ir iš tikrųjų, kaip spėjo daktaras, naktis buvo trumpa, nes pirmieji siuntos vienetai atėjo septintą valandą ryto, dar neprašvitus.

– Šitą, – pasakė Budenas oberšarfiureriui Barabui. – Ir tuos du.

Ir grįžo į laboratoriją, nes užgriuvo galybė darbo. Ir dėl kitos – slaptos ir miglotos – priežasties: širdies gilumoje jį ėmė siutas regint, kaip moterys ir vaikai tvarkinga vora slenka į stovyklą, nejausdami nė trupučio orumo, kuris paskatintų juos maištauti.

– Ne, nelieskit! – suriko pagyvenusi moteris, tarytum kūdikį glausdama prie krūtinės kažką panašaus į smuiko dėklą.

Daktaras Budenas apsimetė nieko negirdėjęs. Toldamas pamatė, kaip daktaras Foigtas išeina iš karininkų valgyklos ir pasuka ten, kur skardėjo balsai. Konradas Budenas net nesistengė slėpti pasišlykštėjimo, kurį jam kėlė viršininkas, rietenų mėgėjas. Vis dar ramia galva įėjo į savo kabinetą. Žengdamas pro duris, dar spėjo išgirsti pokštelint liugerio šūvį.

– Iš kur tu? – griežtai paklausė jis, nepakeldamas akių nuo popierių. Galų gale teko kilstelėti galvą, nes mergaitė sutrikusi žiūrėjo į jį netardama nė žodžio. Ji maigė rankose nešvarią servetėlę, ir daktaras Budenas, netekęs kantrybės, riktelėjo: – Stovėk ramiai!

Mergaitė sustingo, bet ir toliau atrodė sutrikusi. Daktaras atsiduso, atsikvėpė ir pasisėmė kantrybės. Tą akimirką ant stalo sučirškė telefonas.

– Taip? / Taip, heil Hitler. / Kas? – nustebęs. / Perduokit jai ragelį. (...) – Heil Hitler. Hallo. – Nekantriai: – Ja, bitte.* / Na, kas atsitiko? – Apmaudžiai. / Kas per Lotaras? – suirzęs. / Aha! – įsiutęs: – To šlykštynės Franco tėvas? / Ko tau reikia? / Kas jį suėmė? / Už ką? / Vaikeli... Aš tikrai... / Dabar aš labai užsiėmęs. To dar betrūko! Nori bėdą mums užtraukti? / Tikriausiai ką nors iškrėtė. / Klausyk, Herta, jei prisivirė košės, tegu dabar pats ir srebia.

Jis pažvelgė į mergaitę, maigančią nešvarią servetėlę.

---

* Taip, prašom. (*Vok.*)

– *Holländisch?** – paklausė. Ir į ragelį: – Nežinau, ką tu ten darai, o aš dirbu. Turiu aibę darbo, to dar betrūko, kad gaiščiau laiką tokiems niekams. Heil Hitler!

Ir metė ragelį. Pažvelgė į mergaitę, laukdamas atsakymo.

Ši linktelėjo, lyg *Holländisch* būtų pirmas jai suprantamas žodis. Daktaras Budenas nuleido balsą, kad niekas nenugirstų, jog jis kalba ne vokiškai, ir paklausė olandiškai, panašiai, kaip kalba jos giminės, iš kokio ji miesto, ir ji atsakė, kad iš Antverpeno. Norėjo pridurti, kad ji flamandė, kad gyvena Arenbergo gatvėje, paklausti, kur jos tėvas, kur jį nuvedė? Bet nutilo prasižiojusi, žiūrėdama į tą žmogų, dabar jau šypsantį jai.

– Tiesiog turi daryti tai, ką aš sakysiu.

– Man skauda čia. – Ir palietė nugarą palei kaklą.

– Nieko baisaus. Na, klausyk.

Ji pažvelgė į jį susidomėjusi. Gydytojas neatlyžo:

– Turi manęs klausyti. Supratai?

Mergaitė papurtė galvą.

– Tuomet nutrauksiu tau nosį. Dabar supratai?

Ir kantriai pažvelgė į mergaitę: ji pasibaisėjusi ėmė linksėti galvą.

– Kiek tau metų?

– Septyneri su puse, – atsakė truputį padauginusi, kad atrodytų vyresnė.

– Vardas?

– Amelija Alpaerts. Arenbergo gatvė, dvidešimt du, trečios durys.

– Gerai, gerai.

– Antverpenas.

– Gerai, sakau! – suirzęs. – Ir liaukis maigiusi tą snarglėtą nosinę, jei nenori, kad ją išmesčiau.

Mergaitė nuleido akis ir instinktyviai paslėpė rankas už nugaros, gal mėgindama išsaugoti servetėlę mėlynais langeliais. Skruostu nusirito ašara.

---

* Olandiškai? (*Vok.*)

– Mama, – irgi pusbalsiu sudejavo ji.

Daktaras Budenas spragtelėjo pirštais, ir vienas dvynių, stovinčių kabineto gale, žengė į priekį ir šiurkščiai griebė mergaitei už rankos.

– Paruoškit ją, – įsakė gydytojas.

– Mama! – sukliko mergaitė.

– Atveskit kitą, – nepakeldamas akių nuo kortelės, gulinčios ant stalo, įsakė gydytojas.

– *Holländisch?* – išgirdo mergaitė su servetėle baltais ir mėlynais langeliais, vedama į vaistais trenkiantį kambarį, ir aš nežinojau, ką daryti – ar teisintis, ar aiškintis, nes Laura nieko manęs neklausė. Ji galėjo man ramiai pasakyti: kaip tau ne gėda meluoti, sakei, kad neturi jokios moters; būtų galėjusi man pasakyti: bene sunku buvo prisipažinti; būtų galėjusi man pasakyti: tu bailys; būtų galėjusi man pasakyti: tu manimi pasinaudojai; būtų galėjusi daug ką man pasakyti. Betgi ne: gyvenimas katedroje plaukė sena vaga. Kelis mėnesius vengiau ten užeiti. Kelis kartus atsitiktinai susidūrėme kieme ar susitikome kavinėje. Pasidariau nepastebimas. Sunku buvo prie to priprasti. Atleisk man, Sara, kad anksčiau nieko tau nesakiau.

Daktarui Konradui Budenui pasitaikė labai sunkus mėnuo. Jis nusiėmė akinius ir pasitrynė akis. Jautėsi išsekęs. Išgirdęs priešais stalą kaukštelint užkulnius, pakėlė galvą. Priešais stovėjo išsitempęs oberšarfiureris Barabas, budrus, visada pasiruošęs vykdyti įsakymus. Vangiai mostelėjęs ranka, daktaras parodė į storą aplanką su užrašu ant viršaus: daktaras Aribertas Foigtas. Puskarininkis paėmė jį, ir daktaras krūptelėjo, kai šis kaukštelėjo užkulniais, lyg tas garsas būtų atsiliepęs galvoje. Barabas išėjo iš kabineto, nešinas išsamia ataskaita, kurioje buvo rašoma, kad eksperimentas, atliktas tiek su suaugusiaisiais, tiek su vaikais, deja, nepateisino lūkesčių, nepavyko regeneruoti kelio sąnario raiščio, jį apnuoginant ir perplėšiant, o paskui patepant Bauerio tepalu ir stebint, ar prasidės regeneracijos procesas, jo nesusiuvus. Atliekant eksperimentus su suaugusiaisiais, nesitikėta, kad tepalas gali

padėti, bet būta vilčių, kad jauname organizme, veikiant Bauerio tepalui, regeneracija vyksta labai sparčiai. Ši nesėkmė užkirto mums kelią iškilmingai padovanoti žmonijai stebuklingą vaistą. Kaip gaila, nes, eksperimentui pavykus, Baueris, Foigtas ir jis ne tik pelnytų šlovę, bet ir turėtų neregėtos naudos.

Dar niekada jam nebuvo taip sunku nutraukti eksperimentą. Praslinko tiek mėnesių stebint knirkiančius bandomuosius triušius – tą tamsaus gymio berniuką arba tą albinosą, kuris kartojo: Tėve, Tėve, Tėve*, taip susigūžęs gulto gale, kad nepavyko jo ištempti ir teko nudėti vietoje, arba tą mergiūkštę su snarglėtu skurliu, kuri negali stovėti be ramentų ir, jei nesušvirkšti jai skausmą malšinančių vaistų, tyčia žviegia varydama iš kantrybės personalą, lyg būtų negana nepaprastai sunkios atsakomybės už eksperimentą ir be galo reiklaus avigalvio viršininko, tikriausiai turinčio naudingų pažinčių, jeigu net pačiam Hesui nepasisekė išgrūsti jo į kurį nors frontą, kad liautųsi jiems kvaršinęs galvą, taigi, praslinko tiek daug mėnesių, ir teko pripažinti, kad nėra ko dėti vilčių į kelio sąnario raištį, nors ir kiek jį teptum Bauerio tepalu. Dvidešimt bandomųjų triušių, berniukų ir mergaičių, ir nė milimetro gyjančio audinio – tokią išvadą norom nenorom teko pateikti profesoriui Baueriui. O vieną gražią dieną daktaras Foigtas sėdo į pašto lėktuvą ir išskrido nepasakęs nė žodžio. Juo keisčiau, kad nepaliko jokių nurodymų, kaip tęsti eksperimentus. Daktaras Budenas suprato viską vidurdienį, kai pasipylė žinios apie pragaištingai artėjančią Raudonąją armiją ir menką vokiečių gynybos linijų pajėgumą. Ir kaip vyriausiasis stovyklos medicinos viršininkas nutarė, kad metas nušluoti pėdsakus. Pirmiausia drauge su Barabu penkias valandas degino popierius ir nuotraukas – naikino visus dokumentinius įrodymus, kad Birkenau stovykloje buvo vykdomi kokie nors eksperimentai su mergaitėmis, beviltiškai maigančiomis nešvarius skurlius. Nė žymės iškentėtų kančių – jų būta tiek daug, kad buvo neįmanoma tuo patikėti. Kai

---

* Originale lietuviškai.

viskas buvo sudeginta, Barabas, tas galvijas, atsiduso: kaip gaila, tiek laiko ir tiek darbo nuėjo plėnimis. Ir nė vienas jų neprisiminė žmonių, nuėjusių plėnimis ten pat, už dviejų šimtų metrų nuo laboratorijos. O Sveikatos ministerijoje kur nors kamputyje gulėjo tyrimų departamento nusiųsti nuorašai, tačiau kas ims jų ieškoti, kai dabar svarbiausia – gelbėti kailį.

Dar pajuodusiomis nuo suodžių rankomis, vien ištikimojo Barabo lydimas, nakties prieglobstyje jis įėjo į bandomųjų triušių miegamąjį. Visi vaikai savo gultuose. Įsakė nieko neaiškinant sušvirkšti nuodų į širdį. Tik vaikui, pasidomėjusiam, ko jam norima įšvirkšti, pasakė: kad neskaudėtų keliai. Kiti tikriausiai mirė suvokdami, kad pagaliau miršta. Mergaitė su nešvariu skurliu vienintelė pasitiko jį neapsnūdusi, žiūrėdama kaltinančiu žvilgsniu. Ji taip pat paklausė: kodėl. Bet klausė kitaip. Būdama septynerių metų, ji mokėjo paklausti, ko dėlei visa tai daroma. Paklausė: kodėl ir pažvelgė į akis. Ji įgavo drąsos ištisas savaites be paliovos kęsdama skausmą ir dabar, sėdėdama ant gulto, praskleidė marškinius, kad Barabas galėtų rasti vietą injekcijai. Bet žiūrėjo į daktarą Budeną ir klausė: kodėl? Šį kartą jis turėjo norom nenorom nukreipti žvilgsnį į šalį. Kodėl. *Waarom*. Ji kartojo tą žodį, kol pamėlo mirties paliestos lūpos. Septynmetė mergaitė tikriausiai jau seniai nebeturi jokių vilčių ir jaučiasi tik viešnia šiame pasaulyje, jeigu, akis į akį susidūrusi su mirtimi, nepuola į neviltį. Priešingu atveju toks šaltakraujiškumas nesuvokiamas. *Waarom*.

Tą naktį, kai keli niekur nepriskirti karininkai pasiruošė auštant dingti iš stovyklos, daktaras Budenas pirmąsyk per daugybę mėnesių gana prastai miegojo. Nedavė ramybės tas nelemtas *waarom*. Ir pamažu mėlstančios plonytės lūpos. Ir oberšarfiureris Barabas, kuris šypsodamas tiesiai per uniformą švirkštė jam vaistus, švirkštė šypsodamas mėlstančiomis lūpomis, o mirtis nėmaž neartėjo, nes tai buvo tik sapnas.

Auštant, oberlagerfiureriui Rudolfui Hesui nespėjus nieko nuvokti, apie dvidešimt karininkų ir puskarininkių, tarp kurių buvo

Budenas ir Barabas, tyliai paliko stovyklą ir nešė muilą, kur akys veda, tik kuo toliau nuo Birkenau.

Barabui ir daktarui Budenui labai pasisekė: naudodamiesi sumaištimi, jie sugebėjo nusigauti taip toli nuo buvusios darbo vietos ir Raudonosios armijos, kad, pakliuvę į rankas anglams, sumaniai apsimetė kareiviais, bėgančiais iš Ukrainos fronto ir trokštančiais, kad kuo greičiau baigtųsi karas ir jie galėtų pagaliau grįžti namo pas žmoną ir vaikus, jeigu tie dar gyvi. Daktaras Budenas tapo Tilbertu Henšu, taip, iš Štutgarto, pone kapitone, jokių dokumentų tapatybei įrodyti, juk pats suprantat, kapituliacija. Noriu grįžti namo, pone kapitone.

– Kur jūs gyvenate, daktare Konradai Budenai? – paklausė karininkas, kai šis pasekė savo pasakėlę.

Daktaras Budenas išsižiojo. Ir nustėręs sugebėjo tik išlementi: ką?

– Kur jūs gyvenate? – klaikia tartimi pakartojo anglas leitenantas.

– Kaip mane pavadinote? Kaip mane pavadinote?

– Daktare Budenai.

– Bet...

– Jūs niekada nesate buvęs fronte, daktare Budenai. Juo labiau Rytų fronte.

– Kodėl vadinate mane daktaru?

Anglas karininkas atskleidė aplanką, gulintį ant rašomojo stalo. Karininko asmens byla. Suknista manija viską archyvuoti ir tikrinti. Jis – truputį jaunesnis, bet tikrai jis, tokiu pat skvarbiu, verte veriančiu žvilgsniu. *Herr Doktor Konrad Budden*, 1938 metų laidos chirurgas. Aha, ir pianistas profesionalas. Pagarba, daktare.

– Tai klaida.

– Taip, daktare. Didelė klaida.

Daktaras Budenas pradėjo verkti tik kalėdamas trečius metus iš penkerių, kuriems buvo nuteistas, nes vien per stebuklą nepaaiškėjo jo ryšys su Aušvicu-Birkenau. Jis buvo vienas iš nedaugelio kalinių, kurio ligi tol niekas dar nebuvo lankęs, nes jo artimieji žuvo Štutgarte per oro antskrydį, o tolimesniems giminėms duoti žinią jis atsisakė. Juo labiau tiems, kurie gyveno Bebenhauzene. Jis nelaukė svečių. Sėdėdavo kiaurą dieną žvilgsnį įsmeigęs į sieną, ypač nuo to laiko, kai apsirgo nemiga ir kelias naktis pagret negalėdavo sumerkti akių. Lyg išgėrus sugižusio pieno, staiga sutavaruodavo visi pacientai drauge arba vienas po kito, visi, perėję per jo rankas, kai, vadovaujamas daktaro Foigto, dirbo Birkenau medicinos tyrimų kabinete. Jis laikė savo pareiga prisiminti kuo daugiau veidų, aimanų, ašarų ir siaubo klyksmo, sėdėdamas kaip įdiegtas prie švaraus stalo.

– Ko dar?

– Jus nori aplankyti pusseserė Herta Landau.

– Sakiau, kad nenoriu matyti jokių svečių.

– Ji atsisėdo prie kalėjimo vartų ir paskelbė bado streiką. Kol jos nepriimsite.

– Nieko nenoriu matyti.

– Šį kartą teks. Mes nepageidaujame skandalų gatvėje. Ir laikraščiuose jau linksniuojama jūsų pavardė.

– Jūs negalite manęs priversti.

– Galime. Na, vaikinai, imkite jį už parankių, ir pagaliau baigsime cirką, kurį surengė ta sukknista pusprotė.

Jie nuvedė daktarą Budeną į pasimatymų kambarį. Pasodino priešais tris rūsčius australus kareivius. Daktarui teko laukti penkias be galo prailgusias minutes, kol pagaliau atsidarė durys ir į vidų vedama smulkiais žingsneliais prie stalo priėjo susenusi Herta. Budenas nuleido akis. Moteris atsistojo priešais, juos skyrė tik siauras stalas. Ji neatsisėdo. Tik pasakė: čia tau nuo Lotaro ir manęs. Budenas kilstelėjo akis, ir tuomet Herta Landau palinko į priekį ir spjovė jam į veidą. Nepasakiusi daugiau nė žodžio, apsisuko ir išėjo šiek tiek sparčiau, lyg būtų nusimetusi nuo pečių keliolika metų. Daktaras Budenas nė nekrustelėjo, kad nusišluos-

tytų veidą. Kurį laiką sėdėjo žiūrėdamas į tolį, kol išgirdo griežtą įsakymą: išveskite iš čia tą tipą, bet jam pasigirdo: išneškite iš čia tą maitą. Ir vėl vienas kameroje, ir vėl pacientų veidai, nelyginant gurkšnis sugižusio pieno. Pradedant tais trylika, su kuriais bandyta invazinė dekompresija, paskui sekė daugybė kitų, mirusių nuo užkrėtimo įvairiomis ligomis, ir baigiant būriu vaikų, su kuriais nepasisekė eksperimentas bandant Bauerio tepalą. Be abejo, dažniausiai vaidenosi mergaitė flamandė, kuri vis klausinėjo: *waarom*, nesuprasdama, kodėl turi taip ilgai kentėti. Paskui jis priprato, lyg atlikdamas liturginę apeigą, atsisėsti prie švaraus stalo, išpleikti kažkur nuplėštą nešvarų skurlį vos įžiūrimais baltais ir mėlynais langeliais su nuskarusiu kraštu ir spoksoti nemirkčiodamas, kiek įmanoma. Ir širdies gilumoje būdavo taip tuščia ir gūdu, kad neįstengdavo nė verkti.

Po kelių mėnesių, kas dieną – rytą ir vakare – kartojant tuos pačius veiksmus, maždaug trečiais kalėjimo metais jo sąmonė pasidarė imlesnė: be aimanų, klyksmo, baimės riksmų ir ašarų, jis prisiminė kiekvieno veido kvapą. Ir pagaliau atėjo metas, kai nakčia jis nebegalėdavo užmigti – kaip tie penki latviai, kuriems neleista miegoti dvidešimt dvi dienas, kol, šviesos išdegintos, išsprogo akys, ir jie pagaliau mirė nuo išsekimo. Ir vieną naktį jam pasruvo ašaros. Nuo tos dienos, kai jam sukako šešiolika ir į pasiūlymą draugauti Zigrida atsakė paniekos kupinu žvilgsniu, Konradas Budenas niekada neverkė. Ašaros ritosi iš lėto, lyg sutumėjusios, o gal netekusios drąsos, tiek metų nedrįsusios pasirodyti. Praslinko valanda, o ašaros teberiedėjo. Ir kai lauke už kalėjimo sienų aušra rausvais piršteliais paglostė dangų, jis pratrūko graudžiai raudoti, širdies gilumoje aidint *waarom*, kas atsitiko, *warum*, kaip aš nepravirkau regėdamas tokias dideles ir liūdnas akis, *warum, mein Gott?**

– Meno kūrinius gaubia begalinė vienatvė, sakė Rilkė**.

---

* Kodėl, kodėl, Dieve mano? (*Oland.*, *vok.*)

** Rainer Maria Rilke, „Laiškai jaunam rašytojui". Vertė Antanas Gailius.

Visi trisdešimt septyni studentai pažvelgė į jį tylėdami. Profesorius Adrianas Ardevolis atsistojo, nusileido nuo pakylos ir palypėjo kelis laiptukus į amfiteatrą, kur sėdėjo studentai. Niekas nenori pasisakyti? – paklausė.

Ne, niekas nenorėjo pasisakyti. Mano studentai niekada nenori pasisakyti, kai bandau juos pažadinti tokiomis mintimis, kaip meno kūrinius gaubia begalinė vienatvė. O jeigu pasakyčiau, kad meno kūrinys – tai mįslė, kurio nesugeba įminti protas?

– Meno kūrinys – tai mįslė, kurio nesugeba įminti protas.

Kopdamas aukštyn, jis priėjo auditorijos vidurį. Viena kita galva pasisuko į jo pusę. Dešimčiai metų praslinkus po Franko mirties, studentai neteko įkarščio, anksčiau skatinusio jų kolegas visur kištis, dalyvauti, chaotiškai, beprasmiškai, bet aistringai.

– Neregimą daiktų ir gyvenimo tikrovę įmanoma bent jau bendrais bruožais atskleisti per meno kūrinius, net jeigu ji nesuvokiama. – Jis apžvelgė auditoriją. – Hermetinis eilėraštis – tai neišspręsto konflikto aidas.

Pakilo viena ranka. Mergina trumpais plaukais. Pakilo ranka! Gal mergina pasiteiraus, ar rytoj per egzaminą bus klausinėjama tų pačių dalykų. Gal pasiprašys išleidžiama siusiuko. Gal paklaus, ar per meno kūrinį įmanoma suvokti tai, ko žmogui teko atsisakyti kuriant objektyvųjį pasaulį.

Jis parodė ranka į merginą trumpais plaukais ir pasakė: prašom, aš klausau.

– Jūs niekada nenusiplausite gėdos, o jūsų vardas bus įrašytas tarp tų, kurie savo siaubingais darbais užtraukė žmonijai nešlovę, – pasakė jis angliškai Mančesterio tartimi ir oficialiu tonu, nesirūpindamas, ar klausytojas jį suprato. Nešvariu pirštu parodė vietą dokumente. Budenas kilstelėjo antakius.

– Pasirašykit čia, – netaisyklinga vokiečių kalba įsakė seržantas. Ir nešvariu pirštu kelis kartus bakstelėjo į tą vietą.

Budenas pasirašė ir atidavė dokumentą.

– Jūs laisvas.

Laisvas. Vos išėjęs iš kalėjimo, jis antrąsyk spruko, kur akys veda, šįkart irgi neturėdamas aiškaus tikslo. Šiaip ar taip, apsisto-

jo apledėjusiame kaimelyje prie Baltijos jūros, nedidelio kartūzų vienuolyno prieglobstyje, ir praleido žiemą svetinguose tyliuose namuose, žiūrėdamas į židinyje liepsnojančią ugnį, ir pelnėsi duonos kąsnį patalkindamas tuose pačiuose namuose ir kaime. Kalbėjo mažai, kad žmonės neatpažintų jį esant išsilavinusį, ir stropiai triūsė, kad greičiau sugrubtų pianisto ir chirurgo rankos. Su priglaudusia jį sutuoktinių pora irgi kalbėjo ne per daugiausia, nes šie gedėjo vienintelio sūnaus Eugeno, žuvusio rusų fronte per tą prakeiktą prakeikto Hitlerio karą. Žiema Budenui prailgo. Šeimininkai apgyvendino jį žuvusio sūnaus kambaryje mainais į bet kokį darbą, kokį jis pajėgė dirbti, ir jis išbuvo ten daugiau nei dvejus metus, bet nepasakė nė vieno lieko žodžio, lyg būtų buvęs vienas tų kartūzų vienuolių, gyvenančių kaimynystėje. Vaikščiodavo vienas nepaisydamas, kad veidą čaižo žvarbus Suomių įlankos vėjas, verkdavo, kai niekas nematydavo, stengdamasis, kad neišnyktų kankinantys jį vaizdiniai – būtų nesąžininga leisti jiems išdilti, nes atmintis žadina atgailą. Baigiantis žiemai, užsitęsusiai dvejus metus, jis iškeliavo į Uznamo kartūzų vienuolyną ir, puolęs ant kelių, brolį vartininką maldavo išklausyti išpažintį. Šiek tiek padvejojus buvo patenkintas jo neįprastas prašymas ir jam paskirtas nuodėmklausys – senas vienuolis, pripratęs prie tylos, pilku žvilgsniu ir nežymiu lietuvišku akcentu, pastebimu kiekvieną kartą, kai jis ryždavosi ištarti daugiau nei tris žodžius. Nuo tos akimirkos, kai varpas paskelbė Trečiąją vidurdienio maldą, Budenas nepraleido nė menkiausios smulkmenos – vis kalbėjo vienodu balsu, nudelbęs akis. Jautė, kaip žvilgsniu gręžia viršugalvį vargšas sukrėstas vienuolis, pirmąją išpažinties valandą pertraukęs jį tik vieną kartą pačioje pradžioje.

– Ar tu katalikas, sūnau? – paklausė.

Paskui keturias išpažinties valandas vienuolis nepasakė nė žodžio. Vienu tarpu Budenui pasivaideno, kad jis tyliai verkia. Kai varpas pašaukė vienuolius vakarinės maldos, nuodėmklausys virpančiu balsu pasakė: *ego te absolvo a peccatis tuis**, ir peržegnojo

* Aš atleidžiu tau tavo nuodėmes. (*Lot.*)

drebančia ranka, kuždėdamas paskutinius nuodėmių atleidimo žodžius. O paskui stojo tyla, dar prisodrinta gęstančio varpo aido, bet atgailautojas nekrustelėjo iš vietos.

– O atgaila, dvasiškasis tėve?

– Eik vardan... – vienuolis nedrįso be reikalo ištarti Dievo vardo; kostelėjo sutrikęs ir pridūrė: – Nėra tokios atgailos, kuria galėtum... Nėra tokios atgailos, kuria... Atgailauki, sūnau, atgailauki, sūnau. Atgailauki... Žinai, ką galvoju širdies gilumoje?

Budenas pakėlė galvą – liūdnas, bet ir nustebęs. Nuodėmklausys sėdėjo palaimingai palenkęs galvą ir įdėmiai žiūrėjo į įskilusį rėmą.

– Ką galvojate, dvasiškasis tėve?..

Budenas irgi pažvelgė į įskilusią vietą, vos įžiūrimą, nes diena pamažu geso. Nukreipė žvilgsnį į nuodėmklausį ir pasibaisėjo. Dvasiškasis tėve! – sušuko. – Dvasiškasis tėve! Ir jam pasirodė, kad tai anas lietuvis berniukas, dejavęs „Tėve, Tėve!“ ant savo gulto barako gale. Nuodėmklausys buvo negyvas ir negalėjo jam padėti, nors ir kiek jis būtų šaukęs. Ir Budenas ėmė melstis pirmą kartą per daugelį metų, pats savo žodžiais melsdamas nepelnytos pagalbos.

– Na, o man, skaitant eilėraštį arba klausantis dainos... tiesą pasakius, nieko panašaus neateina į galvą.

Adrianas apsidžiaugė, kad mergina nepaklausė, ar tai įeina į egzaminų programą. Jam net akys nušvito.

– Gerai. O kas ateina į galvą?

– Niekas.

Pasigirdo juokas. Įsižeidusi dėl juoko, mergina atsigręžė pažiūrėti, kas juokiasi.

– Tylos, – pasakė Adrianas. Ir pažvelgė į merginą trumpais plaukais, ragindamas ją kalbėti toliau.

– Na... – nutęsė ji. – Eilėraščiai, dainos... nuteikia mane mąstyti. Nuteikia jausti tai, ko nemoku išreikšti žodžiais. – Ir labai tyliai: – Kartais... – ir dar tyliau: – nuteikia mane verkti.

Šįkart niekas nenusijuokė. Trys ar keturios minutės tylos buvo svarbiausia paskaitos dalis. Viską sugadino universiteto budėtojas, kuris, atidaręs duris, pranešė, kad metas baigti.

– Menas – išganymas man, bet ne visai žmonijai, – atsakė Adrianas Ardevolis budėtojui, ir šis uždarė duris susigėdęs kvanktelėjusio dėstytojo.

– Menas – išganymas man, bet ne visai žmonijai, – pakartojo jis Sarai, kai jie pusryčiavo valgomajame priešais Urželio paveikslą, kuriame, regis, taip pat aušo nauja diena.

– Todėl, kad gelbėti žmoniją beviltiška.

– Neliūdėk, mieloji.

– Aš negaliu neliūdėti.

– Kodėl?

– Todėl, kad man atrodo...

Tyla. Ji gurkštelėjo arbatos. Sudūzgė durų skambutis, ir Adrianas nuėjo atidaryti.

– Atsargiau, pasitraukite!

Įėjo Katerina ir iškart nubėgo į vonios kambarį su varvančiu lietsargiu.

– Ar lyja?

– Jūs nepastebėtumėte, net jeigu lytų ir tvykčiotų žaibai, – atsakė ji iš vonios kambario.

– Nereikia perdėti!

– Perdėti? Jūs net jūroje vandens nerastumėte!

Grįžau į valgomąjį. Sara buvo bebaigianti pusryčiauti. Adrianas paėmė jai už rankos, kad ji nesikeltų nuo stalo.

– Kodėl tu negali neliūdėti?

Sara neatsakė. Nusišluostė lūpas servetėle baltais ir mėlynais langeliais, paskui dailiai ją sulankstė. Stovėjau ir laukiau klausydamasis įprasto Katerinos bruzdėjimo kitame buto gale.

– Nes man atrodo, kad nustojusi liūdėti... nusidėsiu artimųjų atminimui. Ir dėdės. Ir... Juk žinai, kiek mano artimųjų mirė.

Atsisėdau nepaleisdamas jos rankos.

– Aš tave myliu, – pasakiau. Ir tu pažvelgei į mane liūdna, susikaupusi ir graži. – Pasigimdykim vaikelį, – pagaliau išdrįsau.

Tu papurtei galvą, lyg nesiryždama to pasakyti balsu.

– Kodėl?

Kilstelėjusi antakius, atsidusai: ak.

– Tai būtų gyvybės pergalė prieš mirtį, kaip tu manai?

– Aš neturiu jėgų. – Tu papurtei galvą kartodama: ne, ne, ne, ne, ne.

Ilgai mąsčiau, kodėl tiek daug „ne" prieš vaiką. Liūdniausia, kad nesu matęs, kaip auga tokia mergaitė kaip tu, mergaitė, kuriai niekas niekada nepasakys: stovėk ramiai, velniai griebtų, kitaip nutrauksiu tau nosį, todėl, kad jai niekada neteks baimingai maigyti rankose servetėlės baltais ir mėlynais langeliais. Ar berniukas, kuriam niekada neteks išgąstingai maldauti: Tėve, Tėve.

Tokia brangia kaina atlikęs išpažintį apledėjusioje Uznamo saloje, Budenas paliko savo kėdę prie židinio ir dingo iš apšarmojusio kaimo prie Baltijos jūros, iš patiklių šeimininkų pavogęs jų numylėtojo sūnaus Eugeno Miuso tapatybės liudijimą, kad neturėtų bėdos su sąjungininkų okupacine valdžia, pabėgo trečią kartą, lyg bijodamas, kad vargšas nuodėmklausys gali iš kapo apkaltinti jį prieš savo brolius kokia nors išpažinta nuodėme. Tiesą pasakius, nebijojo kartūzų nei jų tylėjimo. Nebijojo atgailos, kuri nebuvo jam paskirta; nebijojo mirties; nebuvo nusipelnęs savižudybės, nes žinojo, kad negali ištaisyti padaryto blogio. Ir puikiai žinojo, kad nusipelnė amžinų kančių, ir suvokė neturįs teisės jų išvengti. Bet, prieš nužengdamas į pragarus, turėjo padaryti dar vieną dalyką. „Sūnau, turi pats viską apgalvoti, kaip galėtum ištaisyti padarytą blogį, – pasakė senis vienuolis prieš išrišimą ir prieš mirtį, per visą išpažintį ištaręs vienintelę trumpą kalbą. Ir pusbalsiu pridūrė: – Jeigu įmanoma jį ištaisyti..." Akimirką padvejojęs, kalbėjo toliau: „Teatleidžia man Viešpats per savo begalinį gailestingumą, bet jeigu net bandysi jį ištaisyti, man rodos, rojuje tau nėra vietos." Bėgdamas Eugenas Miusas mąstė, kaip ištaisyti blogį. Kitiems buvo lengviau, nes bėgdami jie turėjo tik sunaikinti archyvus, o jam reikėjo sunaikinti visus įkalčius. Tai yra vaikų kūnelius. Dieve mano.

Trys vienuolynai, du čekų ir vienas vengrų, jo nusikratė gražiuoju. Ketvirtas priėmė po ilgo bandomojo laikotarpio. Jam neatsitiko to, kas kadaise nutiko nelaimingajam vienuoliui, kuris, bėgdamas nuo baimės, trisdešimt kartų prašė, kad jam būtų leista tapti vienuoliu tarp vienuolių, ir kurį Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno tėvas prioras, žiūrėdamas į akis, dvidešimt devynis kartus atsisakė priimti. Kol pagaliau vieną lietingą ir palaimingą penktadienį pasiprašė priimamas į vienuolyną trisdešimtą kartą. Miusas bėgo ne nuo baimės – bėgo nuo daktaro Budeno.

Tėvas Klausas, naujokų auklėtojas, taip pat rūpinosi svečiais. Jis įžvelgė, kad šitas dar palyginti jaunas žmogus turi dvasinių siekių, visa širdimi trokšta maldos ir atgailos, kurią gali jam pasiūlyti trapistai. Ir taip jis buvo išsiųstas bandomajam laikotarpiui į Marienvaldo vienuolyną.

Pamaldus gyvenimas priartino jį prie Dievo, bet nenuslopino baimės ir įsitikinimo, kad jis nevertas net kvėpuoti šios žemės oru. Kartą, kai vienuolyne jau buvo išgyvenęs aštuonis mėnesius, tėvas Albertas, ėjęs priešaky per vienuolyno kiemą į kapitulos salę, kur tėvas abatas ketino jiems pranešti apie dienotvarkės pakeitimus, staiga krito kaip pakirstas. Brolis Eugenas Miusas nespėjo apgalvoti savo elgesio ir, pažvelgęs į susmukusį tėvą Albertą, sumetė, jog tai širdies priepuolis, ir atbėgusiems į pagalbą vienuoliams davė tikslius nurodymus. Tėvo Alberto gyvybė buvo išgelbėta, o broliai nustebę suprato, kad naujokas Miusas ne šiaip išmano mediciną – jis tikras gydytojas.

– Kodėl slėpei nuo mūsų?

Tyla. Nudelbtos akys. Norėjau pradėti naują gyvenimą. Nemanau, kad tai būtų svarbu.

– Aš sprendžiu, kas svarbu, o kas – ne.

Jis negalėjo žiūrėti į akis nei tėvui abatui, nei tėvui Albertui, nuėjęs jo aplankyti į ligoninę. Maža to, Miusas neabejojo, kad tėvas Albertas, dėkodamas už greitą reakciją, išgelbėjusią jam gyvybę, įspėjo jo paslaptį.

Per kelis mėnesius plačiai pasklido garsas apie gydytoją Miusą. Tada, kai davė pirmuosius įžadus ir, pagal statutą atsižadėdamas buvusio gyvenimo, buvusį Eugeno vardą pakeitė į Arnoldą, jis jau buvo sėkmingai ir ramiai išgydęs būrį apsinuodijusių vienuolių, ir jo šlovė buvo dar labiau išaugusi. Todėl, kai kitame vienuolyne, labai toli vakaruose, kitoje šalyje, brolį Robertą ištiko priepuolis, tėvas abatas iškart nutarė siųsti į pagalbą brolį Arnoldą Miusą kaip patyrusį gydytoją. Ir tuomet jį vėl apėmė neviltis.

– Ir pagaliau negaliu nepaminėti minties, kad po Aušvico poezija apskritai neįmanoma.

– Kas tai pasakė?

– Adornas.

– Sutinku.

– O aš ne: juk po Aušvico poezija niekur nedingo.

– Dingti nedingo, bet turiu galvoje... kad jos turėjo nebelikti.

– Ne. Po Aušvico, po begalės pogromų, po katarų* visiško išnaikinimo, po masinių žudynių visais laikais ir visame pasaulyje... Žiaurumas reiškiasi per amžių amžius, tad visa žmonijos istorija turėtų būti poezijos neįmanomybės „po" istorija. Bet, priešingai, to nėra, nes kas gi tuomet galėtų papasakoti apie Aušvicą?

– Tie, kurie jį patyrė. Kurie jį sukūrė. Kurie jį tyrė.

– Taip. Visa tai svarbu; įsteigti muziejai liudijimams saugoti. Bet trūks vieno dalyko: išgyventos patirties tiesos. Tai toks dalykas, kurio pateikti mokslas nepajėgus.

Bernatas užvertė paskutinį rankraščio lapą, pažvelgė į bičiulį ir paklausė: na?

– Tai perteikti įmanoma tik per meną, literatūros išmonę: ji artimiausia išgyventai patirčiai.

– Kliedesiai.

– Taip. Po Aušvico poezija reikalinga kaip niekad.

– Labai gera mintis knygos pabaigai.

---

* Katarai – krikščionybės atmainos, Katalikų bažnyčios pripažintos erezija, išpažinėjai viduramžių Europoje.

– Taip, tikrai. O gal ir ne. Bet, man regis, tai – viena iš žmogaus estetinės valios pastovumo priežasčių.

– Kada pagaliau ją išleisi? Laukiu nesulaukiu.

Po kelių mėnesių „Estetinė valia“ pasirodė iškart ir katalonų, ir vokiečių kalba, mano versta ir atsidavėlio Johaneso Kameneko išblusinėta ir kruopščiai suredaguota. Ši knyga – viena iš nedaugelio dalykų, mylimoji, kuriuo aš didžiuojuos. Ir mano atmintyje knibžda begalė istorijų ir peizažų. Ir vieną gražią dieną vėl aplankiau Muralį slapta nuo tavęs ir slapta nuo savęs.

– Kiek?

– Tiek ir tiek.

– Tiek ir tiek?

– Taip. Na, daktare, kaip manote?

– Jeigu už tiek ir tiek – taip.

– Va, dailiausia! Tiek ir tiek.

– Tiek ir tiek.

– Na, gerai, sutarta: tiek ir tiek.

Tą kartą įsigijau Granadoso* „Koncertinio alegro“ partitūrą su autografu. Ir kelias dienas stengiausi nežiūrėti į akis šerifui Karsonui ir narsiajam arapahų vadui Juodajam Ereliui.

---

* Enrique Granados Campiña (1867–1916) – ispanų kompozitorius ir pianistas.

39

Francas Paulius Dekeris paskelbė dešimties minučių pertrauką, nes itin svarbiu reikalu buvo skubiai iškviestas į direkciją, o direkcijos reikalai visada svarbesni už bet kokius kitus, net už Bruknerio Ketvirtosios simfonijos repeticiją. Bernatas įsišneko su nekalbiu droviu muzikantu, tuo pačiu, kurį Dekeris paprašė dar kartą atlikti pirmosios dienos aušrinę *Bewegt, nicht zu schnell**, parodyti visam orkestrui, kaip skamba valtorna, kai skamba gerai. Ir kai dirigentas panūdo, kad vaikinas trečiąsyk parodytų savo meistriškumą, šis suklydo, o valtornininkai to labiausiai bijo. Ir visi nusijuokė. Dekeris su valtornininku taip pat. Tačiau Bernatas truputį sunerimo. Tas vaikinas, rudaplaukis, nedidukas, putlus, visai neseniai atėjęs į orkestrą, visada nedrąsiai sėdėdavo savo kamputyje, nudelbęs akis. Paaiškėjo, kad jis – Romenas Gunzburgas.

– Bernatas Plensa.

– *Enchanté.*** Pirmasis smuikas, ar ne?

– Taip. Na, kaip jautiesi? Kaip patinka orkestras? Išskyrus įmantrias treles, kurių tavęs prašo dirigentas?

Orkestras jam patiko. Jis buvo paryžietis. Labai norėjo apžiūrėti Barseloną, bet troško kuo greičiau aplankyti Maljorką, tas vietas, kur kadaise keliavo Šopenas.

– Galime nuvažiuoti drauge, – kaip paprastai nepagalvojęs, pasisiūlė Bernatas. Dieve mano, Bernatai, kiek kartų esu jam sakęs: pirma pagalvok, o paskui kalbėk. O jeigu šneki šiaip sau, nieko nežadėk...

---

* Linksmai, ne per greitai. (*Vok.*)

** Malonu. (*Pranc.*)

– Betgi aš daviau žodį. Ir, be to, tas vaikinas čia jaučiasi toks vienišas, ir man labai nesmagu...

– Ar tu nesuvoki, kad Tekla tau duos velnių?

– Didelio čia daikto! Kodėl ji turėtų supykti?

Grįžęs iš repeticijos, Bernatas pasakė: klausyk, Tekla, kelioms dienoms važiuoju į Valdemosą su vienu valtornininku.

– Ką?

Tekla išėjo iš virtuvės, į prijuostę šluostydamasi pjaustytais svogūnais kvepiančias rankas.

– Rytoj važiuoju Gunzburgui parodyti tas vietas, kur lankėsi Šopenas.

– O kas per vienas tas Gunzburgas?

– Sakiau, kad valtornininkas.

– Ką?

– Iš orkestro. Turiu dvi laisvas dienas, ir ta proga...

– Va, dailiausia! O man negalėjai pasakyti?

– Sakau, ar negirdi?

– O Ljurenso gimimo diena?

– Velniai griebtų, visai išlėkė iš galvos. Po velnių! Na, žinai...

Bernatas su Gunzburgu nuvažiavo į Valdemosą, ten juodu pasigėrė muzikinėje aludėje, Gunzburgas pasirodė besąs puikus pianistas, o Bernatas, įkvėptas Menorkos džino, Mahalijos Džekson balsu padainavo kelias gospelo giesmes.

– Kodėl tu pūti valtorną? – Bernatas norėjo to paklausti jau tada, kai pirmą kartą pamatė Gunzburgą traukiant iš dėklo instrumentą.

– Kas nors turi ir ją pūsti, – atsakė Gunzburgas, kai, jiems grįžtant į viešbutį, raustančiame horizonte tekėjo saulė.

– Betgi tu fortepijonu...

– Liaukis.

Po tos kelionės jie susidraugavo, o Tekla dvidešimt dienų nesikalbėjo su vyru ir įrašė dar vieną kliautį į jo charakteristiką. Kaip tik tada Sara pastebėjo, kad Bernatas niekada nepastebi Teklos rūgščios minos, kol nesugruma perkūnija.

– Kodėl tavo bičiulis taip daro? – kartą paklausei.

– Nežinau. Gal nori visiems nežinia ką įrodyti.

– Bene jis dar tokio amžiaus, kai reikia ką nors įrodinėti?

– Bernatas? Žinoma. Net mirdamas bandys ką nors įrodyti.

– Vargšė Tekla. Ne veltui ji skundžiasi.

– Bernatas gyvena savo pasaulyje. Jis ne toks jau blogas.

– Lengva kalbėti. O paskui pasirodo – kalta Tekla.

– Liaukis prie manęs kibusi! – suirzo Adrianas.

– Sunku su tokiu gyventi.

– Atleisk, Tekla, juk aš jam pažadėjau, velniai griebtų! Didelio čia daikto! Nėra ko virkauti! Ką aš padariau? Dvi dienas praleidau Maljorkoje, velniai rautų!

– O Ljurensas? Juk jis tavo sūnus, ne valtornininko!

– Po velnių, juk jam jau devyneri ar dešimt, ar ne?

– Vienuolika.

– Taigi, vienuolika. Jau nebe mažas.

– Jei nori, aš tau paaiškinsiu, mažas jis ar ne.

– Prašom.

Motina su sūnumi suvalgė po gabalėlį gimtadienio torto. Ljurensas paklausė: mama, o kur tėtis? Ir ji atsakė: tėtis turi darbo Maljorkoje. Ir vėl ėmė valgyti tortą.

– Skanu, ar ne?

– Aha. Gaila, kad nėra tėčio.

– Taigi dumk pirkti dovanos.

– Betgi tu jau padovanojai jam kaž...

– Ko lauki?! – kone verkdama iš pykčio, sušuko Tekla.

Bernatas nupirko Ljurensui labai gražią knygą, ir šis ilgai žiūrėjo į ją, nedrįsdamas praplėšti vyniojamojo popieriaus. Ljurensas pažvelgė į tėvą, paskui į vos besitvardančią motiną, bet niekaip negalėjo suprasti, kad jam liūdna dėl to, ko jis dar nepajėgia suvokti.

– Ačiū, tėti, kokia graži, – padėkojo jis, net nenuvyniojęs popieriaus. Rytojaus dieną, kai tėvai atėjo žadinti vaiko, kad keltųsi eiti į mokyklą, miegojo apsikabinęs neišvyniotą knygą.

– Dzrrrrrrr.

Katerina nuėjo atidaryti durų ir prie slenksčio išvydo dailiai apsirengusį jaunuolį su naujų vandens filtrų pardavėjo šypsena ir labai išraiškingomis pilkomis akimis. Rankoje jis laikė nedidelį portfelį. Katerina žiūrėjo į jį, neįsileisdama į vidų. Tylėjimą jis suprato kaip klausimą ir pasakė: taip, norėčiau susitikti su ponu Ardevoliu.

– Jo nėra namie.

– Negali būti. – Sutrikęs: – Betgi jis man sakė... – Sumišęs dirstelėjo į laikrodį. – Keista. O ponia Ardevol namie?

– Jos irgi nėra.

– Čia tai bent. Tokiu atveju...

Katerina skėstelėjo rankomis, atseit, nieko nepadarysi. Tačiau jaunuolis, malonios išvaizdos ir net, sakytume, patrauklus, dūrė pirštu į Kateriną ir pasakė: dėl to dalyko, dėl kurio atėjau, šeimininkų galbūt ir nereikia.

– Ką jūs turite omeny?

– Aš atėjau įkainoti.

– Įkainoti?

– Taip, įkainoti. Ar jie neperspėjo jūsų?

– Ne. Ką įkainoti?

– Vadinasi, jie neperspėjo jūsų, – nusiminė guvusis jaunuolis.

– Ne.

– Įkainoti smuiko. – Ketindamas eiti į vidų: – Galiu įeiti?

– Ne! – Katerina valandėlę mąstė. – Juk aš nieko nežinau. Man niekas nieko nesakė.

Guvusis jaunuolis nepastebimai peržengė slenkstį ir dar plačiau šypsodamas jau stovėjo abiem kojomis viduje.

– Ponas Ardevolis labai išsiblaškęs. – Jis mandagiai mirktelėjo kaip sąmokslininkas ir pridūrė: – Tik vakar vakare mudu susitarėme. Instrumentui apžiūrėti man užteks penkių minučių.

– Klausykit, verčiau ateikite dar kartą, kai šeimininkai...

– Atsiprašau, bet aš atvažiavau tam tyčia iš Kremonos, iš Lombardijos, suprantat, iš Italijos. Ar dabar aišku? Paskambinkite šeimininkui, tegu jis patvirtina, kad leido.

– Aš nežinau, kur jam skambinti.

– Tai bent...

– Juo labiau kad pastaruoju metu smuiką jie laiko seife.

– Tikiuosi, jūs žinote kodą.

Tyla. Malonios išvaizdos jaunuolis jau įsmuko į prieškambarį, bet nesiveržė per jėgą. Katerinos tylėjimas išdavė jos silpnybę. Trokšdamas jai padėti, jaunuolis atitraukė portfelio užtrauką ir išėmė pakelį banknotų po penkis tūkstančius.

– Tai paprastai praskaidrina atmintį, gerbiamoji Katerina Farges.

– Septyni du aštuoni nulis šeši penki. Iš kur jūs žinote, kuo aš vardu?

– Jau sakiau jums: aš – įkainotojas.

Lyg gavusi nepaneigiamą įrodymą, Katerina pasitraukė ir įleido į vidų malonios išvaizdos jaunuolį.

– Palydėkite mane, – paprašė jis. Bet iš pradžių įspraudė jai į saują pundelį banknotų, ir ji stipriai jį apgniaužė.

Mano kabinete jaunuolis užsimovė plonytes, pasak jo, įkainotojo pirštines, atidarė seifą, surinkęs septyni du aštuoni nulis šeši penki, išėmė smuiką ir, išgirdęs Kateriną sakant: jei manote, kad galėsite išsinešti smuiką, tai jūs manęs nepažįstate, nežiūrėdamas į ją atkirto: aš esu įkainotojas, ponia. Ir ji dėl visa ko nutilo. Jis pakišo smuiką po mano lempa ir su didinamuoju stiklu atidžiai apžiūrėjo etiketę, perskaitė *Laurentius Storioni Cremonensis me fecit*, paskui pridūrė *millesettecentosessantaquattro*, pamerkė Katerinai, kuri stovėjo šalia linksmojo įkainotojo, lyg trokšdama pateisinti savo atlyginimą ir visa išvaizda bylodama, kad nors ir koks jis būtų linksmas, neišeisiąs iš namų su smuiku rankose. Pilkomis, labai išraiškingomis ir šaltomis kaip metalas akimis įkainotojas įsispitrino į dvigubą brūkšnį po žodžiu *Cremonensis*, ir jam taip dunkstelėjo širdis, kad tik tokia mulkė kaip Katerina galėjo to nepastebėti.

– *Va bene, va bene**... – pakartojo jis kaip gydytojas, kuris, išklausęs ligonį, dar nesiryžta pasakyti diagnozės. Paskui apvertė

* Gerai, gerai. (*It.*)

instrumentą ir atidžiai apžiūrėjo korpusą, įbrėžimus, įlinkius, atspalvius, nejučia kartodamas: *va bene, va bene.*

– Ar jis brangus? – Katerina tvirčiau sugniaužė perpus sulenktą gėdingą banknotų pluoštelį.

Įkainotojas neatsakė; uostė laką, kuriuo padengtas smuikas. Arba medieną. Arba senovę. Arba grožį. Galiausiai atsargiai padėjo smuiką ant stalo ir išsitraukė polaroidą. Katerina atšlijo: nepageidavo jokių dokumentinių savo nekuklaus elgesio įrodymų. Jaunuolis neskubėdamas padarė penkias nuotraukas, pavėdavo kiekvieną, kad nudžiūtų, šypsodamas, nenuleisdamas akių nuo moters ir įdėmiai klausydamasis, ar laiptuose nepasigirs žingsniai. Baigęs paėmė smuiką ir įdėjo į seifą. Uždarė dureles. Pirštinių nenusimovė. Katerina lengvai atsiduso. Linksmasis jaunuolis apsižvalgė. Priėjo prie knygų lentynų. Įdėmiai apžiūrėjo lentyną su inkunabulais. Palingavo galvą ir pagaliau pažvelgė Katerinai į akis:

– Baigta.

– Atsiprašau, iš kur jūs žinojote, kad man tai žinoma? – paklausė linktelėdama seifo pusėn.

– Aš nežinojau.

Vyriškis tylėdamas išėjo iš mano kabineto, paskui netikėtai apsisuko, taip netikėtai, kad Katerina vos neužgriuvo ant jo. Ir pasakė:

– Bet dabar žinau, kad jūs žinote, jog aš žinau.

Jis išėjo iš namų nenusimaudamas pirštinių ir pats uždarė duris lengvai linktelėjęs Katerinai, kuri, nors ir susinervinusi, palaikė tai didžiausiu elegantiškumo požymiu. Jūs žinote, kad aš žinau, jog; ne, kaip jis ten pasakė? Likusi viena, Katerina atgniaužė kumštį. Pluoštas banknotų po penkis tūkstančius. Deja, viršutinis – penkių tūkstančių, o visi kiti... Ak tu, šunie, kad tave kur skradžiai, suknistas linksmasis įkainotojau! Ji atplėšė duris pasiryžusi... Pasiryžusi ką daryti, pusgalve? Draskyti akis nepažįstamam žmogui, kurį be niekur nieko įsileido į namus? Kaip vagis į tavo namus įsėlins Viešpats. Ji vis dar girdėjo žingsnius,

tvirtus, vienodus, linksmus mįslingojo vagies žingsnius laiptuose, vedančiuose į gatvę. Katerina uždarė duris, pažvelgė į banknotų pluoštą kartodama: ne, ne, ne, negali būti. O ir ką įdomaus įžvelgiau jo akyse, tokiose pilkose, kad... sunku buvo jas įžiūrėti po nusvirusiais antakiais, vešliais kaip aviganio.

Gavau laišką iš Oksfordo. Man regis, jis paveikė mano gyvenimą. Paskatino vėl rašyti. Tiesą pasakius, tai buvo kibirkštis, vitaminai, kurių man reikėjo, kad, pasiraitojęs rankoves, įgulčiau į rankraštį, ir tas darbas, ilgas kaip diena be duonos kąsnio, galų gale tapo knyga, suteikusia man daug džiaugsmo, ir dabar man smagu, kad parašiau „Europinės minties istoriją". Dabar turiu teisę pasakyti: matai, Adrianai, tu sugebėjai sukurti kažką panašaus į „Graikų dvasios istoriją", vadinasi, gali jaustis artimesnis Nestlei. Jeigu nebūčiau gavęs to laiško, tikrai nebūčiau ryžęsis imtis tos knygos. Adrianas susidomėjęs žvilgtelėjo į gautus laiškus. Vienas jų atėjo oro paštu. Nejučia pažvelgė, iš kur: I. Berlin. Headington House. Oxford. England. UK.

– Sara!

Kur Sara? Adrianas klaidžiojo po savo Sukurtą Pasaulį šaukdamas: Sara, Sara, kol pagaliau atsidūrė prie jos darbo kambario ir pamatė, kad durys uždarytos. Jis atidarė duris. Sara karštligiškai piešė veidus ir namus, kaip kartais atsitikdavo, kai ji lyg apsėsta greitosiomis pripiešdavo dešimtį lakštų, o paskui kelias dienas žiūrėdavo svarstydama, ką reikėtų atmesti, o ką patobulinti. Ji buvo su ausinėmis.

– Sara!

Sara atsigręžė ir, išvydusi persimainiusį Adrianą, nusiėmė ausines ir paklausė: kas atsitiko, kas tau? Adrianas iškėlė laišką, ir jai dingtelėjo: ne, nejaugi dar viena bloga žinia, negali būti.

– Kas atsitiko? – paklausė sunerimusi.

Adrianas išbalęs atsisėdo ant taburetės ir padavė jai laišką. Ji paėmė ir paklausė: iš ko? Adrianas mostu liepė jį apversti. Apver-

tusi voką, Sara perskaitė: I. Berlin. Headington House. Oxford. England. UK. Pažvelgė į Adrianą ir paklausė: kas jis?

– Izaijas Berlinas.

– O kas jis toks, tas Izaijas Berlinas?

Adrianas išėjo ir grįžo su keturiomis ar penkiomis Berlino knygomis, ir padėjo jas šalia piešinių lakštų.

– Štai kas jis, – atsakė rodydamas į knygas.

– Ir ko jam reikia?

– Nežinau. Bet kurių galų jis man rašo?

Tuomet tu paėmei man už rankos ir pasodinai šalia nelyginant mokytoja, bandanti nuraminti klasėje įsiaudrinusį mokinį, pasakei: žinai, ką reikia daryti, kad sužinotum, kas rašoma tame laiške, ką, Adrianai? Reikia jį atplėšti. Taip. O paskui perskaityti...

– Betgi tai Izaijas Berlinas!

– Taip šneki, lyg jis būtų visos Rusijos imperatorius! Atplėšk.

Ji padavė man peilį laiškams. Stengiausi pjauti kuo atsargiau, kad neįdrėksčiau laiško ir nesugadinčiau voko.

– Ko gi jam reikia? – pagaliau pratrūkau neištvėręs. Tu tylėdama parodei į voką. Bet Adrianas atplėšęs padėjo jį Sarai ant stalo.

– Neskaitysi?

– Kinkos dreba.

Tuomet tu paėmei voką, o aš kaip mažas vaikas išplėšiau jį tau iš rankų ir ištraukiau laišką. Viso labo vienas ranka prirašytas lapelis: Oksfordas, 1987 m. balandis, gerbiamas pone, jūsų knyga mane be galo sujaudino ir t. t., ir t. t., ir t. t., ir nors praėjo daug laiko, prisimenu kiekvieną žodį. Ir pačioje pabaigoje: nesiliaukite mąstęs ir retkarčiais užsirašykite savo apmąstymus. Nuoširdžiai jūsų Izaijas Berlinas.

– O Viešpatie...

– Puiku, ar ne?

– Kokią knygą jis turi omeny?

– Sprendžiant iš jo žodžių, „Estetinę valią“, – atsakė Sara ir, paėmusi laišką, perskaitė jį pati. Grąžinai man laišką ir šyptelėjusi pasakei: o dabar ramiai man paaiškink, kas per vienas tas Izaijas Berlinas.

– O kaip jam pakliuvo į rankas mano knyga?

– Imk laišką ir pasidėk, kad nepasimestų.

Nuo to laiko saugau jį drauge su brangiausiais daiktais, nors ilgai netrukus nebeprisiminsiu, kur jis padėtas. Taigi tas laiškas paskatino mane sėsti prie darbo ir rašyti kelerius metus, kuriuos, išskyrus negausias paskaitas universitete, ištisai paskyriau europinės minties istorijai.

40

Lėktuvas šiaip ne taip nutūpė ant vienintelio varganai asfaltuoto tako, taip stipriai kratydamas, kad jis suabejojo, ar pavyks gyvam ir sveikam nusigauti iki bagažo atsiėmimo salės, jeigu, žinoma, Kikvito oro uoste tokios esama. Nenorėdamas apsijuokti prieš merginą nuobodžiaujančiu veidu, apsimetė skaitąs, bet iš tikrųjų stengėsi prisiminti, kur yra avarinio išėjimo liukai. Tai buvo jau trečias lėktuvas, jam skrendant iš Briuselio. Jis buvo vienintelis baltasis, bet nėmaž nesijaudino, kad skiriasi nuo kitų. Profesinė patirtis. Lėktuvas sustojo maždaug už šimto metrų nuo nedidelio pastato. Teko juos įveikti pėsčiomis, nors grėsė pavojus palikti pusbačius ištižusiame asfalte. Jis atsiėmė nedidelį kelionkrepšį, pasisamdė taksi vairuotoją, pasigviešusį nuplėšti kuo didesnį užmokestį – mat jis vairavo visureigį ir turėjo apsčiai benzino, o tris valandas pavažiavęs Kvilu pakrante, pareikalavo daugiau dolerių, esą prasidėjusi pavojinga zona, suprantat. Keleivis užsimokėjo nesiderėdamas, nes visos išlaidos buvo apskaičiuotos iš anksto ir viskas įskaityta, net melas. Dar viena prailgusi valanda kratymosi, tokio pat kaip pakilimo take, ir pasirodė daugiau medžių, aukštesnių, tankesnių. Automobilis sustojo prie sutrešusio kelrodžio.

– Bebenbelekė, – pranešė vairuotojas, kaip kirviu nukirto.

– O kur ta suknista ligoninė?

Vairuotojas kryptelėjo smakru skaisčiai raudonos saulės pusėn. Keliolika suremtų baslių – statinys, primenantis trobą. Čia buvo ne taip karšta kaip oro uoste.

– Kada atvažiuoti jūsų pasiimti?

– Grįšiu pėsčias.

– Su protu susipykot?

– Taip.

Jis pasiėmė kelionkrepšį ir neatsisveikinęs neatsigręždamas nužingsniavo prie šiaip ne taip suręstos trobos. Vairuotojas nusispjovė džiaugdamasis, kad spėsiąs užsukti į Kikongą pasimatyti su pusbroliais, jeigu pasiseksią, ką nors pavėžėsiąs į Kikvitą, tuomet galėsiąs nedirbti kokias keturias ar penkias dienas.

Neatsigręždamas palaukė, kol nutols variklio burzgimas. Paskui pasuko prie vienintelio medžio, neregėto, tikriausiai kokiu nors sunkiai ištariamu pavadinimu, pakėlė nuo žemės didelę slepiamosios spalvos karišką kuprinę, kuri tarytum laukė jo prigludusi prie kamieno, lyg prigulusi pokaičio. Apėjęs pastatą, atsidūrė ten, kur, ko gero, buvo pagrindinis Bebenbelekės ligoninės įėjimas. Priešais, plačioje verandoje, lyg hamakuose, lyg supamosiose kėdėse tylėdamos sėdėjo trys moterys, įdėmiai stebėdamos, kaip slenka laikas. Durų nebuvo. Viduje nebuvo registratūros. Tamsiame koridoriuje blėsčiojo elektros lemputė, prijungta prie generatoriaus. Iš koridoriaus išdulkėjo višta, lyg pagauta nusikaltimo vietoje. Jis grįžo į verandą ir kreipėsi į visas tris moteris:

– Kur daktaras Miusas?

Viena moteris, vyresnė už kitas, linktelėjo koridoriaus pusėn. Jauniausioji patvirtino pridurdama: po dešinei, dabar apžiūri ligonį.

Jis vėl įėjo į vidų, pasuko koridoriumi į dešinę ir netrukus atsidūrė palatoje, kur senyvas vyriškis baltu chalatu, neįtikėtinai švariu tokiose dulkėse, auskultavo berniuką, o šis, neišmanydamas, kas jam daroma, nestygo vietoje, matyt, trokšdamas, kad kuo greičiau jį išsivestų šalia stovinti motina.

Jis klestelėjo ant ryškiai žalio suolo greta kitų dviejų moterų. Sujaudintos kažkokio įvykio, sudrumstusio įprastą Bebenbelekės gyvenimą, kaip užkeikimą jos kartojo tuos pačius žodžius. Jis padėjo prie kojų didoką kuprinę, ir joje kažkas žvangtelėjo. Temo. Pagaliau apžiūrėjęs paskutinį ligonį, daktaras Miusas pakėlė galvą ir be jokios nuostabos pirmą kartą pažvelgė į atvykėlį.

– Jūs irgi norite, kad apžiūrėčiau? – paklausė, užuot pasisveikinęs.

– Norėčiau tik atlikti išpažintį.

Tik dabar atvykėlis pastebėjo, kad gydytojas ne šiaip senas, o labai senas. Jis judėjo taip, lyg būtų sklidinas nesenkančių jėgų, ir tai klaidino. Atrodė kaip žmogus, perkopęs aštuntą dešimtį. Matytoje nuotraukoje daktarui buvo daugių daugiausia per šešiasdešimt.

Lyg tai būtų buvęs įprastas dalykas, kad vakarop europietis atvažiuoja į Bebenbelekę atlikti išpažinties, daktaras Miusas nusiplovė rankas kriauklėje, kur per stebuklą buvo įrengtas vandentiekio čiaupas, ir mostu paprašė atvykėlį sekti iš paskos. Tuo metu ant žalio suolo, nuviję šalin dvi susijaudinusias moteris, atsisėdo du įspūdingi vyrai su tamsiais akiniais. Daktaras Miusas nusivedė svečią į nedidelį kambarį, tikriausiai savo kabinetą.

– Ar liksite vakarienės?

– Nežinau. Nežiūriu taip toli į ateitį.

– Kuo galiu padėti?

– Nelengva buvo jus surasti, daktare Budenai. Pamečiau jūsų pėdsakus viename trapistų vienuolyne ir ilgai negalėjau išsiaiškinti, kur jūs pradingote.

– Ir kaipgi pavyko juos aptikti?

– Aplankiau pagrindinį ordino archyvą.

– Ak, tas pomėgis surašyti ir saugoti visus dokumentus! Jie padėjo jums?

– Tikriausiai jie ligi šiolei nežino, kad pas juos lankiausi.

– Ir ką gi suradote?

– Be apgaulingų pėdsakų Baltijos jūros pakrantėje, radau paminėtus Štutgartą, Tiubingeną ir Bebenhauzeną. Ir tame miestelyje, vienai labai mielai senučiukei padedant, man pavyko užbaigti dėlionę.

– Tai buvo mano pusseserė Herta Landau, ar ne? Ji visada turėjo ilgą liežuvį. Tikriausiai džiaugėsi galėdama kam nors primalti nesąmonių. Atsiprašau, kalbėkite toliau.

– Tiesą pasakius, tai viskas. Daug metų praleidau, kol suradau siūlo galą.

– Juo geriau. Bent spėjau ištaisyti dalelę savo padaryto blogio.

– Mano užsakovas pageidavo, kad kuo greičiau atlikčiau savo darbą.

– Kodėl jis nenori manęs suimti ir perduoti teismui?

– Mano užsakovas senyvo amžiaus, bijo, kad byla gali užsitęsti, o jam, jo žodžiais tariant, nebe ilgai liko gyventi.

– Aišku.

– Jis nenori mirti anksčiau jūsų.

– Supratau. Kaipgi jūs mane suradote?

– Na, labai daug techninio darbo. Mano amatas labai nuobodus: ilgus metus visur kaišioju nosį, kol pagaliau kas nors paaiškėja. Ir taip prabėgo daug laiko, kol susivokiau, kad tas Bebenhauzenas, kurio ieškau, anaiptol ne Badene-Viurtemberge. Kartais man net dingodavosi, kad padedu tam, kurio pėdsakų ieškau.

Jis pastebėjo, kad gydytojas vos tvardosi nesišypsojęs.

– Jums patiko Bebenhauzenas?

– Labai.

– Mano prarastasis rojus, – daktaras Miusas mostelėjo ranka, vydamas šalin prisiminimus, ir pagaliau nusišypsojo. – Jūs ilgai užgaišote, – pridūrė.

– Jau sakiau... Kai gavau užsakymą, jūs buvote labai toli ir gerai pasislėpęs.

– Kad turėčiau galimybę dirbti ir kai ką ištaisyti. – Jis susidomėjo: – O kaip vykdomas užsakymas?

– Labai profesionaliai ir labai... šaltakraujiškai.

Daktaras Miusas priėjo prie spintelės, kuri pasirodė besanti šaldytuvas, išėmė dubenį, prikrautą kažko neaiškaus, veikiausiai ko nors valgomo. Padėjo ant stalo drauge su dviem lėkštėmis ir šaukštais.

– Jei neprieštaraujate... Tokio amžiaus sulaukęs, maitinuos kaip paukštelis... po truputį ir dažnai. Priešingu atveju galiu nualpti.

– Nejaugi tokiu senu gydytoju pasitikima?

– Kito čia nėra. Tikiuosi, po mano mirties ligoninės neuždarys. Turiu sudaręs sutartį su Belekės ir Kikongo kaimų valdžia.

– Apgailestauju, daktare Budenai.

– Taip. – Ir, rodydamas į neaiškų valgį dubenyje: – Tai soros. Geriau nei nieko, patikėkit.

Įsikrėtęs kelis šaukštus į lėkštę, padavė dubenį svečiui. Paskui paklausė pilna burna:

– Ką jūs turėjote omeny sakydamas „labai profesionaliai ir šaltakraujiškai"?

– Na, viską...

– Ne, sakykit, man įdomu.

– Na, pavyzdžiui, niekada nepažįstu savo klientų. Ir jie, savaime suprantama, manęs nepažįsta.

– Logiška. O kaip visa tai atliekate?

– Na, tai ištisa sistema. Įmanomi ir netiesioginiai santykiai, bet būtina kruopščiai tikrinti, ar bendrauji su reikiamu žmogumi. Ir reikia išmokti nepalikti pėdsakų.

– Taip pat logiška. Tačiau šiandien jūs atvažiavote Makubulo Žozefo automobiliu, o jis – nepataisomas plepys ir dabar, be abejo, bus visiems papasakojęs...

– ...papasakojęs tai, kas reikalinga man. Mano sugalvotą legendą. Na, atsiprašau, plačiau nepasakosiu.... O kaip sužinojote, kas mane atvežė?

– Ligoninę Bebenbeleke įsteigiau prieš keturiasdešimt metų. Puikiai žinau, kieno šuo loja ir kieno višta kudakuoja.

– Vadinasi, atvažiavote čionai tiesiai iš Marienvaldo?

– Jums labai įdomu?

– Nepaprastai. Turėjau užtektinai laiko apie jus galvoti. Ar visada dirbote vienas?

– Aš dirbu ne vienas. Auštant čia ateina trys slaugytojos ligonių aptarnauti. Aš irgi keliuosi anksti, bet truputį vėliau.

– Atleiskit, kad jums trukdau.

– Nemanau, kad šiandien tai labai svarbu.

– Dar ką nors darote?

– Ne. Kol esu gyvas, kiekvieną akimirką visas jėgas aukoju tiems, kuriems reikia mano pagalbos.

– Kažkas panašaus į įžadus.

– Na... iki šiol esu pusiau vienuolis.

– Argi jūs nepalikote vienuolyno?

– Aš išėjau iš trapistų ordino ir palikau vienuolyną, bet ligi šiolei laikau save vienuoliu. Vienuoliu be bendruomenės.

– Laikote mišias ir visa kita?

– Aš – ne kunigas. *Non sum dignus.**

Naudodamiesi tylos valandėle, gerokai apmažino sorų krūvelę dubenyje.

– Gardu, – pagyrė svečias.

– Tiesą pasakius, mane jau pykina nuo tų sorų. Pasiilgau gerų valgių. Pavyzdžiui, *Sauerkraut***. Jau neprisimenu jų skonio, bet labai pasigendu.

– Jei būčiau žinojęs...

– Et, aš tik taip sakau, bet... – Jis suvalgė dar šaukštą sorų. – Nesu nusipelnęs *Sauerkraut*.

– Be reikalo žeminatės... Beje, neturiu teisės...

– Tikrai neturite teisės, kaip kažin ką.

Jis nusišluostė lūpas atgalia ranka ir nusikratė kaip ir anksčiau švarų chalatą. Nepasiklausęs, ar svečias pavalgęs, nustūmė į šalį padėklą, ir jie liko besėdį vienas priešais kitą prie tuščio stalo.

– O fortepijonas?

– Mečiau. *Non sum dignus.* Vien prisiminus muziką, kurią anksčiau dievinau, mane pykina.

– Ar neperdedate?

– Sakykit, kuo jūs vardu.

Tyla. Svečias valandėlę mąstė.

– Kuriam galui?

---

* Nesu vertas. (*Lot.*)

** Rauginti kopūstai. (*Vok.*)

– Šiaip įdomu. Vis viena tuo nebepasinaudosiu.

– Būtų geriau, kad nežinotumėt.

– Jūsų valia.

Dabar abu nesusitvardę nusišypsojo.

– Aš nepažįstu užsakovo. Bet jis man pasakė raktažodį, kuris jums padėtų įminti mįslę. Ar jums neįdomu, kas mane atsiuntė?

– Ne. Kad ir kas būtų atsiuntęs – sveikas atvykęs.

– Mano vardas Elmas.

– Ačiū, Elmai, už pasitikėjimą. Nepykite, bet aš siūlyčiau jums pakeisti darbą.

– Tai mano paskutinis užsakymas. Išeinu į pensiją.

– Būtų labai malonu, jeigu tai būtų jūsų paskutinis uždavinys.

– Negaliu to pažadėti, daktare Budenai. Norėčiau, kad atsakytumėte į vieną labai keblų klausimą.

– Klauskit, juk ir aš ką tik to paties klausiau.

– Kodėl jūs pats nepasidavėte teisingumui? Juk, išėjęs iš kalėjimo, nemanėte, kad išpirkote kaltę... vadinasi...

– Nei kalėjimu, nei mirtimi negalėčiau ištaisyti to blogio, kurį padariau.

– Kaip galima atitaisyti tai, kas neatitaisoma?

– Mes gyvename vienoje bendruomenėje ant erdvėje dreifuojančios uolos. Lyg tamsoje ieškodami kokio nors Dievo.

– Nesupratau.

– Žinoma. Noriu pasakyti, kad įmanoma atitaisyti blogį, padarytą vienam žmogui, darant gera kitam. Bet blogį būtina ištaisyti.

– Be to, jums būtų nemalonu, jeigu jūsų vardas...

– Aišku. Be abejo, man būtų nemalonu. Nuo to laiko, kai išėjau iš kalėjimo, gyvenau tik slapstydamasis ir stengdamasis atitaisyti padarytą blogį. Nors suvokiau, kad niekada nesugebėsiu jo atitaisyti. Dešimtis metų nešiojuos visa tai širdyje ir dar niekam nesu apie tai pasakojęs.

– *Ego te absolvo**, ir taip toliau. Ar ne?

---

* Išrišu tavo nuodėmes. (*Lot.*)

– Nesišaipykite. Kartą jau esu bandęs atlikti išpažintį, bet visa bėda, jog mano nuodėmė tokia didelė, kad jos neįmanoma atleisti. Gyvenau laukdamas jūsų ir suvokdamas, kad, jums pasirodžius, dar būsiu tik kelio pradžioje.

– Taip, prisimenu, jeigu atgaila nuoširdi...

– Nepaistykite niekų. Iš kur jūs galite žinoti?

– Turiu religinį išsilavinimą.

– Ar jis jums pravertė?

– Kam kalbėti, o jums geriau patylėti!

Abu vėl nusišypsojo. Daktaras Miusas kyštelėjo ranką po chalatu, kažko ieškodamas marškinių kišenėje. Svečias akimoju palinko į priekį ir griebė jam už riešo. Gydytojas ramiai išsitraukė nešvarią, dailiai sulankstytą skiautelę. Išvydęs ją, svečias nuleido ranką. Daktaras Miusas padėjo ant stalo skiautelę, matyt, pusę kadaise perkirptos servetėlės, ir išpleikė, lyg atlikdamas šventą apeigą. Ji buvo kvadratinė, pusantros plaštakos didumo, išblukusi, bet kai kur dar žymu mėlyni ir balti langeliai. Svečias susidomėjęs pažvelgė į skiautę. Paskui dirstelėjo į gydytoją. Šis sėdėjo užsimerkęs. Gal meldėsi? Bandė ką nors prisiminti?

– Kaip jūs drįsote daryti tai, ką darėte?

Daktaras Miusas atsimerkė.

– Jūs nežinote, ką aš dariau.

– Aš mačiau dokumentus. Drauge su grupe gydytojų jūs darėte tai, kas prieštarauja Hipokrato priesaikai.

– Nors ir tokio amato žmogus, jūs neblogai išsilavinęs.

– Kaip ir jūs. Negaliu nepasinaudoti proga pasakyti, kad jumis šlykščiuosi.

– Esu nusipelnęs žudikų paniekos, – jis užsimerkė ir pasakė lyg atmintinai iškaltą tekstą: – Aš nusidėjau žmogui ir Dievui. Dėl idėjos.

– Jūs ja tikėjote?

– Taip. *Confiteor.*

– Na, o ką pasakytumėte apie gailestingumą ir užuojautą?

– Ar esate kada nors žudęs vaikus? – daktaras Miusas pažvelgė jam į akis.

– Primenu, kad čia klausinėju aš.

– Gerai. Vadinasi, suprantate, ką tuomet jaučia žmogus.

– Matai, kaip verkia vaikas, kuriam gyvam diriama oda, tiriant infekcijų poveikį... ir nejauti jokios užuojautos.

– Aš nebuvau žmogus, dvasiškasis tėve, – prisipažino daktaras Miusas.

– Kaipgi, nebūdamas žmogumi, galėjote atgailauti?

– Nežinau, dvasiškasis tėve. *Mea maxima culpa.**

– Nė vienas jūsų buvusių kolegų neatgailavo, daktare Budenai.

– Jie žinojo esą per daug nusidėję, kad galėtų prašyti atleidimo, dvasiškasis tėve.

– Kai kurie nusižudė, kai kurie pabėgo ir išsislapstė kaip žiurkės.

– Kas aš toks, kad galėčiau juos teisti? Aš toks pats kaip ir jie, dvasiškasis tėve.

– Bet jūs vienintelis trokštate atitaisyti padarytą blogį.

– Nedarykime skubotų išvadų: kodėl aš turėčiau būti vienintelis?

– Aš mačiau daug dokumentų. Beje, ir apie Aribertą Foigtą.

– Ką?

Nors ir puikios savitvardos, daktaras Miusas krūptelėjo vos išgirdęs šį vardą.

– Mes jį sumedžiojome.

– Jis to nusipelnė. Teatleidžia man Viešpats, juk aš irgi to nusipelnęs, dvasiškasis tėve.

– Mes jį nubaudėme.

– Nieko negaliu pasakyti. Pernelyg sunku. Ir kaltė pernelyg didelė.

– Sumedžiojome jį prieš daug metų. Džiaugiatės?

– *Non sum dignus.*

– Jis verkdamas prašė atleidimo. Ir iš baimės pridėjo į kelnes.

– Verkti dėl Foigto tikrai neverksiu. Bet man nemalonu klausytis visų smulkmenų.

---

* Labai nusidėjau. (*Lot.*)

Svečias valandėlę įdėmiai žiūrėjo į gydytoją.

– Aš – žydas, – pagaliau pasakė. – Vykdau užsakymą, bet darau tai laisva valia. Suprantate, ką turiu galvoje?

– Puikiai suprantu, dvasiškasis tėve.

– Žinote, ką galvoju širdies gilumoje?

Konradas Budenas baugščiai atsimerkė, lyg bijodamas, kad vėl atsidūrė priešais senolį kartūzą, kuris nemirksėdamas žvelgia į įskilusį apledijusios klausyklos rėmą. Priešais jį sėdėjo toksai Elmas, sprendžiant iš raukšlių išvagoto veido, išklausęs aibę išpažinčių, bet žiūrėjo ne į įskilusį stalą, o jam tiesiai į akis. Miusas nenukreipė žvilgsnio.

– Taip, žinau, dvasiškasis tėve: neturiu teisės į rojų.

Svečias žiūrėjo į jį be žodžių, stengdamasis nuslėpti nuostabą. Konradas Budenas tęsė:

– Jūsų teisybė, mano nuodėmė tokia siaubinga, kad pats tikrasis pragaras – tai, ką pasirinkau: prisiimti kaltę ir gyventi toliau.

– Nemanykit, kad suprantu jus.

– Nė neketinu. Ir nebandau dangstytis nei įkvėpusia mus idėja, nei kietaširdiškumu, padėjusiu mums ištverti mūsų pačių sukurtą pragarą. Neprašau niekieno atleidimo. Net Dievo. Tik prašiau malonės leisti man atitaisyti tą blogį, kiek tai įmanoma.

Jis užsidengė veidą rankomis ir pasakė: *doleo, mea culpa**. Kiekvieną dieną iš naujo, bet lygiai taip pat skaudžiai kenčiu tą skausmą.

Tyla. Lauke virš ligoninės leidosi švelni ramybė. Svečiui pasirodė, kad kažkur tolumoje dusliai murkia televizorius. Pusbalsiu, slėpdamas neviltį, daktaras Miusas paklausė:

– Ar tai liks paslaptyje, ar po mano mirties bus pagarsinta, kas aš toks?

– Užsakovas pageidauja, kad viskas liktų paslaptyje. Kas moka, tam ir šoka.

Tyla. Taip, televizorius. Keista, tokioje vietoje. Elmas atsirėmė į kėdės atkaltę.

---

* Gailiuosi, esu kaltas. (*Lot.*)

– Nenorite sužinoti, kas mane atsiuntė?

– Man nereikia to žinoti. Jus atsiuntė visi.

Jis uždengė delnais nešvarią skiautę – atsargiai, beveik iškilmingai.

– Kas tai per skiautė? – paklausė svečias. – Servetėlė?

– Ir aš turiu savo paslapčių.

Valandėlę palaikęs rankas ant skiautės, daktaras pasakė: jei pageidaujate, aš pasiruošęs.

– Prašom išsižioti.

Konradas Budenas nuolankiai užsimerkė ir pasakė: jūsų valia, dvasiškasis tėve. Už lango kudakavo ant laktos skubanti višta. Tolėliau iš televizoriaus sklido juokas ir plojimai. Ir Eugenas Miusas, brolis Arnoldas Miusas, daktaras Konradas Budenas, išsižiojo priimti paskutinio sakramento. Išgirdo staigiai atitraukiant kuprinės užtrauką. Išgirdo žvangtelint metalą, iškart tarytum persikėlė atgal į pragarą ir susitaikė su tuo kaip su papildoma atgaila. Nesučiaupė lūpų. Ir neišgirdo šūvio, nes kulka skriejo pernelyg greitai.

Svečias užsikišo revolverį už diržo ir iš kuprinės išsitraukė Kalašnikovo automatą. Prieš išeidamas iš kabineto, dailiai sulankstė tam žmogui šventą skiautę, lyg ji būtų buvusi šventa jam pačiam, ir įsikišo į kišenę. Auka vis dar tvarkingai sėdėjo ant kėdės suknežinta burna, bet be lašo kraujo. Net baltas chalatas buvo švarutėlis. Pernelyg senas, kad apsipiltų krauju, pagalvojo jis, atlauždamas automato saugiklį ir ruošdamasis šiek tiek pakeisti dekoracijas. Sumetė, iš kur sklinda televizoriaus garsai. Suvokė, kad kaip tik iš tos pusės, kur link jam teks eiti. Turėjo nurodymą atlikti užduotį taip, kad būtų kuo mažiau kalbama apie gydytojo žūtį, o daugiau – apie ką kita, tad nutarė nukreipti dėmesį kitur. Amato specifika.

41

Visa tai, ką jums pasakoju, mieli draugai ir kolegos, atsitiko prieš pasirodant „Europinės minties istorijai". Kas pageidautų gauti naudingų žinių apie mūsų mokslininką, gali pasinaudoti dviem šaltiniais: „Didžiąja katalonų enciklopedija" ir Britanijos enciklopedija. Pastaroji kaip tik pasitaikė po ranka, ir štai kas rašoma penkioliktajame leidime:

Adrianas Ardevolis i Boskas (Barselona, 1946). Dėsto estetikos krypčių ir idėjų istoriją, 1976 metais Tiubingene apsigynė daktaro disertaciją, „Prancūzų revoliucijos" (1978) autorius. Šiame veikale bando pagrįsti teiginį, kad smurtu siekti idealo nepateisinama, ir suabejoja istoriniu teisėtumu tokių asmenybių kaip Maratas, Robespjeras ir net Napoleonas, kuriuos išradingai lygina su tokiais XX a. budeliais kaip Stalinas, Hitleris, Frankas ir Pinočetas. Tiesą pasakius, tuo metu jaunas profesorius Ardevolis kuo mažiausiai domėjosi istorija: rašydamas knygą, vis dar negalėjo atleisti mylimajai Sarai ↑Voltes-Epštein (Paryžius, 1950 – Barselona, 1996), dingusiai be žinios ir be pasiaiškinimo prieš daugelį metų, ir jam pasirodė negailestingas ir visas pasaulis, ir gyvenimas. Ir jis negalėjo pasiguosti savo geram draugui Bernatui ↑Plensai i Punsodai (Barselona, 1945), nors šis ne kartą skundėsi jam savo bėdomis. Knygą sukėlė pasipiktinimą prancūzų intelektualams, šie apsimetė jos nepastebėję ir netrukus suvis pamiršo. Todėl „Marksas?" (1980) liko nepastebėtas, ir net negausūs dar neišmirę Katalonijos stalinistai nesužinojo apie jos pasirodymą, kad galėtų ją sutriuškinti. Kartą, apsilankęs pas Mažylę ↑Lolą (Barseloneta, 1910–1982), jis aptiko savo mylimosios Saros (žr. aukščiau) pėdsakus, ir jo gyvenime vėl įsiviešpatavo

ramybė, išskyrus vieną kitą nuotykį su Laura †Bailina (Barselona, 1959?), su kuria nesugebėjo padoriai nutraukti santykių ir elgėsi labai negarbingai, *mea culpa, confiteor*. Jau daug metų, kaip sakoma, jis dirba prie „Blogio istorijos“, bet dar nelabai aiškiai įsivaizduoja tą darbą, tad negreit jį parašys, jei apskritai sugebės kada nors užbaigti. Pagaliau atgavęs dvasios ramybę, visas jėgas paskyrė kitam darbui, kurį laiko labiausiai vykusiu, „Estetinei valiai“ (1987), karštai išliaupsintam Izaijo †Berlino (plg. „Personal Impressions“*, Hogart Press, 1987 [1998, Pimlico]), o po kelerių metų karštligiško triūso užbaigė „Europinės minties istoriją“ (1998), veikalą, sulaukusį didžiausio tarptautinio pripažinimo, tą patį, kuris atvedė mus visus į Brechtbau aktų salę, to universiteto filosofijos ir filologijos fakultetą. Man teko didelė garbė per tą iškilmę tarti kuklų įžanginį žodį. Ir man buvo nelengva atsispirti asmeniniams ir subjektyviems prisiminimams, nes su profesoriumi Ardevoliu susipažinau prieš daugel metų to universiteto koridoriuose, auditorijose ir kabinetuose, kai buvau tik pradėjęs dėstytojo darbą (taip, mieli studentai, kadaise aš taip pat buvau jaunas), o studentas Ardevolis, tuomet dar visai jaunas, sielvartavęs dėl neatlieptos meilės, galvotrūkčiais puolė į nuotykius su moterimis, kelis pirmuosius mėnesius miegojo su kuo pakliūva, kol užmezgė gana sudėtingus santykius su Kornelija †Brendel (Ofenbachas, 1948), tapusius jam tikra kančia, nes mergina – ne tokia jau graži, kaip jis vaizdavosi, nors, tenka pripažinti, lovoje buvo virtuozė, – ieškojo naujų potyrių, o tokiam aistringam pietiečiui kaip Ardevolis buvo nelengva atsispirti pagundai. Tiesa, kaip ir šaltam kietakakčiam vokiečiui. Nieko apie tai jam nesakykite, tai gali jam nepatikti, bet turiu prisipažinti, kad vėliau ir aš tapau panelės Brendel potyrių paieškos auka. Tuoj paaiškinsiu, kaip tai atsitiko. Išbandžiusi milžiną krepšininką, ledo ritulininką suomį ir dailininką utėlėta galva, panelė Brendel nutarė pakeisti profilį, pažvelgė į mano pusę ir pagalvojo: įdomu, kaip dulkinasi

* „Asmeniniai įspūdžiai“. (*Angl.*)

dėstytojai. Tiesą pasakius, prisipažįstu, buvau tiesiog medžioklės laimikis, ir mano galva su akademine kepuraite dabar puikuojasi ant židinio šalia suomio galvos su skaisčiai raudonu ledo rituli-ninko šalmu. Tiek to, juk šiandien kalbame ne apie mane, o apie profesorių Ardevolį. Taigi, kaip sakiau, santykiai su panele Brendel jam buvo tikra kančia, ir jis išsivadavo nuo jos stačia galva nerdamas į mokslus. Kaip tik todėl minėtoji Kornelija Brendel nusipelno paminklo Nekaro krantinėje. Ardevolis baigė Tiubingeno universitetą ir apsigynė daktaro disertaciją Viko tema, kurią – priminsiu, nors jūs, be abejo, tai žinote, – išliaupsino profesorius Eudženas Koserijus (žr. Eudženo Koserijaus archyvas, Eberhardo Karlo universitetas). Štai jis, guvus senis, net tokio amžiaus išsaugojęs aiškų protą, sėdi pirmoje eilėje, nervingai trūkčiodamas koją, bet laimingu veidu. Nereikia nė aiškinti, kad profesoriaus Ardevolio disertacija – vienas skaitomiausių tekstų, kurį gliaudo studentai, mūsų universitete studijuojantys idėjų istoriją. Tuo ir baigiu, nors galėčiau be galo kalbėti apie profesoriaus Ardevolio nuopelnus. Užleidžiu vietą išpuikėliui ir pasipūtėliui profesoriui Šotui. Ponas Kamenekas šypsodamas padavė mikrofoną profesoriui Šotui, pamerkė Ardevoliui ir patogiau atsisėdo ant kėdės. Aktų salėje buvo maždaug šimtas žmonių. Savotiškas dėstytojų ir smalsaujančių studentų sambūris. Ir Sara pagalvojo: koks jis gražus su tuo nauju švarku.

Tai buvo to švarko pasaulinė premjera: jį nusipirkti Adrianą prispyrė Sara, jeigu jis nori, kad ji važiuotų drauge į Tiubingeną, į „Europinės minties istorijos" pristatymą. O Adrianas, sėdėdamas prie stalo su įžymiais profesoriais, pažvelgė į Saros pusę, ir aš pagalvojau: Sara, mylimoji, tai ne sapnas. Ne išsamus, kruopštus ir nuoširdus Kameneko žodis, pagražintas asmeninėmis pastabomis, ne jausminga profesoriaus Šoto kalba, skelbianti, kad „Die Geschichte des europäischen Denkens"* – rimto mąstytojo veikalas, kurį būtina išplatinti po visus Europos universitetus,

* „Europinės minties istorija". (*Vok.*)

o aš prašau jus kuo greičiau jį perskaityti. Prašau? Ne, reikalauju jį perskaityti. Ne veltui profesorius Kamenekas rėmėsi Izaiju Berlinu ir jo „Personal Impressions“ (žr. aukščiau). Čia norėčiau pridurti, jei jūs, profesoriau Kamenekai, neprieštarautumėte, kad Ardevolio darbai minimi tiek Berlino pokalbyje su Jahanbeglu*, tiek Ignatjevo** parašytoje kanoninėje filosofo biografijoje. Ne, Sara, tai anaiptol ne stebuklas. Nei juo labiau *Lesung****, užsitęsęs gerą valandą. Nieko panašaus, Sara. Stebuklas – tai matyti tave toje kėdėje, kurioje taip dažnai sėdėdavau aš pats, tave su tamsių plaukų uodega, nudrykusia ant pečių, žiūrinčią į mane, vos tvardančią šypseną ir galvojančią, kaip dailiai atrodau su nauju švarku, ar ne, profesoriau Ardevoli?

– Atsiprašau, profesoriau Šotai?

– Ką jūs apie tai manote?

Ką aš manau. Dieve mano.

– Meilė duoda postūmį saulei ir žvaigždėms.

– Ką? – profesorius nustebęs pažvelgė į salę ir sutrikęs vėl atsisuko į Adrianą.

– Matote, aš įsimylėjęs ir beregint pametu minčių giją. Ar galėtumėte pakartoti klausimą?

Susirinkusieji nesuvokė, ar juoktis, ar ne. Nerimastingi žvilgsniai, nedrąsios lyg pagauto triušio šypsenos, kol pagaliau išganingai nusijuokia Sara, ir visi kaip vienas paseka jos pavyzdžiu.

Profesorius Šotas pakartojo klausimą. Profesorius Ardevolis išsamiai atsakė, daugelio akys suspindo iš susidomėjimo, gyvenimas gražus, pagalvojau. O paskui perskaičiau trečią skyrių, labiausiai ginčytiną, tą, kuriame pasakoju, kaip, neperskaitęs nė vienos Viko eilutės, suvokiau istorinę pažinimo prigimtį. Ir kaip apstulbau, kai atsiverčiau Viką, patartas profesoriaus Roto, kurio, deja, nebėra tarp mūsų. Ir skaitydamas negalėjau neprisiminti, kaip prieš daugelį metų Adrianas bėgo į Tiubingeną išsilaižy-

---

* Ramin Jahanbegloo (1956) – Irano filosofas ir akademikas.

** Michael Ignatieff (1947) – Kanados autorius, profesorius ir buvęs politikas.

*** Skaitymas, paskaita. (*Vok.*)

ti žaizdų, netikėtai ir nesuvokiamai dingus Sarai, o dabar ji sėdi priešais ir juokiasi laiminga; kaip prieš dvidešimt metų šlaistėsi po Tiubingeną, miegojo su kuo pakliūva, kaip visiškai teisingai buvo pasakyta įžanginiame žodyje, ir vaikščiojo po visas auditorijas, kiekvienoje merginoje stengdamasis įžiūrėti Saros bruožų. O dabar, jau brandaus amžiaus, ji sėdėjo 37-oje auditorijoje ir pašaipiai žvelgė, kaip jis, užversdamas knygą, sako: ši knyga pareikalavo ilgų metų darbo, ir tikiuosi, kad dar labai, labai, labai daug metų man neteks rašyti tokio sunkaus dalyko, amen. Ir visi kaip vienas mandagiai krumpliais pabeldė į stalus. O paskui buvo vakarienė su profesoriumi Vartenu, jausminguoju Kameneku ir dviem dėstytojomis, gana nekalbiomis ir droviomis. Viena jų, mažesnioji, laibu balseliu prisipažino, kad ją labai sujaudinęs Kameneko nupieštas Ardevolio-žmogaus portretas, ir Adrianas puolė liaupsinti jo jautrumą, o Kamenekas klausėsi netikėtų komplimentų sumišęs ir nuleidęs akis. Po vakarienės Adrianas nuėjo su Sara pasivaikščioti po parką, kur, saulei leidžiantis, itin dvelkė šaltu pavasariu, ir ji: kaip čia gražu. Nors ir šalta.

– Girdėjau, šiąnakt pasnigs.

– Vis viena gražu.

– Kai man būdavo liūdna ir mąstydavau apie tave, visada ateidavau į šį parką. Ir pro tvorą įlįsdavau į kapines.

– Ar galima?

– Matai? Aš jau čia.

Ilgai nesvarsčiusi, ji irgi liuoktelėjo per tvorą. Daugmaž už trisdešimties metrų jie atsidūrė prie grotinių kapinių vartų. Vartai buvo atkili, ir Sara tik vargais negalais susitvardė isteriškai nesukikenusi, lyg ją nežinia kodėl būtų prajuokinusi mirusiųjų buveinė. Kai jie priėjo prie paskutinio kapo, ji susidomėjusi perskaitė įrašą.

– Kas jie? – paklausė vadas be skiriamųjų ženklų.

– Vokiečiai, pasipriešinimo dalyviai.

Vadas priėjo norėdamas geriau apžiūrėti. Vidutinio amžiaus vyriškis labiau panėšėjo į tarnautoją negu į partizaną. Moteriškė atrodė kaip taiki namų šeimininkė.

– Kaip pakliuvote čionai?

– Ilga istorija. Mums reikia sprogmenų.

– Iš kur jūs atsiradote, velniai griebtų? Ir ką jūs, po velnių, įsivaizduojate?

– Į Ferlachą turi atvažiuoti Himleris.

– Kur tas Ferlachas?

– Netoli Klagenfurto. Kitapus sienos. Vietovė mums gerai pažįstama.

– Na ir kas?

– Norime jį deramai pasitikti.

– Kaip?

– Kad išlėktų į dangų.

– Nepavyks.

– Išmanom savo darbą.

– Ne, neišmanote.

– Išmanome. Esame patys pasiryžę žūti, kad tik jį nužudytume.

– Kas tokie tie „mes“?

– Mes nesiskelbiame. Naciai sutriuškino mūsų pasipriešinimo grupę. Sušaudė trisdešimt žmonių. Mūsų vadas nusižudė kalėjime. Mes, likę gyvi, trokštame, kad už didvyrių mirtį būtų atsilyginta.

– Kas vadovavo jūsų būriui?

– Herbertas Baumas.

– Vadinasi, jūs iš tos grupės, kuri...

– Taip.

Vadas be skiriamųjų ženklų nerimastingai žvilgtelėjo į rudaūsį adjutantą:

– Kada, sakai, turi atvažiuoti Himleris?

Jie nuodugniai išnagrinėjo pasikėsinimo planą: taip, įvykdyti jį įmanoma, visiškai įmanoma. Todėl atvykėliai gavo sočiai dinamito ir pagalbon – Danilą Janičeką. Žmonių partizanų būryje būta ne per daugiausia, tad nutarta, kad Janičekas turi grįžti į būrį po penkių dienų, nesvarbu, pasiseks operacija ar ne. Ir jis nieku gyvu neturi žūti drauge su jumis.

– Pavojinga, – pareiškė Janičekas, visiškai nesidžiaugdamas išdėstytu planu.

– Taip. Bet jeigu pasisektų...

– Labai abejoju.

– Tai įsakymas, Janičekai. Pasiimk ką nors, kas galėtų tave pridengti.

– Pasiimsiu kunigą. Pravers tvirti pečiai ir taikli akis.

Taip Dragas Gradnikas atsidūrė Jelendolio kalnų takuose, nelyginant *krošnjar** apsikrovęs sprogmenimis nuo galvos iki kojų, bet toks džiugus, lyg iš tikrųjų būtų nešęs medinius šaukštus ir dubenis. Krovinys buvo laimingai pristatytas į vietą. Liesas kaip makaronas vyriškis priėmė sprogmenis tamsiame garaže Vaidišerio gatvėje ir patvirtino, kad laukiama Himlerio atvykstant į Ferlachą artimiausiomis dviem dienomis.

Niekas negalėjo paaiškinti, kaip atsitiko nelaimė. Net Herberto Baumo grupės aktyvistai ligi šiol nieko nesupranta. Lemtingos dienos išvakarėse naktį Danilas su kunigu ėmė gaminti bombas.

– Gal sprogmenys buvo nepatikimi?

– Ne. Jie buvo naudojami karinėms operacijoms, vadinasi, negalėjo būti nepatikimi.

– Tikriausiai buvo sudrėkę. O kai dinamitas sudrėksta...

– Žinau. Bet jis buvo geras.

– Vadinasi, jie apsižioplino.

– Nemanau. Bet kitaip nepaaiškinsi.

Viskas atsitiko trečią valandą nakties, kai du draugai didvyriai-mirtininkai, turėję lyg valso sūkuryje drauge su Himleriu išlėkti į padanges, susidėjo sprogmenis į kuprines, Danilas, nuvargęs, nervingas, pasakė jam: nekišk nagų, kur nereikia, ir kunigas, užsigavęs dėl draugo tono, pernelyg staigiai nuleido ką tik prikrautą kuprinę ant grindų. Tvykstelėjimas, driokstelėjimas, ir garažas dešimtadalį sekundės nušvito ir išlakstė į druzgus drauge su stiklo šukėmis, plytomis ir Janičeko bei dvasiškojo tėvo Gradniko suplėšytais kūnais pramaišiui su šiukšlėmis.

---

* Prekeivis. (*Slovėn.*)

Pabandžiusi ištirti įvykių eigą, okupacinė karinė valdžia rado tik dviejų žmonių apatinių galūnių liekanas. Vieno jų pėdos priminė duonos riekę. O tarp geležgalių, žarnų ir kraujo klanų mėtėsi dingusio oberšturmfiurerio Franco Griubės asmens ženklas, to paties niekšo, kuris, anot vienintele teisinga pripažintos SS hauptšturmfiurerio Timotėjaus Šafo versijos, kaltas, kad taip gėdingai pralaimėjo „Waffen SS" divizionas, didvyriškai žuvęs Kranjska Goros miestelio prieigose: vos išgirdęs pirmuosius šūvius, Griubė šoko bėgti priešų link, iškėlęs rankas ir melsdamas pasigailėjimo. Kad SS karininkas melstų saujelės komunistų partizanų pasigailėjimo! Dabar viskas aišku: tas niekingas išdavikas vėl išlindo į paviršių, įsivėlęs į niekšišką pasikėsinimą į patį reichsfiurerį, nes, be jokios abejonės, buvo ruošiamasi nužudyti reichsfiurerį Heinrichą Himlerį.

– O kas tasai Griubė?

Niekšas, išdavęs tėvynę ir fiurerį, sulaužęs priesaiką, kurią iškilmingai davė stodamas į „Schutzstaffel". SS hauptšturmfiureris Šafas galėtų jums pateikti daugiau duomenų.

– Amžina gėda niekšui!

Lotaras Griubė gavo telegramą, kurioje glaustai ir aiškiai buvo parašyta, kad jo niekšas sūnus nusipelnė amžinos gėdos, ruošdamas pasikėsinimą į mūsų aukščiausią viršininką reichsfiurerį, bet, gamindamas bombą, pats išlakstė į tūkstantį gėdingų druzgų. Telegramoje taip pat buvo sakoma, kad suimta dvylika Vokietijos išdavikų, priklausiusių jau sunaikintai niekingo žydo Herberto Baumo grupei. Nusikaltimas prieš imperiją gėda paženklins jo vardą tūkstančiui metų.

Ir Lotaras Griubė pravirko šypsodamas, o naktį pasakė Anai: matai, brangioji, mūsų sūnus apsigalvojo. Norėjau nuslėpti nuo tavęs tą žinią, bet jie prikimšo mūsų Francui į galvą visokiausio hitlerinio mėšlo; ir vis dėlto kažkodėl jis susivokė suklydęs. Ir dabar mes paženklinti imperijos gėda, o tai didžiausias džiaugsmas, koks gali tekti Griubės šeimai.

Trokšdamas atiduoti duoklę narsiajam sūneliui Francui, šeimos didvyriui, vieninteliam, nepabūgusiam vyriškai stoti prieš reicho žvėrį, jis paprašė Giunterį Rauję atsilyginti už ankstesnę paslaugą, taip, po tiekos metų. Ir Giunteris Raujė, viską kruopščiai pasvėręs, pasakė: gerai, Lotarai, bičiuli, tik su viena sąlyga. Su kokia? Dėl Dievo meilės, būkite atsargūs. Aš pasakysiu, kiek arbatpinigių reikės duoti duobkasiams. Ir Lotaras Griubė pasakė: gerai, man regis, taip reikia. Ir po penkių dienų, kai pasklido kalbos apie sunkumus Vakarų fronte ir kai niekas nedrįso prasižioti apie katastrofą Baltarusijoje, kur motina žemelė prarijo kelias armijas, ramiose Tiubingeno kapinėse, sklypelyje, priklausančiame Griubių ir Landau giminėms, dalyvaujant vienam sielvartingam vyriškiui ir jo pusseserei Hertai Landau iš Bebenhauzeno Landau atšakos, tuščiame karste buvo palaidota šlovė to narsiojo didvyrio, kurį pagerbsime atėjus geresniems laikams ir jo kapą papuošime baltais žiedais, tokiais pat tyrais kaip jo siela. Didžiuojuosi savo sūnumi, brangioji Ana, jis jau kartu su tavimi. Ir man neilgai teks laukti, nes čia nebėra kas veikti.

Temo. Susimąstę jie išėjo pro grotinius vartus, vis dar atkilus. Ji paėmė jam už rankos, ir jie tylėdami pasuko prie žibinto, apšviečiančio parko taką. Kai atsidūrė prie žibinto, Sara prabilo: man rodos, profesorius Šotas gerai pasakė.

– Jis daug ką sakė.

– Kad tavo „Europinės minties istorija“ iš tikrųjų labai reikšminga knyga.

– Nežinau. Norėčiau, kad tai būtų tiesa, bet negaliu to žinoti.

– Taip ir yra, – neatlyžo Sara. – Be to, aš tave myliu.

– Na, jau kuris laikas mane lanko kitokios mintys.

– Kokios?

– Visokios. Blogio istorija.

Jiems einant iš kapinių, Adrianas pasakė: visa bėda, kad aš nesuprantu, kas man darosi. Nesugebu deramai mąstyti. Į galvą ateina kažin kokie pavyzdžiai, o ne mintys, kurios...

– Rašyk, juk aš visada šalia.

Ir aš ėmiau rašyti, o Sara visada buvo šalia, piešė greta, pašonėje. Mums liko nedaug, labai nedaug laiko būti drauge, dirbti, gyventi, taikstytis su savo būgštavimais. Aš rašiau, o tu buvai šalia. Sara iliustravo pasakas ir piešė angliniu pieštuku, o Adrianas šalia grožėjosi jos piešiniais. Sara gamino košerinius valgius ir pasakojo apie turtingą žydišką virtuvę, o jis kaip visada vaišindavo ją omletu su bulvėmis, ryžių koše arba kepta vištiena. Retkarčiais Maksas atsiųsdavo rinktinio vyno. Ir Adrianas staiga nei iš šio, nei iš to pratrūkdavo juoktis. Įeidavo į jos dirbtuvę, kur ji jau dešimtį minučių nieko neregėdama spoksodavo į baltą popieriaus lakštą, prisegtą prie molberto, mąstydama apie savo reikalus, savo paslaptis, savo mįsles, savo ašaras, kurių man nevalia šluostyti.

– Ir aš tave myliu, Sara.

Ji atsigręždavo, nukreipdavo žvilgsnį nuo balto lakšto į mano išblyškusį veidą (baltai baltą, pasak narsiojo Juodojo Erelio) ir nusišypsodavo tik po kelių sekundžių, nes jai būdavo nelengva atitrūkti nuo savo reikalų, paslapčių, mįslių, savo paslaptingų ašarų. Bet mudu buvome laimingi. Ir dabar, mums išeinant iš Tiubingeno kapinių, ji pasakė: rašyk, juk aš visada šalia.

Kai šalta, kad ir pavasarį, žingsniai naktį skamba kitaip, lyg šaltis irgi turėtų garsą. Tokia mintis smilktelėjo Adrianui, kai jie tylėdami ėjo į viešbutį. Dviejų laimingų žmonių žingsniai naktį.

– *Sie wünschen?**

– Adrianai Ardevoli? Adrianai? Čia tu?

– *Ja*. Taip. Bernatai?

– Sveikas. Ar gali kalbėti?

Adrianas dirstelėjo į Sarą, kuri tuo metu, nusivilkusi šiltą striukę, bandė užtraukti užuolaidas nedidelio viešbučio „Am Schloss“** kambaryje.

---

* Ko pageidaujate? (*Vok.*)

** Pilis. (*Vok.*)

– Kas tau? Ko nori?

Sara spėjo išsivalyti dantis, apsivilkti naktinius marškinius ir atsigulti į lovą. Adrianas kartojo: taip, taip, žinoma, taip. Kol pagaliau nutarė nieko nebesakyti ir tik klausytis. Taip patylėjęs kokias penkias minutes, jis pažvelgė į Sarą, kuri, tylos liūliuojama, žiūrėjo į lubas.

– Klausyk, matai... Taip. Taip. Aišku.

Dar trys minutės. Man rodos, tu, mylimoji, galvoji apie mudu. Retkarčiais slapčiomis žvilgteliu į tave ir matau laimingai šypsant. Man rodos, mylimoji, tu didžiuojies manimi, ir aš jaučiuosi laimingiausias žmogus pasaulyje.

– Pala, ką?

– Ar tu manęs klausaisi, žmogau?

– Žinoma.

– Taigi tokie reikalai. Ir aš...

– Bernatai, gal tau reikėtų skirtis? Jeigu nieko neišeina, vadinasi, nieko nepadarysi. – Tyla. Adrianas girdėjo, kaip kitame laido gale kvėpuoja draugas. – Kaip tu sakai?

– Žmogau, juk...

– Na, o kaip romanas?

– Nė iš vietos. O kaip turėtų sektis, tavo nuomone, kai namuose pragaras? – Tyla kitame laido gale. – Be to, aš nemoku rašyti, o tu dar nori, kad skirčiausi.

– Aš nenoriu, kad tu skirtumeis. Aš nieko nenoriu. Tik noriu, kad būtum laimingas.

Dar pusketvirtos minutės, kol pagaliau Bernatas pasakė: ačiū, kad išklausei, ir padėjo ragelį. Adrianas dar kelias sekundes pasėdėjo prie telefono. Paskui atsistojo ir atitraukė plonytę užuolaidą. Lauke ramiai snigo. Jis pasijuto saugus šalia Saros. Pasijutau saugus šalia tavęs, Sara: tuomet net negalėjau įsivaizduoti, kad dabar, tau rašydamas, gyvensiu visų vėjų pagairėje.

42

Iš Tiubingeno grįžau pasipūtęs kaip kalakutas ir išskleidęs uodegą kaip povas. Į žmoniją žiūrėjau iš tokių aukštybių, jog stebėjausi, kaip žmonės gali gyventi pažemėse. Iki tol, kol nuėjau į fakulteto kavinę išgerti kavos.

– Ei, sveikas!

Dar labiau išgražėjusi. Net nepastebėjau, kaip ji atsidūrė šalia.

– Na, kaip laikomės?

Taip, dar labiau išgražėjusi. Jau keli mėnesiai, kai nuslūgo pyktis, pašokdavęs vos mane išvydus. Gal jai viskas nusibodo. O gal apskritai susitvarkė gyvenimą.

– Gerai. O tu? Kaip sekėsi Vokietijoje, puikiai, ar ne?

– Taip.

– O man labiau patinka „Estetinė valia“. Kur kas labiau.

Ji gurkštelėjo kavos. Man patiko tokia kategoriška nuomonė.

– Man irgi. Tik niekam to nesakyk.

Tyla. Dabar aš gurkštelėjau kavos, paskui vėl ji – baltos kavos.

– Tu labai geras, – pasakė patylėjusi.

– Ką sakai?

– Juk girdėjai. Tu – labai geras.

– Ačiū. Aš...

– Liaukis. Verčiau nieko negadink. Gyvenk mąstydamas ir retkarčiais rašyk knygas. Tik nelįsk prie žmonių. Laikykis atstu, supratai?

Ji išgėrė paskutinį gurkšnį baltos kavos. Man knietėjo pakamantinėti, ką ji turi omeny, bet supratau, kad būtų kvaila naršyti po praeitį. Juo labiau kad apie ją nieko tau nesu pasakojęs, apie Laurą. Nieko nepasakiau tada, kai buvo galima prisipažinti be

jokios baimės. O dabar ji, užuot nuožmiai mane puolusi, giedojo man liaupses. Ir prieš mėnesį, katedroje prasidėjus remontui, ji užsiėmė stalą priešais manąjį, nes dabar pagaliau turėjau savo rašomąjį stalą. Man reikėjo priprasti prie naujų santykių su Laura. Net pagalvojau, kad tuomet man nebereikės tau pasakoti apie tą moterį.

– Ačiū, Laura, – pasakiau.

Ji kaukštelėjo krumpliais į stalą ir išėjo. Valandėlę pasėdėjau, kad nereikėtų susidurti su ja laiptuose. O paskui pagalvojau, kad būtų geriau, jei Laura nustotų ant manęs pykti. Umedesas kartą man pasakė, kad Laura Bailina, na, žinai, ta ručkė, tikras saldainiukas? Taigi ji pašėlusiai šauniai skaito paskaitas. Tiesiog kerėte užkeri. Ką gi, malonu, pagalvojau. Ir dar pagalvojau, kad visos tos šunybės, kurių jai prikrėčiau, išėjo jai į naudą. Umedesui atsakiau, kad jau esu girdėjęs tokių atsiliepimų. Juk kartais turi atsirasti geras dėstytojas, ar ne?

Adrianas Ardevolis atsistojo ir ėmė vaikščioti po erdvų kabinetą, mąstydamas apie tai, ką rytą pasakė Laura. Sustojo prie inkunabulų ir susimąstė: kodėl jis vis dar studijuoja, kodėl nesiliauja studijavęs? Kažkoks keistas siekis. Siekis suprasti pasaulį. Suprasti gyvenimą. Sužinok, kad gudrus. Bet ūmai nustojo apie tai galvojęs, kai išgirdo pratisą dzrrrrrrrr. Palaukė tikėdamasis, kad duris atidarys Mažylė Lola, ir atsisėdęs ėmė skaityti Lujį*. Perskaitė kelias eilutes samprotavimų apie realizmą literatūroje.

– Hau.

– Ko?

– Katerina.

– Dzrrrrrrrr.

Kilstelėjo galvą. Katerina tikriausiai bus išėjusi. Dirstelėjo į laikrodį. Pusė aštuntos. Nenorom užvertė Lujį.

---

* Clive Staples Lewis (1898–1963) – anglų mokslininkas, medievistas, literatūros kritikas ir eseistas, mokslinės fantastikos knygų („Narnijos kronikos") autorius.

Atidarė duris ir išvydo Bernatą su sportine kuprine rankoje, ir šis pasakė: sveikas, ar galiu užeiti? Ir įėjo, Adrianui nespėjus atsakyti: žinoma, savaime suprantama, užeik.

Po geros valandos grįžo Sara ir nuo slenksčio linksmai sušuko: dvi Grimų pasakos! Uždariusi duris, įėjo į kabinetą, nešina glėbiu piešimo lakštų, ir paklausė: tu dar neužkaitei daržovių?

– Oi, sveikas, Bernatai, – pridūrė. Ir įsmeigė akis į sportinę kuprinę.

– Matai... – prabilo Adrianas.

Sara iškart viską suprato ir pasakė Bernatui: pavakarieniausi su mumis. Tokiu tonu, lyg įsakydama. Ir Adrianui: po šešis piešinius kiekvienai pasakai. O paskui išėjo pasidėti lakštų ir užkaisti puodo. Bernatas nedrąsiai žvilgtelėjo į Adrianą.

– Įsikursi svečių kambaryje, – nutraukė tylą Sara, kai visi trys sėdėjo priešais Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyną, net ir naktį apšviestą Trespujo pusėje dingstančios saulės. Vyrai nustebę pakėlė akis nuo lėkščių su daržovėmis.

– Na, man rodos, pagyvensi pas mus keletą dienų, ar ne?

Tiesą pasakius, Sara, Bernatas to dar nebuvo manęs prašęs. Tikėjausi, kad jis ketina pas mus pasisvečiuoti, bet aš nežinia kodėl to jam nesiūliau. Gal mane siutino tai, kad jis negali įsidrąsinti ir manęs paprašyti.

– Jeigu jums nesutrukdysiu.

Visada norėjau būti toks tiesmukas kaip tu, Sara. Tik aš, priešingai, nemoku griebti jaučio už ragų. Šiaip ar taip, jis mano geriausias draugas. Ir dabar, kai svarbiausias klausimas išspręstas, įtampa prie stalo truputį nuslūgo. Bernatas laikė savo pareiga mums paaiškinti, kad jis nenori skirtis, bet mudu kas dieną vis dažniau pykstamės, ir man labai gaila Ljurenso, jis...

– Kiek jam metų?

– Nežinau. Septyniolika ar aštuoniolika.

– Vadinasi, jis jau didelis, ar ne?

– „Didelis“ kam? – ūmai pasišiaušė Bernatas.

– Na, tam atvejui, jeigu sugalvosite skirtis.

– O man keista, kad tu nežinai, kiek metų tavo sūnui, – įsiterpė Sara.

– Juk sakiau: septyniolika ar aštuoniolika.

– Na...

– O kada jo gimtadienis?

Gėdinga tyla. O tu, kai įsikali ką nors į galvą, nieku gyvu neatlyši:

– Na, pažiūrim: kelintais metais jis gimė?

Valandėlę pagalvojęs, Bernatas atsakė: 1977.

– Vasarą, rudenį, žiemą ar pavasarį?

– Vasarą.

– Jam septyniolika. *Voilà!*

Tu nieko nepasakei, nors tikrai galėjai pasiųsti velniop žmogų, nežinantį, kada jo sūnaus gimtadienis. Vargšė Tekla, gyvena su tokiu išaušėliu, kuris, išskyrus save, niekuo daugiau nesirūpina, lyg visi aplink turėtų jam patarnauti, garbės žodis, ir dar būtum galėjusi kai ką pridurti. Bet tu tik palingavai galvą, nesileisdama į kalbas. Vakarienė pasibaigė taikiai. Paskui Sara greitai išėjo, palikusi mus vienudu, kad pasikalbėčiau su juo vyriškai.

– Skirkis, – pasakiau.

– Aš kaltas. Nežinau, kiek metų sūnui.

– Klausyk, liaukis kvailiojęs. Išsiskirk ir gyvenk sau laimingas.

– Negaliu gyventi laimingas. Mane užgrauš sąžinė.

– Dėl ko?

– Dėl visko. Ką skaitai?

– Lujį.

– Ką?

– Klaivą Steplesą Lujį. Mokslo vyrą.

– Aha, – Bernatas pasklaidė knygą ir padėjo ją ant stalo. Pažvelgė į Adrianą ir pasakė: aš ją vis dar myliu.

– O ji tave myli?

– Man rodos, myli.

– Puiku. Bet jūs skaudinate vienas kitą ir Ljurensą.

– Ne. Jeigu aš... Et, didelio čia daikto!

– Todėl ir pabėgai iš namų?

Bernatas atsisėdo prie stalo, užsidengė veidą rankomis ir apsiverkė. Ilgai verkė pasikūkčiodamas, ir aš nežinojau, ką daryti, ar prieiti ir apkabinti, ar įgnybti į nugarą, ar papasakoti kokį pokštą. Bet nieko nepadariau. Veikiau padariau. Atitraukiau K. S. Lujo knygą, kad neaptaškytų. Kartais tiesiog nekenčiu savęs.

Duris atidarė Tekla ir valandėlę žiūrėjo į mane netardama nė žodžio. Paskui įleido į vidų ir uždarė duris.

– Kaip jis jaučiasi?

– Išmuštas iš vėžių. Nusiminęs. O tu?

– Išmušta iš vėžių. Nusiminusi. Atėjai vaidinti derybininko?

Tiesą pasakius, Adrianas niekada nemokėjo kalbėtis su Tekla. Ji buvo kitokia, pernelyg neramių akių. Ir labai graži. Kartais net atrodydavo, kad apgailestauja esanti tokia graži. Dabar ji buvo susirišusi plaukus į uodegą, ir jis mielai būtų įsisiurbęs jai į lūpas. Ji kukliai susinėrė rankas ant krūtinės ir pažvelgė jam į akis, lyg laukdama, ką jis pasakys: na, klok, sakyk, kad Bernatas baisiai nusiminęs ir, atsiklaupęs ant kelių, maldauja leisti jam grįžti namo, jis supranta, kad yra nepakenčiamas, ir stengsis iš paskutiniųjų... ir kad... taip, taip, žinau, kad jis išėjo trinktelėdamas durimis, kad išėjo jis, o ne tu, kad... Bet prašo, atsiklaupęs ant kelių maldauja, kad leistum grįžti, nes negali gyventi be tavęs ir...

– Atėjau smuiko.

Tekla nustėro, o atsipeikėjusi nuėjo koridoriumi, man regis, truputį įsižeidusi. Dar šūktelėjau jai pavymui: ir partitūrų... Jos mėlyname aplanke, tokiame storame...

Ji grįžo su smuiku ir storu aplanku, kurį gal truputį per staigiai metė ant valgomojo stalo. Buvo kur kas labiau įsižeidusi, nei man iš pradžių pasirodė. Supratau, kad geriausia nieko daugiau nesakyti, tad tik paėmiau smuiką ir storą aplanką.

– Man tikrai labai gaila, kad taip atsitiko, – pasakiau atsisveikindamas.

– Ir man, – atsakė ji užtrenkdama duris. Irgi truputį per staigiai. Tą akimirką Ljurensas paknopstomis bėgo laiptais aukštyn su sportine kuprine ant pečių. Aš spėjau įšokti į liftą anksčiau, nei vaikinas pastebėjo, kas taip gėdingai slepiasi laiptų aikštelėje. Žinau, kad esu bailys.

Rytojaus pavakarę Bernatas repetavo, ir tarp šių sienų vėl aidėjo sodrūs smuiko garsai. Sėdėdamas savo kabinete, Adrianas įsmeigė žvilgsnį į lubas, kad geriau girdėtų. Bernatas griežė svečių kambaryje, ir Eneskaus sonatos veržėsi pro langą, užtvindydamos vidinį kiemą. Leidžiantis sutemoms, jis paprašė leisti pagroti Storioniu, ir smuikas raudojo jo rankose dvidešimt ar trisdešimt nuostabių minučių. Jis atliko kelias dėdulės Leklero sonatas, bet šįsyk pats vienas. Vieną kitą akimirką buvau pasiryžęs padovanoti jam Vialį. Jam tikrai praverstų. Bet laiku apsigalvojau.

Nežinia, ar padėjo jam muzika. Šiaip ar taip, po vakarienės mes trise ilgai šnekėjomės. Netikėtai Sara prašneko apie savo dėdę Chaimą, o nuo dėdės perėjome prie blogio banalumo, nes ne per seniausiai perskaičiau Arendt* knygą, ir galvoje, nerasdamos išeities, man sukosi įvairios mintys.

– Ko tu rūpiniesi tokiais dalykais? – paklausė Bernatas.

– Nes jeigu blogis nebaudžiamas, mes žuvę.

– Nesuprantu, ką turi galvoje.

– Jeigu man leistina kaip niekur nieko daryti bloga ir nieko neatsitinka, žmonija neturi ateities.

– Kaip niekur nieko, kitaip sakant, be jokių paskatų?

– Nusikaltimas be jokių paskatų – tai pats nežmoniškiausias dalykas, kokį įmanoma įsivaizduoti. Pamatau žmogų autobusų stotelėje ir jį nužudau. Siaubinga.

– O neapykanta pateisina nusikaltimą?

* Clive Staples Lewis (1898–1963) – anglų mokslininkas, medievistas, literatūros kritikas ir eseistas, mokslinės fantastikos knygų („Narnijos kronikos“) autorius.

– Ne, bet atskleidžia jo paskatas. O nusikaltimas be paskatų ne tik siaubingas, bet ir nesuvokiamas.

– O nusikaltimas Dievo vardu? – įsiterpė Sara.

– Tai nusikaltimas be paskatų, bet savotiškai pateisinamas.

– O nusikaltimas dėl laisvės? Dėl pažangos? Arba dėl ateities?

– Žudyti Dievo vardu – tolygu žudyti dėl ateities. Kai pateisinama ideologiniu pagrindu, nebelieka vietos nei atjautai, nei užuojautai. Žudoma šaltakraujiškai, ir sąžinė tyli. Kaip žudo psichopatas, neturėdamas jokių paskatų.

Jie nutilo. Valandėlę sėdėjo nežiūrėdami vienas į kitą, lyg to pokalbio prislėgti.

– Kai kurių dalykų nesugebu suvokti, – niūriai prabilo Adrianas. – Žiaurumo. Žiaurumo pateisinimo. Tik aprašydamas juos sugebu suvokti.

– Kodėl nepabandai? – paklausė ji, žiūrėdama į mane skvarbiu žvilgsniu, kuris ligi šiol kiaurai veria mane.

– Aš nemoku rašyti. Štai Bernatas galėtų...

– Nesityčiok. Dabar man ne tai galvoje.

Pokalbis išseko, ir mes nuėjome gulti. Menu, mylimoji, kaip tik tą naktį apsisprendžiau. Ištisą valandą pagulėjęs atviromis akimis, tyliai atsikėliau ir grįžau į savo kabinetą. Paėmiau švaraus popieriaus ir parkerį ir pabandžiau pradėti iš labai toli, tikėdamasis pamažu priartėti prie mūsų laikų, ir parašiau: akmenys neturi būti per maži, nes tuomet jie nepadarys žalos. Tačiau jie neturi būti ir per dideli, nes tuomet labai sutrumpins nusikaltėlio kančias. Nedera pamiršti, kad turime bausti nusikaltėlį. Visi tie gerieji žmonės, kurie pakelia pirštą geisdami prisidėti prie užmušimo akmenimis, turi suvokti, kad kaltė išperkama kančiomis. Taip yra. Ir taip buvo visada. Todėl, sužeisdami neištikimą žmoną, išmušdami jai akį, likdami abejingi jos ašaroms, jie įtinka Visagaliui, Vieninteliam Dievui, Gailestingajam ir Maloningajam.

Alis Bahras atėjo į bausmės vietą ne kaip savanoris, o kaip ieškovas, vadinasi, turėjo ypatingą teisę pirmas mesti akmenį. Priešais jį paleistuvė Amani, įkasta į žemę, iš kurios kyšojo tik

jos begėdiškas – o dabar ir ašarotas – veidas, jau seniai kartojo: nežudykite manęs, Alis Bahras jums sumelavo. Ir Alis Bahras, suirzęs, įsiutintas nusikaltėlės žodžių, vos kadžiui davus ženklą, metė pirmą akmenį, trokšdamas pagaliau užčiaupti tą sukknistą kalę, tebūnie pašlovintas Aukščiausiasis. O akmuo, turintis nutildyti tą kekšę, skriejo labai lėtai, ne ką greičiau, nei Alis Bahras ėjo į Amani namus tarytumei pintinės datulių parduoti, o Amani, išvydusi vyriškį, užsidengė veidą virtuvės pašluoste, kurią laikė rankose, ir paklausė: ko jums čia reikia ir kas jūs toks?

– Atėjau parduoti datulių pirkliui Azizadehui Alfalačiui.

– Jo nėra, jis grįš tik vakare.

Kaip tik tuo Alis Bahras norėjo įsitikinti. Be to, jis išvydo jos veidą, nepalyginamai gražesnį, nei buvo girdėjęs Murabašo užvažiuojamajame kieme. Šventvagės paprastai esti gražesnės už kitas moteris. Alis Bahras pastatė pintinę su datulėmis ant žemės.

– Mes jų neužsakėme, – įtariai pasakė ji. – Aš ne šeimininkė...

Jis žengė kelis žingsnius jos link ir, išskėtęs rankas, pasakė rūsčiu veidu: mažute Amani, aš tik noriu atskleisti tavo paslaptį. Ir, žaibuodamas akimis, griežtai pridūrė:

– Aš ateinu Aukščiausiojo vardu nubausti tave už šventvagystę.

– Ką jūs turite omeny? – išsigando gražioji Amani.

Jis priėjo arčiau prie merginos:

– Laikau savo pareiga atskleisti tavo paslaptį.

– Mano paslaptį?

– Tavo šventvagystę.

– Nesuprantu, ką jūs čia šnekate. Mano tėvas... Jis... Jis pareikalaus jūsų atsakyti už savo žodžius.

Alis Bahras nesugebėjo nuslėpti degančio žvilgsnio.

– Nusirenk, šventvage kale! – piktai įsakė jis.

Užuot paklususi, klastūnė Amani puolė į kitą kambarį, ir Aliui Bahrui teko bėgti iš paskos ir griebti jai už kaklo. O kai ji sukliko šaukdamasi pagalbos, buvo priverstas viena ranka užspausti jai burną, o kita nuplėšė drabužius, apnuogindamas jos gėdą.

– Žiūrėk, šventvage!

Jis nuplėšė jai nuo kaklo medalioną, iki kraujų įbrėždamas krūtinę.

Vyriškis žiūrėjo į medalioną saujoje. Kažkokia žmogysta: moteris su kūdikiu ant rankų, tolėliau – neregėtas plačiašakis medis. Kitoje pusėje – krikščionių rašmenys. Vadinasi, ne veltui moterys plaka liežuviais gražiąją Amani: ji garbina netikrus dievus ar bent jau pažeidžia įstatymą, draudžiantį šiukštu gaminti, pjaustyti, piešti, pirkti, nešiotis, turėti, slėpti bet kokį žmogaus atvaizdą, tegu bus pagarbintas Aukščiausiasis.

Ir ramia sąžine įsikišo medalioną po drabužiais žinodamas, kad galės pelningai parduoti pirkliams, Raudonąja jūra plaukiantiems į Egiptą, nes pats nei gamino, nei pjaustė, nei piešė, nei pirko, nei nešiojosi, nei turėjo, nei slėpė kokių nors daiktų su žmogaus atvaizdu.

Taip mąstydamas ir slėpdamas medalioną, staiga pastebėjo, kad po perplėšta gražiosios Amani suknele matyti gašlus kūnas, nuodėmingas kaip pati nuodėmė. Ne veltui kai kas tvirtino, kad po jos gundančia suknele tikriausiai nuostabus kūnas.

Lauke pasigirdo mufčio balsas, šaukiantis tikinčiuosius zuhros*.

– Nerėk, nes užmušiu. Negundyk manęs, – perspėjo jis.

Jis parvertė ją ant skrynios, kurioje stovėjo ąsočiai su grūdais, ir pagaliau ji radosi prieš jį nuoga, žavinga, apsiverkusi. Ir toji paleistuvė nesipriešindama atsidavė Aliui Bahrui, ir šis patyrė tokią palaimą, kokios neparagausiu net rojuje, tik visa bėda, kad toji moteriškė be perstojo žliumbė, o aš įsismaginęs užsimerkiau ir leidausi liūliuojamas begalinės palaimos, tegu bus pagarbintas... pagaliau.

– Ir tuomet pajutau siaubingą dūrį ir, atsimerkęs ir atsipeikėjęs, o garbusis kadi, pamačiau priešais tos pamišėlės akis ir ranką, tebegniaužiančią iešmą, kuriuo mane persmeigė. Ir iš skausmo nesugebėjau užbaigti zuhros maldos.

---

* Zuhra – musulmonų popiečio malda.

– O kaip jūs manote, kodėl ji ryžosi jus užpulti tada, kai nugrimzdote į maldą?

– Manding, ji kėsinosi pavogti pintinę su datulėmis.

– Kuo, sakote, vardu ši moteriškė?

– Amani.

– Įveskite ją, – įsakė teisėjas dvyniams.

Laikrodis Nekalto Prasidėjimo varpinėje išmušė dvyliktą nakties, paskui pirmą. Automobilių gatvėje jau seniai nebuvo girdėti, Adrianas nenorėjo nei į tualetą, nei į virtuvę užsiplikyti ramunėlių arbatos. Jis troško sužinoti, ką pasakys kadis.

– Pirmiausia įsidėmėk, kad čia klausinėju aš, – pareiškė kadis. – Antra, įsidėk į galvą, kad jei meluosi, užsimokėsi gyvybe. Kalbėk!

– Garbusis kadi, pas mus į namus atėjo nepažįstamas vyriškis.

– Su pintine datulių?

– Taip.

– Norėjo tau jas parduoti?

– Taip.

– Kodėl nenorėjai jų pirkti?

– Man tėvas neleidžia.

– Kas tavo tėvas?

– Azizadehas Alfalatis, pirklys. Be to, aš neturiu pinigų, kad galėčiau pirkti ką tinkama.

– Kur tavo tėvas?

– Jam buvo įsakyta išvaryti mane iš namų ir manęs neapraudoti.

– Kodėl?

– Nes esu išniekinta.

– Ir tu kuo ramiausiai man tai sakai?

– Garbusis kadi, jūs liepėte man nemeluoti, kitaip turėsiu atsisveikinti su gyvybe.

– Kodėl tu išniekinta?

– Mane išžagino.

– Kas?

– Vyriškis, siūlęs pirkti datulių. Jis vardu Alis Bahras.

– Kodėl jis taip padarė?

– Paklauskite jį patį. Aš nežinau.

– Kas tu tokia, kad drįsti nurodinėti, ką man dera daryti?

– Atsiprašau, garbusis kadi, – pasakė ji, dar žemiau nuleisdama galvą. – Bet aš nežinau, kodėl jis taip padarė.

– Tu jį sugundei?

– Ne. Nieku gyvu! Aš – drovi moteris.

Tyla. Kadis įdėmiai žiūrėjo į merginą. Galiausiai ji pakėlė galvą ir pasakė: žinau, jis norėjo pavogti brangenybę, kurią nešiojausi.

– Kokią?

– Medalioną.

– Parodyk jį man.

– Negaliu. Jis pavogė. O paskui išžagino mane.

Kai Alis Bahras vėl stojo prieš teismą, geraširdis kadis kantriai palaukė, kol bus išvesta moteris. Kai tik dvyniai uždarė duris, jis pusbalsiu paklausė: kokį medalioną pavogei, Ali Bahrai?

– Medalioną? Aš?

– Tu nepavogei medaliono iš Amani?

– Melagė! – Jis iškėlė rankas. – Apieškokite mane, kadi!

– Vadinasi, ji meluoja.

– Begėdiškai meluoja. Ji neturi jokių brangenybių, tik iešmą, kuriuo smeigia tam, kas jos namuose nutraukia pokalbį, norėdamas sukalbėti lyg zuhrą, lyg asrą, nebeprisimenu, kuriuo metu tai atsitiko.

– Kur tas iešmas?

Alis Bahras išsitraukė iešmą, kurį nešiojosi pasikišęs po skvernu, ir padavė ant ištiestų rankų, lyg atnašaudamas auką Aukščiausiajam.

– Štai šiuo iešmu ji smeigė, maloningasis kadi.

Kadis paėmė iešmą, vieną tų, ant kurių pasmeigiama aviena, apžiūrėjo jį ir galvos linktelėjimu įsakė Aliui Bahrui išeiti. Valan-

dėlę sėdėjo susimąstęs laukdamas, kol dvyniai vėl įves nusikaltėlę Amani. Parodė jai iešmą:

– Tavo? – paklausė.

– Taip! Iš kur gavote?

– Vadinasi, prisipažįsti, kad jis tavo?

– Taip. Juk turėjau gintis nuo vyriškio, kuris...

Kadis kreipėsi į dvynius, ramstančius sieną:

– Išveskite iš čia tą maitą, – pasibodėjęs pasaulyje viešpataujančiu blogiu, įsakė nekeldamas balso.

Pirklys Azizadehas Alfalatis buvo įspėtas, kad jam nevalia pralieti nė vienos ašaros, nes apverkti akmenimis užmuštą moterį – nuodėmė, žeidžianti Aukščiausiąjį. Taip pat negalėjo nė svajoti apie gedulą, tegu bus pagarbintas Gailestingasis. Jam neleista ir atsisveikinti su dukterimi, nes, būdamas doras žmogus, jos atsižadėjo sužinojęs, kad ji leidosi išžaginama. Azizadehas užsidarė namuose, ir niekas nesužinojo, ar jis verkė, ar kalbėjosi su žmona, mirusia prieš daug metų.

Ir štai pagaliau tai paleistuvei Amani skruostą kliudė pirmas akmuo, nei per mažas, nei per didelis, palydėtas pagiežingo riksmo, nes Aliui Bahrui vis dar skaudėjo iešmu klastingai sužeistą pilvą. O ji vis klykė: Alis Bahras mane išžagino ir apvogė. Tėveli! Tėveli! Lutai, nemušk manęs, juk mudu su tavimi... Gelbėkit! Ar yra čia bent vienas gailestingas žmogus? Tačiau jos draugo Luto sviestas akmuo pataikė į smilkinį ir apsvaigino ją – įkasta į žemę, ji negalėjo pakelti rankų ir užsidengti. O Lutas didžiavosi savo taiklumu – kaip Dragas Gradnikas. Akmenys skriejo vienas po kito, nei per dideli, nei per maži, dabar juos svaidė dvylika savanorių, ir Amani veidas pasidarė raudonas kaip kai kurių paleistuvių lūpos – jos dažosi trokšdamos prisivilioti vyrus ir apsukti jiems galvą. Alis Bahras nustojo mėtyti akmenis, nes Amani nutilo ir pažvelgė jam į akis. Persmelkė, pervėrė, persmeigė jį žvilgsniu kaip Gertrūda, lygiai taip pat kaip Gertrūda, ir pilvą dar labiau suskaudo. Dabar gražioji Amani nebegalėjo verkti, nes vienas akmuo išmušė jai akį. O kitas, didelis aštrus, pataikė į burną,

ir mergina užspringo išmuštais dantimis, bet skaudžiausia buvo tai, kad dvylika teisių vyrų nesiliovė svaidę į ją akmenų, ir jei kuris pramesdavo pro šalį, nors stovėjo gana arti, patyliukais keikdamasis stengdavosi kitu akmeniu taikliai kliudyti. O tie teisūs vyrai buvo vardu Ibrahimas, Bakiras, Lutas, Marvanas, Taharas, Ukba, Idrisas, Zuhairas, Hunainas, dar vienas Taharas, dar vienas Bakiras ir Mahiras, tegu bus pagarbintas Aukščiausiasis, Maloningasis ir Gailestingasis Dievas. Savo namuose girdėdamas, kaip riaumoja dvylika savanorių, Azizadehas žinojo, kad trys jaunuoliai buvo iš jų kaimo ir vaikystėje žaidė su jo dukterimi, kol jai prasidėjo mėnesinės, ir jam teko slėpti ją nuo visų, tegu bus pagarbintas Maloningasis. O kai išgirdo visuotinį klyksmą, suprato, kad jo Amani mirė po siaubingų kančių. Tuomet nuspyrė taburetę, ir jo kūnas pakibo visu svoriu, parištas už kaklo virve pašarui veržti. Pasitąsė, konvulsijų tampomas, ir, dar klyksmams nenutilus, Azizadehas, jau nebegyvas, leidosi ieškoti dukters, kad galėtų tolimu keliu nulydėti ją pas žmoną. Iš bedvasio nelaimėlio Azizadeho Alfalačio švirkštelėjo šlapimas į pintinę su datulėmis, tebestovinčią lauke prie krautuvėlės durų. O už kelių gatvių kniūbsojo Amani su pernelyg didelio akmens perlaužtu kaklu, o juk buvau įspėjęs nemėtyti tokių didelių, ar ne? Matote? Negyva. Kas jį metė? Ir dvylika savanorių parodė į Alį Bahrą, nebegalėjusį ištverti aklo tos paleistuvės žvilgsnio – žiūrėjo į jį vienintele akimi, lyg keršydama: padovanojo žvilgsnį, nuo kurio jam nesisekė išsivaduoti nei dieną, nei naktį. Ir dar parašiau, kad rytojaus dieną, nieko nelaukdamas, Alis Bahras nuskubėjo prie pirklių karavano, traukiančio į Egipto Aleksandriją prekiauti su krikščionių pirkliais, nes miestas tuomet buvo atitekęs anglams. Alis Bahras pasirinko iš pažiūros patį ryžtingiausią ir atgniaužė kumštį, saugodamasis, kad nepastebėtų nė vienas iš vietinių. Pirklys įdėmiai pažvelgė į medalioną, paėmė jį į rankas, norėdamas geriau apžiūrėti, bet Alis Bahras ženklu paprašė būti atsargesniam, šis suprato užuominą, ir jie prigludo už gulinčio kupranugario. Nepaisydamas įstatymų ir Korano šventų pamokymų, pirklys susidomėjo.

Apžiūrėjo medalioną ir perbraukė per jį pirštais, lyg ketindamas pavalyti.

– Auksinis, – pasakė Alis Bahras. – Grandinėlė taip pat.

– Matau. Bet jis vogtas.

– Ką tu! Neįžeidinėk!

– Galvok, ką nori.

Jis bandė grąžinti gražiosios Amani medalioną Aliui Bahrui, bet šis neėmė, purtė galvą ir slėpė rankas už nugaros, nes tas auksas galų gale jam pažadino sąžinę. Jis sutiko parduoti medalioną pusvelčiui. Kai Alis Bahras nuėjo, pirklys ilgai žiūrėjo į medalioną. Krikščionių rašmenys. Aleksandrijoje dėl jo kils muštynės. Džiaugdamasis perbraukė per jį pirštų galais, lyg bandydamas nuvalyti apskretusį purvą. Paskui, truputį pagalvojęs, nustūmė į šalį aliejinę lempelę, kurią buvo prisitraukęs, kad galėtų geriau apžiūrėti medalioną, ir, žvelgdamas į jaunąjį Bročą, pasakė:

– Tas medalionas... man matytas.

– Na, juk tai... man regis, Moenos Dievo Motina.

– Gėlių Švenčiausioji Mergelė Marija, – jis apvertė medalioną, kad jaunuolis pamatytų kitą pusę. – Iš Pardako, matai?

– Negali būti.

– Ar moki skaityti? Juk tu iš Muredų giminės, ar ne?

– Taip, pone, – pamelavo jaunasis Broča. – Man reikia pinigų kelionei į Veneciją.

– Jūs, Muredos, visi kaip subinę išdegę, – tebežiūrinėdamas medalioną, pridūrė: – Nori eiti į jūrininkus?

– Taip. Ir nukeliauti kuo toliau nuo čia. Į Afriką.

– Gelbsti kailį, ką?

Auksakalys padėjo medalioną ir pažvelgė jam į akis.

– Ko prikrėtei? – paklausė.

– Nieko. Kiek duosit?

– Ar žinai, kad jūra nemėgsta tų, kurie gimė ir užaugo kalnuose?

– Dėduli, kiek man duosit už tą medalioną?

– Pasilik jį juodai dienai, vaikeli.

Broča instinktyviai apžvelgė smalsaus žydo dirbtuvę. Jie buvo vieni.

– Man reikia pinigų dabar, suprantat?

– O kas nutiko Jakiamui Muredai? – pasidomėjo senis auksakalys iš Planos.

– Jis tarp savų drauge su Agnu, Jenu, Maksu, Ermesu, Jozefu, Teodoru, Mikuranu, Ilze, Erika, Katarina, Matilde, Gretchene ir nerege mažyle Betina.

– Malonu. Garbės žodis, malonu.

– Man taip pat. Jie visi drauge guli po žeme, ir juos ėda kirmėlės, o kai sudoros kūną, suris ir sielas. – Jis atsiėmė papuošalą. – Ar pirksite iš manęs tą sukknistą medalioną, ar išsitraukti peilį?

Tą akimirką Nekalto Prasidėjimo bažnyčios varpai išmušė trečią valandą nakties, ir Adrianui dingtelėjo: rytoj visai neturėsiu sveikatos.

Kartais drama prasideda nuo mažutės smiltelės, nuo nereikšmingo menknieko. Nuo kelių žodžių rytojaus dieną po užmušimo akmenimis, kai per vakarienę Adrianas lyg tarp kita ko paklausė: na, kaip, ar jau pagalvojai?

– Apie ką?

– Na, apskritai... Ką gi, gerai, arba tu grįžti namo, arba aš turėsiu ieškotis buto. Sutarta?

– Klausyk, nepyk. Man tik reikia susivokti...

– Ko skubėti? – įsiterpei tu šaltai ir niekinamai, nes visiškai palaikei Bernatą.

– Gerai jau, gerai, aš nieko nesakiau.

– Nesirūpink. Rytoj išsikelsiu.

Pažvelgęs į Sarą, Bernatas pasakė: labai jums dėkoju už tai, kad svetinote tas kelias dienas.

– Bernatai, aš nenorėjau...

– Rytoj po repeticijos ateisiu daiktų. – Jis sulaikė mano ranką, kai bandžiau atsiprašyti. – Gerai sakai, laikas nešti kudašių. – Jis šyptelėjo: – Užsėdau jums ant sprando.

– Ką darysi? Grįši namo?

– Nežinau. Naktį nuspręsiu.

Bernatui išėjus gromuliuoti savo minčių, Adrianas pajuto, kad Saros tylėjimas tuo metu, kai ji vilkosi pižamą ir valėsi dantis, darosi vis grėsmingesnis. Man regis, tik kartą esu matęs tave tokią suirzusią. Todėl prisidengiau Horacijumi. Gulėdamas lovoje, skaičiau: *Solvitur acris hiems grata vice veris et Favoni / trahuntque siccas machinae carinas...*

– Šauniai pasireiškei, ar ne? – apmaudžiai pasakė Sara, įeidama į miegamąjį.

*...ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni.** – Adrianas pakėlė akis nuo eilių ir paklausė: Ką?

– Šauniai pasireiškei prieš savo draugą.

– Kodėl?

– Jeigu jis toooks draugas...

– Kadangi jis toooks draugas, visada sakau jam tiesą.

– Kaip ir jis, kai sako tau, kad žavisi tavo išmintimi ir didžiuojasi tuo, kad tave kviečia geriausi Europos universitetai, ir tuo, kad vis labiau garsėji ir...

– Tą patį mielai pasakyčiau ir apie Bernatą. Galėčiau tą patį pasakyti apie jo muziką, tik jis nenori manęs girdėti.

Ir jis vėl ėmėsi Horacijaus ir perskaitė: *ac neque iam stabulis gaudet pecus aut arator igni / nec prata canis albicant pruinis***.

– Puiku. Pasakiška. *Merveilleux****.

– Ką? – Adrianas vėl pakėlė galvą tebemąstydamas: *nec prata canis albicant pruinis*. Sara žiūrėjo į jį pasipiktinusi. Buvo kaž-

---

* Tirpsta žvarbioji žiema, pavasariu vėl Favonui dvelkiant, laivus nuo kranto vilktai traukia veikiai. Kūtė galvijų daugiau nebedžiugina nei ugnis artojo. (Horacijus. „Giesmės". Pirmoji knyga, 4 giesmė. Iš lotynų kalbos vertė Henrikas Zabulis.)

** Kūtė galvijų daugiau nebedžiugina nei ugnis artojo, baltai šarmoti lankos jau nustojo. (*Ten pat*)

*** Nuostabu. (*Pranc.*)

ką jam besakanti, bet nutarė verčiau išeiti. Piktai uždarė duris, bet neužtrenkė. Net supykusi būdavai santūri. Išskyrus tą dieną. Adrianas žvelgė į uždaras duris nelabai suvokdamas, kas vyksta. Nes galvoje lyg užtvanką pralaužęs srautas ūžė pagaliau prasiveržusios eilutės: *dum gravis Cyclopum / Volcanus ardens visit officinas**.

– Ką? – paklausė Sara, tyliai praverdama duris.

– Nieko, atsiprašau. Aš tik balsu galvojau.

Ji vėl gražiai uždarė duris. Turbūt visą tą laiką stovėjo už jų klausydamasi. Jai nepatikdavo vaikščioti po namus vien naktiniais marškiniais, kai pas mus nakvodavo svečias. Net nenumaniau, kad niekaip negalėjai apsispręsti, ar likti ištikimai savo žodžiui, ar pulti į ataką. Sara nutarė likti ištikima savo žodžiui, grįžo į miegamąjį, atsigulė į lovą ir palinkėjo man labos nakties.

Kam geltonas kasas pini, nors nesi dabita?** – nei iš šio, nei iš to mintyse paklausė sutrikęs Adrianas, žiūrėdamas į nusisukusią, nežinia kodėl supykusią Sarą juodais, dailiai ant pečių pasklidusiais plaukais. Nors ji ne dabita. Nežinojau, ką galvoti, tad užverčiau knygą ir užgesinau lempą. Ir ilgai gulėjau atviromis akimis.

Rytojaus dieną, kai Sara ir Adrianas atsikėlė kaip paprastai, Bernato nebuvo nė žymės – nei smuiko, nei partitūrų, nei drabužių. Tik raštelis virtuvėje ant stalo, o jame: labai dėkoju, mieli bičiuliai. Nuoširdus ačiū. Kambaryje ant lovos gulėjo dailiai sulankstyta patalynė. Jis dingo be pėdsako, ir man pasidarė bloga.

– Hau.

– Ko?

– Apsidirbai iki ausų, ar ne, brangus medžioklės bendre?

– Aš neklausiau tavo nuomonės.

– Bet vis viena apsidirbai iki ausų. Ar ne, Karsonai?

* ...kol degąs Vulkanas kiklopų kalvę žiūrinėja seną. (*Ten pat*)

** Horacijus. „Giesmės". Pirmoji knyga, 5 giesmė (iš lotynų k. vertė Henrikas Zabulis).

Adrianas tik išgirdo, kaip narsusis šerifas nusispjovė su panieka ir seilės nutiško ant žemės.

Keisčiausia, kad, pastebėjusi dingus Bernatą, Sara man nepriekaištavo. Gyvenimas plaukė savo vaga. Bet aš supratau viską tik po daugelio metų.

43

Adrianas visą vakarą savo kabinete spoksojo į sieną, neįstengdamas parašyti nė eilutės nei susikaupti, nei ką nors paskaityti, žiūrėjo į sieną, lyg stengdamasis rasti išeitį iš susidariusios padėties. Gerokai popiet, padirbėjęs ne daugiau kaip dešimt minučių, nutarė užsiplikyti arbatos. Iš virtuvės sušuko: ar nori arbatos? – ir iš Saros dirbtuvės išgirdo: mmm, suprato tai kaip: taip, ačiū, gerai sugalvojai. Įėjęs į dirbtuvę su puodeliu garuojančios arbatos, pamatė Saros pakaušį. Plaukus buvo susirišusi į uodegą kaip paprastai, kai piešdavo. Žaviuosi tavo kasa, tavo „arklio uodega", tavo plaukais, nors ir kaip tu juos šukuotum. Pailgame lakšte Sara piešė trobas, ko gero, apleistą kaimą. Dabar užpakaliniame plane piešė pirkią. Adrianas gurkštelėjo arbatos ir apmirė išsižiojęs matydamas, kaip pamažu ryškėja sodyba, taip, apleista. Ir tikriausiai žaibo perskeltas kiparisas. Netikėtai Sara vėl ėmėsi pirmojo plano trobų kairėje lakšto pusėje ir apmetė lango rėmą, kurio ligi tol nebuvo. Nupiešė taip greitai, kad Adrianas nustebo: kaip visa tai atsitiko, kaip Sara sugebėjo pamatyti langą ten, kur buvo tik tuščias popieriaus lakštas, o dabar ten buvo langas, lyg visada ten buvęs, ir jam pasidingojo, kad Terikabrese bus nupirkęs popierių su jau nupieštu langu, ir pagalvojo, kad Saros talentas – tiesiog stebuklas. Nekreipdama dėmesio į Adrianą, Sara grįžo prie pirkios ir mikliais brūkšniais nupiešė duris, ir pirkia, ligi tol atrodžiusi nupiešta, pamažu atgijo, lyg anglinio pieštuko štrichai būtų jam pakišę mintį, koks gyvenimas vyksta viduje. Adrianas žavėdamasis vėl gurkštelėjo arbatos iš Saros puodelio.

– Iš kur visa tai trauki?

– Iš čia. – Ji prikišo išteptą pirštą prie kaktos, palikdama dėmę.

Dabar ji ėmė sendinti kelią, piešdama vėžes, išraižytas iš kaimo ir atgal dešimtmečius važinėjusių vežimų ratų, ir Saros vaizduotės galia sukėlė man pavydą. Baigiau gerti atsineštą arbatą ir vėl mane pagavo ankstesnis nerimas, trukdęs dirbti ištisą popietę. Grįžusi iš ginekologės, Sara paliko prieškambaryje atvožtą rankinę ir puolė į tualetą, ir Adrianas panaršė joje ieškodamas pinigų, nes nenorėjo eiti į banką, ir jam į rankas pakliuvo šeimos gydytojui siųsta daktaro Andreu išvada. Ir nesusilaikiau neperskaitęs, *mea culpa*, taip, perskaičiau, nes Sara man jos nerodė, o joje buvo rašoma, kad, nepaisant atsitiktinių metroragijų, pacientės ponios Saros Voltes-Epštein (pastojusi vieną kartą ir laimingai pagimdžiusi) gimda visiškai sveika. Todėl ji nutarė išimti spiralę, galimas daiktas, sukeliančią metroragijas. Slapčia pažiūrėjau į enciklopediją, kaip ir vaikystėje, kai norėjau sužinoti, ką reiškia bordelis ir *marica*, ir prisiminiau, kad *metro* – tai graikų kalbos žodžio *metra*, reiškiančio „gimda", priešdėlinė forma, o -ragija – graikų kalbos žodžio *rhêgnymi* (čiurkšti) priesaginė forma. Čiurškianti Gimda galėtų būti puikus vardas kokiai nors Juodojo Erelio gentainei, betgi ne: metroragija – tai gimdos kraujavimas, kamuojantis Sarą. Kodėl ji man nieko nesakė? Ir tuomet Adrianas dar kartą perskaitė tą vietą, kur rašoma, kad ji buvo pastojusi vieną kartą ir laimingai pagimdžiusi, ir suprato, kodėl Sara taip ilgai tylėjo. Po galais.

Ir dabar Adrianas stovėjo priešais ją, išsižiojęs kaip paskutinis mulkis, ir, siurbčiodamas jai atneštą arbatą, žavėjosi jos gebėjimu kurti trimačius pasaulius, naudojant du matmenis, ir įgimtu polinkiu saugoti paslaptis.

Figmedis; kažkas panašaus į figmedį. Prie trobos dabar augo figmedis, o atremtas į sieną stovėjo vežimo ratas. Ir Sara paklausė: ar ketini čia visą dieną kvėpuoti man į pakaušį?

– Man patinka žiūrėti, kaip tu pieši.

– Kai tu žiūri, aš varžausi ir piešiu lėčiau.

– Ką tau pasakė gydytoja? Juk šiandien buvai pas ją, ar ne?

– Nieko, viskas gerai. Man nieko nėra.

– O kraujavimas?

– Dėl spiralės. Išėmė ją dėl visa ko.

– Žodžiu, nėra ko jaudintis.

– Taip.

– Ką gi, ką nors sugalvosim.

Kodėl gydytoja parašė, kad buvai pastojusi vieną kartą ir laimingai pagimdei? Ką, Sara? Na?

Sara atsigręžė ir pažvelgė į jį. Kakta buvo ištepta angliniu pieštuku. Nejaugi aš galvojau balsu? – patyliukais pamanė Adrianas. Sara pažiūrėjo į puodelį, suraukė nosį ir sušuko: ei, tu išgėrei mano arbatą!

– Po galais, atleisk! – atsakė Adrianas. Ir ji susijuokė tuo savo juoku, visada primenančiu man upelio čiurlenimą. Parodžiau į piešinį: – Kur visa tai yra?

– Bandau įsivaizduoti tai, ką esi man pasakojęs apie savo vaikystės dienas Tonoje.

– Nuostabu... Bet atrodo lyg apleistas kaimas.

– Nes vieną gražią dieną tu užaugai ir jį apleidai. Matai? – Ji parodė į kelią. – Štai čia tu parvirtai ir nusibrozdinai kelius.

– Aš tave myliu.

– O aš dar labiau.

Kodėl nepasisakei man apie tą nėštumą? Juk pasaulyje nėra nieko svarbiau už vaiką. Ar jis gyvas? Ar miręs? Kuo buvo vardu? Ar tikrai gimė? Berniukas ar mergaitė? Kaip atrodė? Žinau, tu turi teisę nepasakoti man viso gyvenimo, betgi negerai nešiotis visą skausmą, aš tave atjausčiau.

– Dzrrrrrrrr.

– Einu, – pasakė Adrianas. Ir rodydamas į piešinį: – Kai baigsi, norėčiau kokį pusvalandį pasigrožėti.

Atidarydamas duris pasiuntiniui, rankoje vis dar laikė tuščią puodelį.

Per vakarienę jie atkimšo butelį, pažiūrėti patį brangiausią iš viso Makso atsiųsto rinkinio. Šeši buteliai, visi skirtingų raudonojo vyno rūšių, aukščiausios kokybės, visi paminėti Makso išleistoje

knygoje su jo paties degustacijos aprašymais. Knyga prašmatni, su puikiomis nuotraukomis, savotiškas vynų vadovas, skirtas nekantrių Šiaurės Amerikos gurmanų skonio pojūčio dirgikliams.

– Jį reikia ragauti iš taurės.

– Iš ąsočio kur kas įdomiau.

– Sara, jeigu tavo brolis įtartų, kad jo vyną geri iš ąsočio...

– Gerai, bet tik tol, kol ragausime. – Ji paėmė taurę. – Ką ten rašo apie jį Maksas?

Adrianas rimta mina įpylė vyno į dvi taures, pakėlė vieną ir pasiruošė iškilmingai skaityti tekstą; nejučia prisiminė mokyklą, tas dienas, kai kartais, pasikeitus pamokų tvarkaraščiui, klausydavo mišių ir matydavo, kaip kunigas prie altoriaus su patena, Ostija ir taure atlieka šventuosius slėpinius, kažką kuždėdamas lotyniškai. Ir Adrianas ėmė progiesmiu skaityti: *domina mea**, šis gerai išlaikytas Priorato** vynas yra gerai suderinto aksominio skonio. Jo sodrus aromatas dvelkia gvazdikėliais ir ąžuolu, nes buvo brandinamas ąžuolinėse statinėse.

Jis davė ženklą Sarai, ir juodu siurbtelėjo, kaip buvo matę darant Maksą tą dieną, kai jis mokė juos degustuoti vynus ir kai jie galiausiai ko neėmė šokti kongos valgomajame ant stalo.

– Ar pagauni gvazdikėlių prieskonį?

– Ne. Pagaunu, kaip Valensijos gatvėje ūžia automobiliai.

– Atsiribok nuo jų, – plekštelėdamas liežuviu, įsakė Adrianas. – O aš, man rodos, pagaunu mažumėlį kokoso.

– Kokoso?

Sara, kodėl neatskleidi man savo paslapčių? Kuo atsiduoda tavo gyvenimas nuo man nežinomų įvykių? Trumais ar mėlynėmis? Ar man nepažįstamu vaiku? Šiaip ar taip, juk normalu turėti vaiką, visi to nori. Kuo tau neįtinka gyvybė?

Lyg perskaičiusi mano mintis, Sara pasakė: žiūrėk, žiūrėk, ką čia rašo Maksas: Priorato vynas sudėtingo, ryškaus, vyriško, stipraus, gerai suderinto skonio.

---

* Mano ponia. (*Lot.*)

** Katalonijos sritis, garsėjanti tauriais vynais.

– Tik pamanykit!

– Lyg kalbėtų apie eržilą!

– Tau patinka ar ne?

– Patinka. Bet man per stiprus. Reikėtų atskiesti.

– Vargas tau! Maksas tave primuštų!

– Nereikia jam sakyti.

– Aš galiu įskųsti.

– *Mouchard, salaud.**

– Aš juokauju.

Mes gėrėme, skaitėme eilėraščius proza, Makso skirtus amerikiečiams, perkantiems Priorato vynus nuo Segrės krantų, nuo Munsano šlaitų ir dar nepamenu iš kur, tikriausiai buvome jau gerokai įkaušę, nes, užuot pasipiktinę pro šalį pralekiančio motociklo riaumojimu, prapliupome kvatoti. Galiausiai tu ėmei gerti iš ąsočio atskiestą vyną, teatleidžia tau Maksas, niekada jam to nesakysiu. O aš vis nesiryžau paklausti apie vaiką ir nėštumą. Gal vis dėlto pasidarei abortą? O kas buvo tėvas? Ir tuomet sučirškė tas prakeiktas telefonas, kuris visada čirškia netinkamu laiku. Man neužteko drąsos nepakelti ragelio, bet, jei galėčiau įsivaizduoti gyvenimą be telefono, ko gero, jis atrodytų šiek tiek pakenčiamesnis. Po šimts, kaip svaigsta galva! Gerai jau, gerai, einu. Klausau?

– Adrianai?

– Maksai?

– Taip.

– Po šimts! Mudu čia švenčiame, tavo vyną ragaujame! Garbės žodis, Sara negeria iš ąsočio, girdi? Pradėjome nuo Priorato, vyriško, stipraus, sudėtingo ir dar velniai žino kokio, o gerti jį galima tik po lašelį. Klausyk, Maksai, ačiū tau už dovaną!

– Adrianai!

– Labai skanus, girdi?

– Tėtis mirė.

---

* Skundikas, niekšas. (*Pranc.*)

– Ir knyga tikras stebuklas. Ir nuotraukos, ir tekstai.

Dar gerai nesuvokęs išgirstų žodžių, Adrianas nurijo seiles ir paklausė: ką sakei? Ir Sara, kaip paprastai pastačiusi ausis, paklausė: kas atsitiko?

– Adrianai, tėtis mirė, girdi?

– Viešpatie!

Sara pašokusi pribėgo prie telefono. Pasakiau: tavo tėvas, Sara. Ir į ragelį: Maksai, mes tuoj atvažiuojam.

Abi žinias apie tavo tėvų mirtį gavome telefonu ir visai netikėtai, nors ponas Voltesas jau keleri metai prastai jautėsi ir krėtė išdaigas širdis, ir mes žinojome, kad tokio amžiaus žmogui bet kada gali atsitikti nelaimė. Ir Maksas be galo sielvartavo, juo labiau kad, nors ir labai rūpinosi juo ir visą laiką gyveno su tėvais, nepastebėjo, kad tėvui artėja paskutinė valanda, o kai šis mirė, Makso nebuvo namie, ir, jam grįžus, slaugytoja pasakė: pone Voltesai, jūsų tėvas. Jį graužė sąžinė, nors jis pats nesuprato, kuo kaltas. Pavedėjau jį į šalį ir pasakiau: Maksai, tu buvai pavyzdingas sūnus, nė per žingsnį nesitraukei nuo tėvų, nesikrimsk, nekankink savęs be reikalo... Kiek jam buvo metų? Aštuoniasdešimt?

– Aštuoniasdešimt šešeri.

Nedrįsau jo guosti, užsimindamas apie tėvo amžių. Tik kelissyk pakartojau: aštuoniasdešimt šešeri, neišmanydamas, ką dar galėčiau pasakyti. Vaikščiojau po erdvią Voltes-Epšteinų svetainę drauge su Maksu, kuris, nors ir visa galva aukštesnis, atrodė kaip nepaguodžiamas vaikas. Taip, taip, tiesiog troškau kaip nors jį nuraminti. Kaip lengva patarti kitiems!

Šįkart galėjau kartu su visa gimine eiti į sinagogą ir kapines. Maksas man paaiškino, kad tėvas pageidavęs būti palaidotas pagal žydų apeigas, todėl jo kūnas suvyniotas į baltą drobulę ir užklotas talitu, kurį įplėšti chevros kadišos* senoliai paprašė Maksą, kaip pirmagimį sūnų. Ir ponas Voltesas buvo palaidotas žydų kapinėse Kortso kvartale, šalia savo Rašelės, tavo mamos,

* Žydų laidotojų brolija.

kurios man nebuvo leista pamilti. Sara, kaip gaila, kad viskas taip susiklostė, mąsčiau kapinėse, rabinui skaitant *maleh rachamin**. O kai stojo tyla, Sara su Maksu išėjo į priekį, susiėmė už rankų ir sukalbėjo kadišą Pau Voltesui, aš apsiverkiau, pats nuo savęs slėpdamas ašaras.

Tomis dienomis Sara skaudžiai gedėjo tėvo, ir tos paslaptys, kurias ketinau iš tavęs sužinoti, išblėso, nes viską nustelbė tai, kas netrukus mums atsitiko.

---

* Žydų malda už mirusįjį.

44

Hedington Hauzo apylinkė dvelkė tyla ir ramybe, kaip Adrianas ir įsivaizdavo. Prieš paspausdama skambučio mygtuką, Sara šypsodama pažvelgė į jį, ir jis pasijuto mylimiausias vyras pasaulyje ir vos susitvardė negyvai jos neužbučiavęs tą akimirką, kai kambarinė atidarė duris, o užpakaly jos pasirodė įspūdinga Alinos Gunzburg figūra. Netardamos nė žodžio, Sara ir jos tolima giminaitė apsikabino kaip senos draugės, nesimačiusios nuo maro metų, arba kaip kolegės, nuoširdžiai gerbiančios viena kitą, bet nesiliaujančios varžytis dėl pirmavimo; arba kaip gražiai išauklėtos skirtingo amžiaus damos, turinčios griežtai laikytis dievaižin kokio etiketo taisyklių ir labai mandagiai elgtis; arba kaip teta su dukterėčia, niekada nemačiusios viena kitos; arba kaip du žmonės, suvokiantys, kad tik per plauką būtų nepatekę į nagus abverui, gestapui ar SS, jei likimo valia nelemties laikais būtų atsidūrę nelemtoje vietoje. Todėl, kad blogis stengiasi ardyti visus laimės planus, nors ir kokie kuklūs jie būtų, ir iš paskutiniųjų bando nusiaubti viską aplink. Spermatozoidai, kiaušialąstės, pašėlę šokiai, ankstyvos mirtys, kelionės, bėgimai, pažintys, iliuzijos, abejonės, kivirčai, susitaikymai, išvykimai ir kitokie sunkumai – viskas, kas būtų galėję sutrukdyti tam susitikimui, dingo, ištirpo, karštai apsikabinus toms dviem nepažįstamosioms, dviem pagyvenusioms damoms, kurių vienai buvo keturiasdešimt šešeri, o kitai – per septyniasdešimt. Jos šypsojosi viena kitai be žodžių, stovėdamos priešais mane Hedington Hauzo tarpdury. Koks keistas tas gyvenimas.

– Prašom į vidų.

Tebešypsodama ji padavė man ranką. Pasisveikinome tylėdami. Svečius pasitiko dvi įrėmintos partitūros su Bacho parašu.

Vargais negalais susitvardęs, atsakiau Alinai Gunzburg malonia šypsena.

Mes praleidome dvi nepamirštamas valandas Izaijo Berlino kabinete, viršutiniame Hedington Hauzo aukšte, tarp knygų, šalia tiksinčio ant židinio laikrodžio, sparčiai skaičiuojančio laiką. Berlinas buvo prislėgtas, turbūt jautė artėjant savo valandą. Jis klausėsi Alinos mandagiai šypsodamas ir vis kartojo: man jau diena – amžius. Jūs turite tęsti pradėtus darbus. O paskui pusbalsiu pridūrė: mirties aš nebijau; ji mane siutina, ir tiek. Mirtis man atgrasi, bet nebaisi. Kai esi kur nors, ten nėra mirties, o ten, kur yra mirtis, tavęs nebėra. Žodžiu, bijoti mirties – tai tuščiai gaišinti laiką. Iš jo kalbų apie mirtį padariau išvadą, kad jos bijo. Ko gero, ne mažiau nei aš. O paskui pridūrė: pasak Vitgenšteino, mirtis nepriskirtina prie gyvenimo faktų. Ir Adrianui dingtelėjo mintis paklausti, kuo labiausiai jį yra nustebinęs gyvenimas.

– Nustebinęs? – Jis susimąstė. Laikrodžio tiksėjimas, lyg atsėlinęs iš tolių toliausių, įsismelkė į kambarį ir į mūsų mintis. – Nustebinęs... – pakartojo ir pagaliau ryžosi: – Štai kuo: paprasčiausiai tuo, kad taip ramiai ir patogiai išgyvenau siaubo metus viename iš baisiausių žmonijai žinomų šimtmečių. Todėl, kad jis buvo nepalyginamai baisesnis už visus kitus. Ir ne tik žydams.

Jis droviai pažvelgė į mane, lyg dvejodamas mintyse paieškojo tinkamų žodžių ir pagaliau pridūrė: aš buvau laimingas, bet mane be perstojo graužė sąžinė ir slėgė kaltė, kad išlikau gyvas.

– Ką? – vienu balsu sušuko Alina ir Sara.

Tik tada susivokiau, kad paskutinius žodžius jis sukuždėjo rusiškai. Ir beregint juos išverčiau nenusigręždamas, neatplėšdamas akių nuo Berlino, nes jis dar nebuvo baigęs. Jis tęsė savo mintį ir jau angliškai paklausė: kuo aš nusipelnęs, kad man nieko neatsitiko? Ir palingavo galvą: deja, didumai mūsų, žydų, šį šimtmetį teko užsikrauti sunkią naštą ant pečių.

– Man rodos, ir praėjusius šimtmečius jos neišvengė, – įsiterpė Sara.

Berlinas prasižiojęs pažvelgė į tave, bet, pritardamas tau, nepasakė nė žodžio. Paskui, lyg trokšdamas išsklaidyti liūdnas min-

tis, pasidomėjo profesoriaus Adriano Ardevolio publikacijomis. Buvo numanu, kad jis skaitęs, ir labai atidžiai, „Europinės minties istoriją“, ji jam patikusi, bet „Estetinę valią“ vis dėlto laikąs tikru deimančiuku.

– Negaliu patikėti, kad ji pasiekė jūsų namus.

– O, turite dėkoti savo draugui. Ar ne, Alina? Prisimeni tuos du švilpius? Vienas dviejų metrų ūgio, kitas – pusantro... – Jis nusišypsojo žiūrėdamas priešais į sieną. – Keista porelė.

– Izaijau...

– Jie buvo įsitikinę, kad susidomėsiu ta knyga, todėl ir atnešė ją...

– Izaijau, gal norėtum arbatos?

– Taip, taip, pavaišink svečius...

– Gal išgertumėte arbatos? – kreipėsi *tante** Alina į visus.

– Kas tiedu mano draugai? – nustebo Adrianas.

– Vienas jų – Gunzburgas. Alina turi tiek giminių... kad aš kartais negaliu susigaudyti.

– Gunzburgas... – nieko nesuprasdamas pakartojo Adrianas.

– Luktelėkit...

Berlinas sunkiai pasikėlė ir nuėjo į kampą. Pastebėjau, kad Alina Berlin susižvalgė su Sara, bet visa tai man vis dar atrodė keista. Berlinas grįžo su mano knyga rankoje. Mano savimeilę paglostė tai, kad joje kyšojo įterpti penki ar šeši lapeliai. Jis atsivertė knygą, išėmė popierėlį ir perskaitė: Bernatas Plensa iš Barselonos.

– Aha, aišku, žinoma, – pritarė Adrianas, pats nesuvokdamas, ką sako.

Iš to pokalbio nieko daugiau neprisimenu, nes buvau apdujęs iš nuostabos. Be to, tuo metu įėjo tarnaitė su didžiuliu padėklu, pilnutėliu visokiausių puodeliukų ir įrankių, kad būtų įmanoma mėgautis arbata, kaip liepia Dievas ir karalienė. Dar kalbėjomės apie daug ką, bet viską prisimenu kaip per miglą. Koks malonumas, kokia palaima tas ilgas pokalbis su Berlinu ir *tante* Alina...

* Teta. (*Pranc.*)

– Iš kur aš galiu žinoti? – trissyk pakartojo Sara, kai, jiems grįžtant namo, Adrianas ėmė kamantinėti, kokį vaidmenį toje istorijoje atliko Bernatas. O po ketvirto karto ji pati paklausė: o kodėl gi mums jo nepakvietus paragauti angliškos arbatos?

– Mmm... Labai gardi! Angliška arbata kiekvieną sykį atrodo vis kitokio skonio, ar ne?

– Žinojau, kad tau patiks. Bet tu man nemuilink akių.

– Aš?

– Taip. Kada buvai susitikęs su Izaiju Berlinu?

– Su kuo?

– Su Izaiju Berlinu.

– O kas jis toks?

– „Idėjų galia". „Apie laisvę". „Rusų mąstytojai".

– Ką čia paistai? – Sarai: – Kas atsitiko Adrianui? – Pakėlęs puodelį, abiem: – Be galo gardi arbata. – Paskui pasikasė pakaušį.

– „Ežys ir lapė"*, – pataikaudamas publikai, nusileido Adrianas.

– Po galais, ar jam galvoj negerai? – Ir Bernatas vėl pažvelgė į Sarą. – Ar seniai jam tai atsitiko?

– Izaijas Berlinas man pasakė, kad tu patarei jam perskaityti „Estetinę laisvę".

– Ką tu čia išsigalvoji?

– Bernatai, kas vyksta?

Adrianas pažvelgė į Sarą, kuri atsidėjusi plikė arbatą, nors niekas jos neprašė.

– Sara, kas vyksta?

– Ką?

– Kažką slepiate nuo manęs... – Staiga jis prisiminė: – Tu su kažkokiu striukiu. Keista porelė, taip jus apibūdino Berlinas. Kas buvo su tavimi?

* Garsi I. Berlino esė.

– Klausyk, tavo Berlinui ne visi namie. Jei nori žinoti, kaip gyvas kojos nesu kėlęs į Oksfordą.

Tyla. Čia nebuvo laikrodžio ant židinio atbrailos, kad būtų girdėti tiksėjimas. Bet dvelkė lengvas vėjelis nuo Urželio paveikslo ant sienos, valgomajame dar buvo šviesu, paskutiniams saulės spinduliams auksuojant Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyno varpinę. Šniokštė nuo Burgalio tekanti upė. Staiga Adrianas dūrė pirštu į Bernatą ir visiškai ramiai, pamėgdžiodamas šerifą Karsoną tarė:

– Apsidirbai iki ausų, vaikeli.

– Aš?

– Nepažįsti Berlino, niekada nesi apie jį girdėjęs, o žinai, kad gyvena Oksforde.

Bernatas žvilgtelėjo į Sarą, ir ši nudelbė akis. Adrianas pažvelgė į vieną ir į kitą ir paklausė: *tu quoque**, Sara?

– Ji *quoque*, – prisipažino Bernatas. Nuleidęs galvą, pridūrė: man regis, pamiršau papasakoti tau vieną smulkmeną.

– Pasakok. Aš klausau.

– Viskas prasidėjo prieš... – Bernatas pažvelgė į Sarą, – penkerius ar šešerius metus.

– Septynerius su puse.

– Taip. Man datos, metai... nelabai... Prieš septynerius su puse.

Taigi, kai Sara atėjo į kavinę, Bernatas padėjo prieš ją „Estetinės valios“ vertimą į vokiečių kalbą. Ji pažvelgė į Bernatą, paskui į knygą, paskui vėl į Bernatą ir, sėsdamasi prie staliuko, patraukė pečiais, girdi, ji nesuprantanti, ko jis nori.

– Ko pageidautų ponia? – paslaugiai nusišypsojo staiga išdygęs nuplikęs kelneris.

– Dvi stiklines vandens, – irzliai atsakė Bernatas. Ir kelneris nuėjo neslėpdamas nepasitenkinimo lankytoju ir pro dantis prakošė: kuo didesnis, tuo labiau nosį riečia, kaip sakydavo mano tėvas. O Bernatas, nieko nepastebėdamas, kalbėjo toliau:

* Taip pat. (*Lot.*)

– Žinai, man dingtelėjo mintis. Noriu pasitarti su tavimi, bet duok garbės žodį, kad neprasitarsi Adrianui.

Derybos: kaip aš galiu duoti garbės žodį, jei nežinau, ką tu turi galvoje? Betgi jam nieko nereikia žinoti. Gerai, tik iš pradžių pasakyk, ką sugalvojai, kad galėčiau pažadėti tai, ko nori. Kvailystė, ir tiek. Juo labiau. Kaip galiu žadėti padaryti kvailystę? – aišku, jeigu tai ne viena tų kvailysčių, turinčių kokią nors prasmę. Tokią kvailystę ir turiu omeny. Viešpatie, Bernatai! Man reikia tavo pagalbos, Saha.

– Aš tau ne Saha. – Įsižeidusi: – O Sahha.

– Ai, atleisk.

Juodu ilgai derėjosi, kol pagaliau sutarė, kad Sahha tik sąlyginai duosianti žodį, o paskui galėsianti jį atsiimti, jeigu jo mintis pasirodysianti visai, visiškai kvaila.

– Esi man minėjusi, kad tavo šeima pažįstama su Izaiju Berlinu. Ar tai tiesa?

– Taip, na... Jo žmona... man regis, atsieina tolima giminė mano pusbroliams iš Epšteinų pusės.

– Ar galėtum kaip nors... mus supažindinti?

– Ką tu sumanei?

– Nuvežti šią knygą. Kad jis ją perskaitytų.

– Klausyk, žmonės ne...

– Neabejoju, kad jam patiks.

– Išprotėjai. Kodėl jis turėtų skaityti kažkokio nepažįstamo žmogaus knygą...

– Juk aš tau sakiau, kad tai tiesiog kvailystė, – pertraukė jis. – Bet aš noriu pabandyti.

Sara susimąstė. Įsivaizduoju, kaip tu, mylimoji, galvodama raukai kaktą. Ir kaip, sėdėdama kažkokioje kavinėje prie staliuko, žiūri į Bernatą Papaikėlį, netikėdama savo ausimis. Ir įsivaizduoju, kaip sakai jam: pala, sklaidai užrašų knygelę, randi tetos Šantalės numerį ir skambini iš kavinės telefono automato, kurį reikia šerti žetonais. Bernatas paprašė kelnerį saujelės žetonų, kurie vienas po kito ėmė kažkur byrėti, jai sakant: *allô, ma chère*

tante, ça marche bien? (...) *Oui.* (...) *Oui.* (...) *Aoui.* (.......) *Aaooui.** (.........), o Bernatas šaltakraujiškai grūdo žetonus ir, dėdamas ant stalo rankpinigių šimto pesetų banknotą, įsakmiu mostu reikalavo, kad kelneris duotų daugiau, girdi, labai svarbus reikalas, o Sara vis kalbėjo: *Oui.* (..................................) *Oui.* (.....................) *Aoui.* (..................), kol kelneris pagaliau pareiškė: *finito***, ką ji sau galvoja, kad čia telefonų stotis, žetonų daugiau nėra, ir tuomet Sara paskubomis kažko paklausė tetą apie Berlinus ir ėmė rašytis į knygelę vis kartodama: *oui, oui, ouiii!*, tad galiausiai, kai ji dėkojo tetai, *ma chère tante*, už pagalbą, telefonas trakštelėjo ir ryšys nutrūko, nes žetonų nebeliko, ir ji pasijuto nei šiaip, nei taip negavusi deramai atsisveikinti su savo *chère tante Chantal.*

– Ką ji pasakė?

– Kad pabandys pasišnekėti su Alina.

– Kas ta Alina?

– Berlino žmona, – Sara žvilgtelėjo į prikraigliotus knygelės lapus: – Alina Elizabeta Ivona de Gunzburg.

– Puiku! Pavyko!

– Neskubėk. Pavyko gauti ryšį. O dar reikia...

Bernatas išplėšė jai iš rankų užrašų knygelę:

– Koks, sakai, jos vardas?

Atsiėmusi knygelę, Sara perskaitė:

– Alina Elizabeta Ivona de Gunzburg.

– Gunzburg?

– Taip, o ką? Tai tokia giminė... pusiau rusai, pusiau prancūzai. Baronai, kažkas panašaus. Ir labai turtingi.

– Velniai rautų!

– Liaukis, nesikeik.

Ir Bernatas tave pabučiavo: kartą, kitą, tris, keturis kartus, nes, man regis, visada buvo truputį tave įsimylėjęs. Dabar tau sakau, kai nebegali man prieštarauti: kad žinotum, man rodos, visi vyrai tave truputį įsimylėdavo. O aš kadaise įsimylėjau tave iki ausų.

---

* Alio, mieloji teta, kaip sekasi? Taip... Taip... (*Pranc.*)

** Gana. (*It.*)

– Bet Adrianas turėtų visa tai žinoti!

– Ne. Juk sakiau tau, kad tai kvailystė.

– Taip, visiška kvailystė, bet jis turi žinoti.

– Ne.

– Kodėl?

– Todėl, kad tai mano dovana. Ir, man rodos, dovana bus tikra, jei Adrianas nieko apie tai nežinos.

– Priešingai, jei niekada nesužinos, negalės tau atsidėkoti.

Veikiausiai tuo metu kelneris, slėpdamas šypsnį, pamatė, kaip vyriškis gana garsiai sako: baigiam kalbas, ponia Voltes-Epštein. Aš to noriu. Ar prisieki?

Po kelių sekundžių įtemptos tylos vyriškis maldaujamai priklaupė ant vieno kelio prieš damą. Ir tuomet elegantiška dama, nuleidusi akis, atsakė:

– Prisiekiu, Bernatai.

Kelneris perbraukė delnu sau per pliką pakaušį ir pagalvojo, kad įsimylėjėliai visada labai juokingai elgiasi. Jeigu matytų save iš šalies, kaip aš juos matau... ypač tą moterį, tokią gražią, kad galima išprotėti, garbės žodis. Aš taip pat juokingai elgčiausi, jeigu ji būtų šalia.

Pasirodo, pavyzdingasis Franco Polio Dekerio orkestro trimitininkas Romenas Gunzburgas, drovus, rudaplaukis, mažiukas, iš slapto pašaukimo – pianistas, buvo Gunzburgų giminės, vadinasi, pažįstamas su Alina Elizabeta Ivona de Gunzburg. Romenas buvo iš neturtingų giminaičių atšakos, bet jeigu nori, galiu tuojau pat paskambinti tetai Alinai.

– Po galais... Teta Alina!

– Taip. Ta pati, kuri ištekėjo už kažko, lyg garsaus filosofo ar panašiai. Bet jie gyveno ir tebegyvena Anglijoje. O kam tau reikia?

Ir Bernatas dusyk pabučiavo Romenui į skruostą, nors ir nebuvo jo įsimylėjęs. Viskas ėjo kaip sviestu patepta. Teko palaukti pavasario, kai Didžiąją savaitę orkestras pradėjo gastroles, o prieš tai Romenas be galo, be krašto kalbėjosi su teta Alina, kol galiau-

siai palenkė ją į savo pusę. O kai jie atvažiavo į Londoną ir trumpa turnė ėjo į pabaigą, jie sėdo į traukinį ir rytą atsidūrė Oksforde. Kai jie paspaudė durų skambutį ir išgirdo taurią melodiją, pasidingojo, kad Hedington Hauze nėra nė gyvos dvasios. Susižvalgė šiek tiek įsitempę – niekas neskubėjo atidaryti durų. O juk buvo sutarta, kad jie atsilankys tokiu metu. Nieko. Aha, lengvi žingsniukai. Pagaliau durys atsidarė. Į juos sužiuro elegantiška dama.

– Teta Alina, – prabilo Romenas.

– Romenas?

– Taip.

– Kaip tu išaugai! – sumelavo ji. – Juk buvai va toks... – ir ranka parodė sau ties juosmeniu. Paskui susizgribusi pakvietė į vidų, žavingai atlikdama sąmokslininkės vaidmenį. – Jis jus priims, tik nepažadu, kad perskaitys knygą.

– Ačiū, ponia, iš visos širdies, – padėkojo Bernatas.

Ji nuvedė juos į gana ankštą svetainę. Ant sienos kabojo įrėmintos Bacho partitūros. Bernatas linktelėjo vienos jų pusėn. Romenas priėjo arčiau. Ir pusbalsiu:

– Juk sakiau, kad esu iš vargšų giminaičių atšakos, – ir rodydamas į partitūrą: – Be abejo, originalas.

Atsidarė durys, ir teta Alina nuvedė juos į erdvų kambarį, kurio sienos iki pat lubų buvo nustatytos knygomis, knygų ten buvo dešimt kartų daugiau nei Adriano namuose. O ant stalo kūpsojo kalnas storų aplankų ir krūvelė knygų, vietoj žymeklių prikaišiotų popieriaus lapelių. Prie stalo su knyga rankoje sėdėjo Izaijas Berlinas, smalsiai stebeilydamas į svečius, įsibrovusius į tą mokslo šventovę.

– Na, kaip pasisekė? – Bernatui grįžus, paklausė Sara.

Berlinas atrodė pavargęs. Kalbėjo nedaug, o kai Bernatas įteikė *Der ästhetische Wille*, paėmė knygą į rankas, pavartė, kad galėtų geriau apžiūrėti iš viršaus, ir atskleidė turinį. Gerokai prailgusią minutę niekas nepratarė nė žodžio. Teta Alina pamerkė sūnėnui. Apžiūrėjęs knygą, Berlinas ją užvertė, bet nepadėjo ant stalo.

– Kodėl, jūsų nuomone, turėčiau ją perskaityti?

– Na, matot... Jei nenorite...

– Nemėtykit pėdų. Kodėl norite, kad ją perskaityčiau?

– Todėl, kad tai labai gera knyga. Tikrai gera, pone Berlinai! Adrianas Ardevolis – rimtas ir protingas žmogus. Bet gyvena pačiame pasaulio pakrašty.

Izaijas Berlinas padėjo knygą ant stalo ir atsakė: aš skaitau kas dieną ir kas dieną suprantu, kad beveik nieko nesu perskaitęs. Beje, kartais pasitaiko ir taip, kad man reikia ką nors perskaityti, nors aš skaitau tik tai, kas nusipelno tos garbės.

– O kaip pelnyti tą garbę? – Bernatas tarytum ūmai tapo Adrianu.

– Gebėjimu pakerėti skaitytoją, kad jis imtų žavėtis išmintimi, sudėta į tą knygą, arba grožiu, kuriuo ji dvelkia. Juo labiau kad, skaitydami antrą kartą, pagal savo prigimčiai būdingą polinkį bandome pažvelgti į ją iš priešingos pusės.

– Ką turi omeny, Izaijau? – paklausė teta Alina.

– Knyga, neverta to, kad skaitytume ją antrą kartą, juo labiau neverta dėmesio. – Jis pažvelgė į svečius. – Tu paklausei, ar jie norėtų arbatos? – Berlinas nukreipė akis į knygą ir, beregint pamiršęs šeimininko pareigas, tęsė: – Tačiau, neperskaitę knygos, negalime žinoti, ar verta ją skaityti dar kartą. Gyvenimas žiaurus.

Jis dar pasikalbėjo apie šį bei tą su svečiais, sėdinčiais ant sofos kraštelio. Arbatos jie negėrė, nes Romenas ženklu parodė tetai Alinai, kad tą trumpą pasimatymą geriau skirti pokalbiui. Ir jie įšneko apie orkestro gastroles.

– Valtorna? O kodėl pūti valtorną?

– Man patinka jos skambėjimas, – atsakė Romenas Gunzburgas.

Tuomet jie pasakė, kad rytoj vakare orkestras gros Karališkojoje koncertų salėje. Berlinas pažadėjo klausytis koncerto per radiją.

Programoje buvo „Leonora“ (trečias numeris), Roberto Gerhardo Antroji simfonija ir Bruknerio Ketvirtoji: Romenas Gunzburgas atliko solo, pritariant orkestrui. Koncertas pavyko. Daly-

vavo Gerhardo našlė, kuri klausėsi susijaudinusi ir gavo Dekeriui skirtą puokštę. Rytojaus dieną jie grįžo namo, išvargę po penkių koncertų Europoje ir susipriešinę dėl gastrolių: ar verta rengti nedideles išvykas sezono metu, ar geriau suruošti dideles gastroles vasarą, beje, taip sutrukdant kiekvienam keliauti su soliniais koncertais, arba apskritai atsisakyti visokių gastrolių, juk ir šiaip už tokį atlyginimą su kaupu atidirbame repetuodami be atvangos, ar ne?

Viešbutyje Bernato laukė skubus pranešimas, ir jis pagalvojo: gal kas nors atsitiko Ljurensui? Pirmą kartą išsigando dėl sūnaus; prieš akis iškilo neišvyniota knyga.

Tai buvo skubi žinia, pono Izaijo Berlino telefonu perduota viešbučio budėtojui: ponas Berlinas primygtinai prašąs Bernatą kuo skubiau atvažiuoti į Hedington Hauzą, jei įmanoma – rytoj, labai svarbiu reikalu.

– Tekla.

– Kaip sekėsi?

– Gerai. Buvo Poldė Feichteger. Žavinga, gerokai per aštuoniasdešimt. Puokštė didesnė už ją pačią.

– Rytoj grįžti, ar ne?

– Na... matai... Dar turiu pasilikti vieną dieną, nes...

– Nes kodėl?

Bernatas, kaip paprastai įgudęs prisidaryti nemalonumų, nepasakė Teklai, kad Izaijas Berlinas primygtinai prašo atvažiuoti pasikalbėti apie labai ir labai jį sudominusią knygą, kurią jis perskaitęs per kelias valandas ir jau pradėjęs skaityti iš naujo, nes joje, jo nuomone, esą daug įžvalgų, puikių ir gilių minčių, todėl jis nori su manimi susipažinti. Visa tai būtų buvę lengva pasakyti Teklai. Tačiau Bernatas arba prisidaro nemalonumų, arba jis ne Bernatas. Jis abejojo žmonos gebėjimu saugoti paslaptis, ir šiuo atveju aš jam pritariu. Apskritai jis nenorėjo apie tai kalbėti ir atsakė: pasitaikė skubus darbas.

– Koks darbas?

– Šiaip... Sunku paaiškinti...

– Prisilupti su valtorna?

– Liaukis! Man reikia nuvažiuoti į Oksfordą ir... Išėjo tokia knyga... Na, žodžiu, grįšiu poryt.

– Ar jau pasikeitei bilietą?

– Oi, ačiū, kad priminei.

– Savaime suprantama, vertėtų pakeisti, jei ketini grįžti lėktuvu. Jei apskritai ketini grįžti.

Ir padėjo ragelį. Šūdas, keiktelėjo Bernatas, vėl apsidirbau iki ausų. Tačiau rytojaus rytą pasikeitė bilietą, traukiniu nuvažiavo į Oksfordą, ir Berlinas pasakė jam tuos pačius žodžius, ir įteikė man skirtą laiškutį, kuriame buvo sakoma: gerbiamas pone, jūsų knyga mane be galo sujaudino. Ypač apmąstymai apie tai, kam reikalingas grožis. Ir apie tai, kaip šis klausimas galėjo būti sprendžiamas visais žmonijos egzistavimo laikais. Taip pat apie tai, kad šio klausimo neįmanoma atskirti nuo nesuvokiamos blogio būties. Aš jau primygtinai patariau savo kolegoms perskaityti šią knygą. Kada ji pasirodys anglų kalba? Nuoširdžiai jūsų Izaijas Berlinas. Esu be galo dėkingas Bernatui, ir ne tiek už tai, ką laimėjau, jam įpiršus skaityti šią knygą Berlinui, kiek už jo atkaklumą ir pastangas daryti man gera. Ir aš atsilyginu dėkingumu, nuoširdžiai sakydamas tiesą apie jo rašinius ir sukeldamas jam gilios depresijos priepuolius. Drauguži, kaip sunku gyventi!

– Dar sykį prisiek, kad niekada neprasitarsi Adrianui, – jis pervėrė ją rūsčiu žvilgsniu. – Supratai, Sara?

– Prisiekiu. – Ir beregint: – Bernatai?

– Hmm?

– Ačiū. Adriano ir mano vardu.

– Jokių ačiū! Aš pats esu labai skolingas Adrianui.

– Už ką?

– Nežinau. Už kai ką. Jis – mano draugas. Jis – žmogus, kuris... Nors ir labai protingas, nesišalina nei manęs, nei mano bėdų. Jau tiek daug metų.

45

Visarionas Grigorjevičius Belinskis kaltas, kad aš penkiasdešimties metų vėl ėmiausi senokai apleistos rusų kalbos. Idant atsiribočiau nuo bevaisių pastangų perprasti blogio prigimtį, leidausi į savižudišką eksperimentą, bandydamas toje pačioje knygoje sukryžminti Berliną, Viką ir Lulį, ir staiga pastebėjau, kad tai visiškai įmanoma. Kaip paprastai atsitinka netikėtai padarius svarbų atradimą, man reikėjo nukreipti dėmesį į ką nors kita, kad galėčiau įsitikinti, jog mano nuojauta – ne iliuzija, todėl kelias dienas sklaidžiau knygas, neturinčias su tuo nieko bendra, ir tarp jų pasitaikė Belinskis. Belinskis, tas eruditas, su užsidegimu propagavęs Puškiną, sužadino nenumaldomą troškimą skaityti rusiškai. Belinskį, rašantį apie Aleksandrą Sergejevičių Puškiną, o ne apie Puškino kūrinius. Ir supratau, ką reiškia susidomėjimas kita literatūra, skatinantis nejučia gilintis į tą literatūrą. Mane sužavėjo Belinskio žavėjimasis Puškinu, sužavėjo taip, kad visa tai, ką anksčiau žinojau apie tą rašytoją, man padarė didelį įspūdį tik tada, kai perskaičiau jį iš naujo, iš naujo perskaitęs Belinskį, ir, skaitant jį balsu, prieš akis atgijo Ruslanas, Liudmila, Farlafas, Ratmyras, Rogdajus drauge su Černomoru ir Galva. Kartais susimąstau apie meno galią ir meno studijas ir imu baisėtis. Kartais protas neneša, kodėl žmonės nesiliauja vieni kitiems skaldę snukių, kai prieš akis tiek daug darbo. Kartais man atrodo, kad mes buvome prakeikti kur kas anksčiau nei poetai, ir todėl neturime išeities. Visa bėda, kad mūsų visų sąžinė ne per švariausia. Labai mažai tokių, kurių sąžinė švari. Be galo mažai. Ir tokius žmones juo labiau reikia branginti. Ir tuomet įėjo Sara, ir Adrianas, neatsitraukdamas nuo eilių rusų kalba apie pavydą

ir meilę ir nežiūrėdamas į Sarą, pajuto, kad jos akys blizga. Jis pakėlė galvą.

– Kaip sekasi?

Ji pasidėjo aplankus su portretų pavyzdžiais ant sofos.

– Rengsim parodą, – pasakė.

– Valio!

Adrianas atsistojo ir, vis dar graudindamasis dėl nelaimingo Liudmilos likimo, apkabino Sarą.

– Trisdešimt portretų.

– O kiek jau turi?

– Dvidešimt aštuonis.

– Visi angliniu pieštuku?

– Taip, taip. Toks leitmotyvas: žmogaus siela anglimi, na, kažkas panašaus. Jiems teks sugalvoti kokį šmaikštų pavadinimą.

– Tik tegu iš anksto parodo, kad neleptelėtų ko nors kvailo.

– Juoda žmogaus siela – kas čia kvaila?

– Žinoma, ne! Betgi galerijų savininkai – toli gražu ne poetai. Na, o „Artipelago"... – Jis parodė į aplankus, sukrautus ant sofos. – Džiaugiuosi. Tu seniai to nusipelnei.

– Trūksta dar dviejų portretų.

Žinojau, kad tu nori piešti mano portretą. Manęs šis sumanymas nė kiek nedžiugino, bet patiko tavo užsidegimas. Nugyvenęs tiek metų, pradėjau suvokti, kad svarbu ne tiek patys daiktai, kiek į juos dedamos viltys. Tai ir sudaro žmogaus esmę. Dabar Sara gyveno ypatingą tarpsnį: kiekvieną dieną ji buvo vis labiau vertinama dėl savo piešinių. Jau klausiau ją du kartus, kodėl nebando tapyti, bet ji būdingu jai švelniu, tačiau griežtu tonu atsakė: ne, Adrianai, aš mėgaujuos piešdama angliniu ir paprastu pieštuku. Mano gyvenimas juodas ir baltas, gal dėl to kalti atsiminimai apie tėvus, kurių gyvenimas nebuvo spalvotas. O gal...

– Gal apskritai nėra ko aiškinti.

– Tikriausiai.

Per vakarienę pasakiau, kad žinau, kokio portreto trūksta, ir ji paklausė: kokio? Atsakiau, kad autoportreto. Ji susimąstė su ša-

kute rankoje. Aš nustebinau tave, Sara. Nebuvai apie tai pagalvojusi. Tu niekada negalvoji apie save.

– Man gėda, – atsakei ilgokai patylėjusi. Ir įsidėjai į burną kąsnelį maltinuko.

– O tu liaukis gėdytis. Juk esi jau didelė.

– Ar tai ne puikybė?

– Priešingai, tai nusižeminimo požymis. Tu atskleidi dvidešimt devynių žmonių dvasią ir atsiveri pati. Taip tu laikaisi teisybės.

Po mano žodžių tu vėl susimąstei su šakute rankoje. Paskui, padėjusi ją, pasakei: žinai, gal gerai sakai. Ir kaip tik todėl dabar, kai rašau tau, prieš mano akis, tarp inkunabulų, mano pasaulio centre, – tavo nepaprastas autoportretas. Šiame kabinete tai didžiausia vertybė. Tavo autoportretas, kuris turėjo būti paskutinis tavo kruopščiai surengtos parodos kataloge. Deja, į jos atidarymą tu negalėjai ateiti.

Saros piešiniai man – tai langas į dvasios tylą. Kvietimas pažvelgti į save. Aš myliu tave, Sara. Prisimenu, kokia seka siūlei išdėstyti trisdešimt portretų ir kaip slapčia piešei pirmus autoportreto eskizus. Ir „Artipelago“ darbuotojai taip pat neapsijuokė: Sara Voltes-Epštein. Portretai anglimi. Langas į dvasią. Puikiai išleistas katalogas viliojo aplankyti parodą. Arba nupirkti visus trisdešimt portretų. Visus tavo brandžius darbus, kuriems tu paaukojai ištisus dvejus metus. Neskubėdama, paprastai, ramiai, kaip visada viską darei savo gyvenime.

Autoportretas pareikalavo kur kas daugiau darbo nei visa kita. Ji užsidarydavo dirbtuvėje viena, gėdydamasi, kad kas nors gali ją aptikti tuo metu, kai ji stebi savo atvaizdą veidrodyje, žiūri į savo paveikslą popieriuje ir dailina: švelnius lūpų kampučius, raukšlių vageles. Ir raukšlelių tinkliuką po akimis, būdingą tik tau vienai, Sara. Ir visus tuos bruoželius, neišvardijamus, tokius ypatingus, kad veidas, nelyginant smuikas, atrodo it kraštovaizdis, kuriame

ištisai, Dieve mano, kone begėdiškai atsispindi ilga žiemos kelionė. Kaip tachografas negailestingai registruoja sunkvežimio vairuotojo gyvenimą, taip ir tavo veide pažymėtos mudviejų ašaros, tavo ašaros skyrium nuo manęs, man visiškai nežinomos, ašaros dėl negandų, ištikusių tavo šeimą ir artimuosius. Ir džiaugsmas, žėrintis tavo akyse ir nušviečiantis tavo žavų veidą, jis dabar priešais mane, kai rašau šį ilgą laišką, kuris turėjo tilpti dviejuose puslapiuose. Aš myliu tave. Aš suradau tave ir pamečiau, ir vėl suradau. Ir svarbiausia – mums teko laimė drauge senti. Kol į namus atėjo bėda.

Tuo metu Sara negalėjo prisėsti prie iliustracijų, visi užsakymai vėlavo kaip niekad. Visos jos mintys buvo nukreiptos į portretus anglimi.

Likus mėnesiui iki parodos atidarymo, aš, prieš grįždamas prie Viko, Lulio ir Berlino, po Belinskio ir Puškino įnikau į Hobsą, į jo atgrasią, amžinai į blogį linkusios žmogaus prigimties viziją. Ir taip aptikau jo „Iliados" vertimą, nuostabų devynioliktojo amžiaus vidurio leidimą. Aha, taip, atėjo bėda.

Hobsas bandė mane įtikinti, kad būtina pasirinkti arba laisvę, arba tvarką, priešingu atveju pabusiąs vilkas, kurį, studijuodamas istoriją, arba mūsų pažinimą, ne kartą buvau pastebėjęs pasireiškiant žmogaus prigimtyje. Išgirdau, kaip spynoje pasisuka raktas, kaip tyliai užsiveria durys, ir ne Hobso vilkas įsėlino į kabinetą, o Sara: ji įėjo į vidų ir valandėlę stovėjo netardama nė žodžio. Pakėliau akis ir beregint supratau, kad mums iškilo grėsmė. Sara atsisėdo ant sofos, už kurios kadaise glūdodamas drauge su Karsonu ir Juoduoju Ereliu sužinojau tiek daug paslapčių. Jai buvo sunku prabilti. Buvo aišku, kad ji ieško tinkamų žodžių, ir Adrianas nusiėmė skaitymo akinius ir pabandė jai padėti klausdamas: Sara, kas atsitiko?

Sara pasikėlė nuo sofos, priėjo prie spintos su instrumentais ir išėmė Vialį. Padėjo smuiką ant rašomojo stalo truputį šiurkš-

čiau, nei derėtų, beveik trenkdama vargšui Hobsui, kuris buvo niekuo dėtas.

– Iš kur jį gavai?

– Tėvas nupirko. – Nepatikli tyla. – Juk aš tau rodžiau pirkimo liudijimą.

– O iš kur jį gavo tavo tėvas?

– Tai Vialis, vienintelis Storionio smuikas, turintis vardą.

Sara tylėjo, nusiteikusi klausytis toliau. Ir Gijomas Fransua Vialis žengė iš šešėlio, kad jį matytų karietoje sėdintis žmogus. Privažiavęs prie jo, vežėjas sustabdė arklius. Durelės atsidarė, ir *monsieur* Vialis įlipo į karietą.

– Labas vakaras, – pasisveikino La Gitas.

– Galite jį man atiduoti, *monsieur* La Gitai. Dėdė sutinka mokėti tokią kainą.

La Gitas nusijuokė širdies gilumoje, didžiuodamasis savo nuovoka. Ne veltui tiek dienų kepė Kremonos saulėje. Dėl visa ko pasitikslino:

– Penki tūkstančiai florinų.

– Taip, turiu omeny penkis tūkstančius florinų, – nuramino jį *monsieur* Vialis.

– Rytoj gausite į rankas įžymiojo Storionio smuiką.

– Nepūskite man miglos į akis, *monsieur* La Gitai: Storionis – ne įžymybė.

– Italijoje, Neapolyje, Florencijoje... tik apie jį ir kalbama.

– O Kremonoje?

– Broliai Stradivarijai nė kiek nesidžiaugia, kad jis atidarė čia savo dirbtuvę.

– Tu man visa tai jau esi pasakojęs, – Sara stovėjo nekantraudama kaip griežta mokytoja, laukianti nevėkšlos mokinio pasiteisinimo.

Tačiau Adrianas, lyg negirdėdamas jos žodžių, pasakojo toliau: *mon cher tonton!** – jausmingai sušuko jis rytojaus dieną

* Mano mielas dėdule! (*Pranc.*)

įeidamas į svetainę. Žanas Mari Lekleras net nesiteikė kilstelėti galvos: žiūrėjo kaip žiūrėjęs į židinyje plevenančią ugnį. – *Mon cher tonton!..* – nebe taip jausmingai pakartojo Vialis.

Lekleras atsisuko. Nežiūrėdamas jam į akis, paklausė, ar atnešė smuiką. Vialis padėjo jį ant stalo. Leklero pirštai nuskubėjo prie smuiko. Iš paveikslo nuo sienos išnėrė kumpanosis tarnas su stryku rankoje, ir Lekleras valandėlę tyrė Storionio skambesį, griežđamas trijų savo sonatų fragmentus.

– Labai geras, – pagaliau pasakė. – Kiek kainavo?

– Hau.

– Dešimt tūkstančių florinų, be tų penkių šimtų, kuriais pažadėjote atsidėkoti už tai, kad suradau tokią brangenybę.

– Hau, hau!

Valdingu mostu Lekleras įsakė tarnams išeiti iš svetainės. Nusišypsojo uždėjęs ranką sūnėnui ant peties. Išgirdau, kaip Karsonas nusispjovė ant žemės, bet nekreipiau į jį dėmesio.

– Tu tikras šunsnukis. Nežinia, iš kur toks atsiradai, kokia nususi kalė tave pagimdė. Kas dėl to kaltas, ar tavo motina, ar tas išgama tavo tėvas. Vagie, sukčiau...

– Kodėl? Juk aš... – Jų žvilgsniai susikirto. – Sutarta: atsisakau atsidėkojimo.

– Manai, kad tiek metų tave išlaikęs dar galiu tavimi pasitikėti?

– Tai kodėl liepėte man...

– Norėjau išbandyti tave, pusproti tu, nususususios kalės išpera! Šįkart neišvengsi kalėjimo, – patylėjęs keletą sekundžių, dar įtaigesniu balsu pridūrė: – Turbūt neįsivaizduoji, kaip aš laukiau šios akimirkos!

– Hau, Adrianai, nenuklysk į lankas! Ar nematai, koks jos veidas?

– Jūs visada linkėjote man pražūties, *tonton Jean*. Jūs man pavydite.

– Ei, vaike, po perkūnais, ko neklausai, ką tau sako Juodasis Erelis? Visa tai ji seniai žino, jau esi pasakojęs.

Žanas Mari Lekleras nustebęs žvilgtelėjo į Karsoną ir dūrė pirštu į jo pusę:

– To dar betrūko, kad mane imtų mokyti susmirdęs blusius kaubojus!

– Ei, ei... Aš jums nieko nesakiau. Prašom mandagiau elgtis!

– Judu abu nešdinkitės iš čia, ir tu, ir tavo draugužis, plunksnomis apsikaišęs kalakutas!

– Hau!

– Kas per hau? – įtūžo Lekleras.

– Užuot vijęs lauk draugus, verčiau pasikalbėtumėte su savo sūnėnu, kol dar saulė nenusileido už kalnų.

Lekleras sutrikęs pažvelgė į Gijomą Vialį. Vargais negalais susitvardęs, atsakė:

– Ko, tavo manymu, galėčiau tau pavydėti, išgama tu, susmirdęs utėliau?

Paraudęs kaip vėžys, apkvaitęs iš pykčio, Vialis nebežinojo, ką sakyti.

– Verčiau nesigilinkime į tai, – atsiliepė negalėdamas ilgiau tylėti.

Lekleras žiūrėjo į jį su panieka.

– O gal pasigilinkime? Esi išvaizdus? Stotingas? Moki bendrauti? Simpatiškas? Talentingas? Aukštos moralės?

– Pokalbis baigtas, *tonton Jean*.

– Baigsime, kai aš pasakysiu. Išmintingas? Išprusęs? Turtingas? Puikios sveikatos?

Lekleras paėmė smuiką ir pagrojo *pizzicato*. Pagarbiai pažvelgė į instrumentą.

– Adrianai!

– Ko?

Sara atsisėdo priešais mane. Išgirdau šerifą Karsoną pusbalsiu sakant: nežiopsok, vaikine, čia tau ne juokai, vėliau man nesiskųsk, kad tavęs neperspėjome. Tu pažvelgei man į akis:

– Žinau visa tai. Jau seniai man pasakojai!

– Taip, taip, Lekleras taip ir pasakė: smuikas puikus, bet man jis nė motais, supratai? Man jo reikėjo tik todėl, kad galėčiau patupdyti tave už grotų.

– Jūs – nedorėlis, dėde.

– O tu – šunsnukis, ir man pagaliau pavyko išsiaiškinti, kas tu toks.

– Po tiekos mūšių šaunusis karys susipyko su protu, – narsiojo arapahų vado žodžius palydėjo sodrus spjūvis.

Lekleras timptelėjo skambučio virvutę, ir pro galines duris įėjo kumpanosis tarnas.

– Pranešk komisarui. Tegu kuo greičiau atvažiuoja. – Ir sūnėnui: – Sėsk, palauksime pono Bežaro.

Nei vienas, nei kitas nespėjo atsisėsti. Tą akimirką Gijomas Fransua Vialis priėjo prie židinio, griebė žarsteklį ir smogė mylimam dėdei per galvą. Žanas Mari Lekleras, vadinamas Vyresniuoju, jau negalėjo pasakyti nė žodžio. Nė neaiktelėjęs krito su galvon įsmigusiu žarstekliu. Kraujas trykštelėjo ant medinio smuiko dėklo. Vialis dusdamas nusišluostė rankas į apsiaustą ir pasakė: neįsivaizduoji, *tonton Jean*, kaip laukiau šios akimirkos. Apsižvalgęs paėmė smuiką, įdėjo į sukruvintą dėklą ir pro balkono duris išėjo į terasą. Besprukdamas dar pagalvojo, kad būtų ne pro šalį draugiškai aplankyti La Gitą. O tėtis jį nupirko dar gerokai prieš mano gimimą iš tokio Saverijo Falenjamio, to instrumento teisėto savininko.

Tyla. Deja, daugiau neturėjau ko sakyti. Na, tiesiog nebuvau linkęs pasakoti išsamiau. Sara atsistojo.

– Tavo tėvas jį nusipirko tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt penktaisiais.

– Iš kur žinai?

– Ir nusipirko iš pabėgėlio.

– Iš tokio Falenjamio.

– O jis buvo pabėgėlis. Ir, žinoma, ne Falenjamis.

– To aš nežinau. – Man regis, už kilometro buvo matyti, kad meluoju.

– O aš žinau. – Įsisprendusi ji palinko į priekį. – Tai buvo nacis iš Bavarijos, jis turėjo nešti muilą, ir jam tik todėl pavyko pasprukti, kad jis gavo pinigų iš tavo tėvo.

Melas arba pusinė tiesa, arba melų grandinė, taip meistriškai suregzta, kad atrodo tiesa, gali gyvuoti kurį laiką. Ir net gana ilgai. Tačiau taip negali tęstis visą gyvenimą, nes pagal nerašytą dėsnį pasaulyje kada nors išmuša tiesos valanda.

– Iš kur visa tai sužinojai? – stengiausi atrodyti ne pralaimėjęs, o tik nustebęs.

Tyla. Ji kaip statula, šalta, valdinga, įspūdinga. Kadangi ji tylėjo, ėmiau kalbėti aš, kas šauna į galvą:

– Nacis? Argi ne geriau, kad smuikas atiteko mums, o ne naciui?

– Tas nacis atėmė jį iš belgų ar olandų šeimos, nelemtai pakliuvusios į Aušvicą-Birkenau.

– Iš kur žinai?

Kaip tu sužinojai, Sara?.. Kaip sužinojai tai, ką žinojau aš vienas, nes tėtis man viską papasakojo aramėjiškai tame laiške, kurio, be manęs, tikriausiai niekas neskaitė?

– Grąžink jį.

– Kam?

– Savininkams.

– Jo savininkas – aš. Mes jo savininkai.

– Tik nevelk manęs į tą istoriją. Grąžink jį tikriesiems savininkams.

– Aš jų nepažįstu. Sakai, olandai?

– Arba belgai.

– Labai vertinga nuoroda. Važiuoju į Amsterdamą, atsistoju vidury gatvės su smuiku rankoje ir visų klausinėju: ar tai jūsų smuikas, *dames en heren**?

– Neišsidirbinėk.

Nežinojau, kaip jai atsikirsti. Ką galėjau pasakyti, jei visą gyvenimą bijojau, kad pagaliau ateis ta diena? Nenumaniau, kaip visa tai atsitiks, bet žinojau, kad įvyks tai, ką dabar išgyvenu, sėdėdamas su akiniais rankoje ir žiūrėdamas į Storionį, gulintį ant

---

* Ponios ir ponai. (*Oland.*)

stalo, o Sara įsisprendusi kalbėjo: ką gi, sužinok, kas savininkas. Argi nėra seklių? Arba kreipkimės į kokį nors neteisėtai nusavintų vertybių grąžinimo centrą. Neabejoju, kad mums galėtų padėti dešimtys žydų organizacijų.

– Tik pradėk – ir namai knibždės lengvo pelno medžiotojų.

– O gal pasirodys ir savininkai.

– Ar suvoki, kad visa tai atsitiko prieš penkiasdešimt metų?

– Gali būti tiesioginių arba netiesioginių turto paveldėtojų.

– Kuriems nusispjaut į tą smuiką.

– O tu jų klausei?

Žodis po žodžio tavo balsas skambėjo vis atšiauriau, ir aš jaučiausi puolamas ir įžeidinėjamas, nes tavo atšiaurus tonas kaltino mane tuo, kuo anksčiau niekada nelaikiau savęs kaltu: siaubingai kaltu tuo, kad buvau savo tėvo sūnus. Negana to, pasikeitė net tavo balsas: pasidarė spigus kaip paprastai, kai imdavai kalbėti apie saviškius arba apie Holokaustą, arba kai užsimindavai apie dėdę Chaimą.

– Nė piršto nepajudinsiu, kol nesužinosiu, ar tai tiesa, ar ne. Iš kur visa tai ištraukei?

Titas Karbonelis jau gerą pusvalandį sėdėjo automobilyje, stovinčiame gatvės kampe. Jis pamatė, kaip jo plikteléjęs dėdė su portfeliu rankoje išėjo pro vartus ir Valensijos gatve pasuko universiteto link. Titas liovėsi pirštais barbenęs į vairą. Nuo užpakalinės sėdynės pasigirdo balsas: Ardevolis kasdien vis labiau plinka. Titas nelaikė reikalinga atsakyti, tik dirstelėjo į laikrodį. Balsas iš užpakalio buvo besakąs: manding, netrukus pasirodys, bet tuo metu priėjo policininkas ir, atidavęs pagarbą, pasilenkė prie vairuotojo ir pasakė: ponai, čia stovėti draudžiama.

– Matot, mes laukiame vieno žmogaus... Aha, štai ir jis... – sumelavo Titas.

Jis išlipo iš automobilio, o policininkas tuo metu nuėjo prie furgono su kokakola, kuris, sustojęs iškrauti prekių, užėmė pusmetrį Liurijos gatvės. Titas vėl atsisėdo į automobilį ir, išvydęs, kad Katerina eina pro vartus, linksmai pasakė: o štai ir garsioji

Katerina Farges. Balsas nuo užpakalinės sėdynės neatsiliepė. Dar po keturių minučių pasirodė Sara ir apsidairė. Paskui pažvelgė į kitą gatvės pusę ir sparčiais žingsniais ryžtingai pasuko prie automobilio.

– Lipkit, nes čia negalima stovėti, – pasakė Titas, linktelėjęs į galines dureles. Truputį padvejojusi, Sara įlipo, lyg tai būtų buvęs taksi.

– Laba diena, – pasisveikino kažkas.

Sara išvydo labai liesą pagyvenusį vyriškį: jis įdėmiai žiūrėjo į ją, įsigūžęs į tamsų apsiaustą. Plekštelėjęs delnu per laisvą sėdynę šalia savęs, tarsi pasiūlė jai sėstis greta.

– Vadinasi, jūs ta pati Sara Voltes-Epštein?

Kai tik Sara atsisėdo, automobilis staigiai trūktelėjo iš vietos. Važiuodamas pro policininką, Titas mostu padėkojo jam ir drauge su automobilių srautu pasuko Liurijos gatve.

– Kur mes važiuojame? – truputį išsigandusi paklausė Sara.

– Nesijaudinkit: ten, kur galima ramiai pasikalbėti.

Ta vieta, kur galima ramiai pasikalbėti, buvo baras Diagonalės prospekte. Jie buvo užsisakę staliuką salės kampe. Susėdę visi trys tylėdami žiūrėjo vienas į kitą.

– Čia ponas Berengeris, – supažindino Titas, rodydamas į liesą pagyvenusį vyriškį. Šis linktelėjo galvą. Ir tuomet Titas paaiškino, kad jis pats ne per seniausiai įsitikinęs, kad jų namuose esąs Vialiu vadinamas Storionio smuikas...

– Ar galėčiau sužinoti, kaip jūs tuo įsitikinote?

– ...labai vertingas ir, deja, daugiau nei prieš penkiasdešimt metų pavogtas iš teisėtų savininkų...

– Jo savininkas – ponas Adrianas Ardevolis.

– ...visa bėda, kad jo teisėtas savininkas jau dešimt metų jo ieško, o mes pagaliau jį suradome...

– Ir jūs manote, kad aš tuo patikėsiu?

– ...ir mums žinoma, kad tą instrumentą teisėtas savininkas įsigijo tūkstantis devyni šimtai trisdešimt aštuntų metų vasario penkioliktą dieną Antverpene. Tuomet jis buvo įvertintas nepa-

lyginamai pigiau, nei iš tikrųjų kainuoja. O paskui buvo pavogtas. Nusavintas. Ieškodamas jo, teisėtas savininkas išnaršė visą pasaulį, o kai pagaliau surado, kelerius metus svarstė, ką daryti, ir dabar, sprendžiant iš visa ko, nutarė jį išsireikalauti.

– Tegul kreipiasi į teismą. Ir tegul ten išdėsto savo negirdėtą istoriją.

– Esama tam tikrų teisinių sunkumų. Labai ilga istorija, nenoriu jūsų varginti.

– Aš nė kiek nepavargusi.

– Nenoriu jums įkyrėti.

– Aišku. Na, o kaip tas instrumentas pateko į rankas mano vyrui?

– Ponas Adrianas Ardevolis – ne jūsų vyras. Bet, jeigu pageidaujate, galiu papasakoti, kaip jis pateko į rankas ponui Adrianui Ardevoliui.

– Mano vyras turi to instrumento pirkimo dokumentą.

– Ar esat jį mačiusi?

– Taip.

– Vadinasi, tai klastotė.

– O kodėl turėčiau jumis tikėti?

– Kas buvo ankstesnis to instrumento savininkas pagal tą dokumentą?

– Manot, aš prisimenu? Vyras seniai man jį rodė.

– Seku seku pasaką, – nežiūrėdamas į Sarą, pareiškė Adrianas. Instinktyviai paglostė smuiką ir tuojau pat atitraukė ranką, lyg elektros iškrovos trenktas.

Buvau dar mažas, kai tėtis nusivedė mane į kabinetą, lyg atskleisdamas didžiausią paslaptį, nors namie nieko nebuvo. Pasakė man: gerai pažiūrėk į smuiką. Vialis gulėjo ant rašomojo stalo. Tėtis prikišo prie jo didinamąjį stiklą ir liepė man pažiūrėti. Įkišau ranką į kišenę, ir šerifas Karsonas perspėjo: žiūrėk įdėmiai, vaikine, tikriausiai tai labai svarbu. Atitraukiau ranką lyg nuplikytas ir pažvelgiau pro didinamąjį stiklą. Smuikas, įbrėžimai, brūkšneliai. Viršuje – siaurutis įskilimas. Ir skystai lakuoti šonai...

– Visa, ką matai, – tai jo istorija.

Menu, jau anksčiau ne kartą man buvo rodęs tą smuiką. Todėl nėmaž nenustebau išgirdęs: hau, nieko nauja. Ir aš atsakiau tėčiui: taip, tai jo istorija. O ką nori tuo pasakyti?

– Kad jo istorija siejasi su daug namų ir daug žmonių, kurių niekada nepažinsime. Tik pamanyk: nuo *millesettecentosessantaquattro** iki šios dienos bus praėję...

– Hmm... *Vediamo... centonovantatrè anni.***

– Taigi. Matau, kad mane supratai.

– Ne, tėti.

O juk mokiausi jau aštuonis mėnesius.

– Uno.

– Uno.

– Due.

– Due.

– Tre.

– Tre.

– Quattro.

– Quattro.

– Cinque.

– Cinque.

– Sei.

– Sei.

– Sette.

– Sette.

– Otto.

– Octo.

– Otttto.

– Otttto.

– Bravissimo!

...nes italų kalbos išmokstama savaime, patikėk, užtenka ir keturių pamokų.

---

* Tūkstantis septyni šimtai šešiasdešimt ketvirtų. (*It.*)

** Vadinasi... šimtas devyniasdešimt treji metai. (*It.*)

– Bet, Feliksai... Vaikas ir šiaip jau mokosi prancūzų, vokiečių, anglų...

– *Signor* Simonė – iškilus mokytojas. Po metų mano sūnus galės skaityti Petrarką, ir daugiau apie tai – nė žodžio.

Ir dūrė į mane pirštu, kad man nekiltų jokių abejonių:

– Perspėju: rytoj pradedi mokytis italų.

Dabar, kai mudu stovėjome priešais smuiką, tėtis, išgirdęs, kaip aš tariu *centonovantatrè anni*, negalėjo nuslėpti pasididžiavimo manimi, ir aš, prisipažįstu, pasijutau laimingas ir išdidus. Viena ranka rodydamas į smuiką, o kitą uždėjęs man ant peties, jis pasakė: dabar jis mano. Jis pakeliavo po pasaulį, bet dabar jis – mano. Ir bus tavo. Ir tavo vaikų. Ir mano vaikaičių. Ir bus mūsų provaikaičių ir provaikaičių provaikaičių, nes visada priklausys mūsų giminei. Prisiek man, kad jį išsaugosi.

Stebiuosi, kaip galėjau prisiekti dar negimusiųjų vardu. Bet prisimenu, kad tuomet prisiekiau ir savo vardu. Ir kiekvieną kartą, kai imu į rankas Vialį, prisimenu tą priesaiką. O po kelių mėnesių tėtis žuvo, ir aš dėl to kaltas. Ir kaip vėliau supratau, kaltas buvo smuikas.

– Ponas Berengeris kadaise dirbo tėčio parduotuvėje, – priekaištingai žiūrėdamas į Sarą, pasakė Adrianas. – Susipyko ir su juo, ir su mama. Ir su manimi. Jis – sukčius. Tu nežinojai?

– Neabejoju, kad jis – bjaurus tipas ir trokšta tau pakenkti. Bet jis puikiai žino, kaip tavo tėvas pirko smuiką: jis buvo drauge.

– O tasai Albertas Karbonelis, pasivadinęs Titu, – mano tolimas giminaitis, dabar jis parduotuvės savininkas. Ar tau neatrodo, kad čia kvepia sąmokslu?

– Jeigu tai, ką jie sakė, tiesa, man vis viena, ar tai sąmokslas, ar ne. Tau tiesiog reikėtų su juo susisiekti, ir tuomet visos mūsų abejonės dingtų.

– Tai spąstai! Tas jų tariamas savininkas, be abejo, jų bendrininkas. Jie nieko kita netrokšta, tik pasiglemžti smuiką. Nejaugi to nesupranti?

– Ne.

– Kaip tu gali būti tokia akla?

Man regis, šie žodžiai ją įžeidė, bet aš nė kiek neabejojau, kad ponas Berengeris nieko nedaro, gerų ketinimų vedamas.

Sara atkišo sulankstytą popieriaus lapelį. Adrianas paėmė, bet neišlankstė. Valandėlę laikė jį rankoje, paskui padėjo ant stalo.

– Matijas Alpaertsas, – pasakė ji.

– Ką?

– To žmogaus pavardė, kurios nenori perskaityti.

– Netiesa. Jo savininkė buvo Netjė de Bek, – atkirtau įsiutęs.

Taip tu mane įveikei kaip mažą vaiką. Pažvelgiau į lapelį, kur buvo parašyta Matijo Alpaertso pavardė, ir vėl padėjau ant stalo.

– Juokinga, – valandėlę patylėjęs, pasakė Adrianas.

– Dabar kaip tik pasitaikė proga ištaisyti kadaise padarytą blogį, o tu nenori.

Sara išėjo iš kabineto, ir aš jau niekada nebegirdėjau tavo juoko.

46

Jau trys ar keturios dienos namuose tvyro tyla. Šiurpu, kai du žmonės, gyvenantys kartu, tyli, nes nenori arba nesiryžta vienas kitam sakyti to, kas galėtų juos įžeisti. Sara ruošėsi parodai, o aš nieko negalėjau daryti. Neabejoju, kad autoportrete tavo akys liūdnokos tik todėl, jog piešei jį tuo metu, kai namuose tvyrojo tyla. Bet aš negalėjau nusileisti. Štai kodėl Adrianas Ardevolis ryžosi eiti į teisės fakultetą pasitarti su daktaru Grau i Bordasu vienu klausimu: jo draugas neišmanąs ką daryti su vertingu daiktu, jo giminės įsigytu prieš daugybę metų, galbūt nusavintu per karą, ir daktaras Grau i Bordasas, glostydamasis smakrą, išklausė mano draugo istoriją, o paskui leidosi postringauti apie tarptautinę teisę ir nacių nusavintas vertybes, ir po penkių minučių Adrianas Ardevolis suprato, kad apie tai profesorius nė velnio neišmano.

Muzikologijos katedros profesorius daktaras Kazalsas papasakojo jam daug įdomių dalykų apie kelias Kremonos smuikadirbių gimines ir patarė kreiptis į vieną meistrą, tikrą senovinių smuikų žinovą. Gali juo pasikliauti, Ardevoli, ir pagaliau Kazalsui išsprūdo klausimas, kuris nedavė jam ramybės, vos atvožus dėklą:

– Ar leisi man pabandyti?

– Tu taip pat grieži smuiku?

Koridoriuje prie muzikologijos katedros sustojo keturi studentai pasiklausyti švelnios paslaptingos muzikos, sklindančios iš kabineto. Galiausiai Kazalsas paguldė smuiką į dėklą ir pasakė: jis nuostabus; toks pat kaip Džezus*, garbės žodis.

---

* Turimas galvoje Džuzepės Gvarnerio (Giuseppe Guarneri, 1698–1744) padirbtas smuikas, kuriuo griežė Paganinis.

Adrianas padėjo dėklą su smuiku kabineto kampe. Priėmė du studentus, pageidavusius gauti geresnį įvertinimą. Ir dar vieną studentę, įsigeidusią sužinoti: kodėl jūs man parašėte patenkinamai, jei lankiau visas jūsų paskaitas? Jūs? Na, beveik visas. Ak, štai kaip? Na, kai kurias. Merginai išėjus, pasirodė Laura ir atsisėdo prie gretimo stalo. Ji buvo žavi, ir jis pasisveikino nežiūrėdamas jai į akis. Ji atsainiai linktelėjo ir atskleidė aplanką, pilną užrašų, kontrolinių darbų ir visokiausių popierių, į kuriuos pažvelgusi sunkiai atsiduso. Jie gana ilgai dirbo tylėdami, kiekvienas įgulęs į savo darbą. Du, ne, tris kartus jie kartu kilstelėjo akis, ir jų žvilgsniai susitikę nedrąsiai tyrė vienas kitą. Kol pagaliau, kai susidūrė ketvirtą kartą, ji paklausė: kaip laikaisi? Regis, anksčiau ji nežengdavo pirmo žingsnio? Nepamenu. Bet, menu, tąsyk ji nusišypsojo. Tai buvo aiškus susitaikymo ženklas.

– Et, pamažiukais.

– Ir tiek?

– Ir tiek.

– Betgi dabar tu – įžymybė.

– Na, nesityčiok.

– Nieko panašaus: aš tau pavydžiu. Kaip ir pusė mūsų katedros.

– Dabar iš tikrųjų tyčiojies. Na, o kaip tau sekasi?

– Et, pamažiukais.

Jie nutilo ir nusišypsojo nugrimzdę į savo mintis.

– Rašai?

– Taip.

– Ar galima sužinoti ką?

– Pertvarkau tris paskaitas.

Jos šypsena padrąsino mane, ir aš paklusniai pridūriau: apie Lulį, Viką ir Berliną.

– Oho!

– Taip. Bet, žinai, aš pertvarkau jas norėdamas sudaryti naują knygą. Ne tris paskaitas, o...

Adrianas skėstelėjo rankomis lyg spręsdamas mįslę:

– Joms sujungti reikia tvirto pagrindo.

– Ir tu jį radai?

– Galbūt. Istorijos tapsmas. Bet dar nesu tikras.

Laura tvarkingai sudėjo popierius – visada taip darydavo, kai imdavo gliaudyti kokią mintį.

– Ar čia tas pats garsusis smuikas? – paklausė pieštuku rodydama į kabineto kampą.

– Garsusis?

– Garsusis.

– Aha.

– Po galais, tik nepalik jo čia!

– Nebijok, nešiuos į paskaitą.

– Gal ketini griežti savo... – pajuokavo ji.

– To dar betrūko!

O gal? Kodėl nepagriežus? – staiga toptelėjo mintis į galvą. Kaip ir tada, kai paprašė Laurą apsimesti jo advokate ir važiuoti drauge į Romą. Laura įkvėpdavo jį nutrūktgalviškiems poelgiams.

Adrianas Ardevolis, Barselonos universitete skaitantis estetinių idėjų raidos kursą, išdrįso pradėti antrojo semestro pirmą paskaitą savo Storioniu atlikdamas Partitą Nr. 1. Savaime suprantama, nė vienas iš trisdešimt penkių studentų nepastebėjo nei penkių nedovanotinų klaidų, nei tos akimirkos, kai jis susimaišė ir ėmė improvizuoti *Tempo di Borea**. O baigęs griežti kruopščiai paguldė smuiką į dėklą, padėjo jį ant stalo ir paklausė: kaip jūs manote, kas sieja meno kūrinį su mintimi? Ir niekas neišdrįso atsakyti, nes galas jį žino.

– O dabar įsivaizduokite, kad gyvename tūkstantis septyni šimtai dvidešimtaisiais.

– O kam? – paklausė barzdotas vaikinas, kuris sėdėjo pačiame gale, skyrium nuo visų, lyg bijodamas apsikrėsti.

– Tais metais Bachas parašė kūrinį, kurį aš taip netikusiai atlikau.

– Manot, tuomet būtume turėję galvoti kitaip?

---

* J. S. Bacho Partita Nr. 1, ketvirtoji dalis.

– Na, bent jau būtume turėję dėvėti peruką.

– Bet dėl to mūsų mąstymas nebūtų pasikeitęs.

– Nebūtų pasikeitęs? Bet mes su jumis, vyrai ir moterys, turėtume apsirūpinti perukais, kojinėmis ir aukštakulniais batais.

– Betgi aštuonioliktajame amžiuje grožio samprata buvo kitokia nei dabar.

– Grožio samprata? Jei aštuonioliktajame amžiuje nebūtumėte apsirūpinę perukais, kojinėmis ir aukštakulniais batais, jei nebūtumėte pudravęsi ir dažęsi, niekas nebūtų įsileidęs jūsų į namus. Šiais laikais nusipudravęs vyras su peruku, kojinėmis ir aukštakulniais batais be niekur nieko atsiduria už grotų.

– Ar tai turi ką nors bendra su dorove? – droviai paklausė sudžiūvusi kaip šiekštas mergina, sėdinti pirmoje eilėje.

Adrianas, vaikščiodamas tarp stalų, atsisuko.

– Šaunuolė, – pasakė jis. Mergina paraudo, nors aš to visiškai nesiekiau. – Estetika, kad ir kaip stengtumės ją apriboti, niekada nebūna skyrium.

– Ne?

– Ne. Ji geba susilieti su kitomis mąstymo formomis.

– Nieko nesuprantu.

Žodžiu, paskaita pavyko: sėkmingai įdiegiau pradmenis, kuriuos būčiau turėjęs aiškinti kelias savaites. Net valandėlę pamiršau, kad mudu su Sara jau senokai nesikalbame. Adrianas šiek tiek nuliūdo kabinete neaptikęs Lauros, kai užėjo pasiimti savo daiktų, – būtų mielai papasakojęs, kaip pravertė jos pakišta mintis.

Kai tik Pau Uliastreso dirbtuvėje jis atvožė dėklą, meistras pareiškė, kad tai ne klastotė, o tikras Kremonos smuikas. Užtenka tik pamatyti jį ir pauostyti. Tačiau Pau Uliastresas nežinojo Vialio istorijos; kažką buvo girdėjęs, bet manė, kad Storionio smuikas kainuoja krūvą pinigų, ir jūs negerai padarėte, kad anksčiau nepasirūpinote jo įvertinti. Kad galėtumėte apdrausti, be abejo. Užliūliuotas dirbtuvėje tvyrančios ramybės, ne iš karto supratau, ką jis turi omeny. Šilta rausva šviesa, tokios pat spalvos kaip smui-

ko korpusas, dar labiau sustiprino įspūdį, kad pačiame Grasijos* kvartalo vidury gali viešpatauti neįtikėtinai sodri nedrumsčiama tyla. Langas žvelgė į vidinį kiemą, kur pačiame gale buvo matyti atviras sandėliukas malkoms džiovinti. Ten ramiai sau džiūvo pliauskos, o tuo tarpu Žemė, dabar jau apskrita, sukosi pasiutiškai kaip sukutis.

Sunerimęs pažvelgiau į smuikadirbį: nesupratau jo minties. Jis nusišypsojo ir pakartojo savo žodžius.

– Man niekada į galvą nebuvo dingtelėjusi mintis jo įvertinti, – atsakiau. – Tai nuo seno buvo namų apystatos dalis. Mes niekada neketinome jo parduoti.

– Jūsų šeimai pasisekė.

Neatsakiau, kad tuo abejoju, nes Pau Uliastresas neturėjo su tuo nieko bendra ir negalėjo perskaityti tuomet dar neparašytų eilučių. Adrianui leidus, meistras pagriežė smuiku. Kur kas geriau nei profesorius Kazalsas. Skambėjo beveik taip pat, jeigu būtų griežęs Bernatas.

– Stebuklas, – pasakė meistras. – Toks pat kaip Džezus: tos pačios rūšies.

– Ar visi Storioniai tokie pat geri?

– Ne, ne visi; o šitas – taip. – Jis užsimerkė ir pauostė. – Laikote jį dėkle, ar ne?

– Jau senokai nebelaikau. Bet kurį laiką...

– Smuikai – gyvi. Smuiko medis – kaip vynas. Jis bręsta ilgai, ir jam pravartu jausti stygų įtampą. Jo skambėjimas tampa sodresnis, kai juo tolydžio griežiama, jam patinka derama temperatūra, kad galėtų kvėpuoti, pagarba ir švara... Laikykite jį dėkle tik išeidamas iš namų.

– Norėčiau susisiekti su jo buvusiais savininkais.

– Ar turite nuosavybės teisės liudijimą?

– Taip.

Parodžiau jam pirkimo-pardavimo aktą, tėvo sudarytą su ponu Saveriju Falenjamiu.

---

* Vienas centrinių Barselonos kvartalų.

– O autentiškumo liudijimą?

– Taip.

Parodžiau jam liudijimą, Adriano senelio sudarytą su smuikadirbiu Karlosu Karmona dar tais laikais, kai už kelis tūkstančius buvo įmanoma patvirtinti net netikrų pinigų tikrumą. Pau Uliastresas įdėmiai apžiūrėjo dokumentą. Sugrąžino netardamas nė žodžio. Truputį pagalvojęs paklausė:

– Gal pageidautumėte jį įvertinti dabar?

– Ne. Tiesą pasakius, veikiau norėčiau tvirtai žinoti, kas buvo jo ankstesnieji savininkai. Norėčiau su jais susipažinti.

Pau Uliastresas dirstelėjo į nuosavybės teisės liudijimą:

– Saverijus Falenjamis. Čia parašyta.

– Kas buvo ankstesnieji savininkai.

– Ar galėčiau paklausti, kodėl norėtumėte su jais susisiekti?

– Pats nežinau, man rodos, šis smuikas visada priklausė mūsų giminei. Man niekada nerūpėjo jo genealoginis medis. Bet dabar...

– Abejojate jo tikrumu?

– Taip, – sumelavau.

– Jei norite mano žodžio, galvą guldau, kad tai instrumentas, padirbtas pačiu geriausiu Lorenco Storionio veiklos metu. Ir tai liudija ne dokumentas, o tai, ką matau ir girdžiu, grieždamas šiuo smuiku.

– Man yra sakę, kad tai jo pirmas smuikas.

– Geriausi Storionio smuikai – pirmieji dvidešimt. Sakoma todėl, kad padirbti iš tam tikros medienos.

– Medienos?

– Taip. Ji buvo ypatinga.

– Kuo?

Bet meistras neatsakė tebeglostydamas smuiką. Man pašoko pavydas dėl tokios meilės. Pau Uliastresas pažvelgė į mane:

– Ko jūs norite? Ko atėjote pas mane?

Sunku sužinoti ką nors tikra, iki galo nesakant teisybės tiems, kurie galėtų tau padėti.

– Norėčiau sudaryti visų jo savininkų genealoginį medį.

– Geras sumanymas... Bet tai jums kainuotų didelius pinigus.

Bene galėjau jam sakyti, kad apskritai norėčiau sužinoti, ar ponas Berengeris ir Titas tiesiog išgalvojo Alpaertso pavardę? Ir, be to, sužinoti, ar iš tikrųjų jo savininkė buvo Netjė de Bek, kaip man sakė tėtis? Arba sužinoti, kad nei vienas, nei kitas neturi nieko bendra su tikruoju savininku ir kad smuikas visada buvo ir bus mano? Nes man pamažu aiškėjo, kad, be abejo, be abejo, jeigu prieš nacį jis turėjo teisėtą savininką, man derėjo susisiekti su juo, nors ir kas jis būtų, pulti ant kelių ir maldauti, kad leistų jį laikyti iki mirties: vien pagalvojus, kad Vialis galėtų amžinai dingti iš namų, mane nukrėsdavo šiurpas. Ir aš pasiryžau griebtis apgaulės, kad tik to neatsitiktų.

– Ar girdite, pone Ardevoli? Didelius pinigus!

Jei anksčiau galėjo kilti kokių nors abejonių, dabar gerai žinojau: Vialis tikras. Gal to ir atėjau pas Uliastresą – išgirsti tai savo ausimis, įsitikinti, kad su Sara susiginčijau dėl vertingo smuiko, o ne dėl keturių muzikos instrumento forma suręstų lentgalių. Ko gero, tik po apsilankymo Uliastreso dirbtuvėje man į galvą atėjo mintis apie kokybišką medieną ir Jakiamą Muredą.

Pietums buvo atgrasi manų kruopų sriuba. Jis ketino pasakyti, kad nemėgsta manų kruopų sriubos, kokios gaudavo tuose, kaip jie ten... tos sukknistos manų kruopų sriubos. Bet viskas buvo ne taip paprasta, jis nesuprato, ar čia akys kaltos, ar ką, bet buvo vis sunkiau skaityti ir ką nors įsiminti. Prakeiktos lubos. Ką nors įsiminti. Įsiminti.

– Aukseli, gal nori valgyti?

– Ne. Noriu skaityti.

– Gal tau duoti raidžių sriubos?

– Duok.

– Gerai, suvalgyk kelis šaukštus.

– Mažyle Lola.

– Vilsonai.

– Vilsonai.

– Aukseli, Adrianai, ko norėtum?

– Kodėl nieko nesuvokiu?

– Tau reikia valgyti ir ilsėtis. Jau gana prisidirbai.

Vilsonas sumaitino penkis šaukštus manų kruopų sriubos ir nutarė, kad Adrianas bus papietavęs.

– Na, o dabar galima paskaityti, – jis pažiūrėjo į grindis: – Na ir prišnerkštėme mudu su ta manų kruopų sriuba. Jei norėsi nusnausti popiet, pasakyk, paguldysiu į lovą.

*Adrianas paklusniai valandėlę paskaitė. Skaitė neskubėdamas, kaip Kornudelja dėsto savo nuomonę apie Karnę**. *Skaitė prasižiojęs. Bet paskui jam atsitiko nežinia kas, Mažyle Lola, ir pasijuto išsekęs, nes galvoje susimaišė Karnė ir Horacijus, gulintys ant rašomojo stalo. Jis nusiėmė akinius ir pasitrynė pavargusias akis. Nesuvokė, kur jam dera miegoti, krėsle ar lovoje, ar... regis, man kaip reikiant nepaaiškinta, pagalvojo jis. O gal ant palangės?*

– Adrianai!

Įėjęs į cinquantaquattro, *Bernatas pažvelgė į draugą.*

– Kur man miegoti?

– Nori miego?

– Nežinau.

– Ar žinai, kas aš esu?

– Mažylė Lola.

Bernatas pabučiavo jam į kaktą ir apžvelgė kambarį. Adrianas sėdėjo patogiame krėsle prie lango.

– Džonatanai?

– Ką?

– Tu – Džonatanas?

– Aš – Bernatas.

– Ne, Vilsonas!

– Vilsonas, tai tas apsukrusis ekvadorietis?

---

* Jordi Cornudella i Martorell (1962), Josep Carner i Puigoriol (1884–1970) – katalonų rašytojai.

– Nežinau. Man rodos... – sutrikęs jis pažvelgė į Bernatą: – Man viskas maišosi, – prisipažino jis.

Lauke buvo apsiniaukę, šalta, pūtė vėjas, tačiau nebūtų buvę jokio skirtumo, jeigu būtų linksmai švietusi saulė: stiklas pernelyg tvirtai skyrė abu pasaulius. Bernatas priėjo prie naktinio stalelio ir atitraukė stalčių. Įdėjo ten Juodąjį Erelį ir šerifą Karsoną, kad jie ir toliau beprasmiškai, bet ištikimai budėtų, gulėdami ant nešvarios skiautės vos įžiūrimais šviesiais ir tamsiais langeliais ir su negrabia siūle per vidurį, – skiautės, gydytojams sukėlusios tiek minčių, nes pirmosiomis dienomis ponas Ardevolis nė sekundės nepaleido jos iš rankų. Taip, daktare, bjaurus, nešvarus skurlis. Keista, ar ne? Kas tai per skiautė, ką, gal brangenybė?

Adrianas pakrapštė nagu dėmelę ant krėslo alkūnramsčio. Išgirdęs krebždesį, Bernatas atsisuko ir paklausė: kas nors negerai?

– Nenusitrina. – Jis pakrapštė dar stipriau. – Matai?

Priėjęs arčiau, Bernatas užsidėjo akinius ir apžiūrėjo dėmelę, lyg būtų labai ja susidomėjęs. Nežinodamas nei ką sakyti, nei ką daryti, nusiėmė akinius ir pasakė: nusiramink, ji labai maža. Ir vėl atsisėdo priešais Adrianą. Penkiolika minučių abu tylėjo, ir niekas jiems netrukdė, nes gyvenimas susideda iš vienatvėje praleistų akimirkų, kurios mus...

– Gerai, pažiūrėk į mane. Adrianai, pažiūrėk į mane, dėl Dievo meilės.

Adrianas nustojo krapštyti krėslo alkūnramstį ir šiek tiek išsigandęs pažvelgė į jį, paskui nedrąsiai nusišypsojo lyg prasikaltęs.

– Pagaliau perrašiau kompiuteriu tavo rankraščius. Man jie labai patiko. Labai. Kaip ir tekstai kitoje pusėje. Aš juos išleisiu atskira knyga. Taip man patarė tavo draugas Kamenekas.

Jis pažvelgė Adrianui į akis. Šis sutrikęs įniko dar labiau krapštyti dėmelę nuo krėslo alkūnramsčio.

– Tu – ne Vilsonas.

– Adrianai, aš kalbuosi su tavimi apie tavo rašinius.

– Atsiprašau.

– Tau nėra ko atsiprašyti.

– Tai gerai ar blogai?

– Tai, ką tu parašei, man labai patinka. Nežinau, ar tai gerai, bet man baisiai patinka. Ką čia daugiau ir besakysi, tu kalės vaike.

Adrianas pažvelgė į pašnekovą, vėl įniko krapštyti dėmelę, išsižiojo ir vėl užsičiaupė. Sutrikęs pakėlė rankas.

– Ką dabar man daryti?

– Klausyti manęs. Visą gyvenimą. Atsiprašau: visą savo sukknistą gyvenimą stengiausi parašyti ką nors doro, kas sukrėstų skaitytoją, o tu, niekada nebandęs, vos sėdai rašyti ir iškart užčiuopei skaudžiausią vietą. Bent jau skaudžiausią mano sielos vietą. Ką jau ir besakysi, velniai griebtų.

Adrianas Ardevolis nesuvokė, ar toliau krapštyti dėmelę, ar pakelti akis į pašnekovą. Vis dėlto susirūpinęs ryžosi pažvelgti į sieną:

– Man rodos, jūs klystate. Aš nieko nepadariau.

– Ką čia ir bepasakysi, Adrianai.

Adriano skruostais nusirito dvi didelės ašaros. Jis nenorėjo žiūrėti į tą žmogų. Ir pasitrynė rankas.

– Ką aš galiu padaryti? – sušuko maldaujamu balsu.

Bernatas, nugrimzdęs į savo mintis, neatsakė. Tuomet Adrianas pažvelgė į jį ir maldaujamai pasakė:

– Pone, paklausykite.

– Nevadink manęs ponu. Aš – Bernatas, tavo draugas, tai tu manęs paklausyk. Juk dabar nežinau, ką tu apie mane galvoji. Ir nesiguodžiu. Tu sugebėjai mane perprasti, ir aš to nusipelniau, bet dar turiu daug paslapčių, apie kurias nė nenumanai.

– Man labai gaila.

Juodu nutilo. Tuo metu įėjo Vilsonas ir paklausė: aukseli, ar viskas gerai? Ir, kaip vaikui paėmęs už smakro, kilstelėjo Adrianui galvą, kad geriau matytų veidą. Nušluostė akis popierine nosine, davė tabletę ir pusę stiklinės vandens, ir Adrianas kaip niekad gardžiai jį išmaukė: ar viskas gerai, paklausė Vilsonas, žiūrėdamas į Bernatą. Šis linktelėjo: kuo puikiausiai, drauguži, ir Vilsonas paskersavo į manų kruopomis apšnerkštas grindis. Išsiviepęs pašluostė su popie-

rine nosine ir, nešinas tuščia stikline, išėjo iš kambario švilpaudamas negirdėtą šešių aštuntinių metro melodiją.

– Pavydžiu tau...

Praslinko tyloje dešimt minučių.

– Rytoj tavo rankraščius nunešiu Bausai. Gerai? Tai, kas parašyta žaliu rašalu. O tai, kas parašyta juodu, nusiunčiau Johanesui Kamenekui ir tavo universiteto kolegei, pavarde Parera. Reikia leisti ir viena, ir kita. Gerai? Ir prisiminimus, ir apmąstymus. Gerai, Adrianai?

– Man čia skauda, – pasakė Adrianas, rodydamas į sieną. – Kaip siena gali gelti?

– Aš tau pasakosiu, kaip sekasi.

– Ir nosį man niežti. Baisiai pavargau. Negaliu skaityti, man galvoje viskas maišosi. Nebeprisimenu, ką man sakei.

– Aš žaviuosi tavimi, – pasakė Bernatas, žiūrėdamas jam į akis.

– Daugiau taip nedarysiu. Garbės žodis.

Bernatas net nenusišypsojo. Tylėdamas žiūrėjo į bičiulį. Paskui paėmė jam už rankos, be perstojo kovojančios su neklusnia dėme, ir pabučiavo, kaip pagarbiai bučiuojama tėvui ar dėdei. Paskui vėl pažvelgė jam į akis. Šis valandėlę žiūrėjo nenukreipdamas žvilgsnio į šalį.

– Juk žinai, kas aš toks, – beveik tvirtindamas pasakė Bernatas. – Tiesa?

Adrianas įdėmiai pažvelgė į jį. Paskui linktelėjo ir nusišypsojo.

– Kas aš? – Bernato balse šmėkštelėjo baugšti viltis.

– Nagi... Tu esi... tas pats. Ar ne?

Bernatas atsistojo susirūpinęs.

– Ne? – paklausė Adrianas sunerimęs. Ir pažvelgė į priešais stovintį vyriškį. – Betgi aš žinau. Na... tas pats. Niekaip neprisimenu vardo. Jūsų neprisimenu, bet kito žmogaus, na, taip, kito žmogaus prisimenu. To, kurio vardas... dabar nebeprisimenu, bet žinau. Jis manimi rūpinasi. Labai rūpinasi. Man sako... dabar neprisimenu, ką sako, bet tai jis, tikrai.

Ir sunerimęs patylėjo.

– Ar ne, pone?

Kažkas subrazdėjo Bernato kišenėje. Jis išsitraukė mobilųjį telefoną. Perskaitė žinutę: „Kur dingai?“ Pasilenkęs pabučiavo ligoniui į kaktą.

– Sudie, Adrianai.

– Viso labo. Ateikite, kai panorėsite...

– Mano vardas – Bernatas.

– Bernatas.

– Taip, Bernatas. Atleisk man.

Bernatas išėjo į koridorių ir nužingsniavo; nusišluostė ištryškusią ašarą. Vogčiomis apsidairė ir surinko telefono numerį.

– Kur tave velniai nešioja? – Šenijos balsas buvo šiek tiek pasikeitęs.

– Klausyk, viskas gerai.

– Kur tu?

– Niekur. Dirbu.

– Juk šiandien, rodos, nėra repeticijos?

– Nėra. Atsirado kitokių reikalų.

– Grįžk namo, noriu pasimylėti.

– Dar kokią gerą valandą čia užtruksiu.

– Ar tebesi mokesčių inspekcijoje?

– Taip. Ilgiau negaliu kalbėti. Viso.

Ir išjungė telefoną, Šenijai nieko daugiau nespėjus paklausti. Stumdama vežimėlį su valymo priemonėmis, pro šalį praėjo valytoja, griežtai pažvelgė į Bernatą pastebėjusi, kad jis laiko mobilųjį telefoną. Ji priminė jam ponią Truliols. Labai priminė. Moteriškė bambėdama nulingavo į koridoriaus galą.

Lyg maldai sunėręs rankas, daktaras papurtė galvą:

– Šiuolaikinė medicina niekuo negali padėti.

– Betgi jis toks mokslininkas! Išmintingas. Be galo talentingas! – Jis dingojosi kadaise jau girdėjęs tuos žodžius, lyg būtų buvęs Kikas Ardevolis iš Tonos. – Moka gal dešimt ar penkiolika kalbų!

– Visa tai – praeitis. Apie tai jau ne kartą esame kalbėję. Jei bėgikui nupjautume koją, jokių rekordų nebepasiektų. Suprantate? Taigi, kaip ir šiuo atveju.

– Jis parašė penkias garsias knygas apie kultūros istoriją.

– Žinome... Bet ligai visa tai nė motais. Taigi, pone Plensa.

– Ir pagerėjimo nėra ko laukti?

– Ne.

Daktaras Valsas žvilgtelėjo į laikrodį – nelabai demonstratyviai, bet taip, kad pastebėtų Bernatas. Bet šis neskubėjo.

– Ar dar kas nors jį lanko?

– Tiesą pasakius...

– Tonoje turi giminių.

– Kartais jie atvažiuoja. Skaudu matyti.

– O gal dar kas nors...

– Buvę universiteto kolegos. Šiaip vienas kitas, bet... daugiausia laiko praleidžia vienas.

– Vargšas žmogus.

– Iš visa ko sprendžiant, jis dėl to nesijaudina.

– Gal gyvena prisiminimais?

– Nemanau. Jis nieko nebeprisimena. Gyvena šia akimirka ir beregint viską pamiršta.

– Turite galvoje, jis neprisimena, kad buvau pas jį atėjęs?

– Ne tik neprisimena, kad buvote pas jį atėjęs, bet, man regis, jis net nelabai suprato, kas jūs toks.

– Ko gero, jis apskritai nelabai supranta, kas vyksta aplink. Gal jo sąmonė praskaidrėtų, jei parvežtume jį namo.

– Pone Plensa, prasidėjus šiai ligai, susidaro intraneuroninės skaidulos...

Gydytojas nutilo ir susimąstė.

– Kaip čia jums paaiškinus... – Pagalvojęs tęsė toliau: – Neuronai pamažu virsta paprastomis skaidulomis ir mazgais... – Jis apsižvalgė lyg ieškodamas paramos. – Na, kad jums būtų aiškiau, vyksta toks negrįžtamas procesas, lyg smegenis palengva stingdytų

cementas. Galite parvežti savo draugą į namus, bet vis tiek jis nieko nepažins ir neprisimins. Jo smegenys išėjo iš rikiuotės, ir baigta.

– Vadinasi, jis ir manęs nebepažįsta? – neatlyžo Bernatas.

– Jis mandagiai su jumis elgiasi, kaip ir dera gerai išauklėtam žmogui. Jis pamažu nustoja pažinti visus be išimties žmones ir, man regis, net pats nežino, kas jis toks.

– Jis dar skaito.

– Greit nebeskaitys. Pamirš ir tai. Jis skaito, bet nesugeba įsiminti ką tik skaitytos pastraipos ir turi skaityti ją iš naujo, suprantate? Ir nė žingsnio į priekį. Jis išsekęs.

– Tikriausiai jis ir nesikankina dėl to, kad nieko neprisimena?

– Negaliu garantuoti. Galimas daiktas, ne. Bet netrukus ims trikti ir kitos gyvybinės organizmo funkcijos.

Bernatas pasikėlė ašarų pilnomis akimis: galutinai baigėsi ištisas jo gyvenimo laikotarpis. Negrįžtamai. Merdėjant draugui, jis taip pat pamažu slinko myriop.

Ponia Truliols įriedėjo į cinquantaquattro *su valytojo vežimėliu. Nustūmė neįgaliųjų vežimėlyje sėdintį Adrianą į kampą, kad netrukdytų.*

– Sveikas, aukseli! – Žvilgtelėjusi į palatos grindis: – Na, kas čia atsitiko?

– Sveikas, Vilsonai.

– Na ir prišnerkštei!

Moteriškė ėmė šveisti manų kruopų sriubos dėmes ant grindų murmėdama: na, tuojau mes tave pamokysime laikytis švaros, ir Adrianas pažvelgė į ją išsigandęs. Truliols priėjo prie vežimėlio su skuduru rankose, Adrianas žiūrėjo į ją, jau pasiruošęs šauktis pagalbos. Tuomet ji atsegė jam viršutinę marškinių sagutę ir pamatė medalioną – kaip Daniela prieš daugiau nei keturiasdešimt metų.

– Gražus.

– Taip. Mano.

– Ne, mano.

– A, – sutrikęs jis nežinojo, ką sakyti.

– Grąžinsi jį man, ar ne?

Adrianas Ardevolis pažvelgė į moteriškę nežinodamas, ką daryti. Ji dirstelėjo į duris, atsargiai per galvą nuėmė grandinėlę. Dar sykį žvilgtelėjusi į medalioną, įsikišo jį chalato kišenėn.

– Ačiū, meiluti.

– Prašom.

47

Duris atidarė jis pats. Pasenęs, bet toks pat liesas, tuo pačiu skvarbiu žvilgsniu. Adrianas pajuto stiprų kvapą, dvelkiantį iš buto, bet iš karto nesuvokė, ar jis malonus, ar ne. Keletą sekundžių Berengeris stovėjo prie slenksčio, lyg nepažindamas svečio. Balta, neįprastai sulankstyta nosine nusišluostė nuo kaktos kelis prakaito lašus. Pagaliau pasakė:

– Čia tai bent! Ardevolis.

– Ar galima įeiti? – paklausė Ardevolis.

Berengeris sudvejojo. Paskui pakvietė į vidų. Bute buvo karščiau nei lauke. Prieškambaris buvo palyginti erdvus, švarus, išblizgintas, jame – prašmatni devyniolikto amžiaus aštuntojo dešimtmečio Pedrelio kabykla, tikriausiai verta didelių pinigų, su skėčių stovu, veidrodžiu ir gausybe pagražų. Kampe – tipiškas Čipendeilo staliukas, ant jo – sausiukų puokštė. Berengeris nuvedė į kambarį, kur ant sienos šalia vienas kito kabojo Utriljo ir Rusinjolio paveikslai. Sofa – brolių Torichų darbo, ko gero, vienintelė išlikusi po istorinio gaisro jų dirbtuvėje. Ant kitos sienos – kruopščiai įrėminta rankraščio atlanka. Adrianas nedrįso prieiti arčiau ir pažiūrėti, koks tai rankraštis. Tačiau iš tolo jam pasirodė, kad rankraštis šešiolikto arba septyniolikto amžiaus pradžios. Nežinia kodėl jam pasidingojo, kad tai neliečiamai, nedrumsčiamai tvarkai trūksta moters rankos. Viskas pernelyg krito į akis kaip parodoje, kad galėtum čia gyventi. Adrianas nesusilaikė nepasigrožėjęs visa svetaine su žavia Čipendeilo dvisėde sofute kampe. Ponas Berengeris netrukdė, be abejo, truputį didžiuodamasis. Jie atsisėdo. Ventiliatorius, bejėgiškai dūzgiantis tokiame karštyje, atrodė kaip prasto skonio atgyvena.

– Čia tai bent! – pakartojo ponas Berengeris.

Adrianas pažvelgė jam į akis. Pagaliau jis suprato, kas per stiprus kvapas, susimaišęs su tvanka: taip kvepėjo tėvo parduotuvėje, tas kvapas pasitikdavo jį kiekvieną kartą, kai jis ateidavo, budriai prižiūrimas tėvo, Sesilijos arba paties pono Berengerio. Namai, kuriuose tvyro parduotuvės kvapas ir atmosfera. Net sulaukęs septyniasdešimt penkerių, ponas Berengeris neketino gyventi iš pensijos.

– Kas per velniava su tuo smuiko savininku? – paklausiau, ko gero, truputį per šiurkščiai.

– Įprasti reikalai, – atsakė jis, neslėpdamas pasitenkinimo.

– Kas per įprasti reikalai? – prakošė pro dantis šerifas Karsonas.

– Kas per įprasti reikalai?

– Na, atsirado savininkas.

– Savininkas sėdi priešais jus: tai aš.

– Ne, savininkas – toksai pagyvenęs ponas iš Antverpeno. Naciai atėmė iš jo smuiką, kai jis pakliuvo į Aušvicą. Įsigijo jį tūkstantis devyni šimtai trisdešimt aštuntaisiais. Jei pageidaujate sužinoti smulkiau, kreipkitės į tą poną.

– O kaip jis gali tai įrodyti?

Ponas Berengeris šyptelėjo, netardamas nė žodžio.

– Tikriausiai gavote gerų komisinių.

Tebešypsodamas ir netardamas nė žodžio, ponas Berengeris nosine nusišluostė kaktą.

– Mano tėvas įsigijo jį teisėtai.

– Tavo tėvas pasisavino jį mainais į gniūžtelę dolerių.

– Iš kur jūs žinote?

– Savo akimis mačiau. Tavo tėvas buvo plėšikas, lupęs visus kas pakliūva: iš pradžių žydus, sprunkančius kaip kas išmano, paskui nacius, sprunkančius tvarkingai ir organizuotai. Ir visada – tuščiomis kišenėmis likusius žmones, kuriems skubiai reikia pinigų.

– Savaime suprantama, prekyba paprastai vyksta tokiomis aplinkybėmis. O jūs, be abejo, irgi nestovėjote nuošaly.

– Tavo tėvas buvo žmogus be sąžinės. Jis sunaikino smuike paslėptą nuosavybės teisės liudijimą.

– Žinote? Aš netikiu nė vienu jūsų žodžiu ir jumis nepasitikiu. Žinau, kad jūs pasiryžęs viskam. Labai norėčiau išgirsti, kaip pas jus pakliuvo brolių Torichų sofa ir Pedrelio kabykla.

– Nesirūpink, viskas sutvarkyta. Turiu visos savo nuosavybės teisės liudijimus. Aš ne toks tuščiakalbis kaip tavo tėvas. Apskritai jis pats kaltas dėl savo mirties.

– Ką?

Tyla. Ponas Berengeris žiūrėjo į mane beveik neslėpdamas pašaipos. Be abejo, norėdamas laimėti laiko, kad galėčiau pagalvoti, Karsonas patarė man pasakyti: ar aš teisingai jus supratau, pone Berengeri?

Ponas Falenjamis suirzęs išsitraukė moterišką pistoletą ir nukreipė jį į Feliksą Ardevolį. Šis nė nekrustelėjo. Tik tariamai slopindamas šypseną liūdnai palingavo galvą.

– Jūs esate vienas. Kaip ketinate nusikratyti mano kūno?

– Mielai susidorosiu su šiais sunkumais.

– Liks dar vienas, esminis: jeigu neišeisiu iš čia savo kojomis, tie, kurie manęs laukia apačioje, žinos, ką reikia daryti. – Rodydamas į pistoletą, griežtai: – O dabar paimsiu smuiką už du tūkstančius. Ar žinote, kad jūs esate vienas iš dešimties asmenų, kurių itin nuodugniai ieško sąjungininkai? – pagąsdino jis rūsčiu balsu, kaip bauginami išdykę vaikai.

Daktaras Foigtas žiūrėjo, kaip Ardevolis traukia iš kišenės pluoštą banknotų ir deda ant stalo. Apstulbęs nuleido pistoletą, netikėdamas savo akimis.

– Čia tik pusantro tūkstančio!

– Nebandykite mano kantrybės, daktare Foigtai.

Taip Feliksas Ardevolis apsigynė prekybinių sandėrių daktaro vardą. Po pusvalandžio su smuiku rankoje jis jau sparčiai žingsniavo gatve šiek tiek smarkiau plakančia širdimi, džiaugdamasis, kad taip puikiai pasisekė žygis. Apačioje niekas jo nelaukė, niekas neketino daryti tai, ką reikia, jeigu jis neišeitų savo kojomis,

ir jį apėmė pasididžiavimas savo gudrumu. Vis dėlto jis deramai neįvertino Falenjamio užrašų knygelės. Neįsidėmėjo neapykanta degančio jo žvilgsnio. Ir tą pačią dieną popiet, nepasakęs niekam nė žodžio, nepasitaręs nei su Dievu, nei su velniu, nei su ponu Berengeriu, nei su tėvu Morlenu, Feliksas Ardevolis įskundė tokį daktarą Aribertą Foigtą, „Waffen SS" karininką, kuris slapstosi *Ufficio della Giustizia e della Pace* rūmuose apsimetęs geraširdžiu, storu, nuplikusiu durininku atsainiu žvilgsniu ir ištinusia nosimi. Apie jo, kaip gydytojo, praktiką Feliksas Ardevolis nieko nežinojo. Be kita ko, buvo neįmanoma įrodyti, kad daktaras Budenas, o juo labiau daktaras Foigtas turi ką nors bendra su Aušvicu-Birkenau. Kažkas tikriausiai sudegino atitinkamus popierius, ir tyrėjų akys nukrypo į dingusį daktarą Mengelę bei jo aplinką, tuo tarpu sumanūs sekliai, priskirti prie kitų koncentracijos stovyklų, spėjo laiku sunaikinti kompromituojančius dokumentus. Ir jei turėsime galvoje tuomet viešpatavusią sumaištį, begalinius kaltinamųjų sąrašus, puskarininkio O'Rurkės nekompetenciją – jis registravo gaunamus dokumentus ir, be kita ko, buvo užverstas darbu, – tad nieko nuostabaus, kad liko neatskleista nei tikroji daktaro Foigto asmenybė, nei jo veikla. Jis buvo nuteistas penkeriems metams kalėjimo tik kaip „Waffen SS" karininkas, nes nepavyko įrodyti, kad jis dalyvavo karo veiksmuose ar žiauriose rasinio valymo akcijose, kurias paprastai atlikdavo diduma SS dalinių.

Po keliolikos metų Saulės gatvė knibždėjo vyrų su dželabomis, kurie palengva ėjo iš didingos Omejadų mečetės, aptardami penktadienio suros aiškinimą, o gal piktindamiesi augančiomis avalynės, arbatos ir daržovių kainomis. Tačiau ten būta ir tokių žmonių, kurie, sprendžiant iš išvaizdos, niekada nebuvo peržengę mečetės slenksčio: jie rūkė kaljaną siaurose kavinės „Santarvė" arba kavinės „Žirklės" terasose, stengdamiesi negalvoti, ar šiais metais įvyks dar vienas valstybės perversmas.

Už dviejų minučių kelio nuo mečetės, kažkur siaurų gatvelių labirinte, ant akmens prie Elnio fontano sėdėjo du vyrai, nudelbę akis, netardami nė žodžio, nieko nepastebėdami aplink, tarytum

sergėdami saulę, Babeldžabijos pusėje grimztančią į Viduržemio jūrą. Neatidus žmogus būtų galėjęs pamanyti, kad tiedu vyrai, pamaldūs musulmonai, laukia, kol nusileis saulė, pasaulį pamažu apgaubs sutemos ir pagaliau ateis stebuklinga akimirka, kai bus neįmanoma balto siūlo atskirti nuo juodo, ir prasidės Maulid an Nabis*, ir bus amžinai minimas ir garbinamas Pranašo vardas. Ir atėjo stebuklinga valandėlė, kai žmogaus akis nebeskiria balto siūlo nuo juodo, ir, nors kariškiai nieko neėmė į galvą, visas Damaskas pradėjo švęsti Maulid an Nabį. Abu vyrai sėdėjo kaip sėdėję ant akmens, kol išgirdo lyg neryžtingus žingsnius. Europietis, sprendžiant iš pernelyg sunkios eisenos ir duslaus šnopavimo. Musių gatvės kampe pasirodė storulis didele nosimi, nosine šluostydamasis kaktą, lyg per Maulid an Nabį būtų itin tvanki naktis. Žmogus pasuko dviejų vyrų link.

– Aš – daktaras Cimermanas, – prisistatė europietis.

Abu vyrai, netardami nė žodžio, sparčiais žingsniais leidosi gatvelėmis, vingiuojančiomis aplink turgavietę, ir storulis vos spėjo iš paskos, baimindamasis pamesti juos kur nors gatvės kampe arba tarp žmonių, kurių vis mažiau slampinėjo gatvelėmis. Pagaliau jie nėrė pro praviras duris į kažkokią krautuvėlę, prigrioztą varinių rykų, o jis – jiems iš paskos. Pro krūvas virtuvės indų siauru takeliu leidosi į kitą patalpos galą. Ten, už užuolaidos, buvo durys į kiemą, apšviestą kokių dvylikos žvakių, o jame, aiškiai nekantraudamas, vaikščiojo žemo ūgio nuplikęs vyriškis, vilkintis dželaba. Pasirodžius trijulei, atkišo ranką europiečiui, nekreipdamas dėmesio į palydovus, ir pasakė: jau buvau bepradedąs nerimauti. Palydovai dingo taip pat tyliai, kaip ir pasirodė.

– Turėjau keblumų oro uosto muitinėje.

– Pavyko susitvarkyti?

Vyriškis nusivožė skrybėlę, lyg norėdamas parodyti nuplikusį viršugalvį, ir ja pasivėdavo. Linktelėjo: taip, pavyko.

– Tėve Morlenai...

---

* Musulmonų šventė, pranašo Mahometo gimimo diena, švenčiama sausio mėnesį.

– Čia aš – tik Davidas Diuamelis. Tik Davidas Diuamelis.

– Pone Diuameli, ką jums pasisekė sužinoti?

– Daug ką. Bet iš pradžių noriu sudėlioti taškus virš i.

Ir, šviečiant dvylikai žvakių, tėvas Morlenas sudėliojo taškus ant visų i kalbėdamas pusbalsiu, ir jo pašnekovas gaudė kiekvieną žodį taip atidžiai, lyg tai būtų buvusi išpažintis, tik ne klausykloje. Papasakojo, kad Feliksas Ardevolis nepateisino jo lūkesčių, piktnaudžiaudamas pono Cimermano padėtimi, iš tikrųjų pavogė neįkainojamą smuiką. Be to, pažeisdamas šventas svetingumo taisykles, įskundė poną Cimermaną sąjungininkams ir išdavė jo slaptavietę.

– Taip nesąžiningai įduotas, gavau penkerius metus sunkiųjų darbų kalėjimo už tai, kad per karą tarnavau tėvynei.

– Kovodamas prieš komunizmo ekspansiją.

– Taigi, kovodamas prieš komunizmo ekspansiją.

– Ką dabar ketinate daryti?

– Surasti jį.

– Gana kraujo! – jausmingai pareiškė tėvas Morlenas. – Turėkite galvoje, kad Ardevolis, nors ir nepatikimas žmogus ir jums pakenkęs, vis dėlto mano draugas.

– Aš noriu atgauti savo smuiką.

– Kartoju, gana kraujo. Priešingu atveju aš pats su jumis atsiskaitysiu.

– Nė plaukas nuo jo galvos nenukris. Duodu jums garbės žodį.

Tėvas Morlenas linktelėjo, lyg tie žodžiai būtų visiška gero elgesio garantija, iš kelnių kišenės išsitraukė perpus sulenktą lapelį ir padavė *Herr* Cimermanui. Šis išskleidė jį, dirstelėjo, sulankstė ir įsikišo kišenėn.

– Na, bent jau ne veltui važiavau. – Išsitraukęs nosinę, nusišluostė veidą tardamas: sukknistas karštis, protas neneša, kaip galima gyventi tokiame krašte.

– Kuo vertėtės išėjęs iš kalėjimo?

– Psichiatrija, savaime suprantama.

– Aha.

– O ką jūs veikiate Damaske?

– Atvykau ordino reikalais. Mėnesio pabaigoje grįžtu į Šventosios Sabinos vienuolyną.

Aišku, tėvas Morlenas nepasigyrė, kad bando atgaivinti taurųjį šnipinėjimo institutą, kurį prieš daug metų įsteigė monsinjoras Beninjis, o paskui turėjo uždaryti per Vatikano valdžios neįžvalgumą: ji nenuvokė, kad vienintelis tikras pavojus – tai komunizmas, sparčiai plintantis po Europą. Taip pat nepasisakė, kad rytoj sukanka keturiasdešimt septyneri metai, kai įstojo į Dominikonų ordiną, užsibrėžęs šventą ir tvirtą tikslą tarnauti Bažnyčiai, o prireikus – jos labui paaukoti gyvybę. Štai jau keturiasdešimt septyneri metai, kai jis pasiprašė priimamas į Lježo dominikonų vienuolyną. Feliksas Morlenas gimė 1320 metų žiemą Cheronos mieste ir užaugo dievobaimingoje šeimoje, kuri kiekvieną vakarą, užbaigusi dienos darbus, rinkdavosi pasimelsti Viešpačiui. Todėl niekas nenustebo, kai jaunuolis pasiryžo stoti į ką tik įsteigtą Dominikonų ordiną. Jis studijavo Vienoje, medicinos fakultete, ir dvidešimt vienų metų Alio Bahro vardu įstojo į Austrijos nacionalsocialistų partiją. Buvo pasiruošęs išeiti mokslus, kad taptų geras kadis arba muftis, nes jau buvo perėmęs mokytojų skiepijamą išmintį, blaivų protą ir teisingumo sampratą, ir ilgai netrukus įstojo į SS, asmens numeris 367 744. Kurį laiką, daktaro Eizelio vadovaujamas, grūmęsis su priešu Buchenvalde, 1941 metų spalio 8 dieną buvo paskirtas vyriausiuoju gydytoju į itin pavojingą frontą Aušvice-Birkenau, kur pasiaukojamai darbavosi žmonijos labui. Nesuprastas ir deramai neįvertintas, daktaras Foigtas turėjo bėgti ir slapstytis dangstydamasis svetimais vardais – Cimermanu ir Falenjamiu, o dabar drauge su išrinktaisiais kantriai laukia tos valandos, kai gyvenimas grįš į senas vėžes, Žemė vėl bus plokščia, šariatas paplis po visą pasaulį ir tik tikratikiai turės teisę gyventi Gailestingojo vardu. Tuomet pasaulio ribos apsitrauks paslaptingu ūku ir mes vėl galėsime valdyti tą paslaptį ir visas kitas, anosios pagrindu gimusiąsias. Teesie!

Daktaras Aribertas Foigtas nejučia paplekšnojo sau per kišenę. Tėvas Morlenas perspėjo, kad geriau traukiniu važiuoti į Alepą. O iš ten – taip pat traukiniu į Turkiją. „Taurus ekspresu".

– Kodėl?

– Jums pravartu vengti jūros ir oro uostų. O jeigu traukinio nėra – išsinuomokite automobilį su vairuotoju: doleriai daro stebuklus.

– Prašom manęs nemokyti.

– Abejoju. Juk jūs atskridote lėktuvu?

– Bet visiškai saugiai.

– Visiško saugumo nebūna. Oro uoste buvote sulaikytas.

– Šiaip ar taip, nemanote, kad buvau sekamas.

– Tuo pasirūpino mano žmonės. O manęs akyse nesate matęs.

– Savaime suprantama, pone Diuameli, aš niekada neįklampinsiu jūsų į bėdą. Esu jums be galo dėkingas.

Ligi tos akimirkos Foigtas nė karto nesiektelėjo kelnių diržo, lyg tokia mintis nė nebūtų atėjusi jam į galvą. Susijuosęs savotiška medžiagine juosta, joje laikė paslėpęs visokių niekučių. Iš jos ištraukė mažytį juodą maišelį ir padavė Morlenui. Šis atmazgė virvutę, kuria buvo surištas viršus. Trys didelės briliantinės tūkstančiabriaunės ašaros atspindėjo ir padaugino dvylikos žvakių liepsneles. Morlenas įsikišo maišelį į slaptą dželabos kišenę, o daktaras Foigtas tuo metu vėl susijuosė kelnes.

– Labanakt, pone Cimermanai. Šeštą valandą ryto išvyksta pirmas traukinys į šiaurę.

– Sukknistas karštis, – užuot atsakęs, suniurzgė ponas Berengeris ir atsistojęs pakreipė ventiliatorių į savo pusę.

Tokiu pat tyliu balsu, kokiu kadaise – Adrianas gerai prisiminė, nes klausėsi pasislėpęs už sofos, – ponas Berengeris grasino tėvui, Adrianas pasakė: pone Berengeri, aš esu teisėtas smuiko savininkas. Jeigu jūs norite kreiptis į teismą – maloniai prašom, bet perspėju, kad, jums pasirinkus tą kelią, aš patempsiu į save antklodę, ir jūs liksite su nuoga subine.

– Kaip sau nori. Tu tokio pat būdo kaip motina.

Niekas man nieko panašaus nėra sakęs. Ir tuo metu aš juo nepatikėjau. Veikiau pajutau, kad nekenčiu to žmogaus, nes tik per jį susipykome su Sara. Tegu sau tauškia, kas užeina ant seilės.

Atsistojau norėdamas parodyti, kad mano žodis tvirtas. Bet, vos pasikėlęs, pasigailėjau tiek prišnekėjęs ir taip pakreipęs visą reikalą. Tačiau pašaipus pono Berengerio žvilgsnis mane paskatino neatlyžti – kad ir baimės kamuojamą, bet neatlyžti.

– Verčiau neminėtumėt mano motinos. Gerai žinau, kaip ji prikirpo jums uodegą.

Pasukau į prieškambarį tardamas sau, kad mano apsilankymas gana kvailas: ką aš laimėjau? Nieko nepaaiškėjo. Tik vienašališkai paskelbiau karą nebūdamas tikras, kad kariausiu. Tačiau ponas Berengeris, sekdamas įkandin, netikėtai man padėjo:

– Tavo motina buvo kaip reta bjauri ragana, bandė sugadinti man gyvenimą. Jos mirties dieną atkimšau „La Veuve Clicquot" butelį. – Mudviem einant į prieškambarį, jaučiau, kaip jis kvėpuoja man į pakaušį. – Ir kasdien išgeriu po gurkšnelį. Kas be ko, šampanas išsivadėjo, bet aš prisimenu tą sukknistą ponią Ardevol, tegu ją dabar visi velniai jodo. – Jis atsikvėpė. – Kai išgersiu paskutinį gurkšnį, galėsiu ramiai numirti.

Jie atėjo į prieškambarį, ir ponas Berengeris atsistojo priešais. Kilstelėjo ranką, lyg gerdamas iš taurės:

– Kas dieną – makt! – po gurkšnelį, kad toji ragana padvėsė, o aš vis dar gyvas. Be abejo, supranti, Ardevoli, kad tavo žmona neapsigalvos. Žydai gana jautrūs kai kuriems dalykams...

Jis atidarė duris.

– Su tavo tėvu dar buvo galima sutarti, jis man duodavo valią, kad tik parduotuvei būtų į naudą. O tavo motina – tikra kalė. Kaip ir visos moterys, tik itin bjauri. O aš – makt! – po gurkšnelį kas mielą dieną.

Išėjęs į laiptų aikštelę, Adrianas atsigręžė ketindamas rėžti ką nors atitinkama, pavyzdžiui: „Brangiai man užmokėsite už tuos įžeidimus" arba ką nors panašaus. Bet vietoj pono Berengerio kandžios šypsenos išvydo panosėj užtrenktas duris.

Tą vakarą, būdamas vienas namie, griežiau sonatas ir partitas. Natų nereikėjo, nors buvo praėję daug metų, bet mielai būčiau norėjęs turėti kitus pirštus. Ir, grieža damas antrą sonatą, liūdesio įveiktas Adrianas apsiverkė. Tuo metu grįžo Sara. Išvydusi grie-žiant mane, o ne Bernatą, išėjo net nepasisveikinusi.

48

Dviem savaitėms praslinkus po to pokalbio su ponu Berengeriu mirė sesuo. Net nežinojau, kad ji serga, kaip kadaise atsitiko ir su mama. Jos vyras man pasakė, kad apie ligą nežinojo nei ji, nei apskritai kas nors. Neseniai jai suėjo septyniasdešimt vieni, ir, nors jau seniai nebuvau jos matęs, net karste ji man atrodė elegantiška dama. Adrianas nesuvokė, ką iš tikrųjų jaučia: sielvartą, abejingumą, kažką keista. Nesuvokė, ką patiria tą akimirką. Dabar jam labiau rūpėjo Saros gaižus veidas nei jo paties jausmai Danielai Amato de Karbonel, kaip buvo rašoma nekrologe.

Nepasakiau jai: Sara, mirė mano sesuo. Kai man paskambino Titas Karbonelis norėdamas pranešti, kad mirė jo motina, pamaniau, kad jis ims kalbėti apie smuiką, ir ne iškart supratau, kas atsitiko, nors jis pasakė labai paprastą dalyką: atsisveikinimas su velione Kortso laidojimo namuose, jei norėsi ateiti, laidotuvės rytoj, ir aš padėjau ragelį, bet nepasakiau: Sara, mirė mano sesuo, nes, man regis, būtum paklaususi: tu turi seserį? O gal ir nebūtum, nes tuomet mudu nesikalbėjome.

Laidojimo namuose daug žmonių. Monžuiko kapinėse – ne daugiau kaip dvidešimt. Iš Danielos Amato nišos* vėrėsi puikus vaizdas į jūrą. Dabar jai vis viena, išgirdau kažkieno balsą už nugaros, kai darbininkai užtaisė nišą. Sesilija neatėjo į laidotuves, gal niekas jai nepranešė, o gal ji jau mirusi. Ponas Berengeris dėjosi, kad manęs nepastebi. O Titas Karbonelis stovėjo šalia jo, lyg ženklindamas savo teritoriją. Man rodos, ši mirtis pribloškė

* Katalonijoje laidojama ne į žemę, o į cementines nišas, išdėstytas viena virš kitos, panašiai kaip kolumbariume.

ir nuliūdino tik vieną žmogų – Albertą Karbonelį, kuris tapo našliu, nespėjęs susitaikyti su mintimi apie netikėtai užgriuvusią vienatvę. Adrianas buvo matęs jį vos kelis kartus, bet dabar buvo graudu žiūrėti į nepaguodžiamai liūdną, akimoju susenusį žmogų. Mums beeinant ilgais kapinių takais, Albertas Karbonelis prisiartinęs paėmė man už rankos ir pasakė: ačiū, kad pagerbei.

– O kaipgi? Kaip liūdna...

– Ačiū. Ko gero, tik tau vienam. Kiti jau pinigus skaičiuoja.

Mudu nutilome; beeinant prie automobilių, buvo girdėti žingsnių čiužėjimas, kuždesiai, vienas kitas keiktelėjimas dėl Barselonos karščių, nejučia ištrūkęs kostelėjimas. Ir tuomet, lyg naudodamasis proga, Albertas Karbonelis man sukuždėjo: saugokis to sukčiaus Berengerio.

– Ar jis dirbo Danielos parduotuvėje?

– Du mėnesius. Paskui Daniela parodė jam duris. Nuo to laiko jie siaubingai nekentė vienas kito ir niekada nepraleisdavo progos vienas kitam įgelti.

Jis nutilo, lyg būtų buvę sunku kalbėti einant. Miglotai prisiminiau, kad jis serga dusuliu. O gal man pasirodė. Tačiau jis kalbėjo toliau: Berengeris – geras paukštis; jis – ligonis.

– Kuria prasme?

– Tiesiogine: jis su protu susipykęs. Ir nekenčia moterų. Negali susitaikyti su mintimi, kad bent viena jų galėtų būti protingesnė už jį. Arba ką nors nutarti vietoj jo. Tai jam neduoda ramybės ir graužte graužia. Žiūrėk, kad jis neiškrėstų tau kokios kiaulystės.

– Manote, galėtų?

– Iš Berengerio visko galima tikėtis.

Mes atsisveikinome prie Tito automobilio. Paspaudėme vienas kitam ranką, ir Albertas pasakė: saugokis; Daniela ne kartą šiltai apie tave atsiliepė. Gaila, kad jūs nustojote bendrauti.

– Kartą vaikystėje visą dieną buvau ją įsimylėjęs.

Pasakiau, kai jis jau sėdosi į automobilį, ir nežinia, ar mane išgirdo. Atsisveikindamas pamojavo man iš automobilio. Kažin, ar jis dar gyvas.

Tik grįždamas namo, kai drauge su ištisu srautu automobilių važiavau pro Kolumbo statulą, prie kurios knibždėjo ir fotografavosi turistai, staiga sumečiau, kad Albertas Koronelis – pirmas žmogus, pono Berengerio nevadinęs ponu Berengeriu.

Kai atidariau buto duris, Sara būtų galėjusi paklausti: kur buvai? – ir aš būčiau atsakęs: palaidojau seserį. O ji būtų galėjusi paklausti: argi tu turėjai seserį? O aš: taip, suvestinę. O ji: galėjai kada nors man pasakyti. O aš: betgi tu niekada manęs neklausei, be to, mudu beveik niekada nesame bendravę. O kodėl šiandien nepasakei, kad ji mirė? Todėl, kad būtų reikėję paminėti tavo draugelį Titą Karbonelį, kuris gviešiasi į mano smuiką, ir mudu vėl būtume susipykę. Tačiau, kai atidariau duris, tu nepaklausei: kur buvai?, ir aš negalėjau atsakyti: palaidojau seserį, ir tu negalėjai paklausti: argi tu turėjai seserį? Prieškambaryje staiga pastebėjau tavo kelionkrepšį. Adrianas pažvelgė į ją nustebęs.

– Važiuoju į Kadakesą, – pasakė Sara.

– Ir aš su tavimi.

– Ne.

Ji išėjo nieko nepaaiškinusi. Viskas įvyko taip greitai, kad nespėjau susivokti, kaip tai svarbu mums abiem. Likęs vienas, Adrianas, vis dar nieko nesuvokdamas, atidarė Saros spintas ir lengvai atsiduso: jos drabužiai buvo vietoje. Pagalvojau, kad tikriausiai pasiėmei tik tiek, kiek reikia kelionei.

49

Adrianas nesuvokė, ką turėtų daryti, tad nieko ir nedarė. Sara vėl jį pametė, bet šįsyk jis žinojo kodėl. Ji pabėgo neilgam. Neilgam? Nenorėdamas apie tai galvoti, jis kibo į darbą, bet buvo nelengva sutelkti mintis į tai, kas turėjo būti galutinis knygos „Lulis, Vikas, Berlinas – trys mąstymo metodai" variantas: reikėjo būtinai prisėsti prie tos knygos nelabai vykusiu pavadinimu ir atitrūkti nuo „Europinės minties istorijos", šiek tiek slėgusios jį gal todėl, kad jai buvo skirta tiek daug metų ir kad su ja sieta tiek daug vilčių, o gal todėl, kad ją pastebėjo žmonės, kuriais jis žavėjosi... Vientisumo knygai, be kita ko, teikė istorinės ateities koncepcija. Adrianas perrašė visas tris esė. Triūsė prie jų jau kelis mėnesius. Aš ėmiausi jų, mylimoji, tą dieną, kai per televiziją pamačiau pasibaisėtinus vaizdus – Timočio Makvėjaus* bombos susprogdintą pastatą Oklahomos mieste. Apie tai nieko tau nesakiau, nes tokius dalykus geriau iš pradžių aprašyti, o tik vėliau, progai pasitaikius, aptarti. Sėdau rašyti, nes visada laikiausi tos nuomonės, kad tie, kurie žudo dangstydamiesi kokiais nors šūkiais, neturi teisės teršti istorijos. Šimtas šešiasdešimt aštuoni žmonės žuvo nuo Timočio Makvėjaus rankos. O tūkstančių skausmo, sielvarto ir kančių palaužtų žmonių statistika neskaičiuoja. Kuriam tikslui toks nesitaikstymas, Timoti? Nežinia kodėl įsivaizdavau kitą tokį pat nesutaikomą žmogų, tik priešingų pažiūrų, klausiantį: Timoti, kodėl surengei tokias skerdynes, jei Dievas – tai Meilė?

– Tegul Amerikos valdžia dabar apsitriedžia iki ausų!

---

* Timothy James McVeigh (1968–2001) – amerikiečių teroristas, 1995 m. balandžio 19 d. Oklahomos mieste susprogdinęs federalinės administracijos pastatą.

– Timoti, sūnau, kokio esi tikėjimo? – įsiterpė Vikas.

– Krušti visus, kas varo mano šalį į pragaištį.

– Tokio tikėjimo nėra, – kantriai aiškina Lulis. – Nes yra tik trys tikėjimai, Timoti: judaizmas, o tai siaubinga erezija, teatleidžia man Berlinas, islamas, klaidingas Bažnyčios priešų tikėjimas, ir krikščionybė, vienintelis ir tikras tikėjimas, nes tai mūsų Viešpaties Dievo tikėjimas, kuris yra Meilė.

– Nesuprantu, senoli, ką čia paistai. Aš žudau valdžią.

– O tie keturiasdešimt vaikų, kuriuos nužudei, – irgi valdžia? – nosine valydamasis akinius, paklausė Berlinas.

– Šalutiniai nuostoliai.

– Dabar aš tave suprantu.

– 1:1.

– Ką?

– Vienas – vienas.

– Pulkininkas, nedraudžiantis gyvenvietėje žudyti moterų ir vaikų, – nusikaltėlis, vertas teismo, – pareiškė Vikas.

– O jeigu žudo tik vyrus, nevertas? – dėdamasis akinius, pašaipiai paklausė Berlinas kolegą.

– Užsikruškite jūs visi!

– Tas vaikinas serga veiksmažodžio „krušti" asmenavimu, – apstulbo Lulis.

– Kas pakelia kardą, nuo kardo ir žūva, Timoti, – dėl visa ko priminė Vikas. Ir jau ketino pridurti Evangelijos pagal Matą skirsnį ir eilutę, bet neprisiminė, nes be galo seniai buvo skaitęs.

– Atsikruškite jūs nuo mano galvos, pirdžiai iškriošę!

– Rytoj būsi nužudytas tu, Timai, – priminė Lulis.

– 168:1.

Ir ėmė nykti.

– Ką jis pasakė? Ką nors supratote?

– Taip. Šimtas šešiasdešimt aštuoni dvitaškis vienas.

– Ko gero, kabalistinis skaičius.

– Ne, tas vaikinas nė girdėti nėra girdėjęs apie Kabalą.

– Šimtas šešiasdešimt aštuoni – vienas.

Knygą „Lulis, Vikas, Berlinas“ rašiau paskubomis, karštligiškai ir visai išsisėmiau, nes kiekvieną dieną, rytą ir vakarą, atidarydavau Saros spintą, o jos drabužiai vis kabodavo neliesti. Taip rašyti labai sunku. Ir vieną dieną nustojau rašyti, bet anaiptol ne todėl, kad būčiau baigęs. Adrianui knietė išmesti visus lapus pro balkoną. Bet jis pasitenkino tuo, kad paklausė: Sara, *ubi es?** Paskui, visiškoje tyloje palaukęs kelias minutes, užuot ėjęs į balkoną, jis gražiai sudėjo lapus į krūvelę, paslinko ant stalo krašto ir pasakė: išeinu, Mažyle Lola, nepastebėjęs, kad Katerinos seniai nebėra, ir patraukė į universitetą, lyg tai būtų buvusi geriausia pramogų vieta.

– Ką darai?

Laura atsisuko. Ji ėjo, lyg žingsniais matuodama vidinį kiemą.

– Galvoju. O tu?

– Bandau išsiblaškyti.

– Kaip tavo knyga?

– Ką tik baigiau.

– Valio! – nudžiugo ji. Griebė jam už rankų, bet tuojau pat paleido lyg nudegusi.

– Bet aš nesu tikras. Neįmanoma sujungti trijų tokių stiprių asmenybių.

– Tai baigei ar ne?

– Apskritai baigiau. Bet dabar skaitysiu ir surasiu begalę trūkumų.

– Vadinasi, nebaigei.

– Ne. Parašiau. Dabar tik turiu užbaigti. Nežinia, ar galiu ją leisti, garbės žodis.

– Nepasiduok, baily.

Laura nusišypsojo taip, kad jis truputį suglumo. Ypač todėl, kad ji teisingai pavadino jį bailiu.

---

* Kur tu? (*Lot.*)

Po dešimties dienų, vidury liepos, jį sustabdė Tudas ir, kaip paprastai, be niekur nieko paklausė: na, Ardevoli, tai rašai tą knygą ar ne? Abu žiūrėjo pro antro aukšto langą į vidinį universiteto kiemą, kuriame sukiojosi vienas kitas studentas.

Man sunku rašyti, nes šalia nėra Saros.

– Nežinau.

– Po galais, jeigu jau tu nežinai...

Jos nėra: mudu susipykome dėl kažkokio suknisto smuiko.

– Sunku sugretinti tokias asmenybes, tokias...

– Taip, tokias iškilias. Žinoma, tai oficiali, visiems žinoma versija, – pertraukė jį Tudas.

Mulki, ar atstosi nuo mano galvos?

– Oficiali versija? O iš kur visi žino, kad aš rašau?..

– Žmogau, juk tu įžymybė!

Susikišk tą savo įžymybę į vieną vietą!

Vėl įsitvyrojo tyla. Iš patikimų šaltinių žinoma, kad per pokalbius su Adrianu Ardevoliu būta ilgokų pauzių.

– Lulis, Vikas, Berlinas, – lyg iš tolių toliausių plaukė Tudo balsas.

– Taip.

– Po velnių, Lulis ir Vikas dar buvę nebuvę, bet Berlinas?

Na, liaukis, zyzekli, atstok pagaliau!

– Siekis surikiuoti pasaulį pagal savo mokslą, štai kas juos vienija.

– Po galais! Tikrai įdomu.

Todėl ir ėmiausi šios temos, avigalvi tu nelaimingas, ir nevesk manęs iš kantrybės!

– Bet, man rodos, teks dar gerokai padirbėti. Nežinia, kada sugebėsiu baigti: tarkime, kad tai oficiali versija.

Tudas atsirėmė į akmeninę baliustradą.

– Žinai, – prabilo jis, ilgokai patylėjęs, – džiaugčiausi, jeigu tau pasisektų užbaigti. – Jis pažvairavo į mane. – Labai praverstų paskaityti ką nors panašaus.

Reikšmingai patapšnojęs Adrianui per ranką, nudrožė į kiemo galą savo kabineto link. Apačioje per vidinį kiemą ėjo pore-

lė įsimylėjėlių: susiėmę už rankų, į nieką nekreipdami dėmesio, ir Adrianas pajuto jiems pavydą. Jis suprato, kad Tudas pasakė: labai praverstų paskaityti ką nors panašaus – toli gražu ne pataikaudamas Adrianui ir juo labiau ne todėl, kad jam įkandama ta knyga, kurioje siejama tai, kas nesusiejama, ir bandoma įrodyti, kad didieji mąstytojai daro tą patį, ką darė Tolstojus, tik žaidžia idėjomis. Tudas negalėjo pasigirti dideliu protu ir nekantriai laukė nesamos knygos tik todėl, kad jau keleri metai svajojo iškasti duobę profesoriui Basasui tiek fakultete, tiek universitete, tad pasiekti tą tikslą lengviausia kokioje nors mokslo šakoje kuriant naujus stabus. Jei nebūčiau susipykęs su tavimi, būčiau net pasidžiaugęs, kad kai kas naudojasi manimi kovodamas dėl valdžios. Sara, smuikas priklauso mūsų šeimai. Negaliu taip pasielgti su savo tėvu. Juk jis mirė dėl to smuiko, o tu dabar nori, kad jį padovanočiau nepažįstamam žmogui, tvirtinančiam, kad smuikas – jo? Ir to nesupranti vien todėl, kad, kai tik kalba pakrypsta apie žydus, neklausai proto. Ir leidiesi apkvailinama visokiausių plėšikų, tokių kaip Titas ir ponas Berengeris. *Eloí, Eloí, lemà sabachthani.**

Ta mintis jam dingtelėjo, besėdint vienam tuščiame kabinete. Tiesą pasakius, jis ūmai tam ryžosi. Ko gero, iš džiaugsmo, kad knyga jau beveik baigta. Surinko numerį ir ėmė kantriai laukti kartodamas: kad tik ji būtų namie, kad tik ji būtų namie, kad tik ji būtų namie, nes priešingu atveju... Dirstelėjo į laikrodį: beveik pirma. Tikriausiai jie pietauja.

– Klausau.

– Maksai, čia Adrianas.

– Taip, klausau.

– Ar gali ją pakviesti prie telefono?

Dvejonės akimirka.

– Gerai. Luktelėk.

---

* Mano Dieve, mano Dieve, kodėl mane apleidai. (*Hebr.*, „Evangelija pagal Matą“ 27: 46)

Vadinasi, ji čia! Nepabėgo į Paryžių, į *huitième arrondissement*, neišvažiavo į Izraelį. Mano Sara vis dar Kadakese. Mano Sara nenori niekur toli važiuoti... Tačiau kitame laido gale vis dar tvyrojo tyla. Nebuvo girdėti nei žingsnių, nei kuždesių. Praslinko nežinia kiek be galo prailgusių sekundžių. Pagaliau vėl Makso balsas:

– Klausyk, ji sako, kad... Atleisk, bet... Ji prašė paklausti, ar tu grąžinai smuiką.

– Ne. Aš noriu su ja pasikalbėti.

– Matai... Tokiu atveju, sako ji... sako, kad nenori su tavimi kalbėtis.

Adrianas įsikibo į telefono ragelį. Ūmai jam išdžiūvo burna. Jis nežinojo, ką sakyti. Maksas, lyg įspėjęs jo savijautą, tarė: man labai gaila, Adrianai. Garbės žodis.

– Ačiū, Maksai.

Jis padėjo ragelį kaip tik tuo metu, kai atsidarė kabineto durys. Išvydusi jį, Laura nustebo. Tylėdama priėjo prie savo stalo ir valandėlę rausėsi stalčiuose. Adrianas sėdėjo kaip sėdėjęs, įsmeigęs akis į tolį, ausyse lyg mirties nuosprendis vis dar skambėjo mandagūs Saros brolio žodžiai. Po valandėlės jis sunkiai atsiduso ir pažvelgė į Laurą.

– Kaip laikaisi? – paklausė ji, rinkdama storus aplankus, kuriuos visada nešiodavosi.

– Kuo puikiausiai. Kviečiu tave pietų.

Nežinia kodėl taip pasakiau. Ne iš keršto. Man rodos, tiesiog norėjau įrodyti ir Laurai, ir visiems, kad nieko neatsitiko, kad viskas mano valioje.

Matydamas kitapus staliuko Lauros melsvas akis ir skaistų veidą, Adrianas paliko lėkštėje pusę makaronų. Nei vienas, nei kitas beveik nepratarė nė žodžio. Laura įpylė jam į taurę vandens, ir jis dėkodamas linktelėjo.

– Na, kaip sekasi? – paklausė Adrianas, nutaisydamas draugišką miną, lyg pagaliau būtų atšauktas draudimas kalbėti.

– Gerai. Porai savaičių važiuoju į Algarvę.

– Šaunu. Klausyk, Tudas lyg mažumą kuoktelėjęs, ką?

– Kodėl?

Po kelių minučių jie priėjo prie išvados, kad vis dėlto taip, trupučiuką, ir kad verčiau tu niekam nepasakok apie mano knygą, kurios dar nėra, nes baisiai nemalonu rašyti žinant, kad visiems knieti pamatyti, ar tau pavyko susieti Viką su Luliu ir taip toliau.

– Žinau, esu plepė.

Ir, patvirtindama savo žodžius, papasakojo susipažinusi su įdomiais žmonėmis ir susitiksianti su jais Algarvėje, jie dviračiais keliaują po Pusiasalį, ir...

– Tu taip pat važinėji dviračiu?

– Jau nebe to amžiaus, kad važinėčiau. Noriu tiesiog pasikaitinti saulutėje. Ir atsijungti nuo fakulteto intrigų.

– Ir užmegzti trumpą romaną.

Ji neatsakė. Tačiau, dirstelėjusi į mane, iš karto suprato, kas man darosi, nes jūs, moterys, turite įgimtą nuojautą, kurios visada jums pavydėjau.

Nenoriu teisintis, Sara. Bet taip atsitiko. Lauros bute, nedideliame, bet visada švariame, viešpatavo saikinga netvarka, ypač miegamajame. Ne visiška netvarka, o tokia, kokia paprastai būna žmogui išvažiuojant atostogų. Krūvelėn sukrauti drabužiai, išrikiuoti bateliai, keli kelionių vadovai ir fotoaparatas. Budriai kaip katė ir pelė juodu stebėjo vienas kitą.

– Ar čia elektroninis? – paklausė Adrianas, nepatikliai imdamas į rankas fotoaparatą.

– Aha. Skaitmeninis.

– Tu visada žengi koja kojon su pažanga.

Laura nusiavė batelius ir įsispyrė į šlepetes, kurios jai puikiai tiko.

– O tu tikriausiai vis dar naudoji „Leiką“.

– Aš apskritai neturiu fotoaparato. Ir niekada nesu turėjęs.

– Na, o prisiminimai?

– Jie čia, – Adrianas bakstelėjo į galvą. – Jie niekur nedingsta. Ir visada čia pat, kai jų prireikia.

Pasakiau tai be lašelio ironijos, nes nesugebu numatyti ateities.

– Čia telpa du šimtai nuotraukų. – Stengdamasi nuslėpti susierzinimą, ji ištraukė fotoaparatą Adrianui iš rankų ir padėjo ant naktinio stalelio šalia telefono.

– Šaunu, – abejingai pasakė jis.

– O paskui galima įrašyti jas į kompiuterį. Ten žiūriu jas dažniau, nei vartau albumą.

– Labai šaunu. Tiktai tam reikia kompiuterio.

– Na? – pasakė ji įsisprendusi. – Nori, kad tau perskaityčiau paskaitą apie skaitmeninės fotografijos pranašumus?

Adrianas pažvelgė jai į melsvas akis ir apkabino. Taip jie stovėjo gana ilgai, ir aš tyliai paverkiau. Laimė, ji nepastebėjo.

– Ko verki?

– Aš neverkiu.

– Melagis. Ko verki?

Iki vakaro juodu pasistengė taip sujaukti miegamąjį, kad saikinga netvarka virto chaosu. Paskui jie tysojo gerą valandą spoksodami į lubas. Laura įsižiūrėjo į Adriano medalioną.

– Kodėl tu jį visada nešioji?

– Šiaip sau.

– Juk tu netiki...

– Man jis žadina prisiminimus.

– Kokius?

– Nežinau.

Tuomet sučirškė telefonas. Sučirškė ant naktinio stalelio, prie lovos, Lauros pusėje. Jie susižvelgė tylėdami kaip nusikaltimo bendrininkai, lyg klausdami vienas kitą, ar katras nelaukia skambučio. Laura nė nekrustelėjo, gulėjo padėjusi galvą Adrianui ant krūtinės, ir abu klausėsi, o telefonas įkyriai čirškė, čirškė be perstojo. Adrianas nenuleido akių nuo Lauros plaukų, manydamas, kad ji pakels ragelį. Ne, ji nekėlė. O telefonas vis čirškė.

VI

Stabat Mater*

Viskas, ką turime, duota iš aukštybių.

Hélène Cixous**

* Stovi Motina (*lot.*); visas posakis: *Stabat Mater Dolorosa* – stovi Motina skausminga.

** Hélène Cixous (1937) – prancūzų rašytoja ir filosofė.

50

Po dvejų metų netikėtai sučirškė telefonas, ir Adrianas krūptelėjo kaip ir kiekvieną kartą, išgirdęs skambutį. Ilgai žiūrėjo į telefoną. Bute buvo tamsu, tik kabinete degė stalinė lempa. Bute tyla, bute tavęs nėra, tik čirškia telefonas. Jis įkišo į Karo* knygą žymeklį, užvertė ją ir kelias sekundes dar spoksojo į čirškiantį telefoną, lyg taip būtų įmanoma ką nors išspręsti. Laukė gana ilgai, o kai skambinantysis pagaliau įrodė esąs užsispyrėlis, Adrianas Ardevolis abiem rankomis pasitrynė veidą, pakėlė ragelį ir pasakė: klausau.

Jo akys buvo liūdnos ir ašarotos. Jis buvo maždaug aštuoniasdešimties, atrodė išsekęs ir prislėgtas. Stabtelėjo laiptų aikštelėje sunkiai šnopuodamas ir iš visų jėgų laikydamas nedidelį kelionkrepšį, lyg šis būtų teikęs jėgų gyventi. Išgirdęs iš paskos laiptais pamažu kopiant Adrianą, atsigręžė. Abu akimirką žiūrėjo vienas į kitą, netardami nė žodžio.

– *Mijnheer*** Adrian Ardefol?

Adrianas atidarė buto duris ir pakvietė vyriškį į vidų, o šis darkyta anglų kalba ėmė aiškinti, kad jis skambinęs šiandien rytą. Nė kiek neabejojau, kad drauge su nepažįstamuoju įsileidžiu į namus labai graudžią istoriją, bet neturėjau kitos išeities. Uždariau duris, kad mudviejų paslapčių nesužinotų laiptų aikštelės ir visos laiptinės kaimynai. Iškart pasiūliau svečiui kalbėtis olandiškai ir pastebėjau, kaip sublizgėjo drėgnos nepažįstamojo akys, kai jis

* Edward Hallett „Ted“ Carr CBE (1892–1982) – anglų diplomatas, istorikas, žurnalistas.

** Ponas. (*Oland.*)

dėkingai linktelėjo. Adrianui teko skubotai nužerti dulkes nuo savo olandų kalbos, kad galėtų pasiteirauti, ko jam reikia.

– Ilga istorija. Todėl ir klausiau jūsų, ar turėsime laiko.

Adrianas pakvietė svečią į kabinetą. Pastebėjo, kad nepažįstamasis įėjęs negali nuslėpti susižavėjimo nelyginant Luvro lankytojas, ūmai atsidūręs salėje, pilnoje staigmenų ir netikėtumų. Jis nedrąsiai apėjo kabinetą žiūrinėdamas knygų lentynas, paveikslus, inkunabulus, spintą su muzikos instrumentais, abu stalus, tavo autoportretą, mano skaitomą Karo knygą, rankraštį po didinamuoju stiklu – mano naujausią pirkinį: šešiasdešimt tris rankraščio „The Dead“* puslapius su įdomiomis pastabomis, įrašytomis, ko gero, paties Džoiso ranka. Viską apžiūrėjęs, tylėdamas pažvelgė į Adrianą.

Adrianas pasodino svečią prie stalo, tad jie atsidūrė vienas prieš kitą, ir man dingtelėjo mintis: koks sielvartas taip skausmingai iškreipė burną tam žmogui? Nepažįstamasis vargais negalais atitraukė kelionkrepšio užtrauką ir išėmė kažką, kruopščiai suvyniotą į popierių. Gražiai išvyniojo ryšulėlį. Adrianas pamatė įjuodusį nuo nešvarumų skudurėlį, išmargintą vos įžiūrimais tamsiais ir šviesiais langeliais. Nepažįstamasis nustūmė į šalį popierių ir padėjo skudurėlį ant stalo, lyg atlikdamas kokias apeigas, ir atsargiai išpleikė, lyg į jį būtų įvyniota neįkainojama vertybė. Adrianui jis priminė kunigą, klojantį ant altoriaus korporalą. Kai jis pagaliau išskleidė skudurėlį, šiek tiek nusivylęs išvydau, kad ten nieko nėra. Per patį vidurį ėjo siūlė, skirdama jį į dvi lygias dalis. Nepastebėjau nieko ypatinga. Nepažįstamasis nusiėmė akinius ir popierine nosine nusišluostė dešinę akį. Įvertinęs pagarbų Adriano tylėjimą, žiūrėdamas jam tiesiai į akis, pasakė, kad jis neverkia, kad prieš kelis mėnesius pasireiškė labai nemaloni alergija, sukelianti... ir taip toliau, ir panašiai, ir lyg atsiprašydamas nusišypsojo. Apsidairęs įmetė nosinę į šiukšlių dėžę. Paskui tarytum liturginiu mostu parodė į seną įjuodusį skudurėlį, tiesdamas į jį rankas. Lyg siūlydamas paklausti, kas tai.

---

* „Mirusieji“ – airių rašytojo Jameso Joyce'o apysaka.

– Kas tai? – paklausiau.

Nepažįstamasis uždengė delnais skudurėlį ir kelias minutes sėdėjo, lyg mintyse kalbėdamas maldą, o paskui pasikeitusiu balsu prabilo: įsivaizduokite, kad pietaujate namie su žmona, uošve ir trimis dukrelėmis, uošvė truputį negaluoja, ir staiga...

Nepažįstamasis pakėlė galvą – dabar taip, akys buvo sklidinos ašarų, ne nuo alergijos ir taip toliau, o tikrų. Tačiau jis nė nekrustelėjo nusišluostyti sielvarto ašarų, tik įdėmiai žiūrėjo į tolį kartodamas: įsivaizduokite, kad pietaujate namie su žmona, uošve ir trimis dukrelėmis, uošvė truputį negaluoja, ant stalo naujos servetėlės baltais ir mėlynais langeliais, nes šiandien vyresnėlės dukters mažosios Amelietjės gimtadienis, ir staiga kažkas išlaužia duris, iš pradžių nė nepasibeldęs, ir įsiveržia ginkluotas iki dantų vokietis, lydimas dar penkių kareivių, ir visi, trepsėdami batais, surinka: *schnell, schnell* ir *raus, raus**, ir, neleidę baigti pietų, išgrūda tave iš tavo namų, amžinai išvaro per pačius pietus, neleidę nė atsigręžti, pasižiūrėti į šventines servetėles, naujas servetėles, kurias mano Berta nupirko prieš dvejus metus, neleidę nieko pasiimti išvaro tave kaip stovi. Ką reiškia *raus*, tėti? – paklausė Amelietjė, ir aš nespėjau apsaugoti jos nuo smūgio šautuvo buože į nugarą, nes nėra ko klausinėti, ką reiškia *raus*, vokiečių kalba suprantama visiems ir iš karto, o tas, kas sakosi nesuprantąs, – meluoja ir už tai atsiims su kaupu! *Raus!*

Po dviejų minučių jie jau ėjo gatve, uošvė kosėjo, nešina dėklu su smuiku, nes duktė, grįžusi iš repeticijos, paliko jį prieškambaryje; mergaitės iš baimės išsprogusiomis akimis, manoji Berta, išbalusi, su mažyle Žiuljeta ant rankų. Mes beveik tekini bėgome gatve, nes kareiviai, matyt, labai skubėjo, o pro langus tylėdami žiūrėjo į mus kaimynai, ir aš paėmiau už rankytės mažylę Amelijją, kuriai tą dieną sukako septyneri, ji verkė, nes nuo smūgio šautuvo buože skaudėjo nugarytę, o vokiečių kareiviai buvo baisūs, ir vargšelė Trudė, dar tik penkerių, meldė, kad paimčiau ją ant

* Greičiau, lauk. (*Vok.*)

rankų, ir aš pasisodinau ją ant pečių, o Amelijai teko bėgti, kad neatsiliktų nuo mūsų, ir tik tada, kai atsidūrėme Stiklo aikštėje, kur stovėjo sunkvežimis, susivokiau, kad vis dar laikau saujoje sugniaužęs servetėlę baltais ir mėlynais langeliais.

Kaip vėliau girdėjau, būta ir žmoniškesnių kareivių. Sakiusių: galite pasiimti dvidešimt penkis kilogramus mantos, bet turite apsisukti per pusvalandį, *schnell*, girdi? Ir tuomet bandai prisiminti, ką turi namuose. Ką pasiimsi? Ir kur nešies? Krėslą? Knygą? Batų dėžutę su nuotraukomis? Indus? Lemputes? Čiužinius? Mamyt, ką reiškia *schnell*? Ir kiek tai yra – dvidešimt penki kilogramai? Pagaliau pasiimi prieškambaryje kabantį visiškai nereikalingą raktų pakabutį, kuris vėliau, jei liksi gyvas ir neiškeisi jo į sužiedėjusios duonos plutelę, taps šventu simboliu to paprasto laimingo gyvenimo, buvusio prieš nelaimę. Mama, kam paėmėt šitą? Patylėk, atsakė man uošvė.

Amžinai atsisveikinau su savo namais, dundant kareivių batams, atsisveikinau su įprastu gyvenimu drauge su perbalusia iš siaubo žmona, išsigandusiomis dukrelėmis ir leisgyve uošve ir nieko negalėjau padaryti. Kas mus įskundė? Juk gyvenome krikščionių kvartale! Kodėl? Kaip jie sužinojo? Kaip užuodė žydus? Stovėdamas sunkvežimio kėbule ir stengdamasis nežiūrėti į nevilties apimtus vaikus, klausiau savęs: kas, kaip ir kodėl. Kai mus sugrūdo į sunkvežimį, prikimštą išsigandusių žmonių, drąsioji Berta su mažyle ir mudu su Trude atsidūrėme vienoje pusėje, kosinti uošvė – šiek tiek nuošaliau, ir Berta ėmė klykti: kur Amelija? Amelietje, dukrele, kur tu? Laikykis arčiau mūsų, Amelija, ir tuomet išlindo maža rankytė, įsikibo man į kelnes, ir mažylė Amelija, išsigandusi, juo labiau išsigandusi, kad staiga liko viena, pažvelgė į mane iš apačios melsdama pagalbos, ji taip pat norėjo, kad paimčiau ją ant rankų, bet nedrįso prašytis, nes Tru – mažiausioji, ir to žvilgsnio niekada nepamiršiu, niekada, tavo dukrelė šaukiasi pagalbos, o tu nesugebi, negali jai padėti, ir tu prasmegsi į pragarą už tai, kad nepadėjai pagalbos meldžiančiai dukrelei. Man tik dingtelėjo mintis atiduoti jai servetėlę baltais ir mėlynais lange-

liais, ir ji įsikibo į ją abiem rankomis ir pažvelgė į mane dėkingomis akimis, lyg būčiau jai padovanojęs neįkainojamą brangenybę, talismaną, kurį ji turi saugoti, nors ir kur būtų atsidūrusi.

Talismanas nepadėjo, nes, prisikračius sunkvežimyje, dvi, tris ar keturias dienas išsikankinus tvankiame, dvokiančiame užrakintame gyvuliniame vagone, nors ir kaip priešinausi, tie žvėrys išplėšė man iš rankų Tru, o kai trenkė man per galvą, kad beveik netekau sąmonės, dingo mažylė Amelija, tikriausiai vejama be paliovos lojančių šunų. O kur dėjosi Berta su mažyle Žiuljeta ant rankų... nežinau, mes negalėjome net susižvelgti paskutinį kartą, kad bent jau nebyliai drauge pasielvartautume dėl pragaištin nuėjusios mūsų laimės, kurią taip darbščiai kūrėme. O kur be paliovos kosinti, į smuiką įsikibusi Bertos motina, kur Trudė, kur Tru, kurią leidau išplėšti sau iš rankų? Niekada jų nebemačiau. Kai tik mus išlaipino iš traukinio, ir žmona, ir uošvė, ir dukrelės amžinai dingo man iš akių. Dzrrrrrrrr. Kad ir kaip stumdė mane tie žvėrys ir klykė į ausis įsakymus, dairiausi beviltiškai ištempęs kaklą ir spėjau pamatyti, kaip du kareiviai su cigaretėmis dantyse griebia iš rankų kūdikius, tokius kaip manoji Žiuljeta, ir trenkia į lentines vagonų sienas, kad tos sukknistos bobos nesiožiuotų. Tada aš ir nutariau nebesikreipti nei į Abraomo, nei į Jėzaus Dievą.

–Dzrrrrrrrr. Dzrrrrrrrr.

– Atleiskit... – pagaliau suvapėjo Adrianas.

Nepažįstamasis nustebęs pažvelgė į jį negyvomis akimis. Gal jis net nesuvokė sėdįs priešais mane, lyg tą istoriją, kurią man pasakojo, tūkstantį kartų jau būtų pasakojęs pats sau, stengdamasis prislopinti skausmą.

– Skambina į duris... – dirstelėjęs į laikrodį, pasakė Adrianas. – Mano draugas...

Ir išėjo iš kabineto, nepažįstamajam nespėjus pasakyti nė žodžio.

– Greičiau, greičiau, greičiau, labai sunkus, – sušvokštė Bernatas, įpuldamas į vidų su didele dėže rankose. – Kur dėti?

Jis įėjo į kabinetą ir nustebo išvydęs nepažįstamą žmogų.

– Oi, atsiprašau.

– Ant stalo, – atsakė Adrianas, įeidamas iš paskos.

Bernatas pastatė sunkų nešulį ant stalo ir nedrąsiai nusišypsojo nepažįstamajam.

– Laba diena, – pasisveikino jis.

Senukas linktelėjo galvą, bet nepasakė nė žodžio.

– Padėk man, – paprašė Bernatas, bandydamas iš dėžės ištraukti kompiuterį. Adrianas patraukė dėžę žemyn, ir kompiuteris atsidūrė Bernato rankose.

– Matai...

– Taip. Gal vėliau ateiti?

Mes kalbėjomės kataloniškai, tad ryžausi jam kai ką paaiškinti, pasakiau, kad svečias netikėtas ir kad, iš visa ko sprendžiant, užsibūsiąs. Ateik rytoj, jei gali.

– Gerai. – Ir, kryptelėjęs nepažįstamojo link, paklausė: – Ar viskas gerai?

– Gerai, gerai.

– Puiku, vadinasi, rytoj. – Ir, rodydamas į kompiuterį: – Tik, būk geras, neliesk.

– Ir negalvoju.

– Čia klaviatūra ir pelė. Dėžę pasiimu. O rytoj atnešiu spausdintuvą.

– Dėkui.

– Padėkok Ljurensui. Aš viso labo tarpininkas.

Bernatas pažvelgė į nepažįstamąjį ir pasakė: viso geriausio. Šis vėl linktelėjo. Ir Bernatas išėjo sakydamas: nelydėk manęs, tęsk toliau, tęsk.

Jis išėjo iš kabineto, ir mes išgirdome, kaip trinktelėjo buto durys. Vėl atsisėdau šalia svečio. Atsiprašiau už trumpą sutrukdymą. Ir mostu paprašiau pasakoti toliau, lyg nebūtų atėjęs Bernatas ir nebūtų atnešęs seno Ljurenso kompiuterio, kad pagaliau atsisakyčiau nesveiko įpročio rašyti parkeriu. Gaudamas dovaną, įsipareigojau išklausyti paspartintą kompiuterių kursą, kurio pamokų skaičius priklausė tiek nuo mokinio, tiek nuo mokyto-

jo kantrybės. Tiesą pasakius, sutikau tik norėdamas savo kailiu patirti, ką reiškia kompiuteris, kuriuo visi taip žavisi, o man jis buvęs nebuvęs.

Išvydęs mano mostą, senukas, nė kiek nesutrikęs dėl Bernato apsilankymo, tęsė lyg atmintinai išmokęs tekstą: ilgus metus klausinėjau save, svarsčiau, ir visi klausimai galų gale susiliejo į vieną. Kodėl aš likau gyvas? Tik aš vienas? Kodėl, jeigu aš – menkysta, nėmaž nesipriešindamas, leidau kareiviams nusivesti tris dukreles, žmoną ir negaluojančią uošvę? Nė nebandžiau priešintis. Kodėl likau gyvas aš; kodėl, jeigu mano gyvenimas buvo tuščias ir nereikalingas, buhalterio pareigos „Hauser en Broers" kompanijoje, nuobodus gyvenimas, ir vienintelis naudingas dalykas buvo tas, kad pradėjau tris dukreles: vieną juodais kaip juodmedis plaukais, antrą – taurios medienos rusvumo plaukais ir jaunėlę – auksaplaukę? Kodėl? Kodėl man teko tokia siaubinga bausmė, ta baisi nežinia, nes nemačiau jų mirusių, nesu tikras, ar jos iš tikrųjų mirė, trys dukrelės, žmona ir be paliovos kosinti uošvė. Iškart po karo pradėjęs jų ieškoti, po dvejų metų turėjau susitaikyti su teisėjo nutartimi, skelbiančia, kad, remiantis įrodymais, tiek tiesioginiais, tiek netiesioginiais, kitaip dar vadinamais išvestiniais, esą, galima tvirtinti, kad jos visos mirė pačią pirmąją atvykimo į Aušvicą-Birkenau dieną, nes tais mėnesiais, sprendžiant iš koncentracijos stovykloje aptiktų dokumentų, visos moterys, vaikai ir seniai buvo išsyk siunčiami į dujų kameras, gyvi paliekami tik darbingi vyrai. Kodėl likau gyvas aš? Atskirtas nuo dukrelių ir Bertos, tariau sau, jog esu vedamas mirti, nes per savo naivumą pagalvojau, kad vokiečiams pavojingas aš, o ne moterys. Bet buvo priešingai: jiems didžiausią grėsmę sudarė moterys ir vaikai, ypač mergaitės, nes tik per jas gali daugintis prakeikta žydų rasė, o kada nors – keršyti. Jie tvirtai laikėsi tos minties, todėl ligi šiol tebesu gyvas, keisčiausia, kad tebesu gyvas dabar, kai Aušvicas virto muziejumi, kur tik aš vienas užuodžiu mirties tvaiką. Gal todėl gyvenu iki šiol ir visa tai jums pasakoju, kad pasielgiau kaip bailys Amelietjės gimimo dieną. O gal todėl, kad tą lietingą šešta-

dienį pavogiau sužiedėjusios duonos plutelę iš senio Moišos, atvežto iš Vilniaus. O gal todėl, kad apdairiai pasitraukiau į šalį, kai blokfiureris nutarė mus pamokyti ir įniko švaistytis šautuvo buože, ir smūgis, turėjęs kliūti man, atėmė gyvybę vaikinui, kurio net vardo nežinau – buvo jis iš Ukrainos kaimelio, esančio Vengrijos pasienyje, juodais kaip anglis plaukais, dar juodesniais nei mano vargšelės Amelijos. O gal todėl, kad... Nežinia kodėl... Atleiskit man, broliai, atleiskit man, dukrelės, Žiuljeta, Tru ir Amelija, ir tu, Berta, ir tu, mama, atleiskite, kad tik aš likau gyvas.

Jis nutilo, tačiau vis dar žiūrėjo į tolį, nieko neregėdamas aplink, nes apie tokį skausmą neįmanoma pasakoti žvelgiant kam nors į akis. Nurijo seiles, o aš, lyg prikaltas prie kėdės, ir nepagalvojau, kad nepažįstamajam, taip ilgai pasakojus, būtų ne pro šalį išgerti vandens. O jis, lyg visai neištroškęs, pasakojo toliau: taip aš ir gyvenau, nedrįsdamas pakelti galvos, apverkdamas savo bailumą ir stengdamasis kaip nors nuplauti savo gėdą, kol pagaliau dingtelėjo mintis susirasti vietą, kur niekada negalėtų prasismelkti prisiminimai. Ėmiau ieškoti prieglobsčio: be abejo, klydau, bet man reikėjo kokios nors priebėgos, ir pabandžiau prisiartinti prie Dievo, kuriuo buvau nusivylęs, nes Jis nė piršto nepajudino, galėdamas išgelbėti nekaltuosius. Nežinia, ar sugebėsite mane suprasti, bet visiška neviltis skatina žmones griebtis visokių keistybių: nutariau stoti į kartūzų vienuolyną, bet šie bandė mane atkalbėti, esą, tai ne pati geriausia išeitis. Niekada nebuvau dievobaimingas; esu krikštytas, bet mūsų namuose religijos buvo laikomasi tik kaip tradicijos, o iš tėvų buvau paveldėjęs abejingumą tikėjimui. Buvau vedęs savo mylimąją Bertą, savo šaunuolę žmoną, žydę, bet irgi ne iš itin religingos šeimos: pamilusi mane, ji nesvarstydama ištekėjo už gojaus. Ji įdiegė man žydišką dvasią. Kartūzams atsisakius mane priimti, ėmiau meluoti ir kitur, kur kreipdavausi, niekada neaiškindavau savo kančių priežasties, net stengdavausi jas nuslėpti. Supratau, ką turiu sakyti, o ką nutylėti, tad, Achelyje belsdamasis į ketvirto vienuolyno – Šv. Benedikto abatijos – vartus, neabejojau, kad niekas nedarys kliūčių mano

vėlyvam pašaukimui įsikūnyti, ir meldžiau malonės, jei tai neprieštarautų paklusnumo įžadui, leisti man gyventi vienuolyne ir dirbti patį juodžiausią darbą. Ir tuomet vėl ėmiau po truputį bendrauti su Dievu ir išmokiau karves klausytis savo kalbų. Ir tuomet išgirdau čirškiant telefoną, bet man pristigo drąsos pakelti ragelį. Beje, pirmą kartą per pastaruosius dvejus metus neišsigandau sučirškus telefonui. Nepažįstamasis, jau daugiau ar mažiau pažįstamas, vardu Matijas, o kurį laiką – brolis Robertas, pažvelgė į telefoną, paskui į Adrianą, laukdamas, ką šis darys. Namų šeimininkas kuo mažiausiai kreipė dėmesį į telefoną, tad jis prašneko vėl.

– Tai va, – prabilo lyg ragindamas save kalbėti toliau. Tačiau, galimas daiktas, jau buvo viską išsakęs, nes ėmė lankstyti nešvarią skiautę, lyg po sunkios darbo dienos turgavietėje nukraustydamas prekystalį. Lankstė kruopščiai, sutelkęs į ją visą dėmesį. Sulankstęs pasidėjo priešais ant stalo. Pakartojo *dat es alles**, tarytum pridurti ką nors būtų buvę beprasmiška. Tuomet Adrianas, ilgai tylėjęs, pagaliau paklausė: kodėl jūs man visa tai pasakojate? Ir pridūrė: kuo aš čia dėtas?

Nei vienas, nei kitas nepastebėjo, kad pagaliau nutilo bergždžiai čirškęs telefonas. Dabar buvo girdėti nebent prislopintas automobilių ūžesys Valensijos gatvėje. Abu tylėjo, lyg klausydamiesi Barselonos Ešamplio eismo triukšmo. Kol galų gale pažvelgiau senukui į akis, o jis, atsakydamas į mano žvilgsnį, pasakė: prisipažįstu, kad nežinau, kur dingo Dievas.

– Na, aš...

– Vienuolyne Jis gyveno su manimi ilgus metus.

– Ar tas patyrimas jums pravertė?

– Nemanau. Bet man bandyta įteigti, kad kančios ne Dievo sukurtos, o žmogaus laisvės vaisius.

Šįkart jis pažvelgė į mane ir, šiek tiek pakėlęs balsą, lyg kreipdamasis į minią, paklausė: o žemės drebėjimai? O potvyniai? Ir kodėl Dievas nesutramdo piktadarių? Ką?

---

* Tai viskas. (*Oland.*)

Jis uždėjo rankas ant sulankstytos skiautės.

– Piemenaudamas vienuolyne, ne kartą esu apie tai kalbėjęsis su karvėmis. Ir visada prieidavau prie liūdnos išvados, jog kaltas Dievas. Nes negali būti, kad blogis priklauso tik nuo piktadario valios. Tai būtų pernelyg paprasta. Tai suteikia mums teisę jį nužudyti: užmušk gyvatę – nebeliks nuodų, pasakė Viešpats. Netiesa. Gyvatės nebėra, o nuodai tvyro mumyse per amžių amžius.

Jis apsidairė nepastebėdamas knygų, taip jį sužavėjusių, kai jis įėjo į kabinetą. Ir tęsė:

– Aš priėjau prie išvados, kad jei Visagalis Dievas leidžia viešpatauti blogiui, vadinasi, Dievas – nevykęs prasimanymas. Ir mano dvasia palūžo.

– Aš jus suprantu. Aš irgi netikiu Dievo. Kaltininkas visada turi pavardę ir vardą. Tai Frankas, Hitleris, Torkvemada, Amalrikas, Idi Aminas. Pol Potas, Adrianas Ardevolis ir taip toliau. Jis turi vardą ir pavardę.

– Nebūkite toks tikras. Blogio įrankis turi vardą ir pavardę, bet blogis, blogio esmė... To aš dar galutinai neperpratau.

– Tik nesakykite, kad tikite velnią.

Jis žiūrėjo į mane keletą sekundžių, lyg sverdamas mano žodžius, ir tai paglostė mano savimeilę. Betgi ne, jo mintys buvo kitur. Be abejo, jis nebuvo linkęs filosofuoti.

– Tru taurios medienos rusvumo plaukais, Amelija juodais kaip juodmedis plaukais, Žiuljeta, auksaplaukė mažylė. Ir negaluojanti uošvė. Ir mano tvirtybė, mano žmona Berta, kaip manau, mirusi prieš penkiasdešimt ketverius metus ir dešimt mėnesių. Vis dar jaučiuosi kaltas, kad gyvenu ligi šiolei. Kiekvieną rytą atsibundu mąstydamas, kad išdaviau jas, ir taip kiekvieną dieną... ir dabar, kai man suėjo aštuoniasdešimt penkeri, o aš vis dar nemirštu, jaučiu tą patį skausmą, tokį pat stiprų kaip aną dieną. Štai kodėl, nors ir kas būtų, niekada netikėjau atleidimu, nutariau atkeršyti...

– Atsiprašau, ką?

– ...ir supratau, kad kerštas negali būti galutinis. Tu gali išlieti pagiežą ant mulkio, įkliuvusio per žioplumą. Tačiau visada graušies prisimindamas, kiek daug jų dar liko nenubaustų.

– Suprantu jus.

– Ne, jūs manęs nesuprantate, – šaižiai pertraukė jis. – Nes kerštas sukelia dar daugiau kančių ir nesuteikia jokio pasitenkinimo. Klausiu savęs: jei negaliu atleisti, kodėl kerštas manęs nedžiugina? Ką?

Jis nutilo, ir aš nedrįsau drumsti ramybės. Ar esu kam nors keršijęs? Be abejo, kasdieniame gyvenime krėsdamas begalę šunybių, be abejo. Pažvelgiau jam į akis ir primygtinai paklausiau:

– Kurioje jūsų gyvenimo istorijos dalyje pasirodau aš?

Paklausiau šiek tiek sutrikęs – nežinia, gal tikėjausi atlikęs kokį svarbų vaidmenį tame kančių pilname gyvenime, o gal trokšdamas kuo greičiau priartinti tą dalį, kurios labiausiai bijojau.

– Štai dabar į sceną išeinate jūs, – atsakė jis, bandydamas nuslėpti šypseną.

– Ko jums reikia?

– Atėjau atsiimti Bertos smuiko.

Vėl sučirškė telefonas – taip garsiai, lyg būtų sugriaudėję audringi plojimai, sveikinantys kokio nors įspūdingo spektaklio atlikėjus.

Bernatas įjungė kompiuterį į tinklą ir paspaudė mygtuką, ir, mums belaukiant, kol nušvis ekranas, paaiškinau, kas atsitiko vakar. Klausydamasis jis išsižiojo iš nuostabos.

– Ką? Ką? – sušuko nesitvardydamas.

– Kuo puikiausiai supratai.

– Tu... Tu... Tu išprotėjai, žmogau!

Jis prijungė pelę ir klaviatūrą. Įsiutęs smogė kumščiu į stalą ir leidosi vaikščioti po kambarį. Priėjęs prie spintos su muzikos instrumentais, atplėšė duris, lyg trokšdamas įsitikinti, kad aš sakiau tiesą. Paskui piktai užtrenkė duris.

– Atsargiau, išdauši stiklą, – perspėjau.

– Nusišvilpt man į tą stiklą. Nusišvilpt man į tave! Po galais, ko manęs neperspėjai?

– Nes būtum bandęs mane atkalbėti.

– Žinoma! Kaip tu galėjai...

– Labai paprastai.

Senukas pasikėlė, priėjo prie spintos, atidarė ir išėmė Storionį. Paglostė smuiką, o Adrianas stebėjo jį tylėdamas, šiek tiek įtariai. Apkabinęs smuiką, vyriškis pravirko; Adrianas nesikišo. Paskui išėmė iš spintos stryką, įtempė, pažvelgė į mane lyg atsiklausdamas ir užgrojo. Ne per geriausiai. Veikiau gana prastai.

– Aš ne smuikininkas. Tik mėgėjas. Ji buvo smuikininkė.

– Berta?

– Nuostabi moteris.

– Taip, bet...

– Buvo Antverpeno filharmonijos orkestro koncertmeisterė.

Jis ėmė griežti žydišką melodiją, jau ne kartą girdėtą, tik neprisiminiau kokią. Griežti jam nesisekė, tad užbaigė ją niūniuodamas. Man šiurpuliai perbėgo per kūną.

– Man dabar šiurpuliai bėga per kūną, mulki tu nelaimingas! Sugalvok tu man padovanoti smuiką, velniai griebtų!

– To reikalavo teisingumas.

– Jis – apgavikas, avigalvi! Nesupranti, ką? Dieve mano! Mūsų Vialį sukišt į subinę! Po tiekos metų... Ką pasakytų tavo tėvas? Ką?

– Liaukis juokus krėtęs! Juk niekad nenorėjai juo griežti.

– Norėjau, velniškai norėjau, po galais! Lyg nežinotum, ką kartais reiškia atsisakymas! Lyg nežinotum, kad tada, kai sakydavai: naudokis, vežkis į gastroles, Bernatas, nedrąsiai šypsodamas, dėdavo smuiką į spintą ir purtydavo galvą sakydamas: ne, negaliu, tikrai negaliu, tokia atsakomybė! Ką?

– Betgi atsisakydavai.

– Atsisakymas kartais reiškia sutikimą, po galais! Gali reikšti: velniškai noriu! – Išsproginęs akis, Bernatas buvo pasiruošęs mane sudraskyti. – Nejaugi taip sunku suprasti?

Adrianas valandėlę tylėjo, lyg jam būtų buvę sunku suvokti tokią gyvenimo išmintį.

– Klausyk, žmogau: tu esi paskutinis niekšas, – varė toliau Bernatas. – Negana to, leidaisi apmulkinamas tipo, pasekusio tau graudžią pasaką.

Ir, rodydamas į kompiuterį:

– O aš atėjau tau padėti...

– Verčiau atidėkime kitai dienai, gerai? Šiandien mudu... truputį...

– Po galais, žmogau, esi kvailas per visą pilvą, atidavei smuiką pirmam pasitaikiusiam verksniui, pasibeldusiam į duris! Tiesiog galvoj netelpa!

Baigęs niūniuoti melodiją, senukas padėjo į spintą smuiką ir stryką ir vėl atsisėdo droviai murmėdamas: tokio amžiaus sulaukus, galima griežti tik pačiam sau. Viskas išdyla iš atminties, pirštai neklauso, rankos nepajėgia laikyti instrumento.

– Suprantu.

– Gėda būti senam. Senatvė gėdinga.

– Suprantu.

– Nieko jūs nesuprantate. Kaip būčiau norėjęs mirti anksčiau už žmoną ir dukreles, o štai smilkstu, ir gana, sakytum kabinuosi iš paskutiniųjų į gyvenimą.

– Jūs gerai atrodote.

– Paistalai. Nupiepėlis vėjo papučiamas. Man reikėjo numirti daugiau nei prieš pusšimtį metų.

– Tad kuriems velniams tam pusgalviui reikia smuiko, jeigu jis tik mirties tetrokšta? Argi nesupranti, kad čia galas su galu nesueina?

– Aš taip nusprendžiau, Bernatai. Viskas baigta.

– Parše tu! Sakyk, kur tas avigalvis, gal aš įtikinčiau jį, kad...

– Baigta. Aš nebeturiu Storionio. Širdies gilumoje jaučiu, kad... nugalėjo teisybė. Dabar man gera. Kad ir pavėlavus dvejais metais.

– O man negera. Dabar aš matau: tu esi pusgalvis, o ne kas kitas.

Jis atsisėdo, vėl atsistojo. Negalėjo patikėti. Priėjo prie Adriano:

– Ką reiškia tavo žodžiai: kad ir pavėlavus dvejais metais?

Senukas atsisėdo. Jam šiek tiek drebėjo rankos. Jis padėjo rankas ant skiautelės, kuri, kruopščiai sulankstyta, vis dar gulėjo ant stalo.

– Ar nebuvo atėjusi mintis apie savižudybę? – staiga paklausiau tokiu tonu, kokiu gydytojas pasiteirautų ligonio, ar jam patinka ramunėlių arbata.

– Ar žinote, kaip Berta sugebėjo jį nupirkti? – užuot atsakęs, paklausė senukas.

– Ne.

– Mielas Matijau, puikiausiai galiu apsieiti ir be jo. Galiu gyventi ir...

– Na, žinoma. Nieko baisaus, gali griežti ir senuoju smuiku. Bet, sakau tau, verta pabandyti. Mano artimieji gali tau duoti pusę reikiamos sumos.

– Nenoriu būti skolinga tavo artimiesiems.

– Tai ir tavo artimieji, Berta! Kodėl nesutinki...

Tuomet įsikišo uošvė; ji dar nesirgo. Buvo tarpukaris, metas, kai gyvenimas grįžo į senas vėžes, ir muzikantai, užuot puvę apkasuose, galėjo atsidėti muzikai; metas, kai Berta Alpaerts valandų valandas repetavo su neįperkamu Storioniu, nepaprasto, sodraus, švaraus skambesio smuiku, kurį Žiulis Arkanas siūlė įsigyti už negirdėtą kainą. Tą dieną Trudei, antrai dukrelei, suėjo pusė metų. Žiuljeta dar nebuvo gimusi. Buvo vakarienės metas, ir pirmą kartą per tą laiką, kai mes visi gyvenome drauge, uošvės nebuvo namie, tad, kai mudu su žmona parėjome iš darbo, niekas nelaukė su vakariene. Mudviem su Berta paskubomis kažką gaminantis, pasirodė uošvė, nešina kažkokiu daiktu, ir padėjo ant stalo įspūdingą tamsų dėklą. Stojo gūdi tyla. Pamenu, kaip Berta klausiamai pažvelgė į mane, o aš nežinojau, ką sakyti.

– Atvožk dėklą, dukrele, – pasakė uošvė. Berta nesiryžo, ir uošvė pridūrė: – Buvau pas Žiulį Arkaną.

Tuomet Berta puolė prie dėklo ir jį atvožė. Mes visi trys pasilenkėme, ir Vialis pamerkė mums. Pasirodo, smuikui įsibuvus pas mus, uošvė nutarė išleisti savo santaupas dukters neįgyvendinamai svajonei įkūnyti. Vargšelė Berta sukrėsta dvi valandas nepasakė nė žodžio, nedrįsdama paliesti instrumento, lyg tardamasi esanti jo neverta, kol pagaliau Amelietjė, mūsų vyresnėlė juodais kaip juodmedis plaukais, dar visai mažytė, pasakė: mamyt, pagriežk, noriu išgirsti, kaip skamba. Kaip nuostabiai griežė juo manoji Berta!.. Kaip nuostabiai... Tam smuikui uošvė paaukojo visas savo santaupas. Visas. Ir dar dalį nežinia iš kur gautų pinigų, ji niekada to man nesakė. Man rodos, ji pardavė savo būstą Šotene.

Vyriškis nutilo, žvelgdamas kažkur kiaurai sieną, užstatytą knygomis. Paskui, lyg darydamas išvadą, pridūrė: daug metų sugaišau, pone Ardefoli, kol suradau jus ir savo Bertos smuiką.

– Adrianai, tai joks įrodymas, po galais! Jis gali suregzti bet kokią pasaką, ką, ar nesupranti?

– O kaip sugebėjote mane surasti? – susidomėjo Adrianas.

– Padėjo kantrybė ir žmonės... Sekliai mane patikino, kad jūsų tėvas visur paliko daug pėdsakų. Kur tik pasisukdavo, visur pridarydavo triukšmo.

– Nuo to laiko praėjo daug metų.

– O aš verkiau daug metų. Bet ne per seniausiai ryžausi kai ką padaryti, pavyzdžiui, atsiimti Bertos smuiką. Nors delsiau dvejus metus.

– Prieš dvejus metus apie jus man kalbėjo du sukčiai.

– Aš nieko jų neprašiau. Tik norėjau sužinoti, kur yra smuikas.

– O jie norėjo tarpininkauti, – tęsė Adrianas.

– Apsaugok, Dieve, nuo tarpininkų: jau esu turėjęs bėdų su tais žmonėmis. – Jis įdėmiai pažvelgė Adrianui į akis. – Man niekada nebūtų kilusi mintis derėtis dėl kainos.

Adrianas žiūrėjo į jį nenuleisdamas akių. Senukas palinko prie jo, lyg trokšdamas nusikratyti nematomų tarpininkų.

– Aš atėjau ne pirkti – atėjau atsiimti savo daikto.

– Tave apmulkino, Adrianai. Tas suktas apgavikas tave apmulkino. Tave, tokį protingą žmogų...

Adrianas neatsiliepė, tad senukas kalbėjo toliau:

– Kai sužinojau, kad smuiką turite jūs, norėjau iš pradžių artimiau su jumis susipažinti. Sulaukus tokio amžiaus, jau nėra kur skubėti.

– Kodėl?

– Norėjau sužinoti, ar turiu pareikalauti jūsų atsakomybės.

– Iš karto jums sakau, kad jaučiuosi kaltas dėl visko.

– Todėl ir bandžiau su jumis susipažinti prieš susitikdamas.

– Ką jūs turite galvoje?

– Perskaičiau „Estetinę valią“ ir dar vieną knygą, na, tokią storą. „Istoriją“...

Jis spragtelėjo pirštais stengdamasis atgaivinti senatvišką atmintį.

– „Europinės minties istoriją“, – padėjo Adrianas, meistriškai nuslėpęs pašokusį pasididžiavimą.

– Taip. Ir straipsnių rinkinį, nepamenu, kaip jis vadinasi... Perskaičiau juos kaip apduotas pastaraisiais mėnesiais. Tik neklauskite mano nuomonės apie juos, nes...

Jis palietė kaktą, norėdamas parodyti, kad nebėra tokio skvarbaus proto kaip anksčiau.

– Kodėl?

– Nežinau. Man regis, tiesiog galų gale ėmiau jus gerbti. O gal todėl, kad, pasak seklių, neturite nieko bendra su...

Nenorėjau jam prieštarauti. Žinoma, neturėjau nieko bendra su..., bet su tėčiu turėjau daug ką bendra. Tikriausiai nebuvo tinkama šiuo metu apie tai kalbėti. Todėl nutylėjau. Tik paklausiau: kodėl panorote artimiau su manimi susipažinti, pone Alpaertsai?

– Turiu daug laisvo laiko. Stengdamasis ištaisyti blogį, pridariau daug klaidų: iš pradžių maniau, kad, jei pasislėpsiu, siaubas išnyks; ir, baisiausia, per neapdairumą nutįso ištisa grandinė naujų siaubų.

Jis kalbėjo tris valandas pagret, ir man net neatėjo mintis pasiūlyti jam vandens. Supratau, kad tą nepakenčiamą skausmą žadina migloti ir padriki prisiminimai, dar labiau aitrinantys kraujuojančią žaizdą.

Matijas Alpaertsas atėjo pas mane po pietų, antrą valandą ar penkiolika trečios. Ištūnojome kabinete iki devintos vakaro, tris ar keturis kartus apsilankydami tualete. Jau kelios valandos, kai tamsiuose languose šmėžavo tik gatve lekiančių automobilių žibintų atspindžiai. Mudu pažvelgėme vienas į kitą, ir aš suvokiau, kad beregint nualpsiu.

Tokiu vėlyvu metu susitarėme greitai: ankštinės pupelės, bulvės ir svogūnai, troškinys. Ir omletas. Man gaminant valgyti, jis vėl pasisakė norįs į tualetą, ir aš atsiprašiau buvęs toks nesvetingas šeimininkas. Matijas Alpaertsas mostu atsiprašė ir nuskubėjo į tualetą. Belaukdamas, kol ims švilpti troškintuvas, grįžau į kabinetą ir padėjau smuiką ant stalo. Valandėlę žiūrėjau į jį. Padariau kokių dvylika nuotraukų su tavo istoriniu fotoaparatu, gulėjusiu ten pat, kur jį palikai; fotografavau, kol pasibaigė juostelė. Iš priekio, iš galo, iš šono, kaklelį, tiltą, grifą ir kai kurias apdailos detales. Befotografuojant Matijas Alpaertsas grįžo iš tualeto ir ėmė žiūrėti, netardamas nė žodžio.

– Ar gerai jaučiatės? – paklausiau neatsigręždamas ir pro F formos angą bandydamas nufotografuoti įrašą *Laurentius Storioni Cremonensis me fecit*.

– Sulaukus mano amžiaus, reikia saugotis; nieko ypatinga.

Padėjau smuiką į spintą ir pažvelgiau Matijui Alpaertsui į akis:

– Kaip aš galiu žinoti, kad jūs sakėte tiesą? Kaip aš galiu žinoti, kad jūs iš tikrųjų esate Matijas Alpaertsas?

Senukas ištraukė iš kelionkrepšio nutrintą tapatybės liudijimą su nuotrauka ir padavė man.

– Aš esu aš, kaip matote. – Jis atsiėmė liudijimą. – Na, o dėl to, ar sakau tiesą, deja, negalėčiau pateikti jokių įrodymų.

– Tikiuosi, jūs suprantate, kad aš turiu tuo įsitikinti, – pasakė Adrianas, pirmiausia galvodamas apie Sarą, apie tai, kaip

ji džiaugtųsi, kad aš pasirodžiau besąs sąžiningas ir grąžinau smuiką.

– Nežinau, ką dar galėčiau jums pateikti... – pasakė Alpaertsas ir šiek tiek sutrikęs įkišo tapatybės liudijimą į kelionkrepšį. – Aš esu Matijas Alpaertsas ir, deja, vienintelis šio smuiko savininkas.

– Netikiu.

– Nežinau, ką dar galėčiau pasakyti. Tikriausiai jūs suprantate, kad namie neišliko jokių dokumentų. Kai pagaliau sugebėjau grįžti, neradau nė šeimos nuotraukų. Tie žvėrys viską nusiaubė, jie sunaikino visus popierius, visus mano prisiminimus.

– Leiskite jumis nepatikėti, – nejučia išsprūdo man.

– Jūs turite absoliučią teisę netikėti, – atsakė jis. – Bet aš imsiuos visų priemonių, kad tik susigrąžinčiau smuiką: jis sieja mane su mano istorija, su žmona, uošve ir dukrelėmis.

– Garbės žodis, aš viską suprantu. Bet...

Jis pažvelgė į mane kančios nukamuotu veidu, lyg išnerdamas iš prisiminimų gelmės.

– Aš turėjau jums viską papasakoti ir norom nenorom sugrįžau į tą pragarą. Nenorėčiau, kad mano pastangos nueitų veltui.

– Aš jus suprantu. Bet tame dokumente, kurį turiu, įrašyta ne jūsų, kaip instrumento savininko, pavardė.

– Ne mano? – jis taip nustebo ir sutriko, kad man sugėlė širdį.

Valandėlę mudu tylėjome netardami nė žodžio. Iš virtuvės sklido vis stipresnis troškinamų daržovių kvapas.

– Ak! Na, žinoma! – pašoko jis. – Ten tikriausiai įrašyta mano žmonos pavardė. Kur mano galva?

– O kuo vardu jūsų žmona?

– Kuo vardu buvo, – pataisė jis mane, negailestingai žeisdamas save: – Berta Alpaerts.

– Ne, pone. Tokia pavardė neminima mano dokumente.

Mudu nutilome. Jau gailėjausi pradėjęs tas beprasmiškas derybas. Tačiau Adrianas tylėjo. Staiga Matijas Alpaertsas šūktelėjo ir pasakė: na, žinoma, juk jį nupirko uošvė!

– O kuo vardu buvo uošvė?

Jis susimąstė, lyg jam būtų buvę sunku prisiminti tokį paprastą dalyką. Pažvelgė į mane žvilgančiomis akimis ir pasakė: Netjė de Bek.

Netjė de Bek. Netjė de Bek... Tėvo užrašytas vardas, kurio niekada negalėjau pamiršti, nes mane graužė sąžinė. Vadinasi, toji negaluojanti uošvė ir buvo Netjė de Bek.

– Jis tave apgavo!

– Bernatai, nutilk. Man tai buvo labai svarbu.

– Paskutinis mulkis.

Netjė de Bek, pakartojo svečias. Tikrai žinau, kad smuikas atsidūrė Birkenau kaip dar vienas mūsų šeimos narys: traukinyje pastebėjau, kad sloguojanti uošvė glaudžia jį prie krūtinės kaip kūdikį. Nuo šalčio man stingo mintys. Vargais negalais nusigavau į vagono galą, kur ji sėdėjo šalia pagyvenusios moters. Pajutau, kaip Amelija laikosi rankytėmis įsikibusi man į kelnes ir spraudžiasi iš paskos pro susigrūdusius liūdnus žmones.

– Mama, kodėl jūs jį paėmėte?

– Nenoriu, kad kas nors jį pavogtų. Jis – Bertos.

Netjė de Bek buvo kieta moteris.

– Mama, ar nesuvokiat?..

Tuomet ji pažvelgė į mane juodomis akimis ir pasakė: Matijau, argi nematai, kad atėjo blogi laikai? Aš nespėjau pasiimti savo brangenybių, bet smuiko niekas iš manęs nepavogs! Nežinia...

Ir ji nukreipė žvilgsnį į šalį. Nežinia, galbūt kada nors jis išgelbės mus nuo bado mirties – matyt, tai norėjo pasakyti uošvė. Nedrįsau išplėšti jai iš rankų smuiko, trenkti ant pridvisusių vagono grindų ir pasakyti: verčiau pasirūpintumėte Amelija, nes mažylė vis dar laikėsi įsikibusi į kelnes ir neketino manęs paleisti. Aš laikiau ant rankų Tru, nei Žiuljetos, nei Bertos daugiau nemačiau – jos buvo kitame vagone. Ir jūs, pone Ardefoli, manote, kad aš jus mulkinu? Kitame vagone, neabejodamos, kad jų laukia neišvengiama mirtis. Nes supratome, kad važiuojame mirti.

– Tėti, man skauda štai čia.

Ir palietė nugarą prie kaklo. Kaip įmanydamas toje spūstyje nuleidau Trudę ant grindų ir apžiūrėjau Amelijos nugarą. Didelis gumbas su pūliuojančia žaizdele viduryje. Nieko kita negalėjau padaryti, tik bejėgiškai ir švelniai ją pabučiuoti. Nuo tos akimirkos vargšelė nustojo skųstis. Vėl paėmiau mažylę ant rankų. Po valandėlės, rankytėmis suėmusi man veidą, kad žiūrėčiau jai į akis, Tru pasakė: tėti, aš noriu valgyti, kada mes atvažiuosime? Tuomet pasakiau mažylei Amelietjei: tu jau didelė, padėk man, ir ji atsakė: žinoma, tėti. Vėl vargais negalais nuleidau Tru ant grindų ir jos sesers paprašiau duoti man servetėlę, o paskui, pasiskolinęs peilį iš tylaus barzdoto vyriškio, dailiai perpjoviau ją į dvi dalis ir atidaviau dukrelėms, ir vargšelė Trudė nebesiskundė, kad nori valgyti, ir Amelietjė su Tru stovėjo drauge prisiglaudusios man prie kojų, stipriai sugniaužusios saujoje po skiautę stebuklingosios servetėlės.

Siaubingiausia buvo tai, kad mes suvokėme, jog vežame dukreles į mirtį, laikydami jas už rankų: buvau dukrelių žudikų bendrininkas, o jos glaudėsi prie manęs – viena apkabinusi už kaklo, kita įsikibusi į kelnes tokiame šaltame vagone, kad buvo sunku kvėpuoti, ir žmonės nežiūrėjo vienas kitam į akis, nes visus kamavo tos pačios mintys. Tik Amelija ir mažylė Trudė turėjo po skiautelę languotos servetėlės. Ir Matijas Alpaertsas, priėjęs prie stalo, delnu palietė kruopščiai sulankstytą nešvarią skiautę. Štai kas liko nuo mano vyresnėlės Amelijos gimimo dienos: tada jai sukako septyneri, kai ją nužudė. Tru buvo penkerių, Žiuljeta – dvejų, Berta – trisdešimt dvejų, o mano negaluojanti uošvė – per šešiasdešimt...

Jis paėmė skiautę, karštligiškai pažvelgė į ją ir pasakė: tik per stebuklą atgavau abi puseles. Ir vėl išpleikė servetėlę ant stalo kaip dvasininkas, ant altoriaus klojantis korporalą.

– Pone Alpaertsai, – pašaukiau šiek tiek garsiau.

Senukas pažvelgė į mane nustebęs. Kartais atrodydavo, kad jis nelabai suvokia, kur esąs.

– Mums reikėtų perkąsti.

Mudu susėdome virtuvėje, lyg jis būtų įprastas svečias. Kad ir sielvarto pagraužtas, Alpaertsas ramiai pavalgė. Susidomėjęs apžiūrėjo setrilę*, aš parodžiau, kaip ja naudotis, ir užpyliau aliejaus ant daržovių. Matydamas jį atgyjant, išėmiau tavo katalonišką ąsotį, kurio taip seniai nenaudojau – nuo tavo mirties dienos: laikiau jį padėjęs kuo toliau, kad netyčia nesukulčiau. Regis, ligi šiol dar nebuvau apie tai užsiminęs. Įpyliau į ąsotį truputį vyno, norėdamas parodyti, kaip reikia gerti, ir Matijas Alpaertsas pirmą ir vienintelį kartą nuoširdžiai nusikvatojo. Jis išgėrė iš ąsočio, apsilaistė ir tebekvatodamas padėkojo nežinia už ką: *bedankt, herr Ardefol***. Gal už tai, kad jį prajuokinau; neklausiau jo.

Niekada negalėsiu įsitikinti, ar Matijas Alpaertsas iš tikrųjų patyrė visa tai, apie ką pasakojo. Širdies gilumoje juo tikiu; bet niekada nebūsiu tvirtai įsitikinęs. Šiaip ar taip, ta istorija mane įveikė, ir aš pasidaviau mąstydamas apie tave ir apie tai, kaip tu būtum norėjusi tokios pabaigos.

– Tu iššvaistei savo palikimą, drauguži. Jei dar galiu vadinti tave draugu.

– Ko taip jaudiniesi? Juk smuikas – mano!

Nes aš visada tikėjausi, kad smuikas atiteks man, jei tu mirsi pirmas.

– Nes visai neaišku, ar tas žmogėnas neišlaužė tos istorijos iš piršto. Ir nors mudu jau niekada nebūsime draugai, vis dėlto rytoj pamokysiu tave naudotis kompiuteriu.

– Jis man pasakė: *mijnheer* Ardefoli, pažiūrėkite pro smuiko rezonansinę išpjovą ir pamatysite, kad ten parašyta: *Laurentius Storioni Cremonensis me fecit 1764*, o šalia to užrašo – du ženklelius, panašius į žvaigždutes. O po žodžiu *Cremonensis* – nelygų brūkšnį, tai storesnį, tai plonesnį, jungiantį m ir n raides. Jei atmintis nemeluoja, nes praėjo daugiau kaip penkiasdešimt metų.

Adrianas paėmė smuiką ir įdėmiai apžiūrėjo. Niekada nebuvo pastebėjęs to brūkšnio, bet jis ten buvo. Pažvelgė į Matiją, išsižiojo, paskui užsičiaupė ir padėjo smuiką ant stalo.

---

* Katalonijoje naudojamas indas aliejui.

** Ačiū, pone Ardevoli. (*Oland.*)

– Taip, ten buvo brūkšnys, – patvirtino Bernatas, – aš irgi tai žinojau, bet smuikas, deja, ne mano.

Adrianas padėjo smuiką ant stalo. Dabar reikėjo nuspręsti. Širdies gilumoje žinau, kad apsispręsti nebuvo sunku. Tačiau mudu praleidome dar dvi valandas, kol pagaliau atsisveikinome. Atidaviau jam tikrąjį dėklą su tamsia dėme, kurios buvo neįmanoma niekaip nuvalyti.

– Paskutinis kvailys.

– Siaubingas sielvartas skatino Matiją Alpaertsą gyventi, lyg jis būtų tokio pat amžiaus, kokio buvo tą dieną, kai prarado viską. Mane paveikė tas sielvartas.

– Tave paveikė jo gyvenimo istorija. Ne jo pasakojimas.

– Turbūt. Na ir kas?

Senukas švelniai paglostė dėklą pirštų galiukais. Jam sudrebėjo ranka. Susigėdęs nuleido ją ir atsigręžė į mane:

– Skausmas kaupiasi ir stiprėja, kai kenčia bejėgis žmogus. Ir visą gyvenimą iki pat mirties tave kamuoja mintis, kad tikrai galėjai užkirsti tam kelią, atlikdamas žygdarbį. Kodėl nesurikau; kodėl nepasmaugiau kareivio, šautuvo buože trenkusio mažylei Amelijai; kodėl nesurikau; kodėl nesustabdžiau traukinio; kodėl nenužudžiau esesininkų, įsakinėjusių: tu į dešinę, tu į kairę, ar girdi?

– Kur mano dukrelės?

– Ką?

– Kur mano dukrelės? Jas man išplėšė iš rankų!

Matijas stovėjo išskėtęs rankas ir išpūtęs akis priešais kareivį, pašaukusį karininką.

– Ką čia paistai? Žygiuok! Marš!

– Ne! Su manimi buvo Amelija juodais kaip juodmedis plaukais, Tru taurios medienos rusvumo plaukais.

– Sakiau – žygiuok! Eik į dešinę ir netrukdyk.

– Mano dukrelės! Žiuljeta, garbanota auksaplaukė. Tokia mažytė ir nuovoki mergaitė. Ji važiavo kitame vagone, girdite?

Kareivis, pasibodėjęs žmogaus įkyrumu, šautuvo buože smogė jam į kaktą. Krisdamas apsvaigęs pastebėjo ant žemės vieną iš

dviejų servetėlės puselių, griebė ir sugniaužė taip stipriai, lyg ji būtų buvusi viena iš dviejų dukrelių.

– Matote? – Alpaertsas palenkė galvą, nuo kaktos braukdamas praretėjusius plaukus: ten buvo matyti kažkas keista, lyg senos, dar ligi šiol skaudžios žaizdos randas.

– Stok į rikiuotę, arba suknežinsiu tau makaulę, – įtaigiu balsu įsakė daktaras Budenas, karininkas, uždėjęs ranką ant revolverio dėklo. Traukinys pavėlavo, ir jis truputį nervinosi, juo labiau po pokalbio su daktaru Foigtu, tolydžio reikalaujančiu kokių nors rezultatų, sugalvokite, velniai rautų, didelio čia daikto! Žodžiu, pristatykite man savo darbo ataskaitą. Matijas Alpaertsas nematė to žvėries akių – kepurės snapelis dengė beveik visą veidą. Jis nuolankiai atsistojo į dešinę vorą ir nuėjo, nieko nesuvokdamas, ne į dujų kamerą, o į dezinfekcijos barakus, idant taptų nemokama darbo jėga *ad maiorem Reich gloriam**. Ir Budenas, kaip tas Hamelino fleitininkas, atsirinko būrelį berniukų ir mergaičių. O už kelių metrų Foigtas vienu šūviu suknežino galvą Netjei de Bek, negaluojančiai Matijo uošvei. Ir jis toliau pasakojo Adrianui: to karininko prigrasintas, nuleidau galvą, ir nuo to laiko vis galvoju, jog kaip tik todėl, kad nesumaištavau, žuvo mano dukrelės, Berta ir negaluojanti uošvė. Nuo to laiko, kai įlipome į traukinį, nebemačiau nei Bertos, nei Žiuljetos. Vargšelė Berta, mudu net nespėjome paskutinį kartą pažvelgti vienas kitam į akis. Tik pažvelgti, Dieve mano, tik pažvelgti, kad ir iš tolo. Pažvelgti vienas į kitą... Mano mielosios, aš jus pamečiau. Ir nesugebėjau atkeršyti tiems žvėrims, įvariusiems baimės Tru, Amelijai ir Žiuljetai. Atleiskite man, jei tik įmanoma atleisti už tokią niekšybę.

– Nesikankinkite.

– Man buvo trisdešimt vieni. Ir aš galėjau kovoti.

– Jums būtų paleidę kulką į kaktą, o jūsų artimieji vis viena būtų žuvę. Dabar jie gyvi jūsų prisiminimuose.

– Nesąmonė. Aš tik kankinuosi. Visas mano maištas – tas juokingas ginčas su kareiviu, ir tiek.

---

* Didžiai reicho šlovei. (*Lot.*)

– Aš suprantu, kodėl jis taip kalba: to neįmanoma išmesti iš galvos; patikėti Matiju Alpaertsu mane paskatino tik vienas dalykas: jo sielvartas, kuris nuves jį į kapus šiandien, rytoj ar poryt. Jis kankinosi todėl, kad smūgis šautuvo buože, skirtas jam, atėmė gyvybę jaunuoliui. Todėl, kad jis nepasidalijo duonos kąsniu su nelaimės draugu: tos didžiosios nuodėmės slėgė jo sąžinę.

– Kaip Primui Leviui*?

Pirmą kartą per visą vakarą Bernatas mane įžeidė. Pažvelgiau į jį išsižiojęs iš nuostabos, ir jis pridūrė: turiu galvoje, kad jis nusižudė, sulaukęs gilios senatvės. Jis galėjo nusižudyti anksčiau, kai tik ištrūko iš to pragaro. Arba kaip Paulis Celanas**, laukęs ilgus metus.

– Jie nusižudė ne todėl, kad išgyveno visą tą siaubą, o todėl, kad jį aprašė.

– Nesuprantu, ką turi omeny.

– Aprašę jį, jie galėjo numirti. Taip aš įsivaizduoju. Ir jie, be to, matyt, suprato, kad aprašyti tai – vadinasi, išgyventi viską dar kartą, o metų metus gyventi pragare neįmanoma. Ir jie mirė todėl, kad aprašė kadaise patirtą siaubą. Ir galų gale šitiek skausmo ir siaubo... sutelpa tūkstantyje puslapių arba dviejuose tūkstančiuose eilučių: sutalpinti tiek skausmo pluoštelyje popieriaus lapų – tai beveik patyčia.

– Arba štai tokiame diskelyje, – pridūrė Bernatas, ištraukdamas diskelį iš dėklo. – Jame – visas siaubo persunktas gyvenimas.

Tik tada pastebėjau, kad išeidamas Matijas Alpaertsas mano kabinete ant stalo pamiršo nešvarią skiautę. Arba tyčia paliko. Arba padovanojo man. Pamačiau ją, bet nedrįsau paliesti. Toje skiautėje, nelyginant kompiuterio diskelyje, buvo visas siaubo persunktas gyvenimas. Arba kaip eilėraščių knygoje, parašytoje ištrūkus iš Aušvico.

– Taip. Klausyk... ei, Bernatai.

---

* Primo Michele Levi (1919–1987) – žydų kilmės italų rašytojas, išlikęs gyvas Osvencime.

** Celan Paul (1920–1970) – žydų kilmės austrų poetas.

– Klausau.

– Dabar man ne kompiuteriai galvoj.

– Tipiška. Vos išvydęs ekraną, mauni į krūmus.

Bernatas atsisėdo nusiminęs ir pasitrynė veidą rankomis – maniau, kad tai mano įprotis. Tuomet sučirškė telefonas, ir Adrianas krūptelėjo.

51

– Horacijus yra pasakęs: *Tu ne quaesieris (scire nefas) quem mihi, quem tibi / finem di dederint, Leuconoe, nec Babylonios / temptaris numeros.**

Tyla. Vieni žiūri pro langą. Kiti sėdi nudelbę akis.

– O ką tai reiškia, profesoriau? – paklausė drąsiausia mergina su labai ilga kasa.

– Tu nesimokei lotynų kalbos? – nustebo Adrianas.

– Na...

– O tu? – į vaikiną, sėdintį prie lango.

– Aš, hm...

Tyla. Adrianas Ardevolis išsigandęs kreipiasi į visą auditoriją:

– Kas nors mokėsi lotynų kalbos? Ar kuris nors estetinės minties ir estetikos istorijos kurso studentų yra lankęs lotynų kalbos paskaitas?

Po ilgų kamantinėjimų pagaliau paaiškėjo, kad lotynų kalbos mokėsi tik viena mergina žaliu kaspinu surištais plaukais. Stengdamasis nusiraminti, Adrianas keletą kartų giliai atsikvėpė.

– Profesoriau, tai ką gi tas Horacijus ten norėjo pasakyti?

– Tai, kas pasakyta „Apaštalų darbuose“, „Antrajame Petro laiške“ ir „Apreiškime Jonui“.

Dar gūdesnė tyla. Pagaliau nuovokiausias studentas paklausė: na, o kas pasakyta „Apaštalų darbuose“ ir visur kitur?

– „Apaštalų darbuose“ ir visur kitur pasakyta: Viešpaties diena užklups lyg vagis naktį.

---

* Leukonija, neklausk, kokią dievai skirs pabaigą abiem, – to žinot nevalia! Ir skaitmenų tų babiloniškų burtams jau nedėliok! (Horacijus. „Giesmės“. Pirmoji knyga, 11 giesmė, iš lotynų k. vertė Henrikas Zabulis.)

– Koks viešpats čia turimas galvoje?

– Ar kas nors bent kartą yra skaitęs Šventąjį Raštą?

Norėdamas išvengti dar vienos gėdingos tylos, Adrianas pasakė: žinote ką? Daugiau apie tai nekalbėkime. Arba ne: penktadienį kiekvienas atsineškite po kokį nors posakį iš literatūros kūrinio, turintį ką nors bendra su šiuo toposu.

– O ką reiškia toposas, profesoriau?

– Ir dar iki penktadienio perskaitykite kokį nors eilėraštį. Ir nueikite į teatrą. Aš jus paklausinėsiu.

Tuomet, išvydęs apstulbusių studentų veidus, pabudo išsprogines akis. Suvokęs, kad tai ne sapnas, o paskutinės paskaitos prisiminimas, vos neapsiverkė. Ir tą pačią akimirką suprato pakirdęs iš slogaus sapno, nes čirškė telefonas. Amžinai tas prakeiktas telefonas.

Kabinete ant stalo – įjungtas kompiuteris. Niekada nebūtų patikėjęs, kad tai įmanoma. Ekrano apšviesti Adriano ir Ljurenso veidai atrodė išblyškę.

– Matai? – Ljurensas judino pelę, ir ekrane šmaižiojo žymeklis. – O dabar pabandyk tu.

Adrianas, iškišęs liežuvį, pajudino žymeklį.

– Ar tu kairiarankis?

– Taip.

– Palauk, aš pareguliuosiu pelę.

– Klausyk, man neužtenka padėkliuko. Per mažas.

Ljurensas slapčia nusijuokė, bet Adrianas pajuto.

– Nesišaipyk: iš tiesų jis man per mažas.

Truputį pasitreniravęs dirbti su pele, Adrianas perprato teksto formatavimo paslaptis, išmoko sukurti ir įrašyti bylą, kuri jam atrodė kaip begalinis, neregėtas, stebuklingas rezginys. Ir vėl sučirškė telefonas, bet Adrianas apsimetė, kad nieko negirdi.

– Ne, aišku, kad...

– Kas „kad“?

– Kad tai labai pravartu; bet man nuobodu.

– O dabar pasimokysime, kaip naudotis elektroniniu paštu.

– Na jau ne! Ne, ne... aš turiu darbo.

– Tai labai paprasta. Elektroninis paštas – elementarus dalykas.

– Aš jau moku rašyti laiškus, o apačioje yra pašto dėžė. Šiaip ar taip, turiu telefoną.

– Tėvas sakė, kad tu nenori mobiliojo, – Ljurensas nepatikliai nutilo. – Tiesa?

Be reikalo čirškęs, telefonas nutilo.

– Man jo nereikia. Namie turiu puikų telefoną.

– Betgi tu net neprieini, kai jis skamba!

– Ne! – atšovė Adrianas. – Be reikalo gaišti laiką. Parodyk, kaip reikia rašyti su tuo griozdu ir... Kiek tau metų?

– Dvidešimt. – Rodydamas į dialogo langą: – O štai čia spustelėjęs įrašysi savo tekstą.

– Aš bijau... Matai? To, ką parašai popieriuje, niekada nepraras.

– Ir dar kaip! Be to, popierius dega.

– Žinai, prisimenu tave, kai buvai tik dviejų dienų, klinikoje.

– Tikrai?

– Tavo tėvas džiūgavo kaip išprotėjęs. Buvo nepakenčiamas.

– Jis ir dabar toks.

– Na, turėjau galvoje...

– Matai? – Ljurensas parodė į ekraną. – Štai čia įrašai dokumentą.

– Nepastebėjau, kaip tu padarei.

– Va šitaip, matai?

– Ar negalėtum lėčiau?

– Žiūrėk: imk pelę.

Adrianas nedrąsiai paėmė pelę, lyg ji būtų galėjusi įkąsti.

– Tvirtai laikyk. Va šitaip. Nukreipk rodyklėlę ten, kur parašyta: Įrašyti.

– Kodėl sakai, kad jis nepakenčiamas?

– Kas?

– Tėvas.

– Ak... Na... – Ljurensas sustabdė Adriano ranką. – Ne, ne, kairiau.

– Ji nejuda.

– Pastumdyk po padėkliuką.

– Po galais, daug sunkiau, nei galėtų atrodyti.

– Niekai. Kelias minutes pasitreniruosi ir išmoksi. O dabar spragtelėk.

– Ką reiškia „spragtelėk"?

– Nuspausk pelės klavišą. Va šitaip.

– Po velnių! Ką aš padariau? Viskas dingo!

– Tiek to... Pradėsim iš naujo.

– Kodėl tavo tėvas nepakenčiamas? – Adrianas nutilo nemokšiškai judindamas žymeklį. – Ar girdi, Ljurensai?

– Na, todėl...

– Kad liepia tau griežti smuiku, o tu nenori?

– Ne, ne todėl...

– Ne todėl?

– Na, šiek tiek.

– Tau nepatinka griežti smuiku?

– Patinka.

– Kelintoj klasėj?

– Pagal seną programą būčiau septintoj.

– Neblogai.

– Tėčio nuomone, jau turėčiau būti virtuozas.

– Ne visiems vienodai sekasi.

– Tėčio nuomone, nelabai stengiuosi.

– Ar jis sako teisybę?

– Na... Ne, garbės žodis. Jis norėtų... Gal grįžtam prie kompiuterio?

– O ko norėtų Bernatas?

– Kad būčiau Perlmanas.

– O kas tu esi?

– Ljurensas Plensa. O tėtis, regis, niekaip negali to suprasti.

– O mama?

– Supranta.

– Tavo tėvas labai geras žmogus.

– Taip, žinau. Judu draugai.

– Ir vis dėlto jis geras žmogus.

– Taip, bet baisus nuoboda.

– Tu mokaisi? Tik grieži smuiku?

– Oi ne!.. Aš įstojau į architektūros fakultetą.

– Įdomu, ar ne?

– Ne.

– Tai ko studijuoji?

– Aš nesakiau, kad studijuoju architektūrą. Sakiau, kad įstojau.

– Tai kodėl nestudijuoji?

– Tokia tėčio sąlyga. – Ir, mėgdžiodamas Bernatą: – Kad ateity turėtum iš ko duoną valgyti.

– O ką norėtum studijuoti vietoj architektūros?

– Norėčiau būti mokytojas.

– Šaunu, ar ne?

– Kas be ko! O tu imk ir pasakyk mano tėvui.

– O ką, jam nepatinka?

– Jo sūnui tai per menka. Jis norėtų, kad būčiau geriausias pasaulio smuikininkas, geriausias architektas ir apskritai kas nors geriausias visame pasaulyje. Baisiau būti negali.

Tylos valandėlė. Adrianas stipriai sugniaužė pelę, laimė, kad ji nemokėjo cypti. Susigriebęs paleido. Giliai įkvėpęs oro, nusiramino.

– O kodėl jam nesakai, kad nori būti mokytojas?

– Sakiau.

– O jis?

– Mokytojas? Tu – mokytojas? Mano sūnus – mokytojas?

– O kas čia tokio? Kodėl tu nusiteikęs prieš mokytojus?

– Nieko panašaus. Kodėl turėčiau būti nusiteikęs prieš juos? O kodėl tu negalėtum būti inžinierius? Arba dar kas nors, ką?

– Noriu mokyti vaikus skaityti ir rašyti. Ir skaičiuoti. Tai nuostabu.

– Aš jam pritariu, – pasakė Tekla, erzindama vyrą.

– O aš ne, – atkirto Bernatas, servetėle šluostydamasis lūpas. Paskui padėjo servetėlę ant stalo ir, žiūrėdamas į tuščią lėkštę, pridūrė: – Mokytojo gyvenimas sunkus ir pilnas nemalonumų. Ir jie menkai uždirba. – Papurtė galvą: – Niekam tikęs sumanymas.

– Bet man patinka.

– O man – ne.

– Klausyk, Ljurensas mokysis, o ne tu. Ar ne?

– Gerai, gerai... jūsų valia. Amžinai viską darote savaip...

– Ką nori tuo pasakyti? – įsižeidė Tekla. – Ką?

– Na... nieko.

– Ne, jeigu pradėjai, tai ir baik... Ką mudu amžinai darome savaip?

Tuomet Ljurensas pasikelia nuo stalo, nuneša tuščią lėkštę į virtuvę ir nueina į savo kambarį, užsidaro ir sėdi ten, kol Bernatas su Tekla galanda karo kirvius, nes netiesa, kad aš amžinai viską darau savaip! Kaip gyvas to nedariau! Niekada!

– Bet tu vis dėlto įstojai į architektūrą, – neatlyžo Adrianas.

– Gal verčiau pakalbėkime apie ką nors kita?

– Tavo teisybė. Na, ką dar galėčiau daryti su kompiuteriu?

– Gal norėtum ką nors parašyti?

– Ne. Man rodos, šiai dienai užteks.

– Parašyk kokį sakinį ir mes įrašysime jį kaip dokumentą.

– Gerai. Žinai, būtum geras mokytojas.

– Pasakyk tai mano tėvui.

Adrianas parašė: Ljurensas Plensa moko mane, kaip reikia dirbti su tuo griozdu. Kam greičiau pritrūks kantrybės? Jam ar man? O gal kompiuteriui?

– Oi, klausyk, tiesiog romanas! Tuojau pamatysi, kaip mudu jį įrašysime, kad galėtum atidaryti kada tinkamas.

Savo kantriojo Vergilijaus vedamas, Adrianas žingsnis po žingsnio mokėsi įrašyti dokumentus, uždaryti bylą, viską sutvar-

kyti ir išjungti kompiuterį, ir staiga Ljurensas pasakė: ko gero, išeisiu iš namų.

– Na... Čia toks dalykas, kad...

– Tik nesakyk tėčiui, gerai?

– Gerai, gerai. Bet iš pradžių reikia surasti pastogę.

– Gyvensiu ne vienas.

– Šiais laikais tai ne taip jau paprasta. O ką darysi su smuiku, jei gyvensi su kuo nors?

– Na, o kas čia tokio?

– Juk trukdysi.

– Paliksiu namie.

– Aha, tu gyvensi su savo mergina.

– Aš neturiu merginos.

– Na, aš tik šiaip...

Ljurensas atsistojo šiek tiek suirzęs. Adrianas bandė užglostyti savo riktą:

– Atsiprašau... Ne mano reikalas, ar turi merginą, ar ne.

– Juk sakiau, kad neturiu merginos, ar ne?

– Taip, supratau.

– Aš draugauju su vaikinu.

Adrianas nutilo sutrikęs. Atsiliepė palaukęs gerokai ilgiau, nei derėtų.

– Puiku! Ar tėvas žino?

– To dar betrūko! Čia ir yra visa bėda. Jei pasakysi tėčiui, kad mudu apie tai kalbėjomės... Jis užmuš ir tave, ir mane.

– Neimk į galvą. Ir gyvenk, kaip nori. Patikėk manimi.

Kai Ljurensas, baigęs pirmą kompiuterijos pamoką su neklusniu ir itin negabiu mokiniu, leidosi laiptais, Adrianas pagalvojo: kaip lengva patarti svetimiems vaikams. Ir beprotiškai panorau, kad ir mudu turėtume sūnų, su kuriuo galėčiau kalbėtis apie gyvenimą kaip štai ką tik su Ljurensu. Kodėl mudu su Bernatu taip mažai kalbamės, kad ligi šiol nieko nežinojau apie Ljurensą?

Jiems besėdint valgomajame, telefonas nesiliovė čirškęs, ir Adrianas nesusiėmė rankomis už galvos netekęs kantrybės tik todėl, kad priešais jį sėdėjo Bernatas, dėstydamas savo mintis. Nenorėdamas girdėti skambučio, Adrianas atidarė balkono duris, ir į kambarį plūstelėjo automobilių ūžesys, vaikų šūkavimas ir nešvarių balandžių burkavimas apatinio aukšto balkone. Adrianas išėjo į balkoną, Bernatas – iš paskos. Miegamajame, beveik prieblandoje, spindėjo Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyno varpinė, nutvieksta Trespujo pusėje už horizonto dingstančios vakaro saulės.

– Tau neverta to daryti! Jau daugiau nei dešimt metų tu esi profesionalus muzikantas.

– Man penkiasdešimt treji. Tad mano nuopelnai menki.

– Bet tu grieži BSO*!

– Ką?

– Tu grieži BSO! – garsiau pakartojo Adrianas.

– Na ir kas?

– Tu grieži Komo kvartete, velniai rautų!

– Antruoju smuiku.

– Amžinai su kuo nors save lygini.

– Ką?

– Amžinai su kuo...

– Geriau eime į kambarį.

Adrianas grįžo į valgomąjį, Bernatas – iš paskos. Telefonas vis dar čirškė. Jie uždarė balkono duris, ir gatvės triukšmo beveik nebuvo girdėti.

– Ką sakei? – paklausė Bernatas šiek tiek sunerimęs, nes vis dar girdėjo čirškiant telefoną.

Adrianas pagalvojo: o dabar pasakyk jam, kad kitaip elgtųsi su Ljurensu. Kenčia jis, kenčiate visi jūs, ar ne?

– Nieko, tiesiog amžinai su kuo nors save lygini.

– Nieko panašaus. O kas čia tokio, jeigu ir lyginu?

* Barselonos simfoninis orkestras.

Tavo sūnui negera. Tu elgiesi su juo lygiai taip pat, kaip mano tėvas elgdavosi su manimi, o tai tikras pragaras.

– Man atrodo, tu stengiesi apsisaugoti nuo menkiausios laimės kruopelės.

– Kur tu lenki?

– Na, pavyzdžiui, rengdamas šitą susitikimą, stačia galva puoli į pražūtį. Sugadinsi nuotaiką artimiesiems. Nedaryk to, būk geras.

– Tai jau man žinoti, kas darytina, o kas – ne.

– Kaip sau nori.

– O kodėl, tavo nuomone, tai netikęs sumanymas?

– Juk gali niekas ir neateiti.

– Šunsnukis! – jis pažvelgė į automobilių srautą už lango. – Klausyk, o kodėl tu nekeli ragelio?

– Todėl, kad dabar šnekuosi su tavimi, – sumelavo Adrianas.

Jis pažvelgė į Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyną, bet jo nepamatė. Atsisėdo ant kėdės ir atsigręžė į draugą. Dabar pasikalbėsiu su juo apie Ljurensą, garbės žodis.

– Juk ateisi, jei surengsiu susitikimą? – paklausė Bernatas, grįždamas prie tos pačios minties.

– Taip.

– Ir Tekla ateis. Ir Ljurensas. Vadinasi, jau yra trys klausytojai. Kritikas – ketvirtas. Ir tu. Penki. Puiku.

– Nebūk toks pagiežingas!

– Kaip reikalai su Tekla?

– Ne pyragai, bet apskritai pusė bėdos.

– Smagu. O kaip Ljurensas?

– Gerai, labai gerai, – valandėlę pamąstęs, pridūrė: – Mudviejų su Tekla gyvenimas – tai toks nepastovus pastovumas ar kažkas panašaus.

– Ką tai reiškia?

– Jau keli mėnesiai, kai ji siūlo skirtis.

– Po galais...

– O Ljurensas prasimano tūkstančius dingsčių, kad tik galėtų dingti iš namų.

– Gaila. O kaip sekasi Ljurensui?

– Aš vaikščioju kaip šešėlis po šiaudus, kad tik neprisidaryčiau bėdos, o Tekla bando savo kantrybę, tačiau be perstojo užsimena, kad mums metas skirtis. Tai štai kas per daiktas tas nepastovus pastovumas.

– Na, o kaip laikosi Ljurensas?

– Gerai.

Tyla. Telefono čirškimas, ko gero, erzino tik Bernatą.

O dabar jam pasakysiu, kad tomis dienomis, kai dirbau su Ljurensu, jis man atrodė labai nusiminęs. O Bernatas atsakys: jis visada toks. O aš: ne, tu kaltas, nes stengiesi jam primesti tokį gyvenimą, kokio jis nenori. O Bernatas šaltai atrėš: nesikišk, kur nereikia. O aš: negaliu nesikišti, man skaudu. Bernatas, pabrėždamas kiekvieną skiemenį: ne-ta-vo-rei-ka-las. Supratai? O aš: gerai, bet jis kremtasi, nori būti mokytojas. Kodėl neleidi sūnui būti tuo, kuo jis nori? Ir Bernatas pašoks įsiutęs, lyg ketindamas vėl duoti velnių už mūsų Storionį, ir išeis keiksnodamas, ir niekada su manimi nebesikalbės.

– Ką galvoji? – susidomėjo Bernatas.

– Man rodos... man rodos, tau reikia pasiruošti, kaip dera. Kad tikrai ateitų bent dvidešimt žmonių. Ir salę pasirinkti ne daugiau kaip dvidešimt penkiems. Susitikimo sėkmę lemia susirinkusieji. Tuomet laikraščiai rašytų: salė lūžo nuo gerbėjų.

– Gudruolis.

Mudu nutilome. Aš nebijau pasakyti, kad man nepatinka jo kūryba, o apie Ljurensą pasikalbėti nesugebu. Ir vėl pasiuto čirkšti telefonas. Adrianas pasikėlė, nuėmė ragelį ir vėl padėjo. Bernatas nedrįso kištis. Adrianas atsisėdo ir lyg niekur nieko kalbėjo toliau:

– Nesitikėk, kad suplūs minios. Barselonoje kasdien būna mažų mažiausiai nuo aštuoniasdešimties iki šimto kultūros renginių. Be to, tu labiau žinomas kaip muzikantas, o ne kaip rašytojas.

– Ne, kaip muzikantas – ne: aš tik vienas iš gausybės scenoje čirpinančių smuikininkų. Na, o kaip rašytojas esu savitas penkių apsakymų rinkinių autorius.

– Kurių neišpirkta nė tūkstančio egzempliorių.

– Vien „Plazmos" išpirkta apie tūkstantį.

– Supranti, ką turiu galvoje.

– Tu kaip mano leidėjas: vis drąsini.

– Kas tave pristatys?

– Karlota Gariga.

– Puiku.

– Puiku? Genialu. Vien jos vardas primasins galybę žmonių.

Jis išėjo, Adrianui nespėjus pasakyti nė žodžio apie Ljurensą. O Bernatas neatsisakė minties surengti savižudišką paskaitą apie savo kūrybą: Bernatas Plensa, literato kelias, taip bus parašyta kvietimuose. Tuomet telefonas vėl sučirškė, ir Adrianas kaip paprastai krūptelėjo.

Adrianas nutarė kitaip skaityti paskaitas apie estetinės minties istoriją ir pakvietė studentus susirinkti kitu laiku ir kitoje vietoje, kaip ir aną sykį, kai jie nuėjo į metro „Universiteto" stoties vestibiulį. Arba kaip tada, kai jie krėtė visokius juokus, kuriuos sugalvojo tas prietranka Ardevolis. Kartą, pasak jo, jis skaitė paskaitą Deputasjo parke, aplink vaikščiojo žmonės, o jam nė motais.

– Kam nors netinka tokiu laiku?

Pakilo trys rankos.

– Vadinasi, visi kiti susirinks. Ir laiku.

– O ką darysim?

– Klausysimės. Ir kalbėsimės, jei kas nors turės noro.

– O ko klausysimės?

– Sužinosime per paskaitą: toks bus pagrindinis mūsų susirinkimo uždavinys.

– O kelintą valandą baigsime? – šviesiaplaukis vaikinas, sėdintis tarp dviejų ištikimų gerbėjų, kurios žiūrėjo į jį susižavėjusios vykusiu klausimu.

– Ar bus įskaityta per egzaminą? – vaikinas su kvakerio barzdike, amžinai sėdintis prie lango, atstu nuo visų.

– Ar reikės užsirašyti paskaitą? – ilgakasė mergina.

Atsakęs į visus rūpimus klausimus, Adrianas baigė paskaitą kaip paprastai – primygtinai patardamas paskaityti eilėraščių ir nueiti į teatrą.

Grįžęs namo, rado Johaneso Kameneko telegramą – jis siūlė rytojaus dieną jo universitete perskaityti paskaitą taškas. Rytoj taškas? Kamenekas išprotėjo.

– Johanesai!

– Na, pagaliau!

– Kas vyksta?

– Prašau paslaugos, – nerimastingas Kameneko balsas.

– Kodėl taip skubiai?

– Tavo telefonas turbūt išjungtas. Arba sugedęs.

– Na, ne. Matai... Jei skambini rytą, čia ateina tokia ponia...

– Ar viskas gerai?

– Žinoma. Bent jau iki tavo telegramos buvo gerai. Rašai, kad rytoj atvažiuočiau skaityti paskaitos. Čia kokia nors klaida?

– Ne, ne! Gelbėk! Mane apgavo Ulrikė Herštrup. Būk geras.

– Na, gerai. Apie ką?

– Apie ką tik nori. Auditorija garantuota: konferencijos dalyviai. Sekėsi kuo puikiausiai. O paskutinę akimirką...

– Kas nutiko Ulrikei Herštrup?

– Temperatūra trisdešimt devyni. Negalėjo atvažiuoti. Vakarop gausi bilietus.

– Turiu skaityti rytoj?

– Antrą valandą popiet. Tik neatsisakyk.

Aš atsisakiau: klausyk, Johanesai, protas neneša, apie ką galėčiau kalbėti, neprašyk, o jis: kalbėk apie ką tik nori, tik atvažiuok, būk geras, ir aš norom nenorom sutikau, ir tą pačią dieną, lyg burtų lazdele mostelėjus, man pristatė bilietus į namus, o kitą dieną išskridau į Štutgartą, į savo mieląjį Tiubingeno universitetą. Lėktuve pagalvojau, apie ką norėčiau papasakoti, ir susidariau paskaitos planą. Štutgarte manęs laukė užsakytas taksi su vairuotoju pakistaniečiu, kuris, pažeisdamas eismo taisykles,

svaiginamu greičiu nulakino mane į miestą ir išlaipino prie universiteto.

– Protas neneša, kaip sugebėsiu tau atsilyginti už tokią paslaugą, – pareiškė Johanesas, pasitikdamas mane prie fakulteto durų.

– Taigi tai paslauga, o už paslaugas neatsilyginama. Kalbėsiu apie Koserijų.

– Tik ne apie Koserijų. Apie Koserijų šiandien jau kalbėta.

– Po galais!

– Aš turėjau tave... Po šimts, atleisk. Galėtum... ne, nežinau...

Johanesas, nors ir sutrikęs, griebė man už rankos ir nutempė į aktų salę.

– Ką nors sugalvosiu. Leisk man bent keletą minučių...

– Neturime nė minutės laiko, – vesdamasis mane už rankos, atšovė Kamenekas.

– Liaukis. Ar galiu nueiti bent nusišlapinti?

– Ne.

– O dar šnekama apie Viduržemio jūros žmonių spontaniškumą ir vokiečių metodišką pasiruošimą...

– Tavo teisybė. Bet jau Ulrikė turėjo kalbėti vietoj kito lektoriaus.

– Po perkūnais: aš jau trečioji auka! Gal atidėtume?

– Neįmanoma. Tokių dalykų niekada nėra buvę. Niekada. Be to, turime svečių iš užsienio, o jie...

Mudu sustojome prie aktų salės durų. Jis apkabino mane šiek tiek varžydamasis ir pasakė: ačiū, drauguži, ir įvedė į salę, kur iš šimtų žmonių, atvykusių į lingvistikos ir filosofinės minties konferenciją, trečdalis sužiuro į keistos išvaizdos Ulrikę Herštrup, pliktelėjusią, su didoku pilvuku ir toli gražu nepanašią į moterį. Kol Adrianas rikiavo galvoje nesamas mintis, Johanesas Kamenekas pranešė auditorijai, kad, netikėtai pašlijus daktarės Herštrup sveikatai, pasitaikė puiki proga pasiklausyti daktaro Adriano Ardevolio, kuris papasakos apie... beje, jis pats netrukus tarsiąs žodį.

Ir atsisėdo šalia manęs, manau, norėdamas mane padrąsinti. Pajutau, kaip vargšas Johanesas palūžo tiesiogine to žodžio

prasme. Bandydamas surikiuoti mintis, ėmiau kataloniškai deklamuoti tą Fošo eilėraštį, kuris prasideda žodžiais: „Per Protą man atsiveria Visatos / dėsniai. Ir tuo aš nemirtingas. / Būties tamsoj abipus blogio laikas / man pavaldus per amžių amžius. Išverčiau jį pažodžiui. O nuo Fošo, nuo minties svarbos ir nuo dabarties perėjau prie grožio, aiškindamas, ką jis reiškia ir kodėl ištisus šimtmečius jo siekia žmonija. Profesorius Ardevolis iškėlė gausybę klausimų, bet nesugebėjo arba nepanoro į juos atsakyti. Ir neišvengiamai prabilo apie blogį. Ir apie jūrą, rūškaną jūrą. Jis kalbėjo apie pažinimo meilę nesistengdamas to sieti su konferencijos tema apie lingvistiką ir mintį. Vos užsiminęs apie lingvistiką, jis leidosi į svarstymus apie „aš dažnai mąstau apie gyvenimo prigimtį, bet visada įsiterpia mintys apie mirtį". Ir ūmai prieš akis iškilo Saros laidotuvės ir sutrikęs, žado netekęs Kamenekas. Pagaliau Adrianas pasakė: štai kodėl Fošas baigia sonetą žodžiais: „...ir dūžta į mano krūtinę šimtmečiai, / kaip dūžta į uolas rūškanos bangos". Taip praslinko penkiasdešimt minučių. Jis iškart išskubėjo į tualetą ir, vos spėjęs nubėgti, prakiuro šlapintis.

Turėdamas galvoje, kad rytojaus dieną turės išskristi, po organizacinio komiteto surengtos draugiškos vakarienės Adrianas norėjo Tiubingene padaryti du dalykus. Ačiū, aš pats. Garbės žodis, Johanesai. Noriu pabūti vienas.

Bebenhauzenas. Atstatytas iš pagrindų. Vis dar lankėsi turistų grupės, bet niekas neklausinėjo, ką reiškia „sekuliarizuotas". Ir staiga prisiminiau Bernatą ir jo knygas. Prabėgo dvidešimt metų, ir niekas nepasikeitė – nei Bebenhauzenas, nei Bernatas. Temstant jis nuėjo į Tiubingeno kapines ir ėmė vaikščioti, kaip kadaise ne kartą vaikščiojo ir vienas, ir su Bernatu, ir su Sara... Girdėjo, kaip suplūkta žeme dusliai, sunkiai aidi jo žingsniai. Kojos pačios savaime nuvedė į patį kapinių galą prie tuščio Franco Griubės kapo. Prie paminklo Lotaras Griubė ir jo dukterėčia Herta Landau iš Bebenhauzeno, ta pati, kuri kadaise mielai sutiko nufotografuoti jį su Bernatu, dar dėliojo baltas rožes, skaisčias kaip jų

didvyrio sūnaus ir brolio siela. Išgirdusi žingsnius, Herta atsisuko ir, išvydusi jį, vargais negalais nuslopino baimę.

– Lotarai... – sukuždėjo iš siaubo virpančiu balsu.

Lotaras Griubė atsigręžė. Prieš jį stovėjo SS karininkas ir tylėdamas laukė pasiaiškinimo.

– Aš prižiūriu kapus, – pagaliau prabilo Lotaras Griubė.

– Dokumentus, – pareikalavo SS oberšturmbanfiureris Adrianas Hartboldas-Boskas, stovėdamas kaip stulpas prieš senuką ir gerokai jaunesnę moterį.

Herta išsigandusi niekaip negalėjo atsegti rankinės. Lotarą pagavo tokia baimė, kad jis ėmė elgtis taip, lyg viskas jam būtų buvę nė motais, lyg jis būtų gulėjęs negyvas šalia tavęs, Ana, ir šalia drąsuolio Franco.

– Kad tave kur!.. – sušuko. – Palikau namie.

– Palikau namie, pone oberšturmbanfiureri! – pataisė SS oberšturmbanfiureris Adrianas Hartboldas-Boskas.

– Palikau namie, pone oberšturmbanfiureri! – žiūrėdamas į akis karingam karininkui, suriaumojo Lotaras.

– Ką jūs čia darote prie išdaviko kapo? Ką?

– Tai mano sūnus, pone oberšturmbanfiureri, – atsakė Lotaras ir parodė į siaubo sukaustytą Hertą: – O šitos merginos nepažįstu.

– Eime!

Kvotė pats SS oberšturmbanfiureris Adrianas Hartboldas-Boskas. Visai galimas daiktas, kad tas Lotaras, nors ir senyvo amžiaus, susijęs su šunsnukio Herberto Baumo gauja. Betgi jis senis! (Brolis Mykolas) Tiek seniai, tiek vaikai vienodai pavojingi reichui! Klausau! (Brolis Mykolas) Išpleškite iš jo visą informaciją. Bet kokiomis priemonėmis? Bet kokiomis priemonėmis. Iš pradžių muškite per padus. Ar ilgai? Neskubėdami sukalbėkite tris sveikamarijas. O paskui paguldę ant bausmės suolo, sukalbėkite vieną *credo in unum Deum*. Klausau, jūsų ekscelencija.

Herta Landau, per stebuklą išvengusi arešto, beviltiškai bandė telefonu susisiekti su Berlynu, o ten jai paaiškinta, kaip ji gali pa-

sikalbėti su Aušvicu, ir vėl per stebuklą vos po valandos išgirdo Konrado balsą:

– *Heil Hitler! Hallo!* – Nekantriai: – *Ja, bitte!*

– Konradai, čia Herta.

– Kas?

– Herta Landau, tavo pusseserė. Jeigu dar prisimeni savo gimines...

– Na, kas atsitiko?

– Suėmė Lotarą.

– Kas per Lotaras? – suirzęs.

– Lotaras Griubė, tavo dėdė. Kas gi kitas?

– Aha! To šlykštynės Franco tėvas?

– Taip, Franco tėvas.

– Ko tau reikia?

– Kad užtartum iš užuojautos. Jie nukankins jį ir galiausiai nužudys.

– Kas jį suėmė?

– Esesininkai.

– Už ką?

– Už tai, kad jis padėjo gėlių ant Franco kapo. Padaryk ką nors.

– Vaikeli... Aš tikrai...

– Dėl Dievo meilės!

– Dabar aš labai užsiėmęs. To dar betrūko! Nori bėdą mums užtraukti?

– Betgi jis tavo dėdė!

– Tikriausiai ką nors iškrėtė.

– Nekalbėk taip, Konradai!

– Klausyk, Herta, jei prisivirė košės, tegu dabar pats ir srebia.

– *Holländisch?* – išgirdo Herta Konradą kažką klausiant. Ir į ragelį: – Nežinau, ką tu ten darai, o aš dirbu. Turiu aibę darbo, to dar betrūko, kad gaiščiau laiką tokiems niekams. Heil Hitler!

Ir išgirdo, kaip tas šunsnukis Konradas Budenas meta ragelį, Lotarą pasmerkdamas mirčiai. Ir graudžiai apsiverkė.

Šešiasdešimt dvejų metų Lotaras Griubė nebuvo pavojingas reichui, bet jo mirtis galėjo būti pamokoma: šlykštaus išdaviko tėvas, dedantis gėles ant kapo, lyg tai būtų vidinio pasipriešinimo paminklas. Ant kapo, kuris...

SS oberšturmbanfiureris Adrianas Hartboldas-Boskas išsižiojęs susimąstė. Na, žinoma! Ir kreipėsi į dvynius, ramstančius sieną:

– Atkaskite išdaviko kapą!

Šlykštaus išdaviko ir bailio Franco Griubės kapas buvo tuščias. Senis Lotaras pasišaipė iš valdžios, slapta dėdamas gėles ten, kur nieko nebuvo. Tuščias kapas nepalyginamai pavojingesnis nei kapas su krūvele kaulų: tuščias kapas yra kaip ir visuotinis ir tampa paminklu.

– Ką darysim su kaliniu, jūsų ekscelencija?

Adrianas Hartboldas-Boskas giliai atsiduso. Ir užsimerkęs sukuždėjo virpančiu balsu: pakarkite ant mėsininko kablio kaip reicho išdaviką.

– Ar nemanote, kad... bausmė per žiauri? Juk jis nukaršęs senolis.

– Broli Mykolai... – grėsmingai suurzgė oberšturmfiureris. Pastebėjęs, kad aplink visi tyli, jis apžvelgė pavaldinius, kurie stovėjo nuleidę galvą. Ir subliovė taškydamasis seilėmis: – Išneškite iš čia tą maitą!

Lotarą Griubę, siaubingai išsigandusį artimos mirties, sargyba nuvedė į mirtininkų kamerą. Ne kasdien baudžiami mirtimi išdavikai, tad teko suremti atitinkamą įrenginį, įsriegti į jį kruopščiai išgaląstą kablį. Virve keliamas Lotaras išprakaitavo iš baimės ir apsivėmęs vos neuždusо. Tik spėjo pasakyti: nesijaudink, Ana, viskas gerai. Jis mirė iš baimės pusė sekundės prieš pamaunamas ant kablio taip įnirtingai, kaip sodinami ant mieto išdavikai.

– Kas toji Ana? – garsiai pagalvojo vienas dvynys.

– Jau nebesvarbu, – atsakė kitas.

52

Tą nykų ketvirtadienio vakarą „Ateneumo“ Sagaros* salėje buvo ne daugiau kaip penkiasdešimt kėdžių, ant kurių sėdėjo jaunimas, regis, atsainiai klausydamasis salsvos muzikos. Pagyvenęs vyriškis, truputį sutrikęs, be galo ilgai dvejojęs pasirinko kėdę paskutinėse eilėse, lyg baimindamasis būsiąs paklaustas, ar atliko namų darbą. Dvi močiutės pirmoje eilėje atrodė labai nusivylusios, nes nepastebėjo jokių numanomų vaišių požymių ir liežuvavo pasismagindamos vėduoklėmis. Pasienyje ant stalo gulėjo Bernato Plensos raštai: visų penkių knygų po vieną egzempliorių. Tekla atėjusi atsisėdo pirmoje eilėje, didžiai nustebindama Adrianą. Ji vis žvilgčiojo per petį, lyg stebėdama ateinančiuosius. Adrianas priėjęs pabučiavo jai į skruostą. Ji nusišypsojo jam pirmą kartą nuo to laiko, kai jis buvo apsilankęs bergždžiai bandydamas sutaikyti sutuoktinius. Oho, kaip seniai jie buvo susitikę!

– Neblogai, ar ne? – paklausė Adrianas ir, kilstelėdamas antakius, pasisuko į salę.

– Nesitikėjau. Be kita ko, nemažai jaunimo.

– Aha.

– Kaip sekasi mokytis su Ljurensu?

– Puikiai! Jau moku sukurti dokumentą ir įrašyti į diskelį. – Adrianas susimąstė. – Bet dar nesugebu rašyti naudodamasis kompiuteriu. Aš – popierinis žmogus.

– Ateis laikas, ir sugebėsi.

– Jeigu ateis.

---

* Josep Maria de Sagarra (1894–1961) – vienas žymiausių XX a. Katalonijos poetų.

Sučirškė telefonas, bet niekas nekreipė į jį dėmesio. Adrianas pakėlė galvą, suraukė antakius. Niekas nė nekrustelėjo, lyg nebūtų buvę jokio skambučio, tai bent.

Ant prezidiumo stalo irgi gulėjo visos penkios Bernato knygos, išdėliotos taip, kad būtų matyti viršeliai. Salsva muzika nutilo, bet telefonas nesiliovė čirškęs, ir tuo metu, Karlotos Garigos lydimas, pasirodė Bernatas. Adrianas nustebo jo rankose nepamatęs smuiko, bet tuojau pat nusišaipė iš savo minties. Autorius ir moderatorė atsisėdo. Bernatas pamerkė man ir patenkintas apžvelgė salę. Karlota Gariga pradėjo pristatymą žodžiais, kad jai visada labai patikusi Bernato Plensos kūryba, ir šis vėl pamerkė man, ir tą akimirką man dingtelėjo mintis, kad visą tą cirką jis surengė man vienam. Tad nutariau susikaupti ir įdėmiai klausytis daktarės Garigos dėstymo.

Kasdienio gyvenimo istorijos su nelabai laimingais personažais, niekaip nenusprendžiančiais, ar mylėti, ar prikąsti liežuvį, – visa tai pavaizduota naudojantis geriausiomis raiškos priemonėmis, bet apie tai pakalbėsiu vėliau.

Po pusvalandžio, kai Gariga spėjo apžvelgti visas temas, taip pat paminėti sąsajas su kitais pasaulio rašytojais, Adrianas pakėlė ranką ir pasidomėjo, ar galėtų paklausti autoriaus, kodėl pirmų keturių knygų veikėjai tokie panašūs tiek išvaizda, tiek dvasia, ir tučtuojau pasigailėjo pateikęs tą klausimą. Pagalvojęs kelias sekundes, Bernatas patvirtino: taip, taip, jūsų teisybė. Aš taip padariau tyčia. Taip norėjau parodyti, kad visi tie personažai – tai tik dabar mano rašomo romano veikėjų užuomazgos.

– Jūs rašote romaną? – nustebau.

– Taip, tiesa, tik neseniai pradėjau.

Salės gale pakilo dar viena ranka. Ilgakasė mergina paklausė Bernatą, ar jis galėtų paaiškinti, kaip įsimiklina išgalvoti tokius apsakymus, ir šis lengvai atsiduso: na ir klausimas, nežinau, ar sugebėsiu į jį atsakyti. O paskui penkias minutes dėstė, kaip juos išgalvoja. Paskui įsidrąsino vaikinas su kvakerio barzdele ir paklausė, kokie kūriniai jį įkvėpę. Atsisukau patenkintas, noréda-

mas pažiūrėti į klausytojus, ir apstulbau, nes tuo metu į salę įėjo Laura. Jau kelis mėnesius nebuvau jos matęs, nes vėl buvo išvažiavusi kažkur į Švediją. Net nežinojau, kad ji grįžusi. Daili, garbės žodis. Beje, ne. Ko čia atėjo? Šviesiaplaukis jaunuolis su dviem gerbėjomis atsistojo ir pasakė: lyg jūs, lyg ponia...

– Daktarė Gariga, – įterpė Bernatas.

– Taip, – pritarė jaunuolis. – Taigi pasakėte, kad esate muzikantas, ir man neaišku, kodėl jūs, būdamas muzikantas, rašote. Kitaip sakant, ar įmanoma užsiimti iškart keliomis meno rūšimis? Gal jūs, be to, dar slapta tapote paveikslus arba lipdote skulptūras?

Gerbėjos nusijuokė įvertindamos savo dievuko sąmojį, ir Bernatas atsakė, kad viską lemia nenumaldomas žmogaus sielos nepasitenkinimas. Tuomet jo akys susidūrė su Teklos žvilgsniu, ir jose pastebėjau lyg ir dvejonę, ir Bernatas beregint pridūrė: tikriausiai suprantate, ką turiu omeny, meno kūrinys gimsta iš nepasitenkinimo; sočiai papietavęs žmogus nekuria – jis eina pogulio. Kai kas salėje šyptelėjo.

Renginiui pasibaigus, Adrianas nuėjo pasveikinti Bernato, ir šis pasakė: matai, salė pilna, ir Adrianas atsakė: taip, drauguži, sveikinu. Tekla pabučiavo Adrianą: buvo matyti, kad ji nusiramino, lyg nuo pečių būtų nusiritęs sunkus akmuo, ir, dar nespėjus prieiti Garigai, pasakė: garbės žodis, nesitikėjau, kad ateis tiek žmonių. Adrianas neišdrįso paklausti, kas atsitiko, kad neatėjo mano bičiulis Ljurensas. Prie jų prisiartino Gariga, norėdama pasisveikinti su daktaru Ardevoliu, pažįstamu tik iš tolo, ir Bernatas pasiūlė: kodėl nenuėjus mums visiems pavakarieniauti?

– Negaliu. Labai atsiprašau. Garbės žodis. Būtinai atšvęskite, tikrai verta.

Kai jis išėjo, salėje buvo jau tuščia. Vestibiulyje Laura dėjosi skaitanti artimiausių renginių programą; išgirdusi Adriano žingsnius, atsisuko.

– Sveikas.

– Sveika.

– Kviečiu tave vakarienės. Vaišinu, – pasakė rimtu balsu.

– Negaliu.

– Eime...

– Garbės žodis, negaliu. Einu pas gydytoją.

Laura išsižiojo nustebusi, lyg būtų užspringusi žodžiais, kuriuos ketino pasakyti. Dirstelėjo į laikrodį, bet nieko nepasakė. Veikiausiai šiek tiek įsižeidusi, pridūrė: ką gi, tiek to, gerai. Ir dirbtinai nusišypsojo: ar viskas gerai?

– Ne. O kaip tau?

– Taip pat ne. Galimas daiktas, kraustysiuos į Upsalą.

– Oho! Na, jeigu tau taip geriau...

– Nežinau.

– Ar negalėtume pasikalbėti apie tai kitą kartą? – paklausė Adrianas ir, užuot atsiprašęs, parodė į laikrodį ant riešo.

– Eik, eik pas savo daktarą.

Adrianas draugiškai pakštelėjo jai į skruostą ir neatsigręždamas greitai išėjo į gatvę. Dar spėjo išgirsti nerūpestingai juokiantis Bernatą, ir nuoširdžiai tuo apsidžiaugiau, juk Bernatas to nusipelnė. Lauke lijo, ir Adrianas lietaus aptaškytais akiniais šoko gaudyti taksi, nieko gero nesitikėdamas.

– Atsiprašau, drauguži. – Jis nusišluostė šlapius pusbačius į kilimėlį prieškambaryje.

– Nieko baisaus. – Ir palydėjo į kairę, tiesiai į priimamąjį. – Maniau, kad būsi pamiršęs.

Buvo girdėti, kaip dešinėje, bute, skimbčioja ant stalo dėliojami indai. Daktaras Dalmau praleido Adrianą į priekį ir uždarė kabineto duris. Buvo besivelkąs chalatą, bet apsigalvojo. Abu sėdo prie stalo, vienas iš vienos pusės, kitas – iš kitos. Netardami nė žodžio, pažvelgė vienas į kitą. Už daktaro nugaros ant sienos kabojo Modiljanio kažkokio portreto reprodukcija, išmarginta geltonais lopais. Į langą barbeno pavasario lietus.

– Na, kas atsitiko?

Adrianas kilstelėjo ranką, prašydamas įsiklausyti:

– Ar girdi?

– Ką?

– Telefoną?

– Taip. Tuojau kas nors pakels ragelį. Tikriausiai skambina mano dukteriai, vadinasi, maždaug dvi valandas liksime be ryšio.

– Aha.

Iš tikrųjų telefonas nustojo čirkšti ir pasigirdo moters balsas: klausau. Čia aš, o kas gi kitas čia galėtų būti?

– Ir dar kas? – paklausė daktaras Dalmau.

– Daugiau nieko, tik telefonas. Girdžiu be perstojo čirškiant telefoną.

– Ar negalėtum aiškiau?

– Girdžiu be paliovos čirškiant telefoną. Tas čirškimas mane veda iš proto, slegia sąžinę, ir nieko negaliu padaryti, kad jis nutiltų.

– Ar seniai?

– Jau beveik dveji metai. Gal net treji. Nuo tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt šeštųjų liepos keturioliktosios.

– *Quatorze juillet?**

– Taip, nuo tūkstantis devyni šimtai devyniasdešimt šeštųjų liepos keturioliktosios, kai pirmąsyk sučirškė telefonas. Sučirškė ant naktinio stalelio, prie lovos, Lauros pusėje, sujauktame kambaryje, kur stovėjo pusiau sukrauti lagaminai. Jie susižvalgė tylėdami kaip nusikaltimo bendrininkai, lyg klausdami vienas kitą, ar katras nelaukia skambučio. Laura nė nekrustelėjo, gulėjo padėjusi galvą Adrianui ant krūtinės, ir abu klausėsi, o telefonas įkyriai čirškė, čirškė be perstojo. Adrianas nenuleido akių nuo Lauros plaukų, manydamas, kad ji pakels ragelį. Ne, ji nekėlė. O telefonas vis čirškė. Galiausiai, lyg burtų lazdelei mostelėjus, nutilo. Adrianas lengvai atsikvėpė; tik tada suvokė, koks buvo įsitempęs, čirškiant telefonui. Vėl paglostė Laurai plaukus. Jis sustingo, nes telefonas vėl sučirškė.

---

* Liepos keturioliktoji? (*Pranc.*) Prancūzijos nacionalinės šventės diena.

– Viešpatie, ar liausis kada nors? – sukuždėjo ji, glausdamasi prie Adriano.

Telefonas nesiliovė čirškęs.

– Pakelk ragelį, – pasakė jis.

– Manęs čia nėra. Aš su tavimi.

– Pakelk.

Laura nenoromis atsisėdo lovoje, pakėlė ragelį ir dusliai pasakė: alio. Kelios sekundės tylos. Ji atsisuko ir, meistriškai slėpdama nuostabą, padavė jam ragelį.

– Čia tau.

Negali būti, dingtelėjo Adrianui. Bet paėmė ragelį. Ir nustebo pamatęs, kad jis be laido. Tikriausiai pirmą kartą kalbėjo belaidžiu telefonu. Ir apstulbo, kad tai prisiminė dabar, beveik po trejų metų, kalbėdamasis su daktaru Dalmau.

– Klausau.

– Adrianai?

– Taip, klausau.

– Čia Bernatas.

– Kaip tu mane suradai?

– Ką čia pasakosi! Klausyk...

Iš neryžtingo balso supratau, kad Bernatas turi blogą žinią.

– Kas atsitiko?

– Sara.

Viskas pasibaigė tą akimirką, mylimoji. Viskas.

53

Taip greit bėgo dienos šalia tavęs, tave prausiant, klostant, meldžiant atleidimo. Dienos, kai bandžiau sušvelninti skausmą, kurį pats tau uždaviau. Kryžiaus dienos, kai kentėjai kančias, bet – atleisk, nenoriu tavęs užgauti, – ir aš kentėjau tiek, kad visiškai pasikeičiau. Anksčiau kai kuo domėjausi. Dabar nebesuprantu, kodėl gyvenu, ir ištisas dienas sėdžiu šalia ir galvoju apie tave, o tu tarytum ramiai sau guli ir ilsiesi. Ką tu darei grįžusi namo? Ko parėjai – apkabinti manęs ar išbarti? Grįžai pas mane ar atėjai pasiimti daiktų, ketindama važiuoti į *huitième arrondissement*? Aš skambinau tau, prisimeni, o Maksas pasakė, kad tu nenori prieiti prie telefono. Taip, taip, atleisk: Laura, taip; man labai skaudu. Tau nereikėjo grįžti: tau nereikėjo išeiti, nes mes visai be reikalo susipliekėme dėl to šūdino smuiko. Prisiekiu, grąžinsiu jį tikrajam savininkui, kai tik sužinosiu, kas jis toks. Padarysiu tai dėl tavęs, mylimoji. Girdi? Kažkur tebeguli raštelis su jo pavarde, kurį esi man davusi.

– Eikite pamiegoti, pone Ardevoli, – pasakė slaugytoja, vardu Dora, su akiniais plastikiniais rėmeliais.

– Gydytojas sakė, kad reikia su ja kalbėtis.

– Jūs kalbate ištisą dieną. Vargšei Sarai tikriausiai jau galva ūžia.

Ji patikrino lašelinę, pareguliavo ir pažvelgė į monitorių. Paklausė, nežiūrėdama į jį:

– Apie ką jai kalbate?

– Apie viską.

– Per tas dvi dienas jūs jai pripasakojote aibę istorijų.

– O jūs niekada nesigailėjote per mažai kalbėjusi su mylimu žmogum?

Dora apsižvalgė ir, žiūrėdama jam tiesiai į akis, pasakė: būkite geras, eikite namo, išsimiegokite, rytoj grįžkite.

– Jūs man neatsakėte.

– Neturiu ko atsakyti.

Adrianas Ardevolis pažvelgė į Sarą.

– O jeigu ji atsibus, kai manęs nebus?

– Nesijaudinkit, mes jums paskambinsim. Niekur ji nedings.

Jis nedrįso pasakyti: o jeigu ji mirs, nes tai buvo nesuvokiama – dabar, kai rugsėjį atidaroma Saros Voltes-Epštein piešinių paroda.

Grįžęs namo, toliau kalbėdavau su tavimi prisimindamas tai, ką tau pasakojau. Ir dabar, praslinkus keleriems metams, skubu tau rašyti melsdamas, kad suvis nenumirtum, kai manęs nebebus. Viskas yra melas, tu pati tai žinai. Bet viskas – tai didi, šventa tiesa, kurios niekas negali nuginčyti. Tai tu su manimi. Tai aš su tavimi, mano gyvenimo šviesa.

– Šiandien buvo atėjęs Maksas, – pasakė Adrianas, bet Sara neatsiliepė, lyg jai būtų buvę vis viena.

– Sveikas, Adrianai.

Adrianas pasisuko, nenuleisdamas akių nuo Saros. Tarpdury stovėjo Maksas Voltes-Epšteinas su beprasmiška rožių puokšte rankoje.

– Sveikas, Maksai. – Rodydamas į rožes: – Be reikalo...

– Ji mėgsta gėles.

Nugyvenau su tavimi trylika metų neįtardamas, kad tu mėgsti gėles. Man gėda. Trylika metų nepastebėjau, kad kiekvieną savaitę prieškambaryje merki naują puokštę. Gvazdikus, gardenijas, lelijas, rožes ir kitokias gėles. Ir dabar tas vaizdas ūmai sušvito prieš akis nelyginant kaltinimas.

– Ačiū, padėk čia. – Ir mostelėjau durų link. – Tuoj paprašysiu, kad atneštų vazą.

– Galiu ateiti vakarop. Aš susitariau, kad... Jeigu nori pailsėti...

– Negalėčiau.

– Atrodai... Labai prastai atrodai. Tau reikia atsigulti ir pamiegoti kelias valandas.

Valandėlę juodu sėdėjo prie lovos žiūrėdami į Sarą, ir kiekvienas skendėjo savo mintyse. Maksas mąstė: kodėl nevažiavau kartu su ja, ji būtų buvusi ne viena. Jei būčiau žinojęs, jei būčiau žinojęs. O Adrianas kalė sau į galvą: jei nebūčiau atsidūręs Lauros lovoje, būčiau sėdėjęs namie, tvarkęs Lulį, Viką ir Berliną ir, išgirdęs tą dzrrrrrrrr, atidaręs duris, tu būtum pastačiusi kelionkrepšį ant grindų, ir, kai tave būtų ištikęs tas sukknistas insultas, tas prakeiktas kraujo išsiliejimas į smegenis, būčiau tave pakėlęs, nunešęs į lovą ir paskambinęs daktarui Dalmau, į Raudonąjį Kryžių, į greitąją, į *Medicus Mundi**, ir būtum buvusi išgelbėta, aš kaltas, tą akimirką, kai tave ištiko insultas, manęs nebuvo šalia, ir kaimynai, kurie tave rado, sakė, kad, pasidėjusi kelionkrepšį, išėjai į laiptų aikštelę, kritai ir nusiritai per kelis laiptukus, ir daktarė Real pasakė, kad pirmiausia reikia gelbėti tavo gyvybę, o paskiau žiūrėti, ar tu, vargšele, ko nors neišsisukai ar nesusilaužei, tačiau jie bent išgelbėjo tau gyvybę, nes kada nors vis tiek atsibusi ir man pasakysi: mielai išgerčiau kavos, kaip tada, kai grįžai aną sykį. Kai praleidau su tavimi pirmą naktį, tebekvepėdamas Laura, o paskui grįžau namo, prieškambaryje pamačiau tavo kelionkrepšį ir įsitikinau, kad parsinešei viską, ką buvai pasiėmusi išeidama, ir pagalvojau, kad pargrįžai suvis. Ir, garbės žodis, išgirdau tavo balsą ir tavo žodžius: mielai išgerčiau kavos. Man sako, kad pabudusi nieko neprisiminsi. Netgi to, kad nusiritai nuo laiptų. Mundai, mūsų kaimynai iš apatinio aukšto, išgirdo, kaip tu krinti, ir puolė gelbėti, o aš tuo metu dulkinau Laurą ir nenorėjau kelti ragelio. Pagaliau Adrianas išnėrė iš tūkstantmečių gūdumos.

– Ar ji sakė tau, kad grįžta namo?

Valandėlė tylos. Nenorėjo sakyti ar tiesiog neprisiminė?

– Neprisimenu. Ji nieko man nesakė. Pasiėmė kelionkrepšį ir išėjo.

– O ką ji darė, gyvendama pas tave?

* „Pasaulio medikai“ (*lot.*) – tarptautinė medicinos darbuotojų organizacija.

– Piešė. Vaikščiodavo po sodą, žiūrėdavo į jūrą, žiūrėdavo į jūrą, žiūrėdavo į jūrą...

Maksas apskritai neturėjo įpročio kartotis. Atrodė sukrėstas.

– Žiūrėdavo į jūrą.

– Taip.

– Tiesiog norėjau sužinoti, ar ji buvo apsisprendusi grįžti, ar...

– Koks skirtumas?

– Didelis. Man – didelis. Nes man atrodo, kad ji ketino grįžti.

Mea culpa.

Adrianas tylėdamas praleido visą popietę su sutrikusiu Maksu, vis dar nesuvokiančiu, kas atsitiko. Rytojaus dieną vėl atėjau, nešinas tavo mėgstamiausiomis gėlėmis.

– Kas čia? – vos man pasirodžius, susiraukė Dora.

– Geltonos gardenijos, – Adrianas sumišo. – Jos mėgstamiausios gėlės.

– Čia vaikščioja daug žmonių.

– Tai pačios gražiausios gėlės, kokių galėjau jai atnešti. Gardenijos visada stovėdavo jos darbo kambaryje.

Dora įdėmiai pažiūrėjo į nedidelį paveikslą.

– Kokio dailininko? – paklausė.

– Abrahamo Minjono. Septynioliktas amžius.

– Vertingas, ar ne?

– Taip, labai. Todėl ir atnešiau.

– Čia nesaugu laikyti. Neškitės namo.

Užuot pasekęs jos patarimu, profesorius Ročas sudėjo geltonas gardenijas į vazą ir supylė į ją butelį vandens.

– Aš pažadėjau jai rūpintis jomis.

– Bet jūsų žmona turi gulėti ligoninėje. Mažų mažiausiai kelis mėnesius.

– Aš ateisiu kas dieną. Ir būsiu čia visą dieną.

– Jūs turite gyventi. Čia nevalia sėdėti ištisą dieną.

Negalėjau ten sėdėti ištisą dieną, bet būdavau keletą valandų pagret ir ilgainiui supratau, kad bežadis žvilgsnis gali sužeisti skaudžiau nei aštrus peilis; koks šiurpus Gertrūdos žvilgsnis.

Maitindavau ją, o ji žiūrėdavo man į akis ir nuolankiai šliurpdavo sriubą. Žiūrėdavo man į akis ir tylėdama kaltindavo mane.

Blogiausia – nežinia; baisiausia – kai neįmanoma suvokti, ar... Ji žiūri, o tu neperpranti jos žvilgsnio. Ar kaltina mane? Gal nori išlieti savo neapsakomą skausmą ir negali? Gal nori pasakyti, kodėl manęs taip nekenčia? O gal – kaip mane myli ir tikisi, kad ją išgelbėsiu? Vargšė Gertrūda prarajos dugne, niekaip nesugebėsiu jos ištraukti.

Aleksandras Ročas lankydavo ją kiekvieną dieną ir sėdėdavo prie lovos, žiūrėdavo į ją nepaisydamas kiaurai veriančio žvilgsnio, šluostydavo jai aprasojusią kaktą, nesiryždamas pasakyti nė žodžio, kad nesukeltų dar didesnės įtampos. O ji, praslinkus ilgam kaip amžinybė laiko tarpui, išgirdo šauksmą: *Tiberium in Tiberim, Tiberium in Tiberim**, žodžius, kuriuos skaitė prieš pat nugrimzdama į akliną tamsą. Ir prieš akis šmėkščiodavo žmonės, vienas, du, trys, sakydavo kažką, maitindavo su šaukštu, šluostydavo prakaitą, o ji klausinėdavo: kas vyksta, kur aš esu, kodėl nieko man nepaaiškinate, ir tuomet paregėdavo kažką tolumoje, labai toli, ir nesuprasdavo, kas tai, arba nenorėdavo suprasti ir sutrikusi vėl griebdavosi Svetonijaus** kartodama: *morte eius ita laetatus est populus, ut ad primum nuntium discurrentes pars: „Tiberium in Tiberim!" clamitarent.**** Klykė iš visų jėgų, tačiau Svetonijus gūžėsi jos galvoje, ir niekas negirdėjo jos balso. Gal todėl, kad ji kalbėjo lotyniškai ir... Ne. Taip. Ir ilgai, ištisą amžinybę, ji negalėjo suvokti, kieno veidas be perstojo šmėkšo jai prieš akis ir kas tas žmogus, kuris sako jai kažką, ko ji negali suprasti. Bet pagaliau prisiminė, kas atsitiko tą naktį, pamažu susiejo viena

---

* Tiberijų į Tibrą (*lot.*) – pasak Romos istoriko Svetonijaus, taip šaukė prastuomenė, sužinojusi apie imperatoriaus Tiberijaus (42 m. pr. Kr.–37 m. po Kr.) mirtį.

** Gajus Svetonijus Trankvilas (Gaius Suetonius Tranquillus, apie 69–130) – romėnų istorikas ir biografas, labiausiai pagarsėjęs veikalu „Cezarių gyvenimas" (*lot.* „De vita Caesarum").

*** Jo mirtis nudžiugino žmones; vos išgirdę tą žinią, jie ėmė bėgioti šaukdami: „Tiberijų į Tibrą!" (*Lot.*)

su kita ir pasibaisėjo. Ir pratrūko klykti iš siaubo. Ir Aleksandras Ročas nesuvokė, kas geriau: ar kęsti tą nepakenčiamą tylą, ar regėti savo niekšybės padarinius. Nesuvokė, ar gerai daro, tačiau vieną dieną...

– Daktare, kodėl ji nekalba?

– Kalba, ir dar kaip!

– Atsiprašau, bet, atsigavusi iš komos, mano žmona tyli.

– Pone Ročai, jūsų žmona jau kelios dienos, kai kalba, argi niekas jums nesakė? Tiesa, mes nesuprantame nė žodžio, nes tai kažkokia reta kalba, o mes nelabai... Bet ji kalba. Ir dar kaip kalba!

– Lotyniškai?

– Lotyniškai? Ne. Man rodos, ne lotyniškai. Beje, kalbos man...

Vadinasi, Gertrūda prašneko, o nekalba tik su juo. Tai išgąsdino jį labiau nei kiaurai veriantis jos žvilgsnis.

– Gertrūda, kodėl man nieko nesakai? – kartą paklausė jis, prieš pradėdamas maitinti ta pasibaisėtina manų kruopų sriuba: nejaugi šioje ligoninėje nieko kita negamina?

Tačiau moteris kaip paprastai tik įdėmiai žiūrėjo į jį.

– Girdi? Ar dabar mane girdi?

Jis kartojo tuos žodžius estiškai ir, pagerbdamas senelio atminimą, itališkai. Gertrūda tylėjo, lyg tas pokalbis nebūtų jos nė kiek dominęs, ir tik žiojosi, prie burnos artėjant šaukštui kasdienės manų sriubos.

– Ką tu visiems pasakoji?

Dar vienas šaukštas sriubos. Aleksandrui Ročui pasirodė, kad Gertrūda slapčia pašaipiai šypsosi, ir jam sudrėko delnai. Tylėdamas pamaitino žmoną sriuba, stengdamasis nežiūrėti jai į akis. Kai ji pavalgė, prisikišo prie jos labai arti, taip arti, kad beveik pajuto, kuo kvepia jos mintys, bet nepabučiavo. Ir į ausį pakuždėjo: ką tu jiems pasakoji, Gertrūda, ko negali pasakyti man? Ir tą patį klausimą pakartojo estiškai.

Jau dvi savaitės, kai ji atsigavusi iš komos; jau dvi savaitės, kai gydytojai jam sako: deja, profesoriau Ročai, mūsų būgštavimai pasitvirtino, dėl patirtų traumų jūsų žmoną ištiko visiškas paralyžius. Dabar mes negalime nieko padaryti, bet po kelerių metų, galimas daiktas, medicina sugebės palengvinti ir net visiškai įveikti tokio pobūdžio smegenų pažeidimo padarinius, ir aš tylėjau žado netekęs, nes, patyręs pernelyg daug bėdų, nesuvokiau viso tos nelaimės siaubo. Visas mano gyvenimas apsivertė aukštyn kojomis. Ir, be to, mane kamavo nerimas: ką gi pasakoja Gertrūda?

– Ne, ne, ne. Nieko baisaus, ligoniams kartais pabunda grįžtamoji atmintis: nieko baisaus, jeigu ji kalba ta kalba, kokia kalbėjo vaikystėje. Švediškai?

– Taip.

– Deja, mūsų ligoninėje...

– Nesirūpinkite...

– Keisčiausia, kad ji nekalba su jumis.

Kad ji prasmegtų. Vargšelė.

Po dviejų savaičių profesoriui Aleksandrui Ročui pavyko parsivežti žmoną namo. Patikėjo ją prižiūrėti ligoninės rekomenduotai storulei Dorai, puikiai išmanančiai gydomąją terapiją, o pats toliau maitino ją sriuba, stengdamasis nežiūrėti jai į akis ir svarstydamas: ką tu žinai ir ką manai apie tai, ką žinau aš, ir nežinau, ar tu žinai tai, ką derėtų nuslėpti nuo kitų.

– Keisčiausia, kad ji nekalba su jumis, – kartojo Dora.

Ne tiek keista, kiek baugu.

– Ir kas dieną ji vis plepesnė, pone Ročai. Kai tik prieini, ji pratrūksta norvegiškai. Juk norvegiškai, ar ne?.. Pasislėpkite ir pamatysite.

Taip ir padarė susitaręs su storule slaugytojos kyku, kuri, visiškai suartėjusi su Gertrūda, kas dieną jai sakydavo: vis gražėji, Gertrūda, o kai ši pradėdavo kalbėti, imdavo jai už paralyžiuotos rankos ir klausdavo: ką sakei, brangute? Nieko nesuprantu,

juk matai, kad aš, kvailiukė, nemoku islandiškai. Ir profesorius Aleksandras Ročas, kuriam tuo metu derėjo sėdėti savo kabinete, gretimame kambaryje ėmė laukti tos akimirkos, kai Gertrūda vėl ims kalbėti, ir popiet, pokaičio metu, kai sąmokslininkė slaugytoja atėjo kaip paprastai apversti jos ant kito šono, Gertrūda pasakė tai, ko labiausiai bijojau, ir ėmiau drebėti kaip epušės lapas.

Gink Dieve, nieko iš anksto aš nesugalvojau, nors, tiesą pasakius, pasąmonės tamsoje ir sukosi tas neišpažintas kėslas. Jis išnėrė po prailgusių dviejų valandų kelionės tamsiu greitkeliu: Gertrūda snūduriavo šalia ant priekinės sėdynės, o aš vairavau automobilį beviltiškai sukdamas galvą, kaip čia pasakius, kad ketinu ją pamesti, kad man labai, labai skaudu, bet viskas jau nuspręsta, taip atsitiko, ir baigta, gyvenimas kartais iškrečia netikėtų pokštų, ir man nė motais, ką sakys artimieji, kolegos ar kaimynai, nes kiekvienas turi teisę pasirinkti kitokį gyvenimo būdą, ir štai dabar noriu tuo pasinaudoti. Gertrūda, aš įsimylėjęs iki ausų.

Ir staiga – netikėtas posūkis, ir sprendimas buvo toks pat netikėtas, tamsoje viskas atrodė paprasta, ir jis atidarė dureles, atsisegė saugos diržą ir iššoko ant asfalto, automobilis nulėkė nė nestabtelėdamas, tik išgirdau Gertrūdos šauksmą: kas atsitiko, kas atsitiko, Saaandraaaai?.. ir dar kažką, bet aš nesupratau, o paskui tuštuma prarijo ir automobilį, ir Gertrūdą, ir jos siaubingą klyksmą, ir nuo to laiko liko tik kiaurai veriantis jos žvilgsnis. Kai Dora išgrūsdavo mane iš ligoninės, namie, vienui vienas, mąstydavau apie tave, mąstydavau, ką bloga esu padaręs, ir beviltiškai ieškodavau popierėlio, kuriame buvai užrašiusi smuiko savininko vardą, ir vaizduodavausi, kaip važiuoju į Gentą arba į Briuselį su Vialiu, gulinčiu kruviname dėkle, kaip prieinu prie prabangaus namo, skambinu, skambutis dzingteli du kartus, iš pradžių valdingai, paskui grakščiai, duris atidaro tarnaitė krakmolytu kyku ir klausia: ko tamsta pageidauji?

– Atėjau grąžinti smuiko.

– Aha, prašom įeiti. Jau seniai metas, ar ne?

Pasipūtėlė tarnaitė uždaro duris ir dingsta. Ir prislopintu balsu sako: pone, kažkoks ponas nori grąžinti Vialį. Ir beregint pasirodo žilas patriarchas su chalatu raudonais ir juodais langeliais, stipriai gniauždamas rankoje beisbolo lazdą, ir klausia: vadinasi, jūs esate tas išgama Ardefolis?

– Aha.

– Ir atnešėte Vialį?

– Šekit.

– Feliksas Ardefolis, ar ne? – klausia užsimodamas beisbolo lazda.

– Ne, Feliksas buvo mano tėvas. O aš esu tas išgama Adrianas Ardefolis.

– Ar galėčiau paklausti, kodėl taip ilgai jo negrąžinote? – Lazda grėsmingai pakimba ties mano pakaušiu.

– Ilga istorija, pone, ir dabar būtų sunku... Matote, esu labai pavargęs, o mano mylimoji ligoninėje niekaip negali pabusti.

Žilaplaukis patriarchas meta lazdą ant grindų, tarnaitė ją pakelia, o jis išplėšia man iš rankų dėklą, pritupia, atvožia, nuima apmūsijusius įdėklus ir ištraukia Storionį. Prašmatnų. Tą akimirką pasigailiu, kad jį atvežiau, nes šis žilaplaukis patriarchas jo nevertas. Pabusdavau šalto prakaito išpiltas, grįždavau pas tave į ligoninę ir sakydavau sau: stengiuosi iš paskutiniųjų, bet niekaip negaliu rasti to raštelio. Ne, ne, neprašyk, kad paskambinčiau ponui Berengeriui, aš juo nepasitikiu, jis subjauros viską. Apie ką mes čia kalbėjomės?

Aleksandras Ročas prikišo šaukštą jai prie lūpų. Valandėlę Gertrūda laukė neprasižiodama, tik žiūrėjo jam į akis. Na, išsižiok, būk gerutė, pasakiau, kad tik ji liautųsi taip žiūrėjusi. Pagaliau, ačiū Dievui, ji prasižiojo, ir aš galėjau įpilti jai į burną šilto sultinio, ir pagalvojau, kad, be abejo, geriau neišsiduoti girdėjus, ką ji pasakojo Dorai, manydama, kad manęs nėra namie, ir pasakiau jai: Gertrūda, aš tave myliu, kodėl tu nesišneki su manimi, kas

tau atsitiko, kodėl, pasak žmonių, tu kalbi, kai manęs nėra, kodėl, gal turi man kokių priekaištų? Ir Gertrūda, užuot atsakiusi, prasižiojo. Profesorius Ročas supylė jai į burną dar kelis šaukštus ir pažvelgė į akis:

– Gertrūda. Sakyk man, kas atsitiko? Sakyk, ką galvoji.

Po kelių dienų Aleksandras Ročas aiškiai suprato, kad ši moteris jam žadina ne užuojautą, o baimę. Gaila, kad negaliu tavęs užjausti, bet gyvenime taip pasitaiko. Aš beprotiškai įsimylėjęs, Gertrūda, ir turiu teisę pakeisti savo gyvenimą, ir nenoriu, kad man trukdytum, nenoriu, kad žadintum užuojautą ar keltum baimę. Tu buvai energinga moteris, visada trokšdavai man primesti savo požiūrį, o dabar gali vos prasižioti, kad gautum šaukštą sriubos. Ir turi tylėti. Ir kalbėti tik estiškai. Ir kaip dabar skaitysi savo marcialius ir titus livijus? Tas mulkis daktaras Dalmau sako, kad nieko baisaus, tai tiesiog grįžtamoji atmintis. Kol pagaliau vieną gražią dieną Aleksandras Ročas įsibaiminęs nutarė dar budriau ją stebėti: tai anaiptol ne grįžtamoji atmintis, o gudrybė. Ji taip daro trokšdama, kad aš kamuočiausi... Ji tik to ir trokšta, kad aš kamuočiausi! Jeigu ji nori man pakenkti, aš jai neleisiu. Bet ji nenori, kad aš sužinočiau, ką ji rezga. Protas neneša, kaip galėčiau ją užčiaupti. Tiesiog protas neneša. Buvau sugalvojęs kuo puikiausią išeitį, bet neišdegė. Sugalvota puikiai, bet grėsė pavojus gyvybei, protas neneša, kaip man pavyko iššokti iš automobilio.

– Jūs važiavote neprisisegęs saugos diržo?

– Prisisegęs. Man rodos. Gerai neprisimenu.

– Diržas nebuvo nei įplyšęs, nei įtrūkęs?

– Gal ir buvo. Nežinau: aš buvau... Automobilis taip bloškėsi į šalį, kad durelės atsidarė ir aš išlėkiau...

– Gelbėdamas kailį?

– Ne, ne, tiesiog automobilis bloškėsi taip stipriai. Atsidūręs ant žemės, pamačiau, kaip automobilis dingsta drauge su žmona, ir išgirdau klyksmą: Saaandraaaai.

– Sankasa buvo trijų metrų aukščio.

– Man pasirodė, kad jis prasmego kiaurai žemės. Ir, ko gero, tuomet netekau sąmonės.

– Ji šaukė: Sandrai?

– Taip. O ką?

– O kodėl jūs nesate tikras, kad netekote sąmonės?

– Na, aš... Nežinau. Kaip ji jaučiasi?

– Nekaip.

– Ar liks gyva?

Tuomet inspektorius pasakė tai, ko jis labiausiai bijojo; jis pasakė: nežinau, ar jūs tikite Dievą, ar ne, bet įvyko stebuklas, Viešpats išklausė jūsų maldas.

– Aš netikintysis.

– Jūsų žmona gyvens. Nors...

– Dieve mano.

– Taip.

– Aiškiai man pasakykite, pone Ardevoli, ko jūs norite.

Valandėlę bandžiau surikiuoti pakrikusias mintis. Nusiraminau, užliūliuotas Pau Uliastreso dirbtuvėje tvyrančios ramybės. Ir galų gale pasakiau, kad smuikas buvo pavogtas per Antrąjį pasaulinį karą. Kažkokio nacio. Regis, buvo nusavintas pačiame Aušvice.

– Va, dailiausia.

– Taip. Susiklosčius tam tikroms aplinkybėms, neturinčioms nieko bendra su mano reikalu, šis smuikas nuo seno priklauso mūsų giminei.

– Ir norite jį sugrąžinti, – padarė išvadą smuikadirbys.

– Ne! O gal ir taip, nežinau. Bet norėjau sužinoti, iš ko jis atimtas. Kas buvo jo ankstesnis savininkas. Na, apie tai pasikalbėsim paskui.

– O jeigu jo savininkas baigė savo dienas Aušvice...

– Galimas daiktas, bet tikriausiai jis turėjo giminių, ar ne?

Pau Uliastresas paėmė smuiką ir pradėjo griežti Bacho partitą, nepamenu kurią. Trečią? Pasijutau labai nesmagiai, nes jau gana

seniai tavęs nelankiau, o pagaliau atsidūręs prie tavo lovos spustelėjau tau ranką ir pasakiau: Sara, aš ėmiausi kai kurių žygių, noriu grąžinti smuiką, bet kol kas nesiseka. Noriu grąžinti tikrajam savininkui, o ne pirmam pasitaikiusiam sukčiui. O smuikadirbys man primygtinai patarė, pone Ardevoli, būkite labai atsargus, neskubėkite. Labai daug apgavikų masina tokios istorijos kaip jūsiškė. Girdi, Sara?

– Gertrūda.

Moteris žiūrėjo į lubas, nė neketindama nukreipti žvilgsnio. Aleksandras palaukė, kol Dora uždarys buto duris ir juodu liks vieni.

– Aš kaltas, – pasakė švelniu balsu. – Atleisk man... Ko gero, užsnūdau prie vairo... Aš kaltas.

Ji pažvelgė į jį lyg iš tolių toliausių. Prasižiojo, tarytum ketindama ką sakyti. Po kelių be galo prailgusių sekundžių nurijo seiles ir nukreipė akis.

– Gertrūda, tai atsitiko netyčia. Nelaimingas atsitikimas...

Ji pažvelgė į jį, ir dabar jis nurijo seiles: ta moteris suvokia viską. Dar niekas nebuvo kiaurai pervėręs jo tokiu žvilgsniu. Viešpatie! Juk ji gali visokiausių nesąmonių pripliaukšti pirmam pasitaikiusiam, nes dabar suvokia, kad aš suprantu, jog ji suvokia viską. Ko gero, neturiu kitos išeities. Nenoriu, kad užtvertum kelią į laimę, kurios esu nusipelnęs.

Vyras nori mane nužudyti. Čia niekas manęs nesupranta. Duokite žinią mano broliui. Osvaldui Sikemei, jis mokytojauja Kundoje; pasakykit, kad mane gelbėtų. Man baisu.

– Ne...

– Taip.

– Pakartok, – paprašė Dora.

Agata dirstelėjo į užrašų knygelę, paskui į nueinantį kelnerį ir pasakė: mane kėsinasi nužudyti vyras. O čia niekas manęs nesu-

pranta. Duokite žinią mano broliui. Osvaldui Sikemei, jis mokytojauja Kundoje; pasakykit, kad mane gelbėtų. Man baisu. Ir dar pridūrė: aš vienui viena šioje žemėje, aš vienui viena šioje žemėje. Jeigu kas nors mane supranta, tegu pasišneka su manimi, kad aš suprasčiau.

– O ką tu atsakei? Nuo to laiko, kai ją slaugau, ji pirmą kartą kreipėsi į kažką. Šiaip ji, vargšelė, šnekasi su sienomis. Ką tu jai pasakei?

– Ponia... Tiesiog nervai pakrikę...

– Vyras supranta, kad aš suprantu, jog jis kėsinasi mane nužudyti. Aš labai jo bijau. Noriu grįžti į ligoninę. Čia su juo aš vienui viena... aš visko bijau... Ar tikite manimi?

– Žinoma, tikiu. Bet...

– Netikite. Jis mane nužudys.

– Kodėl jis turėtų jus nužudyti?

– Nežinau. Iki šiol mes gražiai sutarėme. Nežinau. Tas nelaimingas atsitikimas... – Agata atskleidė kitą puslapį ir ėmė toliau skaityti paskubomis pakeverzotus žodžius: – Tas nelaimingas atsitikimas man pasirodė... Lyg jis būtų... – Agata nusiminusi pakėlė akis nuo užrašų knygelės. – Vargšė moteris, staiga ji ėmė kalbėti nei šį, nei tą.

– O tu ja tiki? – sunerimo Dora, jausdama, kaip muša prakaitas.

– Ką aš galiu žinoti!

Jiedvi pažvelgė į tylinčią moterį. Ir ši, lyg būtų kreiptasi į ją, pirmąsyk prabilo:

– O aš ja tikiu. Kur yra ta Kunda?

– Šiauriniame krante. Prie Suomių įlankos.

– Iš kur tu moki estiškai ir žinai, kur?.. – susižavėjo Dora.

– Na, matai...

Mielai būčiau papasakojusi, kaip kadaise susipažinau su Adu Miuru, taip, tuo pačiu geraširdiškai šypsančiu išvaizdžiu jaunuoliu, metro devyniasdešimt centimetrų ūgio. Susipažinau su juo prieš aštuonerius metus ir beprotiškai įsimylėjau; įsimylėjau laikrodininką Adų Miurų ir išvažiavau su juo gyventi į Taliną, bū-

čiau važiavusi į pasaulio kraštą, ten, kur nutrūksta kalnų grandinė ir atsiveria prarajos, ir paslydęs žmogus gali nugarmėti tiesiai į pragarą, nubaustas už tai, jog kada nors tikėjo, kad žemė apskrita. Būčiau ten važiavusi, jeigu Adus būtų mane pakvietęs. Taline iš pradžių dirbau kirpėja, paskui pardavinėjau ledus vienoje kavinėje, kur vakarais buvo prekiaujama svaigalais, ir pagaliau išmokau taip gerai kalbėti estiškai, jog žmonės klausinėdavo, iš kur esu kilusi, kad kalbu tokia tartimi, ar kartais ne iš Saremos, o kai sakydavau, kad esu katalonė, negalėdavo patikėti. Sakoma, kad estai – šalti kaip ledas, bet tai netiesa, nes, kai tik išgeria degtinės, beregint atsileidžia ir mėgsta plepėti. Deja, vieną nelemtą dieną Adus dingo ir nebepasirodė; taip, ligi šiol skaudu prisiminti, ir aš grįžau, nes ten, šaltyje, nebuvo ko veikti be laikrodininko Adaus, nejaugi pardavinėsi ledus pasigerti susiruošusiems estams. Dar nespėjus man atsipeikėti po tokio sukrėtimo, paskambino Elena ir sako: klausyk, o gal tau pasiseks, juk tu moki estiškai, ką? Ir aš sakau: taip, o kas atsitiko? O ji: žinai, mano viena draugė, vardu Dora, slaugytoja, turi bėdos... Ji išsigandusi, kad... gali blogai baigtis... Aš, pasiruošusi griebtis bet ko, kad tik pamirščiau dilbą Adų ir jo švelnią, neryžtingą širdį, vieną gražią dieną pasikeitusią iš pagrindų, ir sakau: žinoma, kaipgi nemokėsiu, o kur reikia važiuoti ir ką daryti?

– Ne, ne... Turiu galvoje... Kaip tau pasisekė taip gerai išmokti kalbą? Aš tik vargais negalais supratau, kad ji kalba estiškai. Niekaip nesugebėjau įminti, kokia tai kalba, nepanaši į jokią kitą. Kol pagaliau ji pasakė man kažką, jau nebepamenu ką, ir aš ėmiau vardyti norvegų, švedų, danų, suomių, islandų, o kai pasakiau – estų, man pasirodė, kad jos akys sužibo kažkaip kitaip. Taip, tik iš to. Ir atspėjau.

– Visa bėda, kad mes nežinome, ar jos vyras iš tiesų žudikas maniakas, ar jai tiesiog protas pasimaišęs. Gal ir mums gresia pavojus? Na, suprantat, ką turiu galvoje?

– Man regis, kaip gyva nebuvau mačiusi šitaip išsigandusios moters, – vėl įsiterpė Elena. – Dabar mums reikėtų pasisaugoti.

– Reikėtų daugiau ją paklausinėti.

– Norite, dar kartą su ja pasišnekėsiu?

– Taip.

– O jeigu ims ir ateis jis?.. Ką darysim?

Po trumpo, bet aistringo pasimatymo su nauja mylimąja Aleksandras Ročas galutinai apsisprendė. Atleisk, Gertrūda, bet neturiu kitos išeities: tu pati mane verti žengti tą žingsnį. Dabar man metas mėgautis gyvenimu. Jis ryžtingai užlipo metro stoties laiptais kartodamas: šiąnakt arba niekada.

Tuo tarpu Gertrūda be perstojo kalbėjo estiškai, o Agata, persirengusi slaugytoja, Agata, kuri alpdavo išvydusi kraujo lašą, apmirusia širdimi vertė Dorai, o Gertrūda pasakojo: tamsoje žiūrėjau į jo veidą iš šono. Taip, nes pastaruoju metu jis pasidarė keistas, labai keistas, nežinia, kas jam atsitiko, sėdėjo va šitaip sukandęs dantis, ir vargšė Gertrūda norėjo pakelti ranką ir parodyti, ką jis darė, bet susivokė valdanti tik savo mintis ir pasakė: tuo metu man pasirodė, kad jis atskleidė savo sielą, kad jis neapkenčia manęs vien dėl to, jog aš gyvenu šiame pasaulyje. Ir jis pasakė: baigta, velniop, taip, taip, baigta, tegul eina velniop.

– Ar jis kalbėjo estiškai?

– Ką?

– Jis kalbėjo estiškai?

– Nežinau... Tuomet pamačiau jį atsisegant saugos diržą, ir automobilis nuskriejo, ir aš suklikau: Saaandraaaai, gyvaaaateeee... Ir viskas dingo, viskas... Kol pagaliau atsibudau ir pamačiau, kad jis sėdi šalia ir sako: Gertrūda, tai atsitiko netyčia. Nelaimingas atsitikimas.

– Jūsų vyras nekalba estiškai.

– Ne. Bet supranta. O gal ir kalba.

– O jūs galėtumėte kalbėti kataloniškai?

– O kokia kalba dabar kalbu?

Tuomet moterys išgirdo spynoje brakštelint raktą, ir visoms trims kraujas sustingo gyslose.

– Matuok jai temperatūrą. Ne, geriau masažuok kojas.

– O kaip?

– Viešpatie, trink, ir tiek. Jis dar neturėjo grįžti.

– Oho, turime svečių! – slėpdamas nuostabą, sušuko jis.

– Labas vakaras, pone Ročai.

Jis sužiuro į abi. Į visas tris. Greitu įtariu žvilgsniu. Prasižiojo. Pastebėjo, kad nepažįstama slaugytoja maigo Gertrūdai dešinę koją, lyg tai būtų buvęs plastilino gabalas.

– Ji... ji atėjo man padėti.

– Kaip ji jaučiasi? – paklausė jis apie Gertrūdą.

– Kaip paprastai. Jokių pokyčių. – Ir, kryptelėdama Agatos link: – Mano kolegė, ji...

Profesorius Ročas priėjo prie lovos, pažvelgė į Gertrūdą, pakštelėjo į kaktą, įžnybė į skruostą ir pasakė: tuoj grįšiu, mylimoji, pamiršau nupirkti gardumynų. Ir išėjo nesiteikdamas nieko paaiškinti moterims. Likusios vienos, moterys susižvalgė. Visos trys.

Sara, vakar vakare radau tavo raštelį su to žmogaus pavarde. Ten parašyta: Matijas Alpaertsas. Gyvena Antverpene. Bet žinai ką? Netikiu tavo šaltiniu. Jis apnuodytas pono Berengerio ir Tito neapykanta. Ponas Berengeris – sukčius, nieko kita netrokšta, tik atkeršyti mano tėvui, motinai ir man. Jis pasinaudojo tavimi. Leisk man truputį pagalvoti. Man reikia sužinoti... Protas nenešа. Garbės žodis, Sara, darau viską, ką galiu.

Žinau, Sandrai, kad nori mane nužudyti, nors vadini mylimąja ir perki man gardumynų. Žinau, ką tu padarei, nes viską sapnavau. Man sakė, kad penkias dienas buvau komos būsenos. O man tos penkios dienos buvo ryškus, sulėtintas nebylus filmas apie tą nelaimingą atsitikimą: stebėjau tave tamsoje, nes pastaruoju metu atrodei labai keistas, paniuręs, irzlus, nugrimzdęs į savo mintis. Žmona, išvydusi savo vyrą tokį, pirmiausia pagalvoja, kad jo

mintyse – kita moteris, kitos moters šmėkla. Taip, pirmiausia apie tai pagalvoja. Bet nežinojau, ką sakyti. Negalėjau įsivaizduoti, kad tu mane apgaudinėji. Ir pačią pirmąją dieną sušukau: gelbėkit, man rodos, vyras kėsinasi mane nužudyti, gelbėkit, man rodos, kėsinasi mane nužudyti, nes automobilyje labai keistai atrodė, atsisegė saugos diržą ir pasakė: baigta, o aš: Saaandraaaai, gyvaaaateeee, o paskui – sulėtintas sapnas, viskas kartojosi, regis, penkias dienas pagret. Jau nebesuvokiu, ką sakau. Taip, pirmą kartą, kai išdrįsau garsiai pasakyti, kad, man regis, jis kėsinasi mane nužudyti, niekas dėmesio nekreipė į mano žodžius, tarytum netikėjo manimi. Tačiau pažiūrėjo į mane, o toji Dora vis klausinėjo: ką sakai, nesuprantu, nors aš aiškių aiškiausiai sakiau: man regis, vyras kėsinasi mane nužudyti, jau nieko nesigėdydama, nes mane apėmė baimė: niekas netiki manimi ir nekreipia dėmesio į mano žodžius. Lyg būtų mane gyvą palaidoję. Baisu, Sandrai. Žiūriu tau į akis, o tu nukreipi žvilgsnį į šalį: kokius kėslus rezgi? Kodėl klausinėji manęs: ką sakai kitiems, o ne man? Ko nori? Kad pasakyčiau tau į akis, jog, man rodos, kėsiniesi mane nužudyti? Kad pasakyčiau tau tiesiai į akis: man rodos, tu kėsiniesi mane nužudyti, nes trukdau tau gyventi ir būtų kur kas lengviau pašalinti mane iš kelio, tarytum žvakę užpūsti, nei su manimi pasiaiškinti? Dabar, Sandrai, man rodos, nieko nereikia aiškinti... Bet neužpūsk žvakės. Aš nenoriu mirti. Man taip ramu, kai aš guliu sukaustyta tame kiaute, ir vos blėsuoja silpna gyvybės kibirkštėlė. Negesink jos. Eik sau, kur nori, skirkis su manimi, tik neužpūsk tos liepsnelės.

Kai Agata išėjo iš buto, laiptinėje jau silpnai dvelkė vakarienės kvapai. Jai vis dar drebėjo kojos. Gatvėje į veidą tvoskė autobuso išmetamosios dujos. Ji pasuko į metro stotį. Ką tik ji žvelgė žudikui į akis, ir ją krėtė šiurpas. Jei ponas Ročas iš tikrųjų žudikas. Taip, jis – žudikas. Ir tada, kai ji jau buvo besileidžianti laiptais, šalia išdygo tas pats žudikas kiaurai veriančiu žvilgsniu ir pasakė: atsiprašau, panele. Ji sustojo, pakraupusi iš siaubo. Jis nedrąsiai nusišypsojo ir, susiglostęs plaukus, paklausė:

– Kokia, jūsų nuomone, mano žmonos būklė?
– Prasta. – Ką daugiau ji galėjo pasakyti?
– Ar iš tikrųjų nėra jokios vilties, kad ji pasveiktų?
– Deja... Tiesą pasakius, aš...
– Betgi, kaip esu girdėjęs, mioma pagydoma?
– Taip, žinoma.
– Vadinasi, jūsų nuomone, ji pagydoma?
– Taip, pone. Bet aš...
– Jūs tokia pat slaugytoja kaip aš – Romos popiežius.
– Atsiprašau?
– Ką jūs darėte mano namuose?
– Atsiprašau, aš neturiu laiko.

Ką daryti tokiu atveju? Ką daro žudikas, pastebėjęs, kad kas nors kiša snapą kur nereikia? Ką daro auka, nevisiškai tikra susidūrusi su žudiku? Abu valandėlę stypsojo kaip du vėplos. Tuomet Agata skubiai atsisveikino ir paknopstomis nulėkė laiptais žemyn, o profesorius Ročas liko bestovįs aikštelėje neišmanydamas, ką daryti. Agata nusileido į peroną. Tą akimirką atėjo traukinys. Atsidūrusi vagone, ji atsisuko ir pažiūrėjo pro langą: ne, tas beprotis nesivijo. Tik tada lengvai atsiduso, kai vagono durys užsidarė.

Naktį, tamsoje, kad nematytų jos akių. Naktį, dėdamasi mieganti, Gertrūda pastebėjo to bailio Sandro šešėlį ir pajuto pagalvėlės kvapą, tos pačios, į kurią atremdavo galvą, kai gyvenimas dar buvo tikras, kad, sėdint ant sofos, būtų patogiau žiūrėti televizorių. Ir dar spėjo pagalvoti: Sandras pasirinko pagalvėlę kaip Tiberijus, kėsindamasis nužudyti Augustą. Tau bus labai lengva, nes aš jau pusgyvė, tik įsidėmėk: tu ne tik niekšas, bet ir bailys. Net nedrįsai paskutinį kartą pažvelgti man į akis. Nieko daugiau Gertrūda nesugebėjo pagalvoti, nes dusulys buvo stipresnis už gyvybės likučius ir akimoju ją užsmaugė.

Dora padėjo ranką jam ant peties ir pasakė: pone Ardevoli, eikite pailsėti. Tai įsakymas.

Adrianas atsibudo ir nustebęs atsisuko. Palatoje tvyrojo prieblanda, ir Minjono gardenijos spindėjo paslaptinga šviesa. Sara vis miegojo ir miegojo, ir miegojo. Dora su nepažįstama mergina pirštų galiukais išvedė jį iš ligoninės. Dora įspraudė į saują tabletę, kad galėtų greičiau užmigti, jis kaip automatas išėjo į gatvę ir „Klinikų“ stotyje sėdo į metro traukinį, tuo metu „Verdagero“ stotyje profesorius Ročas susitiko su mergina, derančia jam labiau į dukteris, turbūt studente, o trijų narsių moterų pasamdytas geriausias pasaulyje seklys Elmas Gonzaga, apdairiai sekantis juos, įamžino jų pasibučiavimą fotoaparatu, tokiu kaip Lauros, skaitmeniniu ar panašiai, ir jie visi trys perone sulaukė traukinio, laiminga įsimylėjėlių pora, lydima seklio, įlipo į vagoną, o „Šventosios Šeimos“ stotyje įlipo brolis Mikalojus Eimerikas su Aribertu Foigtu, gyvai aptardami galvoje gimstančias didžias mintis, o kamputyje sėdintis daktaras Miusas, arba Budenas, skaitė Tomą Kempietį*, pro vagono langą žvilgčiodamas į tamsą, o kitame gale knapsėjo benediktino abitu vilkintis brolis Julijonas iš Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno. Šalia jo stovėjo Jakiamas Mureda Pardakietis ir mirksėjo nustebęs, spoksodamas į atsivėrusį pasaulį ir tikriausiai prisimindamas visus artimuosius ir vargšę neregę Betiną. O šalia jo – išsigandęs Lorencas Storionis, nesuvokdamas, kas vyksta, ir bijodamas parvirsti, laikėsi įsikibęs metalinio turėklo vidury vagono, o traukiniui sustojus Sant Pau ligoninės stotyje išlipo keletas keleivių, ir įlipo Gijomas Fransua Vialis sukandijusiu peruku, plepėdamas su Dragu Gradniku, nepalyginamai storesniu, nei galėjau įsivaizduoti, ir tokiu aukštu, kad įeidamas turėjo palenkti galvą, ir jo šypsena man priminė amžinai rimtą dėdę Chaimą, nors Saros nupieštame portrete

* Tomas Kempietis (Thomas von Kempen, 1379–1471) – vokiečių religinis rašytojas, filosofas, teologas, mistikas, katalikų vienuolis, dvasininkas.

jis ir nesišypsojo. Traukinys vėl pajudėjo. Ir tuomet pastebėjau, kad pačiame vagono gale su Bernatu šnekasi Matijas, narsuolė Berta, Tru taurios medienos rusvumo plaukais, Amelija juodais kaip juodmedis plaukais, Žiuljeta, auksaplaukė mažylė, ir šaunioji Netjė de Bek, negaluojanti uošvė. Su Bernatu? Taip! Ir su manimi, aš taip pat buvau vagone. Jie pasakojo mums apie savo paskutinę kelionę traukiniu užantspauduotame vagone, ir Amelietjė rodė žaizdą, atsivėrusią nuo smūgio šautuvo buože, – matai, matai? – Rudolfui Hesui, kuris sėdėjo skyrium žiūrėdamas į peroną ir nė neketino žvilgtelėti į gumbą ant mergaitės nugaros palei kaklą. Mergaitės lūpos jau buvo paženklintos tamsaus mirties šešėlio, bet nekreipė į ją dėmesio. Visi buvo jauni ir sveiki, išskyrus Matiją, vangų senį ašarojančiomis akimis. Man rodos, visi žiūrėjo į jį nepatikliai, lyg jiems būtų buvę sunku susitaikyti su tėvo senatve arba atleisti jam tą trūkumą. Ypač narsuolė Berta, kurios žvilgsnis kartais panašus į Gertrūdos, o ne, vis dėlto truputį kitoks. Atvažiavome į Kamp de l'Arpą, ten įlipo Feliksas Morlenas, guviai šnekučiuodamas su mano tėvu, taip seniai nebuvau matęs tėčio, kad beveik nepažinau iš veido, bet neabejoju, jog tai buvo jis. O iš paskos – šerifas Karsonas su savo ištikimuoju bičiuliu Juoduoju Ereliu, abu tylūs, iš paskutiniųjų stengdamiesi nežiūrėti į mano pusę. Pastebėjau, kad Karsonas vos nenusispjovė ant vagono grindų, bet narsusis Juodasis Erelis griežtu rankos mostu sudraudė. Traukinys nežinia kodėl ilgai stovėjo atidarytomis durimis, ir spėjo įlipti ponas Berengeris ir Titas, kurie ėjo palengva, susikibę už parankių, man regis, taip pat Lotaras Griubė, nesiryžęs įžengti į vagoną, tačiau mama ir Mažylė Lola, ėjusios iš paskos, padėjo jam apsispręsti. O kai durys jau vėrėsi, pro jas vargais negalais įsispraudė Alis Bahras, visiškai vienas, be begėdės Amani. Durys užsidarė, traukinys pajudėjo, ir po trisdešimties sekundžių kelionės Sagreros link Alis Bahras išėjo į vagono vidurį ir suriaumojo kaip apsėstas: Viešpatie gailestingasis, išneškite iš čia tą maitą! Praskleidęs savo džela-

bą, suklykė: *Alah akbar!* – ir timptelėjo virvagalį, nutįsusį iš po drabužių, ir viską nutvieskė balta šviesa, ir niekas nebepamatė milžiniško kamuolio...

Kažkas jį purtė. Jis atsimerkė. Palinkusi prie jo, stovėjo Katerina.

– Adrianai! Ar girdite?

Ką tik sugrįžęs iš toliausių sapno tolių, dar kelias sekundes jis bandė susivokti, kur esąs. Katerina vėl paklausė:

– Adrianai, ar girdite?

– Taip. Kas atsitiko?

Užuot atsakiusi: jums skambino iš ligoninės ar – ką tik skambino iš ligoninės, ar – jums ką tik skambino, sakė, kažkas svarbaus, užuot atsakiusi – ir tai būtų protingiausia: jus prašo prie telefono, ir nuėjusi toliau lyginti skalbinių, Katerina, amžinai trokštanti pirmauti, vėl paklausė: Adrianai, ar girdite? O kai atsakiau: taip, kas atsitiko?, ji: Saha pabudo.

Tuomet galutinai prasiblaiviau iš miego ir, užuot pagalvojęs: pabudo, pabudo, pagalvojau: o manęs nebuvo šalia, o manęs nebuvo šalia. Adrianas pašoko iš lovos nesuvokdamas, kad jis visiškai nuogas, ir Katerina dirstelėjusi pastebėjo pernelyg atsikišusį pilvą, bet patausojo savo pastabas kitai progai.

– Kur? – paklausiau sutrikęs.

– Prie telefono.

Adrianas nukėlė ragelį kabinete, skambino pati daktarė Real, pasakė: ji atsimerkė ir ėmė kalbėti.

– Kokia kalba?

– Atsiprašau, ko klausiate?

– Ar suprantamai kalba? – Ir, nelaukdamas atsako, pridūrė: – Tuoj atvažiuosiu.

– Mums reikės pasikalbėti prieš jums susitinkant su žmona.

– Gerai. Tuoj atvažiuosiu.

Jei Katerina nebūtų užtvėrusi man durų, taip ir būčiau išvažiavęs į ligoninę nuogas, net nesuvokdamas, kaip juokingai at-

rodau – taip buvau apdujęs iš džiaugsmo. Adrianas nusiprausė po dušu, apsirengė verkdamas ir drauge juokdamasis, ir juokdamasis išvažiavo į ligoninę, o Katerina, išlyginusi visus skalbinius, užrakino butą ir pasakė: tas žmogus verkia ir kai reikia verkti, ir kai reikia juoktis.

Gydytoja, liesa, apvytusio veido moteris, pakvietė jį į kabinetą.

– Klausykit, aš tik noriu su ja pasisveikinti.

– Luktelėkit, pone Ardevoli.

Ji pasiūlė jam atsisėsti. Atsisėdo pati ir valandėlę žiūrėjo į jį tylėdama.

– Kas atsitiko? – sunerimo Adrianas. – Ji gerai jaučiasi, ar ne?

Tuomet gydytoja pasakė tai, ko jis labiausiai bijojo; ji pasakė: nežinau, ar jūs tikite Dievą, ar ne, bet įvyko stebuklas, Viešpats išklausė jūsų maldas.

– Aš netikintysis, – atsakiau. Ir pamelavau: – Ir nesimeldžiu.

– Jūsų žmona gyvens. Vis dėlto pažeidimai...

– Dieve mano.

– Taip.

– Pirmiausia turime palaukti ir pažiūrėti, kaip ją paveikė insultas.

– Na, žinoma.

– Visa bėda, kad tai ne vienintelė bėda.

– O kas dar?

– Prieš kelias dienas mes pastebėjome glebųjį paralyžių. Ar suprantate, kas tai yra?

– Ne.

– Tai va, neurologas paprašė atlikti kompiuterinę tomografiją, ir mes pastebėjome stuburo šeštojo slankstelio lūžį.

– O ką tai reiškia?

Nejučia palinkusi prie jo, daktarė Real atsakė pasikeitusiu balsu:

– Kad stipriai pažeistos Saros stuburo smegenys.

– Kitaip sakant, ji paralyžiuota?

– Taip, – šiek tiek patylėjusi, pusbalsiu pridūrė: – Tetraplegija.

Tetra reiškia „keturi“, o plegija – nuo žodžio *plēgē* – „smūgis“ arba „nelaimė“. Taip nusakoma Saros būklė. Mano Sara keturiskart nelaiminga. Ką darytume, nemokėdami graikų kalbos? Nesugebėtume nei pažinti, nei išmatuoti didžiųjų žmonijos tragedijų.

Negalėjau atsižadėti Dievo, nes Jo netikėjau. Negalėjau skelti antausio daktarei Real, nes ji buvo niekuo dėta. Galėjau tik kreiptis į Dangų šaukdamas: manęs ten nebuvo, o juk aš būčiau galėjęs ją išgelbėti; jei būčiau buvęs namie, ji nebūtų išėjusi į laiptų aikštelę, nebūtų kritusi ir susižeidusi galvos. O aš tuo metu dulkinau Laurą.

Jam leista pasimatyti su Sara. Dar neatsigavusi nuo skausmą malšinančių vaistų, ji vargais negalais atsimerkė. Adrianui pasirodė, kad nusišypsojo jam. Pasakė jai, kad labai, labai, labai ją myli, ji prašiepė lūpas, bet nepasakė nė žodžio. Praslinko keturios ar penkios dienos. Ištikimosios Minjono gardenijos palaikė jai draugiją, pamažėle grįžtant į tikrovę. O penktadienį psichologas ir neurologas drauge su gydytoja Real, griežtai atsisakę įleisti mane į Saros palatą, išbuvo pas ją ištisą valandą, Dora tuo metu nelyginant Cerberis saugojo duris. Visą tą laiką verkiau laukiamajame, o išėję jie neleido man įeiti į palatą pabučiuoti Saros, kol ant skruostų neišdžiūvo ašaros. Ir, išvydusi mane, ji pasakė ne „mielai išgerčiau kavos“, o „Adrianai, aš noriu numirti“. O aš stovėjau kaip paskutinis mulkis su puokšte baltų rožių rankoje ir sustingusia šypsena lūpose.

– Mano Sara, – pagaliau pasàkiau.

Ji žiūrėjo į mane rimta, netardama nė žodžio.

– Atleisk.

Tyla. Man pasirodė, kad ji vargiai nurijo seiles. Bet nieko nepasakė. Kaip Gertrūda.

– Aš grąžinsiu smuiką. Žinau savininko pavardę.

– Aš negaliu vaikščioti.

– Na, klausyk. Tik kol kas. Pažiūrėsim, kaip bus...

– Man gydytojai sakė. Niekada negalėsiu.

– Iš kur jie žino?

Sulig šiais mano žodžiais jos lūpose pasirodė liūdna šypsena.

– Aš nebegalėsiu piešti.

– Bet tu gali pajudinti vieną pirštą?

– Taip, šitą. Ir tiek.

– Tai geras ženklas, girdi?

Ji net nesiteikė atsakyti. Norėdamas nutraukti slogią tylą, Adrianas pridūrė dirbtinai linksmu balsu:

– Iš pradžių reikia pasitarti su visais gydytojais. Ar ne, daktare?

Adrianas kreipėsi į įėjusią daktarę Real, vis dar laikydamas rankoje puokštę baltų rožių, lyg ketindamas ją įteikti gydytojai.

– Taip, žinoma, – atsakė gydytoja.

Ir paėmė puokštę, lyg gėlės būtų jai skirtos. Sara užsimerkė, tarsi būtų nepaprastai išvargusi.

54

Bernatas su Tekla pirmieji atėjo aplankyti Saros. Sumišę nežinojo, ką sakyti. Sara neturėjo noro nei šypsotis, nei juokauti. Ji pasakė: ačiū, kad atėjote, ir nutilo. Buvau besakąs, jog kai tik galėsim, važiuosime namo ir taip susitvarkysime, kad jai būtų patogu, bet Sara gulėjo į lubas įsmeigusi akis, nė neketindama šypsotis. Bernatas, pagaliau įsidrąsinęs, pasakė: žinai, Sara, buvau Paryžiuje su kvartetu, grojome Plejelio salėje, toje pačioje, kur kadaise smuikavo Adrianas.

– Ar tikrai? – nustebo Adrianas.

– Taip.

– Iš kur žinai, kad aš ten smuikavau?

– Tu pats esi man sakęs.

Ar papasakoti jam, kad mudu ten susipažinome? Kad mums padėjo susitikti maestro Kastelsas ir tavo teta, nebepamenu, kuo ji vardu. O gal tai turi būti mudviejų paslaptis?

– Galima sakyti, kad mudu su Sara ten ir susipažinome.

– Štai kaip? Oho, kaip gražu! – Bernatas parodė į Minjono gardenijas.

Tekla tuo tarpu priėjo prie Saros ir delnu paglostė jai skruostą. Ilgokai glostė tylėdama, kol mudu su Bernatu apsimetinėjome, kad viskas nuostabu. Tas mulkis Adrianas nė nesusivokė: jeigu jis nori, kad ji, jeigu jis nori, kad Sara, jeigu jis nori, kad ji kreiptų į jį dėmesį, turi paliesti jai skruostą, o ne negyvas rankas. Na, jos nėra negyvos, tiesiog apmirusios.

Kai juodu liko vieni, Adrianas palietė jai skruostą, bet ji, netardama nė žodžio, staigiai pakreipė galvą.

– Pyksti ant manęs?

– Ko man pyktis su tavimi? Turiu daugiau rūpesčių.

– Atleisk.

Juodu nutilo. Gyvenimas pažėrė mums po kojomis stiklo šukių, ir mudu galėjome susižeisti.

Tą tvankią naktį, kiaurai atidaręs visus balkonus, Adrianas klaidžiojo po butą nelyginant vaiduoklis, nežinodamas, ko nusitverti, ir piktindamasis pats savimi, nes širdies gilumoje jam atrodė, kad labiausiai nukentėjęs – jis. Man buvo nelengva suvokti, kad nukentėjai tu, tiktai tu. Todėl po dviejų ar trijų dienų atsisėdau prie tavo lovos, paėmiau tau už rankos, pastebėjau, kad ji nieko nejaučia, atsargiai padėjau ją atgal, paskui paglosčiau tau skruostą ir pasakiau: Sara, aš ėmiausi reikalingų žygių grąžinti smuiką savininkams. Ji nieko neatsakė į mano pusinę tiesą, bet ir nenusisuko. Po be galo prailgusių penkių minučių silpnu, lyg iš esybės gelmių sklindančiu balsu ji pagaliau atsakė: ačiū, ir aš pajutau, kaip akys man pritvinsta ašarų, bet laiku susitvardžiau suvokęs, kad šioje palatoje neturiu teisės verkti.

– „Arba būdama tokios būklės, kurią pati laisva valia laikau gėdinga.“ Taip ir parašyta.

– Lengva pasakyti.

– Toli gražu. Buvo nelengva suformuluoti, bet dabar mano testamente taip ir parašyta. Ir sudariau jį būdama visiškai aiškios sąmonės.

– Tu nesi visiškai aiškios sąmonės. Tu – nevilties apimta.

– Laikai spirą per pipirą.

– Ką?

– Aš – visiškai aiškios sąmonės.

– Tu – gyva. Ir gali gyventi toliau. Aš visada būsiu šalia.

– Aš nenoriu, kad būtum šalia. Noriu, kad būtum vyras ir padarytum tai, ko prašau.

– Negaliu.

– Tu – bailys.

– Taip.

Išgirdome koridoriuje sakant *cinquantaquattro*. Štai čia, taip. Palatos durys atsidarė, ir aš, baigęs kalbėtis, nusišypsojau įeinantiems svečiams. Draugai iš Kadakeso. Jie irgi žinojo apie rožes.

– Žiūrėk, kokios gražios, Sara, – tarė moteris.

– Labai gražios.

Sara vangiai nusišypsojo ir elgėsi labai mandagiai. Pasakė, kad jaučiasi gerai, kad jie nesijaudintų. Ir po pusvalandžio draugai iš Kadakeso išėjo šiek tiek nusiraminę, nes atvažiavo nežinodami, ką jai, vargšelei, sakyti.

Keletą dienų pagret būta ir daugiau lankytojų, kurie pertraukdavo mudviejų pokalbį amžinai ta pačia tema. Po dviejų ar trijų savaičių, kai jau ruošiausi namo, ji paprašė priešais pastatyti Minjono paveikslą. Keletą minučių godžiai žiūrėjo į jį nemirksėdama. Ir staiga apsiverkė. Kaip tik tos ašaros ir paskatino mane pasisemti drąsos.

55

Paroda buvo atidaryta be tavęs. Rengėjai negalėjo ilgiau atidėlioti, nes renginiai buvo numatyti dvejiems metams į priekį, o Sara Voltes-Epštein niekada negalės ateiti į parodą, tad spręskite patys, o man viską papasakosite. Juk dabar galima padaryti vaizdo įrašą, ar ne?

Kelios dienos prieš tai Sara pakvietė mudu su Maksu ir pareiškė: noriu pridėti dar du piešinius.

– Kokius?

– Du peizažus.

– Bet... – sutriko Maksas. – Juk tai portretų paroda.

– Du peizažai – du dvasios portretai, – neatlyžo Sara.

Maksas ir Adrianas susižvelgė nustebę.

– Kokie? – paklausiau.

– Mano pieštas Tonos peizažas ir Burgalio Šventojo Tėvo bažnyčios apsidė.

Mane sukrėtė tavo tvirtumas. O tu jau nurodinėjai: abu guli juodajame aplanke, likusiame Kadakese. Tonos peizažas vadinsis *In Arcadia Hadriani*, o antrasis – „Burgalio Šventojo Tėvo vienuolynas: regėjimas".

– Kieno dvasios tie portretai? – Maksui reikėjo viską aiškinti.

– Kam reikia, tas žino.

– *Anima Hadriani**, – pakartojau lyg verkdamas, lyg šokinėdamas iš džiaugsmo, pats nežinau kodėl.

– Bet parodos rengėjai...

– Po velnių, Maksai, dviem piešiniais daugiau! O jeigu jiems trūksta lėšų, tegu kabina neįrėmintus.

---

* Adriano dvasia. (*Lot.*)

– Ne, ne, sakau todėl, kad paskelbta portretų paroda...

– Maksai, pažiūrėk į mane.

Nupūtei plaukus sau nuo akių, aš nubraukiau juos pirštais, ir tu padėkojai. Ir Maksui: paroda bus tokia, kokios aš noriu. Tai jūsų pareiga. Trisdešimt portretų ir du peizažai, paskirti mylimam žmogui.

– Ne, ne, juk aš...

– Palauk. Vienas jų – improvizacija Adriano prarastojo rojaus tema. Antrasis – vienuolyno griuvėsiai, nežinia kodėl visą gyvenimą neinantys Adrianui iš galvos, nors jis matė juos visiškai neseniai. Ir juos pridėsite. Mano vardu. Nors aš pati ir negaliu pamatyti parodos.

– Mes tave nuvešime.

– Ne, aš beprotiškai bijau greitosios pagalbos automobilio, neštuvų ir visa kita... ne. Viską nufilmuokite.

Taip ir įvyko parodos atidarymas be svarbiausiojo asmens. Maksas jai atstovavo ir, kreipdamasis į susirinkusiuosius, pasakė: mano sesers nėra, bet ji su mumis. Tą vakarą mes rodėme Sarai nuotraukas ir vaizdo įrašus, ir ji, atsirėmusi į priegalvius, pirmą kartą pamatė drauge visus portretus ir abu peizažus, ir, kai, kartu su Maksu, Dora, Bernatu, daktaru Dalmau ir dar nebepamenu kuo *cinquantaquattro* palatoje kartojant atidarymą, prieita prie dėdės Chaimo portreto, Sara paprašė: truputį sustabdykit. Ir kelias akimirkas žvelgė į sustojusį vaizdą nežinia ką galvodama, o paskui žiūrėjome toliau. Pasirodžius mano portretui, kur sėdžiu palenkęs galvą prie knygos, nepaprašė stabtelėti. Į savo autoportretą mįslingu žvilgsniu ji nė žiūrėti nenorėjo. Įdėmiai klausėsi Makso kalbos, pastebėjo, kad į parodą susirinko daug žmonių, o ekrane vėl sušmėkščiojus portretams, pasakė: ačiū, Maksai, pasakei labai gerą kalbą. Apsidžiaugė išvydusi Murtrą, Žozė ir Šantalę Kazesus, Rijerus iš Andoros, Dieve mano, kiek žmonių, o koks Ljurensas, kaip išaugo!

– O ana ten Tekla, matai? – parodžiau.

– Ir Bernatas. Nuostabu!

– Oi, o kas tas gražuolis? – susidomėjo Dora.

– Mano draugas, – atsakė Maksas. – Džordžijus.

Tyla. Ją nutraukė Maksas:

– Viskas išparduota. Girdi?

– O čia kas toks? Palauk, sustabdyk. – Beveik per stebuklą Sara truputį pasikėlė. – Betgi čia Viladekansas! Atrodo, kad ryte ryja akimis dėdę Chaimą!..

– Taip, taip, iš tikrųjų. Stovėjo kaip įdiegtas prie kiekvieno portreto.

– Po galais...

Matydamas, kaip jai sušvito akys, pagalvojau, kad jai grįžta noras gyventi ir kad gal galėsime gyventi kitaip, persvarstę svarbiausius siekius, pakeitę gyvenimo būdą, perkainoję visas vertybes. Kodėl gi ne? Lyg įspėjusi mano mintis, Sara surimtėjo. Patylėjusi pareiškė:

– Autoportretas neparduodamas.

– Ką? – išsigando Maksas.

– Neparduodamas.

– Bet jį pirmą nupirko.

– Kas?

– Nežinau. Paklausiu.

– Juk aš sakiau, kad... – ji nutilo sutrikusi.

Tu nieko mums nesakei. Bet tavo galvoje jau maišėsi tai, ką esi sakiusi, ką ketinai pasakyti, ko norėjai ir ką būtum padariusi, jei ne...

– Ar galiu iš čia paskambinti? – Maksas labai nusiminė.

– Telefonas budėtojų poste.

– Niekam nereikia skambinti! – lyg pagautas nusikaltimo vietoje, griežtai nukirto Adrianas.

Pastebėjau, kaip į mane sužiuro Maksas, Sara, daktaras Dalmau, Bernatas. Kartais man taip atsitinka. Lyg neprašytas įsibraučiau į svetimą gyvenimą, ir visi, staiga išvydę apsišaukėlį, nelyginant peiliais varsto mane priekaištingais žvilgsniais.

– Kodėl? – paklausė kažkas.

– Todėl, kad jį nupirkau aš.

Tyla. Sara susiraukė.

– Koks tu kvailas.

Adrianas pažvelgė į ją išpūtęs akis.

– Norėjau tau jį padovanoti, – ūmai sugalvojau atsakymą.

– Aš taip pat norėjau tau jį padovanoti, – susijuokė ji nedrąsiai, visiškai kitaip nei prieš ligoninę.

Ligoninėje švęsdami parodos atidarymą, visi susidaužė plastikiniais puodeliais su vandeniu. Sara nė karto nepasakė: kaip būčiau norėjusi ten būti. Bet vis dėlto pažvelgei į mane ir nusišypsojai. Neabejoju, kad atleidai patikėjusi mano pusine tiesa apie smuiką. Man pritrūko drąsos pasakyti tau tiesą.

Mano padedama, iškilmingai išlenkusi „taurę", ji papurtė galvą ir staiga pasakė: man reikia pasikirpti, plaukai kutena kaklą.

Laura grįžo į Algarvę rudai įdegusi. Mudu susitikome katedroje, įprastame rugsėjo akademinių skolų likvidavimo šurmulyje, ji paklausė apie Sarą, atsakiau: žinai... ir ji daugiau neklausinėjo. Nors dvi valandas praleidome tame pačiame kabinete, nepersitarėme nė žodžiu dėdamiesi, kad nematome vienas kito. Po kelių dienų pietavau su Maksu, nes man dingtelėjo mintis išleisti visų portretų albumą tuo pačiu pavadinimu kaip paroda, *in-folio*, ką tu manai? Mano galva, puikus sumanymas, Adrianai. Ir su abiem peizažais. Žinoma, su abiem peizažais. Brangų albumą, padarytą kruopščiai, be skubos. Žinoma, brangų. Mudu šiek tiek pasiginčijome, kam tektų garbė apmokėti leidybą, susitarėme išlaidas dalytis perpus, ir aš ėmiausi darbo su „Artipelago" ir „Bausos" žmonėmis. Ir džiūgavau svajodamas, kad mudu pradėsime naują gyvenimą mūsų namuose, aišku, jeigu norėsi gyventi su manimi, rūpestingai slaugoma, nors tuo šiek tiek abejojau, ir išmesi iš galvos visas keistybes. Pasitariau su visais gydytojais: Dalmau mane perspėjo, kad, sprendžiant iš jo turimų duomenų, Sara jaučiasi ne per geriausiai, kad daktarė Real gerai sako, neverta skubėti

parsivežti jos namo. Ir mūsų abiejų dvasinės sveikatos labui verčiau nekurti kokių nors ateities planų. Reikia mokytis gyventi po truputį, diena dienon, patikėkite manimi. Kartą koridoriuje prie auditorijos mane sustabdė Laura ir pasakė: grįžtu į Upsalą. Man siūlomas darbas kalbų istorijos institute ir...

– Puiku!

– Nelygu kam. Bet aš išvažiuoju. Jei tau prireiktų advokato paslaugų, aš – Upsaloje.

– Laura, man nieko nereikia.

– Tu niekada nežinojai, ko tau reikia.

– Sutinku. Bet dabar žinau, kad niekada neatvažiuosiu pas tave į Upsalą.

– Aš tau pasakiau viską.

– Juk tu negali laukti, kol kiti...

– Ei!

– Ko?

– Tai mano gyvenimas, ne tavo. Ir gyvenimo taisykles rašau aš pati.

Ji pasistiebė ant pirštų galų ir pakštelėjo man į skruostą, ir aš neprisimenu, kad mudu būtume dar kada nors susitikę. Žinau, kad ji gyvena Upsaloje. Kad parašė šešis ar septynis neblogus straipsnius. Aš jos ilgiuosi, bet tikiuosi, kad ji bus sutikusi žmogų, kur kas sąžiningesnį už mane. O tuo tarpu mudu su Maksu nutarėme, kad albumas Sarai turėtų būti staigmena, svarbiausia todėl, kad ji nebandytų mūsų atkalbėti. Troškome, kad mūsų sumanymas ją sujaudintų, kad ji užsikrėstų mūsų užsidegimu. Todėl paprašėme Žuaną Perė Viladekansą parašyti trumpą įžangą, ir jis mielai sutiko. Keliais sakiniais jis pasakė tiek daug apie Saros kūrybą, kad mane pagavo pavydas pagalvojus, jog jos piešiniuose slypi tiek dalykų, kurių anksčiau nesugebėjau įžiūrėti. Kaip ir tavo gyvenime būta tiek slėpinių, kurių nemokėjau atskleisti.

Pamažėle, stebėdamas tave ligoninėje, pamačiau moterį, kuri geba valdyti pasaulį nepajudindama nė piršto, o tik svarstydama, duodama nurodymus, patardama, klausinėdama, maldaudama

ir žiūrėdama į mane tuo kiaurai veriančiu žvilgsniu, kuris žeidė savo meile ir dar nežinia kuo. Juk mano sąžinė buvo negryna. Tu užrašei man pavardę: Alpaertsas. Bet aš abejojau, ar tikrai jis smuiko savininkas. Žinojau tik tiek, kad ne tas vardas minimas savotiškame testamente, kurį tėtis parašė man aramėjų kalba. Aš nieko tau nesakiau, Sara, bet ir nesistengiau ieškoti tiesos. *Confiteor*.

Tą pilką popietę, kai, lėtai slenkant laikui, kaip jau tapo įprasta, nėra ko laukti lankytojų, nes žmonėms netrūksta savų rūpesčių, tu pasakei: pabūk dar truputį.

– Jei Dora leis.

– Leis. Aš paprašiau. Noriu tau kai ką pasakyti.

Jau buvau pastebėjęs, kad judvi su Dora iš pat pirmos dienos beregint radote bendrą kalbą ir beveik be žodžių supratote viena kitą.

– Sara, man rodos, nereikia...

– Ei, pažiūrėk į mane.

Liūdnai pažiūrėjau į ją. Ji dar buvo ilgais plaukais, labai graži. Ir tu pasakei man: paimk man už rankos. Va šitaip. Ne, aukščiau, kad matyčiau.

– Ką nori man pasakyti? – paklausiau baimindamasis, kad tuojau prabilsi apie smuiką.

– Aš turėjau dukrelę.

– Ką?

– Paryžiuje. Vardu Klodina, ji mirė dviejų mėnesių. Išgyvenusi penkiasdešimt devynias dienas. Turbūt buvau bloga motina, nes nepastebėjau, kad ji serga. Klodina juodomis kaip anglis akutėmis, bejėgė, verksniukė. O kartą jai kažkas atsitiko. Ji mirė man ant rankų, kai vežiau į ligoninę.

– Sara...

– Nėra baisesnio dalyko, nei matyti, kaip miršta tavo kūdikis. Todėl nebenorėjau turėti vaikų. Man rodės, kad taip būčiau nusižengusi Klodinai.

– Kodėl niekada man to nesakei?

– Aš buvau kalta dėl jos mirties ir neturėjau teisės tau užkrauti savo skausmo. Dabar vėl su ja susitiksiu.

– Sara.

– Ką?

– Tu nekalta. Ir neturi mirti.

– Aš noriu numirti. Juk tu žinai.

– Aš neleisiu tau numirti.

– Tą patį taksi automobilyje sakiau Klodinai. Nenoriu, kad tu numirtum, nemirk, nemirk, nemirk, nemirk, Klodina, girdi, mažyle?

Ligoninėje tuomet apsiverkei pirmą kartą. Ne dėl savęs, dėl dukrelės. Tu – stipri moteris. Tylėjai apsiverkusi, netardama nė žodžio. Atsargiai šluosčiau tau ašaras, pagarbiai tylėdamas. Pagaliau tu susitvardžiusi vėl prabilai:

– Bet mirtis stipresnė už mus, ir mano mažylė Klodina mirė, – ji vėl nutilo pristigusi jėgų. Ašaros pasipylė iš akių, bet ji pridūrė: – Todėl žinau, kad dabar vėl su ja susitiksiu. Visada ją vadinau savo mažyle Klodina.

– Kodėl sakai, kad vėl su ja susitiksi?

– Nes žinau.

– Sara... juk tu niekuo netiki. – Prisipažįstu, kartais nesugebu prikąsti liežuvio.

– Tavo teisybė. Bet aš žinau, kad motinos susitinka su savo mirusiais vaikais. Kitaip gyvenimas būtų nepakenčiamas.

Neprieštaravau, nes beveik kaip paprastai sakei tiesą. Adrianas neprieštaravo dar todėl, kad žinojo, jog tai neįmanoma. Ir negalėjo pasakyti, kad blogiui viskas galima, nors dar nebuvo girdėjęs Matijo Alpaertso, narsuolės Bertos, negaluojančios uošvės, Amelietjės juodais kaip juodmedis plaukais, Tru taurios medienos rusvumo plaukais, Žiuljetos, auksaplaukės mažylės, gyvenimo istorijos.

Grįžusi į *huitième arrondissement*, į savo butą, Sara išnaršė visus kampelius, ieškodama Pipiriuko ir vis kartodama: kur jis įlindo, kur jis įlindo, kur jis įlindo?

Kačiukas tūnojo pasislėpęs po lova, lyg nujausdamas bėdą. Sara išviliojo jį švelniais žodžiais: eikš, meiluti, eikš, o kai Pipiriukas patikėjo šeimininkės saldžiu balsu ir išlindo iš palovio, griebiau jį ketindama numesti nuo laiptų, kad šalia nebūtų nė vienos gyvos būtybės. Bent vienos, kuri galėtų kada nors netekti gyvybės. Tačiau išsigandusį kačiuką išgelbėjo kniaukimas. Sara nunešė jį į gyvūnų prieglaudą, nors ir suvokdama nesąžiningai pasielgusi su vargšeliu. Kelis mėnesius Sara Voltes-Epštein sielvartavo, anglimi piešė abstrakcijas ir valandų valandas dirbo sukandusi dantis: iliustravo pasakas, kurias mamos skaito gyvoms ir linksmoms dukrelėms. Ir mąstydavo: šių piešinių niekada neregės mano mažylė Klodina, – baimindamasi, kad pagaliau mirs iš skausmo. Ir lygiai po metų pas mane atėjo enciklopedijų pardavėjas. Dabar supranti, kad tuomet negalėjau iškart pas tave grįžti? Supranti, kad negalėjau gyventi su niekuo, kas galėtų numirti? Supranti, kad buvau kaip išprotėjusi?

Ji nutilo. Tylėjome abu. Padėjau jos ranką jai ant krūtinės ir paglosčiau skruostą. Ji nesipriešino. Pasakiau jai: aš myliu tave, ir bandžiau save įtikinti, kad jai ramiau. Nieku gyvu nedrįsau klausti, kas buvo Klodinos tėvas, ar jis gyveno su tavimi, mirus kūdikiui. Tu pasakojai apie savo gyvenimą bendrais bruožais, panašiai kaip piešei anglimi, vienur paryškindama šešėlį, kitur užtušuodama kokią detalę, tu kovojai dėl savo teisės į paslaptis, į užrakintą Mėlynbarzdžio kambarį. Dora išleido mane iš ligoninės nepadoriai vėlyvu metu.

56

Tą dieną, kai vėl pradėjai aną kalbą ir paprašei padėti tau numirti, nes pati negali to padaryti, išsigandau – mat dar puoselėjau viltį, kad būsi tai pamiršusi. Ir tuomet Adrianas pasakė: kaip tu gali geisti mirties, jei mes tau ruošiame staigmeną? Kokią? Tavo albumą. Mano albumą? Mano albumą? Taip, su visais piešiniais; mudu su Maksu.

Sara nusišypsojusi susimąstė. Ir pasakė: ačiū, bet aš noriu viską užbaigti. Netrokštu mirti, bet nenoriu būti našta ir nesutinku taip gyventi žiūrėdama į tą patį prakeiktų lubų sklypelį. Man rodos, pirmą ir vienintelį kartą keiksmas išsprūdo tau iš lūpų. O gal antrą.

Bet. Taip, suprantu tavo „bet". Nežinau kaip. Aš žinau, man Dora sakė; bet man reikia padėti. Neprašyk manęs. O jeigu tai padarytų kas nors kitas, tu neprieštarautum? Ne, noriu pasakyti, neprašyk nieko. Čia aš turiu balsą; tai mano gyvybė, ne tavo; aš sudarau vidaus tvarkos taisykles.

Aš apstulbau. Lyg Laura ir Sara būtų buvusios... Man gėda prisipažinti, bet graudžiai apsiverkiau suklupęs prie Saros lovos, o ji buvo tokia graži trumpai pakirptais plaukais. Niekada nebuvau tavęs matęs, Sara, trumpais plaukais. O ji, negalėdama paguosti, paglostyti man galvos, žiūrėjo į prakeiktas lubas ir laukė, kol nusiraminsiu. Regis, tuo metu į palatą įėjo Dora su tabletėmis, bet, išvydusi tą sceną, mandagiai pasišalino.

– Adrianai...

– Ką?

– Ar tu myli mane labiau už viską pasaulyje?

– Taip, Sara. Tu žinai, kad myliu.

– Tuomet padaryk tai, ko prašau. – Ir beveik tuoj pat trečią kartą: – Adrianai, mielasis.

– Ką?

– Tu mane myli?

Ir Adrianas nuliūdo, kad prašai trečią kartą, nes dėl tavęs mielai paaukočiau gyvybę, ir kiekvieną kartą, kai manęs to prašai, galvoju, kad...

– Tu myli mane ar ne?

– Tu viską žinai ir žinai, kad myliu tave.

– Tai padėk man numirti.

Iš ligoninės išėjau sunkia širdimi. Namie klaidžiojau po kadaise sukurtą Pasaulį, nejučia žiūrėdamas į knygų nugarėles ir jų nematydamas. Anksčiau, vaikščiodamas pro spintas su proza romanų kalbomis, prisimindavau malonias valandas, praleistas skaitant mėgstamas knygas; o apsilankęs poezijos skyriuje neišvengiamai imdavau knygą ir slapčia perskaitydavau kelis eilėraščius, pirmus pasitaikiusius arba pasirinktinai, lyg mano sukurtas Pasaulis būtų Rojus, o eilėraščiai – anaiptol ne užgintas vaisius. Anksčiau, įžengęs į eseistikos skyrių, jausdavausi savas tarp tų, kurie kadaise ryžosi išdėstyti savo samprotavimus, o dabar basčiausi prislėgtas spoksodamas į nugarėles ir nematydamas pavadinimų, regėdamas vien kančią Saros akyse. Dirbti nesisekė. Sėsdavau prie krūvos prirašytų lapelių, bandydamas perskaityti tai, ką buvau pradėjęs, bet staiga prieš akis išdygdavai tu kartodama: nužudyk mane, jeigu myli, arba vėl tu, prikaustyta prie lovos, rami, nejudri metų metus, ir aš, kas penkios minutės išbėgantis iš tavo kambario išsiklykti iš įsiūčio. Paklausiau Doros: kur padėjote plaukus, kai jai pakirpote...

– Išmetėm.

– Po galais!..

– Ji pati liepė išmesti.

– Po velnių, bet...

– Taip, gaila. Ir aš taip manau.

– Ir jūs jos paklausėte?

– Tik pabandykit neklausyti jūsų žmonos.

Naktys tapo ištisa nemigos virtine. Migdydamasis griebiausi keisčiausių dalykų, pavyzdžiui, skaitydavau tekstus ivritu, kurį, retai susidurdamas su ta kalba, buvau visiškai pamiršęs. Susiradau penkiolikto ir šešiolikto amžiaus, taip pat šiuolaikinių tekstų ir išvydau kaip gyvą garbiąją Asumptą Brotons su pensnė, šypsančią pusiau lūpų, iš pradžių pamaniau, kad man, bet paskui paaiškėjo, kad tai, jei neklystu, tiesiog sustingusi grimasa. Ji turėjo begalinę kantrybę. Tiek pat kantrybės prireikė ir man.

– Achat.

– Ašat.

– Achat.

– Ahat.

– Puiku. Supratai?

– Taip.

– Schtajm.

– Štaim.

– Puiku. Supratai?

– Taip.

– Schalosch.

– Šaloš.

– Puiku. Supratai?

– Taip.

– Arba.

– Arba.

– Chamesch.

– Hameš.

– Taip, pone, puiku!

Bet raidės šokinėjo prieš akis, nes man visa tai buvo nė motais, nes nieko daugiau nenorėjau, tik būti šalia tavęs. Eidavau gulti po vidurnakčio, o šeštą valandą ryto vis dar gulėdavau nė bluosto nesudėjęs. Užsnūsdavau kelioms minutėms, bet, prieš ateinant

Mažylei Lolai, būdavau jau atsikėlęs, nusiskutęs, nusiprausęs po dušu ir – jei neturėdavau paskaitų – pasiruošęs grįžti į ligoninę, kad nepraleisčiau gailestingojo Dievo malonėto stebuklo.

Pagaliau vieną vakarą man pasidarė taip gėda, kad ryžausi įlįsti į Saros kailį ir pasistengti ją suprasti, kaip dera. Rytojaus dieną Adrianas tyčia pasimaišė ant kelio Dorai, kuri nebijojo taip baisiai kaip aš, tačiau vengė tiesaus atsakymo, nes Saros liga nebuvo tokia, kad anksčiau ar vėliau baigtųsi mirtimi: tokios būklės ji galėjo gyventi ilgus metus, na, o aš... aš negalėjau neginti Saros, kurios visi argumentai baigėsi prašymu: padaryk tai, jei mane myli. Ir vėl aš vienas. Vienas akis į akį su tavo prašymu, tavo maldavimu. Bet jaučiau, kad nesugebėsiu to padaryti. Ir staiga vieną vakarą pasakiau Sarai: gerai, padarysiu, ir ji nusišypsojusi atsakė: jei galėčiau pasikelti, atsistočiau ir pabučiuočiau tave. O aš pasakiau tai suvokdamas, kad meluoju, nes nė neketinau to daryti. Apskritai aš visada tau melavau, Sara; ir tada, ir kitąsyk, kai melavau, kad ėmiausi žygių smuikui grąžinti, kad dirbu iš peties ir šiomis dienomis turiu susisiekti su... Rezgiau apgailėtiną melo tinklą, ir tik todėl, kad laimėčiau laiko. Laimėčiau laiko kuriam galui? Kad turėčiau laiko drebinti kinkas ir galvoti: ačiū Dievui, dar viena diena praėjo, arba ką nors panašaus. Pasikalbėjau su daktaru Dalmau, ir jis man patarė į tą reikalą neįvelti gydytojos Real.

– Klausyk, kalbi taip, lyg čia būtų rezgamas koks nusikaltimas.

– Tai ir yra nusikaltimas. Pagal dabartinius Ispanijos įstatymus.

– Tai kodėl tu man padedi?

– Todėl, kad įstatymas – tai viena, o tie ypatingi atvejai, kurių įstatymas nedrįsta įteisinti, – visai kas kita.

– Vadinasi, man pritari?

– Ko tu iš manęs nori? Kad pasirašyčiau kokį pareiškimą?

– Ne. Atsiprašau. Aš... Na...

Daktaras Dalmau paėmė mane už pečių, pasodino ir, nors buvome jo kabinete, vienui vieni visame bute, prašneko pusbalsiu ir, stebint iš pasipiktinimo žado netekusiam geltonų atspalvių

Modiljaniui, perskaitė man trumpą paskaitą apie meilės vaidmenį, padedant numirti artimam žmogui. O man buvo aišku, kad niekada nepasinaudosiu tomis žiniomis. Kelias savaites praleidau gana ramiai, bet pagaliau Sara paklausė: kada, Adrianai? Išsižiojau. Pažvelgiau į prakeiktas lubas, paskui į Sarą nežinodamas, ką sakyti. Ir suveblenau: aš kalbėjausi su... aš... ką?

Rytojaus dieną tu numirei savo mirtimi. Aš visada manysiu, kad mirei savo mirtimi supratusi, jog aš – bailys, tu taip troškai mirties, o man pritrūko drąsos pabūti su tavimi ir palengvinti paskutines valandas. Pagal daktarės Real versiją, kaip ir anąsyk, tau kritus nuo laiptų, kraujas išsiliejęs į smegenis, ir niekuo nebuvę galima padėti, nors ir gulėjai ligoninėje. Išėjai, o tavo portretai vis dar kabojo parodoje. Maksas, atėjęs su Džordžijum, pasakė man pro ašaras: kaip gaila, kad ji nežinojo, kokį albumą jai ruošiame; reikėjo pasakyti.

Štai kaip viskas atsitiko, Sara. Nesugebėjau tau padėti, ir tu pasitraukei iš gyvenimo pati viena, paskubomis, slapčia, neatsigręždama, neatsisveikinusi. Ar supranti, kaip man skaudu?

57

– Adrianai?

Iš balso supratau, kad Maksas susijaudinęs.

– Taip, klausau.

– Aš gavau tavo faksą.

– Ar viskas gerai?

– Ne, negerai.

– Matai... Ko gero, nuspaudžiau ne tą klavišą...

– Adrianai!

– Ką?

– Faksą gavau kuo gražiausiai. Paspaudei gerą klavišą, ir jis atėjo.

– Puiku. Vadinasi, viskas gerai?

– Gerai? Ar žinai, ką man atsiuntei? – Jis kalbėjo tokiu tonu, kokiu į mane kreipdavosi ponia Truliols, kai vietoj *arpeggio sol major* imdavau griežti *arpeggio re major.*

– Trumpą Saros biografiją. Negerai?

– Gerai. Kokia nata pradedi? – neatlyžo ponia Truliols.

– Klausyk, kas tau atsitiko?

– Kur ją turėčiau dėti? – dabar jau atsiliepė Maksas.

– Albumo gale. Patenkintas?

– Ne. Dabar tau perskaitysiu, ką man atsiuntei.

Tai buvo ne pasiūlymas, o pareiškimas. Ir tuojau pat išgirdau: Sara Voltes-Epštein gimė Paryžiuje tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimtais metais ir, visai jauna būdama, susipažino su tokiu mulkiu, kuris įsimylėjo ją ir, neturėdamas jokių kėslų, nesugebėjo suteikti jai laimės...

– Klausyk, aš...

– Skaityti toliau?

– Neverta.

Bet Maksas skaitė. Jis buvo įsiutęs, ir, kai nutilo, stojo keista tyla. Nurijęs seiles, paklausiau: Maksai, ar aš tau atsiunčiau šitą rašinį?

Tyla. Peržiūrėjau popierius, sudėliotus ant mano stalo. Ten gulėjo dar nepatikrinti estetikos kurso studentų kontroliniai darbai. Be abejo, Mažylė Lola bus juos sujaukusi. Dar kažkokie popieriai ir... Pala. Griebiau savo „Olivetti" mašinėle prirašytą popieriaus lapą, kurį buvau išsiuntęs faksu. Permečiau jį akimis.

– Po galais. – Tyla. – Ar tikrai tau jį nusiunčiau?

– Taip.

– Atleisk.

Dabar Makso balsas skambėjo truputį ramiau:

– Jei neįsižeisi, aš pats parašysiu trumpą biografiją. Jau turiu jos parodų sąrašą.

– Ačiū tau.

– Nėr už ką... Tu man atleisk, mano nervai pakrikę... Matai, spaustuvė reikalauja nedelsiant atsiųsti tekstą, jei norime, kad albumas pasirodytų prieš parodos uždarymą.

– Jei nori, aš pabandysiu.

– Nieku gyvu. Aš parašysiu.

– Ačiū, Maksai. Linkėjimai Džordžijui.

– Perduosiu. Beje, kodėl žodį „sukknistas" rašai su dviem k?

Padėjau ragelį. Tai buvo pirmas perspėjimas, bet tuomet to nesupratau. Toliau naršiau po popierius. Kito teksto neradau. Perskaičiau jį sunerimęs. Popieriaus lape buvo parašyta: Sara Voltes-Epštein gimė Paryžiuje tūkstantis devyni šimtai penkiasdešimtais metais ir, visai jauna būdama, susipažino su tokiu mulkiu, kuris įsimylėjo ją ir, neturėdamas jokių kėslų, nesugebėjo suteikti jai laimės. Po ilgų skausmingų dvejonių, po išsiskyrimų ir susitaikymų ji galiausiai sutiko gyventi su minėtuoju mulkiu ir praleido su juo daug metų (prabėgusių pernelyg greitai), svarbiausių mano gyvenime. Esmingiausių. Sara Voltes-Epštein mirė Barselonoje

devyniasdešimt šeštųjų rudenį. Koks sukknistas gyvenimas, jei mirė net nesulaukusi penkiasdešimties? Sara Voltes-Epštein pasiskyrė tikslą piešti gyvenimą svetimiems vaikams ir labai retai nenoromis ruošdavo savo piešinių pieštuku arba anglimi parodas, lyg svarbiausia jai būtų buvę pieštuku arba anglimi palaikyti ryšį su popieriaus lapu. Ji buvo puiki dailininkė. Buvo.

Gyvenimas tęsėsi – liūdnesnis, bet gyvas. Pasirodžius Saros Voltes-Epštein piešinių albumui, mane apėmė begalinis nenumaldomas liūdesys. Makso parašyta Saros biografija buvo trumpa, bet nepriekaištinga – kaip viskas, ką darė Maksas. Paskui įvykiai pradėjo vystytis labai sparčiai: Laura, kaip ir grasinosi, negrįžo iš Upsalos, ir aš, atsiskyręs nuo viso pasaulio, ėmiau rašyti knygą apie blogį, nes galvoje spietėsi gausybė minčių. Tačiau, nors ir dirbdamas karštligiškai ir prirašydamas krūvas popieriaus, Adrianas Ardevolis suvokė nėmaž nejudąs į priekį, nes neįmanoma judėti į priekį, jei girdi be perstojo čirškiant telefoną: labai nemalonų re diezą.

– Dzrrrrrrrr. – Dabar durų skambutis.

– Ar ilgai kentėsi?

Adrianas galiausiai atidarė duris. Šįkart Bernatas nepilstė iš tuščio į kiaurą: atėjo su smuiku ir didele rankine, nešinas puse gyvenimo ant pečių.

– Vėl susipykot?

Neatsakęs į beprasmišką klausimą, Bernatas įėjo į vidų. Penkias pirmąsias dienas jis tylėjo, o aš grūmiausi su bevaisiu tekstu ir įkyriu telefonu.

Šeštą dieną, geriausių ketinimų vedamas, per vakarienę Bernatas bandė įkalbinti pagaliau visam laikui įsileisti į savo gyvenimą kompiuterį, prašydamas parodyti, ko mane mokė Ljurensas, nors, šalindamasis kompiuterio, beveik viską jau buvau pamiršęs.

– Na, veikimo principas man aiškus, bet kad naudotis juo... reikėtų pradėti juo naudotis, tačiau aš neturiu laiko, garbės žodis!

– Tu nepataisomas.

– Kaip aš galiu sėsti prie kompiuterio, jei dar neišmokau kaip reikiant spausdinti mašinėle?

– Betgi tu ja spausdini.

– Todėl, kad neturiu sekretorės, kuri švariai viską perrašytų.

– Tu net neįsivaizduoji, kiek laiko sutaupytum.

– Aš užaugęs prie rankraščių, man nerūpi, ar tai pluoštas, ar ritinys.

– Nesuprantu, ką turi galvoje.

– Aš užaugęs prie rankraščių, man nerūpi apimtis.

– Ir dabar nesuprantu. Aš tik noriu, kad, dirbdamas kompiuteriu, sutaupytum laiko.

Bernatui nepasisekė manęs įtikinti, o man – pasikalbėti su juo apie Ljurensą ir apie tai, kad jam nederėtų elgtis su sūnumi taip, kaip su manimi elgėsi tėtis. Pagaliau vieną gražią dieną pamačiau, kad Bernatas kraunasi daiktus, apie dvi savaites pagyvenęs mano pastogėje prieglobsčio teisėmis. Pasak jo, grįžtąs namo, nes nebenorįs taip gyventi; tiesą pasakius, nesupratau, ką jis turi omeny. Jis išėjo pusiau susitaikęs su Tekla, ir aš vėl likau vienas. Vienas visam laikui.

Man nedavė ramybės viena mintis, ir galų gale paskambinau Maksui ir paklausiau, ar būsiąs namie, nes man reikią su juo pasikalbėti. Ir, viskam pasiryžęs, išvažiavau į Kadakesą.

Voltesų-Epšteinų namas buvo didelis, erdvus ir nelabai gražus, bet patogus – iš ten vėrėsi vaizdas į Homero apdainuotos Viduržemio jūros mėlynę ir gausybę įlankėlių. Rojus, kur pirmąsyk įkėliau koją. Man patiko, kad Maksas mane apkabino, kai tik peržengiau slenkstį. Supratau, kad esu oficialiai pripažintas gimine, nors ir pernelyg vėlai. Po pono Volteso mirties geriausias kambarys tapo Makso kabinetu, ten persikėlė įspūdinga, kaip teko girdėti, turtingiausia Europoje biblioteka, knygos apie vynuogininkystę: apie saulėtus šlaitus, įvairias vynuogių rūšis, ūglius, pumpurus,

kekes; ten buvo monografijų apie kabernė, tempranilją, šardonė, rislingą, širazą ir kitus vynus; vynuogininkystės istorijos ir geografijos knygų, knygų apie krizes, epidemijas, filokserą, apie naujas rūšis, apie vynuogininkystei idealias platumas ir ilgumas. Apie rūko poveikį vynuogynams. Apie šaltųjų regionų vyną. Apie razinas. Apie vynuogininkystę kalnuose. Apie pajūry žaliuojančius vynuogynus. Apie vyno saugyklas, rūsius, statines, statinaites iš Virdžinijos ir Portugalijos, apie sulfitus, išlaikymą, vyno tekstūrą, rūgštumą, spalvą, apie kamštmedžius, kamščius, kamščių gamintojus, apie vyno, vynuogių, kamščių, statinių medienos eksporto bendroves. Buvo ten žymiausių vynuogininkų biografijų ir jų giminių istorijų, albumų su įvairių vynuogininkų nuotraukomis. Knygų apie dirvožemį. Apie vynų klasifikaciją, kilmę, apie rūšinius ir kolekcinius vynus. Apie vynų kategorijas, rangus ir rūšių teisinę apsaugą; jų sąrašus, žemėlapius, ribas ir istoriją. Apie garsiausius derliaus metus. Apie vynuogininkystei tinkamas žemes, kraštus ir regionus. Pokalbių su vynuogininkais ir vyndariais. Buteliai ir talpos. Šampanas. Šampanizuoti vynai. Putojantis vynas. Vynas ir gastronomija. Raudonasis, baltasis, rausvasis, jaunasis, subrandintas vynas. Saldus ir rūgštus vynas. Vienuolynų vynai, likeriai, šartrezas, konjakai ir armanjakai, įvairių pasaulio kraštų brendis, viskis, burbonas, kalvadosas, grapa, antpilai, anyžinė, degtinė. Destiliavimo teorija. Romo pasaulis. Temperatūra. Vyno termometrai. Įžymiausi someljė... Kai Adrianas atsidūrė čia pirmą kartą, jo veidą nušvietė nuostaba ir susižavėjimas, kaip ir Matijui Alpaertsui, įėjus į Adriano kabinetą.

– Nuostabu, – pareiškė jis. – Tu – neprilygstamas vynų ekspertas, o tavo sesuo miešė vyną su gazuotu vandeniu ir gėrė iš ąsočio.

– Šeimoje visko pasitaiko. Bèt reikia turėti galvoje: ąsotis – ne toks jau blogas daiktas. Bet vyną skiesti gazuotu vandeniu – gėda. Pietausi su mumis, – pridūrė. – Džordžijus puikiai gamina.

Mes atsisėdome vidury to vynų pasaulio, kuriame tvyrojo nebylus klausimas: ko nori, apie ką nori kalbėti, kodėl, bet Maksas nedrįso klausti. Sėdėjome tyloje, atmieštoje jūros oru, lenkian-

čiu prie tinginio, prie to, kad diena slinktų ramiai ir niekas nedrumstų gyvenimo kokiais nors paistalais. Žodžiu, buvo sunku pradėti kalbą.

– Ko norėjai, Adrianai?

Nelengva buvo atsakyti. Nes Adrianui magėjo sužinoti, kokių nesąmonių prišnekėta Sarai, kad ji nei iš šio, nei iš to ėmė ir pabėgo, nepasakiusi nė žodžio nei...

Tyla, retkarčiais tik švelnaus sūraus vėjelio drumsčiama.

– O Sara tau nesakė?

– Ne.

– O tu jos klausei?

Niekada daugiau manęs to neklausk, Adrianai. Geriau bus, jeigu...

– Na, jeigu tau ji taip sakė, aš...

– Maksai, pažiūrėk man į akis. Ji mirusi. Sara mirusi! Ir aš noriu žinoti, po galais, kas tuomet atsitiko.

– Gal jau nebereikia?

– Labai reikia. Ir tavo, ir mano tėvai mirę. Bet aš turiu teisę žinoti, kuo esu nusikaltęs.

Maksas atsistojo ir nuėjo prie lango, lyg būtų ūmai prireikę įžiūrėti kokią nors smulkmeną jūros peizaže, įrėmintame lange lyg paveikslas. Jis pastovėjo valandėlę įdėmiai stebėdamas tolius. O gal mąstydamas.

– Vadinasi, nieko apie tai nežinai, – neatsigręždamas prabilo jis.

– Net nežinau, ką turėčiau žinoti, o ko – nežinoti.

Mane erzino jo santūrumas. Pabandžiau susitvardyti ir kuo aiškiau dėstyti savo mintis:

– Kai susitikau Sarą Paryžiuje, ji man pasakė tik tiek, kad aš lyg nusiuntęs jai laišką, išvadinęs ją šlykščia žyde ir pasiūlęs susikišti savo sušiktus pasipūtėlius tėvus į vieną vietą.

– Po galais. Nežinojau.

– Pasak jos, maždaug taip. Bet aš jai nesu rašęs!

Mostelėjęs ranka, Maksas išėjo iš kambario. Netrukus grįžo, nešinas atšaldytu buteliu baltojo vyno ir dviem taurėmis.

– Pažiūrėsim, kaip tau patiks šitas.

Adrianui teko susivaldyti ir paragauti *saint-émilion*, pabandyti įvertinti Makso nupasakotą jo skonį ir aromatą. Taip siurbčiodami jie išlenkė pirmą taurę aptardami vyno aromatų puokštę, o ne tai, ką įkalė Sarai į galvą jos ir mano motinos.

– Maksai!

– Žinau.

Jis įsipylė pusę taurės ir išgėrė ne kaip enologas, o kaip paprastas mirtingasis. Paskui, plekštelėjęs liežuviu, pasiūlė: įsipilk pats, ir ėmė kalbėti toliau: Feliksą Ardevolį nustebino kliento išvaizda, ir visa tai pasakoju tau, mylimoji, todėl, kad, kaip man aiškino Maksas, žinojai apie tai tik bendrais bruožais. Tu turi teisę žinoti viską iš esmės: tai mano atgaila. Todėl turiu tau pasakyti, kad Feliksą Ardevolį nustebino kliento išvaizda: jis buvo toks sunykęs, kad atrodė stovįs ne su skrybėle ant galvos, o su išskėstu skėčiu vidury romantiško „Ateneumo“ sodo.

– Pone Lorencai!

– Taip, – atsiliepė Feliksas Ardevolis. – Jūs, ko gero, Abelaras?

Vyriškis atsisėdo netardamas nė žodžio. Nusivožė skrybėlę ir atsargiai padėjo ant stalo. Tarp abiejų vyrų praskriejo strazdas ir dingo sodo tankmėje. Džiūsna prašneko griausmingu balsu, stengdamasis taisyklingai tarti ispaniškus žodžius: šiandien ilgai netrukus gausite mano kliento paketą. Po pusvalandžio, man išėjus.

– Puiku. Man neskubu.

– Kada išvažiuojate?

– Rytoj rytą.

Rytojaus dieną Feliksas Ardevolis kaip paprastai išskrido lėktuvu. Atskridęs į Lioną, kaip paprastai išsinuomojo strombergą ir po kelių valandų atsidūrė Ženevoje. Viešbutyje „l’Hôtel du Lac“ jo laukė tas pats džiūsna ir griausmingu balsu pakvietė į savo kambarį. Ardevolis įteikė jam paketą, ir vyriškis, nusivožęs skrybėlę ir atsargiai padėjęs ją ant kėdės, nuplėšė antspaudą ir galiausiai išvyniojo. Neskubėdamas perskaičiavo penkis pakelius

banknotų. Tai užtruko dešimtį minučių. Kažką užsirašė popieriaus lape, suskaičiavo ir rezultatus kruopščiai surašė į knygelę. Net patikrino kiekvieno banknoto serijos numerį.

– Tai šitaip jūs manimi pasitikite! – suniurzgė suirzęs Ardevolis.

Vyriškis teikėsi atsakyti tik baigęs savo darbą.

– Ką jūs pasakėt? – paklausė kraudamas pinigus į lagaminėlį, slėpdamas užrašų knygelę, paskui sudraskė popierių į skutelius ir susibėrė juos į kišenę.

– Vadinasi, šitaip jūs manimi pasitikite!

– O kaipgi kitaip?

Jis atsistojo, išėmė iš lagaminėlio paketą ir padėjo priešais Ardevolį:

– Tai jums.

– Dabar mano eilė skaičiuoti?

Vyriškio lūpas iškreipė negyvėlio šypsena, jis paėmė nuo kėdės skėtį ir, užsidėjęs vietoj skrybėlės, pasakė: jei norite pailsėti, kambarys apmokėtas iki rytojaus ryto. Ir išėjo negrįžtelėdamas ir neatsisveikindamas. Feliksas Ardevolis kruopščiai perskaičiavo banknotus ir apsidžiaugė gyvenimu.

Panaši operacija su šiokiais tokiais pakitimais kartojosi kelis sykius. Netrukus pasirodė nauji tarpininkai su nepalyginamai storesniais paketais. Ir tolydžio augo pelnas. Be to, naudodamasis proga, jis panaršydavo po bibliotekų, knygynų, archyvų ir knygų saugyklų lentynas. Ir kartą Abelaru pasivadinęs džiūsna, kuris kalbėjo griausmingu balsu, itin stengdamasis taisyklingai tarti ispaniškus žodžius, lyg jam būtų patikę klausytis savo balso, padarė klaidą. Viešbučio „l'Hotel du Lac" kambaryje, suplėšęs popierių, kuriame rašė savo apskaičiavimus, ant stalo paliko jo skutelius, užuot susikišęs kaip paprastai į kišenę. Tą vakarą, ant stiklo kantriai surinkdamas dėlionę, Feliksas Ardevolis sugebėjo perskaityti žodžius, parašytus kitoje lapo pusėje. Du žodžius: Anzelmas Taboada. Ir neįskaitomą keverzonę. Anzelmas Taboada. Anzelmas Taboada.

Feliksas Ardevolis sugaišo du mėnesius, kol pamatė žmogų tuo vardu. Ir vieną lietingą antradienį, atėjęs į krašto karinės vadovybės būstinę, ėmė kantriai laukti priimamas. Ilgai laukęs, prisižiūrėjęs įvairiausių laipsnių karininkų ir prisiklausęs keisčiausių pokalbių nuotrupų, pagaliau pateko į kabinetą, dukart didesnį nei jo paties, tik visiškai be knygų. Prie rašomojo stalo sėdėjo pulkininkas leitenantas Anzelmas Taboada Iskjerdas. Tegyvuoja Frankas! Tegyvuoja. Atsisakę beprasmiškų įžangų, juodu pradėjo pamokomą ir naudingą pokalbį.

– Pagal mano apskaičiavimus, pulkininke, kaip tik tokią sumą nuvežiau jums į Šveicariją, – pasakė Feliksas, ant stalo dėdamas popieriaus lapelį lygiai taip pat, kaip buvo matęs žmogų, prisistačiusį Abelaro vardu, dedant voką su pinigais.

– Nesuprantu, ką jūs kalbate.

– Aš esu Lorencas.

– Jūs kreipiatės ne tuo adresu, – jis atsistojo susinervinęs.

– Tuo pačiu, – Ardevolis sėdėjo kaip sėdėjęs. – Tiesą pasakius, užsukau pasisveikinti su jumis eidamas pas savo mielą bičiulį Barselonos gubernatorių. Jis – mano geras draugas, o jo geras draugas – karinės apygardos vadas, kurio kabinetas yra greta jūsų.

– Jūs – dono Venseslavo draugas?

– Artimas.

Pulkininkui leitenantui nepatiklia veido išraiška vėl sėdantis į krėslą, Ardevolis padėjo ant stalo gubernatoriaus vizitinę kortelę ir pasakė: paskambinkite, ir jis jums viską išdėstys.

– Neverta. Jūs pats man paaiškinkite.

Daug aiškinti nereikėjo, mylimoji, nes mano tėvas mokėjo be galo mikliai įvilioti žmones į savo tinklus.

– O! – Feliksas Ardevolis plačiai nusišypsojo, širdies gilumoje nekęsdamas gubernatoriaus. Šis pakėlė nuo žemės į tris dalis suskilusią keraminę statulėlę.

– Ar labai vertinga? – paklausė.

– Kainuoja kelis milijonus, jūsų ekscelencija.

Feliksas Ardevolis tik vargais negalais susitvardė neparodęs nepasitenkinimo tam kerėplai. Venseslavas Gonsalesas Oliverosas padėjo statulėlės šukes ant stalo ir savo vaizdinga ispanų kalba pareiškė savitu kastruoto toreadoro tonu: suklijuosime ją puikiais klijais, kaip suklijavome maištininkų suskaldytą ir išniekintą Ispaniją.

– Nieku gyvu! – pernelyg aistringai sušuko Ardevolis. – Aš ją restauruosiu, ir po kelių dienų ši dovana vėl stovės jūsų kabinete!

Venseslavas Gonsalesas Oliverosas uždėjo ranką Feliksui ant peties ir sugriaudėjo: gerbiamas Ardevoli, šis stabmeldiškas stabas – simbolis mūsų Ispanijos, suskaldytos komunizmo, katalonizmo, judaizmo ir masonizmo, kurie verčia mus kovoti su blogiu.

Ardevolis nutaisė mąslią miną, matyt, patikusią gubernatoriui. Tasai narsiai paėmė mažiausią atskalą, nutrupėjusią statulėlės ranką, ir parodė savo mokiniui tardamas: taigi buvo ir dvi Katalonijos, viena apgauli, klastinga ir ciniškai oportunistinė...

– Atėjau prašyti jus labai konkrečios paslaugos.

– ...kiaurai persismelkusi materializmo, atsižadėjusi religijos ir etikos, iš esmės kosmopolitinė.

– Mainais į paslaugas, kurias galėčiau jums suteikti. Patenkinti mano prašymą jums būtų vieni niekai: išduoti man laisvo judėjimo leidimą.

– Ir kita, atgimstanti, Katalonija, draugiška ir nuostabi, sveika, gyvybinga, tikra savimi, nepaprastai trapi kaip šita statulėlė.

– Tai kartaginiečių keramikos dirbinys, be galo brangus, aš jį pirkau už savo santaupas iš vieno žydo gydytojo, kuriam skubiai prireikė pinigų.

– Žydai – klastinga padermė, kaip mus moko Biblija.

– Ne, jūsų ekscelencija, to mus moko Katalikų bažnyčia. Bibliją parašė žydai.

– Jūsų teisybė, Ardevoli. Matau, jūs, kaip ir aš, – išsilavinęs žmogus. Bet žydai vis viena klastingi.

– Na, žinoma, jūsų ekscelencija.

– Daugiau nesiginčykite su manimi, – dėl visa ko pakėlė pirštą gubernatorius.

– Gerai, jūsų ekscelencija. – Rodydamas į tris keraminės statulėlės šukes: – Kartaginiečių statulėlė, be galo vertinga, brangi, unikali, nepaprastai reta, Pūnų karų laikų.

– Taip. Katalonija, stipri savo išmintimi, garsi savo kilmingomis ir išskirtinėmis giminėmis...

– Duodu žodį, kad ji bus kaip nauja, kai grąžinsiu jums. Kaip matote, ji – dviejų tūkstantmečių senumo. Be galo brangi.

– ...iniciatyvi, išskirtinė savo tauriais polėkiais ir savo darbus, jausmus ir intuiciją...

– Prašau jus tik paso, jūsų ekscelencija, suteikiančio teisę bet kada kirsti valstybės sieną.

– ...skirianti mūsų Ispanijos, visų tautų motinos ir globėjos, labui. Katalonija, išmokusi saikingai, apdairiai ir padoriai naudotis savo žavia tarme tik šeimoje, tarp keturių sienų, idant neįžeistų kaimynų jausmų.

– Kad galėčiau be jokių kliūčių išvykti iš mūsų didžiosios Ispanijos ir grįžti namo. Nors Europoje karas, – kaip tik todėl, kad Europoje karas, – galėčiau atlikti nedidelius pirkimo-pardavimo sandorius.

– Kaip maitvanagis, užuodęs dvėselieną?

– Taip, jūsų ekscelencija, ir už tai, kad išduosite pasą mano vardu, atsidėkosiu jums su kaupu dirbiniais, nepalyginamai vertingesniais nei kartaginiečių statulėlė.

– Katalonija, dvasinga, dinamiška, versli, pavyzdys visai Ispanijai.

– Aš viso labo komersantas. Bet galiu suteikti džiaugsmo. Taip, žinoma, be jokių apribojimų, į bet kurią šalį, kaip diplomato. Ne, aš nebijau pavojų: visada žinau, į kurias duris reikia belstis.

– Nuo didelio laivo denio, kaip sakoma, atsiveria platūs horizontai.

– Dėkui, jūsų ekscelencija.

– Dėkokit Frankui, mūsų mylimam kaudiljui, kad tie horizontai, anksčiau buvę niūrūs ir ankšti, dabar nutvieksti aušros spindulių ir ranka pasiekiami.

– Tegyvuoja Frankas, jūsų ekscelencija.

– Man statulėlės buvusios nebuvusios, Ardevoli, geriau grynais.

– Sutarta. Tegyvuoja Ispanija. – Ir po kelių savaičių tame pačiame kabinete be knygų pulkininkui leitenantui Anzelmui Taboadai Iskjerdui: – Jei norite, paskambinsiu jo ekscelencijai gubernatoriui.

Pulkininkas leitenantas akimirką dvejojo. Ir tuomet Feliksas Ardevolis jam priminė: mudu geri draugai su gubernatoriumi. Ar jums ką nors sako Lorenco vardas?

Sekundė, ne, sekundės dalelė – ir pulkininko leitenanto veidą nušvietė plati šypsena, jis šūktelėjo: sakote, Lorencas? Prašom sėstis, gerbiamasis!

– Aš jau sėdžiu.

Pokalbis truko ne ilgiau kaip penkiolika minučių. Po kelių minučių nustojęs šypsotis, pulkininkas leitenantas Anzelmas Taboada Iskjerdas kapituliavo, ir Feliksas Ardevolis laimėjo antra tiek komisinių už artimiausias tris operacijas ir premiją metų pabaigoje už...

– Sutarta, – paskubėjo įsiterpti Anzelmas Taboada, – sutarta.

– Tegyvuoja Frankas!

– Tegyvuoja.

– Būsių kaip kapas, pulkininke leitenante.

– Juo geriau. Turiu omeny jūsų gyvybę.

Ardevolis niekada daugiau nebepamatė Abelaru prisistačiusio džiūsnos su skėčiu vietoj skrybėlės, tikriausiai už profesinę nekompetenciją patupdyto į belangę. Tačiau Ardevoliui pavyko įtikinti du naujojo draugo kolegas, majorą ir kapitoną, taip pat teisėją ir tris verslininkus patikėti jam savo santaupas, kad jis saugiai jas investuotų su geromis palūkanomis. Sprendžiant iš visa ko, taip jis veikė ketverius ar penkerius metus, kol Europoje

vyko karas, o ir vėliau, pasakė man Maksas. Ir įsigijo nemažai priešų tarp frankistų kariškių ir politikų, gebančių atlikti finansines operacijas. Galimas daiktas, trokšdamas išlaikyti pusiausvyrą ir priešingoje stovykloje, įskundė keturis ar penkis universiteto profesorius.

Mylimoji, štai kas paaiškėjo: tėvas ėmė pinigus kur įmanydamas ir pirko daiktus parduotuvei, o sau – rankraščius... Be abejo, buvo išsilavinęs šeštąją juslę: nujausdavo, kam knieti ką nors parduoti ir ką slegia tiek paslapčių ir tokia baimė, kad juos galima nebaudžiamai apiplėšti. Maksas man pasakė, kad jūsų artimiesiems jis buvo gerai žinomas, nes jo auka tapo vienas jūsų dėdė, milaniškis Epšteinas. Tėvo suktybės pastūmėjo jį į savižudybę. Sara, štai kokiais darbais ir žygiais garsėjo mano tėvas. Žmogus, buvęs mano tėvas. O mama tikriausiai nieko neįtarė. Vargšui Maksui buvo nelengva visa tai man pasakoti, bet jis išdėjo viską, kad nusimestų tą naštą nuo pečių. Ir aš dabar išklojau visą teisybę, nes tu žinojai tik dalį. Ir galiausiai Maksas pasakė: žodžiu, tavo tėvas žuvo...

– Kaip, Maksai?

– Mūsų namuose kalbėta, kad, kažkam užsimanius suvesti su juo sąskaitas, frankistinė policija apsimetė nieko nepastebinti.

Juodu ilgokai sėdėjo tylėdami, gurkšnodami vyną, žiūrėdami į tolį ir galvodami, kad būtų buvę geriau visiškai apie tai nekalbėti.

– Bet aš... – pagaliau prabilo Adrianas.

– Taip, žinoma. Tu niekuo dėtas. Visa bėda, kad jis apiplėšė tėvo pusbrolį ir jo šeimą. Apiplėšė ir pastūmėjo į pražūtį.

– Protas neneša, ką galėčiau pasakyti...

– Tau nieko nereikia sakyti.

– Dabar suprantu tavo mamą. Bet aš mylėjau Sarą.

– Kapulečiai ir Montekiai, Adrianai.

– Ar galiu išpirkti tėvo padarytą blogį?

– Gali baigti gerti vyną. O ką tu nori išpirkti?

– Juk tu nepyksti ant manęs?

– Man buvo svarbiausia, kad sesuo tave myli.

– Bet ji pabėgo į Paryžių.

– Ji buvo dar labai jauna. Mano tėvai liepė jai važiuoti į Paryžių: o kai tau dvidešimt, tu negali... Jai išplovė smegenis. Tai labai lengva.

Juodu vėl nutilo... Kambarį užtvindė jūra, bangų ošimas, žuvėdrų klyksmas, sūrus oras. Praslinko amžiai, ir:

– O kai mudu susipykome, ji vėl pabėgo. Tąsyk čionai, į Kadakesą.

– Ir verkė ištisas dienas.

– O tu man nesakei!

– Ji uždraudė.

Adrianas išgėrė ir pagalvojo, kad per pietus dar pasivaišins vynu. Suskambėjo varpelis, primenantis devyniolikto amžiaus garlaivių varpą, ir Maksas paklusniai pasikėlė.

– Pietausime terasoje. Džordžijui nepatinka, kai vėluojama prie stalo.

– Maksai, – Adrianas sustojo, laikydamas rankoje padėklą su taurėmis, – ar, čia gyvendama, Sara kada nors kalbėjo su tavimi apie mane?

– Ji uždraudė tau sakyti, ką mudu su ja esame apie tave kalbėję.

– Aišku.

Maksas nuėjo pirmas. Bet, prieš išeidamas iš kabineto, atsigręžė ir pasakė: mano sesuo beprotiškai tave mylėjo. Paskui tyliau, kad neišgirstų Džordžijus, pridūrė: todėl ir negalėjo susitaikyti su tuo, kad nieko nedarai ir neketini grąžinti smuiko. Tai ją ir pakirto. Aišku?

Dieve mano, mylimoji!

– Adrianai?

– Ką?

– Kur tu klaidžioji?

Adrianas Ardevolis pažvelgė į daktarą Dalmau ir sumirksėjo. Paskui pažiūrėjo į geltonų atspalvių Modiljanio paveikslą, kabantį čia visada, visą tą laiką.

– Atsiprašau, ką? – paklausė jis sutrikęs, stengdamasis suvokti, kur iš tikrųjų esąs.

– Ar dažnai taip nuklysti?

– Aš?

– Ką tik buvai... kažkur.

– Susimąsčiau, – pasiteisino jis.

Daktaras Dalmau įdėmiai žiūrėjo į jį, ir Adrianas nusišypsojęs atsakė: taip, dažnai nuklystu kažkur mintimis. Visi sako, kad esu išsiblaškęs išminčius. Ir, durdamas į jį pirštu: tu taip pat.

Daktaras Dalmau šyptelėjo, ir Adrianas kalbėjo toliau:

– Gal ne toks jau išminčius. Bet kasdien vis labiau išsiblaškęs.

Mes kalbėjomės apie daktaro Dalmau vaikus, jo mėgstamiausia tema, iš pradžių apie Seržį, jaunėlį, gerą vaiką, paskui apie Alisiją, ak, ta Alisija... Man rodės, kad savo draugo kabinete praleidau kelis mėnesius. Jau pasiruošęs eiti, išėmiau iš portfelio knygą „Lulis, Vikas ir Berlinas" ir užrašiau: Žuanui Dalmau, kuris rūpinasi manimi nuo tos dienos, kai išlaikė antrąjį anatomijos egzaminą. Nuoširdžiai dėkingas.

– Žuanui Dalmau, kuris rūpinasi manimi nuo tos dienos, kai išlaikė antrąjį anatomijos egzaminą. Nuoširdžiai dėkingas. Barselona, 1998 m. pavasaris. – Pažvelgė apsidžiaugęs. – Ačiū, drauguži. Tu žinai, kokios jos man brangios.

Žinojau, kad Dalmau neskaito mano knygų. Jis laikė jas tvarkingai surikiuotas savo kabinete ant viršutinės lentynos. Po kairei nuo Modiljanio. Aš dovanojau savo knygas nesitikėdamas, kad jis jas skaitys.

– Ačiū, Adrianai, – pakartojo mojuodamas knyga. Mudu atsistojome. – Nėra ko skubėti, bet norėčiau išsamiai patikrinti tavo sveikatą, – pridūrė.

– Štai kaip? Jei būčiau žinojęs, nebūčiau dovanojęs knygos.

Draugai atsisveikino juokdamiesi. Neįtikėtina, bet Dalmau paauglė duktė vis dar plepėjo telefonu: siaubas, pupyte! Argi aš tau nesakiau?

Gatvėje mane apgaubė drėgna Valkarkos naktis. Vienas kitas automobilis, lėkdamas per balas, kaip Barselonoje įprasta, be jokių ceremonijų į visas puses taškė vandenį. Jei nesugebėsiu draugams paaiškinti, koks šiurpus mano gyvenimas, man galas. Jau tiek laiko prabėgo nuo tavo mirties, nuo tos dienos, kai atėjai su manimi pasikalbėti, o aš vis dar negaliu su tuo susitaikyti. Gyvenu kaip skęstantysis vandenyne, įsitvėręs į sutrešusį lentgalį; plūduriuoju neišgalėdamas irtis, atsidavęs menkiausio dvelksmo malonei, mąstydamas apie tave, apie tai, kodėl neatsitiko kitaip, mąstydamas apie tūkstančius galimybių švelniau tave mylėti, kuriomis nesugebėjau pasinaudoti.

Kaip tik tą antradienį, kai dulkiant lietui be skėčio ėjau per Valkarką, supratau, kad aš kitoks nei visi žmonės. Maža to, esu apmaudi klaida, pradedant tuo, kad gimiau ne toje šeimoje, kurioje būčiau turėjęs gimti. Žinau, kad negaliu nei dievams, nei draugams, nei knygoms užkrauti visos savo minčių naštos ir atsakomybės už savo veiksmus. Tačiau Maksas man atskleidė ne tik kai kurias detales apie mano tėvą, bet ir tai, kas man teikia jėgų gyventi: tu beprotiškai mane mylėjai, Sara. *Mea culpa*, Sara. *Confiteor.*

VII

...USQUE AD CALCEM*

Pasistenkime žengti į mirtį atviromis akimis...**

MARGUERITE YOURCENAR

* Iki pėdų (*lot.*). Dalis posakio *a capite usque ad calcem* (nuo galvos iki kojų), vartojamo „nuo pradžios iki pabaigos" prasme.

** Prancūzų rašytojos Marguerite Yourcenar (1903–1987) istorinio romano „Adriano memuarai" paskutinis sakinys. („Vaga", 1996. Iš prancūzų k. vertė Vytautas Bikuličius.)

58

Šiuose namuose per daug mirusiųjų, išgirdo Adrianas murmant tėvą. Jis klaidžiojo po savo Kūriniją, nematydamas knygų nugarėlių. Jo paskaitos universitete neteko įdomumo, nes nieko daugiau jis netroško, tik sėdėti savo kabinete prie Saros autoportreto ir mėgautis tavo paslaptimi, mylimoji. Arba sėdėti valgomajame priešais Urželio peizažą ir visiškoje tyloje grožėtis neregėtu saulėlydžiu ties Trespuju. Jis vis rečiau žiūrėdavo į popierių šūsnį ant rašomojo stalo, retkarčiais ištraukdavo kokį lapą, parašydavo kelias eilutes arba vangiai perskaitydavo tai, ką būdavo parašęs vakar ar prieš savaitę, ir skaudžia širdimi pripažindavo, kad tai niekam tikę. Visa bėda, kad jis pats nesuvokė, ką daryti. Nes ilgainiui nebeliko nė menkiausio noro rašyti.

– Klausykit, Adrianai!

– Taip?

– Jau trečia diena, kai nieko nevalgote.

– Nesijaudinkite, aš nenoriu valgyti.

– Kaipgi aš nesijaudinsiu?

Įėjusi į kabinetą, Katerina griebė Adrianui už rankos ir bandė nutempti jį nuo kėdės.

– Ką jūs darote? – sušuko suirzęs Adrianas.

– Galite šaukti kiek tinkamas. Norite ar nenorite, o dabar eisite su manimi į virtuvę.

– Ei! Atstokite nuo mano galvos! – pasipiktino Adrianas Ardevolis.

– Ne! Atleiskit, bet neatstosiu! – ji dar labiau pasipiktino ir šaukė garsiau už Ardevolį: – Pasižiūrėkit į veidrodį!

– To dar betrūko!

– Na, eime! – įsakė ji griežtu, valdingu tonu.

Jis buvo Chaimas Epšteinas, o Mažylė Lola – hauptšturmfiureris, kuris, nepaisydamas šturmbanfiurerio Barberio įsakymo, vedė jį iš barako Nr. 26, nes kažkas buvo prasimanęs labai smagų žaidimą – triušių medžioklę. Hauptšturmfiurerė Katerina nuvedė jį į virtuvę, kur vietoj šešių išsigandusių vengrių jis rado ryžių ir vermišelių sriubos ir žlėgtainį su perpus perpjautu pomidoru. Hauptšturmfiurerė Katerina pasodino jį prie stalo, ir Chaimas Ardevolis pirmąsyk per daugelį metų pasijuto išalkęs ir ėmė valgyti nuleidęs galvą, lyg baimindamasis hauptšturmfiurerės bausmės.

– Gardu! – apie sriubą.

– Gal dar įpilti?

– Taip, ačiū.

Per vakarienę Katerina, nenusivožusi kepuraitės su snapeliu, dengiančiu akis, stovėjo šalia, grėsmingai pliaukšėdama šmaikščiu per nublizginto bato aulą, stebėdama, kad kalinys nepabėgtų iš virtuvės. Jai net pavyko priversti jį desertui suvalgyti jogurto. Pavalgęs kalinys pasakė: ačiū, Mažyle Lola, atsistojo ir išėjo iš virtuvės.

– Katerina.

– Katerina? Ar šiuo metu neturite būti namie?

– Turėčiau. Bet nenorėčiau ateiti rytoj ir rasti jus negyvą kur nors kampe.

– Prašom neperdėti.

– Taip, pone. Negyvą. Negyvesnį už Negyvąją jūrą.

Adrianas grįžo į kabinetą manydamas, kad didžiausia jo bėda – šūsnys prirašytų popierių, nežadinančių jokio susižavėjimo. Per daug darbo jam vienam. Slinko dienos. Slinko mėnesiai, ilgi, begaliniai, kol pagaliau vieną dieną išgirdo kažką nusispjaunant ant grindų, ir paklausė: ko nori, Karsonai?

– Gal jau gana?

– Ne, negana, jeigu jautiesi...

– O kaip tu jautiesi?

– Nežinau.

– Hau!

– Na, kalbėk.

– Jeigu leistumėt įsiterpti...

– Na, kalbėk, Juodasis Ereli.

– Tavo paliegusiai dvasiai labai praverstų gaivus prerijų vėjas.

– Taip, jau ketinau kur nors važiuoti, tik nežinau nei kur, nei ką ten veiksiu.

– Tau vertėtų bent jau priimti Oksfordo, Reno, Tiubingeno ir dar nežinia kokio universiteto kvietimą.

– Konstancos.

– Aha.

– Gerai sakai.

– Medžioklė bus sėkminga, jeigu taurusis medžiotojas nebijos akis į akį susidurti su naujais pavojais medžioklėje ir kare.

– Supratau, dėkui. Dėkui jums abiem.

Paklausęs jų patarimo, nuvažiavau prasiblaškyti Europos prerijose, nesibaimindamas akis į akį susidurti su naujais pavojais. Noras rašyti grįžo nedrąsiai, vogčiomis, turbūt paskatintas kelionių ir įkvėpimo, kurį sužadino klausinėjantieji: na, Ardevoli, kada pasirodys tavo nauja knyga?

Ir pagaliau – krūva iš vienos pusės prirašytų lapų, nė kiek jam nepatikusių. Nė trupučio ugnies. Nesuprantu, kur glūdi blogis, ir negaliu suvokti, kodėl mane ištiko pažinimo krizė. Man trūksta filosofinių instrumentų, kad galėčiau eiti į priekį. Atkakliai ieškau, kur slypi blogis, ir man aišku, kad anaiptol ne pačiame individe. Gal grupėje žmonių? Gal tai nesveikos žmogaus valios vaisius? Arba ne: gal jį skleidžia šėtonas, diegdamas, jo manymu, atitinkamiems žmonėms, kaip tvirtino, man regis, Matijas Alpaertsas ašarojančiomis akimis. Visa bėda, kad šėtono nėra. O kurgi Dievas? Grėsmingasis Abraomo Dievas, nesuvokiamas Jėzaus Dievas, rūstusis ir maloningasis Alachas... Klauskite to iškrypėlių nukankintų aukų. Jeigu būtų Dievas, jo abejingumas blogio padariniams keltų pasipiktinimą. Ką sako apie tai teologai? Nors ir kaip poetiškai postringautų, galų gale jie nenueina toliau savo nubrėžtų ribų: absoliutus blogis, santykinis blogis, fizinis blo-

gis, dvasinis blogis, nuodėmės blogis ir bausmės blogis... Dieve mano! Būtų juokinga, jei drauge su blogiu nebūtų skausmo. O stichinės nelaimės, argi tai ne blogis? O gal jos kitoks blogis? Arba jų sukeliamas skausmas – tai irgi kitoks skausmas?

– Hau.

– Kas yra?

– Aš susipainiojau.

– Aš taip pat, Juodasis Ereli, – suvapėjo Adrianas, sėdėdamas prie krūvos lapų, prirašytų neįskaitomu, bet taisyklingu braižu. Jis atsistojo ir pavaikščiojo po kabinetą, norėdamas pramankštinti smegenis. Ar žinai, Sara, kas man darėsi? Užuot samprotavęs, aš rėkiau. Užuot mąstęs, juokiausi arba verkiau. O šitaip neįmanoma dirbti. Ir tuomet man atėjo į galvą: septyni du aštuoni nulis šeši penki.

Atidariau tėčio seifą, į kurį jau seniai nebuvau žiūrėjęs. Septyni du aštuoni nulis šeši penki. Mane paskatino smalsumas, nes jau neprisiminiau, kas ten guli. Radau du storus vokus su įvairiais nebereikalingais tėčio ir mamos dokumentais: šimto metų senumo sąskaitos, paskubomis pakraiglioti rašteliai, po penkiasdešimties metų netekę bet kokios prasmės. Kažkokios akcijos ir visokie popieriai, kuriuos atidėjau į šalį, kad mano patikėtinis juos peržiūrėtų ir patartų, ką su jais daryti. Mėlyname aplanke – pamirštas graudus rankraštis aramėjų kalba, tėčio man rašytas prieš daug metų. Pasenusi žinia. Jei tėvas sužinotų, kad atsisveikinau su Vialiu, tikriausiai apšauktų mane ir trenktų per sprandą. Tame pačiame aplanke gulėjo dar viena tokia pat šventa relikvija: laiškas, kurį, Bernatui pagudravus, atsiuntė Izaijas Berlinas. Ačiū tau, Bernatai, drauguži, jei viskas bus gerai, tu pirmas perskaitysi šias eilutes ir galėsi iškirpti mano jausmingus prisipažinimus.

Seifo kampe gulėjo dar kažkas. Kodako firmos vokas. Nekantriai atplėšiau jį: ten buvo mano Storionio nuotraukos, darytos tą dieną, kai atidaviau jį Matijui Alpaertsui. Buvau pamiršęs, kad padėjau jas į seifą. Tik prisiminiau, kad abejojau (ir abejoju po šiai dienai), ar nepadariau siaubingos kvailystės, patikėjęs ta istorija, pernelyg tragiška, kad būtų netikra. Vieną po kitos per-

žiūrėjau visas nuotraukas: jos buvo iš tų, kuriose žymima data. Peržiūrėjau atidžiai: iš priekio, iš galo, iš šono, tiltelio ir grifo, ir tą, kurią bandžiau padaryti pro rezonansinę skylę – joje beveik nebuvo matyti užrašo *Laurentius Storioni Cremonensis me fecit*. Uf! Paėmiau kitą ir išsižiojau: tai buvo nuotrauka, kurią padarei žiūrėdama į spintos veidrodį. Savotiškas autoportretas, ko gero, padarytas prieš tai, kai ėmei piešti save. Iš datos sprendžiant, padaryta dvejais metais anksčiau už tas, kurias ką tik žiūrėjau. Tikriausiai ją pamiršai? Arba įdėjai į fotoaparatą naują juostelę ir pamiršai, tikėdamasi ją užbaigti ir atiduoti išryškinti? Buvo dar dvi tavo darytos nuotraukos. Adrianas susigraudino ir tik vargais negalais susitvardė. Vienoje buvo jis: sėdėjo prie stalo palenkęs galvą ir rašė. Tą nuotrauką padarei slapta, kai mudu jau nesikalbėjome. Pykai ant manęs, piktinaisi mano elgesiu, bet slapta nufotografavai mane. Tik dabar supratau tai, kas anksčiau neateidavo į galvą: dėl to mudviejų ginčo labiau kentėjai tu, nes pati jį pradėjai. O gal insultas tave ištiko todėl, kad taip skaudžiai išgyvenai mūsų nesantaiką?

Trečioje nuotraukoje buvo popieriaus lakštas su piešiniais, prisegtas prie molberto tavo dirbtuvėje. Niekada nebuvau jo matęs, o ir Sara niekada nebuvo apie jį kalbėjusi. Lakštas su piešiniais, išlikęs tik nuotraukoje, nes Sara tikriausiai sudraskė jį į skutelius. Vargšelė. Tik vargais negalais sutramdžiau ašaras ir nutariau, kad, radęs negatyvą, rytoj pat nunešiu jį išryškinti. Apžiūrėjau ją kabinete su didinamuoju stiklu. Ten buvo šeši eskizai, šeši bandymai piešti tą patį veidą. Šeši piešiniai, vienas detalesnis už kitą: kūdikio veidas trijų ketvirčių rakursu. Nežinia, ar Sara piešė jį iš natūros, ar bandė iš atminties atkurti Klodinos veidelį. Arba, užgniaužusi širdies skausmą, piešė mirusią dukrelę. Visą tą laiką nuotrauka gulėjo seife drauge su kitomis. Tavo kančių nuotrauka. Nes, išgyvenusi tą tragediją, gebėjai ją nupiešti; gal nė nenujautei, kad tai neišvengiama. Prisimink Celaną. Prisimink Primą Levį. Piešti, kaip ir rašyti, – tai išgyventi dar kartą. Ir tuomet, lyg pritardamas tai minčiai, sučirškė prakeiktas telefonas, ir aš krūptelėjau, lyg būčiau pasijutęs dar blogiau, nei atrodė. Tačiau, paklusdamas

primygtiniam daktaro Dalmau patarimui, iš paskutiniųjų prisiverčiau pakelti ragelį.

– Klausau.

– Sveikas, Adrianai. Čia Maksas.

– Sveikas.

– Kaip laikaisi?

– Gerai. – Po penkių sekundžių: – O kaip tu?

– Gerai. Klausyk, gal nori pavažiuoti į Prioratą vyno degustuoti?

– Na...

– Matai, sugalvojau rašyti knygą... Su nuotraukomis, priešingai nei tu.

– Apie ką?

– Apie degustaciją...

– Ko gero, nelengva aprašyti tokius subtilius pojūčius.

– Poetams pavyksta.

Dabar paklausiu, ką jis žino apie Klodiną ir Saros sielvartą.

– Maksas Voltes-Epšteinas, vyno dainius.

– Ar važiuotum?

– Klausyk. Norėčiau tave paklausti vieno dalyko... – Adrianas perbraukė delnu nuplikusį viršugalvį ir laiku susigriebė: – Gerai. Kada?

– Šį savaitgalį. Kimo Sulero centre.

– Užvažiuosi manęs paimti?

– Sutarta.

Maksas padėjo ragelį. Neturėjau jokios teisės gadinti gyvenimą tokiam puikiam žmogui kaip Maksas. O gal jis nieko ir nežino. Nes Sara turėjo paslapčių, kurių niekam neatskleisdavo. Gaila, būčiau galėjęs padėti tau ištverti tą skausmą. Beje, manding, truputį per daug pasitikiu savimi. Na, bent šiek tiek padėti. Būčiau norėjęs tapti tavo apgintimi, bet nesugebėjau, be to, ir neturėjau išmanymo. Gal ir būtų pavykę tave apsaugoti nuo menkutės dulksnos, bet nuo liūties – nieku gyvu.

Pasiteiravau daktarą Dalmau, kaip sparčiai vystosi procesas, ar jau toli pažengęs, ko tikėtis artimiausiu metu, supranti? Jis kietai sučiaupė lūpas, kad būtų lengviau galvoti.

– Kiekvienas atvejis turi ypatumų.

– Mane, savaime suprantama, domina mano atvejis.

– Reikia atlikti tyrimus. Šiuo metu aiškūs tik kai kurie požymiai.

– Ar procesas iš tikrųjų negrįžtamas?

– Turint omeny šiuolaikinę medicinos būklę, taip.

– Šūdas.

– Deja.

Juodu nutilo. Daktaras Dalmau pažvelgė į bičiulį, sėdintį kabinete kitapus rašomojo stalo: jis neketino glūdėti kaip pelė po šluota ir mikliai narstė spiečiais zujančias mintis, stengdamasis nežiūrėti į geltonų atspalvių Modiljanį.

– Dirbu kaip paprastai. Skaitau.

– Juk pats sakei, kad nežinia kodėl atsiveria atminties spragos. Kad retkarčiais nieko nebeprisimeni. Kad...

– Taip, taip... Seniems žmonėms taip pasitaiko.

– Dabartiniais laikais šešiasdešimt dvejų metų žmogus anaiptol ne senas. Bet jau esi gavęs nebe vieną perspėjimą. Ir nekreipei į juos dėmesio.

– Na, dabar, tarkime, tik trečias perspėjimas, – Adrianas nutilo. – Ar gali man pasakyti tikslią datą?

– Aš nežinau. Tikslios datos nėra; procesas vyksta tam tikru greičiu, skirtingu kiekvienam žmogui. Mes tave stebėsime. Bet tau reikės... – daktaras Dalmau nutilo.

– Reikės – ką?

– Pasiruošti.

– Ką turi galvoje?

– Na... sutvarkyti visus reikalus.

– Kitaip sakant, surašyti testamentą?

– Hm... Nežinau... Juk neturi artimų žmonių, ar ne?

– Žmogau, turiu draugų.

– Nieko neturi, Adrianai. Todėl privalai viską sutvarkyti.

– Na ir leptelėjai!

– Kas be ko! Ir turi ką nors pasisamdyti, kad kuo mažiau laiko būtum vienas.

– Dar nėra ko skubėti.

– Gerai. Bet būk geras, ateik pas mane kas dvi savaitės.

– Sutarta, – atsakė jis mėgdžiodamas Maksą.

Štai tada man galop prasikalė mintys, subruzdusios galvoje tą lietingą naktį Valkarkoje. Pasidėjau priešais tris šimtus lapų, prie kurių bergždžiai gadinau akis stengdamasis rašyti apie blogį, nes jis, kaip supratau, neišreiškiamas žodžiais ir toks pat paslaptingas kaip tikėjimas, o kitoje lapo pusėje, lyg tai būtų buvęs savotiškas palimpsestas, ėmiau rašyti laišką, man regis, pamažu artėdamas prie pabaigos, nes dabar jau buvau priėjęs *hic et nunc**. Kad ir kiek Ljurensas stengėsi, nė karto neprisėdau prie kompiuterio, ir jis nuolankiai kūpso ant stalo krašto. Tie popieriai – tai padriki kasdieniai mintijimai, surašyti trupučiu rašalo, atmiešto gausybe ašarų.

Visus tuos mėnesius karštligiškai rašiau žiūrėdamas į tavo autoportretą ir du tavo dovanotus peizažus: mano Arkadiją, regėtą tavo akimis, ir mažytę Burgalio Šventojo Tėvo bažnyčios apsidę. Žiūrėjau kaip apkerėtas ir dabar prisimenu kiekvieną smulkmeną, kiekvieną liniją ir kiekvieną atšešėlį. Ir visas istorijas, kurias jie pažadino mano širdyje. Sėdėjau prie tavo piešinių, to savotiško altoriaus, ir rašiau be atokvėpio, tarytum klaidžiodamas tarp atminties ir užmiršties, savo būsimos pirmosios mirties. Rašiau nesusimąstydamas, išliedamas ant popieriaus viską, ką įmanoma aprašyti, ir vildamasis, kad kada nors kas nors, linkęs į paleontologiją, galbūt Bernatas, jeigu jam užeis toks noras, iššifruos visa tai, užsibrėžęs nežinia kam atiduoti. Gal tai mano testamentas. Labai padrikas, bet testamentas.

Pradėjau šiais žodžiais: „Ir tik vakar vakare, beklaidžiodamas šlapiomis Valkarkos gatvėmis, pagaliau suvokiau, kad gimti to-

* Čia ir dabar. (*Lot.*)

kioje šeimoje buvo nedovanotina klaida." Vos parašęs tai, supratau, kad pradėti reikia nuo pat pradžios. Pradžioje visada buvo žodis. Todėl dabar dar kartą perskaičiau tą sakinį: „Ir tik vakar vakare, beklaidžiodamas šlapiomis Valkarkos gatvėmis, pagaliau suvokiau, kad gimti tokioje šeimoje buvo nedovanotina klaida." Kiek daug laiko prabėgo nuo tos dienos, kai visa tai patyriau; ir kiek daug laiko praslinko nuo tos dienos, kai parašiau tuos žodžius. Šiandien – tai visai kas kita. Šiandien – tai rytojus.

Ilgai mynęs notarų bei advokatų slenksčius, tris ar keturis kartus lankęsis Tonoje pas Adriano gimines, kurie nežinojo nė kaip atsidėkoti už rūpinimąsi pusbrolio reikalais ir visus jo žygius, Bernatas išvyko į Upsalą pas tokią Laurą Bailiną.

– Kaip baisu, vargšas Adrianas.

– Deja.

– Atsiprašau, bet negaliu sutvardyti ašarų.

– Paverk, paverk.

– Ne. Na, o ko pageidauja Adrianas?

Kol ji, tolydžio pūsčiodama, gėrė karštą arbatą, Bernatas aiškino jai skirtą testamento dalį.

Urželis? Tas, kur kabo valgomajame?

– Aha, vadinasi, esi mačiusi?

– Taip, esu buvusi jo namuose.

Ak, Adrianai, kiek visko tu slėpei nuo mūsų! Iki šiol apie Laurą beveik nieko nebuvau girdėjęs. Kiek daug dalykų slepia draugai vienas nuo kito, pagalvojo Bernatas.

Laura Bailina, graži šviesiaplaukė, nedidelio ūgio, labai maloni, pasakė pagalvosianti, ar verta imti paveikslą pagal testamentą. Bernatas paaiškino, kad tai dovana, nieko bloga nesą.

– Visa bėda – mokesčiai. Nežinau, ar išgalėsiu sumokėti visus mokesčius, priimdama tą paveikslą. Ar kaip ten sakoma, kai gaunamas palikimas? Čia, Švedijoje, iš pradžių turėsiu imti paskolą, paveldėti paveikslą, sumokėti mokesčius, o paskui parduoti jį, kad galėčiau atsikratyti skolos.

Palikęs Bailiną, su puodeliu garuojančios arbatos svarstančią, ką daryti su palikimu, Bernatas Plensa grįžo į Barseloną pačiu laiku, spėjo pasiprašyti išleidžiamas iš dviejų repeticijų dėl svarbių šeimyninių aplinkybių, šaltakraujiškai atrėmė priekaištingą orkestro administratoriaus žvilgsnį ir antrą kartą per pastaruosius du mėnesius išskrido į Briuselį.

Pensininkų namai Antverpene. Registratūroje jis nusišypsojo putliai moteriškei, kalbančiai telefonu ir tuo pat metu dirbančiai kompiuteriu, palaukė, kol ji padės ragelį, ir, nutaisęs kuo plačiausią šypseną, paklausė: angliškai ar prancūziškai, o kai ji atsakė – angliškai, pasiteiravo Matijo Alpaertso. Moteriškė įdėmiai pažvelgė į jį. Veikiau tiriamai. Bent jam pasirodė, kad kiaurai pervėrė jį žvilgsniu.

– Atsiprašau, ko teiraujatės?

– Pono Matijo Alpaertso.

Moteriškė susimąstė. Paskui sužiuro į kompiuterį. Valandėlę kažko ieškojo. Kelis kartus paskambino telefonu ir vėl ėmė kažko ieškoti kompiuteryje. Pagaliau sušuko: Alpaertsas! Paspaudė klavišą, dirstelėjo į ekraną, paskui į Bernatą:

– Ponas Alpaertsas mirė 1997 metais.

– Mat kaip... Aš...

Bernatas jau buvo beišeinąs, bet staiga jam toptelėjo beprotiška mintis:

– Ar galėčiau žvilgtelėti į jo bylą?

– Juk jūs ne giminė, ar ne?

– Ne, ponia.

– Ar galėčiau sužinoti, ko...

– Norėjau iš jo nusipirkti smuiką.

– Dabar man aišku, kas jūs toks! – sušuko ji, lyg nusimesdama sunkią naštą nuo pečių.

– Aš?

– „Antigonės“ kvarteto antrasis smuikas.

Akimirką Bernatas mėgavosi savo šlove. Nusišypsojo paglostyta savimeile.

– Kokia atmintis! – leptelėjo nesumesdamas, ką dar galėtų pasakyti.

– Labai gerai įsimenu veidus, – pasigyrė moteriškė. – Be to, jūs toks aukštas... – Drovėdamasi: – Tik neprisimenu jūsų pavardės.

– Bernatas Plensa.

– Bernatas Plensa... – ji atkišo ranką. – Liliana Mur. Klausiausi jūsų Gente prieš kelis mėnesius. Mendelsonas. Šubertas. Šostakovičius.

– Na, matote... Aš...

– Man patinka sėdėti pirmoje eilėje, arčiau muzikantų.

– Ar jūs irgi griežiate?

– Ne. Tiesiog mėgstu muziką. O kam jums prireikė informacijos apie poną Alpaertsą?

– Dėl smuiko... – Bernatas sutriko. – Aš tik norėjau žvilgtelėti į nuotrauką, – jis nusišypsojo. – Malonėkit... Liliana.

Panelė Mur susimąstė, bet netrukus, pagerbdama „Antigonės" kvartetą, taip pakreipė monitorių, kad būtų matyti Bernatui. Vietoj lieso senio vešliais žilais plaukais, ašarojančiomis akimis ir didelėmis atlėpusiomis ausimis, į kurį, žado netekęs, trisdešimt sekundžių spoksojo Bernatas tą dieną, kai savo draugui į kabinetą atnešė kompiuterį, iš ekrano žiurksojo liūdnas, bet apkūnus plikagalvis vyriškis juodomis kaip gagatas apskritomis akimis, tokios pat spalvos kaip dievaižin kurios jo dukters plaukai. Išgamos!

Moteriškė vėl nusuko monitorių, ir Bernatą iš apmaudo išpylė prakaitas. Dėl visa ko pakartojo: žinot, norėjau iš jo nusipirkti smuiką.

– Ponas Alpaertsas kaip gyvas nėra turėjęs smuiko.

– Kiek metų jis čia gyveno?

– Penkerius ar šešerius, – dirstelėjusi į ekraną, pasitaisė: – Septynerius.

– Ar tikrai žinote, kad čia išties Matijo Alpaertso nuotrauka?

– Be jokios abejonės. Čia dirbu jau dvidešimt metų. – Išdidžiai: – Prisimenu visų veidus. Pavardės – visai kas kita.

– Gal jo giminių...

– Ponas Alpaertsas neturėjo giminių.

– Na, gal koks tolimas giminaitis...

– Jis buvo vienišas. Visa šeima žuvo per karą. Jie buvo žydai. Išliko tik jis vienas.

– Jokių giminių?

– Be galo, be krašto pasakodavo savo gyvenimo tragediją. Man rodos, galų gale jis visai išprotėjo. Be galo, be krašto pasakodavo graužiamas...

– Sąžinės.

– Taip. Be perstojo. Kam pakliūva. Tas jo pasakojimas ilgainiui tapo jo gyvenimo prasme. Vienintelis gyvenimo tikslas – pasakoti, kad turėjo dvi dukteris...

– Tris.

– Tris? Na, tris, tokiu ir tokiu vardu.

– Amelietjė juodais kaip juodmedis plaukais, Tru taurios medienos rusvumo plaukais, Žiuljeta, auksaplaukė mažylė.

– Buvote su juo pažįstamas? – nustebusi išpūtė akis.

– Savotiškai. Ar daugeliui žmonių žinoma šita istorija?

– Didumai įnamių. Tiems, kurie dar gyvi, be abejo. Juk mirė prieš kelerius metus.

– Taip, aišku.

– Visų geriausiai jį mėgdžiojo Bobas.

– O kas jis toks?

– Gyveno tame pačiame kambaryje.

– Jis dar gyvas?

– Sveikas kaip ridikas. Amžinai prikrečia mums šunybių, – nuleidusi balsą, patikliai pasiskundė sieksniniam „Antigonės" kvarteto antrajam smuikui: – Rengia slaptus domino turnyrus pensininkams.

– Ar galėčiau...

– Taip. Nors taisyklės draudžia...

– Dėl muzikos...

– Žinoma! Dėl muzikos!

Laukiamajame mėtėsi penki olandiški žurnalai, vienas prancūziškas. Ant sienos kabojo pigutė Vermejerio reprodukcija: moteris,

stovinti prie lango, nustebusi žiūrėjo į Bernatą, lyg jis būtų ką tik įėjęs į paveiksle pavaizduotą kambarį.

Senis pasirodė po penkių minučių. Liesas, ašarojančiomis akimis, vešliais žilais plaukais. Sprendžiant iš išvaizdos, jis nepažino Bernato.

– Angliškai ar prancūziškai? – šypsodamas paklausė Bernatas.

– Angliškai.

– Laba diena.

Priešais Bernatą stovėjo tas pats žmogus, aną popietę įtikinęs Adrianą... Ar aš tau nesakiau, Adrianai, dingtelėjo Bernatui. Jie tave perprato. Tačiau, užuot iš karto prirėmęs senį prie sienos, Bernatas plačiai nusišypsojo ir paklausė: ar esate kada nors girdėjęs apie Storionio smuiką, vadinamą Vialiu?

Senis, nespėjęs atsisėsti, puolė atgal prie durų. Bernatas neleido jam išeiti užtverdamas duris visu savo augalotu liemeniu.

– Jūs pavogėte tą smuiką.

– Ar galėčiau sužinoti, kas jūs toks?

– Iš policijos.

Išsitraukęs Barselonos simfoninio orkestro ir Nacionalinio Katalonijos orkestro nario pažymėjimą, pridūrė:

– Interpolas.

– Dieve mano, – sudejavo senis. Ir atsisėdo priblokštas. Paskui pasakė, kad padarė tai ne dėl pinigų.

– Kiek jums užmokėjo?

– Penkiasdešimt tūkstančių frankų.

– Va, dailiausia!

– Ne dėl pinigų tai padariau. Be to, jie sumokėjo belgų frankais.

– Kodėl taip padarėte?

– Su Matiju Alpaertsu gyvenau penkerius metus tame pačiame kambaryje, jis man įsiėdė iki gyvo kaulo. Kas mielą dieną pasakodavo apie savo suknistas dukreles ir negaluojančią uošvę. Kas mielą dieną pasakodavo spoksodamas pro langą, nė nematydamas manęs. Kas mielą dieną. Kol galiausiai apsirgo, ir tada pasirodė tiedu žmonės.

– Kas tokie?

– Nežinau. Iš Barselonos. Vienas sudžiūvęs, pagyvenęs, kitas jaunesnis. Pasakė man: girdėjom, kad moki meistriškai mėgdžioti.

– Aš aktorius. Aktorius, nors ir pensininkas. Griežiu akordeonu ir saksofonu. Truputį fortepijonu.

– Na, pažiūrėsim, ar tikrai moki taip gerai mėgdžioti.

Nusivedė jį į restoraną, privaišino pietumis, baltuoju ir raudonuoju vynu. Jis pažiūrėjo į juos nustebęs ir paklausė: o kodėl jums nepasikalbėjus su pačiu Alpaertsu?

– Jis jau kalbasi su anuo pasauliu. Ilgai negyvens.

– Laimė, pagaliau nebegirdėsiu pasakojant apie jo negaluojančią uošvę.

– O jums negaila vargšelio?

– Matijas sako, kad jau šešiasdešimt metų trokšta numirti. Kodėl turėčiau graužtis, jei pagaliau numirtų?

– Na, Bobai, parodyk mums, kaip moki mėgdžioti.

Ir Bobas Mortelmansas ėmė kalbėti: įsivaizduok, kad vakarieniauji su savo Berta, su negaluojančia uošve ir trimis skaisčiomis saulutėmis, Amelietje, vyresnėle, tądien sulaukusia septynerių, Tru, viduriniąja, taurios medienos rusvumo plaukais. Ir Žiuljeta, jaunėle, auksaplauke mažyle. Ir staiga atsidaro durys, įsiveržia būrys kareivių rėkdami: raus, raus, *ir Amelietjė: ką reiškia raus, tėti?, o aš negalėjau užtverti kelio ir net nepabandžiau jų ginti.*

– Puiku. Gana.

– Ei, ei! Galiu dar parodyti...

– Sakau: puiku. Ar nori užsidirbti pinigų?

Atsakiau, kad noriu, ir jie mane išskraidino lėktuvu, o Barselonoje dar parepetavome kelis to nuobodos Matijo tikrosios gyvenimo istorijos variantus.

– O jūsų draugas tuo metu gulėjo mirties patale.

– Jis nebuvo mano draugas. Nudilusi plokštelė, ir tiek. Kai grįžau į Antverpeną, jis jau buvo miręs. – Ir, lyg stengdamasis prisimeilinti tam dilbai policininkui, pridūrė: – Gal ilgėjosi manęs, kaip manote?

Bernatas neatsiliepė. Ir Bobas Mortelmansas pabandė sėlinti prie durų. Tačiau Bernatas, nė nekrustelėdamas iš vietos, pasakė: tik pamėginkit sprukti, sprandą nusuksiu. Girdite?

– Taip. Girdžiu.

– Jūs – šunsnukis. Pavogėte iš jo smuiką.

– Bet jis ir nenumanė, kad kas nors turi jo smuiką...

– Jūs – šunsnukis. Parsidavėte už šimtą tūkstančių frankų.

– Ne dėl pinigų tai padariau. Be to, jie man davė tik penkiasdešimt tūkstančių. Maža to, sumokėjo belgų frankais.

– Negana to, apvogėte nelaimingąjį Adrianą Ardevolį.

– Kas jis toks?

– Tas ponas iš Barselonos, kurį apmulkinote.

– Garbės žodis, ne dėl pinigų tai padariau.

Bernatas pažvelgė į jį susidomėjęs. Ir linktelėjo, lyg ragindamas pasakoti toliau. Bet šis tylėjo.

– Kodėl tai padarėte?

– Pasitaikė... tokia proga... Svarbiausias mano gyvenimo vaidmuo. Todėl ir sutikau.

– Ir geriausiai apmokėtas.

– Be abejo. Bet suvaidinau meistriškai. Be to, man teko improvizuoti, nes tas žmogus ėmė mane kalbinti, taigi turėjau ne tik sakyti monologą, bet ir palaikyti pokalbį.

– Na ir kaip?

– Puikiai išsisukau. – Išdidžiai: – Sugebėjau visiškai įsijausti į savo personažą.

Aš jį pasmaugsiu, tarė sau Bernatas. Ir apsižvalgė, ar niekas nemato. Tuo tarpu Bobas Mortelmansas, pagalvojęs, kad policininkas tyli juo susižavėjęs, grįžo prie savo pamėgto vaidmens. Ir šiek tiek persistengdamas prabilo:

– Gal išgyvenau iki šios dienos ir pasakoju jums savo negandos istoriją tik todėl, kad pasirodžiau esąs bailys Amelietjės gimimo dieną. O gal todėl, kad aną lietingą šeštadienį pavogiau sužiedėjusią plutą iš Moišos, tokio senio iš Vilniaus. O gal todėl, kad atšlijau tą akimirką, kai blokfiureris užsimanė mus pamokyti ir įniko visus

pagret talžyti šautuvo buože, ir smūgis, skirtas man, kliuvo vaikinui, vardu...

– Gana!

Bernatas atsistojo, ir Bobui Mortelmansui dingtelėjo, kad policininkas jį pritvos. Jis susigūžė ant kėdės pasiruošęs atsakyti į visus aliai vieną Interpolo pareigūno klausimus.

Išsižiok, pasakė Bernatas, Adrianas išsižiojo, ir Bernatas įpylė jam į burną šaukštą manų sriubos, kaip kadaise Ljurensui, kai šis buvo vienerių, ir pridūrė: gardu, ar ne, tu mėgsti manų sriubą, ką? Adrianas pažvelgė į Bernatą, bet neatsakė.

– Ką galvoji?

– Ar aš?

– Taip.

– Nežinau.

– O kas aš toks?

– Nagi tas.

– Še dar šaukštą. Na, išsižiok, jau paskutinis. Šaunuolis.

Jis nukėlė dangtį nuo antro patiekalo ir pasakė: oho! Virta vištiena. Tu mėgsti, ar ne?

Adrianas abejingai įsistebeilijo į sieną.

– Aš myliu tave, Adrianai, ir nieko tau nesakysiu apie smuiką.

Pažvelgė į jį Gertrūdos akimis arba tokiu žvilgsniu, kokiu, kaip dingojosi Adrianui, žiūrėdavo Sara Gertrūdos akimis. Arba tokiu žvilgsniu, kokiu, Bernato galva, Sara žiūrėdavo į Adrianą Gertrūdos akimis.

– Aš myliu tave, – pakartojo Bernatas. Pasmeigė šakute balkšvą vištienos gabalėlį ir pasakė: – Ak, kaip skanu, kaip skanu. Na, išsižiok, Ljurensai.

Po vakarienės atėjo Džonatanas, paėmė padėklą ir paklausė: gal eisi gulti?

– Jei neprieštaraujate, aš pats jį paguldysiu.

– Gerai: jei reikės padėti, švilptelėkit.

Džonatanui išėjus, Adrianas pasikasė pakaušį ir atsiduso. Paskui bukai įsistebeilijo į sieną. Bernatas pasirausė portfelyje ir ištraukė knygą.

– „Blogio problema“, – perskaitė pavadinimą. – Adrianas Ardevolis.

Adrianas pažvelgė jam į akis, paskui dirstelėjo į knygos viršelį ir nusižiovavo.

– Ar žinai, kas čia?

– Ar aš?

– Taip. Tu parašei. Prašei niekam nerodyti, bet universitetas buvo tos nuomonės, kad būtina išleisti. Prisimeni?

Tyla. Adrianas kaip nesavas. Bernatas paėmė draugui už rankos ir pajuto, kaip šis pamažu nusiramina. Tuomet papasakojo, kad paruošti ją leisti apsiėmė profesorė Parera.

– Man regis, ji puikiai atliko savo darbą. Jai padėjo Johanesas Kamenekas, man rodos, jis dirba daugiau kaip dvidešimt keturias valandas per parą. Ir labai tave myli.

Bernatas paglostė ranką Adrianui, ir šis nusišypsojo. Gerą valandėlę juodu sėdėjo tylėdami kaip du įsimylėjėliai. Adrianas abejingai pažvelgė į knygą ir nusižiovavo.

– Kelias knygas nusiunčiau į Toną tavo giminaičiams. Jie labai apsidžiaugė. Atvažiuos tavęs aplankyti prieš Naujuosius metus.

– Labai gerai. O kas tokie?

– Ševis, Roza ir... nebeprisimenu vardo.

– Aha.

– Ar prisimeni juos?

Kaip ir kiekvieną kartą, to klausiamas, Adrianas pliaukštelėjo liežuviu, lyg būtų suirzęs arba įsižeidęs.

– Nežinau, – prisipažino sutrikęs.

– O kas aš toks? – tą vakarą jau trečią kartą paklausė Bernatas.

– Tu.

– O koks mano vardas?

– Tavo. Tas pats. Vilsonas. Aš pavargau.

– Na, gerai, metas gulti, jau vėlu. O tavo knygą padedu ant naktinio stalelio.

– Labai gerai.

Bernatas pristūmė neįgaliojo vežimėlį prie lovos. Adrianas atsisuko sunerimęs. Nedrąsiai:

– Aš nežinau... ar man miegoti vežimėlyje, ar lovoje. O gal ant palangės.

– Žinoma, lovoje. Ten patogiau.

– Ne, ne, ne, man rodos, geriau ant palangės.

– Kaip sau nori, mielasis, – atsakė Bernatas, stumdamas vežimėlį prie lovos. Ir pridūrė: – Atsiprašau, atsiprašau, atsiprašau.

Jis atsibudo sužvarbęs – pro lango plyšius smelkėsi šaltis. Buvo dar tamsu. Jis tol darbavosi skiltuvu, kol pagaliau uždegė žvakę. Apsivilko abitą, paskui apsiaustą su gobtuvu ir išėjo į siaurą koridorių. Vienoje celėje, toje, kuri žvelgė į Šv. Barboros kalvą, spingsėjo švieselė. Drebėdamas iš šalčio ir sielvarto, jis pasuko į bažnyčią. Didžioji žvakė, pastatyta prie karsto su brolio Šv. Baltramiejaus Juozapo palaikais, buvo išdegusi. Į jos vietą pastatė savo žvakę. Nors ir buvo šalta, sveikindami artėjantį rytą jau čiulbėjo paukščiai. Jis pamaldžiai sukalbėjo „Tėve mūsų", mąstydamas apie gerojo tėvo prioro sielos išganymą. Mirguliuojant jo žvakės liepsnelei, apsidėje gana neįprastai atrodė šventųjų freskos. Šventasis Petras, šventasis Povilas ir... ir... ir kiti apaštalai, ir Švenčiausioji Mergelė Marija, ir rūstusis Pantokratorius siūbavo tarytum tyliai ir ritmingai šokdami ant sienos.

Kikiliai, žaliukės, strazdai, žvirbliai ir dagiliai šlovino artėjantį rytą panašiai, kaip vienuoliai per amžių amžius garbino mūsų Viešpatį. Kikiliai, žaliukės, strazdai, žvirbliai ir dagiliai tarytum džiaugėsi sužinoję, kad mirė Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno tėvas prioras. O gal jie giedojo laimingi, žinodami, kad jis rojuje, nes buvo geras žmogus. O gal Dievo paukšteliai apskritai nieko apie tai nenumanė ir giedojo tik todėl, kad nieko kita nemokėjo. Kur aš? Penkis mėnesius gyvenu migloje, ir tik retkarčiais sušvitusi švieselė man primena, kad tu esi.

– Broli Adrianai, – išgirdo jis balsą užpakaly. Šalia išdygo brolis Julijonas su blėsuojančia žvake rankoje. – Mums reikia jį palaidoti iškart po rytinių pamaldų, – pasakė.

– Taip, žinoma. Ar jau atėjo žmonės iš Eskalo?

– Dar ne.

Jis pasikėlė ir, atsistojęs šalia brolio Julijono, pažvelgė į altorių. Kur aš? Įtraukė nuo šalčio suskirdusias rankas į plačias abito rankoves. Jie ne kikiliai, žaliukės, strazdai, žvirbliai ir ne dagiliai, o du vienuoliai, liūdintys, kad po daugelio ramaus gyvavimo šimtmečių atėjo paskutinė gyvenimo vienuolyne diena. Jau keliolika mėnesių jie negiedojo. Tik kalbėjo maldas, leisdami paukščiams giedoti ir nerūpestingai džiaugtis gyvenimu. Adrianas prisimerkęs sukuždėjo žodžius, per amžių amžius drumsčiančius nakties ramybę:

– *Domine, labia mea aperies.**

– *Et proclamabo laudem tuam***, – irgi pakuždomis atsiliepė brolis Julijonas.

Tą Kalėdų naktį, kai pirmą kartą niekas nelaikė *Missa in Nocte****, vienuoliai sukalbėjo tik rytines maldas. *Deus, in adiutorium meum intende.***** Tai buvo liūdniausios Piemenėlių mišios tarp Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno sienų per visus jo gyvavimo šimtmečius. *Domine, ad adiuvandum me festina.******

Keisčiausia, kad su Titu Karboneliu pavyko gana ramiai pasikalbėti. Juodviem užsisakant valgius, šis prisipažino esąs bailys ir daugiau nei metus nesirodęs slaugos namuose aplankyti dėdės Adriano.

– O kodėl negali aplankyti?

– Man labai sunku. Neturiu tiek laisvo laiko kaip jūs. – Jis paėmė valgiaraštį ir mostu pašaukė padavėją. – Beje, esu jums labai dėkingas, kad skiriate jam tiek laiko ir pastangų.

– Man rodos, tokia mano, kaip draugo, pareiga.

---

* Viešpatie, atverk mano lūpas. (*Lot.*)

** Ir aš Tave šlovinsiu. (*Lot.*)

*** Vidurnakčio mišios. (*Lot.*)

**** Dieve, šaukiuosi Tavo pagalbos. (*Lot.*)

***** Viešpatie, ateik man į pagalbą. (*Lot.*)

Titas Karbonelis, dažnas svečias restorane, patarė Bernatui, jie užsisakė valgių ir pirmą patiekalą valgė beveik tylomis. Lėkštėms tuštėjant, tylėti pasidarė nesmagu. Pagaliau Titas ryžosi nutraukti tylą:

– Ko gi vis dėlto jūs atvažiavote?

– Pasikalbėti apie Vialį.

– Vialį? Dėdės Adriano smuiką?

– Taip. Prieš kelis mėnesius buvau nuvykęs į Antverpeną pas poną Bobą Mortelmansą.

Sulig tais žodžiais Titas smagiai nusijuokė:

– Nemaniau, kad jūs kada nors apie tai užsiminsite! Ką gi jūs norite sužinoti?

Juodu palaukė, kol padavėjas atneš antrą patiekalą, o kadangi Bernatas vis dar tylėjo, Titas, žiūrėdamas jam į akis, prisipažino:

– Taip, taip, tai mano sumanymas. Puikus, ar ne? Aš gerai pažįstu dėdę Adrianą, neabejojau, kad, ponui Mortelmansui padedant, viskas bus labai paprasta. – Ir atkišo peilį į Bernatą. – Ir aš neklydau!

Bernatas valgė tylėdamas ir nenuleisdamas akių nuo Tito. Šis kalbėjo toliau:

– Taip, taip, ponas Berengeris labai pelningai pardavė Storionį; taip, mudu neblogai uždirbome; kaip jums patinka menkė?; vargu ar kada nors esate valgęs gardesnės; taip, tiesiog širdį skaudėjo, kad toks geras smuikas be reikalo dūla seife. Ar žinote, kas jį nupirko?

– Kas? – klausimas išsprūdo iš lūpų nelyginant nesutramdomas gaikštelėjimas.

– Džošua Makas, – Titas laukė Bernato atsako, ir šis stengėsi iš paskutiniųjų susivaldyti. – Matote? Galų gale smuikas vėl pakliuvo į rankas žydui, – jis nusijuokė. – Teisingumas nugalėjo, ar ne?

Bernatas suskaičiavo iki dešimties, kad nepridarytų kvailysčių. Bandydamas išlieti pyktį, tepasakė: šlykštynė! Titas Karbonelis nė kiek nesutriko:

– Man vis viena, ką Makas darys su smuiku. Prisipažįstu, šiuo atveju man rūpėjo tik pinigai.

– Aš įskųsiu jus policijai, – su netvardomu pykčiu žiūrėdamas jam į akis, pareiškė Bernatas. – Ir nemanykite, kad jums pavyks atsipirkti.

Titas Karbonelis gardžiuodamasis sukramtė kąsnį, servetėle nusišluostė lūpas, gurkštelėjo vyno ir nusišypsojo.

– Atsipirkti? Man? Nuo jūsų? – jis niekinamai prunkštelėjo. – Neketinu nė varioko jums duoti, kad tylėtumėte.

– O aš nieko iš jūsų ir neimčiau. Visa tai darau pagerbdamas savo draugo atminimą.

– Aš jums patariu verčiau prikąsti liežuvį, pone Plensa.

– Jums pikta, kad aš laikausi principų?

– Ne, nieku gyvu. Labai gražu laikytis principų. Bet įsidėmėkit, kad aš žinau tai, ką man dera žinoti.

Bernatas pažvelgė jam į akis. Titas Karbonelis vėl nusišypsojo ir pareiškė: aš taip pat nesėdėjau sudėjęs rankas.

– Nesuprantu.

– Jau lygiai mėnuo, kai jūsų leidėjas ruošiasi leisti jūsų naują knygą.

– Manding, tai ne jūsų reikalas.

– Mano, tikrai mano! Juk ir aš ten esu! Kitu vardu ir kaip antraeilis veikėjas, bet esu.

– Iš kur jūs žinote...

Titas Karbonelis pasislinko arčiau Bernato, kad būtų akis į akį, ir paklausė: tai romanas ar autobiografija? Jeigu ją parašė dėdė Adrianas, tai autobiografija, jeigu jūs – romanas. Man pasirodė, kad jūs beveik nieko nepakeitėte... Gaila tik, kad vardai kiti... Bus sunku suprasti, kas yra kas. Išsaugojote tik vieną vardą – Adrianą. Keista. Bet kadangi turėjote įžūlumo pasisavinti visą tekstą, tenka pripažinti, kad tai romanas, – jis liūdnai pliaukštelėjo liežuviu. – Vadinasi, visi mes – pramanyti. Net aš! – apsičiupinėjęs jis papurtė galvą. – Ką dabar galėčiau jums pasakyti? Man pikta...

Jis padėjo servetėlę ant stalo ir netikėtai pasakė rimtu balsu:

– Apskritai jums turėtų būti gėda kalbėti apie principus.

Bernatui Plensai gerklėje įstrigo menkės kąsnis ir išdžiūvo burna. Jis išgirdo Titą sakant: aš pasisavinau pusę smuiko kainos, o jūs – visą rankraštį. Visą dėdės Adriano gyvenimą.

Titas Karbonelis drauge su kėde pasislinko atgal, įdėmiai žiūrėdamas į Bernatą. Paskui pridūrė:

– Žinau, tariamai jūsų parašyta knyga pasirodys po kelių mėnesių. Pats spręskite, ar rengsime spaudos konferenciją, ar pažiūrėsime į viską pro pirštus.

Ir skėstelėjo rankomis, lyg siūlydamas Bernatui apsispręsti. Kadangi Bernatas nė nekrustelėjo, paklausė:

– Gal užsisakysite deserto? – ir, spragtelėjęs pirštais, pašaukė padavėją. – Čia jie turi pasakiško flano. Pirštus apsilaižysite.*

Bernatas įėjo į palatą cinquantaquattro *tuo metu, kai Vilsonas apavė neįgaliojo vežimėlyje sėdinčiam Adrianui teniso batus ir surišo raištelius.*

– Žiū, koks gražuolis, – pasakė sanitaras.

– Ir dar koks gražuolis. Ačiū, Vilsonai. Sveikas, Adrianai.

Adrianas tarytum nieko negirdėjo. Atrodė, kad šypsosi. Palatoje nieko nebuvo pasikeitę, nors Bernatas jau seniai nebuvo lankęsis.

– Štai ką tau atnešiau, – pasakė.

Ir padavė storą knygą. Adrianas paėmė truputį išsigandęs. Pažvelgė į Bernatą, nesuvokdamas, ką su ja daryti.

– Tai aš parašiau, – paaiškino Bernatas. – Dar kvepia spaustuvės dažais.

– Kaip gardžiai, – pasakė Adrianas.

– Gali pasiimti. Atsiprašau, atsiprašau, atsiprašau.

Matydamas, kad nepažįstamasis ašarų sklidinomis akimis nuleido galvą, apsiverkė.

– Ar aš kuo kaltas?

– Ne, nieku gyvu. Verkiu todėl, kad... Yra dėl ko.

* Desertas iš pasaldinto kiaušinių kremo, aplieto karamele.

– Atsiprašau, – Adrianas pažvelgė į jį sunerimęs. – Prašom neverkti, pone.

Bernatas išsitraukė iš kišenės kompaktinę plokštelę ir įkišo į Adriano grotuvą. Paėmė Adrianui už rankų ir pasakė: klausyk, Adrianai, tai tavo smuikas. Prokofjevas. Antrasis koncertas. Pasigirdo rauda, Džošuai Makui pravirkdžius Adriano Storionį. Susiėmę už rankų, Bernatas su Adrianu taip sėdėjo septynias minutes klausydamiesi plojimų ir tiesioginio įrašo šurmulio koncertų salėje.

– Dovanoju tau šitą plokštelę. Pasakyk Vilsonui, kad ji tavo.

– Vilsonai!

– Ne, ne dabar, nereikia. Aš pats jam pasakysiu.

– Ei! – neatlyžo Adrianas.

Vilsonas kyštelėjo galvą į palatą, lyg būtų budėjęs už durų.

– Kas atsitiko? Ar viskas gerai?

– Na, tiesiog... aš jam atnešiau plokštelę ir knygą. Gerai?

– Noriu miego.

– Aukseli, juk ką tik atsikėlei!

– Noriu kako.

– Vargeli tu mano! – Bernatui: – Palauksite? Ne daugiau kaip penkias minutes.

Bernatas išėjo su knyga į koridorių. Atsisėdęs terasoje, ėmė ją sklaidyti. Šalia nutįso šešėlis.

– Puiku, ar ne? – daktaras Valsas parodė į knygą. – Jūsų, tiesa?

– Aš jums...

– Oi! – pertraukė jį gydytojas. – Neturiu laiko skaityti. – Ir lyg grasindamas: – Bet kada nors tikrai perskaitysiu, garbės žodis. – Juokaudamas: – Nieko neišmanau apie literatūrą, bet žadu įvertinti kaip griežtas kritikas.

Ko jau ko, o jo kritikos nėra ko bijoti, pagalvojo Bernatas, žvilgsniu lydėdamas nueinantį daktarą Valsą. Sučirškė mobilusis. Bernatas pasitraukė į tolimesnį terasos kampą – naudotis mobiliaisiais klinikoje buvo draudžiama.

– Klausau.

– Kur tu?

– Ligoninėje.

– Gal nori, kad atvažiuočiau?

– Ne, na, ne, – pernelyg skubotai atsakė jis. – Būsiu antrą valandą.

– Ar tikrai nenori, kad atvažiuočiau?

– Ne, ne, ne... Neverta.

– Bernatai!

– Ką?

– Aš didžiuojuosi tavimi.

– Manimi?.. Kodėl?

– Ką tik baigiau skaityti tavo knygą. Mano nuomone, tau pavyko meistriškai perteikti tavo draugo vidinį pasaulį...

– Na... Ačiū, labai ačiū. – Ir susigriebęs: – Atvažiuosiu antrą.

– Užkaisiu ryžius, kai tik atvažiuosi.

– Gerai, Šenija, negaliu daugiau kalbėti.

– Pabučiuok jį nuo manęs.

Tą akimirką, kai, išjungęs telefoną, vargais negalais bandė įsivaizduoti nesuvokiamą Kleino butelio formą, Vilsonas atrideno į terasą neįgaliojo vežimėlį su Adrianu. Adrianas delnu prisidengė akis, lyg būtų spiginusi saulė.*

– Sveikas, – pasakė Bernatas. Ir kreipėsi į Vilsoną: – Aš nuvešiu jį į kampelį su glicinijomis.

Vilsonas gūžtelėjo pečiais, ir Bernatas nuvežė Adrianą prie glicinijų. Iš ten vėrėsi vaizdas į Barseloną ir tolumoje mėlynuojančią jūrą. Kleinas. Jis atsisėdo ir atskleidė knygos pabaigą. Perskaitė: Kiek daug laiko prabėgo nuo tos dienos, kai visa tai patyriau; ir kiek daug laiko praslinko nuo tos dienos, kai parašiau šiuos žodžius. Šiandien – tai visai kas kita. Šiandien – tai rytojus.

Ir kuriems galams visa tai pasakojau? Juk jeigu brolio Mykolo nebūtų graužusi sąžinė dėl inkvizitoriaus žiaurumo, jis nebūtų pabėgęs ir tapęs broliu Julijonu, tuo pačiu, kuris kišenėje nešiojosi klevo sėklų, o Gijomas Fransua Vialis nebūtų Arkanų giminei už beprotiškus pinigus pardavęs savo Storionio.

– Tai Storionis.

---

* Kleino butelis – kūnas arba paviršius, forma kiek primenantis butelį, bet neturintis ribinių vidinių ir išorinių pusių. Pirmą kartą jį 1882 m. aprašė vokiečių matematikas F. Kleinas.

– Nepažįstu tokio.

– Gal pasakysite, kad niekada nesate girdėjęs apie Loraną Storionį?

– Niekada.

– Bavarijos ir Veimaro dvarų tiekėjas, – sugalvojo jis.

– Pirmą kartą girdžiu. Gal turite ką nors Čeručio ar Presendos darbo?

– Dėl Dievo meilės! – dėdamasis be galo pasipiktinęs, sušuko ponas Vialis. – Presenda mokėsi amato drauge su Storioniu!

– O Štainerio?

– Šiuo metu – nieko. – Parodė į smuiką ant stalo. – Išmėginkite. Griežkite, kiek tik norite, *heer* Arkanai.

Nikolas Arkanas nusivožė peruką ir paėmė smuiką, išsiviepęs lyg su panieka, lyg su pasibjaurėjimu, nors širdies gilumoje troško išmėginti instrumentą. Ėmė čirpinti savo įprastu stryku, keistai liesdamas stygas be galo judriais pirštais, ir iš karto, beveik nuo pat pirmos natos, išgavo negirdėtą skambesį. Gijomas Fransua Vialis vos nepasiuto iš pykčio klausydamasis, kaip flamandų smuikininkas iš atminties groja jo nekenčiamo dėdulės Leklero sonatas, bet vargais negalais susitvardė, nes norėjo žūtbūt parduoti smuiką. Po valandos, kai kakta ir plikė išrasojo nuo prakaito, Nikolas Arkanas grąžino smuiką Gijomui Fransua Vialiui, neabejojančiam, kad šis pirks instrumentą.

– Ne. Man nepatinka, – pareiškė smuikininkas.

– Penkiolika tūkstančių florinų.

– Nė neketinu jo pirkti.

Monsieur Vialis atsistojo ir paėmė smuiką. Atsargiai paguldė į dėklą, ant kurio buvo matyti tamsi neaiškios kilmės dėmė.

– Turiu dar vieną pirkėją už pusantros valandos kelio nuo Antverpeno. Ar neįsižeisite, jei išvažiuosiu neatsisveikinęs su ponia Arkan?

– Dešimt tūkstančių.

– Penkiolika tūkstančių.

– Trylika.

– Keturiolika.

– Sukertam rankas, *monsieur* Viali. – Ir, kai dėl kainos buvo galutinai sutarta, Arkanas pusbalsiu pridūrė: – Nepaprastas skambesys.

Vialis vėl padėjo dėklą ant stalo ir atvožė. Išvydo *heer* Arkano godų žvilgsnį. Šis sukuždėjo:

– Jeigu aš šį tą numanau, šis instrumentas suteiks daug džiaugsmo.

Nikolas Arkanas paseno šalia to smuiko ir testamentu paliko jį dukteriai, griežusiai klavesinu, o ši – sūnėnui Nestorui, garsiųjų „Estampų" kūrėjui, šis – sūnui, sūnus – sūnėnui, ir taip vyko iki tol, kol po keliolikos dešimtmečių Žiulis Arkanas padarė biržoje keletą didelių klaidų ir turėjo atsisveikinti su giminės paveldu. O sloguojanti uošvė, kaip ir Arkanas, gyveno Antverpene. Nuostabus visais atžvilgiais: skambesiu, proporcijomis, švelnumu ir forma... Tikras Kremonos meistrų šedevras. Ir jei tėtis būtų turėjęs bent truputį sąžinės, jei Foigtas būtų buvęs doras žmogus ir nebūtų pasigviešęs smuiko, jei... man nebūtų reikėję viso to pasakoti. Jei nebūčiau turėjęs Storionio, nebūčiau draugavęs su Bernatu. Ir nebūčiau susipažinęs su tavimi Paryžiuje per koncertą. Būčiau buvęs kitoks ir šiandien nebūčiau kalbėjęsis su tavimi. Suprantu: pasakojau padrikai, bet ir mano galvoje viskas maišosi. Tik vargais negalais priėjau prie šitos vietos ir nebegalėčiau perskaityti to, kas parašyta. Nedrįstu pažvelgti atgal: pirmiausia todėl, kad rašydamas dažnai verkdavau, kita vertus, pastebiu, kad iš galvos kasdien man dingsta tai kėdė, tai koks niekutis. Tampu Hoperio paveikslo personažu, kuris žiūri pro langą ir į gyvenimą nieko nematančiomis akimis, o burnoje jaučia bjaurų viskio ir tabako skonį.

Bernatas pažvelgė į Adrianą, regis, labai susidomėjusį glicinijos lapeliu prie savo galvos. Tik po valandėlės išdrįso paklausti:

– Ar tau nieko neprimena tai, ką skaitau?

Adrianas patylėjo ir lyg nusikaltęs atsakė:

– O kodėl, jūsų nuomone, turėtų man ką nors priminti?

– Aš tau ne koks nors „jūs", aš – Bernatas.

– Bernatas.

Tačiau glicinijos lapelis buvo įdomesnis. Ir Bernatas vėl ėmė skaityti nuo tos vietos, kur buvo sustojęs, ten, kur Adrianas sakė:

noriu tau pasakyti, mylimoji, tokį dalyką, kuris neduoda man ramybės: visą gyvenimą mąsčiau apie žmonijos kultūros istoriją ir bandžiau išmokti gerai griežti instrumentu, kuriuo groti neįmanoma, turiu omeny, kad visi mes su savo polinkiais – ne kas kita, kaip sukknistas atsitiktinumas. Ir visi faktai, poelgiai ir įvykiai maišosi, pinasi, o mes, žmonės, irgi grynai per atsitiktinumą susitinkame, randame arba prarandame, arba pamirštame vienas kitą. Visas gyvenimas – atsitiktinumų žaismas. O gal priešingai – viskas iš anksto nulemta. Nežinau, katrą prielaidą pripažinti, nes abi teisingos. Ir jeigu netikiu Dievo, kaip galėčiau tikėti nežinomybe, nors ir kaip ji vadinama, likimu ar kaip nors kitaip.

Mylimoji, jau vėlu, pats naktovidis. Rašau žvelgdamas į tavo autoportretą, kuriame įkūnyta tavo dvasia, nes tu sugebėjai ją perteikti. Ir į du svarbiausius savo gyvenimo peizažus. Kažkuris kaimynas, turbūt Kareresas iš ketvirto aukšto, pameni, toks aukštas blondinas, užtrenkė lifto duris pernelyg garsiai tokiu vėlyvu metu. Sudiev, Kareresai. Visus tuos mėnesius rašiau kitoje pusėje rankraščio, kuriame veltui bandžiau svarstyti apie blogį. Tik tuščiai švaisčiau laiką. Dabar popieriaus lapai prirašyti iš abiejų pusių. Vienoje pusėje – nevykę apmąstymai; kitoje – pasakojimas apie mano gyvenimo įvykius ir būgštavimus. Sugebėjau papasakoti tau apie savo gyvenimą daug dalykų, gal neteisingai, bet sąžiningai. Galiu kalbėtis su tavimi, spėlioti arba prasimanyti daug dalykų apie savo tėvus, kurių nekenčiau, kuriuos smerkiau ir niekinau ir kurių dabar truputį ilgiuosi.

Šis pasakojimas – tau, idant gyventum, nors ir kur būdama, tegu tik mano žodžiuose. Bet pasakoju ne sau – vargu ar sulauksiu rytojaus. Jaučiuosi kaip Anicijus Manlijus Torkvatas Severinas Boetijus*, gimęs Romoje apie keturi šimtai septyniasdešimt penktuosius metus ir pelnęs šlovę antikinės filosofijos studijomis; aš apsigyniau daktaro disertaciją tūkstantis devyni šimtai septyniasdešimt šeštaisiais Tiubingeno universitete, o paskui dirbau

* Anicius Manlius Torquatus Severinus Boethius (480–524) – viduramžių muzikos teoretikas ir filosofas.

Barselonos universitete, penkiolika minučių nuo namų. Paskelbiau daug darbų, apmąstymų balsu universiteto auditorijose rezultatą. Turėjau svarbių valstybinių pareigų, pelniau šlovę, bet vėliau patekau į nemalonę ir, pakliuvęs į Pavijos Agero Kalvenciano kalėjimą, nors tuo metu miestas dar nebuvo vadinamas Pavija, laukiu teisėjų sprendimo, puikiai suvokdamas, kad tai bus mirties nuosprendis. Todėl sustabdau laiką, kurdamas *De consolatione philosophiae**, ir laukiu pabaigos rašydamas tau šiuos prisiminimus, kurių kitaip ir neįmanoma pavadinti. Merdėsiu ilgai, visiškai ne taip, kaip mirė Boetijus. Mano imperatorius žudikas – ne Teodorikas, o Alzheimeris Didysis.

Esu kaltas, esu kaltas, esu labai kaltas, kaip buvau mokomas mokykloje, nors, regis, net nesu krikštytas. Ir visa tai buvo patiekiama su pagardu – neįtikėtina pasaka apie prigimtinę nuodėmę. Esu kaltas dėl visko; o prireikus būsiu kaltas dėl viso to, kas atsitinka Žemėje: dėl žemės drebėjimų, gaisrų ir potvynių. Nežinau, kur yra Dievas. Tavo, mano, Epšteinų Dievas. Mane kamuoja vienatvė, mylimoji, mano mylimiausioji Sara.

Nusidėjėlis nevertas atpirkimo. Daugiausia, ko jis gali tikėtis, – tai aukos atleidimo. Bet dažniausiai, net gavęs atleidimą, jis negali gyventi. Miusas ryžosi išpirkti padarytą blogį, nesitikėdamas niekieno, net Dievo, atleidimo. Aš jaučiuosi esąs kaltas dėl daug ko, bet bandžiau gyventi toliau. *Confiteor*. Rašyti nelengva, greit pavargstu, sutrinku, nes atsiveria skaudžios atminties spragos. Sprendžiant iš pokalbių su gydytoju, mylimoji, kai šis rankraštis bus išleistas atskira knyga, būsiu daržovė, nemokėsiu nė paprašyti, kad kas nors – ne iš meilės, o bent iš užuojautos – padėtų man atsisveikinti su gyvenimu.

Bernatas pažvelgė į draugą, o šis atsiliepė nebyliu žvilgsniu. Akimirką Bernatas išsigando, nes jam pasivaideno, kad į jį žiūri Gertrūda. Ir vis dėlto skaitė toliau: rašiau visa tai beviltiškai stengdamasis tave išsaugoti. Nužengiau į atminties pragarą, ir dievai leido tave atsiimti su viena neįvykdoma sąlyga. Dabar suprantu Loto žmoną, atsigręžusią nelemtą valandą. Prisiekiu, atsigręžiau

---

* „Apie filosofijos paguodą“. *(Lot.)*

trokšdamas tave sulaikyti, kad nesukluptum ant nelygių laiptų. Negailestingi Hado dievai nutrėmė tave į mirties pragarus. Aš nesugebėjau tavęs atgaivinti, brangioji Eurìdike.

– Euridìke.

– Ką?

– Nieko, atsiprašau.

Bernatas valandėlę tylėjo. Šaltas prakaitas. Išgąstis.

– Ar supranti, ką aš skaitau?

– Ką?

– Ar suvoki, ką aš skaitau?

– Ne.

– Tikrai?

– Neeeee!

– Luktelėk, – pagaliau apsisprendė Bernatas. – Tuoj grįšiu. – Ir be lašelio ironijos: – Niekur neik. Iš nešauk Vilsono, tuoj grįšiu.

– Vilsonai!

Bernatas taip išsigando, kad širdis vos neiššoko iš krūtinės, ir nesibelsdamas įpuolė į gydytojo Valso kabinetą: jis mane pataisė, kai neteisingai sukirčiavau vardą.

Gydytojas kilstelėjo akis nuo dokumento, kurį skaitė. Keletą sekundžių gromuliavo išgirstus žodžius, lyg nuo ligonių užsikrėtęs vangumu.

– Refleksas. – Dirstelėjo į popierius, paskui į Bernatą. – Ponas Ardevolis negali nieko prisiminti. Nebegali. Atsitiktinumas, ir tiek. Deja, nors ir kaip skaudu visiems mums būtų.

– Bet jis pasakė: Euridìkė, kai aš netyčia ištariau: Eurìdikė.

– Atsitiktinumas. Patikėkite, atsitiktinumas, ir tiek.

Grįžęs į kampelį su glicinijomis prie draugo, Bernatas pasakė: atsiprašau, Adrianai, man labai neramu, nes...

Adrianas pašnairavo į jį.

– Tai gerai ar blogai? – paklausė truputį išsigandęs.

Bernatas pagalvojo: vargšeli tu mano, visą gyvenimą mąstei ir samprotavai, ir dabar tau rūpi tik moralės klausimas. Tai gerai ar blogai? Lyg gyvenime būtų įmanoma tik daryti ar nedaryti gera. Gal tavo teisybė. Nežinau.

Jie pasėdėjo valandėlę tylėdami, kol pagaliau Bernatas ėmė garsiai ir aiškiai skaityti: ir štai prieinu pabaigą. Kelis mėnesius rašiau be atilsio, peržvelgdamas savo gyvenimą; spėjau baigti pasakojimą, bet man trūksta spėkų jį sutvarkyti pagal visas taisykles. Gydytojas man paaiškino, kad mano protas ges palengva, tokiu greičiu, kurio neįmanoma numatyti, nes kiekvienas atvejis – ypatingas. Mudu susitarėme, kad tuo metu, kol aš būsiu aš, ta... na, ta, kuo ji vardu... žodžiu, ji prižiūrės mane visą dieną, nes nevalia nuo manęs nuleisti akių. O netrukus teksią pasamdyti du žmones, kad kas nors būtų su manimi visą parą. Matai, kam leidžiu pinigus, kuriuos gavau už parduotuvę? Nutariau nesiskirti su knygomis, kol rusena sąmonė. O kai užges, man bus vis viena. Kadangi niekas daugiau manimi nesirūpina: tavęs nebėra šalia, o Mažylė Lola paskubėjo palikti šį pasaulį prieš daugel metų... man pačiam tenka viską apgalvoti. Kalserolos slaugos namuose, prie pat mano brangiosios Barselonos, bus pasirūpinta mano kūnu, kai iškeliausiu į, manding, šešėlių pasaulį. Esu tikinamas, kad ten nesiilgėsiu knygų. Argi tai ne likimo ironija, kad aš, visą gyvenimą stengęsis apsvarstyti kiekvieną žingsnį, visą gyvenimą prisiimdavęs atsakomybę už gausybę nuodėmių, taip pat už visas žmonijos nuodėmes, iškeliausiu anapus net nesuvokdamas, kad iškeliauju? Sudie, Adrianai. Atsisveikinu su savimi dėl visa ko. Apžvelgiu kabinetą, kur praleidau tiek valandų. „Dar akimirką pasigrožėkime įprastu kraštovaizdžiu, visais daiktais, kurių, be abejo, niekada neberegėsime... Ir pasistenkime žengti į mirtį atviromis akimis..." – sako imperatorius Adrianas prieš mirtį. Mieloji dvasia. Švelnioji klystžvake, Sara, mano kūno palydove, tu pirma nužengei į tą blankų, atšiaurų ir pliką kraštą.* Koks siaubas! Baigiu rašyti ir pakeliu telefono ragelį. Surenku savo draugo mobiliojo numerį: jau keli mėnesiai nesu nieko apie jį girdėjęs, sėdžiu čia užsidaręs ir rašau tau.

– Sveikas! Čia Adrianas. Kaip laikaisi? Po galais, pažadinau? Ne, kelinta valanda? Ką? Ketvirta ryto?.. Oi, atsiprašau!.. Klausyk, no-

---

* Šiek tiek pakeista prancūzų rašytojos Marguerite Yourcenar (1903–1987) romano „Adriano memuarai" citata.

rėčiau tave kai ko paprašyti ir kai ką papasakoti. Taip, taip. Ne, jei gali ateiti rytoj, na, šiandien. Ne, geriau ateik tu, taip. Na, žinoma, kada ištaikysi laisvą valandėlę. Aš sėdžiu namie. Taip, taip. Ačiū.

Baigiu aiškinti *hic et nunc*, dabartinio mano gyvenimo aplinkybes. Turiu rašyti esamuoju laiku, o tai nelengva. Tiesą pasakius, beveik baigiu savo pasakojimą. Už lango dangaus tamsą blaivo rausvapirštė aušra. Man visai sustiro rankos nuo šalčio. Dedu į vietą prirašytus lapus, rašalinę ir rašymo priemones. Kaip šalta, kaip vieniša! Kai aušra galutinai įveiks tamsą, vos įžiūrimu takeliu ateis broliai iš Žerio vienuolyno. Žiūriu į Šventąją skrynią ir galvoju, kad nėra nieko baisesnio, nei palikti tuščią vienuolyną, kur per amžių amžius buvo šlovinamas Viešpats. Negaliu nejausti savo kaltės dėl šios negandos, mylimoji. Taip, žinau. Visi mes kada nors mirsime... Bet mano taurusis draugas, tiek metų pakentęs mane, pasistengs, kad tu gyventum šiose eilutėse, atgydama kiekvieną kartą, kai kas nors ims skaityti šią knygą. Kada nors, kaip man sakoma, mano kūno taip pat nebeliks. Atleisk man, bet aš, kaip ir Orfėjas, nesugebėjau padaryti stebuklo. Prisikėlimas skirtas dievams. *Confiteor*, mylimoji. *Leshana Haba'ah B'Ierushalayim**. Šiandien – tai rytojus.

Jau baigiu šį ilgą laišką tau. *Je n'ai fait celle-ci plus longue que parce que je n'ai pas eu le loisir de la faire plus courte.*** Po tiekos įtempto darbo dienų pagaliau atėjo laikas pailsėti. Rudens pradžia. Balansas suvestas, ir stojo rytas. Įjungiau televizorių: apsimiegojęs diktorius skaitė oro pranešimą, tvirtindamas, kad artimiausiu laiku stipriai atvės ir vietomis palis. Klausydamasis nejučia prisiminiau Vislavą Šimborską***, sakiusią, kad nors didesnėje šalies dalyje numatoma giedra, vis dėlto tiems, kas ketina gyventi, nepakenktų pasiimti skėčio. Na, o man jo tikrai neprireiks.

---

* Kitąmet – Jeruzalėje (*ivrit.*): žydų linkėjimas susitikti ateinančiais metais per kitas Velykas.

** Neparašiau ilgesnio laiško todėl, kad neturėjau laiko trumpinti šio. (*Pranc.*) Blaise Pascal, „Laiškai provincialui".

*** Wisława Szymborska (1923–2012) – lenkų poetė, Nobelio premijos laureatė.

59

Šalia cinquantaquattro *gretimoje palatoje vaikai plonyčiais balseliais padainavo katalonišką Kalėdų giesmę, paskui pasigirdo pernelyg karšti plojimai ir moteriškas balsas:*

– Linksmų šventų Kalėdų, tėti! – Tyla. – Palinkėkite seneliui linksmų šventų Kalėdų.

Tuo metu ir kilo sumaištis. Kažkas, gal Džonatanas, išsigandęs išbėgo iš cinquantaquattro*:*

– Vilsonai!

– Ką?

– Kur ponas Ardevolis?

– Cinquantaquattro, *kur kitur gali būti!*

– Ten jo nėra, nėra.

– Dieve mano! Kur jis?

Vilsonas atidarė palatos duris nerimo gniaužiama širdimi sakydamas: aukseli, branguti. Bet ten nebuvo nei aukselio, nei brangučio. Nei lovoje, nei neįgaliojo vežimėlyje, nei prie sienos, kuri duria. Vilsonas, Džonatanas, Olga, Ramosas, Maitė, daktaras Valsas, daktaras Rourė, o po penkiolikos minučių ir daktaras Dalmau, ir Bernatas Plensa, ir laisvas slaugos namų personalas šoko ieškoti po terasas, vonios kambarius ir tarnybinius tualetus, po kabinetus, palatas ir sienines spintas palatose, Dieve, Dieve, Dieve, kas atsitiko, juk žmogus visai nevaikščioja? Onde estas?* *Net skambinta Katerinai Farges pasiteirauti, gal ji numananti, kur jis galėtų būti. Paskui imta ieškoti aplink slaugos namus, pasikvietus į pagalbą policiją, kuri išnaršė Kolserolos parką, apžiūrėjo kiekvieną medį,*

* Kur tu? (*Galis.*)

šaltinį tankioje giraitėje ir ežerą, kad, neduok Dieve, nebūtų nuskendęs. O Bernatas nesiliovė galvojęs: teno medo dunha cousa que vive e que non se ve. Teno medo à desgracia traidora que ven, e que nunca se sabe ónde ven.* Adrià, ónde estàs?** *Nes Bernatas vienintelis galėjo žinoti teisybę.*

Tą dieną, po tėvo prioro laidotuvių, jis turėjo su visai palikti vienuolyną, palikti tuščią tuštutėlį miško žiurkėms, kurios, nepaisydamos vienuolių, šimtus metų šeimininkavo šventoje vietoje, nors ir nedėvėjo benediktinų abito. Drauge su šikšnosparniais, įsikūrusiais virš grafų kapo dunksančios Šv. Mykolo koplytėlės altoriuje. O po kelių dienų vienuolyne įsiveis begalė kitų miško gyvių, ir jie nieko negalės padaryti.

– Broli Adrianai.

– Aha?

– Nekaip atrodai.

Jis apsidairė. Jie buvo vienui vieni bažnyčioje. Durys atdaros. Visai neseniai, saulei nusileidus, Eskalo vyrai palaidojo tėvą priorą. Atkišęs rankas, jis pažvelgė į delnus ir tuoj pat susigėdo savo elgesio kaip pernelyg teatriško. Paskui, dirstelėjęs į brolį Julijoną, pusbalsiu paklausė:

– Ką aš čia darau?

– Tai, ką ir aš. Mudu ruošiamės uždaryti Burgalį.

– Ne, ne... Aš gyvenu... Aš negyvenu čia.

– Nesuprantu, ką jūs turite galvoje.

– Ką? Kaip?

– Sėskitės, broli Adrianai. Deja, mes neturime laiko, – brolis Julijonas paėmė jam už rankos ir pasodino ant suolo. – Sėskitės, – pakartojo, nors šis jau sėdėjo.

Už lango dangaus tamsą jau blaivė rausvapirštė aušra, ir linksmai čiauškėjo paukšteliai. Prie jų džiugaus čiauškėjimo prisidėjo net gaidys iš Eskalo.

---

* Bijau to, kas gyva ir nematoma. Bijau klastingos nelaimės: ji ateis, bet nežinia, ką palies (*galis.*) – R. de Kastro „Nauji lapai".

** Adrianai, kur tu? (*Galis.*)

– *Adrianai, aukseli! Ir kaipgi tu sugebėjai taip gerai pasislėpti?* – *Ir pakuždomis:* – *O jeigu jis pagrobtas?*

– *Nekalbėk nesąmonių.*

– Ką mums daryti?

Brolis Julijonas nustebęs sužiuro į vienuolį. Ir sunerimęs nepasakė nė žodžio. Adrianas neatlyžo: ką gi daryti?

– Na... Paruošime Šventąją skrynią, užrakinsime vienuolyną, paimsime raktą ir melsimės, kad Dievas mums atleistų. – Po be galo prailgusios valandėlės: – Ir lauksime ateinant vienuolių iš Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos abatijos. – Ir nustebęs vėl pažvelgė į jį: – Kodėl klausi?

– Bėkit.

– Ką sakai?

– Kad bėgtumėte.

– Ar aš?

– Jūs. Jie ateina jūsų nužudyti.

– Broli Adrianai.

– Kur aš?

– Atnešiu jums vandens.

Brolis Julijonas dingo pro duris, vedančias į nedidelį vidinį kiemą. Anapus sienų – paukščiai ir mirtis; šiapus sienų – mirtis ir išdegusi žvakė. Brolis Adrianas įgulė į maldą laukdamas, kol šviesa įsiviešpataus Žemėje, kuri vėl tapo plokščia su paslaptingais, nepasiekiamais toliais.

– *Apklauskite visus to pono pažįstamus. O jeigu sakau visus – vadinasi, visus.*

– *Klausau, pone.*

– *Ir nemanykite, kad paieškos operacija baigta. Išplėskite paiešką iki kalno imtinai. Apieškokite Tibidabą. Ir atrakcionų parką.*

– *To pono ribotos galimybės judėti.*

– *Vis viena apžiūrėkite kiekvieną kalno pėdą.*

– *Klausau, pone.*

Jis papurtė galvą, lyg pabudęs iš kieto miego, atsistojo ir nuėjo į celę Šventosios skrynios ir rakto, kuriuo po vakarinių pamaldų trisdešimt metų rakindavo vienuolyno vartus. Trisdešimt metų

tarnavo raktininku Burgalyje. Apėjo visas celes, valgyklą, virtuvę. Užsuko į bažnyčią, į mažytę kapitulos salę. Ir pasijuto vienintelis kaltas dėl Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno mirties. Mušdamasis kumščiu į krūtinę prabilo: *confiteor, Dominus. Confiteor: mea culpa.* Tai pirmos Kalėdos be *Missa in Nocte* ir Bernelių mišių.

Paėmė maišelį su eglės ir klevo sėklomis, kuklia dovana nelaimingos moteriškės, kuri tikėjosi per jį gauti atleidimą už tai, kad, užuot pasikliovusi Viešpaties gailestingumu, padarė pasibaisėtiną savižudybės nuodėmę. Akimirką žiūrėjo į maišelį, prisimindamas vargšę nelaimingą Žvairio žmoną; pakuždomis sukalbėjo maldelę už mirusiąją, nors apskritai vargu ar atleistina tokia nuodėmė, ir įgrūdo maišelį į giliausią abito kišenę. Paskui paėmė Šventąją skrynią ir raktą ir išėjo į siaurą koridorių. Nepajėgė atsispirti pagundai dar sykį vienui vienas apeiti vienuolyną. Jo žingsniai skardžiai aidėjo po koridoriaus, celių, kapitulos salės skliautais, vidiniame kieme... Dirstelėjo į nedidelę valgyklą. Vienas suolas, pristumtas prie pat sienos, buvo išurbęs nešvarų tinką. Nieko negalvodamas, atitraukė jį nuo sienos. Iš akių nejučia ištryško ašara. Nubraukė ją ranka ir išėjo iš vienuolyno. Uždaręs vartus, dviem sūkiais užrakino spyną, ir rakto barkštelėjimas skaudžiai atsiliepė širdyje. Įdėjo raktą į Šventąją skrynią ir atsisėdęs ėmė laukti vienuolių, kurie, nors ir pernakvoję Sulere, išvargę kopė taku. Dieve mano, ką aš čia darau, kai...

Tai neįmanoma, dingtelėjo Bernatui, bet neįsivaizduoju, kaip kitaip būtų galima tai paaiškinti. Atleisk, Adrianai. Aš kaltas, žinau, bet niekaip negaliu atsisakyti knygos. Confiteor. Mea culpa.

Nelaukdamas, kol sutrumpės šešėliai, brolis Adrianas atsistojo, nusipurtė abitą ir, stipriai prispaudęs prie krūtinės Šventąją skrynią, leidosi pakalnėn. Įkalnėn kopė trys vienuoliai. Jis atsigręžė skausmo sugelta širdimi, amžinai atsisveikindamas su vienuolynu, ir paspartino žingsnius, kad broliams nereikėtų lipti į viršų. Daugybė prisiminimų geso sulig kiekvienu žingsniu. Kur aš? Sudie, kraštovaizdžiai. Sudie, tarpekliai, sudie, čiurlenantys

skaidrūs šaltiniai. Sudie, broliai vienuoliai, sudie, amžių giesmės ir maldos.

– Ramybė jums, broliai, šią Viešpaties gimimo dieną.

– Telydi jus Viešpaties ramybė.

Trys nepažįstamieji. Aukščiausiasis nusivožė gobtuvą nuo taurios kaktos:

– Kas pasimirė?

– Tėvas prioras Juozapas iš Šventojo Baltramiejaus.

– Garbė Viešpačiui. Vadinasi, tu būsi Adrianas Ardevolis?

– Na, aš... – jis nudelbė galvą. – Taip.

– Mirk.

– Aš jau seniai miręs.

– Ne, tu mirsi dabar.

Durklas tvykstelėjo blyškios saulės spinduliuose, prieš perverdamas sielą. Žvakės liepsnelė užgeso, ir jis nieko nebematė ir nebejautė. Ničnieko. Net negalėjo paklausti, kur aš, nes jau nebuvo niekur.

Matadepera, 2003–2011

Šis romanas buvo galutinai užbaigtas 2011 metų sausio 27 dieną, per Aušvico išvadavimo metines. Daug metų, brandindamas šį romaną, klausiau žmonių nuomonės ir prašiau pagalbos. Jūsų tiek daug, ir taip ilgai kvaršinau jums galvą, kad, ko gero, pamiršau vieną kitą vardą. Kliaudamasis jūsų taurumu, dėkoju visiems bendrai ir drįstu tikėtis, kad visi kaip vienas jausis paminėti ir pagerbti.

Nuoširdžiai dėkoju visiems jums.

DRAMATIS PERSONAE*

Adrianas Ardevolis i Boskas
Sara Voltes-Epštein
Bernatas Plensa i Punsoda
Juodasis Erelis – narsusis arapahų vadas
Šerifas Karsonas iš Roklando
Feliksas Ardevolis i Gutjeresas – Adriano Ardevolio tėvas
Karmė Bosk – Adriano Ardevolio motina
Visenta Palau – Adriano Ardevolio močiutė
Mažylė Lola (Dulorsa Karijo i Soležiber) – Karmės Bosk patikėtinė
Dičkė Lola – Mažylės Lolos motina
Anželeta – Ardevolių i Boskų modistė
Sesilija – Felikso Ardevolio tarnautoja
Ponas Berengeris – Felikso Ardevolio tarnautojas
Signor Falenjamis / ponas Cimermanas – *Ufficio della Giustizia e della Pace* durininkas
Daktaras Prunesas ir ponia Prunes – svečiai
Tekla – Bernato Plensos žmona
Ljurensas Plensa – Bernato Plensos sūnus
Šenija – žurnalistė, Bernato Plensos draugė
Ponia Truliols – Adriano Ardevolio ir Bernato Plensos muzikos mokytoja
Maestro Manleu – Adriano Ardevolio muzikos mokytojas
Herr Kazalsas, *Herr* Oliveresas, *Herr* Romeu, misteris Pratsas, *signor* Simonė, ponia Gombreni – Adriano kalbų mokytojai
Tėvas Angladas, tėvas Bartrina, ponas Badija, brolis Klimentas – Adriano Ardevolio mokytojai jėzuitų mokykloje Kaspės gatvėje
Estebanas, Rulis, Pedras, Masana, Rijera, Toresas, Eskajola, Pužolis, Burelis – Adriano Ardevolio mokslo draugai jėzuitų mokykloje
Ponas Kastelsas ir Antonija Mari – pianistai akompaniatoriai
Dėdė Sintas iš Tonos – Felikso Ardevolio brolis
Teta Leo – Sinto Ardevolio žmona
Roza, Ševis, Kikas – Adriano Ardevolio pusseserė ir pusbroliai
Euženas Koserijus – kalbininkas, Tiubingeno universiteto profesorius
Johanesas Kamenekas – Tiubingeno universiteto profesorius

* Veikiantieji asmenys. (*Lot.*)

Daktaras Šotas – Tiubingeno universiteto profesorius
Kornelija Brendel – Adriano Ardevolio kolegė Tiubingeno universitete
Sagrera – advokatas
Kalafas – notaras
Muralis – knygų pardavėjas iš Šv. Antano turgaus
Katerina Farges – Mažylės Lolos įpėdinė
Žensana – Adriano Ardevolio studijų draugas universitete
Laura Bailina – Barselonos universiteto dėstytoja, Adriano Ardevolio draugė
Eulalija Parera, Tudas, profesorius Basasas, profesorius Kazalsas, Umedesas – Barselonos universiteto dėstytojai
Eribertas Bausa – leidėjas
Mirėja Grasija – Bernato Plensos knygos pristatymo vedėja
Saverijus Nežiniakas – smuikų ekspertas Romoje
Daniela Amato – Karolinos Amato duktė
Albertas Karbonelis – Danielos Amato vyras
Titas Karbonelis Amatas – Danielos Amato ir Alberto Karbonelio sūnus
Jaša Heifecas – pasaulinio garso smuikininkas
Maestro Eduardas Toldra – kompozitorius ir Barselonos municipaliteto orkestro dirigentas
Rašelė Epštein –Saros Voltes-Epštein motina
Pau Voltesas – Saros Voltes-Epštein tėvas
Maksas Voltes-Epšteinas – Saros Voltes-Epštein brolis
Džordžijus – Makso Voltes-Epšteino draugas
Francas Paulius Dekeris – Barselonos simfoninio orkestro (BSO) dirigentas
Romenas Gunzburgas – BSO valtornininkas
Izaijas Berlinas – filosofas ir idėjų istorikas
Alina Gunzburg – Izaijo Berlino žmona
Pau Uliastresas – Barselonos smuikadirbys
Daktaras Dalmau – Adriano Ardevolio gydytojas ir draugas
Daktaras Valsas
Daktarė Real
Džonatanas, Vilsonas ir Dora – sanitarai ir slaugytoja
Plasida – Adriano Ardevolio namų darbininkė
Eduardas Badija – galerijos „Artipelagas“ direktorius
Bobas Mortelmansas – Matijo Alpaertso kambario draugas
Gertrūda – moteris, nukentėjusi per eismo nelaimę
Aleksandras Ročas – Gertrūdos vyras
Elena ir Agata – Doros draugės
Osvaldas Sikemė – Gertrūdos brolis
Adus Miurus – Agatos buvęs mylimasis
Eugenas Miusas – Bebenbelekės ligoninės gydytojas
Turus Mbulaka – afrikiečių vadas
Elmas Gonzaga – seklys

VIKAS IR ROMA, 1914–1918

Žuzepas Toras i Bažesas – Viko vyskupas
Feliksas Morlenas iš Lježo – Felikso Ardevolio studijų draugas

Dragas Gradnikas iš Liublianos – Felikso Ardevolio studijų draugas
Faluba, Pjeras Blanas, Levinskis ir Danielė D'Andželas – Felikso Ardevolio dėstytojai Popiežiškajame Grigaliaus universitete
Saverijus Amatas – Karolinos Amato tėvas
Sandras – Karolinos Amato dėdė
Munjosas – Viko vyskupas
Mosenas Ajatsas – vyskupo sekretorius

BARSELONA, 1940–1950

Komisaras Plasensija
Inspektorius Okanja
Ramisas – geriausias pasaulyje seklys
Felipė Asedas Kolunga – Barselonos gubernatorius
Abelaras – Felikso Ardevolio klientas
Anzelmas Taboada – pulkininkas leitenantas
Venseslavas Gonsalesas Oliveresas – Barselonos gubernatorius

CHERONA, ŽERIO ŠVENČIAUSIOSIOS MERGELĖS MARIJOS ABATIJA, BURGALIO ŠVENTOJO TĖVO VIENUOLYNAS (XIV–XV A.)

Mikalojus Eimerikas – didysis inkvizitorius
Mykolas Suskedietis – inkvizitoriaus sekretorius
Ramonas de Nolja – inkvizitoriaus samdomasis žudikas
Julijonas iš Sau – Burgalio Šventojo Tėvo vienuolyno vienuolis
Žvairys Saltietis
Žvairio Saltiečio žmona
Broliai Mauras ir Matas – Žerio Švenčiausiosios Mergelės Marijos vienuolyno vienuoliai
Žuzepas Šaromas iš Cheronos – gydytojas žydas
Dolsa Šarom – Žuzepo Šaromo duktė
Emanuelis Meiras iš Varnos – Dolsos Šarom palikuonis
Dvyniai

PARDAKAS, KREMONA, PARYŽIUS (XVII–XVIII A.)

Jakiamas Mureda – medienos žinovas
Agnas, Jenas, Maksas, Ermesas, Jozefas, Teodoras, Mikuranas – Jakiamo Muredos broliai; Ilzė, Erika, Katarina, Matildė, Gretchenė ir Betina – Jakiamo Muredos seserys
Bulkanis Broča – dručkis iš Moenos
Bročų giminė iš Moenos – Muredos Pardakiečio priešai
Brolis Gabrielis – Lagraso benediktinų abatijos vienuolis
Blondas Kaziljakietis – Jakiamo Muredos parankinis
Antonijus Stradivarijus – smuikadirbys
Omobonas Stradivarijus – Antonijaus Stradivarijaus sūnus
Zozimas Bergoncis – smuikadirbys, Antonijaus Stradivarijaus mokinys

Lorencas Storionis – smuikadirbys, Zozimo Bergoncio mokinys
Marija Bergonci – Zozimo Bergoncio duktė
Monsieur La Gitas – muzikos instrumentų pirklys
Žanas Mari Lekleras Vyresnysis – smuikininkas ir kompozitorius
Gijomas Fransua Vialis – Žano Mari Leklero sūnėnas
Auksakalys žydas

AL HISVA

Amani Alfalati
Azizadehas Alfalatis – Amani tėvas
Azizadeho žmona
Alis Bahras – pirklys
Garbusis kadis
Dvyniai

NACIZMAS IR ANTRASIS PASAULINIS KARAS

Rudolfas Hesas – SS oberšturmbanfiureris (pulkininkas leitenantas), Aušvico viršininkas
Hedviga Hes – Rudolfo Heso žmona
Aribertas Foigtas – SS šturmbanfiureris (majoras), gydytojas
Konradas Budenas – SS oberšturmfiureris (vyresnysis leitenantas), gydytojas
Brolis Robertas – Šventojo Benedikto abatijos Achelyje naujokas
Brunas Liubkė – SS kareivis
Mathauzas – SS rotenfiureris
Dėdė Chaimas Epšteinas – Rašelės Epštein dėdė
Gavrilovas – deportuotasis
Heinrichas Himleris – SS reichsfiureris
Jelizaveta Meireva – kalinė Nr. 615428
Henšas – grandinis
Barabas – SS oberšarfiureris (seržantas)
Matijas Alpaertsas iš Antverpeno
Berta Alpaerts – Matijo Alpaertso žmona
Netjė de Bek – Matijo Alpaertso sloguojanti uošvė
Amelija (Amelietjė), Trudė (Tru) ir Žiuljeta Alpaerts – Matijo Alpaertso dukterys
Francas Griubė iš Tiubingeno – SS divizijos „Das Reich“ oberšturmfiureris (leitenantas)
Lotaras Griubė – Franco Griubės tėvas
Ana Griubė – Lotaro Griubės žmona
Herta Landau iš Bebenhauzeno – Konrado Budeno ir Franco Griubės pusseserė
Vladas Vladičius – serbų partizanas
Danilas Janičekas – partizanas
Timotėjus Šafas – SS divizijos „Das Reich“ hauptšturmfiureris (kapitonas)
Dvyniai

Cabré, Jaume
Ca-11 Prisipažįstu : [romanas] / Jaume Cabré ; iš katalonų kalbos vertė Valdas V. Petrauskas. – Vilnius : Alma littera, 2016. – 784 p.

ISBN 978-609-01-2474-1

Jaume Cabré gimė 1947 m. Barselonoje. Šio miesto universitete jis baigė katalonų filologijos studijas, vėliau dėstė Leidos universitete. Ilgą laiką dėstytojo profesiją jis derino su rašytojo darbu, taip pat bendradarbiavo su Katalonijos televizija. Jau būdamas brandaus amžiaus J. Cabré sulaukė literatūrinio pripažinimo, o jo romanai tapo šiuolaikinės katalonų literatūros šviesuliais. Paskutinis romanas „Prisipažįstu" užkariavo ne tik Katalonijos, bet ir kitų šalių skaitytojų širdis. Žmogiškojo blogio prigimtį ir jo evoliuciją nagrinėjantis autorius nesivaržydamas rausiasi storuose Europos istorijos kloduose, atveria įvairių epochų duris ir leidžia suprasti, kad mūsų pasaulyje viskas yra susiję.

UDK 821.134.1-31

Jaume Cabré

PRISIPAŽĮSTU

Romanas

Iš katalonų kalbos vertė *Valdas V. Petrauskas*
Redaktorės *Nijolė A. Petrauskienė* ir *Gražina Stankevičienė*
Korektorė *Ramutė Prapiestienė*
Viršelio dailininkė *Elena Švobaitė*
Maketavo *Ligita Plešanova*

Tiražas 2500 egz.
Išleido leidykla „Alma littera", Ulonų g. 2, LT-08245 Vilnius
Interneto svetainė: www.almalittera.lt
Spaudė UAB „Spindulio spaustuvė", B. Brazdžionio g. 23, LT-48184 Kaunas
Interneto svetainė: www.spindulys.lt

„Gilus, stiprus ir jaudinantis roma gvildenantis pamatines žmonijos problemas, nagrinėjantis kaltės ir atleidimo, blogio ir atpirkimo, o svarbiausia – meilės ir nevilties sąsajas.“

El Mundo

Amžių nugyvenusio ir nepagydomos ligos paliesto žmogaus prisiminimuose atgimsta ankstyvos vaikystės vaizdiniai. Paslaptinga biblioteka, rūstaus tėvo kabinetas, rankraščiai, antikvarinių prekių parduotuvė, senovinės knygos ir neįkainojamas XVIII amžiaus smuikas. Tačiau Adriano Ardevolio prisiminimai neapsiriboja vien tik pokario Barselona. Jis seka visą savo giminės istoriją ir žingsnis po žingsnio atranda, kad ji yra paženklinta blogio prisilietimo. Keliaudami kartu su herojumi per istorines Europos epochas bei laikmečius, sužinome, kad blogis yra įleidęs šaknis į žmogiškąją prigimtį.

Monumentaliame romane PRISIPAŽĮSTU savo vaidmenis atlieka daugiau nei du šimtai veikėjų, veiksmas vyksta keturiose šalyse ir apima net septynis Europos istorijos amžius. Nuo viduramžių Ispanijos inkvizicijos iki XX amžiaus nacistinės Vokietijos koncentracijos stovyklų – visur pastebimas tas pats pykčio, baimės ir neapykantos, godumo ir keršto pėdsakas. Šiame daugiasluoksniame kūrinyje persipina žmonių likimai, keičiasi laikai, vardai ir pavardės, bet blogio prigimtis išlieka nepakitusi.

Rašytojas Jaume Cabré savo romane skaitytojams pateikia daug iššūkių, tenka be perstojo keliauti per laiką ir erdvę, susipažinti su charizmatiškų veikėjų portretais ir stebėti nenuspėjamus, bet į vieną tikslą vedančius gyvenimų vingius. Tačiau įspūdingas kūrinys ne tik reikalauja, bet ir apdovanoja žiniomis apie įvairių Europos epochų meną, literatūrą, filosofiją. Šio romano gerbėjų gretos nuolatos auga, juo žavisi viso pasaulio skaitytojai.

9 786090 124741

www.almalittera.lt